Adrian PANDEA · Ion PAVELESCU · Eftimie ARDELEANU

ROMÂNII LA STALINGRAD

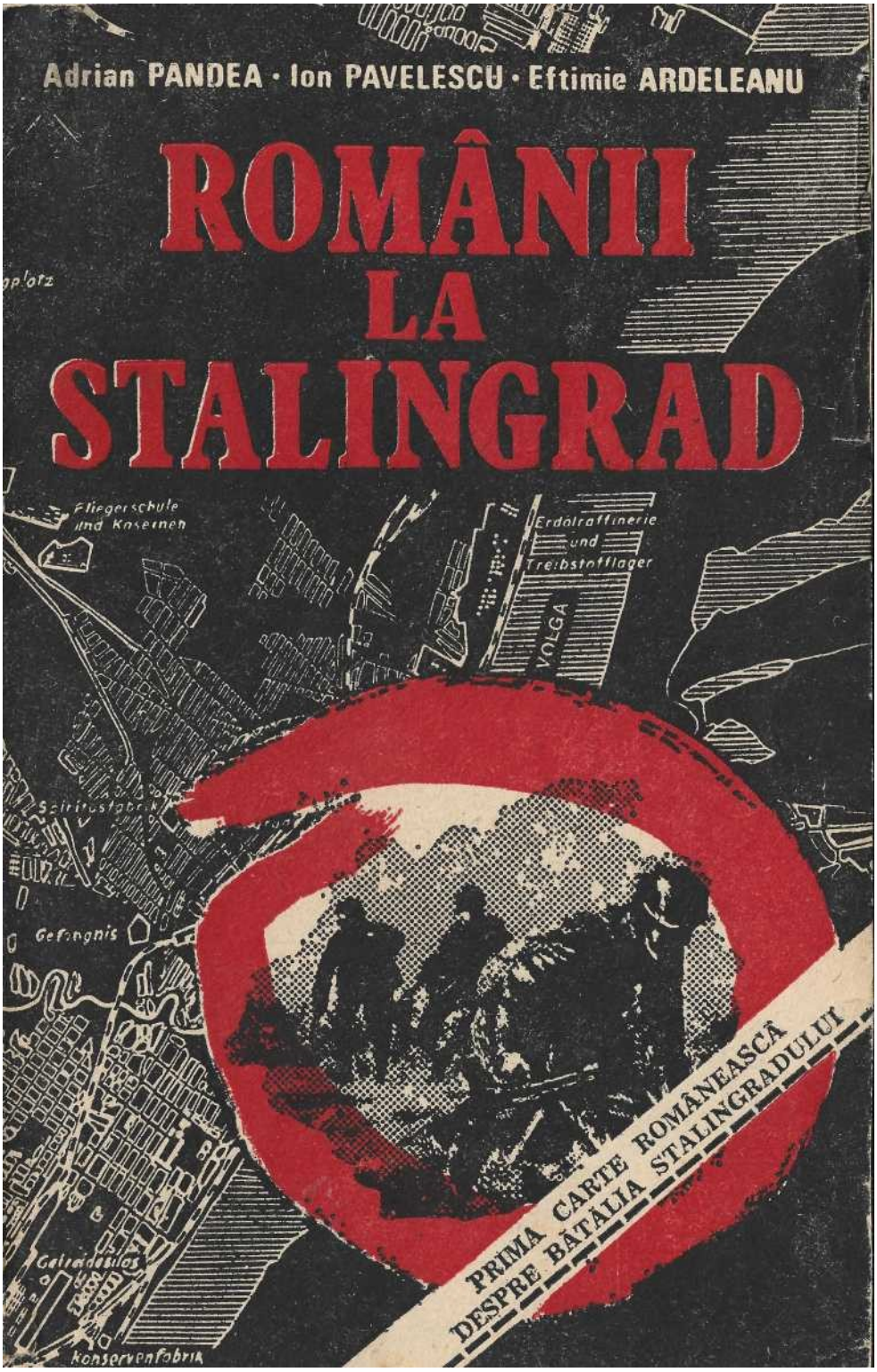

PRIMA CARTE ROMÂNEASCĂ DESPRE BĂTĂLIA STALINGRADULUI

Editura Militará

ADOLF HITLER : Toate statele Europei se găsesc azi în situaţia unor călători dintr-o aceeaşi barcă şi care au acelaşi-scop. Cine nu vîsleşte, se îneacă !

ION ANTONESCU : Eu nu părăsesc barca, dar cu braţele goale nu trimit soldaţii la luptă şi trebuie să ştiu cu cine şi încotro

merg în barcă !

Răspunzînd astfel avertismentelor străvezii, formulate de Führer, mareşalul avea în minte imaginile halucinante ale tragediei românilor la Staling

rad:

„Drumul spre Cc rnîşe vs kai a er a cu ca da vr e de sol da ţi ro mâ ni, de tra caţ i şi m util aţi de ta nc uri le

lei 350

car
e J;
cC
US
Ci
pi6
C.
V|

ISBN 973-32-0313-
0

Ostaşilor noştri – de la soldat pînă la mareşalul Ion Antonescu – care au luptat de la Prut pînă la Volga, celor care nu s-au mai întors niciodată, neavînd nici măcar odihna unui mormînt creştinesc, celor care au supravieţuit trecînd prin lagărele sovietice şi închisorile comuniste, prin mizerie şi nemeritată uitare, tuturor celor ştiuţi şi neştiuţi care au avut curajul să înfrunte un imperiu astăzi dispărut ce se credea îndreptăţit să ocupe şi să oprime dar nu înţelegea că putea fi pedepsit pentru fărădelegile săvîrşite, le închinăm această carte care rosteşte pentru prima oară adevărul despre participarea românilor la sîngeroasa bătălie a Stalingradului.

Adrian PANDEA
Ion PAVELESCU
Eftimie ARDELEANU

ROMÂNII LA

STALINGRAD

Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului şi Stepa Calmucă

Editura Militară
Bucureşti, 1992

Coperta : VICTOR ILIE

Apărut : mai 1992. Coli tipar
29[3]/< ; B10592.
Tiparul executat sub
comanda nr. 1006 » la
Tipografia Militară a
Ministerului Apărării
Naţionale

ISBN 973-32-0313-0

ARMATA ROMÂNĂ ÎNTRE HAKENKREUZ ŞI KRASNAÎA ZVEZDA*

Pentru românii Stalingradul se asociază cu o dublă tragedie, pentru a folosi o sintagmă consacrată. Prima tragedie s-a consumat pe cîmpurile de luptă din Cotul Donului, Stepa Calmucă şi de la Stalingrad şi a avut drept rezultat peste 100 000 de morţi şi prizonieri. Cea de-a doua – mult mai profundă şi mai persistentă a avut loc însă în conştiinţa poporullui român care, timp de aproape 50 de ani, a fost lipsit de posibilitatea de a-şi plînge morţii, şi, ceea ce este şi mai grav, de a cunoaşte adevărul. A curs multă cerneală despre bătălia de la Stalingrad dar adevărul despre participarea noastră la această confruntare gigantică nu a ajuns încă la îndemîna publicului român. Desigur, se poate obiecta că majoritatea lucrărilor de anvergură dedicate celei de-a doua conflagraţii mondiale nu ia în seamă o asemenea problematică, iar cele care au abordat-o nu au fost traduse. Dureros este însă faptul că atîta amar de timp în România nu s-a scris nimic serios despre tragedia noastră. în general, motivele sînt cunoscute de (toată lumea şi nu vrem să adăugăm, aici, încă o pagină de critică la adresa defunctului regim. Dorim doar să atragem atenţia asupra gravelor distorsiuni pe care le-a determinat în conştiinţa comună o propagandă agresivă şi o istoriografie aservită unei ideologii străine de sufletul poporului român: începînd din 1945 ni s-a inoculat cu metodă sentimentul culpabilităţii pentru participarea la războiul împotriva U.R.S.S. În acest context, cînd perioada amintită era evocată doar pentru a fi aspru „criticată" sau pentru a se descoperi sau inventa roadele propagandei comuniste, rolul românilor la Stalingrad a fost conturat' drept „răsplata" cuvenită pentru insolenţa de a „ataca" un vecin de asemenea rang. Mai mult, ne-a fost sădită credinţa că dezastrul de la Don era de aşteptat la o armată contaminată de ideile comuniste – oare, într-o astfel de viziune, se confundau cu cele antifasciste ■—, care nu aştepta decît un semn pentru a se alătura glorioasei Armate Roşii. Vom vedea, ceva mai departe, că în fond o asemenea argumentaţie a fost pentru prima oară susţinută de Adolf Hitler ! Vorba românului : unde dai şi unde crapă !

Departe de noi gîndul de a contesta existenţa reală a sentimentelor antifasciste în rîndurile poporului român şi ale armatei în acel sfîrşit de an 1942, dar trebuie înţeles o dată pentru totdeauna că înfrîngerea de acolo nu s-a datorat nici propagandei comuniste, nici celei antifasciste. Această optică „internaţionalistă" asupra unor opţiuni politice şi militare trebuie abandonată şi pentru simplul motiv că atunci cînd, în toamna lui 1944, armata română lupta pentru eliberarea Transilvaniei nu era

---

* ***Hakenkreuz*** **= zvastica, (lb. germană) ;** ***Krasnaia zvezăa*** **– ⭐Steaua Roşie (lb. rusă).**

în nici un caz animată de dorința de a instaura comunismul în estul și centrul Europei. Cu alte cuvinte, cine nu înțelege că în 1941—1945, ca și în 1916—1919, participarea noastră la conflagrațiile mondiale a avut drept cauză fundamentală împlinirea și, respectiv, salvgardarea idealurilor naționale, nu va pricepe, după părerea noastră, nimic din ce s-a întîmplat atunci.

Zeci de mii de morți au rămas fără cruci sau morminte la vest de Don și Volga și prin uitarea noastră i-am condamnat încă o dată. Această primă tentativă de a reconstitui drama românească de la Stalingrad este dedicată tuturor celor care au pierit acolo, pe cîmpul de luptă, sau în Donbass, Siberia și cine mai știe unde în Rusia, tuturor românilor care știu că trebuie să aprindă o lumînare atunci cînd aud de Cotul Donului și Stepa Calmucă.

Așa cum am arătat, Stalingradul se numără printre bătăliile care au beneficiat de atenția istoricilor celei de-a doua conflagrații mondiale – cîteva din lucrări, îndeosebi cele sovietice, au fost traduse și în românește –, ceea ce ne scutește de o incursiune foarte amănunțită în desfășurarea confruntării. Unele aspecte esențiale trebuie totuși relevate pentru a facilita înțelegerea exactă a informațiilor cuprinse în această lucrare alcătuită din documente de epocă.

În aceeași ordine de idei, vom încerca să cuprindem în acest studiu introductiv cîteva din problemele esențiale legate de participarea românească la bătălie, de acțiunile principalilor beligeranți —■ germanii și rușii –, toate în strînsă legătură cu interpretarea lor acreditată în istoriografia celui de-al doilea război mondial.

Vrem să demonstrăm astfel că, în realitate, cartea despre Stalingrad a fost „scrisă" în anii '1942—1945 de către ofițerii români, comandanți sau stat-majoriști, și ea a așteptat numai să fie descoperită.

Scurtă privire asupra bătăliei

Marea confruntare de pe Volga și Don desfășurată la sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943 constituie unul din evenimentele cruciale al© celui de-al doilea război mondial. Importanța sa este dată nu numai de efectivele angajate în bătălie, de faptul că a dus la distrugerea unei întregi armate germane, ci mai ales de implicațiile sale în desfășurarea generală a ostilităților de pe frontul de est. 'Despre Stalingrad s-a scris enorm, adesea comentatorii înoereînd să impună „post festum" etichetări dictate de interese periferice în raport ou adevărul istoric; s-au purtat dispute în legătură cu situarea acestei bătălii în raport cu desfășurarea de ansamblu a războiului – de aici clasificarea de „cotitură" sau „început al cotiturii", „lanțul" cauzal stabilit între Moscova (1941), Stalingrad (1942) și Kursk (1943) în pierderea inițiativei strategice de către Wehrmacht – sau în raport

cu bătălii de pe alte teatre de operaţii.— vezi falsa problemă a stabilirii unei ordini de importanţă, în funcţie de punctul de vedere servit, între El Alaméin, Midway şi Stalingrad. Ne exprimăm convingerea că discuţii de acest gen sînt departe de a fi epuizate şi că, probabil, defereoarea unor noi arhive, în special sovietice, dar nu numai,- va fi de natură să arunce noi lumini şi, inevitabil, să nască noi întrebări şi reevaluări. Dincolo de toate aceste interpretări, care fac deliciul istoriografiei militare, există o factologie care cu greu mai poate fi contestată sau completată cu noutăţi de excepţie. Şi o imensă dramă umană nicicînd posibil de măsurat în vreun fel, ca totdeauna cînd este vorba despre un groaznic măcel, cum a fost cel de-al doilea război mondial.

Sfîrşitul anului 1941 adusese Wehrmachtul într-un prim impas în campania pînă atunci victorioasă de-a lungul şi de-a latul Europei. Contraofensiva, sovietică de la .Moscova nu mai putea fi subsumată unui procent general admis al incidentelor inerentei unei campanii militare. După pierderile umane suferite şi retragerea forţată din faţa porţilor capitalei Rusiei, Hitler a trebuit să admită că nu reuşise să-şi distrugă adversarul într-o cam- panie-fulger, ceea ce, coroborat cu intrarea în război a S.U.A., năştea pericolul angajării Germaniei într-un război de durată, în care potenţialul economic al părţilor beligerante avea să fie decisiv.

În această perspectivă, alegînd obiectivele campaniei din 1942, Hitler a judecat corect, pînă la un punct, situa7 ţia. Pentru a face faţă unei confruntări de durată, Germania avea absolută nevoie de resurse bogate necesare susţinerii unui asemenea război şi ele .trebuiau cucerite cît mai repede, atît timp cît Wehrmachtul mai deţinea iniţiativa strategică. Cucerirea zăcămintelor petrolifere de la Maikop şi Groznîi, fixată ca obiectiv, ar fi privat,

totodată, adversarul de o sursă de carburant vitală ca şi de bogatul bazin al Donului. De asemenea, în perspectivă se deschidea posibilitatea unei joncţiuni cu forţele lui Rommel din Africa de Nord şi de aicii a „marelui plan" de invazie continentală a Asiei. Von Manstein imputa lui Hitler că a stabilit un obiectiv eponomie, neglijînd însă faptul că fuhrerul dorea să dîştige războiul şi nu campania anului 1942, fiindcă îşi dădea seama de primejdia pa care o reprezenta un război de durată pe care nu-l putea cîştiga cu resursele ce le avea în posesie la acea dată [1].

În schimb, acelaşi von Manstein cît şi numeroşi comentatori de anvergură pun degetul pe rană atunci cînd afirmă că diletantismul în privinţa purtării războiului l-a împiedicat pe Hitler să vadă disparitatea între scopuri şi mijloacele avute la dispoziţie[2]. Cu toată suplimentarea de efective obţinută de la aliaţii din Europa, Germania resimţea diluarea forţelor sale atît datorită angajării lor pe mai multe teatre de operaţii, dît şi pierderilor suferite în cei doi[1] ani de război. Mai mult decît atît, persista subestimarea posibilităţilor umane şi materiale ale adversarilor, cît şi a consistenţei ajutorului oferit de aliaţi Moscovei.

Vestita Directivă nr. 41 din aprilie 1942 prevedea efortul principal la flancul de sud, fixînd ca obiectiv primordial cîmpurile petrolifere din Transcaucazia şi ca obiectiv secundar ieşirea pe Don şi Volga în zona Stalingrad—Voronej pentru a intercepta comunicaţiile sovietice spre regiunile din sud. în plus, preconiza simultan cucerirea Leningradului şi joncţţunea cu forţele finlandeze.

De cealaltă parte, comandamentul sovietic a continuat să se teamă că, odată ofensiva germană reluată, ea va viza tot Moscova. Totodată, încurajaţi de succesele obţinute în iarna 1941—1942, planificatorii sovietici au conceput o serie de operaţii ofensive' cu obiective limitate menite să aducă îmbunătăţiri ale configuraţiei frontului. Şi în acest caz, evaluarea incorectă a posibilităţilor proprii şi a capacităţii de reacţie a adversarului a fost sancţionată cu promptitudine. Armata sovietică a suferit pierderi importante în Crimeea, la Kerci, la Volh-ov şi, în special, lai sud de Harkov, facilitând adversarului declanşarea ofensivei de vară spre obiectivele amintite [3].

între timp, Hitler şi OKW, după lichidarea intrândului sovietic de la Harkov şi înfrângerea rezistenţelor sovietice de ia Sevastopol şi din peninsula Kerci, aveau calea deschisă în sud. Ofensiva declanşată ia 28 iunie '1942 avea să conducă la capturarea rapidă a Rostovului şi deci la deschiderea drumului spre Caucaz (Grupul de armate „A") şi la înaintarea Armatelor 6 şi 4 Blindată spre Stalingrad (Grupul de armate „B"). Totuşi, de această dată, forţele sovietice au refuzat bătălia decisivă, sustrăgîndu-se distrugerii şi dejuoînd astfel planurile germane.

în aceste condiţii, la 23 iulie, OKW a dat Directiva nr. 45 care este apreciată de majoritatea comentatorilor drept o eroare decisivă deoarece stabilea ca Stalingradul şi câmpurile petrolifere din Caucaz să fie cucerite simultan de către grupurile de armate

„B" şi, relspeetiv, „A". Divergenţa obiectivelor însemna dispersiarea forţelor şi un „gol" dintre cele două grupuri de armată de circa 500—600 km,, supravegheat de o singură divizie motorizată.

La această dată însă, situaţia flancului sudic al armatei sovietice era deosebit de gravă, rezistenţa acesteia nereuşind decît să încetinească progresia germană. Pentru apărarea Stalingradului au fost destinate armatele 62 şi 64 care aveau să reziste eroic unui asediu furibund de aproape trei luni, constituind una din premisele victoriei sovietice prin fixarea grasului forţelor Armatei 6 germane. Este momentul în care comandamentul sovietic îşi concentrează forţele şi competenţele – Jukov, Vasilev- ski şi Voronin – la flancul sudic pentru înlăturarea pericolului iminent.

Din analiza cauzelor oare au condus la marea confruntare de la Stalingrad nu poate lipsi aspectul ideologic al războiului sovieto-german. încrâncenarea cu care ambii beligeranţi s-au cramponat de Stalingrad a depăşit adesea raţiunile strategice. Atît Hitler cît şi Stalin au investit această bătălie cui conotaţii deosebite şi nu numai din considerente propagandistice. Fixaţia lui Hitler de a cuceri oraşul oe purta numele adversarului său numărul unu, obstinaţia lui Stalin care a transmis apărătorilor că dincolo de Volga „nu mai există pămînt" au conferit acestei\ bătălii valoarea unei confruntări totale a celor două regimuri totalitare, ceea ce a dus ostilităţile la cote paroxistice.

Dar acum balanţa înclinase spre Stalin, care deţinea atuurile necesare pentru a tranşa în favoarea sa duelul cu fostul partener din august 1939.

'Fapt este că în timp ce Armata 6 a generalului Friedrioh Paulus asedia ou disperare oraşul de pe Volga, fiind de altfel, în-cîteva rînduri, gata să copleşească rezistenţa apărătorilor, contraofensiva sovietică, ■ hotărîtă în principiu la 12 septembrie 1942, era pregătită minuţios printr-o concentrare gigantică de forţe şi mai ales de mijloace de luptă. în noiembrie 1942, dispozitivul sovietic era alcătuit din Frontul de Sud-Vest (general N.F. Vatu- tin ; armatele 5 tancuri, 21 şi 1 gardă), Frontul Stalingrad (general A.I. Eremenko ; armatele 62, 64, 57, 51 şi 28) şi Frontul Don (general K.K. Rokossovski ; armatele 65, 24 şi 66) ou un efectiv de 1 103 000 oameni, 15 50il tunuri şi aruncătoare, 1 463 tancuri şi autotunuri, 1 350 avioane.

De cealaltă parte, Armata 6 germană (general F. Paulus) era încadrată la nord-vest, în Cotul Donului, de Armata 3 română (general Petre Dumitrescu) şi la sud de Armata 4 română (general Constantin Constantinescu). în total forţele germane şi aliate din zona Stalingrad aveau 1 011 500 luptători, 10 290 tunuri şi aruncătoare, 675 tancuri şi autotunuri, >1 216 avioane [4].

Luate global, cifrele nu atestă superioritatea pe oare trupele ruseşti şi-au creat-o în sectoarele de rupere, unde masa blindatelor a fost covîrşitoare pentru marile unităţi române, slab

dotate cu armament antitanc şi acesta în mare măsură ineficace în faţa tancurilor sovietice şi nesusţinute decît de un singur corp blindat ou numai două divizii de tancuri (22 germană şi 1 română) cu valoare combativă scăzută.

Declanşată la 19 noiembrie, contraofensiva sovietică a dus la.crearea a două breşe în dispozitivul Armatei 3 române, între cele două „culoare" sovietice fiind prinse nu mai puţin de 5 divizii române (Gruparea „Lascăr" : diviziile 5, 6, 13, 14 şi 15 Infanterie) a căror rezistenţă disperată a fost înfrîntă pînă la 25 noiembrie. Blindatele Frontului de Sud-Vest s-au îndreptat spre Kalaci-Sovietski unde au făcut joncţiunea la 23 noiembrie cu trupele Frontului Stalingrad, oare străpunseseră dispozitivul Corpului VI armată română din Armata 4 (comandantul acesteia a preluat comanda efectivă abia la 21 noiembrie). în încercuire au rămas cele 19 divizii ale Armatei 6 germane (din care 3 de tancuri şi 3 motorizate) la oare s-au adăugat, prin evoluţia operaţiilor, diviziile 1 Cavalerie şi 20 Infanterie române.

Reacţia germană la contralovitura sovietică a fost tardivă şi lipsită de consistenţă, datorită întîrzierii ou care au fost concentrate rezervele necesare, în special forţele blindate. Tragedia trupelor germano-române a fost agravată de ordinul lui Hiltler de a rezista fără gînd de retragere. Prima a căzut viotimă acestui mod de a conduce operaţiile Gruparea „Lascăr". Hitler a refuzat cererea de retragere formulată de mareşalul Ion Antonescu la 22 noiembrie 1942. Ziua următoare, fuhrerul avea să reacţioneze identic la solicitarea formulată de generalul Paulus pentru Armata 6. Pentru Hitler, oraşul de pe Volga devenise „die festung Stalingrad" (fortăreaţa Stalingrad) pentru că nutrea convingerea că, odată părăsit, acest punct nu mai putea fi atins niciodată[5]. Premo- niţia s-a dovedit a fi corectă, dar decizia militară a costat armata germană aproximativ 300 000 de luptători.

Pentru redresarea situaţiei a fost adus feldmareşalul Erich von Manstein, cuceritorul Sevastopolului, dar mijloacele care i-au fost puse la dispoziţie au fost insuficiente şi au sosit cu întîrziere, iar Hitler nu a aprobat decît reluarea legăturii cu trupele lui Paulus, nu şi retragerea lor. Decizia lui Hitler de a „îngheţa" Armata 6 pe poziţii avea ca suport şi un precedent consumat la începutul anului 1942, la Demiansk, cînd o grupare germană rezistase timp de două săptămâni încercuirii sovietice, fiind aprovizionată pe calea aerului şi apoi despresurată la sfîrşitul lunii aprilie. Acelaşi model s-a dorit a fi, aplicat la Stalingrad, cu sprijinul Luftwaffe-i, Goring promi- ţînd 500 tone de alimente, carburanţi şi muniţii zilnic,-o cifră ce s-a dovedit a fi absurdă. Pe pistele de la Gumrak şi Pitomnik – pînă cînd au fost capturate – au sosit de multe ori sub 100 tone zilnic iar uneori nimic, ceea .ce a accentuat agonia celor prinşi în cercul de învestire.

La 12 decembrie, Manstein. a putut da semnalul declanşării, tentativei de despresurare (operaţia „Winter- gewitter") la care a luat parte Armata 4 Blindată (general Hermann Hoth) susţinută

de Armata 4 română. Pînă la 23 decembrie, blindatele germane au pătruns de-a lungul căii ferate Koteinikovski—Stalingrad pînă'la 50. km de- trupele lui Paulus. în. acest moment, înaintarea a fost oprită datorită situaţiei'periculoase create la flancul nordic al Grupului de armate „Don" (denumirea luată de grupul lui Manstein) unde trupele sovietice au străpuns aliniamentul de apărare al Armatei 8 italiene. Pe de altă parte, Paulus nu, şi-a asumat răspunderea de a încerca ieşirea din încercuire (operaţia „Donnierscihlag"), pretex- tînd riscul imens pe care o asemenea operaţie îl reprezenta pentru trupe ajunse la limita capacităţilor fizice cît şi datorită lipsei cronice a carburantului care nu permitea decât străbaterea a 30 din. cei 50 km oare le mai despărţeau de tancurile lui Hoth [6].

Din acest moment, ultima şansă a Armatei 6 germane a fost spulberată. După ce la începutul lui ianuarie 1943 Paulus a respins alternativa încetării luptei formulată de comandamentul sovietic, s-a declanşat ofensiva care a determinat mai întîi fracţionarea grupării încercuite (26 ianuarie) şi apoi capitularea la 31 ianuarie şi, respectiv, 2 februarie 1943, în frunte cu feldmareşalul Paulus, ridicat la acest rang la 30 ianuarie. Au fost luaţi prizonieri între 90 000 (versiunea germană) şi 130 000 (versiunea sovietică) de ostaşi germani,' români şi croaţi (un regiment).

între timp, tot în luna ianuarie, flancul sudic al dispozitivului german a fost şi mai mult deschis prin pulverizarea Armatei 2 ungare la Voronej. Cu toate acestea, von Manstein va reuşi' să oprească înaintarea sovietică spre Rostov pe Don, dînd astfel posibilitatea Grupului de armate „A" să se retragă din Caucaz şi Kuban.

Pentru prima oară de la începutul războiului, armata germană pierdea într-o singură bătălie atît de mulţi luptători şi lăsa atîţia generali prizonieri. Reculul înregistrat la flancul de sud avea să se amplifice în anul următor pe. întreaga întindere a frontului. Balanţa războiului înclina din ce în ce mai mult spre Uniunea Sovietică, deşi Germania dispunea încă de o capacitate de ripostă redutabilă, aşa cum a demonstrat-o la Harkov în primăvara .lui 1943.

Pentru obstinaţia sa de a cuceri Stalingradul şi apoi de a spera într-o rezistenţă eternă a Armatei 6, Hitler a suferit o serioasă corecţie. Înfrîngereâ de pe Volga nu a însemnat şi nu putea să însemne decizia finală a războiului, dar, coroborată cu cea de la El Álaméin şi debarcarea aliată din nordul Africii, ea punea Germania în defensivă pe ¡toate fronturile active. Tentativa de a relua iniţiativa strategică la Kursk, în 1943, a însemnat un nou eşec. De-a lungul timpului, în efortul de a desluşi cauzele înfrângerii germane, istoricii militari au pus în evidenţă şi alte posibile explicaţii : deteriorarea sănătăţii lui Hitler; încrederea sa nemăsurată în posibilităţile tancurilor „Tiger" care erau puţine la număr şi au sosit oricum mult prea

tîrziu ; „uşurinţa" ou care Göring a promis susţinerea de către Luftwaffe a aprovizionării Armatei 6 ; lipsa de reacţie imediată a lui Hitler care a menţinut în Germania şi pe frontul de vest o mare cantitate de tancuri şi avioane ; ignorarea informaţiilor furnizate de serviciile de spionaj etc.

În general însă, a pune totul pe umerii lui Hitler nu rezolvă deeît o parte a problemei. Cealaltă faţetă este dată de capacitatea comandamentului sovietic de a pregăti şi conduce ofensiva, ceea ce a determinat şi pe generalii germani să afirme că ruşii dovedeau pentru front calităţi remarcabile de conducere. Acestea au pus în valoare resursele umane şi materiale deosebite ale Uniunii Sovietice într-un moment în oare Hitler o considera la capătul puterilor. Nu trebuie ignorat, de asemenea, rolul jucat de aliaţii occidentali în această ecuaţie prin ajutorul material masiv trimis în anul 1942, cît şi prin consecinţele strategice 'ale victoriilor din nordul Africii. Oricum, victoria a aparţinut armatelor sovietice, iar singura alternativă germană, după 19 noiembrie, era de a găsi o soluţie pentru a recupera Armata 6 şi nu de a întoarce rezultatul bătăliei.

Cum au ajuns românii la Stalingrad

În opinia noastră, simpla enunţare a rolului pe care şi l-a asumat Ion Antoneseu în chestiunea angajării arma- , tei române la Stalingrad, deşi âbsolut necesară, poate determina o reducere drastică a unei problematici extrem de vaste. Subliniem faptul că demersul nostru nu se axează .pe miza obsedantă a vinovăţiei – complexul de culpabilitate oare oe-a foşti inoculat ani 'de zile îşi mai face încă simţite efectele nefaste' – ci are drept scop, pur şi simplu, reconstituirea adevărului. Aşa cum este în general cunoscut, Antoneseu a afirmat de nenumărate ori că el va purta vina în faţa istoriei pentru dezastrul de, la Don şi din Stepa Calmucă. Din punctul de vedere al personajului istoric Ion Antoneseu aserţiunea defineşte destul de exact parte din povara care îi apasă biografia. Judecind însă lucrurile din perspectiva unei reconstituiri obiective, o asitfel de optică nu duce decît la o rezolvare comodă, simplificatoare şi, în cele din urmă, falsă. Este genul de eroare comis – ou sau fără intenţie – cînd se identifică Germania nazistă cu Hitler, Stalin ou Rusia sovietică ş.a.m.d. Şi chiar dacă am admite că Antoneseu a fost un dictator de tipul celor de mai sus – ceea ce este aberant – tot ar rămîne întrebarea chinuitoare : ce l-a împins la un asemenea gest ?

O primă clarificare devine posibilă dacă studiem modul în care s-a născut şi a devenit realitate'hotărîrea mareşalului de a trimite trupele române în adîncimea teritoriului sovietic. Pentru aceasta însă trebuie să revenim pentru o clipă la . . . primul

război mondial,

Demersul nostru nu poate faoe abstracţie de statutul postbelic al României. După cum se ştie, anul 1918 adusese mult dorita unire a tuturor ţinuturilor româneşti înstrăinate de patria-mumă. înţelegînd să tragă toate concluziile practice care decurgeau pentru ei din „Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia" adoptată de către guvernul sovietelor instaurat la Petersburg, românii dintre Prut şi Nistru, provincie românească încorporată de Rusia în anul 1812, şi unde se păstra încă atît de vie amintirea vremurilor de glorie ale lui Ştefan cel Mare, şi-au constituit Sfatul Ţării şi s-au proclamat republică independentă şi democratică. Puţin mai tîrziu, ia 27 martie/9 aprilie 1918, acest organ profund reprezentativ, exprimînd dorinţa poporului şi aeţionînd în temeiul dreptului său legitim, hotăra unirea pentru totdeauna ou patria-mumă – România. Debutînd prin revenirea la sinul mamei sale a Basarabiei, anul 1918 a continuat cu unirea cu România a Bucovinei, oare fusese despărţită de trupul ţării prin şantaj şi măsluiri. După ce la 14/27 octombrie fusese constituit Consiliul Naţional Român, acesta a acţionat rapid şi eficient şi actul mult aşteptat s-a produs la 15/28 noiembrie. întregul proces s-a încheiat apoteotic la 1 Decembrie, eînd în vechea cetate de scaun a lui Mihai Viteazul *— Alba lui'ia – delegaţii aleşi în mod democratic au hotărît unirea pentru vecie a Transilvaniei şi a tuturor ţinuturilor de peste munţi cu România. Era triumful deplin al dreptăţii noastre istorice, încununarea unui vis de veacuri.

Pornind de la premisa că Antanta învingătoare în primul război mondial era principalul adversar al revoluţiei din octombrie şi că România putea fi considerată vîrful său de lance, Rusia Sovietică nu a semnat însă Tratatul de la Versailles. în aceeaşi logică bizară, participarea Rusiei la primul război mondial fusese considerată de către Lenin ca un fapt drept în vreme ce asupra României fusese aruncat blamul că intrarea sa în aceeaşi conflagraţie ar fi fost animată de mobilurile unui „imperialism în zdrenţe".

Prin acest gen de alchimie teoretică, s-a ajuns, cu timpul, l-a formularea unor obiective riguros determinate.

Pătrunderea spre centrul Europei şi expansiunea spre gurile Dunării şi, mai departe, către Sitrîmtori erau principalele direcţii.de acţiune în această parte a lumii. Mesianismul pravoslavnic şi panslavismul ţarist s-au travestit într-o togă aşa zicînd modernă, exportul de revoluţie postulat de Trotki fiind preluat de Stalin şi pus, ca o constantă, la baza politicii externe a noului stat. În pofida uriaşelor dificultăţi pe care le întîmpina pe plan intern, unde războiul civil făcuse ravagii, marele nostru vecin nu-şi slăbea atenţia de la problemele internaţionale şi, în raporturile ou România, adoptase o conduită oare viza destabilizarea prin toaţe mijloacele, inclusiv prin aservirea mişcării muncitoreşti, concomitent cu respingerea sistematică a incertărilor de normalizare a relaţiilor bilaterale şi cil menţinerea la graniţa comună â unui climat de tensiune şi -nesiguranţă.

„Acolo zilnic mor oameni", nota Camil Petresou, referindu-se la provocările de la frontiera estică.

Este meritul diplomației noastre că a respins sistematic soluțiile extremiste spre care o împingeau unii parteneri occidentali terorizați de ideea de a alcătui ceea ce, în concepția lor, trebuia să fie un „cordon sanitar" eficient pentru a bara pătrunderea spre vest a ideilor bolșevice. Luând în calcul totalitatea factorilor de natură geopolitică, . oamenii noștri de stat, mult mai versați și mai precauți, au înaintat pas cu pas spre u-n tip de relații mai ¡amiabile. Conceptul formulat de către Nicolae- Titulescu, potrivit căruia „pacea este indivizibilă", pornea de la realitatea că, după ce ajunsese la putere în Italia și în Germania, după ce fusese înscăunat într-o seamă de țări vecine oare nutreau tehdințe iredentiste, fascismul era mai periculos pentru noi și, penitru a-i bara ascensiunea, era necesar să se treacă peste considerente doctrinare rigide și să se 'realizeze un front comun al țărilor din această zonă. Așa s-a ajuns la acel acord privind definirea agresorului, prezentat Uniunii Sovietice într-o formă susceptibilă de a fi fost acceptat, și la stabilirea de relații diplomatice normale între noi și ruși. Mai mult decît atît, România a purtat tratative intense în Elveția vizînd ca, în cele din urmă, Uniunea Sovietică să

recunoască unirea Basarabiei ou patria-mumă. Acordul pe oare l-au ¡negociat în această privinţă Titulesou şi Litvinov la Montreux nu avea însă să fie finalizat' datorită unei conjuncturi internaţionale tot mai ameninţătoare [7]. E greu acum să apreciem în ce măsură o Uniune Sovietică învingătoare în cel de-al doilea război mondial l-ar fi respectat. Dar documentul rămînea şi putea fi oricînd invocat.

Spre sfîrşitul anilor '30 devenise clar că războiul bătea la uşă. Pe fundalul concesiilor făcute agresorilor, atît Hitler cît şi Stalin au ajuns aproape simultan la concluzia că democraţiile occidentale ar fi putut fi înlăturate, supremaţia pe plan mondial urmînd să revină, în optica lor, totalitarismului. S-a făcut mult caz că în cursul tratativelor de la Moscova, duse de Uniunea Sovietică cu Anglia şi Frânţa, acestea din urmă ar fi tergiversat În mod deliberat discuţiile şi le-ar fi imprimat o desfăşurare care nu ducea nicăieri. Adevărul e că ambele părţi au dat dovadă de duplicitate. Brutalitatea cu care Anglia şi Franţa au fost aduse la realitate de întîlnirea Ribben- trop-Molqtov şi de Pactul de neagresiune pe care ei l-au semnat la 23 august 1939 a fost de .natură să demonstreze că în lume apăruse un nou centru de putere şi că exponenţii acestuia ştiau ce vor şi acţionau cu un pragmatism deprimant. Pentru noi, eşecul tratativelor de la Moscova, pe care presa democratică le anunţa zi de zi ca afîn- du-se în pragul unei finalizări favorabile, a însemnat o adevărată catastrofă diplomatică. Ea a constituit sursa tuturor nenorocirilor oare au urmat. Căci, protocolul secret al Pactului 'germano-sovietic, reglementînd chestiunile politice şi teritoriale care interesau cele două ţări de la Marea Neagră la Marea. Baltică, specifica, negru pe alb, totalul dezinteres al Germaniei pentru Basarabia şi, prin aceasta, ne lăsa la discreţia noilor pretendenţi la hegemonia mondială. întregul sistem de alianţe făurit în perioada interbelică •— Mica înţelegere, Antanta Balcanică – a fost pulverizat. Nu putem să nu menţionăm, în această ordine de idei, rolul nefast pe care l-a jucat Caroi al II-lea, care, jugulînd democraţia, a determinat o decă- dens generală a moravurilor publice şi o accentuată demoralizare a ţării.

Dovadă că adversarii noştri înţelegeau să profite de acest naufragiu, la 26 iunie 1940 a survenit ultimatumul adresat de guvernul sovietic guvernului regal al României. ■ Ce cuprindea el ? Că România, „folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei", ar fi desfăcut în ¡1918 de la Uniunea Sovietică (Rusia) o „parte din teritoriul ei", Basarabia, călcînd prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, „populată în principal cu uerainieni". „Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forţa a Basarabiei", oeea ce guvernul sovietic a declarat nu o dată şi deschis în faţa întregii lumi. Că acum cînd „slăbiciunea militară" a U.R.S.S. a trecut în domeniul trecutului, iar situaţia internaţională! carE s-a creat cere rezolvarea chestiuniior moştenite din trecut, pentru a pune, în fine, „bazele unei păci solide între ţări", U.R.S.S.

consideră necesar şi oportun ca în interesele restabilirii adevărului, să păşească împreună cu România la rezolvarea imediată a „înapoierii" Basarabiei Uniunii Sovietice.

„Guvernul sovietic <— se menţiona măi departe – consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii către U.R.S.S. a Bucovinei a cărei populaţiune este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cit şi prin comunitatea de limbă şi compoziţiune naţională.

Un astfel de act ar fi cu atît mai just, cu cît transmiterea părţii de nord a Bucovinei către U.R.S.S. ar putea reprezenta, este ¡drept numai într-o măsură neînsemnată,' un mijloc de despăgubire a celei mai mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S. şi populaţiei Basarabiei prin doniinaţiunea de 22 ani a României în Basarabia"[8]. Trebuie spus că pretenţiile asupra Bucovinei- reprezentau o surpriză chiar şi pentru germani. Ni se pare absolut inutil să comentăm termenii ultimatumului. Orice consideraţii s-ar face pe marginea lui, n-ar însemna, vorba lui Eminescu, decît să ne încurcăm în iţele politicii ruseşti. Este vorba de îngrămădirea, în cuprinsul unei note, a atîtor neadevăruri sfruntate – de ordin istoric, demografic şi politic – incit convingerea care se degajă este aceea ca pe autori nici măcar na i-a interesat dacă vor fi crezuţi sau nu.. Oeea ce urmăreau erau doar efectul şi rezulta- . tul. Şi efectul a fost acela al unei lovituri de măciucă, iar rezultatul – paralizarea efectivă a instituţiilor noastre, începînd cu forurile conducătoare şi terminînd cu armata.

Nota a fost înmânată ministrului român la Moscova, Gheorghe Diavidesou, şi nu prin reprezentantul U.R.S.S. la Bucureşti, oare venise la post dar nu-şi prezentase dinadins scrisorile de acreditare. .Mai mult decit atît. Cînd Gheorghe Davidesou a început să transmită telegrama cifrată către Bucureşti, n-a apucat să formuleze decit titlul – „Notă ultimativă" – şi cineva a avut grijă ca liniile de, comunicaţie să fie perturbate. Sînt detalii care par. minore dar a căror semnificaţie gravă se dezvăluie abia astăzi, în momentul în care Molotov notificase României pretenţiile teritoriale evocate, dispozitivul militar menit să le susţină prin forţă se şi pusese în mişcare. Ziarul „Moldova Suverană", oare apare la Ghişinău, a publicat în numerele sale din 10, 12, 13 iunie 1990 o amplă convorbire a redactorului săuGh, Berbecaru cu dl. Anton Gh. Moraru, doctor în istorie, pe marginea evenimentelor din iunie 1940. Sub genericul „O operaţie militară necunoscută", se relevă, în esenţă, că se constituise un front special destinat sudului, sub comanda lui G.K. J.ukov. Şi cu toate că sa' luau din mers măsurile de reorganizare impuse de concluziile atît de alarmante pentru sovietici ale războiului sovieto-finlandez, abia încheiat, mecanis-mul militar. rus funcţiona greoi şi defectuos. Era, prîn urmare, necesar să se câştige timp şi de aici. bețele în roate care s-iau pus de către -Moscova. în cele din urmă, trupele destinate

invaziei au ajuns pe Nistru, latã de ce Molotov s-a grãbit sã adreseze o nouã notã României. Ni se cerea ea în decurs de patru zile sã pãrãsim Basarabia şi nordul Bucovinei. Nici n-a ajuns noul ultimatum la destinaţie şi trupele sovietice au trecut fluviul despărţitor, .capetele coloanelor lor depăşind în- anumite puncte coloanele aromâneşti aflate în retragere. Concomitent – şi acest fapt a umplut de amărăciune pe ofiţeri şi soldaţi — grupuri de minoritari, care pînă atunci se bucuraserã de un tratament plin de omenie din partea românilor, au umplut străzile marilor oraşe ca şi ulițele • târgurilor dedîndu-se la tot felul de provocări armate. Eira vestita „coloanã a V-a" pe care sovietici o pregãtiserã cu grijã în toatã perioada interbelicã. Soarta armatei noastre a fost cu atît mai dificilă . cu cît ea a primit ordinul strict de a nu riposta în nici un fel. în cazul în care va îi agresatã. Aceastã atitudine] a fost interpretatã de invadatori şi de acoliții lor, dupã propria lor logicã, ca o expresie a fricii. De aiceea au cãzut nu,_ puţTne' vîctîme nevinovate şi s-âu produs incredibile acte de vandalism. în chiar*lunile urmãtoare,^'minoritarii vor regreta amarnic gesturile lor nesãbuite cãci mulţi au fost luaţi cu forţa şi duşi în gulagurile Siberiei. Deocamdatã însã, aceste acţiuni au mîhnit profund pe români şi au dat apã la moarã elementelor extremiste. Sã conchidelm ca asupra unei ţãri suverane '— România – s-a produs o agresiune neprovocatã'şi cã autor-ul acestui odios act era Uniunea Sovietică, stat faţã de. care în tot cursul perioadei interbelice noi avusesem un comportament prietenos. Cu ce s-a ales Uniunea Sovietică de' pe urma acestui rapt teritorial ? Ga şi în cazul Finlandei, pe care o atacase anterior, cu un duşman în plus. .

Cert este cã agresiunea din '1940 â indignat profund opinia publică românească, a determinat-o sã suporte prezenţa trupelor germane în ţarã, cu toate cã nimeni nu uita drama Ardealului şi nu se împãca deloc cu ideea unei alianţe împotriva firii, tocmai ou cei care jucaserã rolul principal în mutilarea ţãrii prin Dictatul de la Viena. Fiecare român înţelegea cã au venit timpuri grele cînd, poate, era ibine sã te faci frate cu diavolul pentru a ; trece puntea şi a reintra în stăpânirea, pãmânturilor pierdute.

Sub aceste auspicii a intrat în istorie anul 1941. Germania trimisese în ţarã, mai întîi, un grup restrîns destinat protejãrii surselor petroliere şi instruirii armatei române. Apoi, dupã ce „Planul Barbarossa", întocmit, iniţial, de cãtre generalul Marks, a fost definitivat, ia noi s-a instalat o întreagã armatã – Armata .14 – comandatã de cãtre generalul Eugen von Schobcrt, care, la rîndul său, era subordonat feldmareşalului Gerd von Rundstedt, comandantul aripii de sud a uriaşului dispozitiv conceput pentru a ataca Rusia Sovietică şi a împãrţi ceea ce Hitler considera a fi fost „o mare plăcintă".

Generalului Ion Antonescu, devenit, după 6 septembrie 1940, conducătorul statului român cu competenţe foarte largi, nu i s-a cerut formal participarea la campania în perspectivă.' Căpeteniile celui de-al III-lea Reich considerau că o vor scoate singure la capăt şi încă într-un timp foarte scurt. I:ar militarii germani aveau despre armata română părerea că era slab înarmată şi prost încadrată •încît participarea ei la luptă nu prea şi-ar fi avut rostul[9].

Dar războiul pentru eliberarea Basârabiei şi a părţii de nord a Bucovinei era dorit de toate păturile sociale. Aşa încît s-a produs un fapt cu puţine analogii în analele militare. România s-a angajat în război alături de Germania fără a fi încheiat cu aceasta un acord care să fi stipulat cadrul colaborării militare, obiectivele urmărite, obligaţiile fiecăreia dintre părţi. De aceea, cum observă cu subtilitate ultimul ambasador al României în capitala celui de al III-lea Reich, generalul Ion Gheorghe, nefiind reglementată de un act juridic, alianţa noastră.cu Axa în aparenţă ne conferea o largă libertate de mişcare dar de fapt devenea susceptibilă oricărei virtualităţi [10].

Anumite cercuri româneşti erau înclinate să-i confere nu numai un caracter antisovietic, ci şi unul mai larg care ar fi încorporat şi o componentă antiungară. De altfel, propaganda oficială nu va înceta nici un moment să pedaleze pe această deschidere, ca şi cum ea ar fi fost un fapt de la sine înţeles. în realitate, lucrurile stăteau cu totul altfel. Toate demersurile lui Ion Antonescu de a-l determina pe Hitler să recunoască nedreptatea . făcută ţării noastre la Viena se loveau ca de un zid. Un expozeu pe aceeaşi temă dezvoltat în faţa lui Ribbentrop n-a avut alt rezultat decît exclamaţia acestuia din care rezulta că l-a impresionat dragostea de ţară a generalului ! [11]. Atît şi nimic mai mult. S-a creat, astfel, o situaţie falsă. Fiecare atribuia acestei alianţe semnificaţiile care îi conveneau. Totul urma să fie reglementat după dobîndirea victoriei.

Fapt este că, în iunie 1941, armata română se găsea articulată în uriaşul dispozitiv german menit să anihileze Sovietele. Două armate române (3 şi 4) şi o armată germană (11) constituiau Grupul de armate general Antonescu, o structură de comandă calchiată după modelul comandamentului româno-rus din '1877 şi 1917. Dacă din punct de vedere strict militar această formulă nu schimba esenţa raporturilor româno-garmaoe, ea avea în schimb o mare încărcătură politică. Există documente suficient de explicite care să ateste că, dîndu-şi asentimentul în acest caz, Hitler urmărea menajarea susceptibilităţilor aliatului român. Pretenţiile ¡române erau cît se poate de clare : trupele române, pe teritoriu românesc, nu pot fi decît sub comandă românească ! Putem afirma că învestirea generalului Ion Antonescu la comanda' grupului de armate constituia compromisul politic ce maroa racordarea – de moment – a intereselor României şi Germaniei în război.

În ceea ce priveşte justificarea juridică a trecerii Prutului de către armatele române, Ion Antonescu a fost suficient de clar în memoriul pe care l-a înaintat în mai 1946 „Tribunalului poporului". Pentru Antonescu, cît şi pentru majoritatea liderilor politici şi militari români,

' după ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940 România se găsea, practic, în stare de război cu Uniunea Sovietică, aşa că acţiunea sa militară de peste un an nu era decît continuarea firească a acestei stări de lucruri. Reamintim şi faptul, nu lipsit de importanţă, că după 23 august 1944 România nu a considerat necesar să declare război Ungariei pe baza unei motivaţii similare (Dictatul de la Viena, 30 august 1940).

După eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei, operaţie finalizată la 26 iulie 1941 [12], s-a pus, evident problema continuării operaţiilor dincolo de Nistru. în acel moment nu putea fi vorba de o oprire a trupelor române pe aliniamentul Nistrului, deoarece aceasta ar fi însemnat o aberaţie din punot de vedere militar şi o sinucidere din punct de vedere politic. Ceea ce este uşor de dovedit dintr-o practică istorică de milenii'. Oricum,, Antonescu aprobase încă înainte de terminarea operaţiei de eliberare a Basarabiei ca trupele de cavalerie şi de munte – aflate în compunerea Armatei 3 – să poarte operaţii dincolo de Nistru în cooperare cu Armata 11 germană. În conformitate ou această logică a desfăşurării militare, mareşalul a fost de acoird să angajeze, cealaltă armată, Armata 4, în operaţia pentru cucerirea Odessei, asigurînd astfel flancul sudic al Grupului de armate „Sud", comandat de feldmareşalul Gend. von Rundstedt.

Rezistenţa sovietică şi propriile noastre deficienţe – de dotare şi înzestrare, de organizare şi chiar de conducere – au transformat capturarea Odessei într-o operaţie de uzură, soldată cu numeroase pierderi pentru aninat a română. Intrarea trupelor noastre în Odessa la 16 octombrie 1941 nu a fost un marş glorios, ci rezultatul unor lupte deosebit de aprige,

comandamentul sovietic fiind obligat în cele din urmă, şi datorită evoluţiei situaţiei de ansamblu,, să dispună evacuarea pe mare a forţelor sale din oraşul fortificat[13].

După cucerirea Odessei, armata română şi-a considerat misiunea încheiată. Antonescu, de asemenea. Chiar şi partea germană, dacă stăm să ne gîndkn că tot ce a urmat în luna noiembrie s-a întîauplat sub privirile ei aprobatoare. Deci, în condiţiile în care trupele de cavalerie şi munte au rămas să lupte în continuare alături de cele germane, alcătuind ceea ce s-ar putea numi un „corp expediţionar", Bucureştii au hotărît demobilizarea armatei, operaţie ce s-a derulat în a doua jumătate a lunii noiembrie. Nu există nici un du'biu că atît Antonescu cit şi Marele Stat Major se gîndeau la pace. Mărturie stau planurile de organizare de pace, de schimbare a efortului militar de la Est spre Vest, întocmite de M.St.M. şi aprobate fără reticenţe de mareşal. Numai că toate aceste proiecţii de viitor se bazau în mod fatal pe victoria Germaniei împotriva U.R.S.S., despre care mai toată lumea credea că se va produce pînă la sfârşitul anului 1941.

Dar contraofensiva sovietică, orientarea efortului militar al Japoniei spre Pacific şi chiar mult contestatul „general Iarnă" au produs prima defecţiune majoră a maşinii do război germane. Şi ©a a fost, în cele din urmă, decisivă pentru soarta întregii confruntări. în mod firesc a urmat o reevaluare a cooperării militare germano-române, dictată de nevoia pe care Wehrmachtul a resimţit-o brusc la sfîrşitul anului 1941 de întăriri pe măsura scopului pe care-l urmărea. Devenise clar că, într-o nouă campanie, armata germană, angajată pe mai multe fronturi, nu-şi putea permite o aventură în adîncimea teritoriului .rusesc fără un sprijin masiv al aliaţilor săi, atîţi cîţi îi avea. În ceea ce priveşte România, Hitler a obţinut acordul de principiu al mareşalului în urma unei scrisori trimise la 29 decembrie 1941 prin maiorul Engel, adjutantul fuhre- rului. Mesager al noii concepţii a celui de-al treilea Reieh fusese şi feldmareşalul Wilhelm Keitel, care întreprinsese ceva mai înainte un turneu în capitalele ţărilor aliate, pentru a obţine un sprijin consistent în trupe din partea acestora pentru noua campanie.

În momentul în oare Engel descindea la Bucureşti, pentru mareşalul Ion Antonesou prioritatea priorităţilor o constituia recuperarea Transilvaniei de Nord, răpită de Ungaria în condiţiile ştiute. în opinia mareşalului, şi nu numai a sa, nu existau decît două posibilităţi de a întregi trupul mutilat al ţării : ori printr-o pace care să declare caduce prevederile Dictatului de la Viena din august 1940, ori pe calea .armelor. în conjunctura de atunci, ambele soluţii erau direct legate de existenţa unei Germanii victorioase în război. în cazul unei păci, mareşalul avea asi- gurările personale – neconsemnate în vreun act politic sau diplomatic -— date de Adolf Hitler că problema Transilvaniei va fi tranşată în favoarea românilor. Pentru alternativa unei campanii de2eliberare, speranţa înzestrării armatei române rămânea – la

acea oră – tot Germania. Posibilităţile de alegere erau extrem de reduse.

Mai mult decît atît, speculînd în continuare în mod conştient diferendul existent între România şi Ungaria, Beriinul abordase şi Budapesta. Bineînţeles că obţinuse ceea ce dorise : o creştere spectaculoasă a participării ungureşti la campania de vară din 1942, fixată la 15 divizii prin înţelegerea ulterioară dintre Keitel şi şeful statului major ungar [14]. Din această clipă, Antonescu nu putea decît să vină în întSmpinarea cererilor Berlinului sau să angreneze ţara într-o aventură care putea duce la completa ei distrugere. Mareşalul, care era un om de acţiune, un spirit pragmatic, nu întrevedea o altă soluţie. A fost însă suficient de corect pentru a oferi politicienilor şansa de a prelua conducerea ţării, „şansă" pe oare aceştia nu s-au grăbit să o fructifice în pofida numeroaselor memorii adresate .mareşalului[15]. în clipele acelea se cereau decizii rapide, ferme şi nu discuţii teoretice despre înalta strategie. 'Desigur, asupra acestei probleme se pot emite o sumedenie de păreri, dar ele nu pot fi decât simple prezumţii.

Aşadar, Hitler a obţinut de la Ion Antoneseu ceea ce dorea : angajare militară maximă a României în efortul de anihilare a Rusiei sovietice. Dincolo însă'de campania propagandistică a „cruciadei împotriva comunismului", Ion Antoneseu avea cîteva obiective practice deosebit de iclare. Mai întâi era vorba de-recuperarea Transilvaniei. Orieît ar părea de hazardată această afirmaţie ea este pe deplin confirmată de documentele de arhivă. Memoriul cu care delegaţia română în frunte cu Ion şi Mihai Antoneseu s-a prezentat la întîlnirea cu Hitler din 11 februarie 1942 este semnificativ pentru această poziţie. Documentul menţionat, predat factorilor de decizie germani, sublinia, fără putinţă de tăgadă, că întregul efort al României în Est este dictat de idealul refacerii hotarelor ţării şi în Vest. Se ştie de altfel că , la întrevederile sale cu Hitler, Ion Antoneseu nu a pregetat niciodată să aducă pe tapet această problemă. Este de la sine înţeles că România avea un interes major în înfrângerea şi destrămarea imperiului rus, dar un asemenea ţel nu şi-l putea propune de una singură, ci numai- într-o coaliţie. în fine, atît memoriul din 11 februarie 1942, cît şi evenimentele ulterioare au evidenţiat că guvernul de la Bucureşti urmărea şi un scop imediat. ¡Era vorba de înzestrarea armatei române cu armament modern şi eficace, capabil să asigure organismului militar forţa necesară pentru împlinirea obiectivelor politice naţionale, inclusiv cel al eliberării Transilvaniei de Nord, Condiţia limitativă pusă de Bucureşti în tratativele cu Berlinul în privinţa eşaloanelor ce urmau şă participe la ofensiva germană din 1942 a fost echiparea şi dotarea acestor trupe de către Germania la nivelul Wehrm achtului. S-a solicitat, de asemenea, ca materialele necesare să fie trimise în ţară, ceea ce ar fi permis conducerii române să^şi acopere grelele pierderi suferite în campania anului 1941. Numai

că Berlinul – şi din cauza propriei neputinţe, promisiunile făcute fiind evident mult peste posibilităţile sale reale, cît şi datorită faptului .că era avertizat de resorturile intime ale acestei solicitări – a refuzat să dea curs unui ■asemenea procedeu, obţinînd în final oa echiparea şi dotarea trupelor române să se facă la intrarea în front, deci în Rusia. Ceea ce s-a dovedit o altă himeră.

Este momentul să lămurim acum poziţia adoptată de şefii Marelui Stat Mdjor român, generalii Iosif Iacobici şi Ilie Ştefleа, fiaţă de decizia mareşalului de a ridica nivelul participării româneşti la campania din vara anului 1942. Această chestiune a fost mult folosită în ultimii ani pentru a acredita ideea rupturii survenite între mareşalul Ion Antonesou şi Marele Stat Majar în privinţa folosirii armatei române în Est. Existenţa unui diferend între mareşal şi organismul de conducere a armatei este reală, dar a o împinge pînă la o „ruptură" ni se pare cel puţin forţat.

Protestul' generalului Iacobici – şeful Marelui Stat Major pînă la 20 ianuarie 1942 – şi apoi cel al generalului Ştefleа – succesorul său – cu privire la trimiterea de noi trupe în Est aveau ca fundament aceeaşi problemă a recuperării părţii de nord a Transilvaniei. Adică, în opinia lor, prezenţa românească în Est avea să lipsească ţara de forţe la „răfuiala finală" cu Ungaria. Primul a intervenit intempestiv generalul Iacobici care, la 17 ianuarie 1941, a înaintat un raport mareşalului în care arăta că un război dus în adîncimea teritoriului U.R.S.S. era lipsit de popularitate în rîndurile armatei şi avea drept singur rezultat slăbirea capacităţii ei combative, lăsînd-o pradă sigură în eventualitatea unei noi agresiuni ungare. Reacţia mareşalului la raportul Iacobici a fost extrem de dură, colerică. Acuzaţiile pe care i le aducea generalului erau deosebit de grave – insubordonare, abuz de putere, incompetenţă etc. – şi l-au. condus în final la destituirea acestuia pentru „ofensă gratuită adusă naţiunii"[1]®. Acestea sînt faptele şi ele pot fi interpretate în fel şi chip. Ceea ce de obicei s-a uitat să se spună sînt antecedentele acestui conflict. În primul rînld, fără a intra în amănunte, Ion Antoneseu îi' cunoştea foarte bine pe ofiţerii din Marele Stat Major şi pretenţiile sale faţă de ei erau extrem de ridicate. Din acest motiv, oricine studiază rezoluţiile puse de Antonesicu pe rapoartele Marelui. Stat Major va nota fără greutate sarcasmul – ca să folosim un eufemism – de care erau încărcate. La o vedere rapidă şi superficială, conflictul dintre mareşal şi M.St.M. era cronic... Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că generalul Iosif Iacobini acuza în raportul său din 17 ianuarie 1942, cît şi în „Lămuririle" elaborate după ce i s-a comunicat „destituirea", că gestul său fusese dictat în mare măsură de faptul că decizia mareşalului fusese luată fără a fi şi el consultat. Ceea ce este absolut exact. Pentru a lămuri şi mai bine detaliile conflictului Antonescu-Iaco- biei *, să menţionăm că generalul Iacobici a fost învestit în continuare eu răspunderi în cadrul armatei române. Astfel, cl a fost cel chemat să întocmească planul de operaţii al armatei române în ipoteza unei

confruntări cu Ungaria ; mai mult, în vara anului 1942, cînd s-a pus problema desemnării unui „comandant-şef" al forţelor române pe frontul Stalingradului alegerea a căzut mai întîr asupra sa. CSnd, din motive uşor de dedus, a fost numit în această funcţie – de altfel ipotetică, niciodată devenită realitate – generalul Petre Dumitrescu,

Potrivit altor surse, vîrful de tensiune din ianuarie 1942 a fost atins prin acumulări în timp. Astfel, numirea de către Antoneseu a generalului Iacobici în fruntea Ministerului de Războ şi apoi a Marelui Stat Major a fost pur politică avînd în vedere că mareşalul nu avea prea multă consideraţie pentru un general provenit din armata austro-ungară şi filogerman recunoscut. Pe de altă parte, Iacobici era nemulţumît de faptul că Ion Antoneseu . îi refuzase o glorie naţională la care se simţea îndreptăţit pentru conducerea asediului final al Odessei. în aceste condiţii, apariţia neanunţată a generalului Iacobici în fruntea trupelor române care au defilat în noiembrie 1941 la Bucureşti a provocat furia mareşalului, cu, atît mai mult cu cît de faţă se găsea şi feldmareşalul Keitel ...

Iosif Iaeobici a protestat energic. Nu găsim nimic paradoxal în această atitudine, dacă nu sîntem tentaţi să dramatizăm mai mult decât este cazul conflictul prezentat mai sus.

În privinţa acţiunii generalului Ilie Şteflea, descifrarea adevărului este ceva mai pretenţioasă. Sursa principală documentară pe oare s-au bazat toţi cei care au scris pînă acum despre poziţia sa în raporturile cu lori Antonescu a fost memoriul pe care Şteflea l-a scris la 15 martie 1945, într-un moment extrem de dificil pentru existenţa să [17]. Fusese trecut „în retragere" la 10 februarie 1945 sub grava acuzaţie, pentru acele vremuri, că susţinuse conducerea politico-militara a mareşalului Ion Antonescu, contribuind astfel la „dezastrul armatei şi al ţării". Departe de noi gîndul de a-l acuza pe general de „trădare", dar în documentul amintit este extrem de evidentă tentativa sa» de a se detaşa de mareşal pentru a putea justifica în faţa „judecătorilor" săi că acuzaţia cu privire la contribuţia la „dezastrul armatei" era lipsită de .conţinut. Constatarea noastră este, credem, obiectivă şi nu se vrea ireverenţioasă. De altfel, acelaşi simptom îl acuză şi relatarea generalului Petre Dumitrescu, elaborată cam la aceeaşi dată şi din aceleaşi motive. Dacă ar fi să facem o critică a memoriului Şteflea am găsi suficiente argumente pentru a apăra aserţiunea noastră. în problema Stalingradului, sînt de reţinut cifra exagerată a efectivelor româneşti prezente pe câmpul – de bătălie (425 000 spune Şteflea, aproximativ 230 000 spun documentele, întocmite tot sub oblăduirea sa), cît şi afirmaţia că Ion Antonescu nu cunoştea dedesubturile reducerii compunerii diviziilor româneşti de la 9 la 6 batalioane – documentele prezente în acest volum atestă că Antonescu era perfect informat asupra acestei chestiuni. Să fim înţeleşi exact : nimeni nu poate pune la îndoială eforturile supraomeneşti depuse de generalul Şteflea pentru salvarea trupelor române de la Stalingrad, dar şi din Crimeea, Moldova etc. Modul în care contrapune uneori acţiunile sale —• în

special în probleme de organizare şi dotare – ordinelor mareşa-lului ni se pare însă forţat. Motivul acestei supralicitări este uşor de înţeles.

Revenind la momentul 1942, reţinem din memoriul lui Şteflea că, în pofida faptului că .acordul de principiu al mareşalului la cererile lui Hitler fusese trimis la 5 ianuarie, el a fost înştiinţat despre această cotitură fundamentală abia la 26 februarie. Deci, suferea acelaşi tratament ca şi Iacobini... Şteflea relatează că a reuşit pentru scurt timp să-l ¡convingă pe Antonescu despre imposibilitatea de a arunca noi divizii pe frontul de est, folosind printre alte argumente şi cel al pericolului iminent pe care-l reprezenta Ungaria. Or, acest argument a fost respins de mareşal, pe motivul că ungurii nu aveau să se mişte atît timp dt armata germană era puternică. Ceea ce era cit se poate de adevărat. Era greu de presupus că, în plină campanie împotriva Rusiei, Berlinul ar fi acceptat o confruntare ungaro-română în spatele frontului.* Confruntarea surdă între mareşal şi şeful Marelui Stat Major avea să atingă nivelul unui conflict deschis atunci oînd Şteflea a înaintat planul de operaţii pe frontul de vest, în ipoteza unui atac al ungurilor. Soluţia propusă de Marele Stat Major – soluţie despre care Şteflea afirmă că a fost elaborată astfel pentru a atrage atenţia mareşalului asupra pericolului pe care-l reprezenta trimiterea majorităţii trupelor în Est – l-a făcut să explodeze pe Ion Antonescu. Văzînd că se propune retragerea deliberată pe crestele Carpa- ţilor, deci abandonarea Transilvaniei de Sud, mareşalul a calificat lucrarea Marelui Stat Major drept „ridicolă", susţin'înd că toată lumea se va întreba „pe drept cuvînt : acesta este creierul armatei ?". De fapt, stat-majoriştii, dorind să-l sensibilizeze pe mareşal, obţinuseră exact contrariul! Rezoluţia lui Antonescu l-a determinat pe Şteflea să solicite demisia. Nu i-a fost aprobată, ceea ce, oricum am lua-o, confirmă faptul că Antonescu era capabil să „suporte" un dialog cu generalii săi, spre deosebire de Hitler şi Stalin, cu oare unii se grăbeau să-l bage în aceeaşi oală.

Apoi, generalul Şteflea s-a deplasat la Rostov, în fruntea Marelui Cartier General român şi făcut tot ce era omeneşte posibil pentru a preveni un dezastru al trupelor' române. Documentele din acest volum o vor dovedi cu prisosinţă şi înclinăm să creidem că îi vor face un serviciu mai mare chiar deeît memoriul din martie 1945. – ,

Aşadar, am aflat ce puncte de vedere s-au confruntat până în momentul sosirii trupelor române pe câmpul de bătălie din Cotul Donului şi Stepa Calmucă (saptembrie- octombrie 1942). începînd de aici, Antonescu şi Şteflea şi-au armonizat punctele de vedere. E drept însă că unul se afla la Predeal, iar celălalt la Rostov şi peste tot pe frontul deţinut de români! Asupra zilelor de 19—22 noiembrie 1942 – cînd atit Şteflea cît şi Petre Durni- trescu incriminează poziţia mareşalului Ion Antonescu – vom reveni atunci cînd vom discuta despre viziunea românească asupra bătăliei.

în rezumat, decizia angajării trupelor române la Sta- ling-rad i-a aparţinut lui Ion Antonescu, oare şi-a motivat-o din punct de vedere militar şi politic prin necesitatea menţinerii României în alianţă cu Germania, considerată de el singura soluţie pentru întregirea României în Vest. Desigur că judecată din perspectiva desfăşurărilor ulterioare decizia s-a dovedit greşită, chiar nefastă. După părerea noastră, întrebarea care se pune este : era posibilă o altă soluţie realistă, la acea dată ? în esenţă, aceasta este şi apărarea pe care şi-a construit-o Antonescu. Şi nu trebuie uitat că a avut puterea să recunoască faptul că răspunderea în faţa istoriei îi revine în totalitate, fără a f-ace caz de confruntările dure pe care le-a avut cu comandamentele germane, cu Hitler însuşi, pentru a salva ceea ce mai era de salvat.

Există, totuşi, un lucru care ar trebui stabilit ou cît mai multă precizie : cînd şi-a dat seama Ion Antonescu că Germania îşi pierduse suflul şi că planurile pe oare .le făurise pînă atunci deveneau irealizabile ? Din documentele prezentate în acest volum ne putem da seama că la 3 decembrie 1942 mareşalul realizase faptul că înfrîngerea germană de la Stalingrad era rezultatul nu numai al unei erori de concepţie şi conducere, ci şi al „neputinţei" de a-i copleşi pe ruşi. La 9 decembrie – data elaborării scrisorii către feldmareşalul von Mân- stein –, noua atitudine a mareşalului prinde contururi mai precise, nu atît datorită detalierii greşelilor comise de comandamentele germane, ci, în special, pentru că face o scurtă retrospectivă a tuturor infidelităţilor Berlinului, începînd cu susţinerea legionarilor şi sfârşind cu abuzurile săvîrşite de glorioşii ostaşi germani staţionaţi în România. Cu alte cuvinte, încrederea sa în victoria Reieh-ului era grav ştirbită.

Stabilirea acestui moment al revelaţiei mareşalului cu privire la soarta Germaniei devine pasionantă atunci cînd citim vestitul *Memorial Antonescu*, datorat lui George Barbul. Acesta povesteşte,' cu lux de amănunte, vizita întreprinsă de Ion Antonescu la Werwolf, cartierul general al lui Hitler de la Vinniţa. Substanţa acestei întrevederi, desfăşurată, după unele opinii, la. 11 octombrie 1942, a constituit-o tocmai cererea mareşalului de a conferi trupelor române din Cotul Donului şi Stepa Calmucă sprijinul necesar pentru a face faţă unei contraofensive sovietice. Ceea ce atrage însă atenţia în relatarea lui Barbul âînt două replici ale mareşalului, intrinsec legate. Prima a fost făcută după o expunere a generalului Alfred Jodl, oare, spre deosebire de alte daţi, confirma faptul că Germania nu mai putea ignora forţa aviaţiei Aliaţilor occidentali. În acest moment mareşalul a afirmat că în aceste condiţii Germania nu poate spera la victorie, ci numai la „meci nul", deci la pace. Lunga şi patetica .dizertaţie a fuhrerului nu a fost în măsură să-l convingă pe Antonescu, susţine Barbul. Pentru că în trenul care îl ducea spre ţară el avea să rostească cealaltă replică invocată de noi : „Germania a pierdut războiul său. Acum trebuie să ne concentrăm toate efor-turile pentru ca să nu-l pierdem şi noi pe al nostru"[2][18] Dacă

aceste cuvinte au fost rostite, cu mai bine de o lună înainte de declanşarea contraofensivei sovietice, ele ne pun în faţa unei alternative chinuitoare. Prevăzând această apropiată înfrângere a Germaniei, mareşalul nu a schiţat nici un gest pentru a-şi salva armata de la un dezastru sau a fost prizonierul propriei sale prognoze sumbre, lipsindu-i mijloacele de a pune la adăpost trupele de la Stalingrad ? La această dată, documentele de arhivă nu permit o concluzie fermă nici măcar pentru a confirma relatarea lui Barbul.

Trupele, române au ajuns în preajma Stalingradului în etape şi nu. după puţine peripeţii. Oricum, aşa cum se întîmplă oel mai adesea,' planificarea iniţială nu a putut fi respectată. Cei dintîi ajunşi la periferiile oraşului ■ de pe Volga au fost ostaşii Corpului Vî armată (diviziile 1, 2, 4 şi 20 Infanterie), cei care*se aflau în prima linie încă din iarnă, cînd apăruseră ca salvatori pe cîmpul 4e bătălie de la Harkov. Între timp, o bună parte din trupele române aflate la.est de Nistru fuseseră angajate, după cucerirea Sevastopolului, în progresia armatei germane, spre Caucaz. În pofida cererilor româneşti, repetate de a menţine unitatea de comandă a trupelor proprii, acest lucru nu a. fost posibil atunci, când Wehrmachtul a solicitat Bucureştilor şă constituie cele două flancuri ale armatelor 6; şi 4 Blindată germană care asediau: Stalingradul. în':acest scop, comandamentul Armatei 3 române, a primit ordin de ' deplasare în Cotul Donului • (nord-vest'Stalingrad), ulterior fiind dislocat'şi comandamentul Armatei 4 române, în Stepa Gâlmucă (sud Stalingrad). înca de la preluarea sectoarelor de front repartizate, comandamentele .au protestat 'energic deoarece cdea ce li se impunea era o situaţie deosebit de periculoasă, atît datorită configuraţiei terenului şi a aliniamentului ocupat de inamic, cît şi din, cauza neres- pectării de către germani a*, condiţiilor pe care şi le asumaseră : înzestrarea cu armament, divizii blindate în rezeryă etc. Din derularea evenimentelor,', este uşor de dedus faptul că-. .toţi. eei cărora le place să creadă că românii au fost ţinta preferată, aleasă cu grijă, a ruşilor, se înşeală. între ocuparea poziţiilor amintite de către trupele române şi planul contraofensivei sovietice nu există iniţial nici o legătură. Nimeni nu putea fi sigur la 12 şeptembrie 1942— atunci Jufeov şi. Vasilevski pla- , seazâ luarea deciziei pentru contraofensivă – că peste* două luni românii, nedublaţi de rezerve blindate şi nedotaţi cu armament antitanc, vor ţine flancurile Armatei 6 germane. înfcă un argument: între 14—17 septembrie 1942, generalul Ciuikov, abia numit la comanda Armatei 62, trăieşte momente din cele mai dificile. Puţin mai lipsea ca oraşul să fie pierdut. E greu -de prevăzut acum în ce mod ar fi evoluat operaţiile ulterioare în această variantă.

Memoria beligeranţilo(r : între dorinţă şi adevăr

Acum, cînd sîntem în posesia unui cumul impresionant de date, putem aprecia la adevărata lor valoare speculaţiile ridicate la rang de dogmă, construite şi lansate au fost rupte de bazele lor de operaţii, că, în sfîr- istoriografiile satelizate. Porninid- în mod ridicol, de la premisa că în acest război totul sau -aproape totul a decurs după un scenariu dinainte elaborat, în cea mai bună tradiţie a marxismului dogmatic, ani de zile. s-a vînturat teza , că armatele germane ar fi fost atrase cu bună ştiinţă în adâncimea teritoriului rus, aşa cum procedase Kutuzov la Ml2, că în acest fel eşaloanele .avan- _ sate de către specialiştii sovietici şi apoi preluate şi de ' şît, atunci cînd germanii şi-au epuizat forţa ofensivă a venit armata sovietică, cu forţe proaspete, şi a aplicat inamicului o lovitură din care el nu şi-u mai revenit pînă la Berlin. Combinarea unor elemente-reale cu altele pur şi simplu fabulate constituie esenţa acestei teorii care a avut şi în parte mai are şi acum adepţi printre cei care nu văd în război decît rezultatul confruntării Unor combinaţii geometrice, în care nimic nu este omis şi totul se conformează anumitor scheme.

În cazul de faţă, mai intervenea şi adaosul ideologic, tot eşafodajul construit fiind destinat să preamărească „superioritatea" şcolii strategice sovietice, rigoarea profund ştiinţifică" a gândirii sale întemeiate pe „genialitatea" ideilor lui Stalin. S-a mers pînă acolo încît ungurul Rado Sandor, şeful reţelei de spionaj sovietice din Elveţia, a pretins că el ar fi sugerat o as'emenea strategie care, dacă ar fi fost aplicată mai demult, ar fi dat rezultate şi'm<ai spectaculoase.

Ce e adevăr şi ce e ficţiune în această teorie ? Adevărul e că, nu de puţine ori, ruşii, ca şi alte popoare care dispun de spaţii ample, au avut tendinţa de ' a-i ademeni pe duşrpanii lor în interiorul ţării, de a organiza în spatele acestora raiduri de hărţuire şi de a-i aduce în cele din urmă în situaţia ori de a se retrage fără a-şi fi atins ţinta, ori de a-i obliga să primească o bătălie în condiţii nefavorabile pentru ei şi a-i scoate, dacă nu pentru totdeauna, în orice caz pentru multă vreme din joc. O asemenea .tactică ingenioasă saa aplicat în 1618 polonezilor, care au fost atraşi pînă la Moscova, implicaţi în tot felul de combinaţii succesorale şi în cele din urmă izgoniţi de mişcarea populară condusă de Minin şi Pojarski. Două sute de ani mai tîrziu, Napoléon, surd şi orb lia învăţămintele istoriei, a repetat greşeala şi consecinţele, au fost pentru el funeste. Chiar şi în cursul primului război mondial s-a întreprins, la un moment dat, o tentativă de aceeaşi natură.

Dar, acum, în cea de a, doua conflagraţie planetară, nu putea fi vorba de calchierea nici unui moment glorios din trecut. Regulamentele militare sovietice, după cum o ateistă toţi marii comandanţi sovietici, de la Jukov, la Konev, exclud *ab initio* o

asemenea posibilitate spe- oificînd că,, în caz de război, armata sovietică va intra pe teritoriul adversarului şi-l va obliga să primească lupta acolo. Această prevedere a durat pînă mai ieri . . . Aşa că nu vedem de ce, în vara lui 1942, s-ar fi făcut o excepţie şi nemţii ar fi fost lăsaţi să înainteze atît de mult în inter[5] orul Uniunii Sovietice.. Două argumente se coroborează pentru a demonstra că adepţii acestei teorii ignoră o realitate de fapt sau că ■— şi mai rău – procedează la o potrivire post-festum a faptelor. Se ştie, în această ordine de idei, că atunci cînd în faţa înaintării intempestive a forţelor germano-române autorităţile din Ros'tiov au evacuat oraşul fără a încerca să ofganizeze rezistenţa ce se aştepta de la ele, conducerea superioară dé partid şi de stat a adoptat o hotărîre specială ,în cuprinsul căreia cei vinovaţi erau aspru criticaţi şi propuşi peiitru a fi acţionaţi în justiţie. Este de asemenea de largă notorietate dictonul pe care apărătorii Stalingradului l-au adoptat drept deviză pentru lupta lor temerară : „Dincolo de. Volga nu mai există pămînt pentru noi". Frumos spus ! Dar cum e cu ademenirea adversarului ? Căci dacă ne gîndim bine, atragerea lui dincolo de-Volga ar fi fost chiar miai potrivită pentru a-l strînge cu uşa mai târziu şi a-l nimici cu totul.

Nu este bine, vrem să spunem, să se exagereze într-o direcţie sau alta. În război, intervin situaţii prea puţin sau deloc scontate în scenariile iniţiale. A le sesiza' la timp şi a trage din ele concluzii menite să avantajeze propriile mişcări este o cerinţă care tine de alfabetul strategiei,

Orice ofensivă îşi ,are legile sale. După debut, dacă evoluează conform previziunilor, ea atinge un punct de apogeu, după oare îşi pierde treptat din – elan şi doar cu eforturi foarte. mari mai poate atinge ţ intensităţi remarcabile.

Nu a făcut excepţie de la această regulă nifci ofensiva germană asupra Stalingradului. Profitând de faptul că unităţile sovietice intraseră într-o derută din care *părea* a fi greu de scos, germanii au înaintat vijelios şi, spre sfârşitul verii, se .apropiaseră de periferiile ma- relui oraş. Pentru a-şi paraliza adversarul, liitler' s-a şi grăbit să anunţe că intrarea'în stăpînirea Stalingradului eră o chestiune de zile'.

Dimensiunile oraşului, faptul că liniile de comunica- . ţii se alungiseră enorm creînd greutăţi aproape insurmontabile în aprovizionare, inexistenţa unor unităţi proaspete, capabile să le înlocuiască pe cele aflate de luni de zile neschimbate în ofensivă, toate" acestea şi multe altele ău' determinat ca înaintarea să se încetinească, apoi să se reducă la cîţiva kilometri şi în cele din urmă la cîteva sute de metri pe zi. Erau distanţe plătite cu enorme pierderi în oameni şi materiale. Abia în aceste circumstanţe s-a pus pentru prima oară prcf- blema ca, intensificând capacitatea de rezistenţă a trupelor dispuse în apărare, să poată fi transformat-Stalin- gradul într-un imens abator. TotocFată, s-a ivit de la sine posibilitatea unei co2traofensive de proporţii uriaşe

de natură să Schimbe total situaţia de pe frontul de est, preluîndu-se iniţiativa strategică de la germani şi obligîndu-i să aocpte îneet-încet condiţiile impuse de sovietici. G. K. Jukov, care era locţiitorul lui Stalin, dar, de fapt, avea ultimul cuvînt în aproape toate problemele militare capitale, fixează această dată cam pe la mijlocul lunii septembrie. El povesteşte cum, aflînidu-se pentru raport la Stalin, i-a arătat acestuia harta, cu frontul de sud ,şi i-a sugerat soluţia unei lovituri de mari proporţii care să aducă o modificare spectaculoasă nu numai în frontul sudic, ci şi a situaţiei de ansamblu, susceptibilă să devină pentru prima-oară avantajoasă sovieticilor[19]. Cu acel prilej, Stalin, care înţelesese exact ce perspective deschidea o asemenea răsturnare de roluri, l-a consultat şi pe A. M. Vasilevski, care îndeplinea funcţia de şef ;al Marelui Stat Major. Acesta s-a declarat evident de acord[20]. Chiar atunci s-a luat decizia ca ideea să se transforme într-un proiect riguros, bazat pe calculele neceSare, astfel încît la data punerii lui în operă nimic să nu poată fi dat peste cap de elemente neprevăzute. „Pînă ce lucrurile se vor cristaliza într-un plan definitiv – a avertizat Stalin – despre ce s-a discutat aici nu trebuie sa ştim decît noi trei” [21]. Era una din formulele prin oare îşi obliga, de obicei, colaboratorii la o discreţie absolută, orice dezvăluire -fiind considerată crimă de etat. şi pedepsită în modul oel mai draconic.

, înainte de a ne referi' la unele chestiuni ce privesc paternitatea proiectului bătăliei de la Stalingrad, problemă oare, după război, â suscitat nu puţine discuţii şi controverse – Jukov.le numeşte, elegant „neclarităţi” – este cazul să ne oprim asupra cîtorva chestiuni mai detaliate privind misiunea atribuită de către OKW armatei române în cadrul operaţiunilor ce se desfăşurau. Să rememorăm că atît Armata 6, cit şi Armata 4 tancuri germane se aflau în marş· spre Volga. în lunile verii lui 19.42, .unităţile Armatei 3 române operau pe direcţia ,Ga ucaz, iar comandamentul său se mai afla încă 'în Trdnsnistria. Cit priveşte Armata 4, ea era în curs de concentrare. Cele mai multe dintre marile unităţi române, au. fost aduse[1] spre front cu trenul, iar unele din

tre ele au străbătut distanţele uriaşe pînă, la porţiunile pe care trebuiau să le preia efectiv pe jos. Aceasta' pentru a se Şti o dată pentru totdeauna cu ce fel de dificultăţi s-au confruntat soldaţii[1] români pe lingă insuficienţa armamentului şi pe lingă alte discriminări asupra cărora vom reveni. Ce mai e de precizat în legătură cu situaţia* ârmatei române este faptul că în dotarea j ei cu armament nu intervenise nici o modificare esenţială, nici de ordin cantitativ, nici de ordin calitativ. Promisiunile germane din iarnă rămăseseră pe. hîrtie : la sosirea în Cotul Donului şi în Stepa Calim-ucă, armamentul şi 'echipamentul făgăduite de Keitel au fost furnizate în cantităţi simbolice. Pe lingă lipsa cunoscută a artileriei antitanc, de calibru corespunzător, a armelor automate, a tancurilor etc. s-a adăugat cu acest prilej şi absenţa muniţiilor, a hranei şi a ^ îmbrăcăminţii de ■iarnă. Comunicaţiile de căi ferate erau sugrumate, iar puţinul care ajungea pe front era dirijat aproape în exclusivitate către asediatorii Stalingradului. Acestea erau, în linii mari, datele problemei.

Să ne referim acum la unul dintre cele mai nevralgice capitole şi anume la calitatea trupei. S-a afirmat de către unii comentatori germani că ofiţerii români, în special cei de nivel mediu, nu ar fi dispus de pregătirea, necesară şi din această cauză .trupele noastre nu ar fi avut capacitatea manevrieră necesară. Genefalul Platon Chirnoagă spulberă această aserţiune demopştrînd, cu autoritatea ostaşului care a fost martor ocular al evenimentelor – era, la .acea dată, al doilea subşef al statului major al Armatei 3 –, că ofiţerii noştri nu erau cu nimic mai prejos decît cei germani[22] Nivelul mai crescut Sau mai redus al forţei manevriere nu depindea ■numai de modul în care era condusă trupa ci, înainte de toate, de mijloacele de transport de care dispunea. Ori, se ştie, la Staţingrad, trupele române se bizuiau, în acţiunile lor, în cel mai bun caz pe mijloace hipo. Cu alte cuvinte, pe tracţiunea cu cai. Cînd aceştia au început să cadă în.masă din cauza insuficienţei nutreţurilor, sau oînd, datorită'împrejurărilor cu totul ieşite din comun, caii au devenit singura sursă de' hrană, bineînţeles că
trupele au rămas fără mijloace de deplasare şi capacitatea de manevră s-a redus ia un coeficient 'insignifiant. Dar pentru aceasta nu trebuiau făcuţi răspunzători ofiţerii, ci situaţia generală oare se crease.

Aşadar, trupele germane se îndreptau spre Stalingrad cu maximă, viteză. Se punea o probiemă-icheie : protejarea flancurilor lor. Iniţial, la nord-vest această misiune a fost încredinţată unor mari unităţi italiene. Apoi s-a adresat o cerere formală Marelui Stat Major român ■să înlocuiască aceste trupe. Se naşte o întrebare legitimă : de ce tocmai românilor ? Simpla enunţare $ acestui demers ar trebui j să-i reducă la tăcere pe criticii noştri. O logică elementară ar fi trebuit să-i • ferească de a persevera în acuzaţiile lor

nefondate.'Una din două : ori OKW proceda cu o inconştienţă condamnabilă, vecină cu trădarea, lăsînd soarta armatei germane pe seama unor aliaţi lipsiţi de orice valoare, ori lamentările lor după ce au început să piardă bătălie după bătălie sînt simple încercări de a abate atenţia de la propriile lor insuficienţe. Acum[1] ni se .pare extrem de important să stabilim cu maximă exactitate momentul în care trupele române au început sa intre în dispozitiv. Conform'datelor de care dispunem, preluarea de către Armata 3 română «a frontului situat, în mare vorbind, în marele cot al Donului, s-a produs cu începere de la 10 septembrie. Avem, de altfel, posibilitatea să stabilim cu riscul Unor abateri minime graficul preluării poziţiilor ţinute pînă atunci de către armata italiană şi armata germană. Întregul proces de preluare s-a încheiat la 10 octombrie. Cît priveşte Armata 4, marile unităţi ale acesteia – cu excepţia ■ Corpului VI armată – au afluit pe zonă mai tîrziu, iar- comandamentul va deveni .operativ abia după' începerea bătăliei.

Insistenţa pe care o depunem pentru ,a stabili cu mare exactitate perioada intrării trupelor noastre în dispozitiv. pe Don şi la sud de Stalingrad nu e, cum s-ar crede,

• o chestiune de pedanterie. Ea are o însemnătate de ordin principial şi vom demonstra .numaidecît de ce. În' cartea sa *Amintiri şi reflecţii*, G. K. Jukov, de departe cel mai mare comandant de oşti pe oare l-au avut sovie-'

ticii în cel de-al doilea război mondial şi- unul dintre cei mai obiectivi comentatori ai bătăliilor, purtate, printre puţinii, după ştiinţa noastră, care a-u fost în stare să , se ridice deasupra pasiunilor mărunte şi să recunoască .adversarilor săi calităţile pe care le aveau, comite faţă de noi o nedreptate flagrahtă. înainte de a vedea despre ce e, vorba, să scoatem în -evidenţă spiritul de fair-play despre care. vorbeam mai înainte. Comen- tînd bătălia de la Stalingrad şi demonstrând marea ei însemnătate . pentru preluarea definitivă . a iniţiativei strategice, G. K. -Jukov menţionează.: „î-n luptă- şi în serviciul d'e campanie, soldatul german îşi cunoaşte meseria, este tenace, sigur pe sine şi disciplinat" [23].-

' în' general, confruntarea dintre ruşi şi germani a luat de la început şi a purtat pînă dia sfîrşit caracterul unui conflict nu doar. militar ci şi ideologic, degenerând adesea ifl acţiuni de exterminare reciptocă.

Dacă armata -noastră a fost cumva inferioară- sub ' ■acest aspect pur moral celor'două forţe beligerante- pornite să se excludă definitiv-una pe alta din Europa, sînţem gata să recunoaştem : nu, pol nu aim fost animaţi de asemenea mObiluri. Plasaţi într-o zonă geopolitică 'atît de afectată de seismele provocate de marile puteri, noi' nu am urmărit altceva deeît să ne recuperăm teritoriile pierduţe în anul 1940. Fără voia noastră am nimerit în mijlocul taifunului. Dar nu nc-am comportat ca nişte laşi. Iată: ce trebuie să ţină minte gefaeraţiile actuale. De

aceea, cu toată stima pe care o purtăm Ipi G. K. Jukov, pentru', eminentele calităţi de Strateg de care a dat dovadă, nu putem în nici ·un caz să acceptăm aprecierea pe care el o_ face rşferitor la români şi la felul în care au acţionat în acest' moment de-răscruce al războiului. Spuneam – scrie el-— că în vederea asaltului hotărîtor (asupra Stalingradului – *n.n.)* comandamentul german scosese încă din septembrie do pe flancuri-trupele germane instalate în apărare şi le înlocuise cu trupe române, slăbind. astfel în mod simţitor ' capacitatefa de luptă, a apărării în .sectoarele. Serafiano- vici şi de la sud de Stalingrad"[24]. Ceea ce este, în aparenţă, o constatare a unei stări" de fapt, are pentru noi

o tentă denigratoare. Urmează alte cîteva care au aceeaşi tendinţă de a supralicita superioritatea armatei sovietice, şi de a arunica – o' lumina defăimătoare asupra adversarului, în special asupra aliaţilor Germaniei, taxaţi în bloc de sateliţi şi etichetaţi de inferiori, nu atît sub raportul înarmării, căci această latură am reliefat-o şi noi, cât 'sub raportul v-aloriii umane. Categoric ne aflăm în faţa unei izbucniri de grandomanie velicorusă. Aceşti oameni, ieşind din război învingători, 'nu ■ puteau admite, privind înapoi, că trecuseră pe lîngă cea mai mare în- frîngere din istoria lor şi că acest început de cOlap's, din care şi-au revenit în ultima clipă şi cu ajutorul, în multe privinţe ' decisiv, al puterilor ■ occidentale, fuseşe provocat nu doar de armata germană Ci şi de aliaţii acesteia, printre care' modesta armată română jucase, la un moment dat, un rol foarte important.

Profitînd de imensul credit de care se bucurau. imediat după război, cînd, izbăvită de pericolul fascismului, lumea nu luase" cunoştinţă încă de amploarea· crimelor lui Stalin, şi· era dispusă' să le pună pe seama exagerărilor propagandei lui Goebbels, militarii sovietici – şi printre ei s-au înregistrat şi personalităţi' de talia lui Jukov, Ciuikov, Vasilevski, care' am fi preferat să dea dovadă de mai multă probitate ■— s-au năpustit pur şi simplu'asupra micilor naţiuni cu care se confruntaseră pe cîmipul de luptă ^i care le provoeaseră nuţ'piiţine înfrângeri usturătoare, încercând să le demonstreze că ele nu reprezentau practic nimic sub aspect .militpr.

Consideraţiilor pe această temă formulate de către G. K. Jukov le putem alătura altele de o· factură încă şi măi ofensatoare aparţinînd, de pildă,-lui V. I. Ciuikov. . Iată-ce era în stare să '"orie acest comandant de oşti de asemenea foarte respectat do noi- pentru valoarea pe care a ■dovedi't-G. pe cîmipul de luptă: „În faţa elementefcr noastre > de Siguranţă – notează el în cartea *ÎÎ'ţiceput de drum* – formate din unităţi de cavalerie, inamicul lăsase •forţe puţine – în mare parte unităţi române. Acest fapt ne liniştea oarecum,' dar în acelaşi timp ne, îngrijora întrucât demonstra împingerea spre nord-est a forţelor principale ale adversarului" [2r]\ înainte de a vedea ce ascundea, de fapt, această referire l,a presupusa linişte pe care -i-ar fi

inspirat-o faptul că trupele pe care le comanda se aflau faţă în faţă cu români şi nu cu germani, nu credem că e cazul să trecem peste o notiţă de subsol pe care, cu toată, strădania noastră, nu am aflat cui aparţine.' Iată ce insanităţi puteau să vadă lumina tiparului în anul de graţie 1962, cînd s-a dat semnal verde acestei lucrări despre Stalingrad, lucrare în care, după cum'am văzut, autorul s-a ocupat în treacăt şi de români : „Autorul – comentează cel ce a editat cartea – are, probabil, în vedere faptul că, datorită stării de spirit antifasciste a maselor poporului român, muncii desfăşurate de Partidul Comunist Român, tot mai mulţi ostaşi şi ofiţeri români deveneau potrivnici războiului nedrept, antisovietic, ceea ce a făcut ca şi comandamentul hitlerist să se îndoiască de stabilitatea liniilor româneşti"[26].

În spaţiul restrîns al unei note de subsol sânt îngrămădite cu rară 'artă a deformării adevărului, proprie pseudoistorieilor puşi să comenteze acest tragic moment din viaţa poporului' român, cele mai infamante minciuni despre „masele poporului" şi despre armata ce reprezenta aceste 'mase. Sigur că nimeni nu sărea în sus de bucurie văzînd cum România devenea tot mai depen- • dentă de Axă şi cum o urma în cele mai nesăbuite acţiuni pe oare această grupare le întreprindea. Sigur că o seamă de oameni politici lucizi avertizau mereu, inclusiv în scris, âsupra pericolelor pe care le comporta trimiterea marilor no'astre unităţi spre Don şi spre Volga. Dar e bine să se ştie că în tradiţia acestei ţări s-a îndătinat ca o lege ideea ca armata să nu comenteze obiectivele strategice şi politice stabilite de către factorii de conducere ai statului. Noi nu am fost niciodată Un stat de tip sud-amerioan în care armata îşi asumă pe lingă funcţiile sale specifice, decurgînd din necesitatea de a apăra fruntariile ţării, şi alte prerogative care revin, de obicei, forurilor legislative şi executive. La noi, armata a executat şi nu a întrebat. De aceea, orice considerente pe tema pretinsei sale contaminări de o anumită ideologie trebuie socotite efectiv ca rezultatul unor speculaţii abuzive. Şi yitruicît adevărul trebuie spuis pînă la capăt, nu vedem cum, dintre atîtea posibilităţi, soldaţii şi, mai ales, ofiţerii ar fi ales tocmai opţiunea bolşevică, socotită, în context, oa expresia unei adevărate trădări naţionale, întrueît cu toţii fuseserăm profund marcaţi de ingratitudinea rusă din vara anului 1940, cînd, călcînd în picioare cele mai elementare norme internaţionale şi de bună vecinătate, armata rusă ne escaladase graniţele stabilite în virtutea drepturilor naturale ale poporului român şi recunoscute prin tratatele internaţionale.

Am insistat asupra ' acestui ¡aspect pentru că an de an s-au acumulat nenumărate neadevăruri care au reprezentat pentru cei căzuţi la Don sau pe Volga o adevărată blasfemie. A venit: timpul'să afirmăm fără echivoc faptul că, *fără a adera la teza germană, care acredita necesitatea distrugerii bolşevismului şi instituirea noii ordini fasciste, armata ţării se afla unde se afla

pentru recuperarea teritoriilor pierdute în 1940 şi această conştiinţă îi inşufla curajul de a se măsura cu un inamic puternic şi tenade care acum proclamase voinţa, sa de a-şi apăra patria, dar în 1940,.călcând în picioare legile unanim acceptate ■ de către luniea civilizată nesocotise drepturile altora şi, în context, şi ■ drepturile noastre. Şi noi trebuia să fim respectaţi. Şi noi aveam dreptul la securitatea patriei străbune. ,

în legătură cu acest fapt,, nu ni se pare de prisos să evocăm o discuţie pe care am purtat-o ou istoricul belgian de origine franceză Jacques de Launay. Tocmai îi apăruse lucrarea *Titulescu et l'Europe,* era bine dispus şi îşi exprima bucuria de a discuta cu nişte români care îi împărtăşeau vederile. La' un moment dat a venit vorba de Uniunea Sovietică şi de politica de mare putere pe care o promova cu ostentaţie. „Ea este obligată să-şi ia măsuri speciale de protecţie după experienţa pe oare a cunoscut-o în' timpul ultimului război" '•— a fost de părere. La observaţia noastră că toate popoarele, indiferent de mărimea lor, au. nevoie de securitate, de respectarea demnităţii lor naţionale, ne-a privit oarecum dezamăgit.

Există adînc înrădăcinată în mentalitatea unora ideea că ţările mici şi mijlocii ar cam trebui să-şi modereze pretenţiile la suveranitate.-

Afceastă' "mentalitate nu-i caracteriza pe luptătorii români' care ajunseseră' sub zidurile Stalingradului. Ei ştiaP''foarte bine ca agresorii – şi în. cazul ruşilor trebuie' spus"'foarte limpede'că' în 1940 se număraseră printre'agresori – trebuiau înfrînţi. De aceea» cu toate că erau prost' înarmaţi,' "ei luptau acolo pentru o cauză 'dreaptă. Nu ei 'ridîdâsgră sabia. Ei fuseseră victimele, agresate. Acum" dădeau cu "toate forţele lor replica pe care"b 'merita un' duşman viclean' şi plin de infatuare.

Nu putem încheia acest capitol fără a mai reproduce un pasaj din lucrarea lui V. î. Ciuikov. După ce bătălia de la Stalingrad s-a încheiat cu bine ¿pentru sovietici, au fost luaţi foarte mulţi prizonieri şi, printre ei, şi români din cele două divizii care ajunseseră cp Armata 6 şi cu Armata .4 Blindată germane până .la Volga. Generalul nu pierde prilejul de a descrie .starea ¡ jalnică în care se .aflau soldaţii români. ,,Dintre toţi ¡soldaţii – notează el —».românii arătau cel mai rău; erau" atît de prost îmbrăcaţi înеît ţi-era groază să te uiţi la. dânşii. Cu toate că era un ger de minus 3.0 de grade, unii dintre ei erau desculţi" [27]. Nu poţi să citeşti fără .să te cutremuri aceste constatări făcute de un martor ocular şi încă de un martor de asemenea calibru. Într-adevăr, serviciile româneşti au funcţionat execrabil în lunile care au precedat contraofensiva rusă. Se va vedea din ■ cuprinsul cărţii că prioritate absolută. au avut-o transporturile aducând trupe, arme şi muniţii. ■vAbia după ce luptele au intrat într-o relativa acalmie au început să sosească şi garniturile cu eichipaipent > şi pu alte articole necesare, armatei^ pe timp de iarpă. Dar intenţia[1] de a umili nu lipseşte nici din acest paragraf ‘ atît de maliţios. Iată cine aspira să cucerească Rusia, spune, priptre rînduri, autorul. Nişte zdrenţăroşi şi nişte' rebegiţi. Doamne, cît de mare este neruşinarea unor oameni care, altfel, ar •• avea dreptul să fie consideraţi rezonabili! -

Cu-toate că de la războiu a trecut.o..bucată.de timp destul de lungă, mulţi dintre noi îşi mai. amintesc în ce hal arătau trupele sovietice ‘„eliberatoare” în anul 1944, cînd au păşit pe teritoriul Rpinâniei. A.spune .că echipamentul lor er,a răpciugos şi ponosit înseamnă ă folosi nişte palide eufemisme. Noii pretendenţi lâ stă- pînirea lumii păreau veniţi de pe altă lume chiar şi pentru noi care nu înotam în bogăţii şi nu ...făceam paradă de eleganţă. Echipamentul de vară al proaspeţilor ocupanţi era atît de iufos încît n-au ezitat să treacă de îndată la înlocuirea lui prin rechiziţii sumare. În loc de frîie de piele, cum aveau la noi şi cei mai pîrliţi posesori ie cai, minunaţii lor cavalerişti -îşi ţineau patrupedele pe care le călăreau de nişte jalnice frînghîi de cînepă. Dai* aspectul cel mai şocant îl înfăţişau „hazai- cele” care îngroşau

rjmdurile combatanţilor. A rămas de .pomină incidentul petrecut în plin 'centrul Capitalei,- la fostul magazin „Lafayette”. Aici a intrat o „tovarăşă”' •înarmată cu un pistol P.P.S. —- din'acelea cu rezerva de gloanţe dispusă într-un fel de disc. ‘ A arătat spre raftul unde se afla lenjerie 'de" corp" numită’ în scorţoa-^_le7regulaimente' militare „micul’"echipament”. A îndreptat pistolul spre raft apoi T-a’ întors semnificativ spre vîhzâtdăiiˈeâ 'careˈnici’’nu 'maTpluia. Aceasta a înţe-, ies... aluzia şi i-ă. întins o'pereche 'ele chiloţi flanelaţi. „lîârbşd’’,. a dat din. cap aprobativ neobişnuita clientă. Lumeaˮoare,‘din precauţie' se dăduse ceva mai la o parte darˈniu'^ià, totuşi,’’ să piardă' un'asemenea spectacol,;, a avut "ce vedea. Rusoaica şi-a dat fustele peste cap. .şi-a -dat jos nădragii pe careˈ nu-i-schimbase, prpbabif, de ' la" începutul războiului, şi în.trucîf era, nu-i aşa, um ora riber, şi îlu avea prejudecăţi burgheze, şi-a pus noua fmBrăcăriiihţe de dorp. AppP'satisfăeută de captură, a. părăsit magazinul însoţită deˈprivirileˈefectiv conster- naîe'"ăle tuturor' celor ce fuseseră martorii ineditului 'spectacol. Iată cine arăta cu degetul spre paiul din ochii , noştri. Pentru a întregi imaginea, vom spune' că niciodată nu vom şti'cîţl soldaţi români au .fost.Jefuiţi la. . Don de puţinul lor avut de campanie. E cazul^să .se. 'spună în sfîrşit tot adevărul.

Desemnată să apere frontul ce însoţeşte marele cot al Donului, Armata 3 română a' fost aruncată de la început în gura lupului. însuşi Jukov recunoaşte că ea a primit spre îndeplinire ordine cu desăvîrşire absurde[26]. Fiecare divizie trebuia să apere «el puţin 15,-—20 de km, ceea ce era extrem de mult chiar şi în cazul în care unităţile ar fi fost dotate cu armament ultramodern. O soartă şi mai ingrată i s-a rezervat Armatei 4. Cu toate că nu se încheiase încă constituirea ei decît în linii foarte generale – doar un corp putea fi pus în linie de bătaie – fusese amplasată la sud de Stalingrad, într-o zonă de o sălbăticie totală' şi aproape cu neputinţă de stăpînit cu mijloacele de care dispunea şi cu totala ei inadecvare la un asemenea mediu (numai nisip, ‘ciulini, vînturi sahariene şi ici-colo cîte-un cort de pîslă şi cîte-o cămilă).

De altfel, nemţii înşişi – şi aceasta aruncă o lumină revelatoare asupra concepţiei pe care o aveau despre sar- ’ cinile pe care voiau să le repartizeze aliaţilor lor – erau de părere că într-o asemenea pustietate nimeni nu ar putea supravieţui (în afara celor născuţi şi crescuţi acolo, firește). Ei extindeau această imposibilitate de acomodare cu condiţiile neprielnice ale locurilor respective şi la Armata Roşie, şi aceasta îi va costa foarte scump, căci Marele Cartier General Sovietic – celebra Stavka —şi-a întemeiat, între altele, viziunea despre viitoarea contraofensivă pe cunoaşterea faptului că, oricît de multă paradă făceau de sportivitatea lor, de antrenarea în regim de austeritate maximă, soldaţii germani iubeau «onfortul, înclusiv pe front, într-o măsură incomparabil mai mare decît cei sovietici. În vreme ce serviciul de informaţii german pronostica, deci, că în Stepa Calmucă era cu neputinţă să se adune rezerve sovietice

într-o măsură importantă, sfidînd aceste calcule, Vasilevski ocupa linia lacurilor Ţaţa-Barmanţak şi, aducînd îndărătul ei divizii proaspete, se pregătea să aplice adversarilor săi o lovitură, ce se va dovedi decisivă. Deocamdată, însă, pe post de cobai se aflau marile unităţi ale Armatei 4.

Acestea erau, în linii generale, datele problemei la începutul şi la mijlocul lunii octombrie a anului 1942. Cu toate că ofensiva pentru ocuparea Stalingradului îşi.

pierduse suflul şi revigorarea ei necesita forţe uriaşe, la Marele Cartier General german domnea o atmosferă de optimism exagerat, căderea oraşului de pe Volga fiind aşteptată de pe o zi pe alta.

Spre a fi cinstiţi pînă la capăt, trebuie să relevăm că, în ciuda asigurărilor date. de principalii comandanţi sovietici, cum că linia frontului era ţinută ferm- şi în ascuns se pregătea contraofensiva – aşa ne asigură atît Jukov, cît şi Vasilevski – au fost momente cînd, în ceea ce-i priveşte pe ruşi, totul a atîrnat de un fir de păr. Aşa se face că la 3 septembrie Marele Cartier General – respectiv Stalin – i-a trimis lui Jukov o directivă în care se spunea : „Situaţia Stalingradului s-a înrăutăţit. Inamicul se află lâ trei verste de Stalingrad. Stalingradul poate fi cucerit azi sau mîine, dacă gruparea de trupe dinspre nord nu va da ajutor imediat. Cereţi comandanţilor trupeloi aflate la nord şi la nord-vest de Stalingrad să lovească imediat inamicul şi să vină în ajutorul stalingrădenilor.. Nu se admite nici o întîrziere. Acum întîrzi-* erea echivalează; cu crima. Trimiteţi toată aviaţia în ajutorul Stalingradului" [29].

După război, cînd preamărirea lui Stalin atinsese cotele delirului, acest document a fost invocat ca o măr- ■ turie a faptului că, vezi Doamne, Stalin era la postul său de veghe şi şi-a dat primul seama de iminenta tragedie. Oficine însă, şi fără a fi fost genial, îşi dădea seama că, de Vreme ce diviziile germane aveau în bătaia tunurilor.lor oraşul iar aviaţia îl şi făcuse în bună măsură una cu pămîntul, primejdia de a fi fost ocupat era într-adevăr reală.

De fapt,' această punere în gardă a urmărit, pe Jîngă trezirea din amorţire a anumitor comandanţi de mapi unităţi obişnuiţi cu ideea că Rusia e mare şi ai unde te ascunde în imensitatea ei, mai ales înăsprirea atitudinii comandanţilor de toate gradele faţă de ostaşi. Viktor Nekrasov, un mare scriitor rus, refugiat prin anii '60 în . Occident, a publicat imediat după război o carte după care s-a turnat şi un film. E un fel de jurnal alcătuit sub impresia, imediată a faptelor şi. surprinzînd cu acuitate frisonul realităţii, trăită cu dureroasă luciditate. Cartea

se numeşte *În tranşeele Stalingradului* şi seamănă, în multe privinţe, cu însemnările din primul război, ale lui Camil Petrescu. ■ ■ • ' . ■

Ce aflăm dp aici ? Că alertaţi de Stalin micii şi marii comandanţi înăspriseră disciplina conferindu-i caracterul unei veritabile, terori. Chiar şi în situaţii efectiv fără speranţe, ostaşii erau scoşi la contraatacuri. Nu ■ putem omite – în cadrul acestor consideraţii – un aspect care în orice armată a unui stat civilizat ar fi considerat un abuz şi b oroare. în spatele .tuturor liniilor de apărători sovietici erau plasate, pentru * orice eventualitate, formaţii speciale ale N.K.V.D. În baz de „defecţiune" ele interveneau pentru a împinge pe soldaţi cu forţa la atac. Pe liniile de apărare din faţa Moscovei, aceste amplasamente au fost păstrate pînă tîrziu după război şi la întrebarea »formulată de anumiţi corespondenţi străini .cu privire la destinaţia .lor, ş-a răspuns candid că ele erau o ultimă centură de siguranţă. Mai grav este' faptul că aceste formaţii de poliţie militară – dacă le putem numi astfel.

— erau constituite, de regulă, din alogeni. Se ştie că, din această cauză, într-o astfel de armată " despre al cărei caracter multinaţional se făcea atîta risipă de elocinţă, xenofobismul şi, mai ales, antisemitismul se manifestau cu aceeaşi intensitate ca şi în mult hulita armată germană, dominată, la ora aceea, de mentalitatea imprimată de , către, hitleriştii fanatici. încă o dată s-a demonstrat că

. scopul scuză mijloacele şi că, puşi în situaţia de a pierde terenul cîştigat, poziţiile de comandă din societate,. căpeteniile sovietice nu s-au dat în lături d.e lă nici o măsură susceptibilă să le aducă succesul.

E locul să subliniem, în context, că tonul il dădea, ca. de' obicei, Stalin însuşi._ El a înţeles primul •— în această privinţă şiretenia sa de gruzin rusificat i-a slujit de minune – că numai cu marxism-leninismul maşina de război' hitleristă nu va putea fi scoasă din uz şi anihilată. Acţionând pragmatic, mult mai pragmatic decît Hitler, el nu s-a mulţumit să recurgă la practicile dure utilizate curent în armata ţaristă. Cu o intuiţie fără greş

— în această privinţă el şi-a depăşit realmente colaboratorii .— şi-a dat seama că ruşii, care dădeau oricum grosul oştirii, erau învăţaţi nu numai să ştie de frică, dar aveau nevoie şi de anumite narcotice cu efect pe termen lung. în acest sens, chiar de la începutul războiului şi cu atît mai mult pe măsură ce el se prelungea, Stalih s-a gîndit să redeştepte în conştiinţa poporului mîndria naţională, ani de zile considerată un adevărat delict de opinie. Ilya Ehrenburg, care n-a încetat niciodată să se considere evreu, dar care a adăugat întotdeauna că era evreu rus şi nu altă specie, slujind cu devotament obiectivele velicorusismului, relatează, în felul său unic (un amestec de ironie idiş şi de maliţie rusească), cum în perioada interbelică

se practica pe scară largă un fel de nihilism naţional şi cUm el s-a ridicat cu vehemenţă împotriva acestei mentalităţi care priva poporul rus de marile sale tradiţii spirituale şi militare. Tot el ne dă a înţelege că defhersurile de tipul celor pe care le-a întreprins au sfîrşit prin a deschide ochii conducătorilor partidului şi statului sovietic şi a-i convinge că sublinierea apartenenţei la comunitatea rusă nu intra în conflict cu dogmele internaţionalismului proletar ci, dimpotrivă, conferea acestuia o dimensiune în plus, inoculînd în conştiinţa proletariatului de pretutindeni ideea că anume ruşii au dus pe umerii lor greul luptei pentru zdrobirea fascismului, deci logic vorbind lor le revenea de drept rolul conducător după victorie. încă de atunci se năştea acel tip de aspiraţie spre hegemonia mondială întemeiată pe o pretinsă superioritate morală şi general-spirituală a ruşilor care, în ambiţia postbelică, cînd omenirea resimţea o asemenea uşurare pentru că scăpase de coşmarul nazismului i-a determinat pe ruşi să depăşească orice limită şi să comită în numele sacrificiilor făcute de ei pentru dobîndirea victoriei – sacrificii de altfel reale – cele mai abominabile crime individuale şi colective, de la suprimarea fără judecată a atîtor personalităţi, la înrobirea popoarelor practicată sistematic şi cu sînge rece pînă la sfîrşitul anilor ’80. în arsenalul metodelor de persuasiune la care s-a recurs, fostul seminarist nu a ezitat să includă şi religia, cu toate că ani de zile comisarii politici fuseseră campionii transformării bisericilor în teatre de revistă şi în patinoare.

!n aceeaşi ordine de preocupări şi tot pentru a dobîndi acel spor de angajare în lupta cu Germania, care devenise o chestiune de viaţă şi de moarte, Stalin a apelatj ţta. serviciile scriitorilor. Aceştia au răspuns fără ezitări, cei mai cunoscuţi dintre ei plecînd pe front în calitate de corespondenţi de război. „Pravda” publica aproape zilnic un reportaj semnat de Ilya Ehrenburg. Tot ce scria în acele momente cunoscutul prozator era destinat să sporească ura poporului sovietic împotriva ocupanţilor nazişti. S-a ajuns pînă acolo încît Hitler însuşi l-a declarat pe ’Ehrenburg un duşman înrăit al Reich-ului şi a dat a înţelegŞe, că nu i-ar fi displăcut să-l fi văzut suprimat. Articole pline de înverşunare contra nemţilor a scris şi Şolohov – *Şcoala urii*. Alexei Tolstoi era prea bătrîn sprte' a merge pe front dar a realizat romanul *P&ru I,* pentru a oferi contemporanilor o pildă de devotament’pentru cauza maicii Rusii. Un rol important l-au jucat cineaştii. Ei au realizat nu doar jurnale de război menite să susţină moralul populaţiei supuse unor teribile încercări ci au creat şi opere de ficţiune după canoanele realismului socialist. Eisenstein, creatorul celebrului film „Crucişătorul Po- temkin”, invidiat de Goebbels şi dat ca exemplu de slujire a idealurilor bolşevice, şi-a convocat trupa la Alma- Ata şi în împrejurimile acestui oraş, ca şi în grotele lui, a transpus pe peliculă povestea lui Alexandru Nevski, învingătorul cavalerilor teutoni. Folosirea istoriei în scopuri politice nu era, deci, o invenţie a lui Ceauşescu. Cu mult

timp înainte făcuse recurs la ea maestrul său – I. V. Stalin. Ideea pivot care guverna toate aceste preocupări era una care ne-ar descumpăni azi dar care, la vremea aceea, a fost considerată binevenită şi salutată ca atare. într-o hotărîre. specială adoptată imediat după declanşarea ostilităţilor, Partidul comunist ■ (bolşevic) a apreciat că poporul rus era prea bun din fire, prea iertător. Nu se avea în vedere, desigur, faptul că-i „iertase" însuşi acestui partid atîtea fărădelegi cu toate că, după război, într-un discurs închinat victoriei, Stalin ţinea să mulţumească în special ruşilor pentru că în 1941 nu-şi pierduseră încrederea în partid şi nu-l răsturnaseră de la putere. Deci se aşteptase la o asemenea reacţie. Nu, în condiţiile războiului, presupusa bunătate a ruşilor era considerată o slăbiciune în raporturile cu străinii. „Trebuie să fim mai neîndurători, mai puţin blajini cu ei". Ce urmări a putut să aibă pe termen lung acest îndemn scelerat," s-a văzut cînd, din învinşi prezumtivi, ruşii s-au pomenit că erau pe cale de a învinge. Imaginile halucinante, redate în acest volum, ale coloa-> nelor româneşti strivite pur şi simplu de tancuri, cadavrele despuiate, mutilate şi decapitate stau mărturie. Ca şi „drumul european" al glorioasei armate, pe care marea majoritate a populaţiei ţărilor eliberate l-a resimţit ca un drum al terorii. Această comportare iresponsabilă – chiar dacă, pentru a ţine în frîu trupele, comandamentele şi N.K.V.D. recurgeau adeseori la execuţia pe loc –, inclusiv într-o ţară ca Iugoslavia, care se eliberase aproape în întregime prin forţe proprii, a fost de natură să reveleze o faţă ascunsă pînă atunci a comunismului edificat de ruşi şi să îndepărteze de la această idee chiar şi pe unii din adepţii săi înfocaţi. Nu putem să nu relatăm, pentru sensul său simbolic, o întâmplare petrecută într-un sat din Ardeal. Auzind că urmează să vină ruşii, un ungur, participant la „revoluţia sfaturilor" -din 1919, şi-a pus pe el tot ce avea mai bun şi a ieşit la poartă cu un steag roşu în mînă. Tovarăşii au sosit, s-au mirat de ideea celui ce-i întâmpinase, apoi au început să-l dezbrace metodic. În scurt timp a rămas gol-goluţ dar cu steagul roşu în mînă. Suna ca o prevestire.

Oricît de eficient ar fi operat aceste mijloacte, devenise limpede că numai cu ajutorul lor nu se va înclina balanţa în favoarea Rusiei. De aceea, realişti şi practici, conducătorii sovietici, oricît de presaţi erau de evenimente, au găsit timpul necesar şi mijloacele adecvate pentru a opera două mutaţii de esenţă.

Una privea fortificarea bazei tehnico-materiale menite să susţină efortul de luptă, al Armatei Roşii; cea de a doua avea în vedere reciclarea cadrelor de comandă. Să le luăm pe rînd.

În anii care precedaseră războiul, Rusia fusese supusă unei terapii de şoc sub aspectul industrializării. Rămasă de la ţarism, în linii'generale, o ţară agricolă şi încă una destul de înapoiată (în anul 1930 obţinea la hectar o recoltă de 1 000 de kg de grîu),

marea țară a intrat, suty impactul aplicării programului bolșevic, într-o eră nouă – era industrializării în ritm forțat. Cu eforturi și prin metode faraonice s-au creat gigantice combinate metalurgice, dimensiunile uriețești devenind ulterior model cu atîtea consecințe nefaste pentru toate țările „frățești". Cu ajutorul tehnicii importate din occident s-au pus la punct numeroase uzine constructoare de mașini și centrale electrice. Declanșarea operațiunilor militare într-un ritm atît de rapid, în 1941, căderea Ucrainei și a altor ținuturi dinspre vest, unde se aflau importante baze de materii prime și nu puține întreprinderi de prim rang, au creat pentru cîteva luni dificultăți tehnice ce păreau insurmontabile. Dar răgazul obținut prin victoria din fața Moscovei, la care s-a adăugat un spirit de sacrificiu exemplar – în Siberia se lucra sub cerul liber, la lumina felinarelor —- au condus, în cele din urmă, la rezultatele dorite. Către sfîrșitul verii anului 1942 se terminase, în linii generale, trecerea pe picior de război a întregii industrii sovietice. Tot atunci au început să producă la întreaga capacitate marile fabrici de armament, de muniție și de avioane din zonele interioare ale imensului spațiu rusesc. Această redresare i-a umplut de consternare pe germani. După război, cînd au început să-și redacteze memoriile, una dintre ideile care revenea ca un leit-motiv era următoarea : „Domnule, le distrugeam forța vie și tehnica de luptă încît aveam sentimentul că dintr-un moment în altul nu vor avea ce să ne mai opună. Și dintr-odată, ca dintr-un sac fără fund, apăreau noi unități și noi cohorte de mașini lăsîndu-ne efectiv fără replică". Desigur, nu e treaba noastră să-i consolăm pe cei care-și făcuseră greșit socotelile mizînd pe o victorie rapidă și facilă în genul celor pe care le dobîndiseră în Vest. Atunci cînd te hotărăști să te măsori cu un colos de talia Rusiei nu ai voie să riști operînd cu aproximații.

Pe de altă parte, ar fi greșit să preluăm teza despre „superioritatea orînduirii de stat sovietice", o gogoriță de care s-a abuzat atît de mult în anii ce au urmat războiului. Să conchidem, mai curînd, că se confruntau două puteri totalitare, dintre care una avusese un debut mai ezitant – Uniunea Sovietică –, iar alta nu reușise să-și valorifice avantajul ce părea la un moment dat hotărîtor – Germania. Acum situația era pe cale de a se inversa, Pînă atunci, armata germană reușise să-și îngenuncheze adversarii, folosind cu predilecție două arme : blindatele și aviația. La începutul războiului, rușii nu prea avuseseră ce să le-opună la acest capitol. Tancurile aflate în compunerea unităților lor erau de concepție veche, nu puține rămase încă din primul război mondial. I. H. Bagra- mean își amintea în cartea sa *Așa a început războiul că* la Kiev, cu prilejul defilării tradiționale consacrate zilei de 1 Mai în 1941, locuitorii, care simțiseră că se

apropia războiul şi ştiau că s-ar fi putut întîmpla ca ei să fi fost printre primii afectaţi, au început să exulte cînd au văzut că prin faţa tribunelor defilau tancuri dotate cu două tunuri. Erau cele mai vechi şi mai ineficiente, conchide autorul[30]. Dar încă de pe atunci se lucra la un tanc nou. Era vestitul ,,T-34", tanc de gabarit mijlociu, care va face o carieră absolut excepţională.. în ampla lucrare pe care o consacră celui care a fost considerat întotdeauna baronul armelor în Germania, Krupp, William Manches- ter se ocupă pe larg de acest aspect. El este de părere că inferioritatea în domeniul mecanicii era ceva nou în experienţa germană şi niciodată nu au acceptat-o cu adevărat [31]. Dacă nu puteau rezolva^ o problemă inginerească, majoritatea germanilor considerau că acea problemă era într-adevăr insolubilă. Asta cel puţin pentru moment. De aceea, în materie de tancuri, s-au crezut mereu în avangardă. Se înşelau şi aceasta avea să-i coste. Tancul ,,T-34", apărut pentru prima oară pe.cîmpul de luptă în bătăliile purtate în faţa Moscovei – nu erau pe atunci mai multe de cîteva zeci -— a fost o invenţie care le-a dat peste cap toate socotelile. Avea un ecartament mai larg şi era mult mai stabil. Era echipat cu un motor- extrem, de puternic, ceea ce îl făcea superior sub aspectul capacităţii manevriere celorlalte -tancuri aflate în dotarea trupelor de pe toate cîmpurile de luptă. Dar marele, inegalabilul său avantaj îl constituia faptul că fusese prevăzut cu un blindaj practic inexpugnabil la acea dată. În orice caz, la Stalingrad, nemţii au avut probleme pentru a-l contracara. Abia tunurile antiaeriene de 88 mm şi antitanc grele reuşeau să-i perforeze blindajul. Mai puţin sofisticaţi, soldaţii români au încercat – şi nu de puţine ori au reuşit'— să scoată din luptă asemenea monştri ce se abă- teau asupra lor ca un blestem,, ascuzîndu-se în adăposturile individuale şi punîndu-le sub şenile şomoioage aprinse de paie. Era un mijloc mocănesc dar dădea rezultate la fel ca tunurile â.t. de 37 sau 47 mm . ..

Cu asemenea tancuri s-au format mai întîi divizii, apoi corpuri şi în cele din urmă. armate speciale. Gruparea De mari unităţi fusese un măre cîştig de ordin tactic. Prin aceasta tancurile încetau să mai fie un auxiliar al infanteriei, cum se întîmplase în primul război mondial, cînd ele apăruseră "pentru prima oară pe teatrele de luptă. Trebuie spus că la nivelul conducerii militare superioare a Uniunii Sovietice nu fusese uşor să se impună un asemenea punct de vedere. Mult timp, invocînd experienţa războiului civil spaniol la care luase parte, mareşalul Kulik se opusese organizăriii de mari unităţi independente de tancuri, susţinînd că securitatea lor nu va fi asigurată decît în măsura în care infanteria va fi pe aproape şi le va acorda sprijinul necesar. Dar după experienţa campaniilor desfăşurate în 1939—1941 o asemenea organizare era nu numai de dorit ci şi absolut nesesară.

Şi cu aceasta abordăm cel de-al doilea aspect al mutaţiilor de esenţă ce se vor- produce în modul sovieticilor de a duce războiul. în primul an de luptă, marea majoritate a ofiţerilor, plătind tribut educaţiei pe care o primiseră în şcolile militare, unde model pentru ei erau eroii războiului civil, crezuseră cu naivitate că vor răzbi doar prin număr şi prin ceea ce ei credeau a reprezenta eroism împins t>înă la nesăbuinţă. Aşa se face că dobîndiseră însemnătate disproporţionat de mare în ochii lor asemenea acţiuni sinucigaşe cum erau blocarea cu trupul a ambrazurilor cazematelor (Matrozov), aruncarea sub tancurile adverse avînd asupra ler mănunchiuri de grenade, plonjarea cu avionul asupra coloanelor în marş (Gostello), pe scurt înţelegerea sacrificiului ca o cale, dacă nu- unică, în orice caz eficace de a-l învinge pe duşman. Mentalitatea de „Kamikadze" nu era departe de o asemenea viziune despre ideea de datorie faţă de ţară şi de jertfire în numele intereselor sale supreme, Trebuie spus că mijloacele de educaţie – de la ziare, pînă la filme —- făceau un mare tapaj în jurul unor asemenea cazuri, tra- tîndu-le ca pe o expresie a manifestării „conştiinţei socialiste". Nu puţin au fost tentaţi, prin anii '50, să le considere ca atare şi să leacorde toată stima datorată unor oameni ce nu au ezitat să-şi sacrifice.viaţa pentru apărarea patriei lor. Oînd s-a aflat că înainte de orice atac, în armata sovietică se" practica un dublu dopaj – unul de natură ideologică- şi altul mult mai prozaic în car.e. se apela intens la băuturile spirtoase neaoşe (votca, somo- ganul) entuziasmul a început să mai pălească şi să se nască îndoielile. Oare nu cumva . . . .

Din lucrările ce ne-au devenit accesibile rezultă, înainte de toate, că în toate sferele de comandă, de la cele mai înalte pînă la eşaloanele inferioare, au început să apară oameni noi. Noi, nu doar în înţelesul curent al cuvîntului, ci într-o accepţie mult mai largă. Erau ofiţeri şi subofiţeri proveniţi din rîndul absolvenţilor de licee şi de facultăţi, oameni cu o pregătire generală solidă, apţi să recepteze problematica militară prin- tr-o optică mult mai largă decît împătimiţii lectori ai lucrărilor militare şi beletristice ce evocau războiul civil. Oameni cu o cultură – militară şi tehnică de prim rang. Ştem'enko povesteşte ce plăcere era, de pildă, ' să porţi o discuţie cu generalul AntonoV, descoperit la o divizie şi promovat. rapid într-o funcţie importantă la Marele Stat Major. Acesta era unul din multele . -exemple. Pretutindeni, „glorioşilor" reprezentanţi ai anilor de început ăi puterii sovietice – Voroşilov, .Budionîi, Timoşenko -— le luau locul aceşti ofiţeri şcoliţi, tobă de carte, capabili să se măsoare cu puternicul inamic pe care Rusia îl înfrunta. În aceste condiţii, experienţa germană a fost asimilată repede şi disecată în tot ceea ce adusese ea nou. Mai mult decît' atît. Puse sub lupă. bătăliile purtate. cu un asemenea inamic îşi revelau şi punctele slabe.

înainte de a ne opri la proiectul contraofensivei sovietice şi la

cotitura pe care putea s-o producă, ni se! pare absolut necesar să precizăm cine au foşt autorii lui. Şi în această privinţă, ca şi în altele în care se puteau întrevedea merite şi se puteau trage foloase, au apărut anumite controverse. După război, cînd preamărirea lui Stalin devenise o chestiune de patologie socială toate meritele erau atribuite, evident, tătucului care ar fi prevăzut totul şi ar fi gîndit matematic fiecare mişcare. După ce Stalin a murit si în societatea sovietică a început să pătrundă spiritul critic fără de care orice organism se poate sufoca – sub. influenţa lui Hruşciov care voia să-i ia locul lui Stalin nu doar în conducerea de partid şi de stat, ci şi în formele de proslăvire –, a apărut un curent care contesta contribuţia lui Stalin. S-a încercat ca si principalii colaboratori ai acestuia – Jukov şi Vasilevski – să fie trataţi ca şi cum nu ar fi avut decîţ merite minore. Această tentativă se producea în condiţiile în care între Jukov şi Hruşciov se declanşase un conflictb acut, primul contestînd valoarea celui de-al doilea. În aceste împrejurări, diferiţi istorici improvizaţi şi servili au lansat pe piaţă anumite lucrări cu oarecare grad de credibilitate care, chiar dacă nu au reuşit să denatureze adevărul, au izbutit să semene destulă confuzie. Aşa au apărut variantele care ar fi servit drept sursă de inspiraţie pentru planul dublei învăluiri de la Stalingrad, oraş care, între timp, îşi schimbase şi el numele pentru a nu mai aminti de dictator. Cine candida la gloria de a fi propus o asemenea operaţie de amploare ? Unul dintre presupuşii autori era generalul, devenit ulterior mareşal al Uniunii Sovietice, A. I. Eremienko. Printr-un concurs- de împrejurări, am avut prilejul să schimbării cîteva cuvinte cu acest militar brav. Venise la noi şi participase la celebrarea unui 23 august,, Nimerisem lîngă el în tribună şi nu scăpasem prilejul de a-i adresa cîteva întrebări. Ne-a privit cu oarecare ironie. Era doar acela care înfruntase

Armata' 4 română şi dăduse semnalul de învestire a poziţiilor sale atît de şubred fixate în Stepa Calmucă. întrebat dacă se considera autorul celebrului plan, a răspuns evaziv, nici afirmativ, dar nici respingînd cu totul ipoteza.

Un alt autor al planului s-a presupus a fi fost Nu-i displăcea să cocheteze cu ideea că ştia mai mîult decît spunea.
N. F. Vatutin. Excelent comandant de oşti. A cerut singur să' i se atribuie comanda unuia dintre fronturile Stalingradului şi a contribuit la restabilirea unei situaţii ce părea compromisă. A avut parte de o moarte neaşteptată, fiind prins într-o ambuscadă organizată de către partizanii lui Bandera şi secerat cu o rafală de mitralieră. N-a mai apucat să intervină, bineînţeles, în disputâ.

Jukov a lăsat să se creadă că nu va intra în discuţie ca unul care nu putea coborî pînă acolo încât să-işi apere o operă de a cărei paternitate nu trebuia să se îndoiască nimeni, aşia cum nimeni nu ar avea dreptul, de pildă, să pună sub semnul întrebării faptul că *Ruslan şi Ludmila* aparţine lui Puşkin. Dar în *Amintiri şi reflecţii* pune lucrurile la punct. „S-a emis supoziţia – afirmă el —- că proiectul planului viitoarei operaţii ofensive ar fi fost elaborat la M.C.G. încă din august 1942, ilar varianta înaintată ar fi avut un caracter limitat. Atunci – precizează Jukov – nu s-a elaborat proiectul Viitoarei ofensive ci doar pianul unei contralovituri cu scopul de a opri inamicul pe căile de. aoces spre Stalin- g,rad”[32]. în continuare, mareşalul se mai referă şi la celelalte afirmaţii fără acoperire. De exemplu, se- susţine că la -6 octombrie comandantul militar al frontului Stalingrad ar fi trimis la M.C.G. propunerile Sale su- gerînd executarea unei contralovituri. Dar A. M. Vasi- levski dezminte acest fapt şi Jukov nu considera' că mai e ceva de adăugat. În concluzie şi pentru, informarea corectă a posterităţii, Jukov credea necesar să pre- cizeze că harta-pnoiect vizând cele două lovituri Convergente menite să nimicească gruparea de trupe pe care Axa le avea la Stalingrad purta semnătura sa şi a lui Vasilevski. Deci ei au fost cei care au conceput magistrala lovitură şi tot ei au calculat cu minuţiozitate necesarul de forţe pentru ducerea la bun sfîrşit a multiplelor acţiuni ce decurgeau din hotărîrea adoptată [33].

Şi- acum să vedem cum anume prevăzuse M.C.G. sovietic ■ această bătălie decisivă. În esenţă, concepţia strategică adoptată prevedea să se execute, din zona Serafimoviiri (adiieă de la nord-vest de Stalingirad) ■ şi din intervalul dintre lacurile Taţa şi Banmanţak, puternice lovituri concentrice, pe direcţia generală Kalaei (situat la vest de Stalingrad), în flancurile grupării angajate în luptele de durată pentru oraş, apoi să fie încercuite şi nimicite forţele principale ale inamicului : Armata 6 şi Armata 4 Blindată. Pînă la declanşarea contraofensivei, s-a considerat necesar să se acorde atenţie apărării 'în interiorul Stalingradului pentru a nu permite inamicului să avanseze, pentru a i se decima forţa vie şi a i 'Se distruge mijloacele eu care eventual ar fi putut să intervină în punctele periclitate la .declanşarea contraofensivei.

Am subliniat în paginile anterioare faptul că industria sovietică

se dovedise capabilă să realizeze un tanc superior, ca valoare, şi să-l producă în mari cantităţi. Dar la Stalingrad, sovieticii au folosit nu doar tancuri de fabricaţie proprie, ci şi altele de fabricaţie engleză Şi americană, primite în număr mare în ciadrul acordului de *lend-and-lease* încheiat între Statele Unite şi Anglia, iniţial şi apoi extins de către Roosevelt şi la ceilalţi aliaţi, inclusiv la sovietici. După războiu, cînd armata sovietică s-a văzut în centrul Europei şi în Manciuria, pe fondul războiului rece, ă avut loc un fel de amnezie generală. Cu toate că .în tot cursul conflagraţiei americanii şi englezii au organizat deplasarea pe ruta nordică ce pornea de la Scapa Flow şi mergea pînă la Murmanisk,- în nordul sovietic, convoi după convoi, li- vrînd partenerilor lor mai ales maşini şi avioane, anumiţi istorici ruşi au declanşat o oampanlie de minimalizare a însemnătăţii acestui sprijin. Conform principiului „dialectic", oare spune că factorul intern are întotdeauna un rol mai important decît cel extern, s-a spus şi s-a scris că ceea ce au oferit occidentalii a fost o picătură într-un ocean, că dacă nu s-ar fi manifestat „conştiinţa socialistă" ca un „fenomen de masă" şi dacă industria naţională, oa o expresie a „trăiniciei orînduirir sovietice", nu ar fi produs cu o asemenea intensitate, ajutorul oferit nu ar fi avut nici un rezultat. Aici, ca şi în alte domenii, mult timp partea rusă nu a vrut cu nici un chip să Cedeze ceva din gloria oare considera că i se cuvine aproape în exclusivitate.

Este, însă, limpede că ia Stalingrad s-au folosit cu precădere tancurile pe atunci foarte noi produse de către industria sovietică. Aici' nu trebuie să existe nici un fel de dubiu. Dar api'ofundînd lucrările' memorialistice, ajungem la un moment dat la o sclipire de sinceritate care trebuie apreciată la adevărata sa valoare. De exemplu, mareşalul Iakubovski, care într-o perioadă forma împreună cu Ştemenko şi cu Greciko celebra, troikă ucraineană ce conducea forţele armate sovietice, nu scapă prilejul de a-şi scrie şi el amintirile din campani'a- Sta'lingradlului, cu toate că în acea perioadă nu avea un grad prea înalt, comandînd o brigadă de tancuri. Ei bine, acest neaşteptat martor produce fără să vrea o dovadă care infirmă speculaţiile pe tema prezenţei în exclusivitate a tancurilor sovietice la bătălia de la Stalingrad. El relevă că unitatea pe care o comanda avea în dotare atît blindate americane, cât şi blindate englezeşti. Pe lîngă cele sovietice, majoritare, evident. Interesant este faptul că surprinzătoarea lui dezvăluire ane ca punct de plecare o intenţie oarecum ignobilă. Şi anume, vrea să. demonstreze cît de dezavantajate ar fi fost unităţile nevoite să folosească maşini străine, în comparaţie cu cele care primiseră vehicule de fabricaţie autohtonă. Tancurile englezeşti, de exemplu, sînt înfă- ţişate ca avînd o conformaţie care nu le permitea să se cţăre pe anumiţi versanţi şi nici măcar pe dîmburile ce învîrstau ici, col'o stepele din preajma Stalingradului. Din această cauză, el ar fi dat ordin să li se atalşe^e eîte un pinten la şenile. Prilejul este folosit

spre a se plasa o glumă destul de grosieră, cazonă, Iakubovski apărînd în ipostaza omului carte a găsit mijlocul de a-l poţcoVl pe... Churchill[34].

Dar din context se desprinde adevărul că în marea bătălie ruşii s-'au folosit şi de tancurile primite de la aliaţi şi care nu erau doar cîteva, ci numărul lor se cifra la mărimi de ordinul miilor. Aşa cum am notat, alături de blindate, sovieticii au folosit şi unităţi de mecanizate. Infanteria începuse, deci, să fie scutită de corvoada de a mai străbate pe jos uriaşele distanţe pe care le implica parcurgerea prin stepă a drumurilor din raioanele de concentrare până la sectoarele din vastul sistem de poziţii. Asta înseamnă, mai ..ales, că după producerea rupturilor prevăzute, trupele autopurtate puteau ajunge mai rapid şi mai sigur la noile aliniamente ce trebuiau acoperite. Să ne amintim situaţia creată în primul război mondial, cînd, pentru a transporta trupele cit mai rapid spre Verdun, mareşalul Foch nu ezitase să rechiziţioneze autoturismele de piaţă din Paris. Acum nu era vorba de a se recurge la improvizaţii. Armata trebuia să dispună de posibilităţi de a se deplasa rapid, în funcţie de mersul atît de schimbător al operaţiilor militare şi o asemenea mobilitate nu i-o putea asigura dedt . includerea în dotare a unor mijloace adecvate. Or, dacă problema tancurilor fusese rezolvată cu brio de către industria sovietică, în ceea ce priveşte autocamioanele ea mai avea, eufemistic vorbind, multe de soluţionat. Maşinile pe care le producea nu erau numai grosolane, ca aspect, dar nu atingeau nici cine ştie ce performanţe în exploatare. Iată de ce Stalin, care avea mai puţine scrupule, i-a presat mereu pe aliaţii occidentali să-i pună la dispoziţie camioane mai multe şi de fabricaţie mai nouă.

Mai putea interveni ceva pentru a zădărnici ofensiva ’ proiectată ? în aparenţă absolut nimic. Există, de altfel,' un fel de-logică a războiului care împiedică pînă şi pe cei mai experimentaţi -şi mai suspicioşi comandanţi să oprească o ofensivă presupunând că ar descoperi, în ultimul moment, o carenţă de natură să-i pună sub semnul întrebării rezultatul. Aşa s^a întâmplat, bunăoară, cu bătălia de la Kursk, pe care nemţii n-au mai putut-o contramanda, cu toate că mulţi dintre marii lor comandanţi erau perfect conştienţi de inutilitatea ei. Cu alte
cuvinte, o dată scăpaţi din lanţ, dinii războiului anevoie mai pot fi aduşi din nou în lesă.

Şi totuşi, în tabăra rusă au apărut literalmente în ultima secundă un comandant destul de important care s-a îndoit de reuşita acţiunii şi a pus în gardă pe Stalin cu privire la ezitările sale. E vorba de Volski, comandantul Corpului 4 Mecanizat, destinat să îndeplinească un rol hotărîtor în viitoarea operaţie. Vasilevski s-a pomenit chemat intempestiv la Moscova unde i s-a pus sub ochi scrisoarea primită de la acesta. Scrisoarea arăta că, ţinînd seama de raportul de forţe existent, ofensiva pe cale' de a începe nu avea nicj un fel de şanse de succes, că ea va duce sigur la un mare eşec, ou toate consecinţele ce puteau decurge dintr-un asemenea crah. Nu numai atît. Volski releva că şi alţi

comandanţi participanţi la ofensivă aveau aceeaşi convingere, drept care, în calitatea sa de comunist cinstit, el se considera obligat să pună conducerea în gardă. Sub privirile stupefiate ale lui Vasilevski, Stalin a ordonat să i se facă legătura cu Volski, pentru a-l întreba, probabil, dacă îşi menţine opinia. Discuţia a decurs calm. Ceea ce înseamnă că generalul se menţinea pe poziţia lui iar comandantul suprem nu încerca să-l bruscheze, cum îi era felul. Stalin a recomandat ca scrisoarea să nu fie luată în consideraţie, dar cum era păţit, căci mai fusese pus în faţa unor dezertări spectaculoase – e oare. cazul să-l mai amintim pe Vlasov ? – a dat instrucţiuni ca toţi să fie cu ochii pe Volski. Şi chiar după primele zile de ofensivă tea întrebat pe Vasilevski cum se comporta acesta. „Se comportă strălucit", a venit răspunsul. Şi cu aceasta cazul a fost considerat închis[35]. .

Dar faptul că printre marii comandanţi pe care. îi menţionează în mod curent istoriografia sovietică nu figurează un asemenea nume,, cu toate că, după cum am văzut, omul' a comis doar păcatul de a se îndoi, ni se pare profund semnificativ. În timpul marilor confruntări nu sînt agreate, de regulă, opiniile separate. A merge cumva, dacă nu împotrivă, măcar în afara curentului echivalează cu erezia. Iată morala fabulei, cu valabilitate
'nu doar strict limitată la cazul relatat ci de rezonanţă general umană.

Nimic nu mai putea opri, aşadar, contraofensiva sovietică. Ea se va porni impetuos din capetele de pod pe care inamicul le avea la sud de Don şi, aproape, simul-' tan din Stepa Calmucă. Şi într-un caz şi în celălalt, primele unităţi ce aveau să primească uraganul în plin erau cele româneşti. Pe Don a fost atacată Armata 3, în marginea Stepei Calmuce – Armata 4. Desfăşurarea operaţiilor va fi reconstituită punct cu punct pentru prima oară după documentele româneşti. Sub acest aspect putem conchide că' cititorii se vor afla în faţa unei premiere absolute. Chiar şi unii mari comandanţi care au participat, din partea noastră, .la bătălie nu au avut în mod obiectiv posibilitatea de a cunoaşte imaginea de ansamblu şi e firesc întrucît ei operau în zone strict delimitate şi nu aveau acces la datele ce ne-au putut parveni nouă. Aşa că nu anticipăm nimic.

Istorici militari superficiali au încercat să acrediteze ideea ca românii ar fi dat înapoi de la primele atacuri efectuate cu participarea masivă a tancurilor. Mărturiile vrednice de crezare arată însă cu totul altceva. Generalul Platon Chirnoag'ă, aflat lâ acea dată la statul major al Armatei 3, scrie negru pe alb că doar un singur batalion s-a repliat în prima zi pînă la poziţiile artileriei. Aici a fost repus în ordine şi trimis pe poziţia pe care trebuia s-o apere[36]. Dar chiar mareşalul Vasilevski, care coordona unul dintre fronturile principale ce atacau furibund, se

vede nevoit să recunoască faptul că poziţiile atacate erau apărate cu încrîncenare. Mai mult nici nu-i putem pretinde. Dar avem dreptul şi chiar datoria .de a reţine pentru adevărul ei remarca făcută în cartea sa de către generalul Platon Chirnoagă, remarcă potrivit căreia în acele zile şi în acel decor hibernal s-au consumat nenumărate acte de eroism care nu vor fi cunoscute probabil niciodată. Vae victis !

învinşii nu au fost cu nimic mai prejos decît învingătorii – iată o concluzie pe care sperăm că. lucrarea

• noastră o va impune definitiv în paginile istoriei ca şi în' conştiinţa. publică. ,,In această bătălie —.accentuează generalul Chirnoagă – atît comandamentele române cît şi trupa şi-au făcut pe deplin datoria" [37]. Este semnificativ că acuzele la adresa ostaşilor români, acuze preluate atît de necritic de către o parte a istoriografiei, au pornit, la început, din partea conducerii germane şi au avut un substrat de ordin psihic şi, în egală măsură, de ordin politic. Opinia publică germană începuse să se îndoiască de invincibilitatea armatei naziste* Ea nu era pregătită să accepte că diviziile de fier pe care le pusese în linie de bătaie Hitler şi care. băgaseră pînă atunci spaima în toată Europa puteau să fie date peste cap şi obligate să facă faţă unei încercuiri de tipul celor care păreau a fi apanajul său exclusiv. Propaganda lui Goebbels produsese, în această privinţă, un rău iremediabil propriului popor făcînd atîta tapaj pe seama supremaţiei rasei ariene ai căror exponenţi ar fi fost în exclusivitate nemţii şi care pur şi simplu nu aveau un adversar pe măsură. În plus se adăugase factorul ideologic, germanii fiind înfăţişaţi. ca singurii în măsură să scape lumea de ceea ce naziştii numeau „ciuma roşie" – comunismul. De aceea le-a fost la îndemînă să dea vina pe români, la urma urmei şi ei o rasă inferioară şi pe cale de a fi contaminaţi de molima .bolşevică. Un timp, Hitler a ezitat să se alăture ' acestor denigratori. Era şi de înţeles. Dacă se situa pe o asemenea poziţie, pierdea cu totul sprijinul României,, de care mai avea nevoie căci pentru el dificultăţile abia; începeau. Dar după 23 august 1944 va face o întoarcere la 180 de grade şi va acuza pe-români nu-numai de slăbiciune ci şi de trădare. „Trădarea românilor a început la Stalingrad", a crezut el că putea să susţină. O afirmaţie gratuită. O afirmaţie 'în totală contradicţie -cu faptele. Un act de nedreptate flagrantă faţă de cei ce s-au încrezut în el şi au luptat cu un devotament fără margini alături de armata germană pe care o considerau aliată şi care sperau că, dacă nu va trece de partea ungurilor, măcar va adopta o poziţie neutră în momentul în care în mod inevitabil aveam să ne răfuim cu cei ce ne răpiseră nordul Transilvaniei.

Este pentru noi/o consolare o consolare destul de palidă, o recunoaştem – că nu puţini dintre cei mai importanţi comandanţi germani, dînld dovadă de spirit camaraderesc şi de onoare militară, nu s-au înjosit să preia aceste clişee ieftine şi au scris despre noi adevărul. Vom da întâietate .absolută, în această ordine'" de idei, feldmareşalului Erich von Manstein, pe care Liddell Hart îl considera adversarul cel mai temut pentru Aliaţi. Iată în ce termeni îi înfăţişează "pe români acest strălucit strateg şi comandant de oşti : „Românii au constituit aliaţii noştri cei mai buni şi – în cadrul posibilităţilor lor – ei s-au bătut vitejeşte în numeroase locuri" [38]. Această apreciere devine cu atît mai relevantă cu cît acelaşi eminent militar nu face economie de

invective atunci cînd se referă la italieni şi la comportarea lor pe cîmpul de luptă.

Generalul Hauffe, şeful Misiunii Militare germane în România, pe care Antonesou îl acuza că nu a transmis la timp la Berlin numeroasele semne de alarmă pe care generalii Dumitrescu şi Ştefleа le trimiteau de pe front în legătură eu neajunsurile întâmpinate de armata română, ca şi cu privire la pregătirea de către inamic a contraofensivei din noiembrie, a avut totuşi puterea să scrie : „În total – menţiona el – se poate spune că de la 19 noiembrie trupele române s-au luptat vitejeşte şi au consimţit sacrificii enorme. Numeroase înalte fapte de vitejie au fost săvîrşite, numeroase unităţi ş-au distins. Numărul neaşteptat al blindatelor şi imposibilitatea în care au fost puse de a le opune o apărare efectivă au permis pătrunderea adversarului şi au făcut ineficientă intervenţia blindatelor germane angajate în susţinere. Ceea ce a fost determinant pentru marele succes al inamicului a fost faptul că în zilele de 19—20 noiembrie .o ceaţă deasă a domnit peste cîmpul de bătăile. Artileria română şi aviaţia germîano-română s-au găsit astfel în imposibilitatea de a interveni eficace în lupta de pe păimînt”[39]. Deosebit de categoric se 'pronunţă şi Hans Doerr. Acesta a comandat detaşamentul de. legătură al armatei germane cu Armata 4 română. „De la începutul războiului din est – notează Doerr – armata română a luat parte ou numeroase trupe la aceste operaţiuni. În cadrul unităţilor germane au luptat vitejeşte şi şi-au îndeplinit misiunile primite. Dacă în vara . şi toamna anului 1942 s-au format două armate române, s-a făcut tocmai pentru că trupele române aflate la diferite armate germane în Podolia, bazinul Donеţului, în Grimeea, în Caucaz, s-au bătut în mod excepţional. [.. .] Modestul soldat român a luptat vitejeşte şi două divizii române au împărţit soarta Armatei 6 la Stalingrad. Prăbuşirea frontului român în Cotul Donului şi în Stepa Calmucă este vina 'conducerii supreme germane care, în nemărginita ei îngîmfare, dădea aliaţilor misiuni la' care nu puteau face faţă. Tot aşa de puţin cît lua în considerare obiecţiile înalţilor comandanţi germani, comandamentul suprem.' german nu lua în considerare obiecţiile aliaţilor lui. Nici singura personalitate a puterilor Axei care vorbea cu Hitler fără a ţine seama 'de nimic şi nu ,se lăsa respins, mareşalul Antonesicu, nu a fost ascultat cu toate prevenirile lui. Şi el nu a lăsat pe Hitler în îndoială că armatele 3 şi 4 române din cauza stării lor, rezultată din lupte, a lipsei de material anticar – nu avea deeît tunuri hipomobile de 3,7 cm –, armament greu (diviziile nu aveau artilerie grea) a multor altor lipsuri în echipament şi îmbrăcăminte, nu va fi în măsură să ţină piept unui atac decisiv”[40]. Teribil diagnostic !

El demonstrează că şi în cadrul unei mari puteri, cum era la vremea aceea Germania, nu toţi îşi însuşiseră nefericita

manieră de a arun'ca propria vină- pe umerii altora numai pentru faptul că aceştia erau în imposibilitatea de a se apăra.

în perioada care a urmat – şi pentru aceasta Hitler nu a mai avut posibilitatea de a găsi nici un ţap ispăşitor –, sectoare şi fronturi întregi apărate numai de trupe germane – unele dintre ele socotite de rang excepţional – au fost date'peste cap, străpunse, împinse mereu spre vest într-o mişcare de nestăvilit. As.tfel cei oare au pornit războiul şi l-au împins pînă la marginile Europei

aducînd pretutindeni, ruine, distrugerea valorilor civilizaţiei, foametea, disperarea, moartea au început să cunoască ei înşişi consecinţele faptelor lor scelerate. Germania a plătit cu vîrf şi îndesat pentru toate crimele căpeteniilor naziiste cărora le-a încredinţat, guvernarea.

Viziunea românească asupra bătăliei de la Stalingrad

Esenţa acestea cărţi o . constituie înfăţişarea viziunii româneşti, conturate în anii 1942—1945, asupra bătăliei de la Stalingrad şi în special asupra' participării armatei noastre la bătălie. În alcătuirea ei am folosit, în special, documente emise la eşaloanele româneşti de diferite niveluri, renunţînd în mod deliberat, atît cit a ■ fost posibil, ' la documentele strict operative în favoarea celor care oferă o imagine sintetică a evenimentelor din oetbmbrie-deeemibrie 1942. Ideea care ne-a guvernat a 'fost aceea de a releva existenţa unui punct de vedere românesc asupra bătăliei de la Stalingrad, bine conturat şi copios argumentat. Xn treacăt fie spus, participării noastre.la bătălia de pe Don 'şi Volga i se cuvine nu o singură lucrare ci o întreagă suită pentru a putea acoperi întreaga problematică. Volumul de documente, existent în arhivele militare, cel puţin, este uriaş şi ar fi necesar un efort ..Constant pentru a le cuprinde şi descifra pe toate. E oare nevoie să spunem că .fiecare din generalii căzuţi prizonieri atunci – dar şi supravieţuitorii Grupării „Lascăr", spre exemplu – a avut parte de o anchetă realizată după toate regulile ? în mod firesc, .acestei cercetări de perspectivă urmează să-i fie integrate documentele Misiunii Militare germane, ale principalelor comandamente ale Wehrmachtului participante la bătălie. Aşa cum am anunţat de la început, scopul urmărit de noi este reconstituirea pe bază de documente a viziunii româneşti asupra bătăliei. Din acest motiv, ne considerăm îndrituiţi să oferim cititorilor un

/

scurt „îndreptar” asupra principalelor viziuni ale oficialilor românești.

Prima întrebare .'cari se pune în legătură cu bătălia de la Stalingrad este clasică : *de ce au pierdut germanii ?* Din punctele de vedere. exprimate de Ion Antonescu, Ilie Șteflea, Petre Dumitrescu și Socrate Mardari se distinge ideea că factorul decisiv a fost *subestimarea adversarului*. Argumentarea pornește de la recunoașterea cu. obiectivitate a surprizei de mari proporții produse nu atît _ de declanșarea contraofensivei sovietice, cât de amploarea și forța ei. Or, susțin comandanții români, surprinderea realizată a fost cu atît mai mare cu cît înaltul Comandament german, în frunte cu Hitler, era convins că armata sovietică se află în pragul' colapsului. Și această convingere nu era una de paradă, aparținătoare arsenalului propagandistic. Chiar dacă se admitea greșeala să- vîrșită prin lungirea excesivă a liniilor de comunicații și de fixarea unor obiective divergente pentru armatele de la flancul de sud – Stalingradul și Caucazul –, nimeni din comandamentul german nu-și închipuia că o contraofensivă sovietică va avea ca rezultat pulverizarea dispozitivului german de la Voronej pînă în Caueaz. Mareșalul Ion Antonescu, foarte dur în afirmațiile făcute începând din 3 decembrie 1942, sublinia că subestimarea constantă a inamicului a pus comandamentul german în situația de a-și proba la Stalingrad pur și simplu „neputința” [41]. Termenul poate apărea drept ambiguu și, în orice caz, neadeovat unei critici militare de înaltă ținută dar este suficient de cuprinzător pentru a exprima întreaga- dramă germană la Stalingrad și, prin extensie, pe cea românească. Practic, din momentul declanșării contraofensivei sovietice, Wehrmachtului îi rămânea o singură soluție militară : retragerea cît mai rapidă și neprimirea bătăliei. • * .

Ajungem astfel la o altă cauză relevată de înalții ofițeri români pentru a explica înfrîngerea germană : *greșeala de concepție*. Fără a mai insista asupra erorii evidente de a stabili obiective divergente pentru o ofensivă care se dorea „finală” – admirabil analizată și explicată de generalul P. Dumitrescu –, vrem .să atragem atenția asupra unui punct de vedere extrem de interesant avansat de colonelul Socrate Maridará, subșef al Marelui Cartier Generar la acea dată. Mardari .consideră, și oferă chiar argumente .pentru aceasta, că atît OKW Cit și OKH nu numai că nu se temeau de o contraofensivă sovietică, dar o și așteptau/ pentru a provoca ceea ce se cheamă o bătălie decisivă[42] ! Numai că nu aveau la dispoziție forțele și mijloacele necesare pentru a determina un curs favorabili unei astfel de bătălii. Opinia lui Socrate Mardari ne apare cu atît mai interesantă cu cît ea este, în general, ignorată de exegeții bătăliei.. Este interesant de subliniat că, înitr-o convorbire' cu unul din medicii săi curanți, Hitler avea să susțină că bătălia fusese pierdută exact în

momentul • când totul era pregătit pentru distrugerea ruşilor datorită absenţei sale de la cartierul general[43]. Dincolo de megalomania care răzbatp din această elucubraţie, este demnă de remarcat persistenţa ideii că germanii erau pregătiţi pentru a primi bătălia, ceea ce confirmă aserţiunea' lui Mardari. Aşa cum am spus, eroarea săvîrşită pînă atunci în concepţia bătăliei nu'mai putea fi remediată cu succes deoît prin- tr-o retranşare imediată. Altît Pauiluis, cît şi von Man- stein au fost convinşi de acest adevăr dar nu i l-au putut impune şi lui Hitler.

Cea de-a treia cauză a dezastrului german de la Stalingrad oficialităţile militare române o stabilesc în *conducerea greşită a trupelor pe cîmpul de luptă*. Este, probabil, cea mai delicată parte a argumentaţiei lor deoarece ea nu mai poate fi aruncată în exclusivitate pe umerii lui Hitler. Desigur, exisltă însă sicuze că totul s-a făcut din ordinul führerului, sulb prestare de jurămînt. Românii încrimineză în special folosirea defectuoasă a rezervelor blindate pentru contraatacarea pătrunderilor sovietice din Cotul Donului. Responsabil pentru acest atac a fost nominalizat generalul Ferdinand von Heim, comandantul Corpului XLVIII Blindat, trimis în faţa tribunalului'militar de către Hitler. Dar ofiţerii români l-ar mai fi vrut acolo şi pe generalul Maximilian von Weichs, comandantul Grupului de armate „B", cel care între altele nu a comunicat comandamentului român permisiunea dată de Hitler – deşi tardivă – pentru re

tragerea Grupării „Lasicăr". Nici generalul Hodlidt, cel care a provocat distrugerea Oorpului I armată, nici generalul Hoth, oare a condus la dezastrul „final" Armata 4 română, nu s-au bucurat de o prea mare sianpatie în rândul românilor. Iar mareşalul Ion Antonescu l-a adăugat cu obstinaţie la această listă pe şeful Misiunii Militare germane din România, generalul Arthur Hauffe. între altele, trebuie spus că exista o animozitate mocnită între Antonescu şi Hauffe – falsele sale rapoarte despre situaţia armatei române fiind o realitate incontestabilă – care şi-a găsit în acele zile punctul de maximă tensiune. Fără a-l absolvi de „vină", Hauffe s-a găsit în nefericita poziţie de paratrăsnet al „descărcărilor" mareşalului faţă de conducerea militară şi politică germană. Dar în conflictul nedeclarat între Antonescu şi Hitler, el va fi găsit „bun de plată", pentru führer fiind mai comod să sacrifice un pion decit să piardă un aliat de care avea tot mai multă nevoie.

Pentru a fi corecţi trebuie să sipunem că, aşa cum rezultă clar şi din documente, stabilirea şi chiar „pedepsirea" vinovaţilor au fost declanşate de partea germană. La scurt timp după ce trupele ruseşti au debuşat la aţae, generalii germani au căutat „ţapi ispăşitori" pentru a explica o înfrângere de asemenea proporţii. Oricum am întoarce afirmaţiile făcute în acele zile de comandamentele germane la toate nivelurile, acuzaţiile împotriva românilor au pornit chiar de pe eîmpul de luptă şi nu de ia Cartierul General al führerului. Exista o motivaţie extrem de puternică : străpungerea tancurilor sovietice se produsese în sectoarele apărate de români. Acesta era un fapt incontestabil. Dar era el sufi-' cient pentru a justifica crearea unui curent de opinie antiromânesc care a cuprins armata germană, de la soldat pînă la führer ? El s-a dovedit şi fals şi destruc- tiv pentru nişte trupe care erau obligate să caute împreună o cale de ieşire din situaţia cumplită în care se găseau.

După cît se pare, semnalul acestei atitudini a comandamentelor şi trupelor germane a fost dat de către generalul-colonel Maximilian baron von Weichs, comandantul Grupului de armate „B", care a blamat în ordinele sale comportarea trupelor române. Tot el a nominalizat primul „acuzat" din tabăra noastră : generalul Stavrescu, comandantul Diviziei 14 Infanterie, pe care a vrut să-l trimită în faţa Curţii Marţiale. Semnificativ este faptul că intenţia sa – revocată în cele din urmă la sugestia lui Adolf Hitler ■— a fost tradusă în practică, e drept numai parţial, de generalul Karl Hollidt, oare pur şi simiplu l-a destituit pe generalul Stavrescu de la comanda diviziei, un amestec inadmisibil în treburile comandamentului român[44]. Lucrurile nu s-au oprit aici. Au urmat acuzaţiile aduse generalilor Petre Dumi- trescu, comandantul Armatei 3 române, Ilie Şteflea, şeful Marelui Cartier General, Constantin Constantinescu-Kiaps, comandantul Armatei 4 şi lista ar putea âcoperi pagini întregi. Este uşor de întrevăzut criza de încredere întronată în relaţiile româno-germane. Ea s-a manifestat ■ de la cel mai înalt nivel al conducerii politice şi militare pînă la

'ultimul soldat. Consecinţele ei au fost tragice pentru partea română şi, în general, nefaste pentru ceea ce propaganda vremii numea „cauza ' comună".

Evocând numele de mai sus, în egală măsură germane şi române, ajungem la cel de-al doilea aspect esenţial al viziunii româneşti asupra bătăliei, sintetizat în întrebarea : *cine a fost vinovat de dezastrul armatei române în Cotul Donului, în Stepa Calmucă şi la Stalingrad ?* Mai întîi, trebuie elucidată- o problemă de principiu : este justificată o asemenea întrebare? Ou alte cuvinte, dacă se admite – şi generalii români nu au făcut un secret din aceasta – surprinderea realizată de ruşi şi incapacitatea obiectivă a armatelor germane şi române de a riposta cu sorţi de izbândă contraofensivei declanşate la 19—20 noiembrie 1942, mai are vreun rost depistarea „vinovaţilor" ? Cum în istoria războaielor nu a fost consemnată pînă acum O asemenea atitudine, sări spunem fatalistă sau sportivă, faţă de o înfrîngere, este vehiculată cu insistenţă ideea unei „vinovăţii", ceea ce înseamnă că se admite, tacit, că înfrîngerea putea fi evitată. Aşa oum am ' arătat, istoriografia consacrată bătăliei de la Stalingrad se polarizează, în general, între doi „inculpaţi" : Hitler şi generalii săi. Cum' Hitler nu a mai avut ocazia să-şi scrie memoriile, „generalii", în special Erieh von Manstein, au reuşit să atragă simpatiile de partea lor. Sigur că argumentarea lor este solidară. cu tentativa generală a poporului german de desprindere faţă de. tot ce a însemnat Hitler. Este o reacţie normală la tratamentul aplicat Germaniei de către învingători şi, mai ales, de Uniunea Sovietică. Pentru propaganda sovietică, „hitlerist" a fost echivalent cu „german" şi asta s-a reflectat şi în istoriografia bătăliei de pe Volga, lucru firesc dacă ne gîndim că gloria armatei sovietice nu se puitea clădi numai pe greşeala unui dictator sinistru.

Cadrul problematicii, astfel definit, este în mare măsură valabil şi pentru analiza generalilor români. Punctele de sprijin sîn't însă altele. Bineînţeles, documentele la care ne referim au fost elaborate între 1942 şi 1945 şi nu beneficiază de detaşarea istoriografiei şi memorialisticii la care ne-am referit. Este, în egală măsură, un dezavantaj – nu totul poate fi rostit •— şi un avantaj pentru că nu sîn't aduse învinuiri imaginare şi incontro- labile. To't ca o observaţie generală, la care vom reveni, trebuie să spunem că încercăm să sintetizăm oeea ce considerăm a fi esenţa concepţiei româneşti şi să eludăm accidentele. Pentru că ele au existat şi s-au cantonat, aşa cum s-a întîmplat paste tot, în jurul unor nume şi a Unor evenimente pe care.apoi istoria, le-a uitat.

După această digresiune să vedem câne este „vinovat" de dezastrul armatei române. Răspuinsul , generalilor români este lipsit de echivoc : *comandamentul german 1* Sînt necesare, cîteva precizări. Simpla învinovăţire a comandamentului german poate apare ca o derobare de la responsabilităţi, ' asemănătoare cu cea a generalilor germani faţă de Hitler. De aceea ne simţim

obligaţi să accentuăm că în ceea ce am numit versiunea românească există două aspecte complementare ale „vinovăţiei" comandamentului german. Primul este cel la care ne-am referit anterior şi care cuprinde erorile de concepţie, conducere şi „neputinţa" Wehrmachtului de a atinge dbiectivele fixaite de Hitler. El este completat, în cazul concret al armatelor 3 şi 4 române, de modul defectuos în care înaltul Comandament german şi-a onorat angajamentele lupte faţă de partea română. Puse să lupte în sectoare periclitate, cu extensiuni mult prea mari faţă. de posibilităţile lor materiale, fără rezerve puternice în adâncime, trupele noastre erau condamnate în cazul declanşării unei contraofensivă sovietice de proporţii. Aceste argumente sînt detaliate într-o bună parte din documentele cuprinse în prezentul volum şi nu vom insista .asupra lor.

. Cel de-al doilea aspect al „vinovăţiei" comandamentului german este însă mult mai important în concepţia generalilor români, el este cheia pentru a înţelege o încriminare atît de tranşantă. Nimeni nu era nebun să creadă că un război poate fi un marş triumfal continuu, aşa cum cădelniţau propaganda şi politicienii. De aceea, într-o încleştare de asemenea nivel, să acuzi pe cineva că ar fi dorit să comită o eroare de genul celei de la Stalingrad este aberant. Chintesenţa acuzaţiei româneşti lia adresa comandamentului german se referă la modul în care acesta a determinat, fără scrupule, distrugerea armatei române. Avertizate de starea precară a înzestrării diviziilor româneşti, de pericolul iminent oare le pînidea, de lipsa rezervelor etic., OKW-ul, OKH-ul, comandamentele de toate nivelurile nu au întreprins nimic substanţial pînă la 19 noiembrie, pentru ca apoi să determine măcinarea forţelor române în operaţii lipsite din start de sorţi de izbîndă. Şi ca o încununare, gra- 'vele reproşuri şi tendinţa evidentă de a-i scoate „ţapi ispăşitori" pe românit Mareşalul An'tonescu avea perfectă dreptate atunci când afirma că şi în cazul unei erori de concepţie – neadmise de partea germană la acea dată – şi în cazul unei planificări care ar fi condus la bătălia de la Stalingrad, armata română a fost sacrificată cu bună ştiinţă. în primul caz, datorită faptului că nu i-au fost asigurate condiţiile pentru a face faţă oricărei eventualităţi, iar în al doilea, pentru că a fost pusă să joace rolul momelii. într-o cursă de şoareci.

Documentele din volum atestă fără dubii că la nivelul comandamentului german se instalase o suficienţă nefastă faţă de soarta aliaţilor români. Sugestiv este în această privinţă un episod relatat de Manfred Kehrig. îri ultimele zile ale lunii decembrie, rămăşiţele Armatei 4 române se găseau în subordinea Armatei 4 Blindate germane şi, în pofida protestelor repetate ale generalului I'lie Şteflea, au fost folosite oa ariergardă. Cerînd explicaţii comandantului Armatei 4 Blindate (generalul Hermann Hoth), feldmareşalul Erioh von Manstein a . avut neplăcuta surpriză' să constate că Hoth luate în – calcul cu sînge rece imposibilitatea obiectivă a trupelor române de a faiee faţă tancurilor sovietice, dar mizase pe ele pentru

o .acţiune întârzietoare. Von Manstein avea astfel o • confirmare zdrobitoare a veridicităţii acuzaţiilor formulate de generalul Ştefleа[45].

De altfel, nici von Manstein, unul din cei mai obiec-' tivi analişti ai participării româneşti la bătălie, nu a fost capabil în toiul luptelor să se dezbare de atitudinea adoptată cu emfază de generalul Hoth. Şi el a considerat că întfrîngerile suferite de români erau generate de „absenţa voinţei de a lupta", învinuire gravă şi fără acoperire pe care a formulat-o tocmai cu referire la luptele Armatei 4 române din acel sfîrşit de decembrie 1942 . . . Comandanţii germani au cerut armatei române un sacrificiu fără rost, adică exact aceeaşi eroare pe care au imputat-o, după război, conducerii exercitate de fuhrer.

Acest exemplu ne ajută să înţelegem de ce comandanţii români nu s-au referit în mod expres numai la eşaloanele de comandă celle mai înalte – OKW, OKH – şi au nominalizat '.cu insistenţă comandamentele de grup de armată, de armată, corp de armată etc. Desigur, marele vinovat era Hitler dar nu totul îi putea fi pus în cârcă. În fond, ideea că „trădarea" românilor a început la Stalingrad – exprimată după 23 august 1944 – a avut oa punct de pornire rapoartele venite de pe front, de la comandanţii de eîmp care îşi justificau înfrângerea şi îi ocroteau orgoliul de mare strateg, aruncând vina pe lipsa voinţei de a lupta a armatei române.

Ne loveam iarăşi de o limité a capacităţii de înţelegere a „marelui aliat" faţă de „micile" noastre probleme. Antonsscu cunoştea prea bine această stare pentru că, aşa oum dovedesc scrisorile sale adresate liderilor partidelor politice burgheze, nu uitase experienţa primului război mondial. Tot aşa procedaseră atunci şi ruşii. Gînd Ion I. C. Brătianu apela disperat la armata rusă pentru a stăvili trupele lui Falkenhayn şi Mackonsen, generalul Alekseev îi ţinea prelegeri teoretice şi îl acuza că trădează o nervozitate specifică debutantului în treburile războiului. Dacă pentru ruşi exista – la acea dată – justificarea unui joc dublu cu finalităţi precise, în anul 1942 Germaniei nu îi servea absolut de loc distrugerea armatei române. Orgoliul de mari seniori ai războiului era un motiv plauzibil pentru acuzaţiile formulate dar nu putea fi şi cauza hpsei totale de pragmatism politic şi militar. în acest sens, trebuie înţelese şi referirile mareşalului la comportarea neloială a Germaniei faţă de România – în timpul rebeliunii legionare, în chestiunile economice –, formulate îpd'scrisoarea sa din 9 decembrie 1942 adresată feldmareşalului von Manstein[46].

Tot atunci, în clipele fierbinţi ale bătăliei, s-a emis ideea că la tăiatul buştenilor nu poţi folosi un' cuţit de fructe, cu referire directă lia posibilităţile armatei române de a satisface cerinţele unei bătălii de proporţiile celei de la Stalingrad [47]. Acest punct de vedere, care se dorea favorabil românilor, conţine însă o eroare enormă de apreciere a situaţiei concrete. Nu Bucureştii au fost

cei care au solicitat o participare la campania din vara anului 1942, ci Berlinul. Dislocarea pe front şi misiunea au fost impuse de comandamentele germane, iar lipsurile în dotare erau binecunoscute de acestea şi trebuiau acoperite în conformitate cu angajamentele asumate de Berlin. I'deea era cu atît mai falsă cu cît ea putea defini participarea trupelor române şi în cazul unei victorii. Ceea ce lipseşte cu desăvârşire este descifrarea onestă a cauzelor oare au determinat Germania să facă apel la trupe române, ungare, finlandeze, italiene etc. Cît despre concluzia acestui „diicton" oazon şi anume neoesitatea încorsetării trupelor române cu trupe germane,. ea nu era deloc nouă, o mai avusese Alekseav în
1916,' şi va fi soiiciţată după 23 august 1944 de Armata Roşie.

Dacă vinovăţia comandamentului german este incontestabilă în opinia generalilor români, nu tot aşa stau lucrurile în ceea Ce priveşte *stabilirea responsabilităţilor proprii*. Cei doi generali care aU scris despre bătălia după 23 august 1944 – Ilie Şteflea şi Petre Dumiţrescu – au exprimat acuzaţii la adresa mareşalului Ion Antonescu. Sensul acestei inculpări nu trebuie însă dramatizat obsesiv, aşa cum' s-a mai procedat pînă acum în istoriografia românească. De fapt, cei doi generali doreau să respingă grelele învinuiri ce le fpseseră aduse prin decizia noilor autorităţi de a-i trece în retragere. Şi. Şteflea şi Petre Dumiţrescu arată că din moment ce nu au motive să-şi' reproşeze ceva în legătură cu conduita lor pe timpul bătăliei, dacă poartă cineva răspunderea pentru ■ cele întâmplate la Stalingrad acela este numai mareşalul An'tonesou. Capul de aiouzare îl constituie însă decizia sa – în primul rînld, politică – de a accepta angajarea, armatelor române pe cîmpul de bătălie în condiţiile în' care Wehrmachtul nu şi-a respectat angajamentele asumate. Nu trebuie să uităm că pentru o astfel de interpretare cei doi aveau „dezlegarea" mareşalului care se recunoscuse încă din 1942- drept- singurul vinovat de dezastrul armatei române în Cotul Donului şi Stepa Calmucă. Nu era deci o dezvăluire senzaţională. Din această, perspectivă, mult mai grave ni se par acuzaţiile ce i se aduic mareşalului în legătură cu distrugerea Grupării „Lascăr". Atât Şteflea, cit şi Petre Dumiţrescu imputâ mareşalului că nu a dat curs la timp solicitărilor de retragere imediată a marilor unităţi din această grupare ad-hoc. Se impune totuşi un amendament : mareşalul nu se găsea pe front, ci la Predeal, şi era la fel de prins, ca şi generalii săi, în formidabilul mecanism german. Mai mult decît atât, nu a făcut nidi un secret din faptul că se simte vinovat şi pentru soarta acestor soldaţi. Nici DumAtrescu, nici Şteflea, nici un alt comandant român nu au fost încriminaţi drept responsabili pentru dispariţia celor 5 divizii române în Cotul Donului.

E cazul să amintim aici despre anchetele Marelui Stat Major român întreprinse încă în timpul bătăliei şi imediat după aceea. Ele au avut ca obiectiv elucidarea cauzelor reale care au condus la pierderile enorme suferite în bătălie şi din acest punc6 de

vedere ele sînt perfect justificate. Nu e mai puţin' adevărat – aşa cum se va vbdea şi în volum – că nu de puţine ori asupra unora din comandanţi, în special cei căzuţi prizonieri, s-au abătut denunţuri pline de fantasmagorii plăsmuite de unii mai slabi eu duhul : generalii Sion şi Mazarini au avut parte de un regim special datorită unor „binevoitori" oare s-au grăbit să arunce vorbe grele la adresa compar tării lor în luptă. Totuşi, chiar atunci cînd s-a ştiut sigur soarta lor nimănui nu i-a trecut prin cap să treacă la măsuri spectaculoase, de genul condamnării în contumacie, • pentru că nu existau motive, aşa cum dovediseră şi anchetele. Pe de alltă parte, jumătatea de secol oare s-a scurs de la miarea bătălie ne permite să judecăm lucrurile fără pasiuni inutile. Stalingradul a fost o încercare cumplită nu numai pentru români, ci şi pentru germani şi ruşi. Nu toţi au reuşit să-i facă faţă, la fel. Şi nu e vorba de ceea ce îndeobşte propaganda denumeşte „eroiism", un termen oare pentru combatanţi e de cele mai multe ori lipsit de conţinut. Clacări, abandonuri au existat şi în tabăra românilor ca şi în cele ale germanilor şi ruşilor. Dar ele nu au fost definitorii di au intrat în acea marjă de siguranţă proprie oricărei bătălii. Prin volumele de memorialistică .mai. găsim' citat numele cîte unui general oare s-a agăţat c-u prea multă patimă de propria viaţă, refuzând să împărtăşească soarta soldaţilor săi. Nu vom da nume – deşi unele stat cunoscute – dintr-un motiv foarte simplu : nu există probe „materiale" ale comportării incriminate de aceşti măritori şi nu dorim să colportăm acuzaţii ce ,se pot dovedi gratuite.

Ar mai fi, totuşi, un punct slab al argumentaţiei noastre şi încă unul care a făcut o nemeritată vogă în cazul combatanţilor germani. Ne referim la „cazul Plaulus". După cum se ştie, feldmareşalul – de altfel, legat prin alianţă de români, soţia sa fiind o Rosetti- Solesou – a avut o traiectorie de viaţă greu previzibilă, ajungând din comandantul armatei germane de la Sta- lingr'ad unul din promotorii comitetului genmlan de acţiune împotrivia fascismului, de[1] certă esenţă prosovietică şl comunistă. Oeea ce a determinat pe mulţi comentatori să-i caute nod. în papură, arunCîndu-i îin spate fel de fel de acuzaţii. Este, din păoate, o reinterpretare curentă a prtiverbului „cine trădează o diată va trăda şi a doua oară", conform căreia cine' a „trădat" era cu gîndul la trădare cu mult înainte. Ceea ce, de multe ori, este fals şi prezumţios. Ei bine, datorită „grijii" cu care a fost înăbuşită, istoriografia românească nu a apucat să creeze un complex „Paulus", deşi motive exterioare există. Oare Cum ar fi fost judecat generalul Mihail Lascăr, eroul din Cotul ¿ionului, pentru reîntoarcerea sa în fruntea prea puţin glorioasei divizii de voluntari „Horia, Oloşca şi Grişan" şi pentru portofoliul apărării deţinut în agitata perioadă 1946—1947 ? Dar Nioolae Camibrea, locotenentecolonel pe atunci, şef de stat-ma- jor de divizie, întors cu atît de blamata Divizie „Tudor Viladimirescu-Debreţin" ? În opinia noastră, dacă nu s-au născut pînă aicum speculaţii în legătură cu aceste „cazuri" ar fi bine ca ele să nu prolifereze de acum înţcolo lia adăpostul „libertăţii de exprimare". Cel ce se va

apuca să studieze asemenea biografii contorsionate – şi ar fi bine ca ele să fie studiate – va trebui să dispună de o documentaţie abundentă şi de precizia şi sîngele rece ale unui chirurg. Nici chiar atunci, verdictul nu poate fi considerat definitiv fiinldlcă sufletul omului rămîne ''eternul inexplorabil. Concluzia noastră este însă tranşantă : nu poate fi 'stabilită niici o legătură de' cauzalitate între comportarea ulterioară a acestor înalţi ofiţeri români şi înlfrîngerea de la Stalingrad.

Cîteva cuvinte despre dezvăluirile • făcute de generalul Ilie Şteflea în memoriul său din martie 1945. Invo- cînd acţiunea secretă a unui grup de ofiţeri patrioţi din Marele Stat Major român care, fără ştirea mareşalului, ar. fi diminuat efectivele, trimise pe frontul din inima Rusiei, documentul amintit dă naştere la o întrebare firească : nu cumva aceste măsuri au avut o influenţă hotărâtoare în dezastrul de la Don ? Răspunsul este
NU ! Decizia de organizare a diviziilor române de tip „uşor" (6 batalioane în loc de 9) fusese .luată eu încuviinţarea mareşalului şi ea era un fapt notoriu şi pentru germani. Noua formă de organizare era o tentativă de adaptare la realităţile impuse de campania anului 1941 şi, în special, de marile pierderi umane suferite de trupele române în operaţiile purtate de la Prut pînă la Odessa. Se considera că astfel s-ar fi realizat şi o mărire corespunzătoare a puterii de foc a marii unităţi, raportată la efectivele lor. Ceea ce relatează Şteflea în 1945 este, în mare măsură, coredt, deplasată fiind doar nuanţa în plus de opoziţie antiantonesiciană .pe care a ataşat-o. Ea se. explică prin dorinţa fostului şef al Marelui Stat Major de a se detaşa de un personaj devenit incomod, dar care îl propulsase în această înaltă funcţie. Nu numai Şteflea, dar chiar şi cei'doi Antonești credeau că vor putea păstra în ţară efective oîţ mai numeroase, înarmate prin grija Germaniei. Manevra a fost atît de evidentă incit Ion Gheorghe consideră că i-a determinat pe germani să forţeze înarmarea diviziilor române la sosirea pe cîmpu-f de luptă. Cele - afirmate aici nu scad cu nimic meritele lui Şteflea, zbaterea sa continuă pentru a salva armata română de. la totala distrugere. Numai că în 1945 el apreciase corect oă pentru a se dezvinovăţi nu poate face prea mare caz de rolul pe care îl' jucase în timpul bătăliei, la Rostov, de comun acord cu mareşalul Ion Amtoneseu. Pe de .altă parte, opoziţia sa la angajarea masivă a trupelor române în stepa rusească şi în Caucaz -este incontestabilă.

Un alt punct fierbinte în discuţie au acuzat românii renumită ' frică de tancuri, teoretizată de generalul Heinz Guderian ? Aşa cum se va observa şi în volum, se cerea infanteriei să aştepte „îngropată" pînă la trecerea valului de blindate adverse pentru a se- confrunta apoi cu infanteria inamică în disputa pentru teren. O regulă impusă de realitatea războiului care nu poate fi' însă fetişizată. Pentru că oricît de dîrz s-ar- menţine infanteria în adăposturi ea va fi în, cele din urmă copleşită atunci cînld blindatele interceptează liniile de comunicaţie şi împiedică aprovizionarea şi împrospătarea cel-or prinşi în încercuire, cînd nu are armament antitanc şi nu-i vine în- ajutor o, altă forţă

consistentă de blindate. Aşa s-a întîmplat cu Gruparea „Lascăr". Rezistenţa impusă de germani £| fost inutilă atît timp cît nu existau forţele şi mijloacele necesare pentru a anihila vălurile succesive ale atacatorilor. în aceste . -condiţii, ordinul pe care' generalul Oonstantinescu-Klaps l-a dat în ultima decadă a lunii decembrie este justificat. Retragerea' poziţiilor la adăpostul nopţii era o măsură înţeleaptă pentru salvarea unor trupe care ştiau că după „trecerea" tancurilor sovietice nu avea să le mai vină nimeni în ajutor. Nu avem' intenţia să justificăm tot ceea ce S-a întâmplat l-a Stalingrad, prezentîndu-i pe români doar în roz. Dar atonei cînid tunurile antitanc trăgeau pîmă oînld erau strivite de tancuri, fără ca măcar loviturile în plin de la cîţiva metri să le producă o stricăciune, nu erau de aşteptat minuni. Românii au fost şi sîrlit luptători d-îrzi, curajoşi dar nu fanatici.

Nu a stat în intenţia noastră -să întocmim o cronică „eroică" a acelor zile cumplite. Ar fi o nedreptate faţă de supravieţuitori şi o impietate faţă de cei cărora le putrezesc oasele fără o cruce 'În căpătâi. Singura noastră dorinţă este de a-i faoe pe toţi să înţeleagă că românii şi-au făcut şi acolo datoria ! Toate acuzaţiile şi insinuările prin care atît aliaţii, cît şi adversarii au încercat să ne transforme în nişte paria ai istoriei celui de-al doilea război • mondial sînt nedrepte şi necugetate. Prea multe suflete de români bîntuie însă Cotul Donului-, Stalingradul şi Stepa Calmucă pentru ca adevărul să nu iasă, în cele din urmă, la ivealâ.

Trebuie să subliniem că încercînd să acoperim golul- evident de informaţie cu privire la. participarea armatei rbmâne lâ bătălia de la Stalingrad nu am urmărit cu obstinaţie să dăm un verdict în dificila şi controversata problemă a responsabilităţilor fiecăruia din participanţi. Această direcţie s-a impus de la siine din coroborarea documentelor emise de esaloanefe.de comandă române şi esté uşor să înţelegem de ce. Pe lingă argumentul flaeîl rezultat- din comparaţia cu exemple ilustre şi, în orice caz, mult mai bine cunoscute la noi si aiurea – von Manstein, Paulus sau chiar Wilhelm *

Adam –, pentru partea română dezastrul de pe Don şi Volga a avut imediat un impact deosebit de puternic. Să pierzi, practic, două din cele trei armate mobilizate la acea dată, mai ales, înltr-un moment în care devenea evident că refacerea integrităţii teritoriale a ţării – scopul declarat al războiului – nu mai putea fi sperată printr-o pace alături de învingători ci, după toate estimările, printr-o angajare militară împotriva Ungariei, era un moment deosebit de gnav. De aceea nici nu este de mirare că Stalingradul a puis în cumpănă ansamblul relaţiilor politice şi militare stabilite între România şi Germania. Nu era vorba de înfrângerea germană în primul rînd, ci de faptul că ia acea dată mareşalul Anto- nescu a înţeles cu o precizie extrem de dureroasă că Adolf Hitler era incapabil să admită că armata română urmărea în acest război împlinirea, unor idealuri naţionale. De aceea, în scrisoarea trimisă feldmareşalului von Manstein, referindu-se la misiunea atribuită armatei române de către Germania, Ion Antonescu constata cu amărăciune că aceasta era chemată „să contribuie la zdrobirea bolşevismului, *împlinind astfel un rol european foarte îndepărtat de modestele ei idealuri' naţionale şi politice"* (şubl. ns.). Să aşterni pe hîrtie asemenea cuvinte în decembrie 1942 era un lucru pe care nu credem că l-a îndrăznit vreun alt şef de stat aliat al Axei ! Antonescu ştiia însă. că nu putea permite nimănui să irosească forţele ţării într-un „proiect" ce începuse să-şi dovedească slăbiciunea. Şi nici un român nu i-iar fi iertat aşa ceva. în acest caz, concluzia sa din amintita scrisoare constituie o ameninţare deloc, voalată la adresa relaţiilor româno-germane : „Această jertfă generoasă (împptriva comunismului – *n.n.)* nu poate fi deci' privită ca o obligaţiune fără restricţii. *Nimeni nu poate cere decît ceea ce noi consimţim, a da* (subl. ns.) între România şi Germania neexistînd pînă la această dată nici o convenţie, nici politică, nici militară"[48]. Iată o mostră a modului în care mareşalul a înţeles să profite de absenţa convenţiei cu Germania, chestiune de care am mai vorbit. Dar ceea ce atrage atenţia în mod deosebit este acuzaţia pe care o aduce conducerii germane că

înioa'lcă independenţa României, angajînd armata română într-o luptă fără sorţi de izbîn-dă. De fapt, partea română s-a dovedit capabilă să 'admită înfrângerea în bătălie, chiar şi propriile slăbiciuni, dar nu a putut admite modul cel puţin înamical în oare comandamentul german a crezut de cuviinţă să macine fără rost forţele române. Spre deosebire de Gerlmania sau de Rusia, noi nu ne puteam permite pierderea a două armate pentru desăvârşirea a ceea ce se dovedise o eroare strategică şi tactică. Şi atunci cînd comandamentul .german a găsit de cuviinţă să arunce vinovăţia pentru înMngere în curtea noastră, riposta conducerii române, în frunte cu Antonescu, a ' fost deoişebit de. violentă. încordarea relaţiilor româno-germane s-a propagat cu iuţeală de sus în jos, de la eşaloanele de vînf pînă la soldaţii de rînd. Griza de pe front a dat la iveală

toate limitele unei „alianţe" impuse în primul rînd de forţa împrejurărilor [49].

Discuţiile în jurul stabilirii unui vinovat aduc în atenţie în special numele lui Hitler şi, în ceea ce priveşte partea română, al lui Antonescu. Credem că este deosebit de interesant să subliniem că, în conformitate cu anumite interpretări, cei doi conducători aveau, la data' declanşării contraofensivei sovietice, o concepţie paradoxală asupra desfăşurării războiului în general. Astfel, dacă ar fi să-i dăm crezare generalului Jodl, încă înainte de noiembrie 1942, Hitler era convins că Germania nu mai avea sorţi de izbîndă[50]. Victoria surîdea acum Aliaţilor. Pe de ăl-tă, parte, aşa cum am arătat, întîlnindu-l pe Hitler în oetombrid 1942, Antonescu. avusese revelaţia că Reich-ul pierduse războiul, ceea ce constituie o confirmare tulburătoare a destăinuirilor lui Jodl. Nici unul, nici altul nu au putut preveni însă Sitallingradul. între altele însă, mareşalul Ion Antonescu nici nu prea avea cum, în lipsa unei reacţii normale a „marelui său aliat". Ce a urmat ? Hitler şi-a continuat politica şi strategia în aceeaşi manieră, refuzînd orice' fel de retragere, continuîriid să creadă că voinţa poate fi mai presus decât raţiunea. în versiunea medicală,

Stailingradul i-a adus o privire fixă, un tremurat continuu al mâinii şi piciorului' stingi şi. . . un cozoroc supradimensionat la chipiu, deoarece nu. mai suporta lumina puternică[51]. Acestea erau motivele pentru care, înlcă din octombrie 1942, Heinrich Hknmler, Reichs- fiihrerui SS, şi Walter Schellenlberg, şeful serviciului .de spionaj complotau pentru înlăturarea 'lui Hitler de la conducerea Germaniei[52]. Nu putem omite totuşi faptul că fuhrarul a avut o licărire de speranţă atunci cînd, arigajînd contacte oficiale secrete cu ruşii la Stockholm în 1943, a sperat să-l regăsească de partea lui pe Stalin la fel ca în 1939. Se pare însă că „părintele popoarelor" era doar viclean, încercînd prin această manevră «ă-i determine pe noii săi aliaţi, Churchill şi Roosevelt, să accepte dorinţele sale[53].

Mareşallul Antonesicu – despre care nu ştim mai inimic în ceea ce priveşte sănătatea, cu excepţia faptului că die-a lungul verii şi toamnei 1942 ar fi fost bolnav de malarie – a avut, în schimb, o reacţie absolut normală[54]. Din 1943 a început să caute o soluţie onorabilă de ieşire a României din orbita Axei pentru a-şi puitea rezolva aşa cum credea de cuviinţă dezideratele naţionale. Efectele circumspecţiei cu care a privit de atunci' încolo relaţiile cu Hitler s-au văzu't la ... 23 august 1944, atunci cînd armata română dispunea de peste un milion de combatanţi şi de un plan coerent pentru salvarea ţării. Cine l-a pus în aplicare, este o altă chestiune şi discuţia ei nu-işi are locul aici. Oricum, dacă Antonesicu ar fi jucat la fel ca Hitler, dacă ar fi fost psihopat, incapabil ş.a.m.d. – aşa cum l-au etichetat unii –, e greu de spus ce ar mai fi rămas din armata română după „noul Stalingrad" pe care i l-a administrat brava şi glorioasa Armată Roşie *imediat după* 23 âu'gust, prin dezarmarea şi internarea unor ostaşi care-o întîmpinau cu ramura de măslin ...

Din aoelst motiv, schimbul de replici dintre Hitler şi Antoneseu, mediat de generalul Haufîe (purtătorul de cuvînt al primului, „dialogul" desfăşurat la 28 decembrie avînd loc l*a Predeal), prefigurează destul de exact
evoluţia relaţiilor germano-române după momentul Sta- lingrad. Adofltf Hitler, care ena la curent cu virulenţa acuzaţiilor pe care mareşalul român le aducea părţii germane, a încercat să-l încurajeze într-un mod măi deosebit : amenînţfinidu4 ! „Toate statele Europei —
clama fuhreru! – se găsesc azi în situaţia unor călători dintr-o aceeaşi barcă şi care au acelaşi scop. *Cine nu vîsleşte, se îneacă !* (subl. ns.). Şi trebuie să vîslim : sîntem legaţi prin Pactul Anticomintern". Ion Antonescu nu s-a lăsat impresionat niciodată de stilul agresiv folosit de Hitler, aşa că nu i-a rămas nici de această dată dator : „Eu nu părăsesc barca, dar cu braţele goâle nu trimit soldaţii la luptă şi *trebuie să ştiu cu cine şi încotro merg în barcă !* (subl. ns.)[55].

Cu toate *că* multe din documentele emise de eşaloanele române în timpul sau cu referire la bătălia de la Stalingrad s-au

pierdut prin forţa împrejurărilor – capturate în luptă de ruşi – sau au fost înstrăinate prin forţă – tot de ruşi, după armistiţiu, dar şi de noul regim, care îşi făcuse din distrugerea trecutului un obiectiv primordial –, numărul acestor piese de evidenţă este încă, din fericire, foarte mare. Ceea ce prezentăm aici este o selecţie Pare are în vedere, în primul rînd, documentele eşaloanelor de vîrf. Este evident că ele nu pot reflecta întreaga dramă a românilor în stepa ruseacă. Ea trebuie întregită de alte cercetări şi, atît timp cît mai există supravieţuitori, de lucrări memorialistice.

Oricum însă, această carte este dedicată tuturor ostaşilor români – de la soldat lta general – care au luptat la Stalingrad : în primul rînd, celor ce nu s-au mai întors niciodată, neavînd nici măcar odihna unui mormînţ creştinesc, şi în egală măsură, celor ce au supravieţuit trecînd prin lagăre şi închisori, prin mizerie şi nemeritată uitare. în'tr-un cuvînt, celor , ce aşteaptă de atîta vreme veneraţia şi lacrima de recunoştinţă a neamului.

N O T E

[1] **Asupra acestei probleme, vézi : B. H. Liddel – Hart, *Strategia, Acţiuhile indirecte,* Editura Militară, Bucureşti, 1973, p. 258—262 ; H. G. Dahms, *La deuxième guerre mondiale,* Payot, Paris, 1961, p. 183—185.; Peter Calvocoressi and Guy Wint, *Total War, Causes and Courses of the Second World War,* Penguin Books, 1979, p. 471—474; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a'celui de-al doilea război mondial,* volumul I, Editura Ştiinţifică şi 'Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 107—122 ; Raymond Cartier, *La seconde guerre mondiale,* tome premier. *1939—1942,* Larousse. Paris-Match, Paris, .1965, p. 340—342, 357—362.**

[2] **Maréchal Erich von Manştein, *Victoires perdues,* Pion, Paris, 1958, p. 208—211.**

[3] ***Istoria militară a poporului român,* Vol. VI, Editura Militară, Bucureşti, 1989, p. 465—469. ***

[4] **Cf. Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 121.**

[5] **Werner Maser, *Prénom : Adolf. "Nom : Hitler,* Pion, Paris, 1973, p. 399.**

[6] ***Friedrich Paulus. Stalingrado (a cura di Walter Görlitz),* Ed. AJdo Garzanti, Milano,' 1973, p. 99—103 ; vezi şi Maréchal Erich von Manstein, *op. cit.,* p. 255—261 ; Joachim Wieder, *Sta- lingrado. Morte di un esercito,* Louganesi & C., Milano, 1973, p. 143—145 ; Wilhelm Adam, O *hotărire dificilă,* vol. 2, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 59—60.**

[7] **Vezi şi Jacques de Launay, *Titulescu et l'Europe,* Nyon, 1976,. passim.**

[8] ***23 august 1944. Documente,* vol. I, *1939—1943,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, doc. nr. 56.**

[9] **General Platon Chiinoagă, *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei Sovietice – 22 iunie 1941— 23 august 1944* '.(ediţia a II-a, văzută şi adăugită de autor),. Editura Carpaţi, Madrid, 1986,. p. 125—130 ; Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und***

Marschall Antonescu. Die Deutsch-Rumänischen Bezienhungen, 1938—1944. Franz Steiner, Wiesbaden, 1954, p. 126—134.

[10] Ion Gheorghe, *Rumäniens Weg zum Satelitenstaat,* Heidelberg, 1952, p. 67—68.

[11] *Ibidem,* p. 134.

[12] Genex-al Platon Chirnoagă, op. *cit.,* p. 136—139 ; *Istoria militară a poporului român,* vol. VI, p. 408—419.

[13] General Platon Chirnoagă, *op. cit.,* p. 139—154.

[14] *Istoria militară a poporului român, vol. VI, p. 474.*

[15] Vezi, de exemplu, memoriul adresat mareşalului Ion Antonescu de către Iuliu Maniu şi C. I. C. Brătianu, în *23,august 1944, Documente,* vol. I, *1939—1943,* doc. 258.

[16] Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (în continitare, Arh. M.Ap.N.) fond 948, dosar nr. 2 059, f. 173—185. •

[17] Ibidem, dosar nr. 811, f. 216—246.

[18] George Barbul, *Mémorial Antonescu,* tome Ier, *Le lile Homme de l'Axe,* Editions de la Couronne, Paris, 1950, p. 153—163.

[19] G/ K. Jukov, *Amintiri şi reflecţii,* Editura Militară, Bucureşti, 1970, p. 449.

[20] A. M. Vasilevski, *Delo vsei jizni,* Izdatelstvo politiceski literaturi, Moskva, 1973, p. 219—220.

[21] *Ibidem.*

[22] General Platon Chirnoagă, *op. ' cit.,* p. 190—192.

[23] G. K. Jukov, *op. cit.,* p. 464.

[24] *Ibidem,* p. 458.

[25] V. I. Ciuikov, *început de drum. Memorii de război,* Editura Militară, Bucureşti, 1962, p. 111.

[26] *Ibidem,* p. 112.

[27] *Ibidem,* p. 113.

[28] G. K. Jukov, op. *cit.,* p. 467—468.

[29] A. M. Vasilevski, *op. cit.,* p. 216.

[30] Mareşal I. H. Bagramean, *Asa* a *început războiul,* Editura Militară, Bucureşti, 1974, p. 58—59.

[31] William Mahchester, *Armele lui. Krupp,* Editura Politică, Bucureşti, 1973, p. 528—539.

[32] G. K. Jukov, *op: cit.,* p. 469.

[33] Vezi şi A. M. Vasilevski, op. *cit.,* p. 219—226.

[34] I. I. IakObovski, *Pămîntul în flăcări,* Editura Militară, Bucureşti, 1981, p. 88.

[35] A. M. Vasilevski, op. *cit.,* p. 226—228.

[36] General Platon Chirnoagă, op. *cit.,* p. 191.

' – [37] *Ibidem,* p. 189.

[38] Maréchal Erich von Manstein, op. *cit.,* p. 235.

[39] Apud General Platon Chirnoagă, op. *cit.,* p. 189—190.

[40] Apud ***Ibidem,*** p. 190.
[41] Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 733, f. 371.
[42] ***Ibidem,*** fond documentare, f. 49.
[43] Werner Maser, op. ***cit.,*** p. 400.
[44] Vezi volumul de față, documentele XLV, XLVL
[45] Manfred Kehrig, ***Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht,*** Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1974, p. 471
[46] Vezi volumul de față, documentul LXXIV.
■ [47] Manfred Kehrig, op. ***cit.,*** p. 466.
« Yezi volumul de față, documentul LXXIV.
[49] Pe larg la Manfred Kehrig, op. ***cit.,*** p. 456—476.
5° Werner- Maser, op. ***cit.,*** p. 408.
[51] ***Ibidem,*** p. 372, 408.
[52] ***Ibidem,*** p. 408.
[53] Jean Laloy, ***Yalta. Hier, aujourd'hui, demain,*** Editions Robert Laffont, 1988, p. 46—47.
[54] ***Vezi*** *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire,* ***Editura Nagard, Cannaregio Veneția, 1986, passim.***
[65] Vezi volumul de față, documentul LXXXIX.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Documentele din volum provin din Arhiva Ministerului Apă- rații Naționale și aparțin, în general, eșaloanelor de vîrf implicate în marea bătălie de la Stalingrad (Marele Cartier General, Cabinetul Militar al Conducătorului Statului, comandamentele de armată, corp de armată și divizie). Pentru a conferi acestei lucrări mobilitate și un caracter de reconstruire, am renunțat deliberat la formula general acceptată a volumelor de documente (prezentarea integrală a documentelor, în ordinea lor strict cronologică), optînd, în general, pentru prezentarea acestora ***fragmentar*** (pentru a'evita repețițiile) și într-o ***ordine logică*** (pentru a favoriza înțelegerea).

Atragem atenția asupra faptului că documentele folosite au fost concepute fie în focul bătăliei (note, rapoarte, telegrame etc.), fie în perioada imediat următoare (sinteze, dări de seamă, anchete și am încadra aici chiar și jurnalele de operații care, chiar- dacă sînt cohcepute în timpul acțiunilor, au fost, de obicei, ¡''definitivate după aceea) sau chiar mai tîrziu (cazul lucrării generalului Petre Dumitrescu, elaborată în martie 1945), ceea ce creează o anumită alternanță a „tonului" acestor piese de evidență.

Documentele au fost aduse la normele ortografice actuale, din rațiuni de spațiu păstrîndu-se abrevierile din original (pen-, tru descifrarea cărora am aldătuit ***Lista abrevierilor)*** și au fost eliminate parte din elementele care le determină identitatea (emitent, caracter, tip, destinatar, loc, dată etc.). Acestea din urmă vor fi regăsite în ***Lista***

documentelor **unde este menționată sursa lor.- Pentru a evita abundența trimiterilor bibliografice documentele au fost notate cu cifre romane, la sfîrșitul. fiecărui fragment de text, în paranteze drepte, fiind indicate numărul documentului și, cu cifre arabei filele (paginile). Astfel [XI, 5—12] = Documentul XI, filele 5—12.**

Notele de subsol și intervențiile noastre în text (marcate cu paranteze drepte) vor purta sigla *n-n.* Omisiunile vor fi însemnate cu [...].

A. **– armată (A.4 = Armata 4)**

a.a. **– antiaerian**

a. ***c.*** **– anticar (antitanc)**

A.c.A. **– apărarea contra aeronavelor *Art.* – artilerie**

Art.Gr. (A.G.) **– artilerie grea *Art.Căl.* – artilerie călăreață**

Av. **– aviație**

B

Batal. (btl.) **– batalion BL, *Bld.* – blindat(ă)**

Bg., Brig. **– brigadă**

C

C.A. **– corp de armată (C. IV A. = Corpul IV atmată)**

Cav., Cv. **– cavalerie**

C. ***Cv.*** **– Corpul de Cavalerie**

cdt. **– comandament (comandant, uneori)**

c.f. **– cale ferată**

C. ***G.*** **– cartier general**

C. ***L.*** **– care de luptă (tancuri)**

C. ***M.*** **– Corpul de Munte *comp.* – companie**

col. **—colonel *cpt.* – căpitan**

D

D. ***, Div.*** **– divizie (D.l Cv. = Divizia 1 Cavalerie)**

D. **— dorobanți (R.l D. = Regimentul 1 Dorobanți)**

Det. **– detașament**

D-on **– divizion**

D. ***V.K., D.V.St. (Deutsdhe Verbindung KommandoStab)*** **– comandament german de legătură atașat comandamentelor române**

E

E. ***N.I.*** **– elemente neîndivizionate *esc.* – escadron**

F

Fr. – **Front**

G

Gl., g-ral **– general (în armata română, la acea dată : gl. bg. =. = general de brigadă ; gl. div. = general de divizie ; gl.C.A. general de corp de armată ; gl.A. = general de armată)**

■ ***Gr.*** **– grup, grupare *Gr.A., Gr.Arm.* – grup de armate (Gr.A. Don = Grupul de armate „Don”)**

L

lt. **—locotenent**
lt.-col. **– loeotenent-colonel**
Luftwaffe **– aviația militară germană**

M., M-te **– munte, vînători de munte (D.l M. = Divizia 1 Munte) .**
M.C.G. **– Marele Cartier General**
M.M.G. **– Misiunea Militară germană**
M.St.M. **– Marele Stat Major *M.U.* – mari unităţi**

O

OKH (Oberkommando des 'Heerestruppe) **– înaltul Comandament al trupelor de uscat germane)**
OKW (Oberkommando der Wehrmacht) **– înaltul Comandament al Armatei Germane**
O.Qu., O.Q. (Oberquartier) **– *stat major de servicii***

P

P.C. **– post de comandă**
plt., plut. **– pluton**

R

R., Reg., Rgt. **– regiment (R.l Art.Gr. = Regimentul 1 Artilerie Grea)**
IjR ... **– batalionul (divizionul) 1 din Regimentul ...**
R., Ros. **– roşiori (R.l R. == Regimentul 1 Roşiori)**
rez. **– rezervă**

U

u.f. **– unitate de foc**

V., Vt., V-tori – **vînători (R.l Vt. = Regimentul 1 Vînători)**

Aportul trupelor române în războiul contra bolşevismului, 22.VI.1941—1.IV.1943, **Arhiva Ministerului Apărării Naţionale (deoarece documentele provin aproape 100P/,i din această arhivă, în continuare vom menţiona numai fondul, dosarul şi filele la care se găseşte documentul respectiv), fond 948,**

dosar nr.631, f. 1—17.

Expunerea generalului Socrate Mardari asupra operaţiilor desfăşurate de trupele române 'în Cotul Donului şi Stepa Calmucă, cu referire specială la activitatea Marelui Cartier General român, ***fond Documentare, f. 1—58.***

General de corpul Petre Dumitrescu. Consideraţii asupra bătăliei din Cotul Donului, noiembrie 1942, ***fond 3, dosar nr. 128, f. 1—63.***

Notă a generalului Petre Dumitrescu (7 decembrie 1942) despre întîlnirea sa cu generalul german Maximilian von Weichs din 18 septembrie 1942, ***fond 949, dosar nr, 126, f. 319—314.***

Notă (nedatată) a generalului Petre Dumitrescu despre întîlnirea cu generalul Friedrich Paulus din 20 septembrie 1942, ***fond 949, dosar nr. 126, f. 29Q—291.***

- *Notă asupra situaţiei Armatei 3 române la 15 octombrie 1942,-* ***fond 949, dosar nr. 126, f. 294—296.*** *Telegramă (14 octombrie 1942) a generalului Ilie Şteflea către colonelul Ion Gheorghe,* ***fond 948, dosar •nr. 733, f. 8.*** [1]

Informaţiuni operative ale M.C.G. român -din 27 octombrie 1942, ***fond 948, dosa,r nr. 733, f. 57—63.***

Ordinul de operaţii nr. 1 din 14 octombrie al fuhrerului Adolf Hitler către trupele de pe frontul de Est, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 66—76.***

Raport al generalului Ilie Şteflea din 27 octombrie 1942 către mareşalul Ion Antonescu, ***fond 948, dosar nr. 733. f. 110—ţll.***

Ordiniil în rezoluţie al mareşalului Ion Antonescu la »raportul Şteflea din 27 octombrie 1942 (3 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 123.***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către generalul Ilie Şteflea (3 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 128.***

Informaţiuni operative şi materiale ale Marelui Cartier General român din 3 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f.' 140—166.***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către generalul Ilie Şteflea (10 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 177.***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către
ataşatul militar la Berlin (7 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 253.***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către
ataşatul militar la Berlin (10 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 254,***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către

LISTA DOCUMENTELOR

generalul Ilie Şteflea (10₁ noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 175—176.*** *'.*

Raportul generalului Ilie Şteflea din 14 noiembrie 1942, ***fond 948,- dosar nr. 733, f. 196—198.***

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către generalul Ilie Şteflea (12 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 181.***

XX. *Raport al ataşatului militar de la Berlin, colonel Ion Gheorghe (14 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 195.***

XXI. *Informaţiuni operative şi materiale ale M.C.G. român (14 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 202—219.***

XXII. *Cabinetul Militar al Conducătorului Statului către ataşatul militar român la Berlin (18 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 256—257.***

XXIII. *Telegrama generalului Hauffe, şeful Misiunii Militare germane din România, către generalul Wagner,, şeful serviciilor OKH (18 noiembrie 1942),* ***în Manfred Kehrig,*** *Stalingrad. Analyse und Dokumen- tation einer Schlacht,* ***Stuttgart, 1979, p. 558.***

XXIV. *Raportul generalului Ilie Şteflea din 17 martie 1943,* ***fond 949, dosar nr. 56, f. 127—147.***

XXV. *Raport al M.C.G. român din 6 decembrie 1942 asupra situaţiei Armatei 4 române,* ***fond 949, dosar nr. 100, f. 204—233.***

XXVI. *Raport al M.C.G. român din 19 decembrie 1942,* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 507—509.***

XXVII. *Dare de seamă asupra acţiunilor Grupării „Lascăr",* ***fond 948, dosar nr. 1174, f. 1—38.***

XXVIII. *Raport al Armatei 3 române către Marele Stat Major, Secţia 3 Operaţii, (fin 19 martie 1943,* ***fond 949, dosar nr. 56, f. 239—240.***

XXIX. *Istoricul acţiunii Diviziei 15 Infanterie în zilele de 18* ***—26*** *noiembrie 1942, întocmit de maior Gh. Busu- ioceanu, şeful Biroului 3 Operaţii din statul major al Diviziei 15 Infanterie,* ***fond 949, dosar nr. 100, f. 493—502.***

XXX. *Raport din 1 decentbrie 1942 al plutonierului t.r. Valentin Dumitriu. din Serviciul Special de Informaţii, detaşat la comandamentul Diviziei 6 Infanterie,* ***fond 949, dosar nr. 100, f. 289—305.***

XXXI. *Jurnal de operaţii al Marelui Stat Major român pe luna noiembrie 1942,* ***fond 948, dosar nr. 1 086.***

XXXII. *„Bătălia Armatei 4 române în Stepa Calmucă", lucrare întocmită de locotenent-colonel Nicolae Dra-*

' gomir, **fond Microfilme, rola P II. 1 1051, cadrele 169–177.**

LISTA DOCUMENTELOR

Telegrama Cabinetului Militar al Conducătorului Statului din 21 noiembrie 1942, către colonelul Iop Gheorghe, ataşatul militar la Berlin, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 315—316.***

Memoriul operativ nr. 29 al Misiunii Militare germane în România – Eşalonul Mobil (21 noiembrie 1942), ***fond 1 200, dosar nr. 559, f. 39.***

Comunicarea telefonică a generalului Ilie Şteflea pentru mareşalul Ion Antonescu (21 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 260.***

Telegrama mareşalului Ion Antonescu pentru generalul Ilie Şteflea. (21 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 279. i***

Telegrama lui Adolf Hitler pentru mareşalul Ion Antonescu (22 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 281.***

Comunicare telefonică a. generalului Ilie Şteflea pentru mareşalul Ion Antonescu (22 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 291.***

Telegrama mareşalului Ion Antonescu pentrp generalul Ilie Şteflea (22 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 286—287.***

*Comunicare telefonică din 22 noiembrie 1942 a ' colonelului Socrate Mardari pentru colonelul Ion Rudeanu****, fond 948, doăar nr. 733, f. 268, 270.*** *.Telegramă a generalului Ilie Şteflea pentru mareşalul Ion Antonescu (22 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 283.***

Extras din scrisoarea din 22 noiembrie 1942 a feld- mareşalului Wilhelm Keitel către mareşalul lori Antonescu, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 325—326.*** *Telegrama mareşalului Ion Antonescu către fuhrerul Adolf Hitler (22 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 277.***

Telegrama fuhrerului Adolf Hitler către mareşalul Ion Antonescu (23 noiembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 289. .***

Raport al comandantului Armatei 3 române, generalul Petre Dumitrescu, din 8 decembrie 1942, ***fond 948, dosşr nr. 733, f. 436.***

Telegrama colonelului Iop Gheorghe către mareşalul Ion Antonescu din 23 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 296.***

Notă a generalului Ioan Arbore pentru colonelul Socrate Mardari din

8 decembrie 1942, ***fond 948, dosar; nr 733, f. '438.***
Ordin de zi al mareşalului Ion Antonescu din 24 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 303—304.*** *Telegrama mareşalului Ion Antonescu către generalul Ilie Şteflea (24 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 311—312.***
Notă, a plutonierului t.r. Valentin Dumitriu din ***7*** *decembrie 1942,* ***fond 949, dosar nr. 100, f. 306—308.*** *Extrase din . ordinele generalului M. von Weichs primite de M.C.G. român prin intermediul Misiunii Militare germane (23 noiembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 429.***
. *Telegrama Cabinetului Militar al Conducătorului. Statului către generalul Ilie Şteflea (5 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 388—390.***
Telegrama colonelului Socrate Mardari către Marele Stat Major (11 , decembrie 1942), ***Jfond 948, dosar nr. 733, f.- 469.***
Raport al Armatei 3 române din 8 decembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 437.***
Raport al generalului Ilie Şteflea din 26 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 338—340.***
Raport al generalului Ilie Şteflea din 31 martie 1943, ***fond 949, dosar nr. 56, f. 12—19.***
Notă din 30 noiembrie 1942 a lt.-colonelului Pantelimo-ri: Comişel, ***fond 949, dosar nr. 100, f. 659—665.***
Telegrama colonelului Ion Gheorghe, ataşatul militar la Berlin, din 27 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 341.***
oMin circular al mareşalului Ion Antonescu din 28 noiembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 361—363.*** *Raport al Marelui Cartier General român către •Misiunea Militară germană (30 noiembrie 1942),* ***fond 1 200, dosar nr. 475, f. 15.***

I. ***XI.*** *Raport nr. 16 230/1 decembrie. 1942 al generalului* ***Ilie Steflea către mareşalul Ion Antonescu,*** **fond Microfilme, P II 1.2724, cadrele 50—51.**

LXII. *Ordinul În rezoluţie (3 decembrie 1942) al mareşalului Ion Antonescu pe raportul nr. 16 230 al generalului Şteflea,* ***fond Microfilme, PII 1.2724, cadrele 76—77.***

LXIII. *Raportul nr. .282(1 decembrie 1942 al generalului* ***Ilie Steflea către mareşalul Ion Antonescu,*** **fond 949, dosar nr. 126, f. 193/IV—193/XI.**

LXIV. *Telegrama mareşalului Ion Antonescu către generalul* ***Ilie Steflea (3 decembrie 1942),*** **fond 948, dosar nr.**

733, f. 371—373.

LXV. *Telegrama mareşalului Ion Antonescu către generalul Constantin Constantinescu-Klaps (3 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 345.***

LXVI. *Scrisoarea generalului Ilie Şteflea pentru feldmareşalul Erich von Manstein (5 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 416—428.***

LXVII. *Notă a Marelui Cartier General din 7 decembrie 1941,* **fond 948, dosar nr. 733, f. 394.**

LXVIII. *Telegrama generalului Ilie Şteflea către colonelul Socrate Mardari (8 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 400.***

LXIX. *Raport al colonelului Socrate Mardari către generalul* ***Ilie Şteflea (8 decembrie 1942),*** **fond 948,, dosar nr. 733, f.-405.**

LXX. *Raportul generalului Ilie Şteflea către mareşalul Ion Antonescu (14 deceihbrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 483.***

LXXI. *Notă-Studiu a Secţiei I din Marele Cartier General* ***din 8 decembrie 1942,*** **fond 949, dosar nr. 126,- f. 241—251.**

LXXII. *Telegrama feldmareşalului Erich von Manstein către mareşalul Ion Antonescu (9 decembrie 1942 – data primirii),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 411.***

LXXIII. *Telegrama mareşalului Ion Antonescu către feldmareşalul Erich von Manstein (9 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 409.***

LXXIV. *Scrisoarea mareşalului Ion Antonescu către feldmareşalul Erich von Manstein (9 decembrie 1942 —*

LISTA DOCUMENTELOR

predată lui von Manstein la Novocercassk, la 12 de- ■ cembrie 1942, de către generalul I. Şteflea), ***fond 949, dosar nr. 126, f. 17—32.***
Ordin al feldmareşalului Erich von Manstein din 14 decembrie 1942, ***fond 949, dosar nr. 126, f. 334—335.***
Dare de seamă a Marelui Cartier General român asupra operaţiilor Armatei 4 române între 12—28 decembrie 1942 (29. decembrie 1942), ***fond 949, dosar nr. 57, f. 407—414.***
Telegrama colonelului Ion Gheorghe, ataşatul militar la Berlin (17 decembrie 1942), ***fond 948, dosar' nr. 733, f. 523.***
Notă informativă pentru mareşalul Ion Antonescu a generalului ilie Şteflea (23 decembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 525—526.***
Scrisoarea feldmareşalului Erich von Manstein din 23 decembrie 1942 adresată generalului Ilie Şteflea, ***fond 949, dosar nr. 126, f. 371.***
Telegramă a Cabinetului Militar al Conducătorului Statului pentru colonelul Ion Gheorghe (24 decembrie 1942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 534—536.***
Telegrama generalului Ilie Şteflea către mareşalul Ion Antonescu (27 decembrie 1942), ***fond 948 nr. 733, f. 526.***
Telegrama mareşalului Ion Antonescu către generalul Ilie Şteflea (29 decembrie ^942), ***fond 948, dosar nr. 733, f. 531.***
Raport al generalului Ilie Şteflea din 30 decembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 540—541.***
Completare la raportul din 30 decembrie 1942, ***fond 948, dosar nr. 733, f. 542.***
Memoriul generalului Copstantin Constantinescu- Klaps asupra operaţiilor Armatei 4 române între 12—31 decembrie 1942 (T ianuarie 1943), ***fond 949, dosar nr. 57, f. 508—510.***
Raport al generalului Jaenecke, comandantul Corpului IV armată german, din 18 decembrie 1942, ***fond 949, dosar nr. 57, f. 476—478.***

LXXXVI. *Scrisoarea generalului Constantin Brătescu, comandantul Diviziei 1 Cavalerie, către colonelul Socrate Mardari din M.C.G.,* ***fond 949, dosar nr. 100, f. 419—423.*** *'*

LXXXVII. *Raport al Diviziei 20 Infanterie din 9 decembrie 1942,* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 440—441.***

LXXXVI3I. *Notă a Biroului 3 Operaţii al Diviziei 20 Infanterie din februarie 1943,* ***fond 525, dosar nr. 48, f. 199—200.***

LXXXIX. *Expunerea generalului Hauffe asupra situaţiei şi operaţiunilor de pe frontul de sud între 19 XI—15 XII 1942 (28 decembrie 1942),* ***fond 948, dosar nr. 741,. f. 2—23.***

XC. *• Pregătirea■ şi desfăşurarea operaţiunilor pe frontul armatelor 3 şi 4 române în lunile septembrie-decem- brie 1942 (7 ianuarie 1943 – documentar întocmit de Marele Stat Major român),* ***fond 948, dosar nr. 741, f. 46—56.***

XCI. *Telegrama mareşalului Ion Antonescu adresată ge neralului Hauffe la 21 octombrie 1942,* ***fond 948, dosar nr. 733, f. 43—46.***

CRONOLOGIE

12 decembrie 1941, Sub presiunea germană, mareşalul Ion Anlo- nescu declară starea de război între România şi S.U.A. ; în aceeaşi zi precizează unor ziarişti : „Eu sînt aliatul Germaniei contra Rusiei; sînt neutral _ între Germania şi Anglia ; sînt pentru americani contra Japoniei !".

29 decembrie 1941. într-o scrisoare adresată mareşalului .Ion Antonescu, Adolf Hitler pune pentru prima oară problema participării româneşti la campania WehrmaehV tului din 1942 în Rusia.

5 ianuarie 1942. Ion Antonescu răspunde afirmativ cererii formulate de fiihrer, condiţionînd prezenţa trupelor române în adîncimea teritoriului rusesc de dotarea şi echiparea lor. de către Berlin.

8 ianuarie 1942. La Budapesta, ministrul de externe al celui de-al treilea Reich, Joachim von Ribbentrop, declară că graniţele fixate prin dictatul de la Viena, din august 1940, sînt definitive.

17 ianuarie 1942. La Berlin se semnează un protocol româno-german prin care, pe baza unui credit de război, Wehrmachtul se angaja să echipeze şi să doteze diviziile româneşti participante la campania anului 1942.

20 ianuarie 1942. La şefia Marelui Stat Major român este numit
generalul de" divizie Ilie Şteflea care îl înlocuieşte pe generalul Iosif Iacobici.
10—11 februarie 1942.' întrevedere Hitler-Antonescu la „Wolfsschanzo" (Rastenburgj ; Ion Antonescu aratâ -că scopul luptei românilor în Est rămîne, totuşi, recuperarea hotarelor de vest ale ţării.
5 aprilie 1942. Este emisă directivă operativă nr. 41, în care
Hitler fixează Stalingradul ca obiectiv intermediar în progresia Grupului de armate „Sud" către Caucaz.
4—6 mai 1942. înfringereă armadei japoneze destinată invadării Australiei, în Marea Coralilor.
18 mai 1942. Trupe germqne şi române ocupă Peninsula Kerei, deschizînd drumul. spre Caucaz.
25 mai 1942. Se încheie contralovitura germană din zona Harkov, soldată cu mari pierderi pentru armata sovietică. La acţiuni participă Corpul VI armată -român.
1 iunie 1942. Cu ocazia vizitei-la Cartierul General al Grupului de armate „Sud", Hitler decide formarea unui- grup de armate în zona Stalingrad, sub comanda mareşalului Ion Antonescu.
4— 6 iunie 1942. Victoria americană în marea bătălie aeronavală de la Midway.
6 iunie 1942. S.U.A. declară război României.
21 iunie 1942. Trupele germane ale feldmareşalului Rommei
ocupă Tobrukul.
28 iunie 1942. Grupul de armate „B" începe progresia spre Voro-' nej şi Stalingrad.
1 iulie 1942. Trupe germane şi române intră în Sevastbp'ol.
4 iulie 1942. Se încheie bătălia pentru Sevastopol prin cucerirea peninsulei Chersonez.
6 iulie 1942. Gruparea von Weichs ocupă Voronejul.
23 iulie 1942. Hitler emite Directiva operativă nr. 45 prin care Stalingradul şi Caucazul trebuie'cucerite simultan de grupurile de armate „B" [1] şi, respectiv, „A".
8 august 1942! începe sosirea aşa-numitului Eşalon II al trupelor române în zona de debarcare Stalino-Volnovaha-Mariupol (prima mare unitate: Divizia 13 Infanterie).
18 august 1942. La Rostov începe să funcţioneze' Eşalonul I (înaintat) al Marelui Cartier General român.
20 august 1942. Hitler îi propune mareşalului Ion Antonescu să
preia comanda unui grup de armate germano-române în zona Stalingrad. :
20 august 1942. Contralovitură sovietică, pe direcţia

Elan-Bokov-
skaia, împotriva Armatei 8 italiene ; sînt create capetele de pod de la Blinov şi Kletskaia, de pe malul drept al Donului.

24—25 august 1942. Vizita unei delegaţii militare române la Cartierul General al OKH de la Vinniţa ; sînt stabilite detaliile operative ■ şi. organizatorice legate de viitorul grup de armate româno-german.

25 august 1942. Trupele române încep mişcările de intrare în dispozitivul din Cotul Donului.

27 august 1942. După o întrevedere cu generalul Arthur Hauffe, generalul Franz Halder, şeful statului major al OKH. aprobă organizarea Grupului de armate „Don" a cărui comandă urma să o preia mareşalul Ion Antonescu.

31 august 1942. Marele Cârtier General (Eşalonul I) înştiinţează comandamentul Armatei 3 române că urmează să . preia comanda trupelor din sectorul de front Klet- skaia-Suhoi Doneţ.

3 septembrie 1942. OKH emite ordinele necesare funcţionării Grupului de armate „Don" în compunerea : Armata 6 germană, armatele 3 şi 4 române.

— Eşalonul înaintat al comandamentului Armatei 3 române se instalează la Morozovsk.

— Corpul VI armată român (diviziile 1, 2, 4 şi. 20 Infanterie), acţionînd în cadrul Armatei 4 blindate germane, atinge Krasnoarmeisk, în imediata apropiere a Stalingradului.

10 septembrie 1942. Prima mare unitate română intră în dispozitivul defensiv din Cotul Donului (Divizia 1 Cavalerie). ;

12 septembrie 1942. Stalin, împreună cu generalii G. K. Jukov
şi A. M. Vasilevski, hotărăşte pregătirea unei opera-, ţii contraofensive de amploare pentru a încercui şi lichida gruparea de forţe germane care asedia Sta- lingradul.

13 septembrie 1942. Armatele 6 şi 4 Blindată germane declan
şează asediul Stalingradului.

16 septembrie 1942. Comandamentul Armatei 3 române se instalează la Rostov, iniţial, şi apoi la Kamensk.

22—23 septembrie 1942. La Cartierul General al fiihrerului de la Vinniţa („Werwolf") are loc o întrevedere între Hitler şi Mihai Antonescu.

24 septembrie 1942. Şeful statului major al OKH, generalul Franz
Halder, este înlocuit de Hitler cu generalul Kurt Zeitzler.

25 septembrie 1942. La Rostov sosesc : Marele Cartier

General
român, Eşalonul mobil al Misiunii Militare germane şi O.Qu.Stab Don (statul major al servicillor) –, v elementele constitutive ale'comandamentului Grupului de armate „Don" care urma să devină operativ după căderea Stalingradului.

27 septembrie 1942. Eşalonul I al comandamentului Armatei 4 române se instalează la Kotelnikovski (Eşalonul II la Remontnaia).

29 septembrie 1942. Puternică contraofensivă sovietică în zona lacurilor Sarpa, Ţaţa şi.Barmanţak (sud Stalingrad). Divizia 4 Infanterie română suferă pierderi deosebit de grele, elemente blindate adverse pătrunzînd pînă la postul de comandă de la Sadovoie.

1 octombrie 1942. Comandamentul Armatei 3 române se insta
leză la Morozovsk.

2 octombrie 1942. Debarcă în zona Stalino-Volnovaha-Mariupol
ultima divizie din Eşalonul II (Divizia 7. Infanterie).*

10 octombrie 1942. Comandamentul Armatei 3 române preia co- «
manda operativă asuprâ sectorului de front din Co
tul Donului.

5 octombrie 1942. întrevedere la Predeal între mareşalul Ion Antonescu şi generalul Arthur Hauffe cu privire la dislocarea Grupului de armate „Don" şi lâ soarta bătăliei de la' Stalingrad.

23 octombrie 1942. Ofensiva britanică de la El Alamein.

29 octombrie 1942. Divizia 2 Munte română ocupă Nalcikul.

1 noiembrie 1942. Dispozitivul defensiv al Armatei 3 române din Cotul Donului este complet.
— La sud de Stalingrad, în Stepa Calmucă, intră în dispozitivul de apărare Divizia 5 Cavalerie română.

5 noiembrie 1942. Armata 3 română îşi instalează un post de comandă înaintat la Cernişevskaia, în apropierea frontului ; armata pregătea „bătălia defensivă".

6— 10 noiembrie 1942. Intrarea în dispozitivul din Stepa Calmucă a Diviziei 18 Infanterie română.

7— 8 noiembrie 1942. Intrarea în front, în Stepa Calmucă, a
Diviziei 8 Cavalerie română.
— Începe operaţia „Torch" : debarcarea aliată în Africa de Nord.

8 noiembrie 1942. În discursul de la Bürgerbräukeller din München, Hitler anunţă apropiata vidnrie de la Stalingrad.
— Generalul Ilie Şteflea prezintă generalului Arthur Haüffe sinteza informativă din care rezultă iminenţa

contraofensivei sovietice în Cotul Donului ; generalul german o consideră exageratã.

12 noiembrie 1942. Corpul VII armatã român este pus în suborf dinea Armatei 4- Blindate germane.

17 noiembrie 1942. Pe frontul Armatei 3 române, în sectoarele Diviziilor 13 şi 14 Infanterie, ruşii declanşează atacuri locale de tatonare.

19 noiembrie 1942

— ***Orele 5,30.*** Trupele Frontului de Sud-Vest (general N. F. Vatutin) declanşează operaţia contraofensivă „Uranus", debuşind la atac din capetele de pod de - la Blinov şi Kletskaiâ. Blindatele ruseşti reuşesc să străpungă aliniamentele defensive ale Regimentelor .89 Infanterie (Divizia 13 Infanterie) şi 13 Infanterie (Divizia 14 Infanterie).'

20 noiembrie 1942

— ***Orele 5,30.*** Diviziile Frontului Stalingrad (general A. I. Eremenko) declanşează contraofensiva la sud de Stalingrad, între lacurile Barmanţak şi Ţaţa ; dispozitivul diviziilor 1, 2 şi 18 Infanterie române este străpuns; ruşii ocupă' Plodovitoie.

. – Pe frontul Armatei 3, tancurile ruseşti ajung la Perelazovski, unde se găsea punctul de comandă al . Corpului V armată român ; trupele acestui corp (diviziile 5 şi-6 Infanterie) împreună cu Divizia 15 Infanterie din rezervă şi părţi din diviziile 13 şi 14 Infanterie sînt încercuite ; ele vor forma Gruparea „Lascăr".

— Divizia Blindată română este şi ea prinsă în încercuire.

21 noiembrie 1942

— Hitler ordonă rezistenţa pe loc, cu Orice preţ, a diviziilor din Gruparea „Lascăr".

— La comanda Grupului de armate „Don" este numit feldmareşalul Erich von Manstein.

— Armata 4 română primeşte comanda operativă asupra corpurilor VI şi VII armată română şi Diviziei 16 Infanterie Moto germană.

— Pe frontul Armatei 4, ruşii ocupă *Abganerovo.

— Primele elemente blindate sovietice fac joncţiunea în zona Kalaci-Sovietski, trasînd astfel cercul de investire al Armatei 6 germane.

.— Divizia Blindată română reuşeşte -să se sustragă încercuirii. '

— Generalii Ilie Şteflea şi Petre Dumitrescu solicită cu insistenţă eşaloanelor germane să dea ordin de ieşire din încercuire a Grupării „Lascăr" ; Grupul de armate

„B" reiterează ordinul de rezistență. pe loc. .

— *Ora 21,20.* Generalul Ilie Șteflea cere mareșalului Ion Antonescu permisiunea de retragere pentru Gruparea „Lascăr".

— *Ora 21,40.* Mareșalul Ion Antonescu ordonă coordonarea acțiunilor Gruparea „Lascăr" • cu Grupul de armate „B".

— *Ora 22,00.* Generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3 române, ordonă în secret Grupării „Lascăr" să facă preparativele necesare pentru ieșirea din încercuire.

22 noiembrie 1942

— Ora *2,30.* Rușii somează Gruparea „Lascăr" să se predea ; generalii Lascăr, Mazarini și Sion refuză.

— Ora *4,36.* Gruparea „Lascăr" transmite prin radio : „Situația disperată. Acesta este ultimul cuvînt. Spuneți cuvîntul vostru".

— *Ora 9,00.* Căpitanul aviator Valentin Stănescu sosește la Golovski, aducînd Grupării „Lascăr" ordinele Armatei 3 române.

— *Ora. 10,00.* Noi parlamentari sovietici cer capitularea Grupării „Lascăr" ; sînt refuzați.

— *Ora 11,00.* Divizia 5 Infanterie este puternic atacată.

— *Orele 11—13.* Cîteva avioane de transport reușesc' să aducă aprovizionări la Gruparea „Lascăr".

— *Ora 15,00.* Generalul Ilie Șteflea cere din .nou mareșalului Ion Antonescu permisiunea de retragere pentru Gruparea „Lascăr".

— Mareșalul Antonescu dă mină liberă generalului Șteflea în privința Grupării „Lascăr".

— *Orele 16—16,30.* Nemaiputînd lua legătura cu comandamentele române, generalii Lascăr, Sion și Mazarini hotărăsc ieșirea din încercuire, spre sud-vest, în seara acestei zile.

— *Seara.* Cu excepția unui grup de forțe aflat sub comanda generalului Traian Stănescu, rezistența diviziilor 5 și 6 Infanterie este înfrîntă.

— *Ora 21,00.* Coloana Diviziei 15 Infanterie, sub comanda generalului Ion Sion, începe retragerea.

— Mareșalul Ion Antonescu solicită lui Hitler permisiunea de retragere pentru trupele Grupării „Lascăr".

noiembrie 1942

— Hitler revine de la Berghof la „Wolfsschanze" (Rastenburg) ; refuză să permită replierea Armatei 6 germane.

10 4 — încercuirea Armatei' 6 germane (general Friedrich

Paulus) este completă.

— Trupele generalului Sion ajung la Bol. Donscinka unde fac joncțiunea cu Divizia 22 Blindată germană.

— Căpitanul Valentin Stănescu survolează Golovski în căutarea comandamentului Diviziei 6 Infanterie ; găsește satul în flăcări și peste tot cadavre de români.

— ***Ora 10.00.*** Răspunzînd mareșalului Antonescu, Hitler afirmă că dăduse ordin Grupului de armate „B" pentru retragerea Grupării „Lascăr".

— Atac rusesc asupra localității Bol. Donscinka ; coloana Sion duce lupte grele.

— Armata 4 română este subordonată Armatei 4 Blindate germane.

— La Armata' 3 română este instalat un stat-major german în frunte cu colonelul Wenck.

—. ***Ora 21.00.*** La Rostov disputâ aprinsă între generalii Șteflea și Hauffe asupra responsabilității comandamentului german pentru distrugerea Grupării „Lascăr".

24 noiembrie 1942. După. moartea generalului Ion Sion, trupele din coloana Sion ajung la Cemișevskaia.

— Ultirhele rămășițe ale Grupării „Lascăr". înceteăză rezistența.

— Corpului XVII armată german (general Karl Hollidt) îi sînt subordonate cprpurile I și II armată române.

— Armata 3 română ia în subordine grupările germane „Spang" și „Stumpfeld" ; se organizează apărarea pe Cir.

— Se constituie Gruparea „Hoth", compusă din Armata 4 Blindată germană și Armata 4 română.

26 noiembrie 1942. Batalionul I/'Regimentul 15 Dorobanți, co
mandat de maiorul Ion Răsçănescu, ajunge intact la Oblivskaia, pe Cir.

27 noiembrie 1942. Colonelul Ion Gheorghe transmite că, în opi
nia OKW, Stalingradul a constituit „prkna mare deziluzie" în privința românilor.

— Feldmareșalul Erich von Manstein preia efectiv comanda trupelor Grupului de armate „Don".

3 decembrie 1942. Răspunzînd generalului Ilie Șteflea, mareșalul Ion Antonescu acuză deschis comandamentele germane pentru pierderea Grupării „Lascăr".

9 decembrie 1942. Scrisoarea mareșalului Ion Antonescu către feldmareșalul Erich von Manstein.

12 decembrie 1942. Gruparea – „Hoth" pornește operația ,;Winter- gewitter" pentru restabilirea

legăturii cu Armata 6 germană. Trupele Armatei 4 române asigură flancurile diviziilor blindate germane.

16 decembrie 1942. Fronturile de Sud-Vest şi Voronej declanşează ofensiva asupra frontului ţinut de Armata 8 italiană ; datorită străpungerii realizate, Gruparea „Hollidt" este ameninţată cu încercuirea.

18/19 decembrie 1942. Corpul I armată român primeşte prea tîrziu încuviinţarea Grupării „Hollidt" pentru retragere ; mare parte din trupele române sînt anihilate, ca şi diviziile 62 şi 294 germane.

21 decembrie 1942. Generalul Ai'thur Hauffe se prezintă la
Hitler pentru a expune situaţia- armatelor române.

22 decembrie 1942. Rămăşiţele Grupării „Hollidt" sînt subordo
nate comandamentului Armatei 3 române.

23 decembrie 1942. Operaţia „Wintergewitter" susţinută de Gru
parea „Hoth" este suspendată fără a-şi fi atins scopul.
— Pierderi grele şi la Corpul II armată român, pe Cir.

25— 27 decembrie 1942/ Trupele Armatei 4 române sînt puternic atacate, fiind aproape complet distruse.

27 decembrie 1942. Armata 3 română primeşte ordin să organi
zeze apărarea pe Doneţ.
— Armata 4 română începe/ retragerea din zona Kotelnikovşki. x.

28 decembrie 1942. La întîlnirea cu mareşalul Ion Antonescu,
generalul Hauffe prezintă punctul de vedere al fiihrerului cu privire la participarea românească • la bătălia de la Stalingrad.

3 ianuarie 1943. încetează misiunea operativă a Armatei 4 române.

7 ianuarie 1943. Comandamentul Armatei 3 române preia atribuţiile Marelui Cartier General român şi misiunea de a organiza retragerea spre ţară a trupelor române care participaseră la bătălia de la Stalingrad.

10—12 ianuarie 1943. La „Wolfsschanze" (Rastenburg) are loc o nouă întîlnire Hitler-Antonescu ; în memoriul părţii române se aduc grave acuzaţii comandamentelor germane pentru pierderile suferite de trupele române în Cotul Donului şi Stepa Calmucă.

31 ianuarie—2 februarie 1943. Trupele Armatei 6 germane, în frunte cu feldmareşalul Friedrich Paulus,. capitulează. O dată cu ele, iau drumul prizonieratului şi ostaşii români din diviziile 1 Cavalerie, 20 Infanterie şi Detaşamentul colonel Voicu.

ï. PROLOG

De la Prut la Volga şi în Caucaz. La 22 iunie 1941, România a intrat în război, alături de Germania, fiind hotărîtă a duce pînă la capăt lupta contra bolşevismului, în scopul de a recuceri teritoriile pierdute în anul 1940 şi a înlătura pentru totdeauna pericolul care ameninţa permanent libertatea şi integritatea statului român. •' ~ . •,

În această' luptă care se ducea în acelaşi timp şi pentru salvarea civilizaţiei întregii Europe, România a înţeles să angajeze, în mod leal, toate resursele sale militare şi economice.

Din punct de vedere militar, aportul adus de trupele române pe frontul de Est a fost, după cum s-a afirmat în repetate r înduri de înaltul Comandament german şi de presa germană, cel mai important, după acel al armatei germane.

În cele ce urmează vom expune pe scurt contribuţia adusă de armata română, în special, în bătăliile cele mai importante. Ne vom rezuma la :

— cuantumul de efective şi M.U. angajate ;

— aportul a'dus de armata noastră îfi anumite momente decisive pentru conducerea operaţiunilor, în sectorul sudic al frontului de Est, fără a intra în descrierea istorică a bătăliilor.

. 1. *Operaţiunile pentru recucerirea Basarabiei şi Bucovinei (22 VI—26 VII 1941).* ***La 22 iunie, aripa de sud a frontului german era formată din*** *Grupul de armate general Antonescu, în* ***compunerea căruia intrau :***

— Armata 11 germană cu 11 divizii române şi 6 divizii germane (inclusiv Armata 3 română).

— Armata 4 română cu 11 divizii române.

în total 22 divizii române.

în afară de reciştigarea teritoriilor pierdute (Bucovina şi Basarabia), din punct de vedere pur militar intervenţia armatei române a adus următoarele rezultate :

— s-âu fixat în acest sector .30—32 M.U. inamice (din care 5 motorizate şi 6—7 bl'ndate), împiedicîndu-le să ia parte la bătălia hotărîtoare care se dădea în regiunea Lemberg-Tarnopol ;

— s-a eliberat complet Dunărea, pînă la gurile ei, deschi- zîndu-se o cale de. comunicaţie strategică de prim ordin şi care mai tîrziu a fost de atîta folos pentru alimentarea părţii de sud a frontului.

2. *Odessa.* După trecerea Nistrului, armata română a

preluat asupra sa curățirea spațiului din sudul Transnistriei și cucerirea Odessei.

în același timp, Armata 3 a continuat să sprijine și *mai departe acțiunea Armatei 11 germană, care se găsea în plină ofensivă către Nipru.

Armata noastră s-a angajat la Odessa cu 22 M.U. și o impunătoare masă de artilerie grea modernă (24 divizioane). Acest grup de forțe, ca efective, reprezenta în total 418 760 oameni.

Angajarea bătăliei de la Odessa, de către armata română, lichidarea rezistențelor sovietice din această parte a frontului și cucerirea orașului-port Odessa au avut o importanță covîrșitoare pentru conducerea ulterioară a operațiunilor, în spațiul sudic al frontului.

În adevăr:

a) Atît timp cît comunicațiile Armatei 11 [germane – *n.n.*] nu ar fi fost asigurate, în mod hotărît, către sud, această armată nu al- fi putut să se angajeze la est de Bug sau ar fi fost forțată să-și garanteze singură dreapta către Odessa. Cu forțele slabe de care dispunea această armată, în acel timp, nu mai era în măsură'să-și facă și siguranța comunicațiilor. Dovada cea mai evidentă este faptul că chiar avînd comunicațiile asigurate, pentru a putea continua operațiunile mai departe, a fost nevoie să fie întărită cu Armata 3, a cărei misiune, după dis- pozițiuni anterioare, trebuia să înceteze la Bug.

b) Inamicul, dîndu-și seama de importanța Odessei în fața presiunii puternice – desfășurată de Armata 4, a continuat să aducă mereu forțe în capul de pod, format în jurul acestui important port, forțe care mai tîrziu i-au lipsit în Crimeea.

În consecință, prin ofensiva Armatei 4 asupra capului de pod de la Odessa s-a ușurat indirect operațiunile de pătrundere ale Armatei 11 în Crimeea.

c) În afară de forțele terestre inamice angajate aici, inamicul a trebuit să-și imobilizeze în această parte a frontului peste 1 000 avioane și 150'baterii antiaeriene și să folosească o cantitate importantă din*flota sa,, care nu a mai fost astfel disponibilă pentru alte misiuni, care ăr fi interesat aripa de sud a frontului.

În plus, a suferit pe timpul operațiunilor de la Odessa pierderi din cele mai grele, atît în oameni, cît și în materiale.

Ca material de război a fost scos din cauză :

— 400 avioane ;

— 30 vase de transport cu un total de 100 000 tone ;

— 1 distrugător avariat ;

— peste 700 autovehicule.

d) Prin cucerirea Odessei, Comandamentul sovietic a fost lipsit de o bază puternică navală și aeriană, de unde ar fi putut amenința, continuu litoralul și teritoriul român, cu zona petroliferă și liniile de comunicații care deserveau Grupul de

armate „Sud" şi de o zonă de unde, eventual, ar fi putut monta puternice reacţiuni ofensive în spatele forţelor angajate la sud de Nipru.

În acelaşi timp s-a putut deschide o nouă cale de comunicaţie pe mare – Constanţa—Odessa—OCeakov – care a avut ,o mare importanţă pentru alimentarea forţelor aflate la aripa de sud.

3. ***Bătălia de la Marea de Azov.*** După cum Armata 4, prin operaţiunile întreprinse asupra capului de pod Odessa, în afară de rezultate[1] e obţinute şi arătate mai sus, a garantat totodată şi libertatea de acţiune a Armatei 11 germană, pentru ca aceasta să-şi poată continua operaţiunile de est de Bug, la. fel Armata 3, în bătălia de.la Marea de Azov, garantează libertatea de acţiune a aceleiaşi armate, în operaţiunile de forţare a Niprului şi pătrundere în Crimeea.

La acea dată. Armata 3 dispunea de 6 iM.U. cu un efectiv total de circa 75 040 oameni.

Este de la sine înţeles că dacă Armata 3 n-ar fi existat la momentul oportun, gata de a prelua misiunea arătată mai sus* Armata 11 nu ar fi fost poate.în măsură să-şi îndeplinească misiunea, sau ar fi trebuit să şe defalce forţe germane din altă parte a frontului, ceea ce, în acel moment, nu era posibil. |

Misiunea Armatei 3 a fost din cele mai grele întrucît a trebuit să înfrunte, timp de 10 zile, atacuri din cele mai putăs nice date de 2 armate ruseşti (9 şi 18), cu un total de 12 M.U.,; sprijinite de o bogată artilerie de toate calibrele şi numeroase^ formaţiuni de tancuri şi aviaţie.

Mai mult, aceastăarmată este în măsură, după ce respinge| toate încercările de străpungere ale inamicului, să. treacă la . ofensivă şi să participe, împreună cu Grupul blindat german v. Kleist, la bătălia de încercuire şi distrugere a majorităţii forţelor armatelor 9 ' şi 18 ruse, făcîndu-se 107 000 prizonieri şi luîndu-se 212 tancuri şi 672 tunuri.

4. ***Bătălia de la sud de Harkov din iarna anului 1941/42.*** Prin străpungerea făcută de ruşi la Izium în decembrie 1941, situaţia devine extrem de critică în această parte a frontului, agravîn- du-se la maximum către sfîrşitul lunii ianuarie 1942, cînd culminează prin fărămiţ'area rezistenţei germane pe cele două direcţiuni-principale :

— Pavlograd—Dnepropetrovsk şi
— Krasnograd—Poltava.

Direcţiunea către care împingea grosul rusesc – Pavlograd—Dnepropetrovsk – era una din cele, mai sensibile direcţiuni pentru Comandamentul german, deoarece pe aici se alimentau forţele' aflate în Crimeea.

Pentru a se putea reconstitui un front în golul produs, la cererea' comandamentului german, au fost aduse aici, în cea mai mare, grabă, 2 divizii infanterie române (D. 1 şi 2) aflate în . ,acel

timp ca trupe de siguranţă între Bug şi Nipru, precum şi Detaşamentul de schiori români „colonel Rotta".

Condiţiile în care au intrat în luptă acele unităţi au fost din cele mai grele (marşuri pe jos pe distanţe variind între 150—450 km, pe un ger de —35 grade, viscol, drumuri complet înzăpezite).

Deşi nu am intervenit decît cu 2 divizii şi un detaşament de schiori, totuşi scopul a fost atins.: s-a putut închega un front, care a putut rezista apoi' în tot cursul iernii, perioada de criză fiind astfel înlăturată.

În timpul acestor operaţiuni au luptat în. sectorul unităţilor române :9—l'O; M..U. ruse.'

Către primăvară au mai fost aduse aici încă 2 divizii (Divizia 4 şi 20) constituindu-se astfel C.VI A., cu efectiv total de 04 120; oameni, care a stat în defensivă păstrînd poziţiile intacte, pînă în a doua jumătate a lunii mai.

Cu toate luptele grele, din cursul iernii şi. suferinţele îndurate de aceste trupe, totuşi C.VI A. este în măsură să treacă la ofensivă şi să la parte la marea bătălie de distrugere de -la sud de Harkov, în care s-au luat 240 000 prizonieri, 2 026 tunuri,
1 250 tancuri -şi 538 avioand.

5. ***Operaţiunile din Crimeea din iarna anului 1941—42.***

Către sfirşitul lunii decembrie se produce o nouă perioadă de criză, prin debarcările inamice de la Kerci (26 XII) şi Feodosia —Eupa- toria (29 XII şi 6 I).

La Feodosia germanii dispuneau numai de citeva companii ' lucrători, iar în peninsula Kerci de D.46, care a • fost silită să . se retragă.

Nu dispuneau de nici o M.U. în rezervă, cu care să poată interveni.

Singurele M.U. care au putut fi împinse în timp util către punctele unde se produsese criza au fost Brigada 4 munte, Brigada 8--cavalerie şi Detaşamentul [colonel Radu] Korne.

. Intervenţia acestor M.U. s-a făcut în condiţiuni extrem de grele. Este suficient să amintim marşul. Brigăzii 4 Munte care execută ■circă 120 km în 48 ore, pe un ger cumplit, viscol şi ■ drumuri înzăpezite, cu armamentul automat îngheţat.

Unităţile române rfeuşesc Să stăvilească pătrunderea inami- ' cului spre interiorul Grimeei, iar mai tirziu au luat parte la – operaţiunile de recucerirea Feodosiei şi restabilirea unui front .solid la gîtul peninsulei Kerci, situaţia consolidîndu-se complet şi prin intervenţia Diviziei 18 române.

Negreşit, M.U. române care au lüat parte la aceste operaţiuni nu au fost prea numeroase, totuşi, prin faptul că au' intervenit într-un moment' de niare criză şi cu rezultate decisive, contribuţia noastră a fost de o importanţă nepsebită, prin faptul

că a împiedicat pătrunderea inamicului în ICrimeea, pe comuni-l caţiile forţelor germane angajate la Sevastopol.

6. *Operaţiunile din Crimeea din vara anului 1942.*

a) *Bătălla de la Kerci (8—16 mai 1942).* În ofensiva de la Kerci iau parte 9 M.U., din care 6 germane şi 3 române.

În această bătălie aportul trupelor noastre este mai însemnat, în spec'al în perioada urmăririi, cînd Detaşamentul motorizat [Radu] Korne, prin, eforturi supraomeneşti şi o înaintare îndrăzneaţă, reuşeşte să pătrundă adînc pe comunicaţiile inami-. cului şi să influenţeze în mod hotărîtor la dezorganizarea oricărei încercări de rezistenţă din partea inamicului.'

De asemenea, C. iVII A. contribuie prin acţiunea sa la distrugerea inamicului încercuit în zona sud Ak. Monai, după care ia parte la urmărire.

În această bătălie au fost distruse 26 M.U. ruseşti, luîndu-se 170 000 prizonieri, 1 397 tunuri, 284 tancuri şi 323 avioane.

b) *Bătălla de la Sevastopol (7 VI—2 VII).* În bătălia de la Sevastopol au luat parte 10 divizii (din care 3 române).

Deşi trupele noastre nu au avut, iniţial, decît misiuni de fixare, totuşi au întreprins unele acţiuni de o importanţă deosebită pentru desfăşurarea operaţiunilor ulterioare, cum este cazul cuceririi bastionului II şi prin care da posibilitatea învăluirii pe la, sud a Sevastopolului.

Efortul trupelor române este recunoscut prin însuşi comunicatul dat de comandamentul german, la 1 iulie, care suna astfel : „Sevastopolul a căzut. Deasupra cetăţii oraşului şi portului flutură drapelele de război ale Germaniei şi. României. Trupele germane şi române de sub comanda generalului [Erich] von Manstein au cucerit azi la prînz, după 25 de zile de . luptă, cea mai puternică cetate terestră şi maritimă a lumii. Puternice forţe, sisteme fortificate săpate în stînci, instalaţii de luptă subterane, cazemate de beton şi pămînt, .precum .şi nenumărate fortificaţii pe stînci au fost cucerite printr-o cooperare model a tuturor armelor..."

Pierderile inamicului sînt enorme : 100 000 prizonieri, circa 40 000 morţi, 622 tunuri, 26 tancuri, 824 mitraliere, 758. aruncătoare, 141 avioane,

Prin lichidarea rezistenţelor de la Kerci şi Sevastopol, se asigură flancul drept al întregului front şi se dă posibilitate comandamentului german şă treacă la operaţiuni ofensive de mare anvergură, pe direcţia Harkov—Stalingrad, în deplină siguranţă.

În acelaşi timp sînt scoase din cauză circa 35 M.U., cu un efectiv în jur de 400 000 oameni.

7. *Ofensiva germană din vara anului 1942. Faza urmăririi (8*

iulie—10 septembrie] ***. În această perioadă, armata noastră acționează cu 15 divizii, dintre care 7 se . găsesc încă în siguranța -Crîiri'eei sau sînt în curs de trecere peste Taman, iar 8 iau parte efectivă la următoarele operațiuni : ,**

— Cu Corpul VI armată (diviziile 1, 2, 4 și 20) la urmărirea inamicului de la 'Oskol pînă pe Donul inferior și la bătălia de la sud Stalingrad. ■

— Cu lArmata 3 (diviziile 5, 6, 9 Cavalerie și 2 regimente artilerie grea) la curățirea litoralului de est al Mării Azov și cucerirea Tamanului.

— Cu Divizia 2 Munte la urmărirea inamicului către Groznii și lupta de la Baksan.

1. *între 8 și 21 iulie,* Corpul VI armată a executat o urmărire neîntreruptă fără o singură zi de repaus. Trupele noastre s-au ținut aproape tot timpul la înălțimea marilor unități germane care erau motomecanizate, executînd 450 km în 20 zile, ceea ce a atras admirația comandamentelor germane pentru soldatul

Rezultatele cele mai importante au fost următoarele :

a) A contribuit la distrugerea și capturarea forțelor inamice pe care le-a întîlnit pe direcția de urmărire (circa 8 divizii), nedîndu-le răgaz să-și organizeze o rezistență mai închegată ;

b) A ajuns pe Don înainte de termenul fixat, făcînd posibilă continuarea imediată a operațiunilor spre Stalingrad.

Astfel, intervenția Diviziei 2 [Infanterie] în capul de pod Zimleanskaia a dat posibilitate ca 2 divizii germane (Divizia 29 și Divizia 14 Blindată), împreună cu Corpul VI armată, să împingă repede spre Stalingrad și să angajeze forțele inamice, înainte ca acestea să se fi putut instala solid la teren.

2. *între 27 iulie și 3 septembrie,* Corpul VI armată continuă, operațiunile spre .Stalingrad, împreună cu Armata 4 Blindată

*** Pînă la intrarea în front a primei M.U. din Armata 3 (Divizia 2 Cavalerie).**

germană, reuşind să rupă rezistenţa inamicului din jurul capului de pod Zimleanskaia şi centurile exterioare ale Stalingradu- lui din lungul văilor Aksai şi Mişkova ; în aceste operaţiuni a avut în faţă 8 mari unităţi inamice.

Rezultate obţinute :

• • l'e timpul operaţiunilor de forţarea Donului a acoperit un front de 50 km, a menţinut capul de pod Zimleanskaia, contra puternicelor contraatacuri ruseşti şi apoi, în colaborare eu Divizia 29 iMoto germană, a rupt rezistenţa din jurul acestui cap de pod. » "

Acest aport permite Armatei 4 Blindată să economisească forţe şi să execute acţiunea principală de forţarea Donului în siguranţă, contra unei' reacţiuni inamice dinspre Potemkinskaia.

— ***Pe*** timpul înaintării către Stalingrad a asigurat stînga Armatei 4 Blindată,,contra unoi? eventuale reacţiuni inamice dinspre Don, executînd un marş de 130 km în 6 zile ; învinge toate greutăţile unei clime şi unui teren cu caracter de stepă, men- ţinîndu-se tot timpul la înălţimea -Armatei 4 Blindată, care astfel a putut să-şi concentreze întreg efortul pe direcţia prin-

—■ A contribuit în egală măsură cu forţele germane la străpungerea poziţiilor de pe valea Aksai (unde-succesul a fost' determinat de acţiunea Diviziei 2 Infanterie) şi de pe valea Mişkova..

— După 3 septembrie, a asigurat, dreapta Armatei 4 Bld., care astfel a putut să-şi cucă.tot efortul pentru cucerirea Stalin- .gradului. .

3. ***Între 30 iulie şi 1 septembrie,*** Armata 3 execută curăţirea litoralului de est al Mării de' Azov cu ocuparea porturilor Eisk şi- Primorsko-Aktarski, lar după forţarea canalelor Protoka şi Kurka şi trecerea Kubanului cucerirea porturilor Temriuk şi •Anapa.

Începutul acestor operaţiuni' a fost caracterizat de marşurile forţate ale div-ziilor 5,'6 şi 9 Cavalerie care, pentru ajungerea în cîmpul tactic, au făcut 80 km pe zi, iar pe timpul urmăririi, 50 km.

Între 1 şi 10 septembrie, Corpul de Cavalerie continuă operaţiunile începute de Armata 3,- -cooperînd împreună cu Corpul V armată german, la cucerirea Novorossiskului.

În tot acest timp, forţele noastre au avut în faţă ariergărzi, însumînd 2—3 divizii sovietice.

Rezultate obţinute :

— A permis Grupării Ruoff ó pătrundere adîncă şi rapidă spre sud, făcîndu-i siguranţa spre vest, de-a lungul Mării Azov.

— A cucerit peninsula Taman.

— A cucerit portul Anapa şi o mare parte din

litoralul Mării Negre, pe care trupele române l-au atins primele.

— A ajutat mult Grupul Ruoff să cucereaăşăr-Novorossïis- kui, iniţial, prin- operaţiunile de la nord Krimskaia, în faţa căreia trupele germane fuseseră oprite şi apoi prin atacul în lungul coastei, de la Anapa spre Novorossiisk.

În timp ce Armata 3 şi Corpul VI armată erau angajate în aceste operaţiuni, ***Divizia 2 Munte***, debarcată în zona Volnovaha, execută un mară forţat de peste 1000 km pînă în zona Piatigorsk—Malka, pe o căldură toridă şi într-un nor continuu de praf, făcînd numeroase etape de cîte 60 km pentru a se putea menţine la înălţimea corpurilor blindate germane pe lîngă care era ataşată.

Ajunsă în zona Malka,;, duce lupte grele pentrú forţarea rîului Baksan, formarea unui cap de pod -la Kisbrun şi menţinerea acestui cap de pod, pe care ruşii îl atacă cu forţe superioare.

Prin această operaţiune, Divizia 2 Munte a asigurat dreapta Armatei 1 Blindată germană, care acţiona pe Terek, în direcţia Groznii, angajînd în faţa sa 2 divizii sovietice.

8. ***Bătălia de la Stalingrad (10 septembrie—19 noiembrie 1942),*** în timpul acestei bătălii, armata noastră a operat cu 26 divizii dintre care 2 (diviziile 1 şi 4 Munte) se găseau în siguranţa Crimeei ; 3 (diviziile 18 Infanterie şi 5 şi 8 Cavalerie) se concentrau în Stepa Calmucă, iar .21 erau angajate în următoarele operaţiuni :

a) ***Armata 3 română*** (11 divizii) şi Corpul VI armată (4 divizii) acoperă stînga, respectiv dreapta grupului de forţe german (format de Armata 6 şi Armata 4 Blindată) care atacă ultima centură fortificată de la Stalingrad, continuînd prin lupte de stradă în oraş.

b) ***Corpul de Cavalerie*** (4 divizii) duce lupte grele ofensive şi apoi de apărare în Caucazul de Vest, în timp ce Divizia 10 face siguranţa litoralului Mării Negre la nord-vest de Novorossiisk.

c) ***Divizia 2 Munte*** acoperă stînga Armatei 1 Blindată germană pe timpul înaintării în capul de pod de la Mozdok, făcînd şi legătura între această armată şi grupul de armate germane care străbinea masivul Elbrus.

Mai tîrziu, flanchează ofensiva armatei spre Orjonikidze ocupînd prin acţiuni strălucite oraşele 'Nalcik şi Alagir, barînd toate defileurile tCaucazului.

Cînd inamicul trece la contraatac, rezistă neclintită pe poziţiile cucerite, ţinînd defileurile şi în consecinţă, asigurînd libertatea de acţiune a armatei germane.

Rezultate obţinute :

— Armata 3 română şi Corpul VI armată (total 15 divizii), apărînd un front de circa 500 km, permit comandamentului german să economisească forţe pentru

acţiunea principală : cucerirea Stalingradului.

Totodată, forţele' noastre asigură şi b perfectă libertate de acţiune grupului de forţe de la Stalingrad, respingînd toate atacurile inamicului, căruia îi provoacă mari pierderi.

— Diviziile române din Caucazul de Vest permit generalului Ruoff să recupereze forţe importante de pe frontul Krasnodar, forţe cu care constituie grupul de atac contra portului Tuapse.

De asemenea, îndîrjita rezistenţă a acestor divizii, la stînga Corpului V armată german, ameninţată în cîteva rînduri cu învăluirea, a permis menţinerea portului Novorossisk şi prin aceasta apărarea indirectă a Crimeei [I, 1—15],

II. STRĂDANII ROMÂNEŞTI ŞI OBSTINAŢIE GERMANĂ (septembrie – noiembrie 1942)

Scena viitoarei tragedii. Teatrul de operaţiuni pe care urma să opereze Grupul de armate „Don" este constituit din ţinutul Donului şi Stepa Calmucă.

Ţinutul Donului cuprinde regiunea de pe ambele părţi ale Donului mijlociu şi' inferior şi se întinde spre sud-est pînă la linia dealurilor Jergeni, spre sud pînă în depresiunea Manîci şi' spre sud-vest pînă la Doneţ.

Stepa Calmucă este continuarea spre sud-est a ţinutului Donului. între Volga şi Marea .Caspică şi pînă la Manîci.

îritreaga regiune, ţinutul Donului şi Stepa Calmucă este caracterizată, spre deosebire. de restul Rusiei europene, printr-o mare variaţiune a configuraţiei terenului, a climei, a populaţiei, a vegetaţiei" şi a formelor de aşezare umană.

1 *Aspectul general al^terenului.* La vest de Don, în marea buclă a Donului, terenul este în general deluros ; pe alocuri crestele sînt foarte late forjnind platouri ; dealurile nu depăşesc în general 300 m altitudine.

Este caracteristic faptul că linia de despărţire a apelor în regiunea dintre Kazanskaia şi Kalaci este constituită din înălţime imediat la sud de Don. Din această creastă principală, coboară o serie de creste secundare spre valea Cirului.

Din cauza naturii solului (calcaros) apele rîurilor îşi taie albia adînc, dînd naştere la maluri abrupte şi foarte multe

■viroage ; caracteristic este faptul că malul drept al rîurilor este! înalt şi abrupt dominînd în general .malul stîng.

Straturile de calcar se găsesc la adîncime foarte mică din care cauză apa de băut se găseşte cu mare greutate.

în colţul de sud-est al marii bucle a Donului, terenul se prezintă sub forma unei stepe, acoperite cu dune de nisip.

între Don şi Volga o serie de dealuri şi platouri întinse pe o, distanţă de circa '7(3 km despart cele două mari fluvii.

. La sud-est de valea inferioară a Donului se întinde stepa eăzăcească; iar în continuare Stepa Calmucă pînă la Marea Caspică şi depre iunea Manici.

Regiunea imediat la sud de valea inferioară a Donului este şes ; apoi se înalţă formînd un podiş a cărui altitudine atinge 200 m.-Podişul se .termină brusc şpre est, asupra unei s.erii de lacuri, constituind înălţimile Jergeni. Riul Sal şi cu afluenţii săi taie în acest podiş numeroase văi largi.

Valea Donului, valea Salului şi regiunea dintre aceste două văi sînt în general regiuni fertile.

La est de'dinia Kotelnikovski—Elista se întinde adevărata stepă. Solul este argilos, o argilă de deşert, săracă şi neproductivă. Solul este acoperit cu un praf specific deşertului care împiedică vegetaţia. Acest praf se transformă în nori de praf pe timpul vînturilor şi într-un noroi clisos pe timpul rarelor ploi.

în, regiunea aceasta de stepă, podişul este tăiat de multe viroage, cu pereţi escarpaţi. El constituie singurele locuri unde se pod adăposti trupele, localităţile fiind foarte rare şi mici, iar pădurile şi culturile lipsind.

Apa e puţină şi cu cît coborîm spre sud-est devine[1] mai rară. Locuitorii strîng apă din ploi în rezervoare şi o. îblosesc pentru ' adăpat puţinele animale şi la 'Celelalte întrebuinţări casnice.

în schimb, lacurile sărate sînt numeroase şi la poalele dealurilor Jergeni constituie un lanţ lung de circa 250 km- orientat nord-sud. în timpul verii lacurile, seacă, lăsînd în urma lor cîmpii acoperite cu sare. Toamna, cînd anotimpul este ploios, şi primăvara, prin dezgheţ,- lacurile se umplu cu apă.

2. ***Hidrografía.*** Liniile mari ale terenului sînt determinate dé apele care străbat regiunea : Volga şi Donul cu afluenţii săi mai importanţi : Doneţul, Cirul, Salul şi Manîci.

Volga constituie un obstatol absolut în cea mai mare parte a anului şi mai aies primăvara pe timpul inundaţiilor. Iarna îngheaţă complet, putînd fi trecut pe oriunde.

Volga este navigabilă şi con'stituie o cale de comunicaţie de mare importanţă. Pe Marea Căspică şi pe Volga se ridică spre centrul Rusiei petrolul şi,bogăţiile Caucazului.

• Între Saratova şi Marea Caspică, Volga nu primeşte nici un afluent pe malul drept. Toate apele se îndreaptă spre sud-est sau est, fohnînd bazinul Donului.

Donul, tăindu-şi albia adînc într-un teren calcaros, consti-

•tuîe un obstacol serios numai în anotimpurile ploioase ; vara, pe timp de secetă, poate fi trecut prin vaduri.

Malul sting al acestuia ¡este stiajU t de dune de nisip, ade- ~sea mișcătoare, sub influența vînturilor puternice. Malul .sting al Donului este pretutindeni predominat de malul drept.

Pînă la confluența cu Donețul, malul drept se prezintă sub forma unei creste depărtate uneori de firul apei pînă la 5— 10 km și care domină net malul opus. Numai în cotul de sud- est unde este o regiune de dune, înălțimile se depărtează pînă la 50—60 km de firul apei.

Navigația pe Don a fost folosită pînă la Zimleanskaiâ.

Donetul – că și Donul – este un obstacol serios mai ales – în anotimpurile ploioase. El constituie ultima linie naturală de apărare ■ spre nord-est a regiunii industriale Voroșilovgrad . [Lugansk]— Șahti – Rostov. Malul drept domină peste tot malul stîng, care pe alocuri este nisipos și acoperit cu păduri sau cu mlaștini.

Cirul, obstacol numai pe timp ploios,, constituie singura tăietură de teren importantă între Don și Donet, orientată de la nord-vest spre sud-est.

Maniei este constituit din o serie de lacuri legate prin ■canale Ce se înlănțuiesc pe o întindere de circa 680 km de la Don spre est, ajungînd pînă aproape de Marea Caspică.

El constituie singura barieră serioasă între Caucazul de Nord și Stepa Calmucă'și ținutul sud de Don.

Salul ca și- celelalte cursuri de apă din regiune Se prezintă ■ca obstacole numai în anotimpurile ploioase.

3. ***Acoperirile.*** în general, regiunea aceasta imensă ca suprafață impresionează prin lipsa de acoperiri.

Satele, și acelea fără plantație, și luncile, rare de-a lungul .apelor constituie singurele acoperiri.

' În Stepa Calmucă arborii sînt rarități. Parcurgi pe alocuri" zeci de-kilometri fără să găsești un reper.

Această lipsă de acoperiri și de verdeață dă regiunii un aspect de ariditate și tristețe, care influențează .moralul celor eres-, cuți aproape de codru și dumbravă.

4. ***Cantonamente.*** Distingem net 3 regiuni :

a) Stepa Calmucă lipsită completamente de posibilități de cantonare. Calmucii, popor nomad, a căror ocupație de seamă este păstoritul, locuiesc în iurte, case de pămînt și pe alocuri în corturi, în jurul extrem de rarelor fîntîni cu apă de băut.

b) Stepa căzăcească dintre înălțimile Jergeni și Don. Aici- se întîlnesc unele așezări căzăcești cu posibilități reduse de cantonare. 7

Satele se prezintă de obicei sub forma unor pilcuri de 30—50 case de lemn de-a lungul văilor, distanțate la 30—60 km

unele de altele.

Cîteva localităţi mai mari constituie excepţia.

Apa de băut, foarte proastă, se găseşte foarte greu şi numai în localităţi.

c) Regiunea din marea buclă a Donului. Regiune cu numeroase sate şi localităţi cu o capacitate de cantoane mulţumitoare.

Satele se înşiruiesc de-a lungul apelor la distanţe foarte mici. Cum însă cursurile de apă sînt depărtate unele de altele, posibilităţile de cantonare nu sînt uniform repartizate.

Localităţile cele mai numeroase şi mai mari se găsesc în văile Donului, Cirului şi Donețului. Populaţia căzăcească este în general bine gospodărită şi primitoare.

5. *Clima.* În ţinutul Donului clima este cea continentală. Primăvara e scurtă şi terenul desfundat de dezgheţ. Vara secetoasă ; din cauza lipsei de plantaţii şi acoperiri, căldura verii este mai greii de suportat. Toamna este de obicei ploioasă ; drumurile se desfundă şi în perioada noroiului mişcarea trăsurilor grele devine imposibilă. Iarna începe timpuriu. Este de obicei foarte geroasă şi bîntuită de viscole ; zăpada abundentă.

Din cauza gerului puternic, apele se acoperă cu un strat gros de gheaţă, pe care se poate circula în voie.

În Stepa Calmucă climatul este acela al pustiului ; vara, zile foarte călduroase, urmate de nopţi reci. Iarna sînt geruri mari şi viscole dese. Din cauza vînturilor puternice, pătura de zăpadă nu este prea groasă.

în tot timpul anului această regiune este bîntuită de vîn- turi puternice.

Este de subliniat fenomenul întîmplat în toamna şi iarna 1942. Perioada ploilor de toamnă n-a existat. Datorită acestui fapt s-a trecut direct de la uscăciunea verii şi a toamnei la îngheţ, evitînd astfel perioada cea mai grea: a noroiului. Au fost totuşi cîteva zile de ploi repezi care au întrerupt comunicaţiile pe drumuri şi-au arătat cît de grea este perioada noroiului pentru operaţii în Rusia.

6. *Căile de comunicaţii:*

a) Drumuri. Plecînd de la marile centre de comunicaţii Sta- lino şi Rostov avem următoarele comunicaţii :

Drumuri de pătrundere : <

Stalino – Rovenki – Kamensk – Millerovo – Bokovs- kaia – Cericevskaiă – Kletskaia ;

Stalino – Lihovska Forschtadt – Morozovsk – Kalaci – Stalingrad ;

Rostov – Şahti – Broniţki – Zimleanskaia – Cirskaia – Stalingrad ;

Rostov – Salsk – Proletarskaia – Remontnaia – Aksai. – Stalingrad ;

Rostov – Egorlîk – Divnoie – Elista – Astrahan.

Drumuri transversale :

Artemovsk – Stalino – Taganrog – Rostov ;

ivillerovo – Kamensk – Novocerkassk ;

Bokovsltaia – Morozovsk – Zimleanskaia – Remontnaia – Elista.

b) Căile ferate. Partea centrală şi sudică a teatrului de operaţii, precum şi întreg Caucazul era deservit de nodul de cale ferată lassinovataia ; de aici porneau două căi ferate de pătrundere :

— lassinovataia – Lihaia – Morozovsk – Stalingrad ;

— lassinovataia – Taganrog – Rostov – Salsk —- Remontnaia – Aksai – Stalingrad.

Pentru partea nordică a teatrului de operaţii a fost folosită calea ferată : Harkov—Valuiki—Millerovo.

Din aceste căi ferate la 1 septembrie 1942 erau în funcţiune numai căile ferate trecute pe schemă în culoare roşie ; capetele de cale ferată se aflau la Valuiki, Lihaia şi Taganrog. Capacităţile liniilor erau reduse :

— 4 perechi trenuri pe traseul lassinovataia—Lihaia ;

— 18 perechi trenuri pe traseul lassinovataia—Uspenskaia (cale ferată dublă) ; iar de aici la Taganrog numai 4 perech de trenuri pe un singur curent refăcut.

în total 22 perechi trenuri care erau folosite pentru nevoile: armatelor 6, 4 Blindată şi Grupului de armate „A", din Caucaz

Abia la 26 septembrie Se. reHau circulaţiei căile .ferate:

— Valuiki—Millerovo ;

— Lihaia—iCir cu 8 perechi de trenuri ;

— Uspenskaia (Taganrog) – Rostov – Arma.vir – Mineral nivoda, cale ferată dublă cu 12 perechi. trenuri ;

— Bataisk—Salsk—Tinguta, cu 8 perechi trenuri.

Capacităţile indicate sînt aproximative şi nu au fost ţomplef utilizate din lipsă de locomotive- şi instalaţii. ispeciale în staţii.

Către începutul lunii noiembrie cele două curente principale au fost legate printr-o singură transversală : Kamensk—Lihaia— Şahti —Rostov, cu o capacitate de 4 perechi de trenuri.

Din. aceasta rezultă că *zona Crupului de armate* ***j*** *'Don" era foarte slabă în comunicaţii* ***[subl. ns.j.***

La capacitatea redusă a reţelei de căi ferate, se mai adaugă

— distanţele enorme de parcurs ;

■ – lipsa de instalaţii speciale în gări ;

— parcul redus de locomotive ;

— o bună parte din podurile refăcute trebuiau trecute prin pilotare ;

— căldările locomotivelor se uzau foarte repede din cauza apei calcaroase ;

■ /, – stricăciunile pricinuite de. primele geruri din noiembrie locomotivele aduse din alte teritorii au fost surprinse de scă derea bruscă a temperaturii şi nefiind protejate s-au deteriorat

Din aceste motive criza transporturilor a fost continuă. Ea s-a agravat încă în perioada de iarnă. E suficient de amintit că pe la mijlocul lunii octombrie, regiunea Iassinovataia a fost blocată cu circa 400 trenuri. Cu toate măsurile drastice luate această blocare n-a putut fi soluționată pînă la 20 noiembrie

Toate operațiunile din vara și toamna 1942 s-au resimțit de criza transporturilor. Pe niște linii de comunicație așa de lungi transporturile automobile nu sînt economice și nu dau. randa mentul necesar, oricît de bine organizate ar fi. [...]

Prin ocuparea Rostovului de-către germani, importanța sa [a Stalingradului] a sporit încă. În acest fel se explică rezistența nemaicunoscută în istorie, pe care, pe -rînd, au depus-o forțele sovietice și apoi forțele germane pentru stăpînirea StalingradUlu.

7. ***Resursele teritoriului.*** Ținutul Donului este în general bogat în cereale și în special păioase. Este sărac în fîn ; lipsit de leguminoase și .zarzavaturi.

Lipsesc complet caiîin schimb este bogat în vite mari

Lemnul de foc și de construcție este foarte rar.

Cărbunii se găsesc – numa în bazinul Donețului, de 'unde extragerea se făcea'în condiții grele, din puțuri de'mine rămase neinundate.

Calmhcia are-o singură bogăție: numeroase oi și capre. Ca animal de tracțiune folosesc cămila. Finul și grăunțele lipsesc.'

Lemnul de foc și de construcție, cărbunii lipsesc complet,-

' 8. ***Concluziuni.*** Teatrul de ' operațiuni care revenea Grupului de armate „Don" reprezintă. un spațiu imens.

Simpla amintire a dimensiunilor lui —. 400 km/350 km – vă dă perspectivele problemelor de tot felul pe care comandamentul era chemat să le-rezolve, ținînd seama de:

— lungimea enormă a liniilor de comunicații ;

— lipsa de căi ferate pînă la sfîrșitul lunii septembrie ;

> —■ capacitatea redusă ă căilor ferate după această dată ;

— lipsa-de șosele.. împietruite și starea rea a drumurilor ;,

— capacitatea redusă a podurilor ;

— resurse slabe și repartizate .neuniform ;

| – lipsa de combustibil și de materiale de construcție;

— lipsa de: carburanți de tot felul.

Cum aceste teritorii fuseseră cucerite de forțe germano-române în lunile iulie—august, ele erau în curs de organizare, din punct de vedere administrativ și economic. Unele măsuri de organizare economică a aaestor teritorii, deși fuseseră experimentate în alte regiuni, totuși nu 'erau bine adaptate situațiilor locale. Este una din cauzele, care adăugată la sărăcia resurselor și a mijloacelor- de transport, a contribuit la greutățile de apro-'

vizionare a trupelor şi în special'a-animalelor. [n,T^|-12]-

Comandamentul Armatei 3 este trimis în Cotul Donului.' Relatează generalul Petre Dumitrescu. Avînd sub ordine Corpul de Cavalerie şi Corpul de Munte, Armata 3 a executat în vara şi toamna anului 1941 operaţiuni încununate de succes, începî cu cucerirea Bucovinei şi terminînd cu bătălia din Stepa Negai'

Trupele şi comandamentele au trecut un serios examen al priceperii şi curajului şi au reafirmat virtuţile strămoşeşti. n

Diferenţele de formaţie şi de doctrină înrădăcinate ani de-ă rîndul în conducerea armatelor germană şi română au apăru" din primul moment. încercările grăbite de unificare, din iarna; şi primăvara 1941, ale conducerii noastre de atunci, nu au atins scopul urmărit!

Lupta comandamentului Armatei 3 de a obţine ca misiunile încredinţate trupelor noastre să fie proporţionate cu mijloacele şi posibilităţile lor au condus comandamentul german ca, după ajungerea la Marea de Azov şi la strîmtorile Crimeei, să facă! disponibil comandamentul – incomod – al Armatei 3, împreună cu una brigadă munte.

Lăsînd grosul unităţilor operative române despărţite în două grupuri depărtate (Corpul de Cavalerie pe litoralul Mării de Azov ; Corpul de Munte în Crimeea), comandamentul Armatei 3 a luat sub comandă toate unităţile române de la est de Nistru, aflate în misiuni de pază a litoralului Mării Negre şi a teritoriului dintre Nistru şi Nipru.

Departe de capitală, comandamentul Armatei 3 nu a cunoscut şi nici n-a fost pus la curent cu intenţiile sau angajamentele luate de mareşalul Antonescu pentru campania anului 1942.

Divizille ce făceau paza teritoriului dintre Nistru şi Nipru nu aveau efective complete şi erau lipsite de echipament de iarnă şi de serviciile necesare. În directiva dată Armatei 3, Marele Stat Major specifica [sic] că aceste divizii nu vor fi întrebuinţate în operaţii. Totuşi, la cererea comandamentului german – fără a mai cere avizul sau a lua în considerare protestul armatei —• mareşalul Antonescu a aprobat trimiterea pe front treptat, în plină iarnă excepţional de riguroasă, a acestor trupe neechipate şi nedotate pentru a fi întrebuinţate ca trupe operative.

În aceste condiţii au suferit înfringeri şi pierderi grele, Divizia 1 Infanterie la Lozovaia şi Divizia 18 Infanterie la Parpaci (Crimeea).

Armata – deşi nu avea comandă operativă pe front – era obligată totuşi : 1 2 1

— să păstreze legătura cu Corpul VI armată * în zona

* Corpul VI armată a intrat ulterior în subordinea Armatei 4

sud JIarkov, cu Corpul de Cavalerie întins pe litoralul Mării de Azov între Taganrog şi Genitşek şi cu Corpul de Munte aflat în Crimeea ;

— să urmărească operaţiile la care luau parte aceste comandamente şi

— să supravegheze, activitatea trupelor aflate în Transnis- tria sau pe litoralul Mării Negre (în Transnistria).

Invingînd toate greutăţile derivînd din : o iarnă foarte grea, distanţele considerabile, lipsa mijloacelor de transport, armata a făcut tot ceea ce era omeneşte posibil ca să-şi facă simţită pre- zenţa şi autoritatea la toate unităţile noastre.

În plină executare a misiunilor arătate, către mijlocul lunii iunie 1942, • cu ocazia unei vizite pe care a făcut-o unităţilor noastre, mareşalul Antonescu mi-a comunicat că mi se va încre- dinţa o nouă misiune fără a-mi da preciziuni asupra acestei mi- siuni.

La sfîrşitul lunii (24 VI 1942), găsindu-mă la Bucureşti pentru lucrările Consiliului Superior al Oştirii, mi s-a pus în vedere că mi se încredinţează comanda tuturor trupelor române ce urmau să opereze cu începere de la mijlocul lui iulie pe frontul de est.

Toate hotărîrile şi pregătirile legate de această comandă au fost luate de către M.StJM. Iniţial fusese destinat comandamentul Armatei 4 (general l'acobici *) pentru misiunea ce s-a încredinţat, în ultimul moment, Armatei 3.

Deşi eram singurul comandant de armată care de la începutul campaniei am avut – în mod neîntrerupt – comanda unităţilor noastre operative şi de pază, am înţeles că am înalta datorie faţă de ţară de a nU mă sustrage de la o, însărcinare plină de greutăţi şi răspunderi. Condiţiile de pregătire şi de angajare a forţelor, de care urma să dispun, au fost stabilite _ de

---

române (».«.).

* Generalul Iosif Iacobici fusese şeful Marelui Stat Major pînă la 20 Ianuarie 1942, cînd a fost demis datorită neînţelegerilor cu mareşalul Ion Antonescu în privinţa trimiterii de noi trupe române pe frontul de est în vara anului 1942. Aşa cum arată şi generalul Petre Dumitrescu în cele, din urmă nu a mai primit nici comanda Armatei 4, aceasta revenind generalului Constantin Constantinescu

mareşalul Antonescu şi de M.St.M., cáré purtau toată răspunde rea atribuţiilor ce le reveneau exclusiv.

Nu' era în căderea şi puterea comandantului de armată să modifice aceste condiţiuni. De altfel şi generalul Iacobici, căruia îi revenise pînă la sfirşitul lunii ianuarie'1942 – ca şef al M.C.O. – sarcina de a concura la stabilirea acestor condiţii şi urmărise organizarea şi instrucţia (timp de mai multe săptămâni) a unităţilor .ce mLse puneau sub ordine, a înţeles în acelaşi fel îndatorirea ce 'i-ar fi revenit de a lua 'comanda: diviziilor destinate să opereze pe front. A acceptat această comandă cînd i-a fost dată şi a protestat apoi cînd i-a fost r.etrăs$,

Misiunea operativă a armatei trebuia să fie fixată de feldmareşalul [Fedor] von Bock, comandantul Grupului de armate „Sud". Transportul diviziilor române trebuia să aibă Toc între 15 iulie şi sfirşitul lunii septembrie.

- Din cauza dislocării precipitate a frontului sovietic de pe Donеţ- şi Mius,. Armata 3 a fost însărcinată să ia comanda primelor unităţi române sosite pe zonă şi a Corpului de Cavalerie aflat, pe litoralul nordic al Mării de Azov, pentru a acţibna imediat spre Caucaz.

. Am acceptat această comandă provizorie deoarece urma să mai dispun şi de diviziile ce trebuiau să treacă din' Crimeea în Caucaz. După trimiterea Diviziei 2 Munte spre Armavir şi după schimbarea zonei de debarcare, a Diviziei 3 Munte din zona Donеţului în Crimeea, eroare strategică contra cărdia armata a protestăţ fără rezultat, armata a condus Corpul de Cavalerie întărit -cu unităţi şi servicii ce aparţineau C.I A. şi armatei. Am pus în joc toată autoritatea, şi răspunderea ce-mi reveneau,. pentru a da operaţiilor Corpului de Cavalerie ritmul impus de situaţie şi mai ales de grija de a se, evita pierderi,"inutile, prin răgazul dat trupelor sovietice de a organiza apărarea succesivă a tuturor obstacolelor ce ne stăteau în cale.

La sfirşitul acestor operaţiuni, în care atît eu cît şi colaboratorii mei nu am evitat nici un pericol şi, nu am cruţat nici o oboseală impunîndu-ne, cu toţii, o activitate suplimentară pentru a ajuta comandamentele în subordine şi a le suplini insuficienţele, ⁝ am avut de înregistrat numai ingratitudine, nerecunoştinţă şi resentimentele cele mai puţin cavalereşti' şi lipsite' do •cele mai elementare scrupule. ?'

La 31 august, în momentul în care fprţele noastre intrau în Anapa, Armata 3 a primit ordinul eşalonului înaintat al

T2
8,'

M.C.G. (Rostov) prin care a fost prevenită eă va prelua de la trupele germane şi italiene apărarea Donului mijlociu între Kletskaiă şi Suhoi Doneţ, uimind să dişpună.de 9 D.I. şi 2 D.Cv., grupate sub ordinele a 4 comandamente de corp de armată.

Pînă la 15 septembrie 1942, Armata a continuat să conducă operaţiile ce se desfăşurau în Caucaz [III, 1—4], f

Un proiect născut mort : Grupul de armate „Don" sub comanda mareşalului Ion Antonescu. Sosirea Eşalonului înaintat al Marelui Cartier General român la Rostov. Pr-în înaintarea Grupului de armate „A" în Câucaz, precum şi intenţia Înaltului Comandament german de a c.onstitui un front de iarnă pe linia Don—Volga—Marea Caspică frontul Grupului de armate „B" (de la Voronej pe cursul mijlociu al Donului, pe Volga de la Stalin- grad la Marea Caspică şi pînă la vărsarea Kumei) atingea o lungime de .circa- 1 200 km.

Frontul ţinut de Grupul de armate „B" cuprindea o serie de direcţii dintre cele mai vulnerabile ale frontului german de est.

Între ele citām :

— direcţia Tuia—Orei—Kursk ;

— direcţia Voronej-—Kursk—Kiev ;

-— direcţia Borisoglebsk—Harkov—Kremenciug sau.'

— direcţia Borisoglebsk—Rostov

— direcţia , Astrahan—Elista—Rostov sau Armavir.

- AToate aceste direcţii nu puteau fi lăsate în grija unui singur comandament de grup de armate.

Pătrunderea Grupului de armate „A" ţoţ mai adînc în Caucaz, punea înaltului Comandament german o serie de probleme între care :

— distrugerea forţelor inamice din regiunea Stalingrad şi ocuparea – tît mai grabnica a acestui nod de comunicaţii ;

— asigurarea spatelui şi flancului de est ale Grupului de armate „A".

Rezolvarea acestor probleme revenea Grupului de armate „B". Pentru a grăbi operaţiunile de cucerire a Stalingradului care asigurau indirect şi • spatele forţelor din Caucaz, Armata 4 Blindată a fosi trecută' de la Grupul de armate „Â" sub ordinele Grupului de armate „B". Această măsură nu a dat rezultatele dorite. .Pe de o parte, forţele armatelor 6 şi 4 Blindată nu au fost suficiente pentru a rezolva repede problema Stalingradului. Ruşii au cîştigat timp, s-au întărit, au adus mereu forţe şi Stalingradul nU a putut fi cucerit în întregime.[12]

Pe de altă parte, amînarea operaţiunii „Wintergewitter" *

* Ulterior, acest nume de cod l-a purtat tentativa de despresurare a Armatei 6 germane (12—-23 decembrie 1942), execu-

care trebuia executată de Armata 4 Blindată spre . a curăți Calmucia de forțele roșii și a ocupa Astrahanul asigurând astfel spatele și flancul Grupului de armate „A", a îngăduit rușilor să concentreze forțe pe malul drept al Volgăi și să ia inițiative ca acelea de la sfîrșitul lunii septembrie, contra Corpului VI armată.

Aceste fapte impuneau înaltului Comandament german să ușureze situația grupurilor de armate „A" și mai ales „B" prin crearea unui alt grup de armate între ele, care să preia cele mai grele sarcini de pe frontul de sud-est.

Prezența a 26 M.U. românești în Est punea o serie de probleme de reăprovizionare, dotare, instrucție, de . ordin administrativ, disciplinar și altele, probleme care nU se puteau rezolva decît în cadrul unui comandament românesc.

în fine, o problemă de ordin politic care fusese pusă sau gîndită de personalitățile militare sau civile : aceea de a întruni, pe cît posibil, sub comandă ' românească toate sau majoritatea forțelor române care luptau pe frontul de est.

Din aceste necesități de ordin strategic, tactic, material și politic a rezultat hotărîrea înaltului Comandament german de a reorganiza comandamentul pe frontul de sud-est.

La începutul lunii septembrie se hotărăște constituirea unui nou grup de armate: Grupul de armate „Don" sub comanda domnului mareșal Antonescu. '

Grupul de armate „Don" urma să fie constituit din două armate românești (armatele 3 . și 4) și' o armată germână (Armata 6).

Grupul de armâte trebuia să fie mai întărit cu unități de transmisiuni și de geniu germane.

Inițial, înaltul Comandament german hotărâse ca Armata 3 română să opereze în Caucaz ; datorită acestui fapt ea se afla în luna august pe acest front.

Pregătirile în vederea luării comenzii (organizarea spatelui, organizarea rețelei de transmisiuni, constituirea Cartierului General de- grup de armate – M.C.G.) au început imediat.

în paralel cu aceste pregătiri s-a trecut la. realizarea dispozitivului, prin introducerea în front a M.U. românești sosite și în 'curs de transport.

Comandamentul Armatei 3 a fost transportat din Caucaz la Rostov și apoi pe Don.

Comandamentul Armatei 4 aflat în Transnistria a fost mobilizat și transportat mai tirziu pe front.

Armata 6 germană se afla angajată în bătălia de la Stalingrad.

Dispozitivul urma să se 'realizeze prin grija Grupului de armate „B", însă după planul întocmit de domnul[1] mareșal Antonescu și aprobat întocmai de OKH.

---

[1] Șeful de trupele germane și române comandate de generalul Hoth *(n.n.)*. .

Comanda efectivă urma să fie luată către finele lunii septembrie, după ce se terminau operaţiunile de cucerire a Stalingradului. Se căuţa prin aceasta să se- lase Grupului de armate „Don" o situaţie limpede.

Armata 4 Blindată urma să execute,' după căderea Stalingradului, operaţiunea „Wintergewitter" care să cureţe Calmu- cia de trupele sovietice, să ocupe Astrahanul şi să treacă apoi sub ordinele Grupului de. armate „A", pentru a continua operaţiunile în Caucaz.

Acestea erau prevederile, care din nefericire nu s-au realizat.

Rezistenţa sovietică de , la. Stalingrad era din pe în ce mai îndîrjită. Pe măsură ce prin vitejia şi dibăcia neîntrecută a trupelor "speciale germane se reduceau rezistenţele din partea' sudică şi centrală a oraşului, pe frontul de nord al Armatei 6, între Don şi Volga, ruşii aduceau forţe proaspete, din cele mai războite (Armata 1 de Gardă) cu care au încercat în mai multe rînduri să rupă frontul german. încercările sovietice au rămas zadarnice, însă au încetinit şi întîrziat operaţiunile de curăţire a Stalingradului. De reuşita acestor operaţiuni era legată realizarea dispozitivului defensiv al Armatei 6 şi a! Grupului de armate „Don".

Cum cucerirea Stalingradului nu s-a realizat, luarea comenzii de către Grupul de armate „Don" a suferit o serie de amînări.

Grupul de armate „Don". **Misiunea grupului de ar mate urma să fie hotărîtă ulterior de OKH, în raport' de desfăşurarea situaţiei strategice.**

În nici un caz nu putea fi vorba de o misiune ofensivă ***[subl. ns]***

Din însăşi plasarea grupului de armate pe direcţia Borisoglebsk—Rostov, reieşea clar că scopul urmărit nu putea fi decît :

— păstrarea frontului ocupat pe Don—Volga (sau linia lacurilor din Ca'lmucia) ;

- – interzicerea oricărei încercări inamice de a separa forţele din Caucaz de cele de pe Don şi Volga ;

— a asigura interceptarea Volgăi ;

— a asigura o bună bază de operaţii pentru ofensiva viitoare. . . •

Cu alte cuvinte, grupului de ârmate îi revenea misiunea do a păstra fără gînd de retragere frontul atins la sfîrşitul acţiunilor ofensive în curs.

Front. **Conform liotărîrii OKH Grupului de armate „Don" îi revenea sectorul limitat:**

— la vest: rîul Tihaia (de la vărsarea în Don) – Millerovo—Kamensk (pe Donet) ;

— la ' sud : depresiunea Manici şi rîul Kuma pînă la Marea Caspică' (limita de sud a Grupului de armate „B").

Frontul de iarnă al Grupului de armate „Don" urma să se instaleze pe aliniamentul : cursul mijlociu al Donului (de la

vărsarea rîului Tihaia pînă. lp Ostrovski (60 km vest Stalingrad – malul de. sud al văii Tișank), Dubovka (pe Volga) – 75 km nord Stalingrad), 'cursul Volgăi pînă la Krasnoarmeisk, dealuȷ rile Jergeni—Iașkul (85 km est Elista).

Măsurat pe acest aliniament, frontul grupului, de armate avea circa 700 km..

Forțe la dispoziție. Pentru apărarea acdstui front grupul, do armate urma să dispună de următoarele forțe : 3 comanda mente de armată ; 12 comandamente de C.A. (din care 6 germane) + Corpul de Cavalerie; 29 divizii de infanterie, (din care 14 germane); 6 divizii de cavalerie ; 3 divizii blindate (din care două germane).

în afară de acestea, grupul de armate urma şă fie întărit cu unități de transmisiuni şi de geniu germane.

Dispozitivul, şi organizarea comandamentului. în fixarea, dispozitivului forțelor. s-a ținut seama de următoarele , considera- țiuni de bază :

a) Importanța strategică a regiunii Stalingrad. în adevăr, Stalingradul – în afară de faptul că era o regiune eminamente industrială – prezintă o importanță de primul ordin deoarece, după Rostov, este cel mai important nod de comu- nicații din sud-estul Rusiei ;

b) Cursul mijlociu al Donului constituie cea mai bună bază de operații, atît pentru o viitoare ofensivă aliată, cît şi pentru o eventuală ofensivă rusă în direcția Rostov,. pentru întoarcerea pe la vest a regiunii Stalingradului ;

c) Stepa Calmucă prezintă o importanță redusă față de primele două, deoarece o concentrare de forțe importante în această regiune se părea-nueu de realizat, atîta vreme cît stăpînirea Stalingradului şi interceptarea VojgȘi este asigurată.

Dispozitivul hotărît inițial, ținînd seama de considerațiunile de mai sus era următorul :

a) ***În linia 1*** (de la stînga la dreapta) ,:.

— Armata 3 română: 4 C.A. (C.I, II, IV şi VA); 9 D.I. (D.5, 6, 7, 9, 11, 13, 14», 15 şi 20 I); 2 D.Cv. (D.I şi 7 Cv) pe frontul de la 'vărsarea rîuîui Tihaia în Don, pînă la Kletskaia (inclusiv), adică că un front de circa 170 km ;

— Armata 6 germană • 6 C.A. : 14 D.I. pe frontul : Kletskaia (exclusiv) – Ostrovski – Dubovka – Stalingrad – Dubovîi Uvrag, adică un front de circa 200 m ;

.. – Armata 4 română : 2 C.A. (C.VII şi'C.,Cv.) ; 3 D.I. (D.10, 18 şi 191.) ; 4 D.Cv, (D.5, 6, 8 şi 9 Cv.) pe frontul: Dubovîi ■ Uvrag pînă la Kuma adică pe un front ele circa 330 km ;

b) ***Rezerva :*** la Grupul de armate •— 2 divizii rapide germane (probabil 1 blindată şi 1 motorizată) ; 1 divizie blindată, română (D.I bl.) ; la dispoziția OKH (plasate însă în sectorul Grupului de armate „Don") – 1 C.A. (C.VI A.

român), 3 D.I. (D.I,
2 .şi 4 I.).

Acestea erau prevederile relative la Grupul de armate „Don[1],', la finele-lunii septembrie.

Rostul şi activitatea M.C.G. român în perioada d.e la ÎS august la 18 noiembrie. încă din luna iunie, cu mult înainte de a se cunoaşte intenţiunea înaltului Comandament german, referitoare la constituirea Grupului de, armate „Don", M.St.M. a
propus – dat fiind importantele forţe române destinate frontului de est – şi- domnul mareşal Antonescu a aprobat constituirea şi trimiterea pe zona de operaţii a unui organ propriu, Eşalonul 1 al M.C.G., cu misiunea :

— Să păstreze un strîns contact cu M.U. şi formaţiunile române care luptă pe frontul de est, la est de Bug şi să urmărească satisfacerea tuturor nevoilor lor ;

— Să îndrume echiparea spatelui, în raport d'e operaţiunile proiectate ;

— Să intervină urgent pe lîngă comandamentele superioare în folosul trupelor noastre ;

— Să înlesnească legăturile şi transmisiunile între Marele Stat Major şi marile unităţi aflate pe frontul de est şi invers.

La 10 august, Eşalonul I al M.C.G. a început transportul cu c.f. avînd ca destinaţie Zaporojie.

Între timp, faţă de înaintarea vertiginoasă a forţelor române la sud de Don (C.Vl A.) şi în Caucaz (Armata 3 şi D.2 Munte) s-a cerut şi s-a aprobat instalarea Eşalonului I al M.C.G. la Rostov.

La 18 august acest eşalon a început să funcţioneze.

Ca urmare a hotărîrii OKH, cartierul general al Grupului de armate „Don" trebuia să fie constituit din M.C.G. român, pe lîngă care se ataşa Misiunea Militară germană în România şi un Ober Quartiermeister cu toate serviciile necesare satisfacerii nevoilor materiale a trupelor grupului de armate.

Marele Cartier General român şi Misiunea Miljtară germană trebuiau să se transporte cît mai neîntîrziat pe zona de operaţii, deoarece luarea comenzii urma să aibă loc către finele lunii septembrie. , . ,

La 15 septembrie a început tranâportul cu c.f. a M.C..G. român şi Misiunii Militare germane, în timp ,,de Eşalonul I al M.C.G. pregătea instalarea în Rostov sau Novocercassk.

Ţoate aceste măsuri erau urmarea firească a hotărîrii de constituire a Grupului de armate „Don".

Activitatea Eşalonului 1 al M.C.G. pînă la 25 septembrie 1542 (sosirea M.C.G.). îndată după sosirea la Rostov, Ofiţeri din Eşalonul I al M.C.G. au luat contact cţi toate marile untităţi române aflate pe front, interesîndu-se! de toate nevoile trupelor. A intervenit organizînd transporturi aeriene pentru a înlătura

crizele de munții prin care au trecut pe rînd C.VI A., Divizia 2 Munte și Divizia 3 Munte.

De asemenea pentru evacuarea rapidă a răniților C.VI A. s-a început organizarea spatelui.

Am văzut că majoritatea M.U. clin »Eșalonul II erau destinate Armatei 3, care trebuia să intre în dispozitiv^ pe Don ; marile unități din Caucaz și Crimeea – mai puțin Diviziile 1, 4, 2 și 3 Munte – erau destinate Armatei 4, care urma să 'intre în dispozitiv în Stepa Calmucă.

La 25 august au început mișcările de intrare în dispozitiv.

Măsurile necesare erau luate de Grupul de armate „A" pentru marile unități care se aflau în /Crimeea și Caucaz și . de Grupul de armate „B", p(întru marile unități din Eșalonul II, în curs de debarcare.

Normal ar fi fost ca fiecare armată să conducă mișcările de intrare în dispozitiv. Ori, la această dată, comandamentul Armatei 3 conducea operațiunile din vestul Cauca-zului și . din peninsula Taman, iar comandamentul Armatei 4 se găsea încă la Tiraspol.

În această situație, după o înțelegere prealabilă cu Grupul de armate „B", Eșalonul 1 al M.C.G. a luat asupra sa îndrumarea mișcărilor de intrare în dispozitiv.

Această sarcină nu era ușoară, deoarece interesele viitorului Grup de armate „Don" se izbeau tot timpul de interesele contrarii ale Grupurilor de armate „A" și „B".

Grupul de armate „A", din cauza nevoilor operative mereu crescînde din Caucaz, întîrzia a libera unitățile și comandamentele române de sub ordinele sale, pentru a le trece pe Don.

Grupul de armate „B" cerea insistent ca marile unități române să schimbe cît mai repede diviziile germane de pe viitorul front al Armatei 3 și chiar dincolo de limitele acestuia, spre a le face disponibile pentru bătălia de la Stalingrad, care devenea din ce în ce mai intensă.

Pe de altă parte, din cauza schimbării de destinație în ultimul moment a marilor unități române (inițial fusese prevăzut ca ele să meargă în Caucaz) nu s-a dispus de timpul necesar organizării aprovizionărilor de-a. lungul noilor itinerarii spre Donul mijlociu.

Eșalonul I al M.C.G. a trebuit să intervină, din ce în ce mai stăruitor, pe lîngă comandamentele celor două grupuri de armate, atît pentru organizarea aprovizionărilor și îmbunătățirea situației matejiale a trupelor pe timpul marșurilor, cît și pentru respectarea intereselor operative ale viitorului grup de armate. [II, 15—21].

Beligeranții. la începutul lunii septembrie 1942. La începutul lunii septembrie, situația operativă a frontului de sud-est era următoarea :

a) Pe cursul mijlociu al Donului, la Stalingrad și în Calmucia opera Grupul de armate „B", constituit din : Armata 2

germană, Armata 2 ungară, ■ Armata 8 ' italiană, Armata 6 germană, Armata 4 • Blindată – sub ordinele căreia se afţa şi C.VI A. lomân ;

b) În Caucazia de Nord (la sud de Manîci) opera Grupul de armate „A" constituit din : Armata 1 Blindată, Grupul Ruoff (Armata 3 română, Armata 17. germană)*. Comandamentul Crimeei ;

c) Situaţia forţelor române din Est, la aceeaşi dată, era următoarea :

— În Crimeea (sub ordinele Comandamentului Crimeei) : .comandamentul şi E.N.I. C. Munte, comandamentul şi E.N.I. C.VIIA., D. 1, 3 şi 4 Munte, D. 10, 18 şi 19 I., D. 8 Cv. ;

— În peninsula Taman şi Caucaz : comandamentul Armatei 3, comandamentul C.Cv., comandamentul şi E.N.I. C.I A. ; + R. 2 A.Gr., D. 5, 6 şi 9 Cv., D. 2 Munte ;

— La sud de Stalingrad (în stepa Calmucă) : comandamentul şi E.N.I. ale C.VI A., D. 1, 2, 4 şi 20 I. ;

— în Eşalonul II : comandamente, şi M.U. sosite pe zonă ; comandamentul şi E.N.I. ale C.II A. în zona Mariupol ; R. 2 A.Gr. fusese trimis în Caucaz ; comandamentul şi E.N.I. ale C.V A- în marş către Morozovsk; D. 1 Cv., D. 13 I. în marş la nord-est de Doneţ ; D. 6 I., D. 7 Cv. în marş spre D.oneţ ;

lin curs de debarcare în zona Mariupol—Volnovaha—Şta- lino : D.5 şi 14.1. ; D. Blindată.

În curS de transport cu c.f. : D.7, 9, 11 şi 15 I.

Comandapientul Armatei 4 a fost transportat mai tîrziu.

Astfel, forţele române destipate frontului, de Est se , compu- neau din : 2 comandamente de armată, 8 comandamente de C.A. din care 1 de cavalerie ; 26 divizii din care. 15 D.I., 4 D. Munte, 6 Divizii Cv. şi 1,D. Blindată.

Situaţia forţelor sovietice în zona Grupului de armate ,,B"-

La începutul lunii septembrie 1942, comandamentul sovietic dispunea, pe frontul Kazanskaia—Stalingrad—Astrahan, de ur- mătoarele forţe:;

a) în sectorul Kazanskaia—Iagovski ■ 2 armate (62 şi 21) cu
11 divizii infanterie, 3 divizii cavalerie ;

b) În sectorul Iagovski—Stalingrad (inclusiv) . 6 armate cu
resturi din 41 divizii infanterie, 13 brigăzi infanterie, 26 brigăzi blindate, 6 brigăzi moto, 4 brigăzi anticar ;

c) în sectorul Beketovka—Şartov : 2 armate (57 şi 51) cu; 6 divizii infanterie, 1 divizie cavalerie, 1 brigadaă anticar.

în total = 10 armate cu resturi din 102 M.U.

d) În regiunea Astrahan erau semnalate resturi din două divizii aparţinînd Armatei 68. Detaşamente de siguranţă din aceste M.U. erau împinse spre est.

Deşi foarte multe ca număr, M.U. sovietice aveau mari lipsuri

în efective şi armament din cauza pierderilor suferite în cursul retragerii de pe Doneţ—Mius, aşa eă forţa lor combativă era redusă sub 50%.

La această dată comandamentul german' aprecia că forţele sovietice aflate în faţa Grupului de armate „B" nu sînt capabile de acţiuni ofensive, ele limitîndu-se numai la apărarea poziţiilor ocupate. Majoritatea acestor forţe se aflau angajate în bătălia de la Stalingrad. [II, 1—3].

Intră în scenă Marele Cartier General român. La 25 septembrie M.C.G. soseşte la' Rostov. La această dată Stalingra- dul constituie centrul preocupărilor OKH şi Grupului de armate „B". Situaţia din Caucaz nu permitea încă liberarea forţelor destinate Grupului de armate Don.

Între timp, OKH face cunoscut că luarea comenzii se aminâ, grupul de armate urmînd a lua fiinţă numai după căderea Stalingradului şi după ce trupele germane vor fi curăţit Stepa Calmucă (pînă în Volga şi Marea Călpieă)' de orice elemente inamice.

Totuşi pregătirea operativă şi materială în viitorul sector al grupului de armate trebuia să continue, deoarece iarna rusească era aproape şi însăşi dorinţa fuhrerului .era--ea. iarna să găsească trupele bine instalate în teren.

Aceste pregătiri erau conduse de Grupul de armate „B", care avea comanda întregii zone pînă la Kuma.

Pentru ■ ca aceste pregătiri să fie conforme cu intenţiunilej operative – ale – viitorului grup de , armate era necesar ca un" organ al acestuia să vegheze-asupra intereselor sale.

Acest organ era viitorul stat major al Grupului de armate „Don" (denumit de OKH, „Stab Don") • şi care era constituit, după cum am mai văzut, din M.C.G. român, Misiunea Militară germană în România şi O.Qu. Stab Don (Secţia 4).

M.C.G. a depus o serie de eforturi pentru îmbunătăţirea situaţiei operative şi materiale pe viitorul front al Armatelor 3 şi 4 române. Aceste eforturi au fost călăuzite pe următoarele stări de fapt:

— Prin comunicarea iniţială OKH nu precizase, nici ideea operativă şi nici misiunea precisă a Grupului de armate „Don" ;

— Disproporţia vădită dintre front (circa 700 km) şi forţele destinate (38 M.U.), ţinînd seama de importanţa zonei grupului de armate ;

— Importanţa deosebită pe care o prezenta frontul Armatei 3 română în ansamblul Grupului de armate „Don". În adevăr, era de aşteptat ca ruşii după terminarea operaţiunilor de la Stalingrad să-şi mute zona de efort mai spre vest, fiind favorizaţi de capetele de pod de la sud de Don, precum şi de faptul că stăpî- neau multe observatoare de pe

malul drept la fluviului;

— (Nu se precizase încă aliniamentul' pe care urmau să se instaleze trupele pentru iarnă. Cu alte cuvinte trebuia să se hotărască dacă frontul va fi împins pe Don—Volga prin reducerea capetelor de pod rusești sau se va opri pe. aliniamentul pe care se găseau unitățile la acea dată ;

— Timpul scur.t pînă la sosirea iernii rusești impunea că M.U. să intre cît mai curînd în dispozitivul de iarnă, pentru a se organiza. Pentru aceasta era necesar ca M.U. destinate Armatei a 4-a să fie liberate imediat, deoarece unele erau reținute în Caucaz iar altele nu începuseră încă trecerea peste strîm- toarea Kerci ;

— Lipsa materialelor pentru organizarea pozițiilor și adăpos- tirea trupelor, precum și sărăcia zonei în special în Stepa Calmucă a constituit grija de căpetenie a (M.C.G. român ;

— Situația grea în care se găseau unele din M.U. române aflate deja în est (efective, dotare, stare fizică etc.) și în special C.VI A. (D.I, 2, 4 și 20 I.) impunea înlocuirea cît mai grabnică cu alte M.U. din Eșalonul II.

înaltul Comandament german a găsit de altfel legitime dole- anțele MjC.G. român și l-a asigurat că ele vor fi împlinite, în măsura în care situația de la' Stalingrad și din Caucaz o vă permite. [II, 21—23]

Armata 3 română preia frontul din Cotul Donului. Relatarea generalului Petre Dumitrescu. După pătrunderea sovietică la sud de Don, în zona Serafimovici, comandamentul german a împins spre Don cu cea mai mare grabă unitățile române ce soseau cu calea ferată.

Debarcarea unităților noastre a avut loc între 8 august (Divi- zia 13 Infanterie) și 2 octombrie (Divizia 7 Infanterie) în zona Stalino—Volnovaha, Mariupol, la început cu un debit slab (Divizia 13 în 15 zile), ajungînd în septembrie la sosiri masive (4—5 zile, o divizie).

Marșul din zona de debarcare pînă la Doneț a fost organizat de Eșalonul înaintat al M.C.G. român (Rostov) iar de aici la front de către Eșalonul înaintat al Armatei 3, trimis la Moro- zovsk încă de la 3 septembrie pentru a pregăti din timp condițiuni mai bune de iernare, de instalarea trupelor și de executarea marșurilor de la Doneț la front.

în acest timp, comandamentul Armatei 3 a continuat să conducă operațiile din Cuban, pînă la cucerirea iNovorosiiskului.

Urgența introducerii diviziilor române pe front a impus marșul de aproape 600 km să fie executat:

— în ritmul cel mai rapid, nu așteptîndu-se concentrarea unităților și formațiunilor diviziilor și fără posibilitatea antre? nării treptate a trupelor și animalelor ;

— cu o. hrană insuficientă pentru oameni și • cai, față de eforturile mari și prelungite cerute unităților ;

— într-o regiune săracă, cu drumuri naturale şi cantonamente insuficiente.

Nici chiar regimentelor nu li s-a îngăduit să se adune înainte de a începe marşul spre zona de operaţiuni. Citez cazul unui batalion din Regimentul 9 Dorobanţi, debarcat la 9 sep- ■ tembrie, care nu a putut ajunge regimentul său decît la 22 sep- tembrie, după aproape 350 km de marş. Se poate uşor înţelege în ce condiţiuni grele ş-a executat acest marş.

Diviziile puse sub comanda Armatei 3 veneau direct din ţară, ele luaseră parte la bătălia Odessei, după care fuseseră retrase în ţară. Dispuneau numai – de 6 batalioane infanterie (cîte 2 batalioane în loc de 3, de fiecare regiment), un batalion de cercetare, două regimente de artilerie a cîte 6 baterii, un bata- lion pionieri, un escadron cavalerie, unităţi anticar (6 piese mijlocii de divizie), transmisiuni,‘ poliţie, precum şi formaţiu nile normale de servicii.

Trebuie să subliniem că diviziile noastre au dispus la Don de o forţă mai redusă în infanterie (6 batalioane în loc de 9), dar de o proporţie satisfăcătoare în artilerie, de insuficiente mijloace radio şi mai ales de mijloace foarte reduse de auto- transport, faţă de distanţele considerabile dintre căile ferate şi front etc. , -'.

Armamentul anticar al regimentelor de infanterie era de un calibru ppeă mic, total ineficace faţă de. noul tanc^ sovietic [T-34 – n.n.] cu care am avut de'luptat la Don. Minele anticar trebuiau să ne fie livrate de comandamentul german ; ele ni s-au pus la dispoziţie prea tîrziu şi în cantităţi insuficiente

Trupe*):® noastre nu erau echipate pentru a: face faţă climei aspre din estul Rusiei.-Mantaua scurtă şi necăptuşită suficient pantalonii nevătuiţi, izmenele scurte ca şi bocancii prea mici au contribuit ca trupele să-fie slăbite fizicește şi din cauza frigului (în afară de alimentarea săracă). Foarte multe pierder din cauza degerăturilor, puteau fi evitate dacă trupele noastre ap ;fli,"avut echipament bun de iarnă.

Echipamentul de Mîrtie german, ca şi cel îmblănit trimis din ţară (căciuli, cojoace etc.), a sosit în ..cea mai mare- parte prea tîr.ziu, după bătălie [după ■ contraofensiva sovietică – *n.n*.]

•Condiţiile în care am luat comanda trupelor române din Cotul Donului. La 16 septembrie, terminînd operaţiile cu care fusesem însărcinat în Cuban, am – deplasat ‘comandamentul ar matei mai întîi la Rostov, apoi la Kamensk, de unde puteam urmări mai de aproape condiţiile în cáré se ‘ executau marşu rilo unităţilor noastre.

La Morozovsk nu ne-am putut instala pentru a urmări mai bine angajarea unităţilor române, decit la 1 .octombrie cînd cu mare greutate am obţinut ^localurile ce ne erau des tinate.

Către finele lunii august pe cînd înă găseam încă .în Caucaz mînd înştiinţat, că în curînd comandamentul Armatei. 3" va primi

un sector de apărare pe Don între Suhoi Doneț și Klets- kaia, am întocmit și înaintat M.C.G. ■ un proiect de Întrebuin- țarea forțelor ce ne erau destinate.

În acel proiect s-a socotit că apărarea urma să se facă chiar pe Don, la obstacol, și că vom dispune de 9 divizii infan- terie. Am arătat mai sus că în realitate frontul ¿ermano-ita- lian pe bare l-am luat în primire nu se găsea la obstacol și că nu am dispus decît de 8. divizii infanterie deoarece Divizia. 20 Infanterie de la Stalingrad' nu a fost făcută disponibilă*și nu a fost pusă niciodată la dispoziția armatei.

La această dată bătălia pentru Stalingrad nu luase încă aspectul de maximă încleștare ; comandamentul german era convins că va izbuti să pună heîntîrziat mîna pe. acest pivot de manevră de capitală importanță strategică. Într-adevăr, la Stalingrad trebuia să se găsească nu vîrful aventurat al unei înaintări în săgeată – așa cum ne-am găsit la 1.8 noiembrie –, ci un umăr solid al stăpînirii Cotului Volgái.

Dar chiar și în acest' din urmă caz, o analiză cît de su mară a condițiilor strategice ale frontului dintre Voronej și Sta- lingrad învedera posibilitatea unui efort .principal sovietic în zona repartizată Armatei 3, pe ‘ direcția generală Róstov. Cucerirea Rostovului ducea ța tăierea tuturor comunicațiilor terestre cu fronturile Caucăzului și Volgái (Stalingrad și Calmucia), spul- berînd astfel toate rezultatele campaniei germane din vara anului 1942. .

Armata a scos în evidență acest pericol și a cerut să ni se încredințeze un front proporțional cu mijloacele noastre ce ne- ar fi dat posibilitatea de a' păstra suficiente forțe în rezervă mai ales pe direcția Serafimovici—Rostov.

Adevărata situație a frontului italo-german am aflat-o pen- . tru prima dată de la eșalonul înaintat al Armatei (trimis încă de la 3 septembrie la Morozovsk), care a cunoscut-o cu ocazia prezentării sale la Armata 8 germană :

— bătălia de la Stalingrad lua din ce în ce mai mult proporții considerabile, ambii adversari' concentrînd aici forțe foarte importante ; .

— frontul ce ne era destinat prezenta mai multe capete de pod sovietice la sud de Don. •

Ajuns la 17 septembrie la Rostov, grija mea de căpetenie ' s-a concentrat asupra a ‘ două probleme capitale •

, – reducerea capului de pod inamic de la șud de Don ;

— introducerea în front a diviziilor române după ideii» operative propuse de Armata 3 prin proiectul sus menționat, ce căpătase aprobarea mareșalului Antonescu, îfi calitatea sa de viitor comandant al- Grupului de armate „Don”.

a) ***Reducerea capului de pod sovietic de la sud de Don#*** care avea o dezvoltare frontală de peste 70 .km (aproape jumă- tate din frontul armatei) și o adîncime care atingea pe valea

Tuțkari 25 km, era imperios necesară deoarece :

— permitea concentrarea la sud de Don a unor forțe puternice sovietice, ușurînd declanșarea unei ofensive de marii proporții ;

— permitea atacuri concentrice .în clește din intrînduriie Kletskaia și Bolșoi în contra centrului și dreptei Armatei 3;

— lăsa în stăpînirea sovietică cele mai bune observatoare din zonă ;

— ne lipsea de avantajele pe care le-ar fi 'prezentat stăpînirea înălțimilor de la sud de Don și a -obstacolului foarte; important, contra infanteriei și în special a tancurilor, format,; de acest fluviu ;

— lungea frontul cu mai mult de 20 km, răpindu-ne astfel posibilitatea de a avea rezerve mai mari ;

— lăsa în stăpînirea adversarului acoperirile formate de satele și pilcurile de pomi de pe malul sudic al Donului.

Armata 6 germană, conștientă și ea de inconvenientele ce rezultau din existența capului de pod. sovietic la sud de Don, proiectase executarea la 22 septembrie a unui atac germano^; italian pentru reducerea lui. Cartierul general german. fOKH) nu a aprobat acea'stă operație pe motiv Că nu o poate sprijini cu aviația și blindatele necesare, absorbite de bătălia de lâ Stalingrad.

Stăruințele ce am depus pe lingă Grupul de armate „B" de a executa reducerea capului ■ de pod Serafimovici, folosind și primele divizii române ce soseau pe front, așă cum aprobase mareșalul Antonescu, nu au avut mai mult succes. O propunere făcută' mai tîrziu, după luarea frontului în primire (16 octombrie, raportul nr. 36 312/1'942) pentru ameliorarea în proporții mult mai modeste a traseului frontului nostru nu a fost, nici ea, aprobată de comandamentul superior german.

Armata intenționa să profite ' de faptul că trupele sovietice nu aveau organizații pe înălțimile din fața intrîndului de

la Bolşoi * acoperite numai cu avanposturi slabe, în scopul de a micşora adîncimea întrîndului sovietic şi a ,putea astfel apăra în mai bune condiţii cele -două cote, care formau umerii pungii (cotele 220,0 la est şi 228,0 la vest).

S-a subliniat în propunerea noastră că „cu cît se lasă timpul să treacă, "condiţiile de succes vor fi mult mai. grele", adăugîndu-se că acest atac ar constitui „în acelaşi timp singurul mijloc eficace de-a cunoaşte realitatea asupra adevăratelor mijloace ale trupelor sovietice din faţa noastră" deoarece forţele sovietice deveneau din ce în[1] ce mai tari şi rfiai agresive.

b) *Repartizarea pentru diviziile române a ufl$p sectoare în proportie cu capacitatea lor operativă.* Armata 3 a urmărit de la început să realizeze un* dispozitiv care să satisfacă .cît mai mult posibil dezideratul de a se încredinţa diviziilor noastre un front în raport cu capacitatea lor operativă şi de a se asigura rezervele necesare, .

De altfel şi Instrucţiunile Marelui Cartier Genefal român prevedeau acest deziderat:

„Armata 3 să nu intre în front într-un dispozitiv liniar expus, de a fi pătruns oriunde, fără posibilităţi de intervenţie la timp şi eficace a rezervelor.

Dacă nu sé vor găsi M.Zl. germane în rezervă care să poată ■interveni la timp şi eficace se vor opri M.U. române, urmînd ca întreaga zonă a Armatei 3 să fie ocupată cu trupe române numai după ce se vor găsi toate M.U. (germane şi române) prezente în zonă" ***[subl. ns].*** ■

Din nefericire înaltul nostru comandament, deşi a prevăzut şi prescris clar aceste directive a cedat prea uşor presiunilor de la OKH,' atunci cînd Armata 3 a refuzat să execute ordinele contrarii germane prin care se-înşirau forţele noastre într-un cordon subţire fără, rezerve.

Concepţia apărării şi dispozitivul propuse de Armata 3 au fost aprobate şi de către Grupul de armate „B" dar în aplicare nu le-a respectat.

Intrarea în dispozitiv pe Don a .forţelor ce au compus Armata 3 s-a făcut între 12 septembrie şi 1 noiembrie.

Luarea în primire a misiunii de către Armata 3 s-a făcut în mod treptat.

între 18 septembrie şi 1 octombrie am luat contact personal cu generalul [Majpmilian] von Weichs, comandantul Grupului de armate „B" (18 septembrie – Starobelsk) sub comanda căruia trebuia să opereze Armata 3 pînă la constituirea Grupului armate „Don" (Armatele 3 şi 4 române şi Armata 6 germană), a cărui comandă urma să fie încredinţată mareşalului Antonescu imediat după căderea Stalingradului :

— cp generalul [Friedrich] Paulus, comandantul Armatei' 6 germane (20 septembrie—Golubinka) sub ordinele

---

*** Blinov, în documentele germane (*n.n.).***

căruia s-a executat pînă la 10 octombrie introducerea în front a trupelor noastre (prin înlocuirea diviziilor germane şi italiene) ;

— cu generalul ţItalo] Gariboldi, comandantul Armatei 8 italiene, al cărui front urma să fie preluat în mare parte, de către noi.

Din discuţiile cu aceşti generali am constatat că principial sînt în . totul de acord cu . mine asupra felului cum trebuie înţeleasă apărarea. şi asupra necesităţii reducerii capetelor de . pod sovietice de la sud de Don. Generalul Paulus mi-a trimis chiar un studiu al statului său major care corespundea în totul cu proiectul meu, în curs de^ executare. [III, 11—16].

Intîlnirea generalului Petre Dumitrescu cu generalul Maximilian von Weichs. La 18 septembrie 1942, domnul general de armată P. Dumitrescu, comandantul Armatei 3, însoţit de colonelul adjutant [Socrate] Mardari, şeful Eşalonului I al M.C.G., colonelul Schone* ofiţer de legătură lâ Armata 3 şi maior Ivănescu din comandamentul Armatei 3 s-au prezentat la cartierul general al Grupului de armate „B" instalat la Starobelsk. .

Primiţi de domnul general de armată baron von Weichs, comandantul grupului de armate au discutat următoarele chestiuni :

1. Domnul general Dumitrescu arată că Armata 3 română trebuie să intre în front într-o zonă largă de 160 km. Şeful de ' stat major al armatei, vizitînd sectoarele diviziilor intrate pe front, a constatat cu surprindere că frontul nu se află pe Don ; inamicul este trecut peste tot pe malul de sud, iar la legătura între Armata 6 germană şi Armata 8 italiană este Un cap de pod adine de 25 km la sud de Don şi larg de 70 km [capul de pod de la Serafimovici – *n.n.l.*

în[1] asemenea situaţie, Armata 3 primind un front de 160 km va fi foarte greu să-şi îndeplinească misiunea – cu unităţile de care dispune. Situaţia se va agrava încă cu venirea iernii şi îngheţarea Donului, dacă frontul va rămîne în această situaţie şi nu va fi împins imediat pe malul de sud al fluviului.

Domnul general Dumitrescu arată că a venit, înainte de a lua comanda sectorului, să arate domnului comandant al grupului de armate situaţia şi-l roagă să ne spună punctul său de vedere

Domnul general baron. v. Weichs- răspunde că este de acord cu constatările expuse. Frontul actual a rezultat din pătrunderfea rusă pe frontul Armatei 8 italiană. Părerea d-sale personală este că nu se poate ierna în- situaţia actuală, mai ales că toate localităţile se găsesc în valea Donului şi trupele noastre ar trebui să ierneze pe nişte pjatouri goale, pustii, expuse. vînturilor şi. viscolelor, aşa .de puternice în această regiune.

Domnia sa arată că intrîndul rus trebuie neapărat suprimat.

Operațiunea nu se poate executa fără aprobarea OKH. A cerut această aprobare, însă pînă acum nu o are.' Atacul trebuie executat cu forțe suficiente. Cu cît ruşii stau mai mult în capül de pod, se întăresc şi scoaterea lor va. fi mai grea.

Comandantul Grupului de armate „B" este de părere că reducerea capului de pod trebuie făcută înainte de a intra trupele române în sector. Intenția sa era să folosească trupe germane şi italiene în acest scop. însă nu a primit aprobarea şi' nici nu s-au pus la dispoziție forțele necesare. Arată însă că operațiunea trebuie neapărat făcută.

Domnul general P. Dumitrescu comunică domnului general v. Weichs . că însuşi domnul mareşal Antonesc'u i dorește, .să şe clarifice situația ; Armata 3- nu poate ierna în aeeastă situație.

■ Este în interesul situației generale» a aliaților să se rectifice frontul. Domnul mareşal a aprobat ca şi trupele române să colaboreze la această operațiune. Noi nu o putem însă executa singuri, pentru că ne lipsesc mijloacele, ofensive : care de-luptă, tunuri de asalt, aviație dé luptă.

Se discută apoi ce forțe ar fi' necesare pentru reducerea capului de pod. Comandantul Grupului de armate „B" socotește bă ar. trebui cam 2' divizii pe fiecare flanc.țşi pungii, unități suficiente de- care de luptă şi aviație de luptă.

Domnul general Dumitrescu îşi exprimă părerea ⌋ c.ă este probabil că OKH nu a dat aprobarea pentru reducerea capului de pod fiindcă a socotit că nu are disponibile forțe suficiente ; din moment ce domnul mareşal Antonescu a hotărît ca forțele române să concure la această operațiune, chestiunea ar trebui repusă GKH.

Domnul general Dumitrescu constată cu bucurie că domnul general v. Weichs este de aceeaşi părere cu noi,- mai ales că ieri maiorul Bartsch, de la Misiunea Militară germană, comunicase că Grupul de armate „B" n-ar fi avînd acelaşi punct de vedere. Ceea ce ni se spune astăzi este cu totul altceva decît ne-a comunicat ieri maiorul Bartsch '.

---

* Maiorul Bartsch fusese trimis la Grupul de armate „B"' în ziua de 17 septembrie, pentru a întreba care 'sînt intențiile grupului de armate în privința reducerii capului de pod. La înapoiere maiorul Bartsch a comunicat colonelului Mardari părerea grupului de armate :

— a fost prevăzut un atac pentru 21 septembrie care să reducă acest ieşind, dar s-a renunțat ;

— atacul nu poate fi organizat decît cu. ordinul OKH ;

— diviziile germane aflate în zonă sînt slabe, Divizia 298 nu are valoare combativă ;

— s-a mai făcut o experiență dureroasă cu reducerea unui cap de pod într-un alt sector şi s-au pierdut 1 000 oameni ;

— trupele au primit ordin să se întărească pe pozițiile

2. Domnul general Dumitrescu cere să se precizeze cum vor fi întrebuinţate diviziile române, care sosesc în viitoarea zonă a Armatei 3. A arătat că Divizia 1 Cavalerie a fost introdusă într-un sector care nu e cuprins în viitoarea zonă a Armatei' 3. Iar Divizia 13 [Infanterie] a fost pusă să apere un front de 50 km mult prea mare pentru posibilităţile ei. Divizia a fost puternic atacată îndată ce a intrat pe front.

Domnul general v. Weichs dă asigurări că Divizia 1 Cavalerie va fi repede schimbată şi trecută în zona Armatei 3. Nu ştie de atacul de pe frontul Diviziei 13.

Interv'ne locotenent-colonelul X [sic !] din I *A* [secţia operaţii a statului major] al grupului de armate care confirmă că Divizia 13 a fost atacată puternic. Printr-un contraatac, executat cu unităţi din Divizia 113 germană, s-a restabilit situaţia' şi reocupat poziţia.

^Domnul general Dumitrescu arată că, lucruri' de acestea se vor întîmpla încă dacă diviziile noastre vor fi întinse pe fronturi de 50 km. Domnia sa cere să i se precizeze dacă se va continua procedeul actual ca diviziile române să schimbe prezentul dispozitiv, .preluînd fronturi enorme, sau printr-o colaborare cu comandamentele germane va putea realiza dispozitivul defensiv gîndit de comandamentul Armatei 3. Studiind zona dată armatei, s-a ajuns la un difcpozitiv, însă comandamentul german, prin ordinele date, nici nu cere părerea Armatei 3 române, nici nu urmăreşte realizarea unui dispozitiv. Comandamentul german pare preocupat numai de ideea schimbării cît mai repede a trupelor sale de pe front. Desigur, trebuie mai întîi hotărît dacă reducem sau nu eapul de pod de la sud de Don. Diviziile române sînt în' marş şi ■ trebuie să ştim ce facem , cu ele" cînd ajung în zonă.

Generalul v. Weichs răspunde :

Dispozitivul va fi hotărît de domnul mareşal Antonescu.

Nu pot preciza ce vor face marile unităţi române care sosesc. Deocamdată se vor aduna în spatele frontului şi vom vedea. Nu aş putea merge mai departe şi interveni într-o chestiune ce depinde de domnul mareşal Antonescu. Totul este să ne hotărîm repede ce vom face, căci se apropie iarna.

Domnul general Dumitrescu arată că Divizia 6 a sosit în zonă ;

---

actuale. *ín* Cotul Donului, la est de Kletskaia, trupele germane ţin frontul cel mai scurt, pe coardă, şi aşa vor-ierna, nu vor împinge frontul pe. Dón.

În ceea ce priveşte lungimea mare" a frontului Armatei 3 şi rugămintea noastră ca diviziile române să fie introduse pe fronturi de capacitate, maiorul Bartsch ne-a comunicat următorul răspuns :

— la început, pe acest front au fost $4^1/_2$ divizii germane;

— în prezent, circa, 7 divizii germane şi 1 italiană vor fi schimbate de 8 divizii române ;

— diviziile române sînt complete ca efective şi armament. *(nota general Pétre Dumitrescu).*

un regiment a fost trecut în rezerva Corpului V armată. Ea nu va putea schimba' Divizia 79 germană, pe frontul actual. Ni s-a spus de Grupul de. armate „B" că frontul ce revine Armatei 3 a fost ținut mai înainte de 4 1/2 divizii germane. Apreciez că din această cauză s-a produs situația actuală.

Față de situația capului de pod, sectorul din centrul zonei Armatei 3 devine foarte important. El trebuie încredințat unei mari unități întărite. Aceste considerațiuni trebuie avute în vedere la realizarea dispozitivului defensiv, nu numai ideea de a face disponibile cît mai repede trupele germane. ¡Dispozitivul Armatei 3 nu se poate realiza fără colaborarea noastră.

„Eu voi răspunde în viitor de apărarea acestei zone. Aș veni chiar miine la Morozovsk pentru a lucra cu dv. și
Armata 6 germană* Nu avem însă unde ne instala, nu ni s-a cedat pîriă azi nici un local. Nu. ni se pun la dispoziție transmisiunile ca .să mă pot lega cu marile, unități și să .pot comanda".

'Generalul v. Weichs spune că a dat ordin să se facă loc la Morozovsk pentru instalarea cartierului Armatei 3, de asemenea să se cedeze canalele telefonică și telegrafice necesare.

Domnul general Dumitrescu întreabă ce rost are Divizia 298 germană în efectuarea schimbului pe front. Ni s-a comunicat că aqeastă divizie va înlocui trupele italiene și unitățile române vor schimba unitățile Diviziei 298.

Generalul v. Weichs. arată'că Divizia 298 este în rezervă.

în co'ncluzie domnia sa cere să intervină și domnul mareșal Antonescu și va interveni și domnia sa la OKH pentru a se aproba reducerea capului de pod de la sud de Don.

-Domnul general Dumitrescu promite că va interveni, fiind în interesul cauzei comune.

în după amiaza aceleiași zile, domnul general Dumitrescu a vizitat pe colonelul Weinkneeht, șeful O.Qu. pe lîngă Grupul de armate „B", cerîndu-i :

a) Să țină seama de organizarea și de situația specială a serviciilor M.U.'bomâne ;

b) Să se dea trupelor aflate în marș piine, nu făină ;

c) Să se- sporească; rația de grăunțe pentru cai ; nu se pot executa marșuri de 4—500 km. cu 1 kg rații grăunțe pe zi ;

d) Să¹ se dea regulat cota de carburanți ;

e) Să dea lemne pentru bucătării; trupele ard lemnăria'din casele dărîmate ;

f) Relații asupra aprovizionărilor cu lemne de foc și cărbuni pentru iarnă.

Colonelul; {Weinkneeht] răspunde că. va avea în vedere toate nevoile trupelor române și în măsura posibilităților : le va satisface. Singura problemă pentru care pînă azi nu are nici o' soluție este aceea a combustibilului pentru iarnă. Această problemă a fost trecută numai de trei săptămîni ¿te la OKH asupra grupului de armate. [IV, 319—324]

La Golubinka, cu generalul Friedrich Paulus. în ziua de 20 septembrie 1942 am fost [general Petre Dumitrescu – *n.n.*] în vizită la P.C. al. Armatei 6 instalat'pe Don la Golubinka, însoţit fiind de generalul [Ioan] Arbore,' şeful de stat major al armatei şi căpitan de rezervă. Rosetti de la Marele Cartier General.

Cu această ocazie am discutat cu domnul general Paulus – comandantul Armatei 6 şi general [Arthur] Schmidt – şeful de sfht major, următoarele chestiuni :

1. Am arătat domnului general Paulus surprinderea noastră că frontul pe care trebuie să-l ocupe Armata 3 nu se găseşte pe Don, aşa cum ni s-a spus. Pe circa 2/3'din front se găseşte la sud ide 'Don, iar în regiunea vest Serafimovici, inamicul disr pune de un cap de pod larg şi adînc, de care desigur va profita la/momentul oportun.

I-am arătat pericolul care ne aşteaptă ţinînd seama că frontul pe care-l vom ocupa; se găseşte pe direcţia probabilă de efort a inamicului : Saratov—Rostov şi că acesta şi-a .asigurat dinainte posibilităţi de, adunare, a forţelor stăpînind' aproape toate trecerile peste Don.

Dispozitivul stabilit pentru armată a avut la bază această idee, că frontul se găseşte pe Don.

Va trebui "deci ca înainte de a intra. în front, să se întreprindă o.'operaţiune de ducere' a acestui front pe Don.

La cele de mai sus, domnul general Paulus mi-a răspuns că este în totul de acord cu cele ce am arătat şi ca dovadă mi-a prezentat un proiect ,d#ı reducere a capului de pod, pe care l-am luat cu mine.

Propunerea făcută de armată a fost respinsă însă de Grupul [de aripate] „B".

Motivele nu le cunoaşte.

La acestea subsemnatul mi-am îngăduit să răspund că motivu„ probabil al neaprobării este lipsa de forţe,' dat fiind că toate forţele germane disponibile se întrebuinţează la Stalingrad.

Şi în consecinţă, dacă acesta ar fi motivul, eu sînt autorizat să comunic că dominul mareşal Antonescu este de părere ca să .nu se mai introducă pe front forţele române care sînt, în curs de sosire, ci să se grupeze un C.A. care împreună^ cu forţele germane* aflate în zonă, sprijinite şi de aviaţie şi materiale speciale necesare, să acţioneze ofensiv pentru reducerea capului de pod şi ducerea frontului pe Don – după care trupele Armatei 3 să ocupe frontul defensiv.

L-am rugat pe domnul general Paulus Să ia act de cele ce i-am comunicat şi să facă propunere în acest sens la Grupul „B".

2. Am cerut domnului general Paulus să libereze Divizia 11 Cavalerie care ocupa front în afară de sectorul stabilit de armată.

I-am spus că am nevoie de această divizie ca rezervă de armată. Mi-a răspuns că deocamdată nu are posibilităţi. *

3. Am comunicat domnului general Paulus greutăţile pe care le are Divizia 13 care a fost întinsă pe un front mult prea mare
-faţă de capacitatea ei operativă.

4. Am mai supus domnului general şi greutăţile materiale întîmpinate de aceste divizii şi de sărăcia zonei.

La acestea mi-a răspuns că regiunea Stalingrad este mult mai săracă.

5. Am mai rugat pe domnul general Paulus să ne dea părerea d-sale asupra dispozitivului defensiv de adoptat de armată.

Mi-a promis că-l va da ulterior. [V, 290—291]

Situaţia generală a Armatei 3 române la 10 octombrie 1942. La 10 octombrie cînd am luat comanda operativă situaţia era următoarea :

a) Frontul armatei care nu era încă complet ocupat de trupele noastre, avea un traseu foarte nefavorabil pentru apărare. El prezenta însemnate dezavantaje tactice şi strategice.

b) Dispozitivul era complet liniar, - foarte puţin dens, lipsit de orice adîncime. Companiile aveau de regulă toate plutoanele în linie, batalioanele numai 1—2 plutoane în rezervă iar regimentele numai compania de pionieri şi plutonul cercetaşi călări. Diviziile, pentru 18—20 km de front, aveau în cel mai bun caz 2 batalioane în rezervă iar corpurile de armată numai grupurile de cercetare (2—3 escadroane) şi batalionul de pionieri. La 10 octombrie, pentru 130 km front armata avea în rezervă numai Divizia 7 Cavalerie, adică valoarea a 3 batalioane şi 4 baterii, ceea ce era cu totul derizoriu. ^

c) Lucrările defensive luate în primire de la italieni şi mai ales de la germani erau aproape inexistente. Totul- trebuia creat de la început, în condiţii grele : fronturi mari, terenul foarte tare, unelte mari puţine, materiale de construcţie greu de găsit sau la distanţe foarte mari. Lucrările din prima linie trebuiau construite în prezenţa inamicului, deci numai noaptea. Mîna de lucru era redusă la număr şi foarte împrăştiată, fiindcă în acelaşi timp trebuiau construite adăposturi pentru întreg efectivul
în oameni şi cai, iarna apropiindu-se şi localităţile fiind mici, râre şi sărace. Trupele au mai trebuit în acelaşi timp să stringă recolta de pe cîmp, mai ales pentru a asigura hrana cailor.

d) Camuflarea era greu de obţinut, terenul fiind lipsit de acoper'ri.

e) Comunicaţiile erau simple piste, fără poduri, mediocre pe timp bun, neviabile în perioadele ploioase.

f) Transmisiunile permanente din zonă erau rare şi defavorabil orientate. Armata a trebuit să éxecute lucrări

considerabile cu batalioanele sale de'transmisiuni.

Dispozitivul realizat pînă la 10 ..octombrie, cînd Armata 3 a luat comanda, era : .

La est, Corpul IV sj-mată, călare pe intrîndul Kletskaia, avtnd un front total de 33 km, dispunea de «Divizia 1 Cavalerie (front 15 km) şi Divizia 13 Infanterie (front 18 km).

La centru :

— Corpul V armată apăra un front de 37 km între Raspopips- kaia şi creasta vest valea Ţariţa. Efortul apărării se făcea călare pe valea Ţăriţa ; dreapta Corpului V armată constitua 6 zonă pasivă din cauza bălţilor şi terenului mocirlos. Avea sub ordine Divizia 6 Infanterie (17 km) şi Divizia 5 Infanterie (20 km).

— Corpul II armată apăra frontul de 35 km din faţa marelui intrînd inamic, călare pe' valea Ţuţkan, repartizat Diviziei 14 Infanterie (17 km) si Diviziei 9 Infanterie (18 km).

Armata a văzut de la început pericolul „ruperii, frontului armatei pe direcţia Koţovski—Cernişevskaia" (ordinul nr. 100 din 10 octombrie) şi a căutat să facă aici efortul său defensiv şi să obţină reducerea pungii sovietice. Am văzut că această acţiune nu a fost aprobată de comandamentul german.

Micşorarea frontului Corpului II armată nu a fost posibilă căci ar fi dus la subţierea prea mare a frontului celorlalte divizii, ;ce aveau pierderi mai mari.

A căutat însă să "graviteze aici cu puţinele rezerve de. care dispunea .(Divizia 15 Infanterie şi Divizia 7 jCavalerie) şi cu tot aportul suplimentar ide'foc şi armament anticar.

La vest, Corpul I armată apăra un front de 39 km cu Divizia 11 Infanterie (17 km) şi Divizia 7 Infanterie (22 km). Trupele sovietice.au fost în luna noiembrie mai puţin active în acest sector. Acest fapt a permis să se creeze disponibilităţi oare au fost aduse la centrul armatei pentru limitarea şi apoi oprirea înaintării sovietice.

La 10 octombrie frontul românesc era realizat cu excepția Diviziilor 15 și 7 Infanterie.

Armata a încercat să obțină și Divizia 1 Cavalerie care apăra un front în afara zonei fixată ei. La 7 octombrie (raport 35 918) a repetat insistent această cerere: „Altfel Armata 3 română este lipsită de rezervele necesare cu atît mai mult cu cît nici diviziile, nici corpurile de armată din front nu dispun decît de- rezerve cu totul neînsemnate. Armata 3 a contat pe Divizia 1 Cavalerie care trebuie să-i fie- pusă în 2—3 zile la dispoziție. Armata 3 apreciază că față de numărul redus de batalioane al diviziilor sale, lipsită aproape total de rezerve și cu o densitate slabă în front, nu va putea apăra în bune condițiuni frontul ce i s-a încredințat".

Toate intervențiile armatei au rămas fără rezultat.

Eforturi zadarnice pentru a preveni un dezastru în Cotul Donului. La 15- octombrie cu' ocazia vizitei generalului [Maximilian] von Weichs la -cartierul Armatei -3-; ăm • expus [general Petre Dumitrescu – *n.n.]* situația de atunci, arătînd toate, inconvenientele ce decurg pentru armată din felul cum au fost introduse în front diviziile române.

Cele expuse verbal le-am concretizat într-o notă scrisă predată Grupului de armate „B" a 2-a zi în care arătam [III, 18—21] :

Notă de situația și nevoile Armatei 3 române (15 octombrie 1942). 1. Armata are în prezent un front de 120 km. Sînt în linie 6 divizii de infanterie și *o* divizie de. cavalerie. Deci o ^divizie pe un front de circa 18 km—20 km. Diviziile noastre au 6 batalioane. În linia IL avem o. .divizie de cavalerie pe jos și în curs depgriiparé încă. două divizii de infanterie.

Față de densitatea actuală ar fi nevoie să se mai introducă în linie încă o divizie.

Dacă se vor schimba trupele italiene pîriă la limita definitivă de vést a armatei se lungește frontul cu încă 60 km." Armata nu are mijloace suplimentare de : artilerie grea, ' anticar, pionieri, aruncătoare de flăcări, artilerie antiaeriană.

Rezervele sale nu .:au mobilitate, toate fiind divizii *pe* jos. Deci armata nu va putea schimba unitățile italiene, decît după ce va avea la dispoziție în rezervă minimum »3 divizii, în afară ' de forțele necesare din linia I.

Divizii în rezervă sînt necesare și pentru schimbul unităților de pe front, mai ales pe timpul iernii.

2. Este nevoie să se schimbe Divizia 1 Cavalerie care ar fi singura rezervă mobilă fiindcă Divizia Blindată nu este a arma~ tei [a fost în rezerva Grupului de armate „B" – *n.n.*]. ‘

3. Muniția lipsește, nu avem nici echivalentul unei dotații germane – așa .că nu se poate •’ riposta la acțiunile inamicului.

Se face cea mai mare economie, de aceea pierderile sînt

4. Hrana trupei este insuficientă. Plinea puțină, 600 grame și de multe ori chiar 400 grame : grăsime nu se dă deloc. Carne proaspătă se primește foarte rar sau deloc. (Divizia 14 nu a primit deloc de la 12 septembrie). Cantitățile, de hrană nu sînt suficiente ca să hrănească un om care stă noaptea afară în frig și toată ziua luptă sau lucrează. Lipsește cbmplet sarea, așa că mîncarea nu ■ are gust. Alimentele vin tîrziu. Divizia 9 nu a primit deloc de două zile. Trebuie să avem o rezervă de cel puțin 10 zile hrană ca să preîntîmpine aceste întîrzieri mai ales pe vreme de noroi.

5. Poziția s-a luat în primire ,fără organizațiuni sau cu lucrări foarte sumare. Nu avem mijloace ca să organizăm, lipsind pneltele mari, materialul lemnos. și obstacolele precum și coloane de transport.

6. A'vern mare lipsă de carburanți chiar pentru puținele mijloace auto pe pare le avem.

Aceasta a făcut ca M.U. să intre în dispozitiv fără muniția neeesa*ră.

7. Nu s-a adus nici un fel de „ material de încălzit: lemne sau cărbuni.

8/Aviația de luptă nu poate interveni aproape deloc în zona armatei așa .că inamicul are libertatea completă de acțiune și produce pierderi mari trupelor, mai ales la mișcările de contraatac. -

9. Marșurile mari de 600—700 km au dus la uzura încălțămintei trupei și la extenuarea cailor.

Trebuie să fim neapărat ajutați de' mijloace de transport. Aproape toate materialele ni se dau lâ distanțe foarte mari de unde nu putem să le aducem în dispozitiv pentru a face pregătirile de luptă și pentru iarnă.

10.. Este necesar pentru urgentarea măsurilor de pregătire pentru iarnă să se dea corpurilor de armată cîte .2—3 000 prizonieri însă trebuie să li se dea hrană și barăci.

11. Lipsește complet .săpunul, deci situația igienică este foarte proastă.

12. La fel lipsește petrolul pentru iluminat, curățit materialul și pentru deparazitare.

13. Hrana cailor este redusă la păioase ce se găsesc în zonă și 1 kg grăunțe la zi. Caii sînt istoviți de marșurile lungi de
6— 700 km și vor intra în iarnă foarte slabi ca să poată rezista.)

Este necesar 'a li se spori hrana, mai ales că la începerea ¡j ploilor va trebui să folosim mai mult coloane hipo [VI, 294—296].

[...] Cu toate acestea la 19 octombrie am primit [general Petre Dumitrescu – *n.n.]* ordinul Grupului de armate „B" de a,- înlocui

imediat diviziile italiene Celere şi. Sforzesca şi a extinde) astfel frontul armatei cu încă 40 km (Verhne Krevskoi—Merku- lovo) prin Divizia 15 Infanterie, nou sosită. Am raportat, imediat telegrafic, M.C.G., Eşalonul I, arătind :

„ Armata 3 română. pentru 120 km are în rezervă numai Divizia 7 Cavalerie, căci Divizia 15 Infanterie este rezerva Corpului II armată. Diviziile au fronturi întinse, traseu defavorabil, n-au lucrări defensive, au suferit deja 6 000 trupă pierderi. Inamicul aduce întăriri. Armata a raportat grupului de armate că nu poate prelungi frontul pînă la sosirea în rezerva sa a. Diviziei 1 Cavalerie şi Diviziei 20 Infanterie".

Printr-un raport mai amănunţit, purtînd aceeaşi dată, armata raportează :

„Nu se poate cere Armatei 3 să dispună toate M.U. ale sale pe fronturi largi. Atît diviziile, cît şi corpurile de armată nu dispun de rezerve, ceea ce impune imperios ca cel puţin armata să aibă unele rezerve.

Armata 3 nu poate garanta apărarea zonei ce i s-ar încredinţa, pe un front de 180 km, continuu atacat, numai cu Divizia 7 Cavalerie în rezervă, mai ales acum cînd comandamentul sovietic aduce întăriri în regiunea Kletskaia—Serafimovici şi cînd armata are circa 6 000 oameni pierduţi".

În acelaşi timp se intervine şi la Grupul de armate „B" în termeni foarte categorici :

„Prin hotărîrile iniţiale aprobate de Comandamentul Superior Român şi Grupul de armate „B" s-a stabilit pentru Armata 3 un sector bine determinat. ,

Contrar acestor hotăriri s-a încredinţat Diviziei 1 Cavalerie un front de apărare în afara celui fixat pentru armată şi contrar tuturor promisiunilor şi ordinelor formale nu s-a pus încă Divizia 1 Cavalerie la dispoziţia Armatei 3.

Armata 3 este deci în imposibilitate de a continua înlocuirea trupelor italiene înainte ca să i se elibereze Divizia 1 Cavalerie care se găseşte în afara de zona armatei şi înainte de â-i sosi în dispozitiv Divizia 20, Infanterie.

Pînă la sosirea Diviziei 20' Infanterie armata va trdbui să dispună de Divizia 7 Infanterie în rezerva sa.

Trebuie avut în vedere totodată că diviziile se găsesc pe fronturi care depăşesc capacitatea lor operativă, cu trasee defavorabile, moştenite de la predecesori, fără lucrări defensive şi fără să fi primit pînă în prezent materialele necesare întăririi poziţiilor (sîrmă ghimpată, jpihe etc.)".

La 21 octombrie, armata primeşte răspunsul Grupului de armate „B" (3 587-) prin care .acesta încerca să justifice cauzele care >âu dus la schimbarea situaţiei create nouă : 1

„Mersul luptelor la Stalingrad a impus o schimbare trecătoare în planul iniţial de întrebuinţare a Armatei 3 care a pus-o în faţa unor misiuni ale căror greutăţi sînt cu totul apreciate de

acest comandament...

Situația de ansamblu de pe frontul- Grupului de armate ,,B" impune iar actuala situație a inamicului din fața Armatei 3 române permite ca deocarhdată să se admită riscul unei ocupări într-o anumită. măsură mai slabă și unor rezerve mai limitate în sectorul Armatei 3.

Comandamentul Grupului de armate „B" trebuie din această cauză să stăruie în 'executarea ordinului său 3 560 din 18 octombrie în baza căruia trebuie să înlocuiască cît mai repede și fără întîrziere diviziile italiene Celere și Sforzescă".

Prin raportul 36 530 din aceeași zi, armata insistă din nou

„Armata 3 are ordin de la Comandamentul Superior Român de a realiza un dispozitiv bine determinat, aprobat anterior și de OKH în care i s-au fixat anumite limite atît la est cît și la vest, precum și forțele ce trebuie să aibă în dispoziție.

Atît timp cît nu se pot respecta condițiile stabilite pentru Armata 3 anterior, din motive pe care le cunoaște și le apreciază, armata roagă să se ia în considerare că ar fi singura care să suporte greutățile acestei situații schimbate.

Executarea ordinului de a înlocui diviziile Celere și Sforzesca nu se poate face înainte de a se primi ordinul MC.G. care a intervenit la OKH.

S-au luat însă măsuri ca Divizia. 7 Infanterie să facă recunoașterile necesare".

Prin raportul 36 350 din 22 octombrie către 'M.C.G. aii arătat:

„'Cererile' noastre legitime de a se amina extinderea spre vest a frontului Armatei 3 pînă la sosirea M.Ù. ce-i sînt destinate ftn rezervă și. pînă la restrIngerea frontului la est pînă la hmit'a fixată armatei, apare și mai justificată prin comparație cu situația (Armatei 8 italiene.

Urgența. înlocuirii diviziilor Célere și Sforzesca- prin carbj se urmărește mărirea acestor rezerve la 4 M.1T. creează Armatei 3 o situație foarte grea căci va avea de apărat un front de 180 km dispunînd în rezervă de armată numai de Divizia % Cavalerie , adică valoarea a, 3. batalioane și 4 baterii."

La 26 octombrie, Grupul armate ,,B" nfe dă următorul ordin :

„Fiihrerul a hotărît că deoarece forțele germane prevăzute pentru zona Armatei 3 sînt încă în fața Stalingradului se va executa numai înlocuirea Diviziei Celere prin Divizia 7 Infanterie. înlocuirea Diviziei Sforzesca va urma de îndată ce Divizia! 1 Cavalerie va fi înlocuită prin forțe germane sau cînd^o unitate germană va intra în zona Armatei 3 'română."

. Deși armata a primit încă de la 19 octombrie ordinul Grupului armate ,,B" ;de a introduce în front Divizia 15 Infanterie pentru a înlocui cele 2 divizii italiene, apoi Divizia 7 Infanterie, ea nu.a executat ordinele repetate continuu prin ofițerul german de legătură pe lîngă Armata 3, pînă în ziua de 30 octombrie, cînd M.C.G. român ne transmite ordinul mareșalului Antonescu de a

introduce în front Divizia 7 Infanterie, lipsindu-se astfel armata de o rezervă imperios necesară.

Din cele de mai sus rezultă că armata nu s-a limitat la executarea ordinelor superioare :

— ea a expus clar generalului von Weichs 'situația la 15 octombrie ;

— a -reînnoit în scris, a- doua zi, greutățile acestei situații ;

— a raportat la 19 octombrie, telegrafic și printr-un raport lung scris, M.C.G. și Grupului armate „B" imposibilitatea de a i se înrăutăți și mai mult situația ;

^ nu a executat ordinul din 21 octombrie al Grupului armate ^„B" deși acest eșalon de comandament arăta : „că situația de ansamblu ... impune și situația inamicului... permite ... să se admită riscul" ;

•— a aşteptat, ca să renunţe la păstrarea Diviziei 7 Infanterie în rezerva armatei, ordinul MJC.G. român – căruia i s-a .arătat de asemenea situaţia.- Timp de 12 ,.zilp raporturile dintre armată şi Grupul armate „B" au. fost dintre cele mai precare,"V ·...
. ' ''in. timp ce' armata se străduia să obţină; aprobarea de a nu. ne întinde pe fronturi pe care ,nu le puteam apăra şi 'de. ţ a păstra mai multe M.U. în rezervă (fără totuşi să reuşească) cofnandâmentul sovietic era în curs de terminarea concentrării masei sale de atac, / .

CdntactuT'dfdtre coinandameiitul. ârmâţei şi corpurile de ar-. mâţă şicdivlzii a fost aproape continuu. Întreg frontul armatei a fost vizitat şi studiat de către Ctffnandant, ş'eful şi subşeful de
stat major, şefii de secţii. ;

Concluziile primelor dări de seamă âsupi'a- reciinoaşterilor făcute pe front arătau :

„Pînă în prezent cu mijloacele' ce le .avem la îndemînă şi cu ceea Ce. ni s-a adus, ne găsim în situaţia de' a nu ne putea organiza pentru iarnă şi de a nu putea face faţă unui atac inamic mai important şi de durată mai lungă:

Această situaţie trebuie arătată în adevărata ei fljfebbrţi:.; Grupului de armate „B" şi Marelui Cartier Qeneral pentru a lua măsuri urgente de îndreptare, cît timpul, mai permite".'-'

Aceste dări de seamă, arătînd ansamblul situaţiei - operative- şi materialele armatei au fost înaintate[1] comandamentelor superioare române şi germane.

Am arătat mai sus că din informaţiile date iniţial de coman - damentul german asupra trupelor sovietice din faţa frontului ce .trebuia, să luăm în primire, rezulta că forţa- lor combativă era. numai de aproape, jumătate din aceea a diviziilor de- care urma să dispunem noi.. Era .deci firesc ea 71 & atare superioritate, de forţe de partea, noastră,, atitudinea adversarului să fie o defensivă puţin agresivă, .,

Totuşi dţn priinul moment al introducerii diviziilor noastre pe front, cu începere de la 12 septembrie-, trupele sovietice, probabil informate -de schimbarea unităţilor germane, au între-' prins o serie de – atacuri. locale, cu obiective limitate, în scopul evident ca, în afară, de culegerea; >de .informaţii, să. punâ. stă-' pî-nire -pe înălţimile care dominau Donul şi pe. observatoarele mai importante -din zonă.

Menţionez'pînă la luarea în .primire a frontului de către Armata #, atacurile de da' 13, 16, 17, 18; 22, 24, 2ăV' -26,. *-21* sepl

tembrie şi cele de la 4 pînă la 9 octombrie care au urmărit îndeosebi, respingerea noastră şi mai departe de obstacol, în zona dintre Raspopinşkaia şi Kletskaia ; scop atins, în cea mai' mare parte, din cauza condiţiilor cu totul defavorabile în care au

fost angajate diviziile noastre. Este suficient să citez cazul Diviziei 13 Infanterie care a fost înşirată iniţial pe un front de 50 km ce putea uşor fi străpuns, oriunde. La această cauză trebuie adăugată, cum s-a spus deja, lipsa unor bune. lucrări defensive.

Trupele noastre au dovedit că deşi extenuate de marşurile prea lungi ce au avut de executat (aproape 600 km) şi deşi atacate cu puternic sprijin de artilerie şi mai ales de aruncă-fătoare şi adesea şi cu care de luptă au opus o rezistenţă dîrză şi au contraatacat cu multă bravură.

Primele divizii sosite – Divizia. 13, 6 şi 5 Infanterie – ca şi Divizia 1 Cavalerie au avut de suferit pierderi destul de dureroase. Pînă la 10 octombrie, ele însumează 113 ofiţeri, 66 subofiţeri şi peste 4 000 trupă, adică mai mult decît valoarea totală a 4 batalioane. [III, 21—25]

Adolf Hitler: „Mai aspră şi mai grea nu poate deveni această iarnă" (Ordinul de operaţii nr. 1 din 14 octombrie 1942, transmis şi M.C.G. român prin Misiunea Militară germană). Cu excepţia operaţiunilor în curs de desfăşurare şi. a unor acţiuni ofensive locale ce se intenţionează a se executa încă, campania de vară şi de toamnă din acest an a fost dusă la sfîrşit.

Mari lucruri s-au înfăptuit. în-cursul unei ofensive gigan* tice, inamicul a fost respins pînă în C au caz şi Don, iar legătura terestră între Rusia Centrală şi teritoriul caucazian – atît de vital pentru continuarea conducerii războiului – a fost în esenţă tăiată.

Pe restul frontului, toate ofensivele ruseşti de degajare au fost respinse cu succes de forţe minimale, producînd inamicului pierderi mari sîngeroase.

Performanţele comandamentului şi trupei în luptele din această vară şi toamnă se alătură iarăşi, în mod demn, luptelor din anul trecut. Ele formează chezăşia pentru faptul că şi în timpurile ce vor veni, poporul german se poate bizui în orice împrejurare pe armata sa.

Ne aflăm în preajma campaniei de iarnă. În cadrul ei, fron- . tul de est are misiunea ca, exceptînd operaţiunile ofensive în curs de execuţie şi cele ce se intenţionează a se executa să păstreze neapărat liniile atinse împotriva oricărei încercări de ruptură a inamicului şi să permită astfel continuarea ofensivei noastre în anul 1943 pentru nimicirea definitivă a inamicului nostru cel mai periculos.

Pregătirile pentru campania de iarnă sînt în plină desfă-şurare. Această a doua iarnă rusească ne va găsi mai din timp şi mai bine pregătiţi.

Datorită ultimelor lupte, ruşii sînt foarte slăbiţi şi în iarna 1942/1943 nu vor putea să pună pe picioare aceleaşi forţe ca în iarna trecută.

În orice caz, mai aspră şi mai grea nu poate deveni această

Oblig deci toate comandamentele şi toţi comandanţii să ducă pregătirile de _ iarnă cît mai repede şi într-o măsură cît mai larg posibilă la bun"' sfîrşit şi să dea astfel trupei nu numai posibilitatea de a-şi executa misiunile ci şi să creeze cele mai bune condiţii de trai pe timpul iernii. Pentru aceasta este important de a nu ne mulţumi numai ca cererile necesare să fie înaintate autorităţii superioare.

- Orice comandant. trebuie să tindă ca, prin improvizaţiuni de tot felul, să se ajute' singur şi' să facă rost de mijloace suplimentare şi de instajaţiuni precum şi să creeze înlesniri pentru unitatea sa.

Prin măsuri largi de organizare mă voi îngriji ca trupa luptătoare'să fie întărită şi ca soldaţii care se găsesc de un an şi jumătate fără întrerupere pe front să beneficieze în cursul iernii, prin rotaţie, de îm repaus vremelnic.

Aştept însă din partea comandamentului şi trupei să intre în campania de iarnă 1942/1943 avînd .conştiinţa mândră a victoriilor repurtate, încrederea fermă în propria-i putere şi voinţa de neînfrînt de a dobori inamicul şi în această campanie de iarnă, oriunde ar încerca să atace frontul nostru.'

Vor fi considerate drept cerinţe de bază cele ce urmează:

1. Orice s-ar întîmpla poziţia de iarnă trebuie ţinută ;

2. Se va desfăşura peste tot o apărare activă (*aktive Verteidigung)* caré nu dă linişte inamicului şi care-l induce în eroare asupra propriilor noastre intenţii ;

3. Cînd se produc atacuri inamice nu există repliere sau mişcări retrograde de ordin operativ *(operative Riickwärtsbew- egungen);*

4. Pătrunderile locale-vor fi ;cte; îndată respinse prin con traatae imediat *(Gegenstoss)* sau contraatac de ansamblu *(Gegenangriff) ;*

5. Pătrunderile mai mari vor fi localizate' iar părţile frontului nostru ce au rămas pe loc .vor fi neapărat ţinute ca pivoturi pentru a uşura astfel luarea contramăsurilor ;

6. Elementele tălate sau încercuite vor trebui să reziste>■pînă cînd vor fi despresurate.

Comandanţii sînt răspunzători faţă de mine de executarea necondiţionată a acestor cerinţe.

În detaliu ordon :

I. *Traseul poziţiei de iarnă*

Poziţia definitivă de iarnă are următorul aliniament :

a) Grupul de armate ,,B" : Jaşkul – de-a lungul terasei spre nord pînă la Volga—Stalingrad —- frontul actual al Armatei: 6, Armatei 3 română, Armatei 8 italiană – Armata 2 ungară, Armata 2 (germană) [...] [IX, 66—68].. 1

Ce se întîmplă cu Armata 4 română ? (14 octombrie 1942)

15 Comnul mareşal Antonescu roagă OKH să hotărască constituirea

Armatei .4 cît mai urgent spre a nu fi Surprinsă de iarnă.

Soluţiile sînt două :

Soluţia 1. Armata .4 să" se formeze în zona şi cu forţele (2 C.A. şi 7 divizii) hotărîte iniţial'.

În acest .căz, cele 6 divizii aflate încă în ■ Câucaz să fie făcute disponibile imediat şi transportate în noua zonă.

Soluţia a 2-a. Armata 4 să se formeze în Caucaz unde se găsesc în prezent 6 M.U. destinate a intra în compunerea ei. în acest caz urmează să fie 'transportat în Caucaz, cît mai urgent, comandamentul Armatei 4 şi, eventual, Divizia 18.

Domnul mareşal roagă insistent că în nici un caz să nu se adopte nici măcar temporar, o soluţie intermediară, lăsînd o parte-din marile unităţi ale Armatei 4 în Caucaz, iar altă parte să fie transportate în \zoha' iniţială [aşa cuin 's-a îritîmpiat în realitate – ***n.n.].***

Mai ales în urma celor întîmplate cu D. 3 Murite şi D. 19, domnul mareşal roagă ca trupele române, cu excepţia trupelor de munte să fie puse' Sub comandament- de corp armată şi armată română, [VII, 8].

Mareşalul Ion Antonescu solicită ca fala ostaşului român să nu fie compromisă prin erori de comandament (21 octombrie 1942). Atrag atenţiunea şi protestez în contra nerespectării condiţiunilor care au fost puse'de mine la angajarea tuturor forţelor româneşti în luptă.

Nu uitaţi [general Arthur Hauffe – ***n.n.***] că răspunderile care decurg din angajarea în luptă, în condiţiuni nenormale, cît şi pierderile suferite din cauza angajărilor neraţionale, precipitate, fără muniţiuni şi neîncadrate într-un plan de ansamblu, ce au produs în mod inutil pierderi mari şi au micşorat capacitatea de luptă a Diviziilor 19 Infanterie şi 3 Munte, apasă toate asupra mea.

¡În consecinţă, rog să comunicaţi textual OKH întîmpinarea generalului Ştefl ea, pe care mi-o însuşesc în totul în privinţa Armatei 3, şi dorinţa mea ca comandamentul Corpului VII armată român să ia imediat sub ordine Diviziile 19, 10 (Infanterie), 3 Munte pentru coordonarea acţiunii lor sub ordinele comandantului [general Richard] Ruoff [comandantul Armatei 17 germane – ***n.n.***]. , : -

Cînd se destinase comandamentul Corpului VII armată pentru zona Armatei 4 nu era prevăzută oprirea Diviziilor 19 şi 10 Infanterie pentru operaţiunile din Caucaz.

Necesităţile operative impunînd schimbarea destinaţiei aces-

* Armata 4 română trebuia să intre în poziţii la sud <% Stalingrad înlocuind trupele Corpului VI armată român (Diviziile 1, 2, 4, 20 Infanterie), greu încercate în luptele continui purtate din iarnă, de la Harkov. (***n.n.).***

tor divizii este logic ca, comandamentul Corpului VII armată să rămînă cu trupele sale pentru că, mai ales, nu se poate prevedea cînd aceste trupe vor putea fi degajate pentru a fi deplasate în sectorul căruia erau destinate inițial.

Pînă la luarea unei hotăriri definitive pe baza acestor întîmplări la OKH, Armata 3 rămîne în situația în care se găsește.

Totodată, rog să arătaţţ OKH-ului lipsurile de materiale de fortificații și' în armament de .'asalt pentru contraatac, în care să găsește Armata 3.

Rog, în același timp, să subliniați că diviziile românești riu au nici încadrarea, nici numărul de batalioane al diviziilor germane și, în consecință, nu pot opera pe fronturi prea largi.

Mai trebuie să se țină seama și de aptitudinile soldatului român care este mai bun în ofensivă decît în defensivă și plecînd de la aceste realități, înțeleg îndeplinirea cu trupele române a misiunii afectate, prin contraatacuri viguroase în cazul pătrunderii inamicului în pozițiile lor. Pentru aceasta este nevoie de rezerve, ceea ce n-ar putea fi obținut în cazul fronturilor mari ce se impun azi diviziilor române.

Reamintesc cazul Diviziei 4 [Infanterie] din Corpul VI armată, care avea de apărat un front de 60 km cînd a suferit înfrîngerea de la Sadovoie pentru că, lacurile scăzînd, tot frontul devenise activ și Divizia 4, ca și toate celelalte divizii românești, după cum știți prea bine, fiind fără mijloace moto nu a fost în măsură a-și deplasa rapid rezervele. Din această cauză s-a produs situația critică și la aripa dreaptă, ale cărei consecințe le cunoașteți.

încă o dată fac această întîmpinare, nu din spirit de șicană sau de opoziție, ci din conștiința netedă pe care o am asupra importanței ce o prezintă pentru ansamblul Frontului de Sud sectorul afectat Armatei 3, .eit și pentru faptul că nu doresc ca fala pe care și-a creat-o, în acest război, datorită jertfelor noastre în lupte atît de grele și cu atîtea sacrificii, soldatul român să fie compromisă prin măsuri greșite de comandament [XCIj.

Corpul VI armată trebuie înlocuit. Armata 4 are puteri... consultative!

A. ***Armata. 4 și Corpul VI Armată.*** /. ***Controlul situației C.VI A.*** Din ultimul ordin primit de la OKH precum și de la grupurile de armate „A" și „B" pentru M.U. române am dedus ca C.VI A. nu va putea fi încă mult timp schimbat d,e pe frontul actual și trimis în rezervă, așa cum se prevăzuse prin dispozitivul inițial,

în zilele de 23—25 octombrie 'am făcut [generalul Ilie Șteflea – n.n.] un control la C.VI A. pentru a vedea care este-capacitatea . operativă a acestuia și deci posibilitățile de a continua să rămîie în sector încă mult timp.

II. ***Constatări.*** Capacitatea operativă a diviziilor din C.VI A. este scăzută cu aproximativ ***1/2*** din personalul luptător și 1/3 din

materialul infanteristîe Care a fost scos din luptă din Cauza reducerii efectivelor în luptători.

Trupele sînt extrem de obosite, majoritatea stau în prima linie în gropi individuale de peste 60 zile fără posibilitate de a se spăla măcar parțial și fără posibilitatea de a se odihni fiind toate în linia I -în contact cu inamicul, înșirate ca niște mărgele pe ață.

Misiunile operative pe care le au diviziile *Q*.VI A. întrec posibilitățile lor materiale și morale. Aceste posibilități scad zilnic într-o măsură pronunțată din cauza oboselilor care se adaugă la istovirea fizică a ostașilor și din cauza pierderilor zilnice pe care le produce inamicul.

Ca o concluzie a acestor constatări diviziile C.VI A. ar trebui imediat scoase din prima linie și trecute într-o zonă de refacere unde primind batalioanele de recruți să-și recompleteze efectivele și materialul o dată cu refacerea fizică și '• morală a trupelor.

Această trecere în refacere a C.VI A. a fost de altfel prevăzută, prin planul inițial de întrebuințarea forțelor române.

III. ***Posibilități.*** Situația operativă actuală nu îngăduie scoaterea totală și imediată a C.VI A. din prima linie și trecerea lui în refacere. Atît timp cît Armata 6 germană și Armata 4 română nu vor avea disponibile diviziile destinate în acest scop, schimbul nu se va putea face total.

Există totuși necesitatea să sărim urgent în ajutorul acestui C.A. cu cît vom putea și vor exista în același timp și posibilități.

Cele 3 divizii române (5, 8 Cavalerie și 18 Infanterie) din Armata 4 română sosite și în curs de sosire în zona Kotelnikovski pot și trebuie să intervină urgent în ajutorul C.VI A,

Prin ordinele nr. 1 662 și 1 601/942 ale Grupului de armate „B" aceste 3 divizii au fost puse la dispoziția Armatei 4 Blindată.

Comandantul acestei armate (generalul Hoth) cu care am discutat întrebuințarea acestor 3 divizii (5 și 8 Cavalerie #18 Infanterie), avea intențiunea să le folosească în majoritatea lor, pentru a prelungi frontul de la dreapta (sud) C.VI A. și pînă la legătura cu D. 16 moto germană.

Aceasta ar fi însemnat să ne înșirăm mai departe pe o linie subțire, fără absolut nici o adîncime și fără rezerve.

Ca domnul mareșal să cunoască precis situația operativă la C.VI A. arăt numai dispozitivul Diviziei 2 Infanterie care se găsește pe: latura de sud a capului de pod ocupat de ruși, de la Beketovka.

Această divizie aré de apărat un front de 30 km, în întregime activ, fără lacuri. Pe acest front divizia cu efectivele reduse a putut realiza un slab eșalon de supraveghere avînd înapoi ca rezerve :

— la companii, cite o grupă de pușcași a 3—4 oameni ;

— la batalion, cite un pluton de pușcași a 16—20

oameni;

— la regiment, tot cîte o grupă de pușcași care, cu grupul de comandă a regimentului, formează forța de contraatac ;

— la divizie, Grupul de cercetare divizionar.

Dacă la acest dispozitiv de supraveghere se adaugă și faptul că trupa este extrem , de obosită (60 de zile și de nopți în prima linie, în fața unui inamic agresiv) și plină de paraziți, se înțelege cît de slabă este forța de rezistență a acestor trupe.

Celelalte divizii din C.VI A. (D. 1 și 41.) se găsesc în situații identice.

Pentru aceste motive am convenit cu comandantul Armatei 4 Blindată germană și cu comandantul C.VI A. că cele trei divizii (D. 5, 8 Cavalerie și D. 18 Infanterie) sosite și în curs de sosire în zona Kotelnikovski, să intre într-un dispozitiv defensiv pe actualul front al C.VI A.

Acest dispozitiv va da posibilitatea diviziilor din C.VI A. să tragă în linia a II-a cam 1/3 din efectivul infanteriei, deci cel puțin cîte un regiment de fiecare divizie pe care să-l reorganizeze. și să-r refacă fizicește, trecîndu-l appi în linia I, pentru a reface succesiv și pe celelalte două [...].

Cii acest dispozitiv s-ar putea păzi în situația actuală, cu prezența lacurilor,- sectorul C.VI A.

[1] Iii timp de iarnă însă, va fi foarte greu să se facă față număi cu aceste forțe diii cauză că lacurile vor fi înghețate și după cum prevede însăși ordinul OKHmiluí ele, în loc să constituie obstacole, dimpotrivă vor oferi posibilități de atac pentru inamic [așa s-a și întîmplat la 20 noiembrie 1942 – *n.n.].*

În aceste condițiuni, frontul C.VI A. aprpape se va dubla.

IV. *Pregătirile pentru iarnă ale C.VI A.* Trupele noastre au iucrat -foarte activ în această direcțiune. Au săpat bordeie în maluri pe care le-au amenajat cu materialul găsit foarte greu în-zonă, au făcut sobé improvizate, au constituit mici adăposturi pentru grupele de luptă.

Din cauză însă că materialul pentru organizarea .terenului" ntr a sosit ne găsim în suferință în special ¿Ou.¿obstacolul contră infanteriei și anticar. [1] .r.v. *~/*

V. Armata 4 Blindată intenționează să întrebuințeze diviziile 20 și 2-Infanterie în atacul de la Beketovka. ■■•■--- : [2]

După căderea Stalingradului [subl. ns.] urmează cărcă 8 zile pentru gruparea mijloacelor, după care; să se> treacă la acțiune pentru reducerea pungii ■ de la [1] Beketovka. La adeastă acțiune vor concura și trupele noastre care în general vor. primi misiuni de fixare și exploatarea reușitei atacului, care ya fi executat de germani cu blindate.

VL ***Schimbarea limitei de nord a sectorului Armatei 4.*** Din adresa, nr. 1 382/942 (anexată*) a Misiunii- Militare germane trimisă ca urmare la memoriul operativ- nr, 15, rezultă că limita dintre .Armata 4 română și Armata 6 germană a fost deplasată cu 30 km spre nord.

Este o măsură asupra căreia ne permitem a atrage atențiunea domnului mareșal cu toată seriozitatea. .

În adevăr, OKH prin adresa nr. 420 ■ 754/942 prevedea că în stabilirea. definitivă a limitelor de despărțire trebuie ținut seama de faptul că Stalingradul împreună cu teritoriul de la sud de acest oraș, trebuie să rămîie în orice caz într-o singură mînă, adică la Armata 6 germană. .

Prin limita trasată ulterior se renunță la această concepție pe care o credem de altfel foarte justă..

Apărarea Stalingradului se bazează în special .pe menținerea zonelor de la nord-vest și sud de acel oraș și care trebuie să constituie un tot unitar.

În ceea ce ne privește pe'noi, chiar dacă- Armata 4 ari dispune de totalitatea forțelor ce i-au fost destinate- și' i- S-âr afecta C.VIA. totuși această misiune-ar fi imposibil de executat;'dacă se ține seama de disproporția mare care există între front1 și mijloace.

Mai mult, noul front ce i se afectează are o importanță deosebită : corespunde direcțiunii pe unde se. poate. întoarce apărarea Stalingradului și. unde inamicul are..posibilitâtea-să acționeze în condițiuni avantajoase întrucît este foarte aproape de calea, ferată ce conduce în. cotul-Volgăi,

Credem că este absolut necesar ca domnul mareșal ; sa-intervină., la. OKH pentru a se stabili ce mijloace dă Armatei 4 ,ch.e,-

m

mată să apere un nou front de '30 km în zona cea mai expusă întrucît cu mijloacele actuale ea nu va ' putea ține acest front De asemenea, trebuie ținut seama de situația C.VI A. care are . două divizii ce se . găsesc continuu în operațiuni încă diri anul trecut și care au mai făcut încă o campanie de iarnă (D. 1 și 21.).

Deși efectivele acestor divizii aii fost refăcute de. trei ori

totuşi ele' nu dispun în prezent decît de 1/2 din efectivul luptătorilor.

■VII. *Luarea comenzii de către Armata 4.* Grupul de armate „B" a dat ordin ca la introducerea D. 5 şi 8 ¿v; şi 18 I. în front *Armata 4 Blindată germană să ţină seama pe cît va fi posibil şi de părerile Armatei 4 română* ţsubl. ns.] care urmează să- ia locul de îndată ce va fi redus capul de pod de la Beketovka Armată 4 română nu ar putea trece mai curînd la comandă deoarece, Armata 4 Blindată germană a făcut toate pregătirile în vederea' reducerii capului de pod şi urmează să treacă la execuţie în condiţiile arătate la punctul V.

B. *Situaţia Armatei 3 şi trupelor din Caucaz.* Potrivit tele ¿ramei nr. 32 687/942 transmisă domnului mareşal prin M.St.M rezultă că limită între Armata 3 română şi Armata 8 italian rămîne definitiv aceea stabilită iniţial..

Condiţiunile de ocuparea sectorului sînt acelea arătate de telegrama sus menţionată.

După cum s-a raportai telegrafic domnului mareşal prin intrarea D. 7 în linie, Armata 3 nu mai rămîne în rezervă decît cu D. 7 Cv. şi D. 15 I. care constituia rezerva C.II A.

în aceste condiţiuni credem că este absolut necesar ca ^Divizia Blindată să rămînă înapoia Armatei 3 română şi să treacă la dispoziţia acesteia.

în cazul acesta însă, Divizia Blindată nu va-găsi nici un .adăpost pentru cele 3 000 vehicule de care dispune, motiv pentru care dădusem dispoziţiuni, conform ordinului domnului mareşal să şe recunoască regiunea Novoşahtinsk.

.. În această regiune sînt fabrici şi ateliere pentru adăpostirea maşinilor şi cărbuni pentru. încălzit [VIII, 57—63].

Generalii Ştefleа şi Dumitrescu insistă... (27 octombrie 1942). Am onoare «.raporta.domnului mareşal următoarele : Armata comunică că – din cauza traseului-.actual al poziţiei de rezistenţă armata are continue dificultăţi pentru păstrarea celor 2 umeri [cota .220, la est şi- zona cotelor 226,7—228 la vest) ai intrîndului de pe valea Ţuţkan.

Zonele favorabile pe care inamicul le ocupă (observatoare, zone de adunare acoperite, cîmp de tragere, . comunicaţii) îi conferă acestuia posibilităţi de a acţiona în bune condiţiuni atît în atac cît şi în apărare,' astfel că, pînă în prezent, armata a suferit în acest sector pierderi -însemnate în oameni şi a consumat mari cantităţi de muniţiuni.

Pentru remedierea acestei sjtuaţium armata a propus Grupului' de armate ,,B" cu nr. 36 318/1942, îmbunătăţirea parţială a traseului şi consolidarea cejor 2 umeri prin împingerea frontului de pe linia cotă 226,7 Bolşoi – cota ' 220, pe linia cota 226,7 '— Kotovski – cota 220.

Ca mijloace pentru executarea -acestei operaţiuni armata

cerea : Divizia 15 Infanterie ; muniţiunile necesare ; concursul aviaţiei de vînătoare şi, în parte, al aviaţiei de bombardament.

Grupul de armate „B" a cerut la OKH care nu a aprobat propunerea armatei. •

Credem că propunerea Armatei .3 în adevăr, în cazul cînd se realizează, asigură frontului armatei un traseu mult. mai avantajos decît cel actual.

.Pentru aceasta însă ar fi necesar să se, monteze o acţiune de ansamblu care reclamă mijloace importante şi de care, în prezeni, Armata 3 mi dispune.

După cum a ordonat însă domnul mareşal,. este necesar să se monteze în condiţiuni optime de pregătire acţiuni cu caracter local, care să ducă la îmbunătăţirea traseului şi care, în acelaşi timp, au avantajul ' de a menţine continuu iniţiativa de partea noastră, fără a ne expune la eşecuri şi pierderi mari.

Voi studia' [général Ilie Ştefflea – *n.n.]* pe teren această propunere cu domnul general Dumitrescu, începînd chiar de mîine şi voi raporta domnului mareşal. [X, 110—111].

...Mareşalul cere prudenţă. La raportul dv. nr. 32 5.88/B.1A din. .27 octombrie 1942 referitor la greutăţile păstrării celor 2 umeri âi intrîndului văii Ţuţkan am onoare a vă comunica rezoluţia domnului mareşal Antonescu : 30.X:1942. „Să nu se facă nici o acţiune dacă nu'sînt mijloace şi nu este bine pregătită.

Cînd nu se poate realiza acest deziderat este biine a se face rectificarea înapoi pentru a evita pierderile inerente unei situaţii dezavantajoase.

. Epziţia dinapoi, trebuie în prealabil bine şi total pregătită şi după aceea .ocupată. Ea trebuie să se armonizeze la flancuri cu vecinii", [XI,' 123]. ' .

Atenţie la Armata 4 ! (3 noiembrie 1942). În vederea luării în primire de către Armata 4 a sectorului afectat în ansamblul grupului de armată'', domnul mareşal Antonescu ordonă să se execute din timp recunoaşterea regiunii şi să se întocmească lucrările pregătitoare realizării următorului dispozitiv :

a) frontul Armatei 4 va fi caracterizat prin aşezarea grosului într-un dispozitiv articulat. Acesta va fi împins spre est pînă la limita. zonei în care oamenii, şi, caii pot găsi adăposturi, hrană şi furaje ; .

. b) dincolo de această limită se. vor împinge unităţi, detaşamente, care vor ocupa puncte importante de comunicaţii ;

c) în faţa acestor puncte "se vor trimite recunoaşteri de aviaţie, mici grupe de partizani locali cîştigaţi ~şi organizaţi de noi, recunoaşteri de trupe proprii, deplasate cu autovehicule,

* Este vorba de Grupul de armate „Don" (sau „mareşal Antonescu"). ce Urma .să devină Operativ după căderea Stalingradului. *(nn)* – . . . . .

călări sau iarna cu sănii sau schiuri.

Grosurile nu vor ocupa poziţii lineare ; ele vor fi în măsură să facă apărarea zonei ce ocupă sau a unor poziţii din apropiere după cum impune situaţia operativă şi permite terenul. Aceste poziţii vor fi din vreme recunoscute şi organizate, folosindu-se în măsura posibilă mina de lucru din zonă. Ele vor trebui să ofere mai ales bune baze pentru contraatacuri, din care grosurile vor fi gata să contraatace forţele adversare ce ar • străpunge zona de supraveghere a recunoaşterilor şi punctele ocupate pe comunicaţii, pentru respingerea sau distrugerea lor.

În zonele alese de Armata 4 şi aprobate de M.C.G. se va trece.Imediat la' echiparea lor pentru asigurarea hranei şi adă-posturilor pentru oameni şi animale.

Rezultatele studiilor şi măsurilor luate de Armata 4 în acest scop vor fi aduse la cunoştinţa domnului mareşal de îndată ce Wfrintocmite. [XII, 128].

Şeful Marelui Cartier General român din nou pe front. În zilele de 28—31 octombrie- a.c. am vizitat [generalul Ilie Şteflea —*n.n.]* toate marile unităţi ale Armatei 3 pentru a vedea care este situaţia lor operativă şi materială şi care sînt posibilităţile de îmbunătăţire astfel ca să se poată face faţă pridărei acţiuni inamice şi a ierna în condiţiuni cît mai bune.

I. *Constatări de ordin operativ.*

1. *Inamicul,* a) Forţe :

— în linia 1 : 8—9 divizii de infanterie, 2 batalioane care luptă, cîteva batalioane independente ;

— în rezervă: 5 divizii, dintre care 3 de cavalerie.

În general, valoarea coAibativă a marilor unităţi din linie este mult redusă faţă de valoarea lor normală, variind de la 2/3 pînă la 1/4 din normal.

În total, cele 8—9 divizii angajate pe frontul Armatei 3. nu reprezintă mai mult decît valoarea a 4—5 .divizii cu. efective complete.

Numeroasele mişcări auto, văzute în ultimele zile di.fi. .direcţia căii ferate Rakovka—Frolovo—Iloveinskaia. către Iarskoi şi Klets- kaia pot constitui reaprovizionări masive sau aduceri de- noi trupe.

b) *Posibilităţi.* Cu forţele din linie inamicul poate continua acţiunile ofensive cu caracter limitat, întreprinse pînă în prezent vizînd cucerirea observatoarelor şi poziţiilor favorabile de care are nevoie pentru montarea unei operaţii importante,

c) *Intenţiuni. Din declaraţiile prizonierilor, mişcările semnalate şi numeroasele poduri peste „Don, construite sau .în curs de construcţie, rezultă' că inamicul ar intenţiona, să pornească o acţiune * ¿fensivă puternică În jurul datei' de 10 noiembrie* ***[subl. ns.].***

Această acţiune ar putea urmări dislocarea rezistenţei noas- tre de pe frontul Raspopinskaia—Baskovski (D.6 Infanterie)' prin două atacuri, concentrice, unul pornit din zona Kletskaia 'către sud-vest şi celălalt din zonă'potei ' 2-10,1'către-sud-est. '

' 2. *Frontul Armatei :-3i a)* Diviza 7 ■ Infanterie a terminat schimbarea Diviziei italiene Celere în noaptea de- 1/2- noiembrie în sectorul cuprins .între ,Verh. :Krîmskoi şi Gromok (pe -Don) inclusiv, pe un front de 21 km. . l-•

ies

Prin angajarea şi acestei divizii, Armata 3 ocupă un front de 148 km, avînd în linie 8 mari unităţi.

Faţă de frontul definitiv care i-a fost fixat şi care însumează un total de 160 km, sectorul actual se prezintă cu o diferenţă în'minus numai de 12 km.

În consecinţă armata ocupă la ora actuală o lungime de front aproape egală cu aceea care i-a fost destinată iniţial.

Intrarea în limitele ei definitive fixate de OKH s-ar traduce

prin ocuparea unui front de încă 27 km, fapt pentru! care operaţiunea nu poate avea loc decît după retragerea din front a Diviziei 1 Cavalerie care ocupă 15 km în sectorul Armatei 6 germane.

b) *Importanţa frontului armatei. În ansamblul grupîlui de armate, frontul Armatei 3 aré o importanţă capitală. Direcţia Serafimovici—Rostov reprezintă linia operativa cea mai sensibilă pentru întreg grupul de armate şi pentru întreg frontul de -sud, deoarece o pătrundere pe această direcţie duce succesiv la izolarea forţelor germano-române angajate la est şi sud-de Dori* ***[subl. ns.j.***

S-ar părea că o pătrundere pe direcţia Kazanskaia—Rostov la joncţiunea dintre armatele 8 italiană şi 3 română ar fi mult mai fructuoâsă, fiind cea mai scurtă, însă *inamicul şi-a asigurat atîtea avantaje în zona capului de pod Serafimovici încît este foarte probabil că nu va renunţa la ele* [subl. ns.j pentru a încerca o âcţiune în altă parte.

Într-adevăr, în zona Serafimovici inamicul dispune -de:

— un vast cap de pod, la sud de Don, pe o lărgime de . 70 km şi o ădîncime de 5t—25 km ;

— o bună bază de plecare cu numeroase organizaţiuni şi observatoare ;

— numeroase poduri construite peste Don şi. altele în. curs de construcţie;

— zone acoperite (păduri* localităţi,- viroage adinei); unde se pot concentra efective şi mijloace importante ;

— calea ferată Rakovka—Elanskoia care este .în funcţiune pînă la valea Medvedîţa ;

—• masa de forţe dintre Don şi. Volga (numai la **100—150** km depărtare) care faţă de neputinţa ;de á străpunge linia de baraj **germană de la nord de la Stalingrad ar. putea fi deplasată cu‰ uşurinţă în zona Serafimovici.**

c) ***Capacitatea operativă a M.U. angajate.*** **Corpul IV armată apără un front de 37 km, avînd în linie Diviziile 1 Cavalerie (15 km) şi 13 Infanterie (22 km).**

După operaţiunile de la Kletskaia, Divizia 13 Infanterie a rămas întărită şi cu Regimentul 12 Infanterie (Divizia 15 Infanterie).

Totuşi din ■ cauza marilor pierderi pe care le-a suferit (4 600 oameni) *, a oboselii fizice, datorată unei continue-rămîneri a unităţilor pe poziţie şi a repetatelor atacuri inamice, apărarea este mâi slabă decît la celşlalţe corpuri de

* **Divizia 13 Infanterie circa 3 250 oameni; Divizia 1 Cavalerie ' circa 550 oameni ; Regimentul 12 Infanterie circa .800 oameni.**

armată.

Corpul V armată apără un front de 41 km, avînd în linie Diviziile 6 Infanterie (29 km) şi 5 Infanterie (21 km).

Pierderile Corpului V armată se cifrează la 3 700 oameni (Divizia 5 Infanterie – 2 700 oameni şi Divizia 6 , Infanterie 1 000 oameni).

Acest corp de armată are o situaţie operativă mult mai bună şi o dată. cu realizarea obstacolului în faţa poziţiei, se va putea opune inamicului cu succes în special la aripa dreaptă, unde Divizia 6 Infanterie reprezintă un pivot puternic.

Corpul II armată apără un front de 35 km avînd în linie Diviziile 14 Infanterie (14 km) şi 9 Infanterie (21 km) fiind cel mai important deoarece barează direcţia cea mai fructuoasă pentru inamic.

Apărarea acestui sector, se sprijină pe menţinerea regiunilor : cota 220 la est şi cotele 228—226,7 la vest.

Deşi corpul de armată a suferit atacuri puternice repetate în regiunea celor 2 umeri, pierderile acestuia se reduc numai la 2 500 oameni (1800 la Divizia 14 Infanterie şi 700 la Divizia 9 Infanterie), iar inamicul a fost respins peste tot, cu excepţia cotei 220 care a rămas între cele două linii, deci. pe care inamicul nu o poate folosi.

Deşi are o sarcină importantă şi grea, dat fiind frontul relativ redus care i-a' fost încredinţat, pierderile mici, puterea de foc mare, Corpul II armată este în măsură să reziste şi să reacţioneze prompt şi cu succes contra oricărui inamic care ar fi pătruns în poziţie.

Corpul I armată apără un front de 35 km avînd în linie Diviziile 11 Infanterie (14 km) şi 7 Infanterie (21 km).

Are pierderi cu totul neînsemnate şi este bine înstalat la teren, avînd sţînga sprijinită pe Don, pe o lungime de. 7 km;

Situaţie operativă foarte bună.

d) ***Rezerve de armată.*** În prezent armata nu dispune în rezervă sa decît de Divizia 7 Cavalerie şi-'Divizia 15 Infanterie (2 regimente de infanterie), ceea ce însumează un total de 8 batalioane şi 4 baterii.

Tot în zona armatei se găseşte şi Divizia Blindată care-însă se află sub comanda Grupului de armate „B".

Pentru frontul de circa. 160 km pe care îl âpă'fă armata, aceste rezerve sînt cu totul insuficiente.

Pînă la .luarea comenzii s-ar mai putea realiza; regruparea Diviziei 15 Infanterie; regruparea Diviziei 1 Cavalerie ; punerea Diviziei' Blindate sub ordinele Armatei 3 ; venirea în zona armatei a diviziilor germane promise (2 divizii infanterie şi 2 divizii rapide).

e) ***Cum va fi asigurată releva pentru odihnă şi***

recomple- tarea pierderilor. **Pentru a se asigura releva unităţilor din linie, diviziile vor adopta un dispozitiv astfel încît să păstreze cel puţin 1 regiment în rezervă.**

Tot în acest scop de relevă vor fi folosite şi batalioanele speciale de puşcăriaşi, care vor fi minuite de armată, întă- rmduse cu ele diviziile care au fronturi mari sau situaţiuni grele. Batalionul 991 de la Sărata, singurul care a luptat în cadrul Diviziei 5 Infanterie, s-a purtat bine.

i) *Concluzii.* CU toate că o parte din marile. Unităţi angajate (Diviz'iiie 13, 5,' 9) au fronturi care întrec cu mult capacitatea lor operativă, mai ales că sînt plasate pe direcţii importante de atac" " şi ău' înregistrat pierderi mari (circa . 11 000 ' oameni, pe întreaga armată)'apreciez că prin îngroparea şi adăpostirea completă ~ă dispozitivului, prin acoperirea lui cu obstacol, prin păstrarea şi eşalonarea judicioasă de rezerve în adîncime, armata va putea rezista atît contra inamicului cît şi contra iernii.

:■■■■■ Este necesar lasă să :$'e realizeze toate rezervele arătate la punctul d, adică încă 4 divizii germane şi una divizie română, cum a fost stabilit prin planul iniţial, ***[subl. ns.] [...]***

IX. *Starea morală.* Moralul ofiţerilor' şi trupei este în general bun, iar la diviziile 6, 7, 9 şi II foarte bun.

Acolo unde oboseala a fost mare, luptele continue şi unde s-au înregistrat mici insuccese au fost şi cîteva momente de slăbiciune.

De altfel, am constatat odată mai mult că moralul trupei este acela al ofiţerilor care o comandă. Slăbiciunea şi descurajarea acestora se transmite cu iuţeala fulgerului pînă jos.

fn afară de aceasta însă trebuie continuată propaganda şi trebuie luate măsuri urgente pentru ca cei bravi să-şi capete o recompensă imediată, chiar pe cîmpul de luptă şi pentru ca familiile luptătorilor să fie ajutate.

Am luat măsuri să se tipărească o altă serie de broşuri pe înţelesul soldaţilor, în care se explică rostul războiului în contra bolşevicilor.

X. *Diverse. Lipsuri constatate în conducere şi execuţie.*

1. Nu se cunoaşte de către toţi cu precizie situaţia operativă şi materială a unităţilor ce au sub comandă [...].

2. Nu ştiu să se ferească de efectul aruncătoarelor de mine rusei...]. ~

. 3. Unele unităţi continuă să lucreze vechile noastre şanţuri de tragere, după modelul trupelor italiene pe care le-au schimbat şi de la care le-au moştenit [...].

4. Unele unităţi nu dau importanţa cuvenită obstacolelor . contra infanteriei şi contra carelor (sîrmă şi mine) [...]

5. Unele unităţi nu organizează terenul cu pricepere şi cu convingere [...].

6. Foarte puţine unităţi n-au avut tăria. să reziste la încercuire sau chiar la o simplă ameninţare a flancului şi spatelui [...].

7. Nu ştiu toţi să pregătească contraatacurile imediate [...].

XI. *Armata 4. (C.VI şi. VII A. cu diviziile 1, 2, 4, 18, 20' şi cu diviziile 5 şi 8 Cavalerie).* I. Comandamentul acestei armate nu a intrat în funcţiune. Forţele române aflate pe frontul sud de Stalingrad operează sub ordinele Armatei 4 Blindată.

Hotăririie privind întrebuinţarea forţelor române sînt însă luate de comun acord cu Armata 4 română.

Situaţia operativă. 1, Inamicul.. În faţa Corpului **VI** armată român, se găsesc în linia întîi **3** divizii. infanterie **şi 2** sectoare întărite.

În rezervă, în linia II, circa 4—5 batalioane [...]

2. *Organizarea comandamentului*; ₐ) Divizia 20 Infanterie este sub ordinele Corpului XLVIII armată blindat german ;

b) Corpul VI armată are sub ordine diviziile 2, 1, 4 Infanterie şi Divizia 5 Cavalerie ;

De asemenea, se mai află sub ordinele Corpului VI- Armată, Divizia 18 Infanterie şi -8 Cavalerie, M.U. care sînt în curs de concentrare ;

c) Comandamentul Corpului. VII armată a început la 3 XI transportul din Caucaz spre frontul de la sud de Stalingrad.

El se transportă în 10 trenuri cu ritmul 2 trenuri pe zi.

Va sosi deci în zonă către 8—9 noiembrie.

La sosire va lua sub comandă Divizia 4 Infanterie şi diviziile 5 şi 8 Cavalerie.

Ca urmare Corpul VI va rămîne cu diviziile 2, 18 şi 1 Infanterie.

3. ***Situaţia în spaţiu a M.U. :*** a) Diviziile 20, 2, 1 şi 4 Infanterie şi Divizia 5 Cavalerie sînt în linia întîi.

Prin introducerea Diviziei 5 Cavalerie în linia întîi s-a micşorat cu circa 27 km frontul Diviziei 4 Infanterie.

b) Divizia 18 este în curs de transport cu calea ferată în zona sud-yest Aksai.

Pînă la 2 XI ora 12 au sosit în zonă : 1 regiment infanterie, 2 divizioane artilerie,- Grupul de cercetare, Batalionul de pionieri, 1 secţie ambulanţă.

Aceste unităţi au primit ordin' a se deplasa pe jos în zona Plodovitoie—Tinguta, unde trebuie să se găsească în ziua de 4.XI.

Ultimul transport pe calea ferată din Divizia 18 Infanterie va sosi în zona Kotelnikovski în ziua de 14 noiembrie.

Divizia urmează a intra pe front în sectorul cuprins între Dubovîi—Uvrag şi Ţaţa (ambele inclusiv), înlocuind forţele aflate acolo şi aparţinînd diviziilor 2 şi 1 Infanterie.

Prin această înlocuire ca şi la Divizia 4 Infanterie, diviziile 1 şi 2 Infanterie îşi vor constitui rezerve mai puternice, dînd şi posibilitatea de a executa releve.

c) Divizia 8 Cavalerie este în curs de transport în zona Sinovniki.

Pînă la 1XI au sosit: 1 regiment cavalerie, 2 escadroane dig al doilea regiment, 1 baterie din regimentul de artilerie călăreaţă.

Această M.U. a primit misiunea să facă siguranţa zonei dintre Schebengerg şi Djurve (50 km nord-est Elista) schimbînd unităţile Diviziei 16 moto germană [...]

XII. ***Situaţia materială generală.*** Materiale de geniu' primită între 27.X—3.XI.1942 :

1. Materiale pentru organizarea poziţiei: 20 vagoane pentru 150 km gard german ;

2. Mine şi explozivi. Nu s-a primit nimic ;

3. Adăposturi: 3 000 adăposturi, 20 vagoane cu materiale geniu (carton gudronat, scoabe, saci, nisip) ;

4. Materiale pentru instalarea de iarnă, 40 barăci;

5. 'Material 'lemnos pentru bordeie: Nu a mai sosit

Subzistențe. **I-. *Hrană.* Armata 3 : Distribuțiile alimentelor la trupe se fac în condițiuni mai bune pentru toate unitățile.**

În depozite s-au strîns alimente în cantități care variază pentru alimente în cantități care variază pentru alimentele sosite de la, 90 000—460 000 rații; completarea lor se face cu transporturi auto și c.f. (făină, alimente, sare, pîine).

Lipsesc complet: zahărul, margarina și untura.

Trupele au primit în ultimul timp săpun, petrol și sare din stocurile aduse de noi din țară și din depozitele germane.

Armata 4 și Celelalte M.U. inclusiv cele din cavalerie, hrana suficientă [...}.

Furaje. **Situația la unități .neschimbată.**

În depozitele Armatei 3 s-au adus în ultimele două zile 95 000 rații grăunțe; celelalte M.U. nu dispun de grăunțe în depozite.

XIII. *Muniții. 1. Armata 3.*

a) Existent la 2.XII.1942.

— la trupe : 76% dintr-o dotație germană pentru armamentul greu de infanterie și artilerie*.

— în depozite : 21% pentru tot armamentul (1396 t).

b) În curs de transport 7 trenuri cu un total de 3 100 tone (60% dintr-o dotație germană).

2. *Armata 4 la -I.XI.1942.*

— la trupe : dotația organică ;

— în depozite : 18% dintr-o dotație (1139 t).

3. *Corpul VI armată la 1.XI.1942.*

— la trupe : 94% pentru armamentul greu și artilerie ;

— în depozite : 20<>/o (405 t).

4. M.U. din Caucaz la 1.XI.1942.

— la trupe, dotația variază întrfe 48% (D. 2 Munte) și 116% (D. 10 Infanterie). ;

— în depozite 50%. dintr-o dotație (1100 t), pentru toate M.U.

— în curs de transport un tren cu circa 450 tone muniții

XIV. *Echipament. **I.** Echipamentul de iarnă.*

a) A ajuns în dispozitivul trupelor: 50% la Armata 3 75% la Armata 4, C.VI A. și C.Cv. ; 100% la trupele de munte

b) În curs de transport: 50 vagoane la Armata 3 : 34 vagoane la Armata 4, C.VI A. și trupele din Caucaz.

Aceste transporturi nu au ajuns încă la trupe din cauza greutăților tehnice c.f.

2. *Echipamentul obișnuit.*

S-a continuat distribuția la unități pe măsura sosirii în țară. În prezent se distribuie micul echipament și efectele de

---

*** O dotație germană reprezintă 3 unități dej foc infanterie și 1,9 unități de foc artilerie.**

postav sosite de două zile.

XV. *Mijloacele auto și carburanți.* 1. Mijloacele auto. Armata 3 are la dispoziție un regiment auto german care a transportat de la 27.X—3.XI :

— 550 m.c. benzină ;

— 3 850 tone materiale (muniții, subzistențe etc.).

Pentru celelalte M.U, transporturile auto sînt întărite cu mijloace germane, după nevoi,

2. Carburanții. Distribuția carburanților la Armata 3 s-a îmbunătățit în ultimele 4 zile. A sosit astăzi (3.XI.) un tren carburanți special pentru Armata 3. La Armata 4 avem de asemenea un .tren carburanți rezervă.

Mai avem 1/2 tren rezervă la Rostov și un tren la Novocercassk. [...] [XIII, 140—145, 153—149, 161—165].

Ion Antonescu cere severitate maximă (11 noiembrie 1942). La nr. 33 267/B.1/1942, prin care se trimit informațiuni operative și materiale de pe frpnturile armatelor 3 și 4 am onoarea a vă aduce la cunoștință că privitor la cele semnalate de dv. la punctul „lipsuri constatate în conducere și execuție", domnul mareșal a ordonat să se la următoarea măsură :

„în viitor orice constatare de delăsare sau lipsă de interes la comandanții de unități sau M.U. va fi sancționată ithediat prin luarea comenzii pe loc.

Se înțelege prin aceasta pe toți acei șefi care nu cunosc situația trupelor de sub comandă, nu le știu nevoile, lipsurile și nu se duc să le vadă".. [XIV, 177].

Domnul mareșal vrea să meargă pe front ... (7 noiembrie 1942, telegramă către atașatul militar la Berlin). 1. Domnul mareșal dorește să meargă pe front pentru a vizita trupele noastre. Ar dori să știe dacă comandamentul german are ceva de zis. Vizita ar avea un caracter informativ și fără a deranja comandamentele locale germane.

Data aproximativă, sfîrșitul săptămînii viitoare.

2. Domnul mareșal a fost informat că atît oamenii cît și caii armatdi noastre nu primesc același tratament ca cei germani. Cazuri precise cunoaște domnul general [Eduard] Wagner, șeful O.Q. de la OKH. în plus se scade din rația cailor și oamenilor noștri ceea ce se trimite sporadic unităților române din țară.

Domnul mareșal dorește să cunoască măsurile ce s-au luat pentru realizarea egalității de tratament.

3. Domnul mareșal dorește să se pună în circulație cît mai curînd trenurile directe de permisionari dinainte stabilite. Aceste trenuri trebuie să circule fără transbordare adică așa cum circulă nu numai pentru armata germană dar și pentru cele italiene și ungare. [XV, 253].

... dar debarcarea anglo-americană în Africa de Nord îl oprește (10 noiembrie 1942). 1. Dată fiind situația politică creată ca o consecință a operațiunilor din Africa de Nord [debarcarea aliată din 7—8 noiembrie – *n.n.*] nu este bine să, insistați asupra cererii de deplasare pe front a domnului mareșal în vizită pentru luarea comenzii pînă ce situația militară și politică nu se clarifică ', prezența domniei sale fiind necesară în țară.

2. Este bine să se atragă atențiunea din partea domnului mareșal asupra concentrărilor de forțe rușești în regiunea Sera- fimoviei și la aripa dreaptă a Armatei 3 române, care consti tuie indiciul unei acțiuni ofensive importante în pregătire.

Armata 3 a suferit pierderi în cadfe și oameni și riu a primit încă rezervele germane care trebuiau să se găsească' în spatele frontului ei defensiv; este deci necesar ca Grupul de armate „B" să fie în măsură a acționa cu rezervele proprii și cele ale Armatei 6 germane în caz că se dezvoltă un atac rus de mare importanță.

3. Domnul mareșal socotește necesar că trebuie să fie exa minată cu foarte mare atenție problema apărării în condițiuni maxime a regiunii petrolifere românești dat fiind aglomerarea pe un spațiu foarte restrîns a rafinăriilor de petrol.

O întărire cu noi mijloace de apărare a.a. ar fi indispensabilă '. {XVI, 254],

Mareșalul Antonescu simte că primejdia vine de la Serafi movici ... (10 noiembrie 1942). Am onoarea a vă comunica [generalului Ilie Șteflea – *n.n.]* următoarele :

1. Domnul mareșal urmărește cu atențiune concentrările de forțe sovietice în spațiul Serafimovici și roagă să discutați cu Grupul de armate „B" problema și să vă informați dacă,. în cadrul acestui grup s-au luat măsuri deosebit de cele luate de Armata 3 pentru a face față unui atac important.

2. Domnia sa sugerează ideea ca rezerve ale Armatei 6 germane să fie în măsură a interveni la timp în sectorul Armatei cît timp diviziile germane, pe care comandamentul german s-a angajat a le aduce în acest sector, nu vor fi sosit.

3. Trebuiesc luate măsuri ca întreaga aviație română și ger mană să acționeze masiv asupra podurilor aruncate peste Don și asupra celor de cale ferată de peste rîul Hoper și Medvedița

4. Rezervele Armatei 3 și Diviziei Blindate nu

---

* La această solicitare, Adolf Hitler va răspunde abia la 22 noiembrie 1942, după ce, cu o zi înainte, acordase comanda mareșalului Erich von Manstein *(n.n.).*

† îngrijorarea mareșalului era justificată. De la bazele cucerite în Africa de Nord, va porni raidul aliat asupra petro lului românesc de la 1 august 1943 *(n.n.).*

trebuie sa fie angajate în lupte decît în cazul unei ruperi de front.

5. Dacă giuparea de forțe a Armatei 3 permite, să se stu dieze ca răspuns la atacul rus reacțiuni violente în sectoarele neatacate.

6. Domnul mareşal aşteaptă raport asUpra celor de mai sus, în cel mai scurt timp posibil. [XVII, 175—17Ş].

... generalul Ilie Şteflea răspunde (14 noiembrie 1942). Am onoarea a raporta domnului mareşal următoarele:

1. *Măsuri luate de Armata 3 :*

a) A apropiat rezervele sale de sectoarele ameninţate :

— Divizia 15 Infanterie (4 batalioane şi 2 divizioane) înapoia dreptei, în zona Verhnii Salamakovski—Ivanuşki;

— Divizia 7 Cavalerie (valoare a 3 batalioane şi 4 baterii) înapoia centrului în zona Blinovski—Pronin ;

b) A întărit, dreapta, la legătura între Diviziile 13 Infanterie şi 1 Cavalerie astfel:

— s-a pus la dispoziţia Diviziei 1 Cavalerie 2 batalioane (15 Infanterie uşoară şi 992 Independent) pentru a fi introduse la aripa ei stingă, care a suferit pierderi;

— s-a restrins frontul Diviziei 13 Infanterie prin constituirea Detaşamentului colonel Voicu (R.I2 Dorobanţi şi Btl. 12 Infanterie Uşoară aflate deja în front, plus III/R, 41 A şi Divizionul 611 Vînători Care german întărit cu Batalionul 54 Pionieri) în limitele şi sub comanda directă a Corpului IV armată.

' Prin aceasta s-a uşurat exercitarea comandamentului la Divizia 13 Infanterie.

c) A întărit cu artilerie sectoarele ameninţate :

— cu 2 divizioane cîmp *, umărul sting al intrîndului inamic de la Bolşoi (D.9 I.) ;

— cu 2 divizioane cîmp şi 1 divizion greu †, umărul drept al intrîndului (D.14 I.);

— cu 3 divizioane cîmp şi 1 divizion greu aripa dreaptă (Corpul IV armată).

d) A grupat majoritatea mijloacelor antiaeriene în – sectoarele ameninţate.

e) A întărit apărarea .anticar a marilor unităţi astfel:

— Corpul V armată, cu 1 companie anticar moto ;

— Corpul IV armată, cu 2 companii anticar moto.

f) A urgentat prin toate mijloacele aprovizionarea marilor 'unităţi cu muniţii, sticle inflamabile, mine, sîrmă etc.

* artilerie de cîmp (n.n.).
† artilerie grea *(n.n.).*

g) A intervenit şi obţinut acordarea de suplimente dft phrcţnS[1] pentru diviziilp corpurilor IV, V şi II armată (grăsime, zahăj? şi alcool).

■ *2. Măsuri luate de Grupul de armate „B" :*

a) Concentrează la aripa dreaptă a armatei Corpul XL VIII Blindat german, compus din : Divizia 1 Blindată română, Divizia

' 22 Blindată .germană (adusă (jin zona Armatei 8 italiană) şi ,uj$e- rior Divizia 14 Blindată (de la Stalingrad) aflată în curs de concentrare. -

b) A ordonat Armatei 6 germană să împingă în zona Ore-? hovski-Scedni (înapoia dreptei D.l Cv.) un detaşament compus din : Divizionul Vinători Care nr, 670, 1 companie anticari 1 secţie antiaeriană, 1 divizion artilerie, 1 batalion infanterie, şi

■ 5 care de luptă.

c) A ordonat Armatei 8 italiană să pună la dispoziţia Corpului XLVIII Blindat german 1 detaşament compus din : comanda unui regiment infanterie din Divizia 62 germană, Divizionul de ciclişti al Diviziei 62, Divizionul Vinători de Care . al Diviziei 62 şi Divizionul 11/R.54 A., care va putea fi întărit ulterior i şi cu alte forţe. .

d) A intervenit pe tot timpul preparativelor inamice, priii bombardamente masive executate de Flota 4 Aeriană- şi Gruparea Aeriană de Luptă română, asigurînd sprijinul acestor două mari unităţi aeriene şi pentru apărarea Armatei 3, în cazul cînd va fi atacată.

3. ***Intervenţia rezervelor armatei.*** Armata 3 a pregătit intervenţia rezervelor sale astfel:

a) Divizia 15 Infanterie să fie în măsură a executa :

— un contraatac (în colaborare cu Corpul XLVIII Blindat . sau singură) pe creasta Golovski-Kletskaia sau

— un pivot puternic pe creasta est şi vest cota 186, pentru garantarea intervenţiei spre est a Corpului XLVIII Blindat.

b) Divizia 7 Cavalerie să fie în măsură a executa un contraatac în flancul drept al unei pătrunderi inamice pe. înălţimile est şi vest valea Ţarîţa.

c) La nevoie şi intervenţia către centrul sau aripa dreaptă a unui detaşament (1 regiment infanterie şi 1 regiment artilerie) constituit de Corpul 1 armată şi transportat cu . mijloace auto, obţinute, prin Grupul de armate „B", în. majoritate de la italieni. ' \

4. ***Corpul XLVIII Blindat*** fiind sub ordinele Grupului de armate „B" va fi întrebuinţat după ordinele acestuia. §|

5. Deoarece Armata 3 a concentrat toate mijloacele pentru a opri atacul, dacă va fi posibil chiar pe baza de plecare, iar inamicul a făcut pregătiri pe aproape întreg frontul armatei,'

ea nu mai dispune de mijloace pentru a reacționa violent în sectoarele neatacate.

În situația actuală aceste reacțiuni nu ar fi posibile decît pornind din sectoarele armatelor vecine [XVIII, 1Ó6—199].

Un „secret" insuficient (12 noiembrie 1942). La telegrama dvs. [general Ilié Șteflea – p.ra.] nr. 32 292 din 21 octombrie 1942 referitor la schimbarea diviziilor italiene și pe restul frontului de către Armata 3 am onoare a vă comunica rezoluția domnul lui mareșal Antonescu :

1. Să rămînă în Câiicâz Corpul de Cavalerie ;

2. Divizia Blindată să rămînă pe loc cîtj timpul este frumos. De îndată ce deplasările și întreținerea ei în bune condiții Vor fi amenințate de a fi compromise din cauza vremii, a terenului, a adăpostirii și a reparațiilor, divizia va merge în cantonamente de iarnă. Aceste cantonamente trebuiesc pregătite dé pe acum.

în nici 'un caz să nu riscămt a pierde la iarnă materialul.

Trebuie consolidate pozițiile ocupate la maximum. Oamenii trebuie instruiți să reziste pe loc la atacurile cu carele [tancurile – *n.n.].* Lupta trebuie dusă pentru a separa carele atacatoare de infanteria proprie. În acest caz atacul eșuează și carele sînt pierdute. Dacă se fuge la înaintarea parelor, infanteria apărării este pierdută.

Acesta este tot secretul luptei în contra rușilor *.

Poziția trebuie bine prevăzută înainte cu. mine, Pe timp de zăpadă să se la măsuri să nu fie anihilate de zăpadă. [XIX, 181].

OKW-ul continuă să creadă că rușii vor ataca în zona centrală a frontului. Se comunică raportul nr. 303 din 14.XI.1942 al ataşatului militar român la Berlin [colonel Ion Gheorghe — *n.n.]:* „După indicațiuni ce am de la MCG german ar fi de așteptat o puternică ofensivă ruseasc în punga de la Rjev.

Această ofensivă an urma să se desfășoare concomitent cu o ofensivă destul de puternică, *dar secundară* [subl. ns.] în regiunea Kletskaia-Serafimovici.

Față de aceasta din urmă am fost asigurat din nou că înaltul Comandament german a luat măsurile necesare.

Rog [să fiu informat] dacă s-au executat sau nu" [XX, 195],

Generalul Ilie Șteflea raportează : atacul împotriva Armatei 3 române este iminent! (14 noiembrie 1942). *A. Armata 4. I. Situația operativă. ,1. Inamicul.* în fața Corpului VI armată român situația[1] inamicului este neschimbată (3 divizii infanterie și 2 „sectoare întărite" în linia 1 și circa 4—5 batalioane în rezervă în

1

* Ion Antonescu reitera punctele esențiale ale tacticii defensive germane. în condițiile create după 19 noiembrie 1942, cele afirmate de I. Antonescu nu au fost infirmate, ci s-âu dovedit, pur și simplu, insuficiente |*n.n.).*

linia a II-a).

2. *Evenimente petrecute.* În ultimul timp în afară de atacul fără succes al unui regiment de infanterie rus contra satului Karasum (Divizia 20 infanterie) dat în ziua de 6 noiembrie, ora 10, fără pregătire de artilerie, nu s-a mai întîmplat nici o acţiune importantă.

Atît activitatea noastră, cît şi a inamicului, s-a redus la executarea de incursiuni şi schimburi de focuri de infanterie şi artilerie.

3. *Modificări în dispozitiv.*

a) *Corpul VII armată:*

■— Divizia 8 Cavalerie, P.C. Koke-Buluk. Regimentul 2 Călăraşi întărit ocupă sectorul dintre Omn-Kerultski, Alzin-Sutinski.

Grosul diviziei se află în zona Iki-Gol, Kegulta, Staatsgut nr. 80, în măsură a interveni în spaţiul de la nord sau sud de frontul apărat de Regimentul 2 Călăraşi.

— Divizia 5 Cavalerie, P. C. Plotopitomnik. Ocupă sectorul cu 2 regimente, ambele în linia 1.

Regimentul 7 Roşiori, între Valea Arşaselmen şi Batîr-Mala, iar Regimentul 8 Roşiori şi restul frontului diviziei la sud-est de Batîr-Mala, ocupînd poziţie la est de acest lac.

Al treilea regiment (Regimentul 6 Roşiori) este în rezerva Corpului VI armată la Goncearovşki.

— Divizia 4 Infanterie. Nici o schimbare în dispozitiv.

— Divizia 1 Infanterie. În nopţile de 8/9 şi 9/10 noiembrie a fost introdus în front Regimentul 90 Infanterie din Divi-
zia 18. Regimentul 85 Infanterie din Divizia 1 -[Infanterie] înlo-cuit a trecut în rezervă. ,

— Divizia 18 Infanterie. Pînă acum au intrat în sectorul afectat diviziei Regimentul 18 Dorobanţi, 90 Infanterie şi Regimentul 36 Artilerie.

Divizia nu a luat încă comanda sectorului.

Mai sînt în curs de transport 10 trenuri din 38.-

— Divizia 2 Infanterie. Prin întrarea în front a Regimentului 18 Dorobanţi din Divizia 18, Regimentul 26 Infanterie a fost regrupat în zona Somerş.

în ultimele zile din cauza temperaturii scăzute lacurile de la poalele dealurilor Jergeni au început' să îngheţe.

Ca urmare, Divizia 1 Irffanterie a introdus în front, în zona lacului Barmanţak o' parte din rezervele sale.

b) *Divizia 20 Infanterie.* Nici o modificare.

c) *Corpul VII armată.* Zona de concentrare : Verh. Salski, Dorganov, Boldîr, Novi-Lopatin.

Pînă la Í0.XI au sosit în gara Kotelnikovski toate elementele care se transportă cu calea ferată, iar majoritatea au ajuns în zona de concentrare.

Unităţile care se transportă pe[1] jos sînt încă în curs de

deplasare.

Cu începere de la 12 noiembrie, Corpul VII armată a intrat sub ordinele Armatei 4 Blindată.

P.C, la Sovetnoie.

El a luat sub ordine diviziile 5 şi 8 Cavalerie. Va mai lua şi Divizia 4 Infanterie.

II. *ORGANIZAREA TERENULUI. 1. Îngroparea dispozitivului,* Pînă în prezent s-au realizat în general numai ansambluri pentru grupe de luptă.

2. *Obstacol:* a) Contra infanteriei. Faţă de întinderea frontului s-a realizat foarte puţin din lipsă de material:

b) Contra carelor. Aceeaşi situaţie, – Nu s-au plantat pînă în prezent decît circa 20 000 mine. Mai sînt de plantat 8 000 mine anticar (tip M.A.N.) primite în ultimul timp.

3. *Adăposturi.* S-au realizat circa 40 la sută din adăposturi de pe poziţie (în general contra aruncătoarelor şi intemperiilor). Adăposturile pentru posturile de comandă de batalion şi companii au fost toate executate.

- ' Se întîmpină mari greutăţi în realizarea lor datorită lipsei materialului lemnos care, negăsindu-se în zonă, trebuieşte adus de la distanţe mari. Materialul care se primeşte de la Coman- damentul german soseşte într-un ritm foarte încet.

Construcţia adăposturilor pentru care de luptă a început la 10 noiembrie. Va întîmpină .mari greutăţi datorită tot lipsei materialului lemnos.

B. *Armata 3. **I.** Situaţia operativă.*

1. Inamicul, a) Forţe: În linia I : 14 divizii de infanterie (din care 3 cu un singur regiment în linie) ; 2 batalioane care luptă ; cîteva batalioane independente.

În rezervă: 1 divizie infanterie; 1 corp de cavalerie cu 3 divizii din care 2 ar fi purtate ; 2 regimente artilerie grea ; 1 regiment aruncătoare ; un număr de care- de luptă care n-a putut fi apreciat.

Valoarea marilor unităţi din linie este următoarea:

— 6 divizii (foste în linie de la începutul operaţiunilor pentru realizarea capului de pod) au o valoare combativă[1] care variază de la 1/4—2/3 din valoarea lor normală.'

— 8 divizii proaspete[1] sau refăcute au efective şi arma- ' mentul complet.

, *Introducerea de noi mari unităţi în linie pe fronturi relativ. înguste, apropierea rezervelor, aducerea de blindate, artilerie grea şi brandt-uri, construcţia a 4 noi poduri peste Don şi intensificarea 'circulaţiei, care în ultimele zile a însumat circa 3 000 auto numai între Kamîşita dreaptă a armatei şi Hoper, sînt indicii serioase că inamicul pregăteşte 'o acţiune importantă asupra dreptei şi centrului armatei.*

Ultimele informaţiuni arată că preparativele acestuia sînt aproape terminate şi că atacul pare iminent ***[sub. ns.j.***

b) Posibilităţi. Din gruparea de forţe a inamicului :

— un grup de 5 divizii (din care 3 proaspete) în zona Kletskaiâ ; I . -

— un .grup'de'; 3 divizii (din care 1 proaspătă şi 1 de gardă) în 'faţă; umărului: drept (cotă 200) al Corpului II armată şi;

— o legătură de -2 divizii între aceste două grupuri; rezultă că acesta poate încerca dislocarea sau distrugerea Corpului V armată, prin 2 atacuri concentrice, unul pornit din zona Klets- kaia către sud-vest şi celălalt din, zona cotelor 220—210, 1 către sud-est.

Nu- trebuie exclusă nici o operaţiune care, fixînd puternic centrul armatei, să urmărească ruperea dreptei şi cucerirea crestei de la sud-est Kletskaia pentru uşurarea şi eventual pentru degajarea Stalingradului.

2. Situaţia armatei. Armata 3 se află cu' 4 corpuri de armată în linie (fiecare a 2 divizii) pe un front' de 148 km.

în rezervă dispune de 2 divizii însumînd un total de 7—8 batalioane şi 4 divizioane.

Pentru a se putea face faţă situaţiei au fost luate următoarele măsuri :

a) Grupul de armate „B" :

— a adus în zona armatei Corpul XLVIII Blindat (P.C,
Kalaceva) cu Divizia 22 blindată care în ziua de 13 noiembrie a terminat concentrarea în zona Bokovskaia şi Divizia 14 Blin dată, aflată în curs de concentrare.

Corpul blindat va lua sub ■ comandă din punct de vedere operativ şi Divizia 1 Blindată română, rămînînd ca rezervă a Grupului de armate „B" ;

— a pus la dispoziţia Armatei 3, Batalionul 611 vînători

— a asigurat intervenţia Flotei „ IV Aeriene germană şi a Grupării Aeriene de Luptă română, care vor sprijini cu toate forţele disponibile apărarea Armatei 3.

b) Armata 3 :

Şi-a apropiat rezervele de front:

— Divizia 15 Infanterie, în zona Corpului Iv armată ;

— Divizia 7 Cavalerie în zona . Corpului II armată ;

— a întărit legătura dintre Divizia 13 Infanterie şi Divizia 1 Cavalerie cu 2 batalioane ;

— a întărit cu artilerie, mijloace antiaeriene şi anticar sectoarele ameninţate.

Comandamentul Armatei. Eşalonul 1 funcţionează la P.C. înaintat Cemişevskaia.

3. Evenimente petrecute :

Pînă la 10 noiembrie nu s-a petrecut nici o acțiune mai importantă. :

Activitatea inamicului s-a redus lă executarea de' incursiuni și. recunoașteri, mai numeroase și mai puternice asupra dreptei armatei.

în ziua de 10 noiembrie, inamicul a. atacat mai puternic[1] centrul Corpului IV armată, reușind să pătrundă și să se mențină în liniile noastre, pe un front de 2 km și o adîncime de circa 400 metri.

Artileria și aviația română. și germană au combătut cu eficacitate pregătirile de atac ale inamicului.

Gruparea Aeriană de Luptă română a acționat puternic cu începere de la 1 noiembrie asupra : gărilor, transporturilor, aglomerărilor de trupe, auto și care de luptă, grupărilor de atac și trecerile peste Don ale inamicului.

Au fost aruncate în total 250 000 kg bombe în circa 400 ieșiri- avion (146 ieșiri avion-vînătoare și 258 ieșiri avion-bombar- dament).

Cu începere de la 7 noiembrie a acționat în zona Kletskaia și Flota IV Aeriană germană.

Efectele au fost foarte mari. Au fost distruse sau avariate numeroase autovehicule provocîndu-se circa 20 incendii și 15 explozii foarte puternice, în special în zona Kletskaia.

De asemenea au fost distruse sau avariate: podul permanent peste Don de la Serafimovici și un pod de pontoane.

C. *Situația materială generală.*

Materiale de geniu primite între 3.XI—12.XI.1942 :

a) Material pentru organizarea poziției Nu s-a primit ni-

b) Adăposturi mic în acest inel Materiale pentru instalarea de iarnă terval de timp.

d) Material lemnos pentru bordeie

e) Mine și explozivi :

— mine 72 030 kg [...]

exploziv 28 127 kg

Subzistențe. Hrana : în general distribuțiile de subzistențe la unele M.U. se fac încă incomplet atît cantitativ cît și calitativ.

Armata 3 : Depozitele armatei nu au ajuns la o dotare uniformă de subzistențe iar cele înmagazinate variază cantitativ de la 5 000 la 600 000 rații.

Din cantitățile existente în depozite, hrana este asigurată astfel:

— piinea : C.I A. Pînă la viitoarea recoltă ; C.II A, C.IV A,
C.V A de pe o zi pe alta ;

— carne, conserve, pește, legume și coloniale, abia pot satisface nevoile curente.

— Armata 4 – C.VI A : se aprovizionează cu începere de la 7.XI.1942 direct de Stab Don O.Qu. În depozitele Armatei s-au înmagazinat 160 000 rații alimente.

Furaje : finul și paiele se procură tot prin exploatarea zonei.

Armata 3 : a primit în depozite 520 000 raţii grăunţe care acoperă consumul pe 7 zile. înmagazinarea grăunţelor continuă.

Armata 4 : a primit 100 000 raţii grăunţe ; grăunţele sînt asigurate pentru unele mari unităţi pînă în luna decembrie anul curent; pentru majoritatea marilor unităţi distribuţiile abia fac faţă de pe o zi pe alta [...]

Muniţiuni.

Armata 3 :

— la trupe : 72% dintr-o dotaţie pentru armamentul greu de infanterie; 89% dintr-o dotaţie pentru art. cîmp ; 56% dintr-o dotaţie pentru art. grea ;

— în depozite : 25«/» dintr-o dotaţie.

Armata 4 :

— la ţrupe: 63% pentru armament greu de infanterie ; 103% pentru artileria de cîmp ; 68% pentru artileria grea ;

— în depozite : 39o/o din dotaţie.

Marile unităţi din sud :

— la trupe : 41—1050/q, pentru armament greu de infante- ' rie ; 55—86% pentru artilerie ;

— în depozite : 4lo/9 dintr-o dotaţie germană.

în curs de transport. Sînt pe parcurs : 7 trenuri muniţii pentru Armata 3 (2 la vest de Bug); 3 trenuri muniţii pentru Armata 4 (Idem).

— 1 tren muniţii pentru marile unităţi din sud ; 1 tren muniţii -pentru grupul de armate.

Aceste trenuri reprezintă 68o/9 dintr-o dotaţie pentru Armata 3, 45»/o pentru Armata 4 şi 2lo/„ pentru marile unităţi din sud.

Echipament : a) Echipamentul de iarnă. Nu a ajuns în întregime la trupe din cauza greutăţilor de transport. [...] Situaţia Armatei 3 s-a îmbunătăţit pînă la 75—80o/9 prin ajungerea în dispoziţiv a ultimului tren cu 50 vagoane care a parcurs distanţa Mesavaia (vest Stalino) – Millerovo în 15 , zile.

Celelalte mari unităţi au echipament de iarnă pînă la 75o/o,; Diviziile 2 şi 3 munte au 100%. [...] [XXI, 206—211, 213—215],

Cu o singură zi înainte de contraofensiva rusească, mareşalul Antonescu acuză ... (18 noiembrie 1942). Domnul mareşal Antonescu dispune să vă comunic [colonelului Ion Gheorghe, la Berlin – *n.n.]* următoarele :

1. Domnia sa este informat prin controluri succesive că unităţile , româneşti au numeroase lipsuri de ordin material, datorită în cea mai mare parte greutăţilor de transport pe calea . ferată.

Se semnalează :

— de la 3—12 noiembrie 1942 nu s-a primit deloc material pentru organizarea poziţiilor pentru adăposturi,

instalaţiuni de iarnă şi material lemnos pentru bordeie ;

— nu s-au putut forma depozite de hrană, decît cu mici excepţii şi trupele primesc subzistenţe de pe o zi pe alta;

— la cea mai mare parte din unităţi continuă criza de furaje ; Corpul VI armată are nevoie de circa 75 vagoane zilnic pentru cei 45 000 cai şi primeşte cantităţi neînsemnate ;

— Armata 3 a primit în' cursul lunii, noiembrie un singur tren de 27 vagoane cărbuni, în loc de un tren la 4 zile cum fusese promis şi cum primeşte Armata 6 germană ;

— trupele române au primit pînă în prezent numai 75—80½ din echipamentul de iarnă, deoarece circa 100 vagoane încărcate aşteaptă în ţară de 20 de zile plecarea şi nu pot fi expediate, neacordîndu-se traseele necesare ;

— carburanţii livraţi unităţilor noastre sînt insuficienţi, deoarece puţinele noastre autocamioane trebuie să facă transporturi mai dese decît formaţiunile germane;, cotele-stabilite nu fac faţă nevoilor, livrările se fac neregulat şi cu mari' întîrzieri ;

— pentru materialele şi aprovizionările speciale ale trupelor române avem nevoie de expediat din ţară minimum trei trenuri zilnic a' căror programare ar permite să se facă faţă nevoilor iernii.

Atît Marele Cartier General cît şi O.Qu. german Ştab Don au făcut numeroase intervenţii cu rezultate, minime, datorită probabil actualei organizări ■ a comandamentului, care poate prejudicia capacitatea operativă şi materială a trupelor române.

2. Corpul VI armată este ajuns aproape la epuizare.

în'special,,Diviziile 1 şi-2 Infanterie, • care au fost împinse iarna trecută pe un ger cumplit în marşuri forţate la Donеţ, sta'u de atunci continuu în linia 1 şi au fost neîntrerupt în lupte, şi Divizia 4, greu încercată recent, au nevoie să fie trase înapoi pentru odihnă şi recompletare. Operaţiunea ar fi posibilă priaş's punerea la dispoziţia Armătei 4, a diviziilor 2 şi 20 Infanterie aflate în prezent în zona Armatei 6 germană. Situaţia se va agrava cu înăsprirea iernii.

3. Domnul mareşal crede că toate aceste grave inconveniente ar fi fost în mare parte înlăturate dacă Grupul de armate „Don" ar fi fost la timp organizat. Starea de provizorat actuală a organizării comandamentului lipseşte de autoritatea necesară pe colonelul Finckh [şeful* Ober quartiermeister Stab Don – ***n.n.]*** care îşi dă. ostenelile, să remedieze starea de fapt dar nu reuşeşte, execuţia depinzînd de comandamentele care ştiu că trupele române nu le vor aparţine[1] operativ direct şi le tratează cu vitregie.

Date fiind aceste constatări verificate de mai multe ori de domnul mareşal, domnia sa roagă să se constituie fără întîrziere Grupul de armate „Don" şi pînă ce domnul mareşal va fi în măsură să ia comanda efectiv, comanda grupului să fie exercitată prin delegaţie de comandantul Armatei 6 sau 4 Blindată, care era hotărît de fiihrer să înlocuiască pe domnul mareşal cînd domnia sa ar fi fost nevoit să meargă, din timp în timp, în ţară pentru rezolvarea problemelor de conducere a statului. [XII, 256—257].

... lar generalul Hauffe, şeful Misiunii Militare germane în România este nevoit să recunoască (18 noiembrie 1942). Ală-turi de alte greutăţi, blocarea trenurilor a împiedicat nu numai asigurarea creării rezervelor de materiale pentru armatele 3 şi .4 dar a făcut aproape imposibilă chiar şi acoperirea satisfăcătoare a necesarului zilnic al ambelor armate. Pentru a putea acoperi necesităţile cele mai acute în cele mai importante sectoare ale aprovizionării (muniţie şi alimente) a trebuit să fie suspendată temporar activitatea în celelalte ; sectoare (materiale de construcţii, mine, lemn pentru construcţii, poduri etc.) la ambele armate române ; s-a pus astfel sub semnul îndoielii, posibilitatea construirii adăposturilor pentru iarnă, a minării planificate a terenului, a pregătirii amplasamentelor de iarnă- pentru tancuri,
a construirii podurilor rezistente • la inundaţii şi sloiuri. Cele mai urgente cerinţe le au formaţiunile de construcţii care sînt în aşteptarea trenurilor de materiale ale serviciilor trupelor de uscat. Românii sînt angajaţi în raioane inospitaliere, deosebit de sărace în lemn, au ajuns printre ultimii în poziţiile lor şi nu posedă mijloace de aprovizionare şi transport pe care le au ger-

manii. De exemplu: din cele 300 000 mine necesare armatelor române, s-au livrat numai 54 000 (incluzînd şi cele pentru Armata 4 Tancuri germană) ; alte livrări sînt puţin probabile. Din cei 1000 km sîrmă ghimpată, necesară pentru sectorul Don s-au livrat numai 200 km ; datorită lipsei materialului lemnos, construirea barajelor de sîrmă cu mijloace proprii este limitată ; din cele 36 de trenuri cu materiale de' construcţie nu au sosit decît 13 ; din 13 detaşamente de construcţie (poduri şi drumuri) pentru armatele române nu au sosit decît 6. Starea vremii (pînă acum îngheţ, iar acum ploaie şi noroi) va îngreuna şi mai mult situaţia. Iarna care se apropie, împreună cu lipsa de materiale de construcţie şi combustibil, vor face şi mai dificilă amenajarea poziţiilor de tragere şi a adăposturilor.

Cunosc bine datele problemei şi toate oficialităţile germane de aici fac totul pentru îmbunătăţirea situaţiei. Şeful Marelui Stat Major român, care m-a vizitat şi care m-a rugat insistent să intervin la OKH, a fost în permanenţă ţinut la curent – de către mine – cu greutăţile de netrecut întîmpi- nate, putîndu-l astfel influenţa într-o măsură suficientă în privinţa conducerii comune a operaţiilor militare.

Cu toate acestea, marea majoritate a românilor nu este convinsă că această situaţie este numai provizorie şi se simte dezavantajată, atît în domeniul tactic cît şi în cel al aprovi- zionării.

În afară de necesităţile de ordin tactic, care nu fac obiectul raportului meu, mă consider purtătorul de cuvînt de încredere al românilor în a vă atrage atenţia asupra situaţiei.

Mă îngrijorează nu numai scăderea rezistenţei materiale şi morale a românilor, ci şi repercusiunile serioase ce le poate avea aceasta asupra coaliţiei şi a poziţiei mareşalului, care a condiţionat trimiterea diviziilor române de respectarea promisiunii fuhrerului în privinţa aprovizionării ***[subl. ns.].***

Trebuie luat în consideraţie şi faptul că România, ca furnizoare de petrol, prezintă o importanţă hotărîtoare.

Ca atare, este imperios necesar un ajutor imediat şi substan- ţial şi o îmbunătăţire simţitoare în toate domeniile de aprovizi- onare. Acest lucru este posibil prin aportul tuturor eşaloanelor (comandamentul serviciilor trupelor de uscat, servicile Regiunii militare „Sud", şeful sectorului transporturi, şeful serviciului geniu german) la ajutorarea rapidă a românilor, prin asigurarea unei capacităţi de transport auto de 1 500, tone, cu o cantitate suficientă de carburanţi, cît şi prin sporirea – cît de curînd – a numărului de trenuri pentru comandamentul serviciilor Grupului de armate *„Don". [XXIII, 558—559].'

III. ÎN PREZIUA BĂTĂLIEI

Două luni de eforturi inutile ale Marelui Cartier General român (raport al generalului Ilie Şteflea din 17 martie 1943). La nr. 102101/M 2/1943 prin care domnul mareşal ordona – în rezoluţia pusă pe Nota Cabinetului Militar – să se arate/ cu privire la informaţiunile culese :

Cum au fost interpretate acele informaţii de Armata 3 şi M.C.G.

Dacă ele au fost comunicate generalului [Arthur] Hauffe şi Grupului de armate „B" şi rezultatele obţinute.

Cum au fost sintezele informative zilnice ale Armatei 3, pe baza informaţiilor de la prizonieri, incursiuni, observare directă terestră etc.

Am onoarea a raporta că atît Armata 3 cît şi Marele Cartier General au ţinut continuu la curent Misiunea Militară şi comandamentele germane, cu informaţiunile pe' care le aveau asupra inamicului şi cu posibilităţile lui în timp şi spaţiu.

Aceste eşaloane însă nu s-au limitat numai la simpla trimitere a unor informaţiuni şi, în paralel, au prezentat comandamentelor germane numeroase propuneri şi cereri de ordin operativ şi material, care tindeau să îmbunătăţească situaţia marilor noastre unităţi.

1. Astfel la 11 septembrie 1942, fiind precis informaţi:

— că trupele aliate care urmau să fie schimbate de Armata 3 nn se găsesc în apărare pe Don ;

— că inamicul se află la sud de fluviu într-un cap de pod, larg de 70 km şi adînc de 25 km şi;

— că stăpîneşte observatoarele ;

ne-am dat seama de situaţia foarte grea ce se creează Armatei * prin angajarea ei pe un front atît de defavorabil şi am raportat domnului mareşal.

Domnul mareşal a ordonat să intervenim la Grupul de armate „B" şi la OKH pentru reducerea capului de pod, oferind „în acest

scop şi colaborarea trupelor române.

Ca urmare a acestui ordin şi ţinînd seama de continua agresivitate şi întărire a inamicului în acest sector, M.C.G. şi Armata 3 au făcut o serie de intervenţii pentru reducerea capului de ped Serafimovici şi împingerea apărării pe malul fluviului pentru a nu da posibilitatea, ruşilor, să monteze ofensiva în condiţi- unile în care aceasta s-a dezvoltat ulterior.

Prima a fost făcută la 18 septembrie de către domnul general P. Dumitrescu – însoţit din partea M.C.G. de colonelul adjutant [Socrate] Mardari – la Grupul de armate „B", cînd s-a arătat că, cu forţele de care dispune, Armatei 3 îi va veni foarte greu să-şi îndeplinească misiunea, dacă nu se reduce capul de pod inamic.

Domnul general v. Weichs a răspuns că, într-adevăr, nu se poate ierna în această situaţie, că întrîndul rus trebuie neapărat redus şi că, deoarece nu se poate executa operaţiunea fără aprobare, a cerut această aprobare la OKH, fără însă s-o fi obţinut.

Domnul general P. Dumitrescu a adăugat că domnul mareşal roagă ca şi trupele române să colaboreze la această operaţiune.

A doua intervenţie a fost făcută tot de domnul general P. Dumitrescu la 20 septembrie, cu ocazia vizitei făcută domnului general Paulus, la Golubinka.

La propunerea ce i s-a făcut, domnul general Paulus a răspuns că este cu totul de acord prezentînd domnului general. Dumitrescu şi un proiect de reducere a calului de pod, care se află în arhivele Armatei 3.

Propunerea făcută de Armata 6 a fost însă respinsă de Grupui de armate „B".

A treia intervenţie a fost făcută la 23.IX de M.C.G., direct la OKH.

Domnul general Franz Halder [şeful Statului Major al OKH – *n-n.]* a răspuns în scris că „frontul va fi la început pe linia actuală ; împingerea lui pe Don poâte fi luată ulterior în discuţie".

Cu ocazia acestor intervenţii au mai fost făcute şi alte între bări sau cereri de ordin operativ, dintre care cele mai impor tanté sint referitoare la :

a) Frontul Armatei 4.'

Am subliniat disproporţia dintre frontul destinat acestei armate (400 km) şi forţele'de care dispune (33 batalioane) arătînd că dozarea frontului nu va putea corespunde decît unei sun ple supravegheri.

OKH-ul a fost de' acord că la Armata 4 „nu poate fi vorba de un front continuu, ci, numai de supravegherea teritoriului*

b) Zonele de efort ale apărării.

Am evidenţiat importanţa strategică a: direcţiei Boriso glebsk—Ros'tov, arătînd că din compararea frontului (170 km) cu forţele disponibile (69,■ batalioane.) rezultă o dozare slabă şi

pentru Armata 3, mai ales că ttupele' noastre nu dispun de mijloace rapide pentru intervenție și mijloace anticar grele motorizate. în consecință, am cerut reducerea sectorului sau întărirea acestei armate cu rezerve și mijloace suplimentare

Comandamentul suprem german a recunoscut importanța frontului Armatei 3 prin însăși planul dispozitivului de iarnă adus la cunoștința noastră cu nr. 420 754 din 24.IX.1942, în'care se prevăzuse pentru această armată. 16 mari unități din care germane (2 divizii de infanterie,. și 2 divizii rapide). La acéstea se mai adăugau 3 divizii là dispoziția OKH, însă dispuse înapoia Armatei 3.

Din aceste 19 mari unități însă nu s^a dispus în sectorul armatei decît de 12 (inclusiv Divizia 1 Blindată română și Divizia 22 Blindată germană).

Divizia 14 Blindată germană nu a acționat nici un moment pe frontul Armatei 3; ci numai în sectorul Armatei' '6, germană căreia i-a acoperit aripa stingă.

Tot cu numărul de mai sus, la punctul 4, OKH vorbind de zonele de efort .ale apărării apreciază :

„în zona de acțiune a Comandamentului Don, zona de efort va fi construită de frontul de Nord (adică la. Armata 3).

Determinarea ei în detaliu depinde însă de conduita rușilor.

Putem însă să ne așteptăm că. după terminarea bătăliei de la Stalingrad, rușii să-și mute zona lor de efort mai spre vest. La aceasta se oferă capetele de pod la sud de Don".

În consecință, am cerut unitățile speciale de vînători de care ce ne fusese promise precum și 3—4 batalioane de tunuri anticar grele pentru grupul de armate.

Din toate acestea nu s-a putut da pentru bătălie decît Grupul Simons cu 25 tunuri anticari

c) îngrijați de .bararea direcției sud Stalingrad, care era
extrem de periculoasă și care trebuia să fie apărată de Armata 6 germană am întrebat cînd se va • intra în limitele definitive.

OKH-ul a răspuns că ■ „definitivarea limitelor nu este – posibilă decît după terminarea luptelor de la Stalingrad, dar că Stalingradul împreună cu teritoriul de la sud, trebuie să rămînă într-o singură mînă, adică la Armata 6". Nici această dorință n-a putut fi realizată pînă la 20 noiembrie, cînd a început marea ofensivă bolșevică.

d) Schimbarea Corpului VI armată.

Am arătat necesitatea ca în urma pierderilor suferite și , gradului ,de obosealä acest corp de armată trebuie retras de pe front în rezervă pentru refacere.

Generalul [Franz] Halder a răspuns că s-a plănuit scoaterea din front a Corpului VI, după bătălia de la Stalingrad dar că nu se poate prevedea în ce zonă va fi dus pentru refacere și nici dacă va fi deplasat cu trenul sau pe jos.

A patra intervenție **pentru reducerea căpului de pod, am făcut-o personal la 1 octombrie, cu ocazia vizitării generalului Paiilus, la Golubinka.**

Generalul Paulus mi-a spus că deja pregătise operațiunea pentru reducerea capului de pod, dar din cauza situației de la Stalingrad a amînat-d.

Mi-a arătat probabilitatea renunțării definitive la această acțiune, justificînd că apărarea pe Don, unde erau numeroase direcții de infiltrații și acoperiri, ar fi necesitat forțe mult mai importante.

A cincea intervenție **a făcut-o Armata 3 la Grupul de armate' „B" cu raportul nr. 36 312 din 16 octombrie 1942.**

Răspunsul a fost iiegativ.

2. În același timp, Marele Cartier General a făcut numeroase intervenții la Misiunea Militară și comandamentele germane,' pentru completarea dotării și îmbunătățirea situației materiale a marilor noastre 'unități.

între cele mai importante au fost următoarele :

a) La 5 septembrie s-a predat generalului Hauffe o notă cu nevoile Grupului de armate „Dom" în care, printre altele ceream următoarele :

— cîte un grup de recunoaștere pentru Divizia Blindată și pentru Armata 4 ;

— un batalion de care de luptă grele pentru Armata 4, necesar reacțiunilor în stepă i

— unități de tunuri anticar grele pentru ambele armate și pentru Divizia Blindată ;

— să ni se cedeze 20 avioane de transport Junkers cu piesele de schimb aferente ;

— să se pună la dispoziția O.Q. Don mijloace de transport auto și aero ;

— să ni se dea pentru exploatare zone bogate în furaje și păduri în regiunea Vorosilovgrad, aprobîndu-se transportul lemnelor tăiate pe calea ferată ;

— să se repartizeze unităților române, cauciucurile promise Și cota respectivă de benzină și ulei, 10 000 sobe de fier, barăci și cărbuni etc.

b) La 24 septembrie o dată cu chestiunile operative s-a prezentat OKH-ului la Vinnița și următoarele cereri de ordin material:

— pentru lucrări de organizarea terenuluiavînd în vedere, inexistența lucrărilor pe front și a materialelor în zonă să se dea 200 vagoane sîrmă, 500 vagoane mari. rețea, 2 500 vagoane material pentru adăposturi și 300 000 mine anticar ;

— s-au cerut materialele existente în lucrările rusești, în special cele din zona Rostov. Ca urmare, colonelul Schulz, căruia i s-au prezentat cererile, a dat ordin Parcului de 19 onieri Semio- novka să pună lâ dispoziția Grupului Don 10

ireriuri cu material de organizarea terenului, arătînd în acelaşi timp că există materiale suficiente şi că totul nu se reduce decît la „o problemă de transport" ;

— pentru lucrări de cantonamente. s-au cerut: 1 500 vagoane material lemnos, 15 vagoane cuie şi scoabe, 20 vagoane geamuri, 20 000 sobe de campanie, 20 000 lămpi petrol, 10 truse de forat puţuri cu personalul specialist necesar, 50 echipamente pompe pentru puţuri (necesare Armatei 4) ;

— pentru lucrări' de comunicaţii s-au cerut: 150 vagoane material lemnos şi 3 vagoane cuie şi scoabe;

— s-a cerut completarea deficitelor în muniţiuni, asigurarea hranei, furajelor şi combustibilului pentru 425 000 oameni * şi 100 000 animale, pe timp de 180 zile precum şi a carburanţilor, cauciucurilor şi pieselor de schimb pe timpul iernii;

— s-a cerut să ni se'completeze mijloacele de evacuare cu 23 secţii autosanitare a cite 15 maşini şi să se asigure conform promisiunilor transporturilor spre front astfel :

Cu autocamioane de la gările de reaprovizionare spre front:

— zilnic cîte 1 250 autocamioane pentru muniţie, subzistenţe, furaje şi combustibil;

■— total 33 000 autocamioane pentru material geniu, echipament de iarnă şi carburanţi; ,

Cu trenul pînă la staţiile de reaprovizionare :

— zilnic, două trenuri şi jumătate pentru muniţiuni şi subzistenţe ;

— total în perioada 20.IX—15.X, 160 trenuri pentru echipament de iarnă şi materiale pentru cantonamente • şi organizarea terenului.

3. Deoarece pe măsura intrării succesive în dispozitiv a corpurilor V, II şi IV armată agresivitatea inamicului în capul de pod devenea tot mai accentuată, iar completarea efectivelor şi aducerea de întăriri în sector tot mai evidentă – avînd în vedere şi *importanţa direcţiei strategice pe care o bara Armata 3* – am intervenit insistent ca Armata 3 să nu mai ocupe întreg, frontul care ne fusese' destinat.

Intervenţia cea mai hotărîtă am făcut la 20.X cu nr! 32 201 prin generalul Hauffe căruia i-am expus din nou situaţia operativă şi materială a Armatei 3, silită să apere numai cu

* **Vezi nota cu privire la cuantumul efectivelor angajate *(n.n.).***

10 M.U., un front pentru cafe îl fuseseră destinate prin plan 16 divizii, arătîndu-i că domnul mareşal ordonă : ca armata să nu se instaleze în defensivă fără eşalonarea necesară în adîncime.

Am reamintit totodată că inamicul, trecut peste tot la sud' de Don, dispunea de foarte bune observatoare şi baze de plecare la atac, era continuu agresiv şi aducea mereu întăriri.

Ca urmare, ceream să se renunţe la extinderea- frontului armatei şi introducerea Diviziei . 7,. Infanterie, în ■ front, ceea ce nu s-a aprobat.

Aceeaşi intervenţie mai fusese făcută şi de Armata 3, încă de la 16 octombrie, într-o convorbire pe care domnul general P. Dumitrescu o avusese cu domnul general v. Weichs cu ocazia vizitei acestuia din urmă la C.G. al armatei Moro- zovsk.

La 19 şi 21 octombrie, această intervenţie verbală a fost repetată. în scris, cu rapoartele nr. 36 440 şi 36 530 ambele adresate Grupului de armate „B".

Tot către Grupul de armate „B", Armata 3 înaintează şi raportul nr. 41 653 din 19 octombrie în care atrage atenţiunea asupra concentrărilor masive de trupe, pe Care inamicul le face în zona Saratov—Borisoglebsk şi posibilitatea ca acesta să încerce o pătrundere în direcţia Rostov, operaţiune ce ar angaja toate forţele Armatei 3.

Totodată, cerea să i se asigure şi muniţia necesară.

4. Acţiunea întreprinsă de Marele Cartier General în dublul scop amintit mai sus – a informa şi a urmări îmbunătăţirea situaţiei operative şi materiale a marilor noastre unităţi – a fost dusă în paralel şi pentru Armata 4.

Astfel, cu ocazia vizitei pe care am făcut-o domnului general [Hermann] Hoth, comandantul Armatei 4 Blindată, la 25 octombrie, i-am adus la cunoştinţă următoarele :

a) Valoarea combativă a diviziilor Corpului VI armată este micşorată prin reducerea efectivului cu 2/3 şi a materialului la 1/2 ;

b) Trupele şînt foarte obosite, majoritatea • găsindu-se ' de mai mult de 50 zile în prima linie, în gropi individuale, fără posibilitatea de a se spăla saw. odihni, în contact cu inamicul şi. înşirate ca mărgelele pe o aţă ;

c) Misiunile pe care le au diviziile Corpului VI armată depăşesc posibilităţile lor materiale. Aceste posibilităţi se micşorează zilnic din ce în ce mai mult, din cauza oboselii, la 'care sé adaugă extenuarea fizică a oamenilor şi pierderile zilnice, cauzate de inamic.

Din aceste constatări rezultă că diviziile Corpului VI armată ar trebui să fie scoase imediat din linia 1 şi duse într-o zonă de refacere, unde urmau să-şi completeze efectivele şi materialul. Totodată | s-ar putea păşi * la refacerea fizică şi

morală a trupelor, aparţinînd acestui corp de armată, atît de greu încercat.

Această scoatere din linie a Corpului VI armată pentru re-

facere a fost – de altfel – prevăzută în planul inițial referitor la întrebuințarea forțelor române.

5. *La 29 octombrie pe baza informațiilor obținute din mai multe surse, Armata 3 trage concluzia că inamicul va dezlănțui o ofensivă de mari proporții, către 7-8 noiembrie ; această concluzie este raportată în aceeași zi și Grupului de armate „B" cu nr. 27 129.* ***[subl. ns.].***

Tot atunci și pe baza aceloraşi ihformațiuni, Marele Cartier . . General dă Armatei 3 ordinul nr. 33 031 în care prescrierea lucrările dè organizarea țerenului să nu conducă la uri sistem liniar iar dezvoltarea lor să fie urmărită în "special pe direcția Serafimovici – Crirnișevskaia.

. Ca urmare Armata 3 dă ordinul nr. 36 963 din 29 octofnbrie prin care ordonă corpurilor de armată ca, pînă la 7 noiembrie, toate * preparativele în vederea bătăliei defensive (organizarea terenului, perfectarea planului de foc, completarea – rețelei de transmisiuni, realizarea stocurilor de munițiuni etc.) să fie terminate.

Acest ordin a fost înaintat ca" raport şi ;3a(' Grupul dé armatei „B".

La 5 noiembrie, întrueìt preparativele de atac alé inamicului se accentuau, armata își instalează din proprie inițiativă un P.C. înaintat la Cernișevskaia, raportînd şi' Grupului de armate „B".

6. Pe de altă parte," Marele Cârtier General, prin Comanda^ mentul Aero, a comunicat Misiunii Militare germane Aero (colonel Bassenge) în repetate rînduri şi în special cu începere de la' 30 octombrie, concluziile sale referitoare ia preparativele de atşc ále inamicului în sectorul Armatei 3.

Pe baza acestor conduziuni, cu începere de la I.XI au fost dezlănțuite bombardamente aeriene intense, inițial numai de către aviația română, iar mai tîrziu (10.XI) şi de către Flota 4 Aeriană germană.

7. La 8 noiembrie, sinteza informativă a Secției 2 [Informații a M.C.G, român – ***n.n.*****] a fost adusă personal de subsemnatul la cunoştința generalului Hauffe.**

■ Din .aceastâ sinteză rezulta că inamicul adusese pe frontul Armatei 3 încă 8 ;mari unități, plus unități independente de aruncătoare şi artilerie grea.

Generalul Hauffe mi-a răspuns că cifra e cu totul exagerată şi. că în realitate întăririle aduse de ruşi se reduc la 2— 3 divizii.

Totuşi în ziua de 10 noiembrie, locotenent-colonelul Bauer, ofițerul cu informațiile al Misiunii Militare germane, .confirmă verbal existența acestor 8 noi mari unități sovietice pe frontul Armatei 3.

Drept urmare, în aceeaşi zi, Flota 4 Aeriană germană începe

să acționeze masiv asupra acestor forțe, în colaborare cu aviația noastră.

Concomitent cu sinteza prezentată de mine Misiunii Militare germane, Armata 3 înaintează la Grupul de armate „B" cu nr. 37 420 din 10.XI o sinteză asupra situației, ale cărei concluzii sînt identice cu cele trăse de noi.

În, adevăr în acea sintezâ Armata 3 preciza următoarele :

„Pînă în prezent inamicul a realizat un grup de 5 divizii infanterie (din care 3 noi) la dreapta armatei, în zona Kletskaia – nord Staro Kletskoi și un grup de 3 divizii infanterie (din care 2 noi) la centru, în zona Kotovski—Kalmîkovski cu legătură între ele de 2—5 divizii infanterie (aflate în zonă).

Corpul 5 Cavalerie [sovietic – *n.n.*] a fost apropiat de Don. Sînt de asemenea semnalate M,U. blindate și motorizate.

După toate indiciile ne găsim, în fața unei iminente ofensive inamice de mare anvergură (calea ferată Morozovsk— Rîcikov) în scopul întoarcerii poziției Don-Volga și degajării Ștalingradului".

Cu concluziile raportate și intervențiile făcute de armată încă din prima jumătate a lunii octombrie 1942, Grupul de armate „B" n-a fost de acord decît abia cu începere de la 7.XI.1942, cînd a început să la măsurile cunoscute care însă s-au dovedit tardive și insuficiente.

Astfel pe frontul Armatei 3, comandamentul german' n-a intervenit decît cu Divizia 22 Blindată (30 care luptă) și cu Grupul Simons (25 piese anticar), care a fost anihilat din prima zi de operațiuni.

Divizia 14 Blindată și Grupul Lepper au acționat numai în sprijinul Armatei 6 germană.

8. La 16 noiembrie, după Ce ' ani luat din nbu contâct- cu comandanții armatelor 3. și 4 lă posturile lor de comandă, pentru a cunoaște ultima situație operativă și materială, am făcut o intervenție scrisă cu nr. 34 018, către Grupul de armate. „B", sub ordinele căruia se aflap ambele noastre armate.

În adresa trimisă și în discuția verbală avută la 17 noiembrie, arătam între altele :,

a) *Operativ.*

— Armata 4 cu 2 divizii (diviziile 20 și 2 Infanterie) se găsește în zona Armatei 6 germană ;

— Divizia Blindată nu avea pînă la acea dată locul stabilit în dispozitivul defensiv, cu toate că trebuia să adăpostească circa 3 000 autovehicule.

în consecință, ceream ca în cel mai scurt timp marile unități ale Armatei 4 să fie schimbate, iar Diviziei Blindate să i' se fixeze un loc în dispozitiv.

b) *Material.*

— Stadiu; înapoiat în care. se afla organizarea pozițiilor și adăpostirea oamenilor și cailor în special la Armata 4, din cauză că parte din marile noastre Unități nu se găseau în

sectoarele lor definitive iar materialul (sîrmă, pari, mine, exploziv, material lemnos, barăci, sobe) s-a primit în cantități foarte mici și cu mari întîrzieri ;

— Transmisiunile nu funcționau în condiții satisfăcătoare, iar din formațiunile promise pentru îmbunătățirea si întreținerea comunicațiilor nu ni se ' pusese la dispoziție nici o treime ;

— Aprovizionările se făceau în condițiuni foarte grele. ˅

Atrăgeam atenția că dacă marile noastre unități au dus lipsă de muniții pe timpul operațiunilor locale, ce se va în- timpla cînd vor începe operațiunile în stil mare.

Arătam de asemenea :

— că hrana continuă a "fi lipsită de grăsimi' și zahăr și că nb-au fost semnalate,, cazuri de subalimentație pe front
în spitale ; / ■' [1] ■

— că toți caii armatelor slăbesc zilnic din cauza lipsei dej furaje' și sîntem amenințați să-i pierdem, imobilizînd astfel întreaga armată ;

— că deși, după multe insistențe și cu mari întîrzieri s-aj dat armatelor păduri pentru exploatare, acestea fiind foarte departe de front și lipsindu-ne mijloacele auto, nevoile de combustibil ale trupelor n-au putut fi satisfăcute nici măcar în parte, mai ales că- din cărbunii promiși (cîte un tren la 4 zile, începînd de la l.XI) nu se primise pînă la 16 noiembrie absolut nimic ; ■

— tot din cauza lipsei de mijloace de transport, nici echipamentul de iarnă nu a putut fi adus în totalitatea' lui la trupe ;

— autovehiculele n-au primit în octombrie decît 1 /IO din cauciucurile și piesele de schimb prevăzute în convenție iar carburanții s-au distribuit în cantități extrem de reduse ; din aceste cauze nici autovehiculele puține, de care dispuneam, nu puteau fi întrebuințate la maximum ;

— .evacuările mergeau greu. Deși au avut loc numai operațiuni secundare, formațiunile sanitare din zona armatelor erau supraaglomerate și nu puteau face față unpr operațiuni în stil mare. Aceasta din cauză că cele 14 trenuri sanitare ale noastre nu puteau fi împinse în zona spitalelor iar din mijloacele de evacuare cerute OKH-ului la 24 septembrie, nu primisem absolut nimic.

în consecință, ceream Grupului de armate „B" să ni se co- munice ce îmbunătățiri poate aduce situației operative și materiale a celor două armate românești și ce gnu este în măsură a realiza spre a interveni la timp către eșaloanele superioare, care să ne vină cît mai grabnic în ajutor, situația fiind destul de critică și totuși cu posibilități de îndreptare.

Răspunsul pe care l-am primit[1] de – la Grupul .de armate „B" fiind departe de a satisface cererile absolut necesare, pc care le făcusem, am cerut aprobarea, domnului mareșal ca să plec împreună cu generalul Hauffe la OKH unde să discut în

numele domniei sale în special reducerea frontului Armatei 4, care fusese extins la'25 octombrie cu circa 30 km către Stalingrâd.

Domnul mareşal a aprobat plecarea subsemnatului la OKH, însă din cauză evenimentelor de pe front aceasta n-a mai avut iSeiriiri

9. Deosebit de modul de informare şi de intervenţiile arătate mai sus şi care au avut un caracter mult mai larg şi în afară de rapoartele interioare – din care cel mai important a-fost la 2(5 septembrie cu generalul Hauffe şi coloneii Zoller, Kannstein, Finckh şi alţii în care am cerut continuu şi cu insistenţă împinsă uneori pînă la' limită, îmbunătăţirea situaţiei operative şi materiale, a, armatelor noastre —. toate secţiile M.C.G. şi Oomandamentul geniului au ţinut un contact zilnic cu organele germane corespunzătoare, informîndu-le asupra situaţiei, făcîndu-le propuneri şi înaintînd – ori de cîte ori nevoile impuneau – cereri verbale sau scrise.

Astfel:

a) ***Secţia 2*** [Informaţii].

— Începînd de la ,28 octombrie 1942 a interpretat toate informaţiunile primite de pe frontul Armatei .3 în sensul că' inamicul pregătea o acţiune ofensivă , de mare anvergură în acest sector.

Tot de la această dată, toate rapoartele informative zilnice ale Armatei 3 arătau pregătirile continui ale inamicului, ducînd la concluzia că ofensiva sovietică în sectorul său este iminentă.

— A exploatat aceste informaţiuni zilnic, prin Buletinul de informaţii – difuzat armatelor 3 şi 4, Cartierului Aerului, Secţia 3 M.C.G. şi M.St.M., cît şi prin mai multe lucrări speciale de sintezâ.

— A adus ia cunoştinţa Misiunii Militare germane, cît şi Grupului de armate „B" (prin Secţia 2 a Armatei 3) toate informaţiunile obţinute de M.C.G. şi Armata 3.

b) . ***Secţia 3*** [Operaţii]. • ; J

A ţinut zilnic la curent Misiunea Militară germană asupra situaţiei operative şi a intervenit continuu spre a ni se pune la dispoziţie Unităţile de transmisiuni prevăzute şi a se îmbunătăţi legăturile cu ţara şi cu armatele precum şi transporturile care funcţionau în condiţiuni foarte rele.

În adevăr, ***transporturile*** de materiale pentru armatele 3 şi 4 au funcţionat în condiţiuni grele tot timpul şi în special după 13.XI cînd ele au fost reduse la un tren şi jumătate pe zi, -deşi pentru a împlini nevoile erau necesare cel puţin 3 trenuri.

Ca urmare, s-a dat ordinul nr. 48 422 din 13.XI ataşatului militar la Berlin, ca să intervină pentru sporirea trenurilor. 20 1

La 19.XI s-a dat un ordin (49 219) ataşatului militar [colonel Ion Gheorghe – ***n.n.***] arătîndu-i că numărul de trenuri pentru aducerile din ţară a fost scăzut de la 5 la 2 pe zi, tocmai într-o

perioadă de timp cînd trebuia să' aducem peste 10p trenuri. lunar cu, materiale (muniții, carburanți, bordeie, grăsimi și zahăr etc.) cerînclu-i sp intervină pentru anularea dispozițiuni- lor și acordarea a minimum 4. trenuri pe zi, spre a nu lăsa trupele fără strictul necesar, pe timp de iarnă și lupte continui.

în același timp s-a intervenit și la Misiunea Militară germană cu nr. 49 310 arătîndu-i că prin măsura, luată de .șeful Serviciilor Transporturi german, aprovizionările armatelor române, care se făcuseră .și în trecut cu foarte mari greutăți pot fi considerate oprite tocmai cînd era necesar să ' se aducă :

,. ■; – .20, trenuri muniții

— 20'trenuri carburanți ;

— 37 trenuri cu bordeie,[1] sănii, sobe ;

— 12 trenuri sanitare și numeroase alte trenuri cu suplimente de alimente și unitățile de marș.

Atrăgeam atenția Misiunii Militare germane că. măsura luată, pe lîngă faptul că făcea imposibilă lupta și traiul unităților noastre, era și jignitoare pentru Marele Cartier General român care nu fusese consultat și rugam să intervină cu toată stăruința la înaltul Comandament german, .arătîndu-i gravitatea situației ce iii s-a creat și să ceară a se reveni asupra măsurilor luate.

Cu toate intervențiile făcute situația a continuat să rămînă grea pînă la sfîrșit din următoarele cauze :

— Situația excentrică a stației terminus la curentul repartizat Armatei 3 ;

— Insuficiența curentului Armatei 4 care în același timp deservea și armatele 6 și 4 Blindată germane ;

— Programarea unui număr redus de trenuri ;

— îndrumarea greșită a trenurilor cum și întîrzierile lor în ajungerea la destinație ;

— Tergiversarea aprobărilor cererilor de transport și chiar respingerea lor.

Pentru ilustrarea acestei tergiversări, subliniez că pentru a se obține''16 vagoane necesare, transportării Depozitului materiale geniu al Armatei 3 din Dnepropetrovsk la Millerovo, biroul nostru de transport din Dnepropetrovsk și depozitul au intervenit la organele germane de. 20 de ori și că diligențele pentru obținerea acestor vagoane au durat *te* la 28 august la 27 octombrie – adică două luni – în timp ce Armata ducea lipsă de unelte și materiale pentru organizarea pozițiilor.

c) ***Secția 4*** (Servicii).

Prin faptul că a funcționat cu o organizare mixtă rojnâno-germană,[1] sub conducerea. colonelului Finckh, a aviit contactul cel mai permanent cu Misiunea Militară și comandamentele germane. ... v

Situațiile materiale se cunoșteau la timp iar intervențiile ofițerilor noștri dia Secția 4 pentru reaprovizionări, transporturi 20evacuări se făceau zilnic și uneori chiar de mai. multe ori pe zi,

în scris sau vérbal.

Răspunsul Stab Don-O.Qu./IV-a din 5.X.1942 este cea mai evidentă dovadă â grijii cu care se urmărea' de toate eşaloanele române, informarea comandamentelor germane şi îmbunătăţirea traiului oamenilor şi animalelor.

Astfel în acest răspuns, O.Qu.Don arată că prin Rumänische Verbände Offiziere * primeşte mereu rapoarte' de la unităţile române conţinînd nemulţumiri, atît în privinţa aprovizionării pentru trupă, cît şi pentru cai.

Faţă de ' aceste rapoarte, Stab Don îşi permite să sublinieze următoarele :

— Îi sînt cunoscute lipsurile unităţilor romane.,.ii), materie de autovehicule de aprovizionare, din care tauză acestea au fost -i de multe ori nevoite să intre şi în sectoarele unităţilor vecine ;

— Datoria O.Qu.Stab Don-ului este să organizeze în mare aprovizionarea armatelor din subordine, urmărind aducerile, dinapoi şi mersul transporturilor în măsura mijloacelor cărei îi stau la dispoziţie ;

— Este de la şine înţeles că se va face totul pentru a aproviziona suficient armatele şi că acele ^aduceri dinapoi, avute la dispoziţia noastră, nu vor fi în nici un caz împărţite favori- zincf trupele germane şi dezavantajînd 'pe cele româneşti. Pe de âltă parte, speră că M.C.G. român va putea aprecia realitatea, că din cauza greutăţilor de' transport necesitatea .reducerii porţiilor, în anumite locuri este impusă atît pentru trupele germane, cît şi pentru cele române.

Deoarece răspunsul colonelului Finckh subordona îmbunătăţirea situaţiei numai mijloacelor pe care le/ avea la dispoziţie au trimis generalului Hauffe lâ 7[2] octombrie cu nr. 42 635 o Notă de lipsurile şi greutăţile întîmpinate de ,M.U. române, atît în tiinpul deplasărilor spre front, cît şi pe timpul luptelor, ru- gîndu-l să ia cunoştinţă şi să ia măsuri ca să fim ajutaţi cît mai repede şi cît mai complet.

Arătam în această notă că

— Aprovizionarea ou hrană s-a făcut. în , condiţiuni grele . pe timpul marşului iar pe timpul- luptelor nu se distribuie după raţiile prevăzute prin convenţie care sînţ micşorate zilnic şi Se daş incomplete.

ţiu se dă carne, vitele fiind blocate ; de asemenea nici zarzavaturi, tutun şi, săpun.

---

* Detaşamentul român de legătură pe lîngă.O. Q. Don format din grupul ofiţerilor noştri din Secţia 4 sub. conducerea lt.-col. Filipescu. (*nota Ilie Ştefiea).*

— Hrana cailor a fost redusă la 1—1 1/2 kg grăunțe pe zi (convenția prevedea 4 kg) ; fîn' nu s-ă dat deloc iar paiele nebalotate.

— Aprovizionarea cu ‘ muniținni a .suferit foarte mult din cauza depărtării mari la care se găsesc, depozitele – și a insuficienței mijloacelor de transport auto. Astfel s-au declarat crize de muniținni la :

— Corpul VI ^armată care a rămas fără muniție de artilerie și brandt, la 24.VIII ;

— Divizia 2 Munte' care a rămas fără muniție de artilerie la 28.VIII ;

— Divizia 3 Munte care a rămas fără muniție de artilerie și brandt la 25.IX.

— Aprovizionarea cu carburanți – benzină' și ulei"' – nu se face în. cantitățile alo'cate iar din cotele lunare de cauciucuri și piese de schimb nu s-a putut obține nimic.

Toate aceste lipsuri şi greutăţi au fost comunicate şi la Befehlsstelle A şi B pentru a se lua măsuri de îndreptare.

Cu toate acestea din cauza situaţiei generale a transporturilor dar, şi pentru că nevoile trupelor noastre erau puse aproape totdeauna pe un plan,'secundar, situaţia materială n-a putut fi. ridicată niciodată peste nivelul cunoscut care poate fi caracterizat după cum urmează :

Muniţiuni. Nu s-a putut asigura armatelor decît o dotaţie pentru majoritatea armamentului şi la foarte puţine categorii aproape două dotaţii.

Stocajul propus (2,5 dotaţii) nu s-a putut realiza din cauza sistemului de programare stabilit de germani, care a fost greoi, a limitării numărului de trenuri şi modificării traiectelor trenurilor româneşti, în favoarea" celor germane.

Armatele au făcut faţă în bătălia angajată la 19.XI cu ceea ce au avut' însă numai pe timp limitat (Grupul Lascăr).

Carburanţi. Armatele au dispus de cantităţi cu care abia au putut face faţă mişcărilor obişnuite pentru organizarea terenului şi aprovizionării[1].

în bătălie, criza a putut fi înlăturată în parte, numai datorită spiritului de gospodărie al armatelor şi prevederii Marelui Cartier General care a adus din ţară trenuri suplimentare de carburanţi, creîpd depozite rezervate.

Cu această rezervă s-a intervenit în sprijinul celoi) 2, armâ<te, chiar din prima zi a atacului iar pe timpul retragerii, Divizia Blindată şi parte din artileria grea au fost salvate numai graţie cantităţilor de benzină împinse în. dispozitiv de M.C.G.

Hrănirea. Hrana primită de .unităţi a fost insuficientă,' ne- ' distribuită la timp şi lipsită de alimente de bază . grăsimi, zarzavat, zahăr, sare.

Pentru îmbunătăţire, M.C.G. a intervenit prin aduceri din ţară. .

Animalele au suferit mult din, cauza subalimentaţiei.

Pentru a se evita pierderea cailor, o parte au fost expediaţi în ţară, iar o parte au fost retraşi în zone, de iernare, dintre care în unele au avut posibilităţi de hrănire destul de reduse.

Serviciul sanitar. Spitalizările au întîmpinat greutăţi din cauza zonei sărace în clădiri ; totuşi ş-au făcut în condiţiuni destul de bune.

Evacuările cu trenurile ' sanitare permanente , au • fost,, greoaie din cauză că trenurile nu au putut fi aduse, după n«voi, în dispozitivul trupelor.

Pe timpul luptelor/evacuările s-au făcut în general la timp, ' cu concursul Seryiâiului Sanitar Ştab Don O.QU. câte a satisfăcut toate cererile noastre adresate, prin domnul doctor general Kittel, medicul şef al grupului de armate.

. ***Serviciul veterinar.*** Completarea.; materialelor veterinare de către autorităţile germane '¿-a făcut în propoţţie redusă din

disponibilitățile Armatei 6 și 4 Blindată germane.

Stab Don O.Qu. nu a dispus de materiale pînă la 10.XII.1942 cînd i-au sosit trenurile ce trebuiau aduse încă din luna octombrie.

A lipsit îndeosebi materialul de potcovit pentru iarnă care s-a, repartizai abia la 14.XII.1942.

d) *Comandamentul geniului.*

A avut de asemenea- contact permanent cu organele germane corespunzătoare, prin Detașamentul de legătură lt.-colonei Feller, astfel că acestea au cunoscut zilnic toate nevoile trupelor noastre în materiali,țientru organizarea pozițiilor și adăposturilor pentru iarnă:',,

, Deoarece așa cum s-a arătat mai sus aceste materiale veneau cu mari întîrzieri și în cantități cu totul insuficiente, Comandamentul geniului a intervenit între 25 septembrie, -și 19'noiembrie la toate comandamentele și organele germane care puteau contribui la îmbunătățirea situației după cuin urmează ,:

— la OKH, Grupul] de . armate „B" și Misiunea Militară , germână Gît&o : intervenție scrisă ;

— la generalul Maewscki (Stalino) o intervenție verbală ;

— la O.Q, Don (ItScfol Finckh) 3' intervenții 'scrise *m/x* 3 verbale ;■ |

—• la Secția 4 româno-germană,' 16 intervenții scrise ;

¹ – la Grupul de legătură lt.-colonel Feller 22 intervenții scrise. <* • w» «,^l' ;Vf>

Ca încheiere', adăugăm că toate situațiile operative și .materiale, inclusiv concluziile pe care M.C.G, și Armata 3 le-au tiras în ț legătură cu pregătirea marii ofensive rusești de la 19.XI.1942 au fost cunoscute pe deplin de Înaltul Comandament german, fie prin contactul direct și continuu între M.C.G. și comandamentele germane — contact concretizat -ia liniile lui

mari prin activitatea descrisă mai sus, fie prin intervențiile succesive făcute de domnul mareșăl la Berlin, pe baza numeroaselor sinteze informative și a următoarelor sinteze operative și materiale înaintate de MP.C.G.,: domniei sale :

— Nr. 32 370 din 22 octombrie 1942 ;

— Nr 32 749 din 27 octombrie 1942 ;

:'vgi — 3 2 2 6 7 din, 3 noiembrie 1942 ;

— Nr. 33.851 din 14 noiembpid 1942 *.

De altfel înaltul Comandament german recunoaște și confirmă existența concentrărilor !de trupe sovietice în .sectorul Serafimovici și: la aripa dreaptă, a 'Armatei 3 română și asigură că a .și luat măsurile necesare pentru o. intervenție promptă, în caz de nevoie a rezervelor destinate în acest scop [-Raportul

ataşatului militar la Berlin nr.[1] 298/C din -,12 noiembrie 1942], [XXIV, 127—147],

Cît a cedat OKH la solicitările românești. Conform ordinelor domnului mareşal Antonescu, M.C.G. împreună cu comandamentul Armatei 3 au dépus a deosebită insistență pentru reducerea capului de pod de la sud de Don (sud-vest Serafimovici). S-au făcut cinci intejvenții pe lîngă Grupul de armate „B", Armata <5 ;şi.'la OKH. Domnul mareşal, Antonescu propusese şi colaborarea trupelor române în acest scop. Deşi Armata 6 şi Grupul de armate „B" erau de acord că intrîndul sovietic trebuie neapărat redus, OKH nu a probat éxecutaréa operațiunii din cauza imposibilității [aducerii] forțelor blindate şi aviației care trebuiau să epncure neapărat.

Reamintim că în acest timp, ofensiva asupra Stalingradu lui precum ş: cea din Caucaz Cereau să fie [alimentate cu trupe din ce în. ce mai multe şi aceasta nu se 'făcea decît în dauna viitorului Grup de armate „Don".

Mai este de reținut de' asemenea ca transporturile treceau la aeeâstă:;[1] d-âtă, printr-o adevărată criză pe care am arătat-o.

În urma intervențiilor susținute a|e- M.C.G., OKH a adus unele preciziuni hotăririi inițiale şi a promis o îmbunătățire atît á situației operative Cît şi materiale şi anume .

. Sintezele din 27 octo'mbrie, 3 şi 14 noiembrie sînt prezentate în [acest- volum. *(n.n.).

Din punct de vedere operativ :

— zopa de efort în cadrul grupului de ármate va. fi-constituită de frontul de nord ;

— aliniamentul general pe care Se va organiza apărarea la Armata 3 va fi la început linia pe care se găseau la acea dată M.U. germane şi italiene, adică nu se redpceau pápetele de pod rusești de-la sud de Don ;

— mișcările de intrare în dispozitiv vor fi. conduse astfel ca trupele să intre în front în dispozitivul prevăzut de Grupul de armate „Dop" ;

— la Armata 4 vor sosi la început numai Corpul de Cavalerie cu divizile 5 şi 6 Cavalerie şi Corpul VII armată cu divizile 18 şi 19 Infanterie, iar pentru restul. M.U. nu se poate încă preciza data ;

— schimbarea Corpului VI armată se vă face numai după căderea Stalingradului ;

— promitdviâăj armatele vor fi întărite cu M.U. germane şi anume : Armata 3 română : 2 D.I. şi' 2 M.U. rapide ; Armata 4 română : 2 D. rapide.

, Cp ş-a realizat pînă la începerea bătăliei ?

Din cauza evenimentelor, promisiunile QKH nu s-au puiuț realiza.

'Mai mult, nu s-au realizat nici prevederile inițiale. ț\stfel, la începutul Bătăliei, situația era următoarea :

Forțe :

(Eşalon	· Prevederi Ciniţiale	■Ce **s-a ileajă'zat** [1]	Observați uni
.Armata 3	**9 D.I. 2 D.Cv,**	**8 D.I. 2 D.Cv.**	**Mai puțin D.20 I. oaie a fost reținută la Armata 6 germană**
	11 M.U.	**10 M.U.**	
Armata 4	**3 D.I. '4 D.Cv.**	**— 4 D I. 2 D.Cv.**	**C.6 A. nu a mai fost scos din front conform prevederilor inițiale**
	7 M.U.	**6 M.U, —**	**C.Cv. cu D.6 şi 9 au rămas în Caucaz — D.10 şi 19 au fost opri- . te în Caucaz**
Rezerve : gr. armate. OKH	**2 D. rapide 1 D.bld. 3 D.I.**	**2 D.bld.**	**C.48 Bld. serman eu D.22 Bld. au sosit în ajunul bătăliei cu valoarea combativă foarte .redusă**
	6 M.U.	**' 2 M.U. .**	

Dacă ținem[1] seama db M.U. dtA- compunerea Armatei 6 germană[2] sigur Că prevederile' inițiale erau realizate în ansamblul zonei Crupului de armate „Don".

Prin faptul că ofensiva asupra Stalingradului era încă în curs, o bună parte din M.U. din. compunerea Armatei 6 germană nu au putut fi aduse în dispozitivul defensiv al armatelor 3';'şi 4

române şi,nici în rezerva grupului de armate, favorizînd astfel manevra sovietică de largă învăluire. [II, 23—25]

Ce spun comandanţii de armate. Generalul Constantin Constantinescu-Klaps, comandantul Armatei 4 române (6 decem-/brie 1942).

Armata 4. Situaţia forţelor proprii.

I. *Dispozitiv general şi organizarea de comandament.*

1.M.U. române aflate la' sud de Stalingrad erau următoarele : ■

— Cofpul VII armată cu diviziile 8 şi 5 Cavalerie

— Corpul VI armată cu diviziile 4, 1, 18 şi 2 Infanterie ;

— Divizia 20 Infanterie, care opera sub ordinele Corpului IV armată german.

Comanda tuturor/ acestor M.U. o[1] avea Armata 4 Blindată germană. .

Cartierul Armatei 4 române sosise la Kotelnikovski la jsfir- şitul lunii septembrie, fel nu a fost întrebuinţat însă decît de la data de 6 noiembrie şi numai pentru rezolvarea părţii materiale (a aprovizionărilor) pentru M.U. române din Armata 4 Blindată. ■ A luat comanda operativ, numai la 21 noiembrie în plină bătălie.

,2.,'De remarcat: M.U. române apărau în total un front de 270 km măsurat pe harta 1/300 000 la care dacă se adăugau şi sinuozităţile traseului de detaliu se ajungea- la peste 300 km.

l-n detaliu :

— Divizia 8 Cavalerie. era pe 100 km ;

— diviziile 5 Cavalerie, 1, 4 şi 18 Infanterie aveau fronturi variind între 27 şi 41 km ;

,— diviziile 2 şi , 20 Infanterie erau pe eîte 18 şi respectiv 20 [km] ;

II. *Valoarea combativă a M.U. la începutul bătăliei*

a) *Efective*

Dacă la diviziile 5, 8 Cavalerie şi Divizia. 18 Infanterie situaţia efectivelor era mai bună, în schimb la diviziile 1, 2, 4 şi 20 Infanterie situaţia era foarte rea.

- în adevăr la diviziile 5, 8 Cavalerie şi Divizia 18 Infanterie efectivul luptător (ne referim la regimentele de cavalerie şi infanterie) era faţă de efectivul total de :

— 73% la Divizia 18 şi

— 57, respectiv 64% pentru diviziile 5 şi 8 Cavalerie.

La diviziile 1, 2, 4, 20 situaţia la regimentele de infanterie

Divizia Efectiv total Efectiv luptător

1	40%	25%
2	45%	30%
4	50%	34%
20	65%	' 48o/»

Ceea ce înseamnă de exemplu că la diviziile 1 şi 2 efectivele la regimentele de infanterie variau de la circa 600 oameni pînă la circa 850 luptători de regiment dintr-un efectiv total de 2 500.

Situaţia cea mai grea era la diviziile 1 şi 2 Infanterie, adică tocmai la diviziile care au suportat efortul inamic.

b) *Armament*

— Gurile de foc aproape complete (96%) ;

— Armamentul automat varia între 68»/# (Divizia 1 Infanterie) şi 81—87% la diviziile 4 şi 2 Infanterie ;

— Brandt-urile, în general 53—75»/# din necesar ;

— Armamentul anticar de calibru 37—47 [mm] inclusiv materialul de captură rusesc, reprezenta la diviziile 1, 2 şi 4, 50— 60% din necesar ;

— Piese anticar de calibru 75 mm. Diviziile' atacate (1, 2, 18) dispuneau pentru un front de circa 80 km de 14 piese.

■ *Starea fizică şi morală*

Cu excepţia Diviziei 20 Infanterie care a venit pe front în primăvara anului 1942, toate celelalte M.U. au petrecut iarna anului 1941/1942 în Rusia.

În special trebuie ținut seama că :

a) -Diviziile 1, 2 și 18 Infanterie precum și Divizia 8 Cavalerie au dus lupte grele în timpul iernii pe Doneț (diviziile 1 și 2 Infanterie) și în Crimeea (diviziile 18 Infanterie și 8 Cavalerie).

b) Corpul VI armată (cu diviziile 1, 2, 4, 20 Infanterie) a luat parte la bătălia de la Harkov, iar apoi la ofensiva din vara anului 1942, pînă la Don și apoi la sud de acest fluviu, în Stepa Calmucă, regiune din cele mai neospitaliere (praf, lipsă de apă, călduri mari etc.).

c) Aceste M.U. au luptat pînă la începutul lunii noiembrie pe fronturi mari, astfel: Divizia 2 Infanterie, front 22 km ; Divizia 1 Infanterie, froiţt 48 km; Divizia 4 Infanterie, front 60 km, iar mai la sud de flancul drept al Diviziei 4 Infanterie era un gol de 50 km.

Din cauza acestor fronturi mari, atitudinii agresive a inamicului, a efectivelor reduse și a lipsei rezervelor, schimbarea unităților pe front n-a fost posibilă, infanteristul stînd zi și noapte în groapă. .

d) Pierderile acestor M.U. nu au putut fi completate, deși unitățile lor de marș erau în zona Șahtî încă din luna septembrie. Ele nu au fost trimise pe front, deoarece conform planului general de operațiuni pentru iarna anului 1942/1943, Corpul VI armată trebuia să vină în zona Rostov, unde urma să se facă recompletările. Ulterior Cînd s-a văzut imposibilitatea retragerii Corpului VI armată s-a intervenit pentru deplasarea unităților de marș cu c.f. ■ , ■ .. – . ; -

Organele germane au întîrziat soluționarea cererii noastre din cauza altor nevoi, apreciate probabil ca mai urgente.

Marșurile Diviziei 1 Infanterie au fost îndrumate pe jos. Ele au ajuns în zona Kotelnikovski obosite, căci au parcurs 300 km.

Celelalte unități de marș au fost programate pentru transport cu calea ferată cu începere de la 20 noiembrie, sub presiunea evenimentelor.

e) În imposibilitate de a completa ' unitățile, oamenii nu au putut beneficia de concedii, unii de mai mult de un an, fapt .care a avut repercusiuni asupra moralului.

f) Din cauza dificultăților de transport, echipamentul. de iarnă a sosit tîrziu. Pe de altă parte, din cauza lipsei materialu-

lui lemnos trupele nu au putut să-și construiască adăposturi. Ele au suferit deci foarte mult din cauza frigului.

Tot în legătură cu valoarea combativă a M.U. și în dorința ca această situație să se îmbunătățească, Marele Cartier Generali! apreciind chiar- de la începutul lunii octombrie situația critică

operativă a frontului din Stepa Calmucilor, a insistat pentru întărirea lui, cel puțin cu parte din unitățile ce-i fuseseră destinate.

S-a cerut ca Divizia 18 Infanterie aflată în zona Volnovaha să fie transportată cu c.f. măcar de la Bataisk (sud Rostov) și s-a admis chiar introducerea ei în front pW[1] grupări tactice' numai și numai pentru ca fronturile Diviziilor 1 și 2 să fie restrînse.

O parte din marile unități destinate a opera în Stepa Câlmu-, cilor au sosit totuși destul de tîrziu.

Divizia 5 Cavalerie a intrat în poziție în noaptea de 31 oc- tombrie la 1 noiembrie înlocuind un' regiment din Divizia 4 Infanterie.

Divizia 8 Cavalerie a intrat în front în zilele de 7 și 8 noiembrie între Șebenerî și Djurve înlocuind un batalion german din Divizia 16 motorizată și un escadron de calmuci.

Divizia 18 Infanterie a înlocuit succesiv în zilele de- la 6 la 10 noiembrie pe măsura debarcării, cîte un regiment de infanterie din diviziile 1 și 2 Infanterie. Ea a luat comanda sectorului cuprins între Dubovii—Uvrag și marginea de sud a lacului Țața la data de 14 noiembrie adică numai cu 6 zile înainte de atac.

Prin aceasta situația s-a îmbunătățit dar numai în parte.

Diviziile 1, 2 și 4 Infanterie au putut să trfeacă în rezervă și deci în repaus, cîte' un regiment de infanterie.

Această situație nu a durat însă mult timp. Din cauza tempe- raturii scăzute, lacurile din fața poziției de rezistență au început să înghețe și a fost necesar ca o parte din rezerve să treacă din nou în linia 1 pentru supravegherea noilor zone, care din pasive au devenit active.

Toate elementele arătate mai sus au influențat puternic și în rău asupra moralului și stării fizice a trupelor și ca urmare au contribuit foarte inult la micșorarea forței combative a M.U. [...].

III. *Situația rezervelor. '*

1. Rezervele diviziilor din linia 1 nu erau în general mai mari de un batalion de valoare redusă și grupul de cercetare.

2. Corpul VI armată dispunea de Batalionul 27 Pionieri și Regimentul 6 Roșiori Purtat (al Diviziei 5 Cavalerie) iar Corpul VII armată de Batalionul 57 Pionieri și Grupiil 57 Cercetare.

3. Nu cunoaștem exact dacă Armata 4 Blindată mai dispune de o altă rezervă, în afară de Divizia 29 Moto, situată în zona Verb, Țariținski adică destul de excentric față de frontul celor două corpuri de armate române.

. IV. ***Misiunea M.U.*** Cu tot frontul mare afectat diviziilor și care întrecea cu mult capacitatea operativă a unităților ; corpurile de armată au primit totuși misiunea de rezistență pe loc, deși ele n- ar fi putut realiza decît o supraveghere.

Fără a se ține seama de situația specială a corpurilor VI și VII armată s-au aplicat, în sensul strict al' literei, instrucțiunile OKH

referitoare la conducerea luptei în apărare.

Credem că din acest dezacord total între misiune şi posibilităţi a rezultat eşecul suferit de Corpul VI armată.

Pentru a exemplifica modul cum era aplicată ideea de rezistenţă citäm' două cazuri :

1. în regiunea Bol. Ceapurniki poziţia prezenta un ieşind pronunţat. Traseul frontului era în 'unghi drept. Trupele erau expuse la trageri de anfiladă.

Toate intervenţiile la Armata 4 Blindată pentru a retrage puţin frontul în acea parte au fost respinse.

2. înainte de 1 octombrie aripa dreâptă a Corpului VI armată (Divizia 4 Infanterie) era la Şarnut. 'Mai spre sud se afla un gol de aproximativ 50 km pînă la primele elemente din Divizia 16 moto germană.

Propunerea Corpului VI armată ca aripa dreaptă a Diviziei 4 Infanterie, întinsă pe un front de 60 km (între Tundutovo şi Şebenerî exclusiv), să fie retrasă către Oblinoie sau în orice caz la vest de lacul, Batîr Mala nu a fost acceptată. Comandamentul Armatei 4 a impus să . se ţină neapărat localitatea Şarnut aflată la est de lac.

Avînd de apărat un front de 50 km şi de păstrat Şarnutul, divizia şi-a diluat şi mai mult densitatea de ocupare a sectorului pentru a putea executa ordinul armatei.

De aceea, cînd la 29 septembrie inamicul a atacat centrul Diviziei 4 [Infanterie] a reuşit în cîteva ore să ajungă pînă la Sadovoie, unde era postul de comandă al acestei mari unităţi.

în aceste condiţiuni marile unităţi române au primit bătălia care a început la 20 noiembrie dimineaţa [...]. [XXV, 204—212],

Generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei 3 române.

Conduita operativă a ârmatei se putea deduce numai din diferitele directive şi instriicţiuni cu caracter general, primite i de la înaltul Comandament german.

Din aceste directive genferale rezulta că apărarea trebuia:

— să menţină şi să apere cu orice preţ poziţiile ce au fost cucerite, contra oricărei încercări de pătrundere inamică ;

— să apere o linie principală de rezistenţă care oricît de slab ar fi [fost] ocupată trebuia să fie continuă, iar nu Compusă din un sistem de puncte de sprijin eşalonat în adîncime ;

— să contraatace imediat, chiar cu forţe slabe ; flancurile breşei să nu fie retrase prematur,: ci păstrate cu dîrzenie ;

— elementele care au fost tăiate sau încercuite să se apere pînă la despresurare ;

— să se centralizeze acţiunea în mina Comandamentului superior care să intre în toate amănuntele

luptei defensive.

„Retragerea de bună voie constituie întotdeauna o greşeală".

După cum vedem, defensiva aliată plecînd de la ideea că inamicul nu va putea întreprinde în iarna 1942—1943 acţiuni importante, cu obiective îndepărtate, a prescris păstrarea cu orice preţ a unei linii principale de rezistenţă care oricît de slabă trebuia să fie continuă. S-au prevăzut. lucrări în adîncime, care ar fi putut da o mai înare elasticitate sistemului apărării, dar nu âu putut fi realizate pînă la declanşarea ofensivei inamice.

Ordinele succesive primite insistau din' ce în ce mai mult asupra necesităţii de a rin' se! ceda nici un pas din poziţiile ocupate.

Chiar dacă. s-ar fi introdus toate diviziile în front, totuşi nu se putea realiza o densitate suficientă frontală cu care să asigure păstrarea cu orice preţ a poziţiei primite, aşa cum impunea înaltul Comandament. Armata nu dispunea nici de mijloace suficiente de izbire ca să poată baza apărarea pe reac- ţiuni puternice în cadrul unei apărări mai elastice. A trebuit

deci să se caute a se obţine maximum de randament de la foc, manevra rămînînd cu un rol secundar. Sacrificîndu-se adîn- cimea dispozitivului, durata rezistenţei nu mai putea fi decît limitată. Armata nu avea măcar un minimum de rezerve cu care să nuanţeze efortul şi să atenueze dezavantajele dispozitivului în cordon. Are. conştiinţa împăcată că a făcut totul pentru a evita această situaţie.

Am insistat aici asupra concepţiei apărării şi a dispozitivului deoarece aceste .elemente au constituit opera fundamentală de comandament ce am putut realiza în bătălia de la Cotul Donului. Lipsită de adîncime şf de rezerve, armata nu a , mai putut exercita voinţa sa decît prea puţin în cursul bătăliei, aşa cum ar fi trebuit şi dorit să o facă. [...].

Timp de 39 de zile, cît au trecut de la luarea în primire a frontului de către Armata 3 pînă la declanşarea ofensivei sovietice (10.X—18.XI.1942) atacurile contra frontului nostru au continuat, dovedind că informaţiile asupra forţei combative a' tru- pelor .sovietice nu corespundeau realităţii. Am arătat deja că prin propunerea făcută de armată pentru-reducerea intrîndului în frontul nostru de la Bolşoi (Raportul 36 312 din 16 octombrie) s-a urmărit ca, pe lîngă îmbunătăţirea traseului frontu
lui, să se cunoască „realitatea asupra adevăratelor mijloace ale trupelor sovietice din faţa noastră".

În această a doua fază, atacurile contra frontului nostru au fost din ce în ce mai puternice ; obiectivele acestor atacuri erau, îndeosebi, pivoţii cei mai însemnaţi ai apărării noastre, urnaarindu-se în special înrăutăţirea şi mai mult a traseului frontului român, prin adîncirea şi mai mare a celor două în- trînduri : Kletskaia' şi Bolşoi.

Comandamentul sovietic a urmărit; prin aceste atacuri crearea unor condiţiuni mai favorabile pentru marea ofensivă ce urma să se dezlănţuie în această zonă.

Atacurile din această- perioadă se poi[1]- grupa astfel :

— contra aripii noastre estice (Div. 13 Inf.) pentru adînei- rea intrîndului natural de la Kletskaia şi mărirea capului de pod, prea strîmt, de la sud de Don (24, la 27'oet.), precum şi pentru cucerirea întregii înălţimi din cotul cuprins între Raspo- pinskaia şi Kletskaia (14 oct.) ; [1]

— contra centrului armatei pentru 'dislocarea celor doi umeri-gare limitau lărgimea pungii de la Bolşoi;

— asupra umărului estic (Div. 15 Inf.) în zilele de 13 —16 octombrie, urmărind cucerirea înălţimii cu cota' 220 (cu rezultate parţiale) ;

— asupra umărului vestic (Div. 9 Inf.) în zilele de 19 —20 octombrie şi 29 octombrie. Destoinicia şi bravura trupelor Di viziei 9 Inf. fac să eşueze toate aceste atacuri ;

— contra aripii de vest un singur atac, la 20 octombrie pentru a pune stăpînire pe' cota dominantă ; Divizia 11

Inf. se distinge printr-o reacțiune foarte hotărîtă care respinge atacul producîndu-i pierderi foarte mari.

Pierderile suferite de noi în toate acțiunile ce au avut loc pînă la 18 . noiembrie s-au ridicat pe întreaga armată la 336 ofițeri, 211 subofițeri și 12 607 trupă din care 2 500 morți și 8 500 răniți,

Considerînd faptul 'că pierderile se produc mai ales la infanterie .și, aproape numai la combatanți, putem afirma, în linii mari, că valoarea combativă a Armatei 3 era scăzută cu aproape 12 batalioane adică infanteria a 2 divizii.

Pierderile cele mai mari le-au suferit: Divizia 13 Infanterie (aproape 4 000 oameni), Divizia 5 Infanterie* (2 700 oameni) și Divizia 14 Infanterie (2,183 oameni).

Ținînd seama de pierderile Diviziei 13, intenționasem să o înlocuiesc cu Divizia 15, din rezervă ; iminența unui atac sovietic puternic m-a făcut să renunț la înlocuire, dar să întăresc frontul cu un regiment din Divizia 15, micșorînd astfel sensibil rezerva.

în afară de eforturile făcute pentru a avea un dispozitiv mai închegat și mâi adînc (rezerva) armata s-a străduit de la început să obțină o cît mai bună organizare defensivă a zonei Armata a dat instrucțiuni detaliate pentru :

— ameliorarea și dezvoltarea pozițiilor de tragere ;

— adîncirea șanțurilor ;

— acoperirea observatoarelor și amplasamentelor armelor automate ;

— săparea, șanțurilor de comunicații și amplasamentelor pentru vânătorii de care ;

— instalarea cîmpurilor de mine.

Ne-am lovit însă de lipsa materialelor de construcții, de lipsa mijloacelor de transport pentru aducerea materialelor de la distanțe mari, de lipsa de unelte mari și, în fine, de lipsa unei instrucții temeinice a ofițerilor, subofițerilor și trupei • în practica executării lucrărilor.

S-a studiat manevra • materialului anticar și de artilerie pentru a se putea realiza concentrarea lor cît mai masivă.

S-a prevăzut organizarea în adîncime a cîmpului defensiv al armatei, întărirea pozițiilor de artilerie, bararea crestelor ce coborau spre sud, organizarea depozitelor de muniții etc.

Pînă la 18 noiembrie s-au realizat: șanțuri cu profil normal pentru armamentul greu și automat (foarte puține au putut fi acoperite) și șanțuri continue de trageri, numai pe unele porțiuni, iar pe rest gropi pentru trăgători, garduri și suluri de sîrmă, în zonele vulnerabile (adică 5—6 km de divizie) reduse cîmpuri de mină (2—3 km de divizie) și adăpostirea întregului personal.

Grupul de armate „B" a ordonat, abia în ultimul moment să se execute :

— pozițiile de închidere Țarița și Kletskaia ;

— zonele întărite Bokovskaia și Perelazovski care trebuiau

să reziste şi la încercuire şi

— poziţia Cir avînd flancurile pe Cirul 'superior şi Krepkaia.

Poziţiile de închidere trebuiau executate de armată, restul urmau să fie executate de trupe de geniu şi de Divizia germană de alarmă Cir ce trebma să fie formată din batalioane de " alarmă organizate din efectivele serviciilor şi comandamentelor din oraşele mari din spate.

în momentul declanşării ofensivei sovietice atît zonele întărite, cît şi poziţia Cir se găseau abia în faza primelor recunoaşteri.

Armata 3 şi-a făcut pe deplin datoria de a aduce la cunoştinţa comandamentelor superioare adevărata situaţie atît a trupelor şi aprovizionărilor noastre, cît şi natura şi proporţia pregătirilor sovietice. Toate rapoartele informative şi operative zilnice ale Armatei 3, din perioada 29 octombrie—18 noiembrie, stau mărturie nezdruncinată a bunei informări a comandamentului nostru' şi a alarmării la timp şi documentat a autorităţilor superioare, 'care trebu au şi puteau să ia măsuri oportune pentru a face faţă atacului ce >se desemna. [...] Măsurile luate nu au fost nici oportune, nici suficiente. ,

în cadrul mijloacelor ei, Armata 3 a făcut tot ce-i stătea în putere. Iată pe scurt măsurile luate :

— a întărit aripa dreaptă cu 4 batalioane (Regimentul 12 Dorobanţi+Batalionul 992+Batalionul 15 Infanterie uşoară) şi 2 companii anticar moto din rezerva armatei (compania 58 şi 59 a,c. cu tunuri 47 mm) ;

— a mărit densitatea barajului în zona Kletskaia (şi nord) cu focul a 6 baterii cîmp (R.25 A. din Divizia 15 Inf.) ;

— a asigurat apărarea antiaeriană cu două baterii de 37 mm şi cu o secţie mitraliere 13,2 ;

— a apropiat Div.15 Inf. în zona Verhnî Salamakovski în scopul de a bara o înaintare din zona nord Kletskaia ; divizia a organizat un pivot solid în dispozitiv triunghiular. La nevoie putea pronunţa un contraatac spre Kletskaia ;

— a apropiat toate mijloacele suplimentare obţinute de la Grupul armate „B", tardiv şi insuficient (Detaşamentul Lepper : 1 divizion vînători care, .1 comp. anticar, 1 divizion antiaerian, un batalion pionieri şi 1 divizion artilerie grea), la care s-a adăugat Divizionul 611 Vînători Gare şi, în ultimul moment, Grupul Simmons (1 batalion ciclişti din Divizia 62 Infanterie germană) ;

— a întărit barajul pe înălţimea vest Ţariţa cu focul a 6 baterii cîmp şi'. 5 grele ;

— a asigurat apărarea antiaeriană cu 2' baterii 37 mm şi 1 secţie mitraliere 13,2 mm ;

.— a întărit apărarea anticar cu 1 companie din rezerva

armatei (compania 60);

— a apropiat .Divizia 7 Cavalerie la 15 km în spatele frontului (Krasev-Pronin), unde a început să execute lucrări defensive ; s-a pregătit .apropierea în spatele stîngii C.II A. a unor' forțe preluate de la 'C.I A (1 comandă de regiment cu 2 batalioane) și. ,•

— a' asigurat concursul a 2 divizioane cîmp pe creasta de la vest valea Ţuţkan ; s-a întărit apărarea anticar cu un divizion vînători care germane, sosit chiar în ziua atacului.

Deplasarea Diviziei 15 Infanterie. lă aripa dreaptă a armatei era justificată ; la 6 noiembrie (cînd a fost deplasată) informațiunile indicau în mod neîndoios că inamicul va face efortul în

zona Kletskaia tocmai unde frontul nostru era cel mai slab: Divizia 13 avea pierderile cele mai mari, trupele erau foarte slăbite, cadrele mult rărite, lipseau rezervele. În schimb centrul, unde se desemna un efort secundar era mai tare (diviziile şi corpurile armată aveau rezerve), iar Divizia 7 Cavalerie putea interveni uşor, cu o forţă combativă aproape egală cu a celor 4 batalioane de care mai dispunea Divizia 15 Infanterie.

În scopul dezorganizării dispozitivului de atac sovietic s-au executat bombardamente masive cu aviaţia (Flota IV Aviaţie), atingîndu-se pînă la 250 ieşiri zilnice. Măsurile riguroase de camuflare luate de comandamentul sovietic au făcut ca rezultatele acestor bombardamente masive să nu fie cele sperate. [III, 16—18, 25—26, 31—32]*

Ce făceau ruşii şi ce ştiam noi despre ei. Informaţiuni mai precise despre o masivă întărire a forţelor sovietice din faţa Armatei 3< nu am avut decît la sfîrşitul lunii octombrie.

La 28 octombrie doi sergenţi sovietici dezertori au declarat că în ziua de 24 unitatea lor a primit o Instrucţiune pregătitoare care anunţa :

— trupele de pe Don vor constitui un „Front separat al Donului" sub' comanda superioară a lui Stalin ;

— în. ziua de 10 noiembrie se va dezlănţui o ofensivă în stil mare pe direcţia Serafimovici pentru a rupe frontul şi a întoarce apărarea Stalingradului.

Informatorii au observat măsuri intense pregătitoare de camuflaj şi formarea de depozite de muniţii.

Aviaţia a constatat de asemenea o foarte mare mişcare pe rocada ferată Frolovo în spatele frontului sovietic şi circulaţie intensă auto în zona Serafimovici.

În raportul informativ din 8 noiembrie, armata conchidea : „Pare evidentă pregătirea unui- atac inamic asupra dreptei şi centrului Armatei 3 şi care" va avea loc probabil în zilele următoare. Direcţiile de efort ale acestui atac ar fi valea Muzukan şi Kletskaia-Vlosov, cu intenţia probabilă de a lua în cleşte trupele amice din intrîndul Kalmîkovski-Kletskaia. Pe aceste direcţii de efort ar putea acţiona cîte 2—3 divizii, infanterie şi cîte .o brigadă tancuri".

În dimineaţa de 8 noiembrie, armata a înaintat Grupului armate „B" şi M.CJG. român o sinteză a situaţiei generale prin care arăta :

— pe de o parte, intensitatea pregătirilor sovietice (2 000—\ 3 000 autovehicule identificate circulînd într-o singură 'noapte) şi

— grupările sovietice în curs de realizare cu concluzia că „toate indicile ne arată că ne găsim în faţa unei

iminente ofensive sovietice de mare anvergură (c.f. Morozovsk-Ricikov, în scopul întoarcerii poziției Don-Volga și degajarea Stalingra- dului)" ;

— pe de altă parte situația Armatei 3, insistîndu-se asupra densității Slabe, lipsei de rezerve în cadrul diviziilor și corpurilor de armată și insuficienței , lor la eșalonul armată, care pent/'U 150 km nu dispunea, decît de parte din Divizia 15 Infanterie (5 bataliOane+6 baterii) și Divizia 7 Cavalerie fără cai (valoare 3—4 batalioane și 4 baterii). S-au subliniat de asemenea defectele și lipsurile poziției de rezistență precum și lipsa unei dotații satisfăcătoare la muniții și

— insuficiența hranei trupelor epuizate de atacurile continue, de imposibilitatea de a fi schimbate pe front și de frigul care începuse să se întețească (impunînd alimentare mai bogată în grăsimi și zahăr).

în concluzie se raporta că „Armata 3 nu se găsește în condițiuni bune .pentru înfringerea unui atac mult superior, sprijinit de numeroase blindate".

Pentru îmbunătățirea situației armata a arătat că ar fi necesar :

a) să se asigure zdrobirea atacului sovietic chiar pe baza de plecare, printr-un foc masiv de artilerie și mai ales de aviație ;

b) să se asigure intervenția oportună a Diviziei 1 Blindate română punînd-o din timp la dispoziția armatei și să se pregătească intervenția eventuală a unor rezerve din sectoarele armatelor vecine ;

c) să se asigure reîmprospătarea cu muniții pentru toată durata operațiilor pentru a putea pune în valoare mijloacele noastre numeroase de foc.

Datele asupra forțelor și dispozitivului sovietic s-au completat zilnic ajungîndu-se la cunoașterea precisă a tuturor M.U.
din liiila 1 și chiar din rezervă, cu excepția' celor blindate, a căror prezență a fost ascunsă cu cea mai mare grijă.

La 18 noiembrie un prizonier a declarat că atacul se va pronunța foarte curînd, că va fi însoțit de cîte 1000 tancuri și avioane și că va înainta 150 km în 3' zile. În noaptea de 18—19 noiembrie mai mulți dezertori au declarat că atacul se va declanșa în dimineața zilei de 19 noiembrie. [...] [III, 27—29]

[....] L Spre deosebire de cele petrecute la Armata 3 unde ofensiva rusească a fost .anunțată încă de la 5—7 noiembrie, cea dezlănțuită contra forțelor române din Armata 4 Blindată a constituit pentru aceasta o surpriză altcum nu se explică lipsa de măsuri la vreme.[1]

Singurele informațiuni primite de la Armata 4 română, pînă la

20.XI. * şi care ar[1] fi putut da o vagă indicaţiune au fost următoarele :

1. Pe frontul Diviziei 16 Motorizate germane, inamicul intenţionează a ataca cu 2—3 divizii în direcţia Halcuta (informaţii de la prizonieri) ;

2. În cursul zilei de 18.XI s-au observat între Beketovka şi aripa stingă a Diviziei 297 Infanterie germană, 400 autocamioane inamice care au fost luate sub foc.

II. Din informaţiunile cunoscute pînă la 19.XI seara pe frontul ibarilor unităţi române, în faţa corpurilor VI şi VII armată şi Diviziei 20 Infanterie erau identificate 15 mari unităţi din care : 11 M.U. infanterie (7 divizii -)- 2 brigăzi şi 2 sectoare fortificate) ; 2 M.iU. motomecanizate (1 brigadă blindată şi 1 divizie moto) ; 1 divizie cavalerie ; 1 brigadă anticar.

Este de observat că marea majoritate a acestor M.U. se afla în faţa centrului şi stîngii Corpului VI armată şi a Diviziei 20 Infanterie.

În faţa frontului Diviziei 4 Infanterie şi a Corpului VII armată au rămas în general forţe aflate înainte de începerea atacului ; ulterior a apărut Divizia 339 Infanterie.

Urmează deci . că Divizille 1, 18, 2 şi 20 au fost atacate de aproximativ 17 M.U. (din care 1 brigadă blindată).

Din acestea: 1 divizie ·nfanterie, 1 brigadă moto cu care de luptă şi 2 divizii cavalerie erau trupe proaspete.

Din datele germane, comunicate Secţiei 2 . [Informaţii de la M-C.G. român – *n.n.]* prin Misiunea Militară germană la 25.XI (adică la 5 zile după începerea bătăliei) pe frontul ţinut de M.U. române ar fi acţionat 32 M.U. şi anume armatele 57 şi 51 cu :

— 11 M.U. de infanterie (9 divizii+1 brigadă+1 sector for- : tificaţie); , i

— 12 brigăzi- motomecanizate (7 brigăzi tancuri+5 brigăzi' ' motomecanizate); •

— 3 divizii cavalerie ;

— 1 brigadă anticar şi

— 5 alte M.U. din armatele 64 şi 28 [XXV, 212—214].

Situaţia inamicului înainte de ofensiva din 19.XI [1942]. La 21 august 1942, forţe sovietice, circa 3 divizii, atacă unităţi din Armata 8 italiană pe direcţia Elan—Bokovskaia aproape pe punctul de legătură cu Armata 6 germană şi reuşesc să formeze un cap de pod pe înălţimile la sud de Don. La 26 august reiau atacul şi reuşesc să mai cîştige teren spre sud. Printr-o serie de mici operaţiuni pătrunderea este 'limitată, însă ruşii rămîn stăpîni pe capul de pod, larg de 70 km şi adînc de 25 km.

---

* Raport nr. 34 630 din 19.XI.

Am arătat că înainte de intrarea Armatei 3 române pe front, Comandamentul Suprem Român şi Marele Cartier General făcuseră o serie de intervenţii pentru reducerea acestui cap de pod şi împingerea frontului pe Don. Din motive de ordin operativ, acest deziderat nu a putut fi realizat. Trupele sovietice au rămas la sud de Don. Ele stăpîneau în plus majoritatea localităţilor de pe malul de sud al Donului ; prin acţiuni locale au ocupat treptat, în cursul toamnei, restul satelor din valea Donului şi unele observatoare, constituind astfel o bună bază de plecare.

Începînd de la 28 octombrie apar primele indicii pe frontul Armatei 3 că inamicul concentrează forţe în această regiune.

Pe frontul Armatei 6 germană, bătălia pentru cucerirea Stalingradului era în curs. Ruşii opun o rezistenţă din' ce în ce mai înverşunată.

În zona Armatei 4 Blindată (C.VI A. român) forţele sovietice, limitate ca număr executau lucrări de organizarea terenului, ceea ce ducea la concluzia că în această regiune nu ar

fi posibile acţiuni ofensive de mare amploare din partea inamicului.

în această situaţie întreaga atenţiune a comandamentelor german şi. român a fost îndreptată spre frontul Armatei 3 române, urmărindu-se prin toate mijloacele progresiunea pregătirilor ofensive inamice.

în zilele de 5, 6, 7 şi 8 noiembrie, serviciile de informaţiuni ale ambelor comandamente semnalează apariţia a 8 M.U.', 2 regimente artilerie grea şi 1 regiment aruncătoare, pe frontul Armatei 3, grupate în capul de pod de la Serafimovici-Kletskaia şi în regiunea nord Kalmikovski (valea Ţuţkan).

În noaptea de 8/9 noiembrie aviaţia de recunoaştere de noapte semnalează o intpnsă circulaţie auto (circa 3 000 autovehicule) între valea Hoper şi Lagovski.

în acelaşi timp a fost semnalată şi deplasarea C.3 Cv. către sud spre regiunea Se.rafimovici.

În zilele următoare au început să apară în sector noi mari comandamente şi numeroase unităţi blindate, motorizate şi de cavalerie.

Astfel au fost identificate :

— comandamentul Grupului de armate de sud-vest în regiunea Kumilşcaskoi [?]• sub ordinele generalului Jukov ˙.

— comandamentul Armatei 1 Gardă retras din sectorul Sta- lingrad încă de la data de 23 'octombrie ;

— comandamentul Armatei 5 Blindată sosită în regiunea Voronej ;

— comandamentul Armatei 65.

Totalul forţelor sovietice, identificate în faţa Armatei-3 române, pînă -la data de 12 noiembrie 1942, se ridică la : 18 divizii infanterie, 2 divizii cavalerie, 2 brigăzi motorizate, 1 brigadă C.L., 3 regimente de A.G., 1 regiment aruncătoare.

La această dată, M.C.G., care deşi nu comanda însă urmărea cu atenţie situaţia, prin lucrările de sintezâ ajunsese la următoarele concluziuni: „Prin aducerea de noi M.U. şi prin completările de efective şi materiale ale_ vechilor M.U. aflate pe front, valoarea.'combativă a grupului de forţe ruse' din faţa Armatei 3 română a crescut.

Gruparea M.U. inamice indică două zone. de efort: în ***sectoarele*** *Kletskaid şi Kotovski dintre care zona Kletskaia para n fi mai tare* ***[subl. nş.]”. .***

Declaraţiile prizonierilor, dispozitivul forţelor inamice, mişcările executate. în spatele frontului precum şi prezenţa carelor

---

* **În realitate, comandantul Frontului de sud-vest a fost generalul N. F. Vatutin, G. K. Jukov deţinînd rolul de coordonator al întregii operaţii în- calitatea sa de locţiitor al Comandamentului Suprem,** ***(n.n.).***

de luptă în imediata apropiere a frontului duc la concluzia că un atac inamic de o mare. dezvoltare este foarte probabil.

între 12 .şi 19 noiembrie, ziua declanşării ofensivei, inamicul-a continuat să aducă'forţe în'special M.U. ' mecanizate care, în majoritate, au rămas neidentificate pînă în ziua atacului.

în faţa celorlalte, armate (Armata 6 .şi Armata 4 Blindată germană) toate, informaţiunile obţinute nu au semnalat nici un indiciu din care să se deducă pregătirile ofensive pe care inamicul le executa îndeosebi în regiunea sud Ştalingrad.

■ Singurele informaţiuni care indicau aduceri de noi forţe în această regiune au fost.între 1—5 noiembrie cînd în faţa Corpului VI armată apar două M.U. noi (Divizia 169 şi Brigada 143) ; după informaţiunile [1] date de prizonieri aceste M.U. urmau să scht'mbe,:, respectiv, Brigada 20 anticar şi Divizia 15 gardă, aflate de foarte mult timp în sector.

De la această dată şi pîn^ la 20 noiembrie,, ziua atacului, în acest sector nici o altă informaţie nu semnala concentrări de alte forţe noi. [II, 39—42]

IV. TRAGEDIA ROMÂNEASCĂ ÎN COTUL DONULUI ŞI ÎN STEPA CALMUCĂ (NOIEMBRIE-DECEMBRIE 1942)

La 19 noiembrie 1942, armatele 3 şi 4 române prezente în Cotui Donului şi Stepa Calmucă aveau următoarea compunere :

I. Armata 3 română (comandant general de armată Petre Dupiitrescu) .

a) *Corpul I armată* (general de divizie Teodor . : Ionescu) cu : •

— *Divizia* 7 *Infanterie* (general de brigadă • Constantin Trestioreanu) ;

— *Divizia 11 Infanterie* (general de brigadă Savu ÎSTedelea) ;

b) *Corpul II armată* (general de divizie îsTicolae Dăscăle'scu) cu :

— *Divizia 9 Infanterie* (general de divizie Con- . stantin Pânşd'tiu) ;

— *Divizia 14 Infanterie* (general de divizie Gheorghe Stavrescu) ;

A * c) *Corpul V armată* (general'de corp de armată Aurelian Son) eu :

- **— *Divizia 5 Infanterie* (general de. divizie Nicolae Mazarlni) ;**
- **— *Divizia 6 Infanterie* '(general de divizie Mihail Lascăr) ;**

cl) ***Corpul IV armată*** (general de corp % de armată Constantin Sănătescu) cu :

— ***Divizia 13 Infanterie*** (general de brigadă G'heor-- ghe Ionescu-Sinaia)' -

— ***Divizia 1 Cavalerie*** (general de brigadă Constantin Brătescu) ;

— în rezervă : ***Divizia 15 Infanterie*** (general de brigadă Ioan Sion) ;

e) *în rezerva armatei :*

— ***Divizia*** 7 ***Cavalerie*** (general|lş brigadă. Gheorghe Munteanu).

II. în rezerva Grupului de armate „B" (dispusă în spatele dispozitivului Armatei 3 române) :

— ***Divizia 1 Blindată*** (general de divizie Radu Ghérghe).

III. Armata 4 română (comandant : general de corp de armată Constanţin Constantinescü-Klaps).

a) ***Corpul VI armată*** (general de corp. de armată Corneliu Dragalina) cu :

— ***Divizia 1 Infanterie*** (general de brigadă Ion Mihăescu) ;

— ***Divizia 2 Infanterie*** (general de brigadă Dumitru Tudose) ;

— ***Divizia 18 Infanterie*** (general de brigadă Radu Băldescu) ;

— ***Divizia 4 Infanterie*** (general de divizie Barbu Alinescu ; de. la 2.7 noiembrie, colonel Ion A. ' Dumitriu) ;

b) ***Corpul VII armată*** (comandant : general de corp de armată Florea Mitrănescu) cu :

—• ***Divizia 5 Cavalerie*** (colonel Dumitru Popescu) ;

— ***Divizia 8 Cavalerie*** (general de brigadă Radu Korrie) ;

c) ***Divizia 20 Infanterie,*** subordonată Corpului IV armată german (general de. divizie Nicolae Tătăranu).

IV. Pe front se mai găsea, fără a avea atribuţii de comandă :

Marele Cartier General (şef : general de divizie Ilie Şteflea).

Situaţia efectivelor române pe frontul de la Stalingrad era, la 19 noiembrie 1942, următoarea :

A R M A T A 3

Marea unditate		
		3
	Divizia 7 Infanterie"	**136;, -**
		13 485
Divizia 11 Infanterie		
Divizia 9 Infanterie		
Divizia 14 Infanterie		
		•3
	Divizia 13 Infanterie	**883**
		10
		635
Divizia 15 Infanterie		
		13
	Divizia 6 Infanterie	
Divizia 7 Cavalerie		**624**
		13
		296

Divizia 1 Blindată		515	1-589Â	11'092	/ 12196'.
ARMATA 4					
* 'tW'kp'		2	■;// 3/i'<	■4	5
■; > >03 ' "3 e & 5 ' f <■}	E.N.I.	213;':	172	4 026	
	Divizia 1 Infanterie – , 11	- .33 0	j^DL -	8 720	
	Divizia 2 Infanterie	7 '289,	295	' 9 144	
	/Divizia 4 Infanterie	330	341	9 809	
	Divizia 18 Infanterie,	429	319 .	13 665	48 403
> «s | O	E.N..I:	171	' 153 ;	3 666	
	Divizia 5 Cavalerie	178	179 .	5 154	
	Divizia 8 Cavalerie	185	24. 1	5 618*	15 555 . >
. • TOTAL ARMATA 4					
• . Divizia 20 Infanteriei .			341	V-10 714	11 422
TOTALUL FORȚELOR, ROMÂNE,					230,872 ¨

La 15 noiembrie 1942, statisticile menționau că sub arme 'se ¿aSeău 841 133 de ofițeri,[1] șuBofițeri și trupă. Forțele din' Cotul Donului și din Stepa- Gâllnu6â'- reprezentau deci aproximativ 27% din totalul efectiveldf românești.

SITUAȚIA
ARMATELOR 3 și 4 ROMÂNE
la 19.XI.1942
Fr. Sud-Vest
A.1Gd. (s.)
A.5 T.(s.)
A.21(s.)
ERAFIMOVICI
A.8 (it.)
C.I A(r.)
A.65(s.)
Fr. Don
Volga
A.24(s.)
A.66(s.)
Fr. Stelingrad
A.62(s.)
A.3(r.)
A.6 (g.)
STALINGRAD
A.64(s.)
MOROZOVSK
Grupul de Armate „B"
C.IVA (g.)
CHIRNOGLAVKA
A.4T.(g.)
A.57(s.)
A.51(s.)
C.VI A(r.)
A.4(r.)
KOTELNIKOVSKI
LEGENDĂ:
Sector de corp de armată
Sector de divizie
Sector armată
Sector grup de armată (front)
Gr. A. Grup de armate
Fr. Front
A. Armată
C.A. Corpul de Armată
7 I. Divizia 7 Infanterie
7 Cv. Divizia 7 Cavalerie
Gr. Grupare
T. Tancuri
Bl. Blindată
Im. Infanterie mare
Gd. Gardă
PC. de armată
(r.) român
(it.) italiană
(g.) germană
(s.) sovietică

I. Forţele de întărire germane, aflate în sectorul Armatei 3 la 19 noiembrie 1942.

1 *Grupul Simons,* compus din : a) un stat major de regiment ; b) un batalion ciclişti ; c) un divizion artilerie grea' de -150 mm.

Toate în zona Perelazovski. '

d) Divizionul 611 Vinători de Care, cu : 3 tunuri a.c. 75 mm tractate ; 3 tunuri a.c. 76,2 mm tractate ; 14 tunuri a.c. 75 mm, ■ pe şenile..

. Divizionul se găsea la 19.XI.1942 ora 5, pe înălţimile 4 km sud-vest Kletskaia, unde,. împreună cu Btl. 54 Pionieri al C.IV A., organizase un baraj anticar. Era la dispoziţia D.13 I. (Detaşamentul., Kletskaia).

' 2. *Comandamentul Corpului XLVIII Blindat,* la Petrovka, la dispoziţia Grupului de armate „B".

3. *Divizia 22 Blindată.*

[1] : Compunere şi forţă combativă :

[1] a) Batalionul 22 Motociclişti, 80% ;

b) Regimentul 129 Grenadieri, cu batalionul I, 50% şi bata- lionul II, 80% ;

c) Un regiment de artilerie, cu : 3 baterii de 105 mm ; 1 baterie de 150 mm.; 2 tunuri de 100 mm ; 3 tunuri de 88 mm anticar.

d) Regimentul 204 Care de luptă, care dispunea de 30 care de luptă, astfel: 2 care tip II ; 8 care tip III ; 10 care tip III scurt ; 1 dar tip IV scurt ; 9 care tip IV lung, ceea ce reprezintă circă'25% din valoarea combativă a regimentului.

e) Un divizion de. vinători de care de luptă cu : 7 tunuri a.c. de 76,2 mm ; 4 tunuri a.c. de 50 mm.

Divizia se găsea în zona Bol. Donscinka, Lipovski, Golubink'a, Medveţki, la; dispoziţia.- Grupului de armate „B" (sub ordinele C. XLVIII Bld.).

4. *Divizia 14 Blindată,* avea circa 2D care de luptă; pentru restul unităţilor, nu se cunoaşte forţa combativă.

Se găsea în zona N. Buzinovski, Verbaaia Buzmovka, Hukovnin, la dispoziția Armatei 6 ger.mană: vr 5., ***Grupul Lepper*** *,* compus din :

•,'"7 a) Comandamentul de artilerie nr. 60 ;

b) Divizionul 670 vînători care, cu : 8 tunuri a.c. 76,5 mm tractate; 2 tunuri de 88 mm, tractate ; 3 tunuri spe'ciale a.c. de 50, mm ;

c) Divizionul 849 Artilerie Grea ; , ț cl) Batalionul 376 Pionieri ;

e) Compania 2/R.46 a.c..;

f) Divizionul 614 artilerie. antiaeriană.

Grupul se găsea în zona Orehovski, Krami, la dispoziția Armatei 6 germană, cu misiunea de ă. organiza flancul -sting al acesteia. [XXVI, 507—508],

Contraofensiva rusească. Gruparea forțelor. Pentru ofensiva din sectorul Grupului de armate „Don", gruparea forțelor inamice a fost următoarea :

3- grupuri de armate :

— ***Grupul de armate [Frontul] de Sud-Vest,*** compus din 4 armate (1 gardă, 21, 65 și 5 blindată) dxspunînd de :

— 29 divizii infanterie ;

— 6 divizii Cavalerie ; ■

-— 17 brigăzi care luptă ;

— 3 brigăzi, moto ;

— 1 brigadă distrugere.

Total: 56 mari unități,

avînd misiunea ofensivă în sectorul Armatei 3 română și, stingă Armatei 6 germană.

— ***Grupul de armâte [Frontul] Don,*** Compus din 4 armate (24, 66, 62 și 64) dispunind de : ■

— 34 divizii infanterie ;

— 6 brigăzi infanterie ;

— 3 brigăzi blindate ;

— 1 brigadă moto ;

avînd misiunea de fixare, a forțelor germane de pe frontul . Don—Stalingrad—Beketovka inclusiv.

— ***Grupul de Armate de Est*** [este' vorba . de Frontul Sta-

---

* Divizia 14 Blindată și Grupul Lepper au acționat exclusiv în sprijinul Armatei 6 germane *{n.n.).*

lingrad- – *nn),* compus din 2 armate (5.7ᶦ şi; 51), dispunînd de:

— 9 divizii infanterie ; ᶦj

— 3 divizii cávalerie.,

—| 7 brigăzi care luptă ;

v – 4 brigăzi moto ;

avînd misiunea ofensivă în, zona Armatei 4 Blindată. [II, 42]

[.. .] Ideea operativă.,pe care a . urrnănț-p.. comandamentul sovietiţidă) fost :

— *în. cadrul strategic.,ţSt,*tac concentric Contra celor 2 flancuri ale săgeţii .aventurate germane..de la Volga-prin străpungerea fronturilor armatelor 3 şi 4 române îp ^direcţia Kalaci, pentru a izola şi încercui Armata 6 germană de la Stalingrad.; ulterior continuarea operaţiilor în direcţia Rostov ;

— *în- cadrul Armatei 3* străpungerea frontului iu. cele două intrînduri rdeşla N. Kletskaia şi' Bolşoi. prţtt;*&icut concentrice spre Perelazovski pentru- a încercui şi distruge aripa dreaptă şi centrul Armatei 3. române ; ulterior, a dirija grosul forţelor în direcţia – Kalaci şi cotul Cirului. L'n efort secundar. (6—7 div. inf.) a fost dirijat spre vest pentru, lărgirea breşei în direcţia nord Bokovskaia. , .

Operaţiile'Sdeş-lărgire ia breşei spre sud nu s-au produs decit mult măi lîr/iu, dîr.du-se aktfel timpul necesar pentru organizarea unui front defensiv.

Armata sovietică a format două grupe de forţe :

— *în faţa C.IV 'A. român :* 15—16 M.U.,:'după informaţiile' Armatei 3 (8 div, inf,/jj',2—3 div. cav. + 3 bg. bl. + 1 bg. moto wfj div. art.) sau *15 M.U.,* după datele ulterioare germane (5 div. inf. + 2 bg. bl. + 3 div. cav. i-jAl bg. %ă.) ;

— *in faţa C.II A. român: 11—12 M.U.,* dUpfi informaţiile noastre (4 div. inf. + 3 bg. bl. -f 1 bg. moto + 2—3 div. cav. l-p + 1 bg a.c.)'sau *20 M.U.,* după datele, germane (4 div. inf. ',-p + 8'bg, bl. *+ 2* bg. moto + 5 div. cav. 1 bg. a,c.). -

:• Dacă adăugăm şi 4 div. inf. soviefcŞ: aflate în faţa C.V A. şi .2 div. inf. în faţa C.I A. ajungem la- concluzia , că în faţa Armatei 3 române au fost concentrate un 'toţal de circa 34 M.U. (după datele noastre), sau im *total de.41 M.U.,* după datele ulterioară germane. [III, 29]

Armata 3, Preliminariile marii ofensive au aVuţvi'pQC. la 18 noiembrie 1942.

, În ciirsu: nopţii (17/18 XI)' au avut ;|;0B ..acţiuni.- puternice, în întreg sectorul Corpului II armată •

19 NOIEMBRIE

■ – la Divizia 9, prin incursiuni şi bombardamente de arti lerie şi aruncătoare ; . .

— la Divizia 14, prin atacuri pe întreg frontul. Trupele sovietice' au reuşit să pătrundă numai la legătura între Divizia 9 şi 14 Infanterie.

Pentru întărirea acestei Zone de joncţiune .Corpul II armată a dispus constituirea, sub'ordinele.-Biv. 9 Infanterie a Detaşamentului colonel -Golgoteanu, compus din escadroanele de cavalerie ale coj'pului- de armată şi al Diviziei 9 Infanterie, Batal., 9 Pionieri, sprijinit de Reg., 5 -Art. .ftăiăreaţă. Detaşamentul trebuia să se instaleze în regiunea est Bolşoi. Prin aceste măsuri însă. Corpul II armată intra în bătălie fără alte rezerve cu care să poată materializa vreo manevră.'. f .

***În prima zi de bătălie,* la 19 noiembrie, acţiunea a început printi-p activitate foarte vie de artilerie şi aruncătoare, pe întreg frontul armatei, încă din. primele ore. La aripa dreaptă, la Divizia 13 şi către centru, la diviziile 5 şi 14 Infanterie s-au auzit zgomote jntense de motoare • aducerea tancurilor, în spatele frontului. Către ora .1 au sosit primele informaţii de la prizonieri care precizau că atacul va' avea lftbjj în zorii**

La ora 5J20,: pe întuneric şi pe o ceaţă foarte compactă, au fost dezlănţuite tragerile sovietice de pregătirea atacului (artilerie, aruncătoare, eatiuşa) pe tot frontul armatei, "iţi/ mă- 'xirtiă intensitate la corpurile IV şi II armată. Ele au dureţi» o, oră şi jumătate , în sectoarele de atac, prelungindU-se însă în celelalte sectoare pînă la, 3 ore. ■

'< Atacurile principal^, în regiunile Kletskaia (D.13 I.) .şi Bolşoi (D.14 I.) SтUU. executat cu mase mari de tancuri car – au căutaţ, în trei valuri, să scoată aproape, concomitent din acţiune linia de luptă ă infanteriei, artileria şi -comandamentele, prin focul, tunurilor şi' mitralierelor din tancuri, pfirî .grenadele şi pistoalele mitralierâ álé infanteriştilor urcaţi pe care sau, în fine, prin simplă strivire – sub şenile; .

Cu excepţia celor 6 tunuri anticar de 75 mm de care dispunea fiecare divizie, restul materialului anticar a fost ineficace contra carelor T.34.

Este o obligaţie sfîntă pentru mine ***[general Petre Dumitrescu*** *– n.n.ţ să arăt că infanteria noastră şi-a făcut cu prisosinţă datoria; a stat neclintită,, dar frontul ei subţire a fost uşor străbătut de masele de care puternice, contra cărora nu avea mijloace să lupte. Infanteria noastră a pi'imit*

cu bravură admirabilă lupta neegală cu un adversar mult mai numeros,, mai tare şi invulnerabil. S-a jertfit, cu onoarea nepătată, pe poziţiile ce i s-au încredinţat să le apere „fără gînd de
***retragere",* [subl. ns.]**

Toate sforţările eroice făcute de unităţile noastre nu au putut sluji decît la 'limitarea breşelor. Din rapoartele primite de armată pînă la ora 11 s-a putut aprecia valoarea celor 2 străpungeri. Deşi grosul sovietic părea că operează la dreapta, pătrunderea centrală apărea mult mai periculoasă pentru frontul armatei.

La aripş dreaptă armata conta că înaintarea sovietică putea fi încetinită prin rezistenţa trupelor din front sprijinite de Div. 15 Inf., instalată în lucrări, în linia a 2-a, şi de două divizi- oane germane vînători-care şi apoi prin acţiunea de flanc (de la est) ce ar fi executat-o Div. 14 Bl. germană. S-a hotărît în consecinţă, în înţelegere cu generalul [Ferdinand] Heirti, coman dantul Corpului XLVIII Blindat – care primise de alifel indicaţii în acelaşi sens de la grupul de armate – ca reacţiunea trupelor blindate să se facă la. centru. S-a dat deci ordin diviziilor care se găseau în deplasare spre. Kletskaia, să scbimbe de direcţie pentru a se grupa, pînă în seara de 19 noiembrie înapoia flancului estic al pătrunderii sovietice,' de la centrul armatei.

Comandantul Corpului XLVIII Bl. a făcut eroarea de a nu acţionâ cu amîndouă diviziile alăturate, urmînd ca concentrarea lor să se facă prin luptă ; această măsură a dus la completa izolare: în, spaţiu şi la acţiuni separate,, care nu s-au însumat.

În această primă zi. a . marii ofensive sovietice, adversarql a reuşit să creeze în frontul nostru (mai bine zis în „cordonul" nostru) două spărturi :

— una la centru, largă de 15—18 km şi adîncă de 15 km, care tăia Armata 3 română în două ;

— alta la, „aripa, dreaptă, largă de; 10—12 km, adîncă însă de aproape 35 km, care a rupt legătura între Armata 3 română şi Armata 6 germană căreia i s-au alăturat Div. 1 Cav. (din ordinul Grupului armate „B"), şi Detaşamentul' colonel Voicu (prin modul desfăşurării luptei).

***La dreapta,* Armata 3 stăpînea încă Un pivot foarte solid format din stînga Div. 13 .Inf. ; *la- centru* stăpînea, între cele două spărturi, înălţimile de la vest de valea Ţarîţa, iar *la stînga,* pantele de vest ale văii Ţuţkan. [III, 32—35]**

Gruparea „Lascăr" *.

***În sectorul Diviziei 13 Infanterie.* Inamicul a atacat la ora 5,30 în dimineaţa zilei, pe frontul Diviziei 13 Infanterie.**

Postul de comandă al Diviziei 13 şi 15 Infanterie se găsea în dimineaţa zilei la Salamakovski.

Faţă de pătrunderea atacului inamic, în poziţiile Diviziei I-3 generalul Sion [comandantul Diviziei 15 Infanterie – *n.n.]* s-a mutat cu postul său de comandă în mijlocul trupelor sale, la cota, 193,7.

Comandantul Diviziei 13 Infanterie [general Gheorghe Ionescu-Sinaia – *n.n.]* împreună cu statul său major au urmărit de la P.C. desfăşurarea luptei de rezistenţă a diviziei, prin informaţiunile primite şi a condus lupta transmiţînd ordinele la timp, • astfel că exercitarea comandamentului s-a- efectuat normal.

Către orele 12, a venit la P.C. al diviziei colonelul Ciocan, comandantul Regimentului 7 Vinători, pentru a primi. ordine. Domnul general Ionescu-Sinaia i-a dat ordin să se înapoieze imediat la unitatea sa unde să aştepte Ordine. Telefonic, a ordonat şi colonelului Moldoveanu, 'comandantul sectorului de| est- al diviziei, să continue rezistenţa.

La orele 13, inamicul a reuşit să rupă frontul Diviziei 133 la centru şi să arunce această divizie cu o parte spre vest, iar cu alta către est. Către orele 14, carele inamice au pătruns în Gromki.

La producerea acestui eveniment, comandantul Diviziei 13 şi statul major şi-au- considerat misiunea terminată, s-au urcat- în maşini şi. s-au deplasat spre Ivanuşinski. (Rezoluţia domnului mareşal „Să se stabilească cu preciziune realitatea").

---

* **Sub această denumire generică sînt cuprinse trupele române aparţinînd diviziilor 5, 6, 13, 14, 15 Infanterie prinse între cele două pătrunderi sovietice executate la -19 noiembrie. Nu a- .existat o structură de comandă aparte) ci numai, aşa cum se vă vedea, întruniri ale comandanţilor marilor ' unităţi, *(n.n.).***

După declarațiile unui ofițer audiat,. înainte de schimbarea ' postului de comandă; Divizia 13 a comunicat telefonic Diviziei- 6 Infanterie să ia sub comanda sa Regimentul 22 . Infanterie – Care mai rămăsese pe poziție.

Din cîte se știe pînă acum, acesta este Ultimul act de co--' mandament al Diviziei 13 în această bătălie'.

În sectorul Diviziei 15 Infanterie. Pe frontul Diviziei 15 Infanterie, în. ziua de 19 XI, nu s-a produs nici un atac inamic.

Față de mișcarea de retragere a Diviziei 13, generalul Sion a luat măsura să- trimită ofițeri de stat major care să, adune artileria acestei divizii și s-o aducă. în. dispozitivul de apărare al Diviziei 15 pentru a-i mări forța combativă.

Agtfel s-a adus în dispozitivul diviziei un regiment de artilerie și un divizion greu din Regimentul 4 Artilerie Grea..

P.înă în seara zilei s-au executat recunoașteri pentru luarea legăturii cu -unitățile vecine și. determinarea frontului inamic.

S-a determinat astfel că mecanizatele au continuat înaintarea către Evstarâtovski. La vest de Gromki nü pătrunsdseră blindatele inamice.

În seara zilei, ceața și ninsoarea limitau foarte mult vederile ; la un moment dat, s-a primit informația că tancurile •inamice au pătruns în poziție și se- îndreaptă către postul de comandă.

S-au organizat echipe de voluntari înarmați cu grenade și pistoale mitraliere, care. ‹sub comanda unui ofițer de stat major au pornit să atace aceste tancuri. ;

Divizia nu, dispunea de,, mine magnetice.

Divizia 13' însă dispunea .de astfel 'de mine, dar ofițerul de geniu nu le distribuise pe unotiv ' că trebuia să facă mai întîi o experiență '.

Deschizîndu-se focul în direcția zgomotelor produse dé mó- toare, s-a constatat în urmă că acestea' erau niște camioane rusești cu aprovizionări rătăcite. Camioanele au fost capturate, iar aprovizionările folosite de trupele care duceau lipsă.

.în general, ■ aprovizionarea trupelor pe timp"ul anterior ofen- sivei a fost foarte grea. Totul trebuie adus dinapoi cu mijloacele diviziei, de la mari distanțe.

Corpul de: armată n,u intervenea cu nimic. Aceasta spre deosebire

---

* Atragem atenția asupra acestui document – un fel de reconstituire a epopeii Grupării „Lascăr" – care aduce numeroase informații asupra evenimentelor din 19—23 noiembrie dar care propune și multe interpretări foarte dure, uneori chiar abuzive. Este motivul pentru care am. considerat necesar să includem în volum și rezultatele" anchetelor desfășurate ulterior asupra unor evenimente sau' personaje incriminate *(n.n.).*

† Minele antitanc magnetice au forma conică. La baza conului sînt puncte magnetice, iar la capătul conului sînt prevăzute cu un mîner cu cui. Greutatea 3 kg. Baza pîlniei se fixează de tanc și se. scoate cuiul de la vîrful pîlniei. Această mină distruge blindajul de tanc, de 14 cm.

de germani, care primeau totul prin eşalonul superior.

S.alamakovski, unde se retrăgea P.C: al Diviziei 13, a fost ocupat, de. inamic în seara zilei.

Față de această înaintare inamică, flancul diviziei fiind întors, s-a trimis un batalion de pionieri care a ocupat • poziție la nord de Salamakovski. .

Pe . frontul Diviziei 6 Infanterie. Deşi în ziu.ă aceasta pe frontul Diviziei. 6 jiu s-a produs '• nici un atac inamic, către orele 10 eirc'a 15 care de luptă inamice au pătruns prin golul de, iá: Divizia 13 Infanterie. Acestea au atacat spatele Regimentului 27 Infanterie de la Raspopinskaia.

Au -fost distruse pînă seara de către artilerie şi vînătorii . de care 8 care. ***:'[[***

• A fost o întrecere între vînătorii de care pentru distrugerea-tancurilor inamice : fiecare voia să distrugă unul, pentru că li se promisese cîte 45 zile concediu la cei ce vor distruge cîte un car de luptă.

Armamentul anticar al diviziei nu a fost eficace, iar artileria – nea vînd proiectile speciale nu a avut efect asupra carelor. Astfel, cîteva care 'de luptă inamice au intrat în Bateria

2/R.16A. ; în primul car care a ajuns- la 10 metri de tun s-a tras uiT proiectil de 75 mm fără efect. Bateria a fost călcată de' tancuri, tun cu tun, şi scoasă din funcţiune.

Tanchiştii ruşi au dat dovadă de mult curaj. S-a raportat la divizie că tancurile distruse au fost remorcate şi scoase afară din poziţii. Operaţia aceasta a fost făcută sub văzul soldaţilor noştri. Ei au făcut cerc cu 6—7 tancuri în jurul carelor avariate şi au aşteptat pînă a doua zi să le vină ajutoare. [XXVII, 5—8],

La ordinul dvs. nr. „318 249/9 III 943.
Am onoarea 'a vă.raporta următoarele :

1. *Comandamentul Diviziei 13 Infanterie* a funcţionat în ziua de 19 noiembrie pînă la ora 18,30, la punctul său de comandă (Verhne Salamakovski). Cu începere de la ora 14, cînd tancurile inamice au intrat în Gromki, la 4 km de P.C., cartierul diviziei a procedat la evacuarea arhivei la Ivanuşinski. La ora 18,30 la ordinul Corpului IV armată, P.C. al Diviziei 13 Infanterie s-a retras spre Evstaratovski. În cursul deplasării a primit ordin să^se instajeze la Ivanuşinski, deoarece Evstaratovski a fost ocupat de tancurile inamice.

Cu ocazia cercetărilor întreprinse de. către Armata 3, după terminarea bătăliei, generalul Constantin Sănătescu [comandan- .tul Corpului IV armată – n.n.] declară :

„Nu poate fi făcut vinovat comandamentul Diviziei 13 Infanterie de retragerea sa, pentru că a lucrat din ordinul C. IV A. Prin situaţia Diviziei 15, care de fapt avea numai 4 batalioane (R.121. + Batal. 15 Inf.Uş. erau la detaşamentul Kletskaia) şi prin felul cum era amplasată în seara de 19 noiembrie, n-am socotit util ca, să ridic mai la nord', cartierul Diviziei 13 Infanterie care ar fi comandat doar 3" batalioane (Regimentul 22 Inf. + 1 batal, din R.7 D.), căci Regimentul 89 Inf. + 1 batalion din Regimentul 7 Dorobanţi erau zdrobite, de aceea s-a făcut o regrupare a" forţelor pe care o socoteam logică, adică Regimentul 32 Inf. prin poziţia ce ocupa era mai legat de interesele Diviziei 6, iar rămăşiţele ce ar mai fi fost din Div. 13 să se alipească Diviziei 15.

Procedînd astfel, vroiam să am – un comandament disponibil spre a-l aduce la Evstaratovski, sperînd să înjghebez o rezistenţă şi pe această direcţie, cu resturi ce vor putea strînge, cu o companie de. pionieri şi mai ales cu detaşamentele, : de vînători de care germane Simons şi 611" (Raportul din 8 II 1943).

Din cele de mai sus rezultă că .toate schimbările de P.C. ale Diviziei 13 Infanterie au fost' făcute la 'ordinul C.A,> .afară de timpul de la plecarea din Ivanuşinski pînă la Stepanovski şi aceea de la- Verhnii ■ Poliakov la Miliutinskaia (Raportul nr. 100 310 din 14 decembrie 1943).

Este adevărat că modul cum s-a făcut plecarea, de la Verhne. Salamakovski şi de la Bol. Osinovka a putut fi interpretat în mod defavorabil pentru' comandamentul Diviziei 13. [XXVIII, 1—2],

Divizia 15 Infanterie. încă de la ora 3, era mare alarmă în comandamentul Diviziei 13. Se prinsese un ofiţer rus cu un ordin de operaţii, din care reieşea că la ora 5 inamicul va ataca cu o masă de tancuri. Era o confirmare a informaţiilor obţinute de comandament timp de 2 săptămîni înainte. J[2]

într-adevăr, la ora 6, pe timp complet ceţos, inamicul porneşte. la atac cu infanterie sprijinită de artilerie, pronunţînd efortul în sectorul Detaşamentului Kletskaia şi Regimentul 39 Infanterie. La această 'oră P.C. al diviziei se instalează la cota
193,7 organizat în acest scop. Atacul inamic este 'însă ţinut pînă către ora 7, cînd o masă de care de luptă grele, depăşeşte infanteria şi atacă linia noastră subţire şi fără, o apărâre: laţaticar solidă. Atacul inamic progresează vertiginos şi către ora 10 ajunge în faţa poziţiei ocupată de Divizia marcîndu-şi efortul pe direcţia Kletskaia—Gromki, confirmînd astfel dispozitivul judicios luat de divizie pentru apărarea crestei cu cotele 186—193,7.

. Cu toată presiunea inamicului, asupra centrului de rezistenţă de lâ cota 186 (Batalionul II/R.25 Inf.), cele, 2 batalioane ale sale, precedate de circa 7—8 care de luptă, sînt oprite. Către ora LI, inamicul concentrează în această zonă circa SO-^O care grele şi reia atacul. Materialul anticar al centrului intră în funcţiune, dar fără efect. Tunul Bofors Schneider nu âre mici un, efect, iar bateria de tunuri germane-de .75 mm reuşeşte să scoată din luptă numai 4—5. care. Restul carelor inamice pătrund în centrul de rezistenţă, sfârîmînd tot materialul anticar prin călcare şi trăgînd cu tunurile, mitralierele şi grenadele asupra infanteriei adăpostită în gropi.

La ora 11, Batalionul II/R.25 Inf., rămas cu circa 1/2 din efectiv şi fără material anticar, este silit să se retragă către cota 188,1.

Faţă de aceasta situaţie şi în cadrul misiunii primite, divi- •zia ordonă Batalionului I/R.10 Vînători, întărit cu un pluton anticar de 47 mm aflat la cota 193,7, să înainteze de-a lungul crestei, să ocupe cota 188,1 şi să oprească înaintarea inamicului pe această creastă, iar Batalionul II/R.25 Inf., să treacă înapoia': lui pentru reorganizare. Pentru executarea aces.tei hotăriri. este< însărcinat colonelul Calotescu Sabin, comandantul Regimentului 10 Vînători.

în acelaşi timp soseşte de la Armata 3, şeful de stat majori al diviziei, maiorul Mihăilescu C., care plecase încă din cursul nopţii de 18/19 trimis cu misiune specială de către domnul general comandant al diviziei. Este orientat asupra situaţiei şi trimis pe front pentru a controla executarea misiunii încredinţate colonelului Calotescu.

Cu energia colonelului Calotescu şi a şefului de stat-major se reuşeşte ca Batalionul I/R.10 Vînători să ocupe cota 188,1 respingînd primele elemente inamice ce ajunse'seră pe această cotă, iar Batalionul II/R.25 Inf să fie oprit înapoia cotei şi pus în ordine.

Operaţiunea aceasta este terminată complet pînă la ora 13,30. Inamicul care se regrupase între timp la cota . 186, porneşte;) la

atacul cotei 188,1 cu circa 2 batalioane şi 10 care de luptă.

Infanteria sa'-este oprită de focul Batalionului I/R.10 Vînători, iar carele care au reuşit să pătrundă în centrul batalionului, nu au avut alt efect decît distrugerea eîtorva tunuri anticar şi cauzarea unor pierderi importante asupra infanteriei, prin foc şi călcare. Sînt incendiate trei care de către vînătorii de care şi către ora 15, o dată cu căderea întunericului, lupta ia sfîrşit, inamicul retrăgîndu-se către cota 186 şi Gromki.

în faţa centrului de rezistenţă de la cota 140 (Batalionul I/R.25 Inf.), infanteria inamică a fost oprită. în faţa Batalionului II/R.10 Vînători, linişte completă, dat fiind că ' Regimentul 7 Dorobanţi şi 22 Infanterie se menţineau pe poziţia iniţială, fapt care a determinat divizia ca a doua zi să ia întreg acest batalion şi să-l jplaseze la cota 197,4 ca rezervă, Batalionul I/R.10 Vînători şi Batalionul Pionieri fiind introduse în front în pursul zilei de 19 XI.

' D dată cu căderea nopţii, se observă că inamicul Caută să se infiltreze în flancul şi spatele. dispozitivului. către cota 193,7 şi 197,4.

Pentru a face faţă acestei infiltrări, divizia introduce- în linie Batalionul 15 Pionieri ca să prelungească dreapta Batalionului I/R.10 Vînători, iar la nord de satul Verhnii Salama- kovski instalează Batalionul II/R.5 Infanterie călare' pe viroaga nord de acest sat. Aceste batalioane împreună cu I/R.10 Vînători sînt puse sub comanda colonelului Calotescu, Batalionul I/R.25 Inf. sub comanda colonelului Popescu Poiană (comandantul Regimentului 89 Infanterie, sosit cu circa 50 oameni în dispozitivul diviziei) şi ambele sectoare sub comanda colonelului Ciupercescu.

Batalionul II/R.10 Vînători este luat ' din poziţia sa. iniţială (fiindcă nu avea inamic) şi adus la cotă 197,4, unde luînd sub comandă Grupul 15 cercetare să constituie rezerva diviziei' cu misiunea de a apăra această cotă sau a interveni în contraatac de-a lungul crestei sau spre sat.

în tot cursul nopţii, inamicul atacă continuu sectorul, colonelului Calotescu, însă este respins cu mari pierderi. Se iau circa 50 prizonieri, printre care şi un ofiţer de la tancuri care :â ¡dat următoarele informaţiuni : Înainte de a se începe ofenr siva, comandamentul rus a adunat pe toţi luptătorii carelor de luptă şi le-a arătat materialul anticar român. A pus să se. tragă cu acest material într-un tanc, trăgînd următoarea concluzi- une : „Vedeţi ce rezistenţă aveţi în. faţa voastră ? Puteţi deci' înainta cu toată vigoarea şi fără frică". [XXIX, 494—495].

Divizia 6 Infanterie. în dimineaţa zilei de 19 noiembrie a.c;, după O pregătire de artilerie de aproape o, oră şi. jumătate, se dezlănţuie un atac violent din pârtea armatei sovietice, atît în stînga, sectorului Diviziei 6 Infanterie, adică la Div. 5 Inf. şi Div. 14 Inf., pe direcţia Valea

Țariței și în sectorul din dreapta Div. 6 Inf., adică la Div. 13 Inf., pe direcția Starokletskaia— Selivanovo—Manoilin și Starokletskaia—Evstratovski.

, Acestea le-am aflat • din interogarea prizonierilor care au declarat că au avut ca misiune generală pătrunderea pe o adîn- cime de cel puțin 100 km în trei zile.

" Atacul s-a produs în valuri de cîte trei regimente de infanterie în linie, precedate de tancuri și sprijinit® de regimente de artilerie și branduri grele care-și schimbau poziția. ,

Un grup de 12 tancuri sovietice s-au abătut spre satul Raspopinskaia, adipă în sectorul Diviziei 6 Infanterie, pasiv, cu misiunea de ă distruge artileria noastră.

Din aceste tancuri au fost distruse de mine magnetice patru, iar alte patru au- fost imobilizate fiind avariate de artilerie.

Din rapoartele comandanților de unități rezultă că față de tancurile grele mijloacele anticar nu sînt eficace.

Un singur tanc a reușit să încalece bateria 2 din Regimentul 16 Artilerie, care ă tras în tanc pînă la distanța de 5 metri, fără să-l poată opri. [XXX, 292—293],

20 NOIEMBRIE

Jurnalul de operații al M.C.G. român.

A. *Inamicul* [.] III *Grupul de armate „B". 1 Armata 4 Blindată.* Cu începere din noaptea de 20 noiembrie, inamicul a atacat și pe frontul din Stepa Calmucilor, apărat de trupe ro- mâno-germane.

Și aici, ca și pe frontul Armatei 3, atacul a fost dezlănțuit cu forțe mult superioare și puternic sprijinit cu blindate.

Efortul pare a fi aplicat în sectorul Corpului VI armată român, între lacurile Barmanțak și Sarpa (est Dubovii Uvrag).

Acțiunea inamicului, după rapoartele operative primite de la ataşatul militar la Berlin, Armata 4 română și Corpul VII armată, s-a desfăşurat în general astfel;

Inamicul a atacat cu forțe blindate-, concentric; asupra punctelor de Sprijin din regiunea Halcuta, Sanzik și Utta. .

Rușii aduc noi forțe în acest sector.. Este de așteptat deci că atacurile vor continua.

b) *În sectorul Corpului VII armată român.*

— La Divizia 8 Cavalerie ; patrule trimise spre est au fost primite cu focuri de pe malul de est-al lacului Hazîk și la Tuktunst.

— Pe frontul Diviziei 5 Cavalerie : inamicul a executat în cursul zilei, cîteya atacuri slabe, toate fiind respinse prin foc. ,La orele ¿0,30 a atacat cu circa un batalion în zona 2 km sud Șarnut, reușind să pătrundă, temporar, în linia 1 * 24

în fața sectorului său, vie circulație de vehicule auto și hipo, dinspre est spre vest.

c) *Corpul VI armată.*

— La Divizia 4 Infanterie : nici o acţiune importantă inamică. ' ■ ’

— La Divizia ,1 Infanterie : inamicul a străpuns poziţia de rezistenţă şi a ajuns pînă la ora 13 pe înălţimile est Plodovitoie, între 3—5 km est de localitate.

Continuînd atacul, .inamicul a, cucerit Plodovitoie pînă în seara zilei.

La aripa dreaptă în zona Tundutovo—M. Derbeti, situaţia confuză. Trupele de la aripa dreaptă au fost respinse de pe poziţiile iniţiale pe linia 300 m nord M. Derbeti şi Tunduţovb.j' Legătura acestor trupe cri restul 'diviziei, ruptă.

— La Divizia 18 Infanterie : nu se cunosc precizium asupra acţiunii inamicului. Raportul operativ de la ora 17,10 al Armatei 4 arată că dreapta diviziei este repliată pe. înălţimile nord-est Plodovitoie.

— La Divizia 2 Infanterie : şi asupra operaţiunilor inamice de pe frontul acestei divizii lipseau informaţiunile ; âcelaşi raport operativ semnalează lupte grele în zona cotei 118,4 (sud-Vest Homeakov). Legăturile diviziei cu corpul, de armată rupte.

d) *Dreapta. Diviziei. 20 Infanterie* atacată cu care de luptă. Situaţia nu e'cunoscută.

(, e) După informaţiunile date de Armata 4, inamicul a acţionat asupra Corpului VI armată cu circa 80 care de luptă.

. 2. *Armata 6 germană.*

— La Stalingrad, linişte.

— Pe Don, lâ. nord-est Kletskaia inamicul a atacat Cu forţe mult superioare, reuşind să străpungă apărarea în unele puncte.

■ 3. *Armata 3 română.*

Activitatea inamicului a continuat şi în cursul nopţii de 19/20. |

în zorii zilei, reia atacul cu trupe motomecanizate prin cele 2 breşe create în ziua anterioară, reuşind să le lărgească ; iar în adîncime, a atins linia generală: Varlamov-Perelazovski— Kalmîkov.

, Corpul V armată este atacat de front, învăluit pe la ambele aripi şi ameninţat cu încercuirea totală, încă din zorii zilei.

Acţiunea s-a desfăşurat în general astfel:

■ a) *La dreapta.*

Inamicul a continuat cu înverşunare pătrunderea prin golul dintre Divizia 15 Infanterie şi Armata 6 germană,- care a fost Jj mult lărgit.

La ora 7, localitatea Ribkin este ocupată de 2 batalioane inamice, iar o coloană de blindate a ajuns cu capul la Ivanuşki (ambele localităţi la 12 km sud-vest flancul drept al Diviziei 15 Infanterie). De la Ivănuşki, .coloana se orientează spre nord. Prin această

acțiune, este învăluită dreapta Diviziei 15 Infanterie care avea ordin să reziste pe loc, păstrîndu-și poziția chiar în caz de încercuire.

Tot la aceeași oră,'inamicul, a atacat și de front Divizia 15, punînd stăpînire pe linia Gromki – mamelonul cu curba închisă 140.

În adîncime blindatele ţ inamice pătrund pîrră la Manoilin—Kalmîkov—Perelazovski, localitățile unde se aflau P.C. de M.U. pentru a paraliza astfel conducerea unităților în luptă.

b) *La centru (Corpul V armată).*

încă de la ora 3,30 sînt semnalate ,plemente irțamice, în spartele Diviziei 5 la Sirkovski (24 km în spatele frontului). – i

La ora 5, începe atacul pe tot frontul Diviziei 5, cu circa 6—7 batalioane ; iar la • vest de valea Țarița tot la Divizia 5 Infanterie, atacă și cu 60 care de luptă.

c) *La Cor pui Il armată.*

Dreapta Diviziei 9 puternic atacată și amenințată cu învăluirea pe la sud, este respinsă spre vest.

Divizia 7 Cavalerie respinsă spre sud pînă la sud Varlamov.

Blindate inamice apar la ora 8 • la- Peseani și Varlamov.

Situația în fostul sector al Diviziei 14, necunoscută.

d) *La Corpul I armată.*

— Divizia 11 a respins un atac inamic la aripa sa stîngă.

— în fața sectorului Diviziei 7, se observă mișcări inamice.

în rezumat^ acțiunea inamicului a avut următoarele rezultate : ”

— lărgirea breșelor create în ziua anterioară ;

— învăluirea pe ambele aripi ale Corpului V armată, ducînd la încercuirea acestuia ;

— continuarea dislocării spatelui și paralizarea ' comandamentelor corpurilor IV și V armată, care n-au mai'avut legătură cu M.U. din subordinea lor.

Mai multe M.U. au fost semnalate în înaintarea; înapoia M.U. motomec.anizate inamice.

B. *Trupele amice **[...]. III.** Grupul de armate „B”. **1.** Armata 4 Blindată:*

a) În general, atacurile inamice asupra punctelor de sprijin din regiunea Halcuta, Sanzik, Utta au fost respinse de Divizia 16 moto germană.

b) *Corpul VII armată.*

Divizia 8 Cavalerie.

Pe front, liniște.

Eșalonul I al comandamentului, cu : Reg. 4 R. + Reg. 24 Căi. + un divizion din Reg. 2 Art. Căi. + una baterie art. grea, a fost dirijat în zona Korobnin—Umanțevo—Kolessnikov, la dispoziția Armatei 4 Blindate.

Șeful M.C.G. [generalul Ilie Șteflea – *n.n.]* a cerut comandamentului Armatei 4 română să intervină pe lîngă Armata 4 Blindată pentru a dirija grosul Diviziei 8 Cavalerie în ajutorul Corpului VI armată.

Divizia 5 Cavalerie:

A respins prin contraatac la ora 23,30 inamicul ce pătrunsese la sud Șarnut.

Divizia 4 Infanterie.

N-a fost atacată.

în regiunea Tundutovo—M. Derbeti este în legătură cu trupe de la extrema dreaptă a Diviziei 1, care sînt rupte de restul forțelor (Div. 1) și se aflau către ora 18 pe linia Derbeti— pantele de sud ale botului de deal 4 km nord-vest Tundutovo.

Infiltrațiuni inamice s-au semnalat pe valea 7 km nord- vest Tundutovo ; iar elementele din Divizia 1 Infanterie se găsesc la ora 20 pe linia 300 m nord Derbeti—Tundutovo. [...].

c) *Corpul VI armată.*

Divizia 1 Infanterie. **Dreapta diviziei la sud de lacul Bar- mantak pe vechea poziție. Stînga, la circa 4 km sud-est Tundutovo.**

Situația la vest de Tundutovo, necunoscută.

Divizia 18 Infanterie. **Dreapta în lupte pe înălțimile 5 km nord-est Plodovitoie. Stînga, repliată pe organizațiunile aflate la 6 km sud-vest Bol. Ceapurniki.**

Divizia 2 Infanterie. **Atacată puternic și după lupte grele, ,se află pe linia localității Homiakov, cu fața spre nord. Legăturile cu Corpul VI armată și Divizia,20., rupte.**

d) ***Divizia 20 Infanterie.*** **Dreapta atacată cu care de luptă. Situația necunoscută. [...].**

ĺ , f) La ora 18, comandantul Armatei 4. română (încă nu avea comanda C.VI și VII A.) raportează următoarele :

„Am fost personal 3 zile pe front și m-am convins că cele îr.tîmplate 'erau o fatalitate.

. Cel mai important sprijin ce puteți da trupelor. este trimiterea de - benzină, ulei și apoi muniție.

Plodovitoie a căzut".

Într-o convorbire la Hell, subșeful de stat-major al Armatei 4 [lt.-colonel'Nicolae Dragomir – *n.n.]* comunică: Corpul VI armată nu are deloc muniție de infanterie ; iar în depozitul Armatei 4 și ale lui Stab Don din zonă, nu se găsește, 'cu toate nenumăratele noastre rapoarte.

Tot cu această ocazie, face cunoscut că *ke* așteaptă pentru 21 XI un ajutor al D. 29 Moto [germană – *nn.].*

g) Corpul VI armată a dat'ordine de. repliere pe linia generală : înălțimile nord Tundutovo – creasta imediat vest Plodo- . vitoie – 3 km vest Tinguta – 4 km nord gara Tinguta.

Capacitatea de luptă a Corpului VI armată extrem de redusă.

Această încercare de organizarea -rezistenței n-a reușit, forțele

Corpului VI armată fiind urmărite și depășite de blindatele inamice (circa 130 care luptă).

Resturi din Divizia 1 au rezistat în cursul nopții, de 20/21 la cota 134,8 (5 km vest Plodovitoie).

Divizia 18 nu a putut organiza o rezistență, nefiind posibil a lua legătura cu unitățile sale, din cauza infiltrațiunilor inamicului.

În rezumat:

— La sfîrșitul zilei de 20 XI, inamicul a dislocat complet apărarea Corpului VI armată ;

— Corpul VI armată nu mai are nici o rezervă. S-a dirijat în ajutorul său grosul Diviziei 8 Cavalerie ;

— Din prima zi s-a simțit lipsa muniților de infanterie și a carburanților ;

— Legătura cu Divizia 20 Infanterie, atacată și ea, ruptă ;

. – Pe- frontul Corpului VII armată, inclusiv Divizia 4 Infanterie, nimic important.

2. ***Armata 6 germană, f*** Pe Don, la nord-est de Kletskaia, unitățile' germane' sînt în lupte defensive, contra unor puternice atacuri ruse. Unele pătrunderi au putut fi oprite.

5*1 3. *Armata 3 română.*

a) *Corpul IV armată.*

— Divizia, 1 Cavalerie, pe linia Lagovski—Platonov, sub ordinele Armatei 6 germane (Corpul XI german).

Cavaleria inamică, sprijinită de blindate, a atacat și a pus stăpînire la est de această linie, unde a fost distrusă.

— Despre Detașamentul „Voicu" (resturi din o parte din Div. 13, Bat. Simons și R.12 Dorob., din Div. 15), care în seara de 19 XI se afla.,pe linia cotelor 218,8—196,7,- nici o știre.

— Divizia 15, învăluită de inamic pe la sud și atacată de front, a fost împinsă – probabil – spre Divizia 6. Divizia a intrat sub ordinele Corpului V armată.

Brești dintre stînga Armatei 6 germană (D.l Cv.) și dreapta Corpului V a fost lărgită circa 15—20 km ; armata și-a epuizat puținele rezerve de care dispunea.

Comandamentul corpului de armată a fost dislocat succesiv încă din noaptea de 19/20 de la fialmîkov la Perelazovski și de aci la Petrovka, fiind respins de care de luptă inamice, în primele 2 localități.

b) *Corpul V armată.*

La căderea serii situația în acest sector nu este bine cunoscută.

Corpul de armată, care se afla în dimineața zilei-lă Perelazovski, iar de aici a plecat la Petrovka, împreună cu comandamentul Corpului V, nu are, nici o legătură cu M.U. din subordine.

Diviziile 5, 6 și părți din diviziile 13 și 15, sub comanda Generalului Lascăr, comandantul Diviziei 6 Infanterie, formează un grup, care este învăluit pe la ambele aripi și probabil la căderea serii încercuit de blindate și motorizate.

Acest grup nu dispunea decît de foarte puţină hrană şi muniţie.

S-au luat măsuri pentru reaprovizionarea lui pe calea aerului, pînă la deschiderea liniei de aprovizionare.

întreg grupul a fost pus sub ordinele Corpului XLVIII Blindat.

c) *Corpul II armată.*

— ***Divizia 9*** **menţine stingă pe vechea Opoziţie în legătură cu Divizia 11, centrul şi dreapta atacate puternic şi ameninţate, cu învăluirea pe la sud ; cota 288,6 – mamelonul curba 200 ; (7 km vest Bolşoi) – cota 804,4 (4 km vest Blinovski).**

— ***Divizia*** **7** ***Cavalerie*** **(valoare 4—5 companii, 1 baterie artilerie cu 3 piese şi 1 baterie grea 105), atacată de inamic la Blinovski, este respinsă spre sud-vest şi se găseşte în apărare pe înălţimile sud Staro Pronin, călare pe valea Ţuţkan.**

— **Despre Divizia 14, nici o ştire.**

d) ***Corpul I armată.*** **Menţine vechea poziţie.**

e) **Despre acţiunea Corpului XLVIII Blindat lipsesc documentele. Divizia 22 Blindată germană este semnalată în zona 6 km nord Medvedski,' iar despre Divizia 1 Blindată română, nici o ştire.**

f) **Pentru ziua următoare s-au luat următoarele măsuri :**

— **Reorganizarea comandamentului :**

. – *Grupul general Hollidt,* ***cu :***

' – C.I A. român (D.7 şi 11) ;

D. 294 germană ;

— D.6 Blindată [germană – ***n.n.*****] ;**

— *Grupul general Heim,* ***cu :***

— C.II A. (D.9' şi D.7 Cv.) ;

— C.V. A. român (D.5, 6, 15) ;

— Grupul Det. Lascăr ;

— restul din D.13 şi D.14 ;

— *Divizia 1 Cavalerie şi Divizia 14 Blindată* ***la C. XI german.***

g) *Intenţiuni.*

Toate M.U. vor apăra poziţiile actuale pentru a ■ permite grupului de armate să organizeze reacţiunea.

4. *În concluzie :*

În urma operaţiunilor din ziua de 20 s-a realizat :

Din partea inamicului :

— lărgirea breşelor la dreapta şi la stingă Corpului V armată ;

— învăluirea şi probabil încercuirea Corpului V (Det. Lascăr) ;

- 3— continuarea dezorganizării spatelui.

Din partea trupelor proprii :

— acţiunea dusă de Corpul XLVIII Blindat n-a putut restabili situaţia în sectorul Diviziei 14 Infanterie ;

— Corpul V (Det. Lascăr) a rezistat cleştelui inamic ce s-a

strîns din ce în ce în jurul lui, precum' şi presiunii de la nord asupra Diviziei 5 Infanterie ;

— dreapta Corpului II armată (D.9) respinsă spre vest ; iar Divizia 7 Cavalerie spre su,d ;

— stînga Armatei 6 (D.l Cv.), împinsă spre sud-est.

Hrana şi muniţiile trupelor încercuite nu se pot asigura din cauza tăierii liniilor de reaprovizionare, iar vremea neprielnică împiedică reaprovizionarea pe cale aeriană.

Armata nu mai are nici o rezervă.

Reacţiunea Grupului de armate „B" nu pare a se produce curînd. [XXXI, 128—129],

în Cotul Donului – Armata 3. în a 2-a zi a bătăliei, *la 20 noiembrie*, s-au desemnat clar intenţiunile strategice ale. comandamentului sovietic ; în loc de o exploatare a succesului spre sud, masa forţelor blindate şi rapide ruse s-a îndreptat. spre Kalaci, pentru a încercui, Armata 6 germană, la Stalingrad.

În zona Armatei 3 efortul inamic s-a concentrat asupra C.XLVIII Bl. care s-a aşezat de-a curmezişul înaintării spre sud- est a forţelor sovietice adunate în regiunea Serafimovici.

Exploatarea laterală către vest a breşei din centrul armatei a fost puţin energică ; de asemenea şi exploatarea laterală a breşei Kletskaia.

Împingerea atît de viguroasă spre sud în direcţia Manoilin în cursul serii şi nopţii precedente nu a mai fost urmărită aproape deloc, masa carelor dirijîndu-se, după cum am văzut, spre sud-est.

în ziua de 20 noiembrie condiţiile atmosferice au fost tot atît de vitrege, împiedicînd intervenţia aviaţiei[1] de bombardamerit şi de informaţie.

La sfîrşitul acestei zile s-a întocmit următoarea „Sinteză a situaţiei Armatei 3", care a fost comunicată Grupului [de] armate „B"-şi M.C.G. român;

I. Armata se găseşte străpunsă la c.entru pe un front de 70 km. În această spărtură mai rezistă aproape încercuite Div. 1 , BL şi un grup de 3 divizii (div. 5, 6, 15 şi parte din D.131.), lipsite de muniţiuni şi hrană.

La dreapta,, aripa armatei repliată spre sud, a fost pusă sub ordinele Armatei 6 germane.

II. Pentru a limita lărgirea spărturii şi dezvoltarea ofensivei sovietice spre sud, Armata 3 propune :

a) Corpul I armată, avînd sub ordine Divizia 7, Divizia 11 şi Divizia 9 Infanterie, să închidă terenul între Don şi valea Cir, cu dreapta pe valea Kriuşa. Deci Divizia 9 să se replieze neîn- tîrziat pentru a nu fi încercuită.

b) din resturile M.U. şi tot ce se poate aduna, să se constituie un front pe valea Cir pînă lla calea ferată.'

Este necesar ca apărarea văii Cir să fie întărită de Grupul armate

„B", mai ales cu elemente contra carelor.

c) să se ajute rezistența div. 5, 6 și 15 Inf., prin :

[1] – aduceri de muniții și subzistență ;

■— acțiunea diviziilor blindate care să încerce deșchiderea unor comunicații.

d) Grupul de armate [„B"] să grupeze cit mai neîntîrziat rezerve care să. acționeze ofensiv și unități anticar cu care să anihileze acțiunea unităților blindate rusești, care ar pătrunde io vest de Cir.

e) Armata 6 germană să-și întindă stingă pînă la Cir.

III. Armata a luat măsuri pentru a . constitui o rezistență pe valea Cirului.

La sfîrșitul celei de-a doua zi de bătălie, cele 2 breșe realizate din prima zi nu întreceau 15—20 km lărgime și se găseau separate, la centru, printr-un front care rezista încă puternic, sub ordinele generalului Lascăr,

Armata 3, numai cu mijloacele ei foarte reduse, a izbutit deci să realizeze condiții de timp și de spațiu favorabile pentru o reacțiune, care ar fi trebuit să se producă cu rezervele eșaloanelor superioare : Grup[ul de] armate [„B"] și OKH. Aceste rez:erve trebuiau'să fie suficient de tari și apropiate din tiinp, păci armata a dat alarma din primele zile ale lui noiembrie. În realitate, rezervele germane care au iritervenit au fost prea slabe (Div. 22 Bl., etc.) și aii sosit prea tîrziu (div. 62 și 294 Inf.). [III, 135—13.6],

Gruparea „Lascăr". În dimineața zilei, la orele 4, P.C. al Diviziei [15 Infanterie] se mută de la cota 193,7 la cota 197,4,

Către ora 7 s-a produs un atac cu care și infanterie inamică, din direcția .Gr.omki. Atacul a' fost executat de circa 35 care grele, însoțite de 2 batalioane de infanterie. Pe tancuri * erau urcați soldați infanteriști.

Tancurile au pătruns în poziție.

Infanteria diviziei a răm'asla locul ei, deschizînd focul cu tot armamentul. . . . [1] „

Ca rezultat al acțiunii de foc, infanteriștii ruși' de, pe carele de luptă au fost distruși. O parte din ei au sărit de pe tancuri, s-au organizat pe fracțiuni și au constituit puncte mici de rezistență. în cele din urmă Jnsă| au fost, distruși sau prinși. Cei care s-au predat erau un contrast de virste – unii foarte tineri, alții de o virstă înaintată. Ca valoare de luptători, erau* reduși. Nici. rrnul nu voia să declaTe că sînt tanchiști ; se temeau, deoarece aveau informații că românii omoară prizonierii tanchiști.

Infanteria care urma tancurile nu a putut intra în poziție, astfel că tancurile s-au plimbat singure prin toată poziția, zdrobind adăposturi și bordeie descoperite.

Din cauză că soldații noștri nu au infiltrată disciplina focului, nu puteau să se stăpînească a nu mai trage eu tunul anti

car dincolo de 100 metri. Trăgînd se descopereau.

Astfel a fost strivit majoritatea armamentului anticar, încercarea tancurilor de a distruge pe infanteriști nu a reușit deoarece ostașii erau adăpostiți în gropi individuale adînci.

îm schimb, au distrus multe posturi de comandă făcute în bordeie. Ofițerii urmărind confortul, în loc să se instaleze în gropi, și-au construit bordeie reperabile, astfel că toate posturile de comandă de companie, batalion și regiment au fost strivite. Divizia a avut pierderi în ofițeri și trupă din aceaâtă cauză. , Ceața îngreuia tragerile artileriei. În afara acestui inconvenient, în timpul luptei s-a raportat că tunurile de '75 mm germane nu au efect asupra .carelor de luptă neavînd proiectile speciale. De asemenea, . nici tunurile de 37 și 47 mm nu au avut efect.

Tancurile au atacat și pozițiile .''de artilerie, însă* aceste încercări nu au reușit – deși repetate.de mai multe, ori – din cauza focului puternic cu care au fost primite.

Postul de comandă al diviziei era acoperit de artilerie, astfel î că nu a putut fi atacat de care.

[1] Tancurile inamice au rămas circa 2 ore în interiorul poziției, rupînd majoritatea legăturilor telefonice. Cu toate acestea, divizia a avut legătură în permanență cu unitățile prin radio care a funcționat bine.

După aceasta, tancurile s-au retras lăsînd pe teren 5 care și 45 prizonieri.

Trupa s-a comportat foarte bine. La un batalion care a. arătat oarecare ezitare, .intervenția generalului Sion, care a luat imediat comanda maiorului comandant, a restabilit situația.. Restul unităților au- rămas toate la locurile lor. [Rezoluția domnului mareșal – „Să fie dat ca exemplu"].

În urma acestei acțiuni, moralul trupei s-a ridicat, toți și-au dat seama că atacul carelor nu .este atît de eficace. 'Epi-' sodul acesta. arată că acolo unde infanteria a rămas neclintită pe .poziția sa și prin foc a știut să separe carele de infanteria atacatoare acestea au fost silite pînă la urmă să se retragă.

în tot cursul zilei acesteia și în ziua următoare, inamicul nu a mai atacat pe frontul Diviziei 15. Trupele au avut răgaz', să-și consolideze pozițiile, să-și închege- rezistența și să recunoască inamicul.'

La Divizia 6 Infanterie. După -declarațiile ofițerilor care au trăit aceste evenimente, în ziua aceasta, nu se știe nimic de constituirea unui grup de forțe sub comanda generalului Lascăr-.

Grupul de forțe exista în ziua de 20 XI ca o consecință a situației tactice de încercuire, în care se găseau diviziile 5; 6, 13, 15 și 14 Infanterie, nu ca o constituire, de forțe cu comandament, misiune și mijloace. Fiecare divizie își executa misiunea ei' propriu în cadrul ordinelor fixate prin misiunea generală de apărare în care se găsise atacul inamic, rezolvînd fiecare eu'' mijloace .proprii situațiile create'

de atacurile inamice.

Sentimentul izolării determina însă pe fiecare comandant de divizie să vină către Divizia 6 care avea p poziție centrală în dispozitiv, pentru organizarea frontului și spatelui.

Divizia. 15 este prima unitate care a simțit nevoia unei închegări a frontului- cu fața spre sud—sud-est și a. deschiderii unei noi linii de comunicații.

în' .dimineața zilei de 20 XI, generalii! Sion trimite un ofițer de stat major la generalul Lascăr cu misiunea de a lua infor- mațiuni asupra situației, a procura' aprovizionări și' a evacua răniții produși în urma atacului cu care:

Către orele 10, ofițerul de legătură al Diviziei' 15 s-a prezentat la P.C. al Diviziei 6 la Golovski. Aici, a luat contact cu generalul Lascăr și statul său major. S-a constatat atît la comandament cit și la statul major un calm desăvîrșit -și o îp- credere cu care era privită situația.

Generalul Lascăr a arătat situația diviziei sale și; cp știe despre' celelalte. forțe :

— 'pe frontul Diviziei 6 nu se produsese nici un atac inamic ;

— Se știa de atacul dat la Divizia 14 și de succesul ina- micului ;

— stingă Diviziei 5 Infanterie fusese atacată de inamic și ruptă de valea Țariței ;

— legăturile cu Corpul V armată nu mai funcționau*' ,),

încercările repetate de a se lua legătura cu corpul de armată prin radio, nu au reușit. Telegrafiștii au recunoșaut _ postul de emisiune al Corpului V armată dar acesta emițînd în clar, s-au temut că este capturat de ruși care siliseră pe telegraf iști să intre în legătură cu unitățile. Din această cauză nu s-au dat răspunsuri la întrebările care erau puse. (Rezoluția domnului mareșal – „Cercetare"). [...]. "* < * i> \ ■ . ■ ' V

La Golovski, în localitate, domnea cea mai perfectă ordine. Divizia luase măsuri energice prin serviciul pretoral pentru asigurarea ordinii in spate.

Toată lumea se găsea la locurile lor ; peste tot domnea ■ calmul și ordinea.

Față de -noua situație, divizia a luat măsuri ca un batalion din Regimentul 15 Infanterie să apere Golovski-ul ocupînd poziția cu fața la sud.

în tot restul zilei de 20 XI nu s-a mai produs nimic deosebit. [XXVII, 8—12],

[...] în ce privește faptul că în ziua de. 20 noiembrie telegrafiștii Grupului generai Lascăr, deși au recunoscut postul de emisiune al C.V A., nu au dat răspunsurile cerute, fiindcă acesta emitea în clar și s-au

temut astfel că este capturat de ruşi care ar fi silit pe telegrâfişti să intre în legătură cu M.U. în subordine, nu există la armată, nici un document în acest sens, provenind de lâ Grupul general Lascăr.

Acest lucru reiese numai din raportul nr. 30 din 10 decern-' brie-1942, al Corpului V armată, care arată că faptul s-a petre-,[1] eut la 20' noiembrie Jofa 14,30 ; din acâlaşi raport reiesé însă'că/ în aceeaşi zi la ora 20, Divizia 6 a raportat prin radio situaţia şi că a continuat a fi în legătură radio cu corpul de armată, pînă la 22 noiembrie ora 6,45.

în darea de seamă asupra operaţiunilor executate de comandamentul C.V A. se arată că pe tot timpul acesto Operaţiuni, corpul dé armată a păstrat legătura prin , radio cu Diviziile 5 şi 6.

Armata a primit telegrame radio, âe ' Iţe ,0'îvizia 6 pînă în ziua de 22 noiembrie, ora 13.

Grupul general Lascăr à utilizat legătura radio rar şi pentru rapoarte foarte scurte, probabil şi din cauza bateriilor. care/ erau consumate. Prin aviatorul trimis de către Armata 3 la P.C. al Diviziei 6 Infanterie, în' ziua de 22 noiembrie, generalul Lâscăr a cerut, printre altele; baterii pentru postul radio [.'..] [XXVIII, <5—6],

Divizia 6 Infanterie. în ţaţa acestui atac în forţă, Divizia 13 Infanterie 'este aruncată înapoi în debandadă. Divizia 15 Infanterie care era în linia a II-a se repliază pe dreapta spre satul Novo Salamakovski.

Divizia 5 Infanterie, în parte distrusă, cu resturi, mai rezistă la Şirki.'

în dimineaţa acestei zile Divizia 6 Infanterie îşi trimite arhiva la eşalonul II în satul Bolşaia Osinovka.

Unităţi'rapide sovietice ajung'Hă)[1] Perèlazovski unde şe afla sediul Corpului V armată, , care-şi distruge materialul de cifru şi se retrage grăbit la Lipovski.

Satul Malaia Osinovka este ocupat de ruşi, încercuirea fiincli' aproape terminată, rămînind numai Un spaţiu de circa 15 km între Şirki şi Verhne Cerenski. [XXX, «293—294]:

Divizia 15 Infanterie. Focurile dë infanterie şi brandurile nu încetează deloc în sectorul colonelului [Sabin] Calotescu întrucât inamicul încearcă mereu să pătrundă în poziţie pe la sud de cotèle 188,1 şi 193,7 la adăpostul întunericului şi al ceţii.

Este ora 2, loviturile de mitraliere eâd pînă în postul de comandă al diviziei, fapt ce determină pe domnul general comandant [generalul Ioan Sion – *n.n.]* să ordone mutarea lui la cota 197,4, unde s-a instalat către ora 3. În acest timp inamicul pătrunsese în satul Verhne Salamakovski în strigăte de „ura" şi focuri de mitraliere. Pe creasta de vest acest sat se observau coloane întregi de camioane, iar către sud-est se auzea huruitul tancurilor.

în faţa acestei situaţii, care se contura prin încercuirea completă a

diviziei, are loc o consfătuire îptre domnul general comandant, şeful de stat major şi şeful Biroului 3, punîndu-se în discuţie grava problemă a lipsei de muniţiuni şi hrană pentru ca divizia să poată continua rezistenţa pînă ■ la sosirea Corpului XLVIII Blindat german. Domnul general comandant hotărăşte – maiorul Mihăilescu va pleca imediat spre Lipovski, se va strecura cum va şti şi va face tot posibilul ca întreaga muniţie din depozitul Efrimoski să sosească în dispozitiv. De asemenea să îndrumeze toate trenurile de luptă ale unităţilor cu hrană şi muniţiuni care se găseau încă din ajun la Iva- nuşinski.

Misiunea era grea şi despărţirea între .generalul comandant şi şeful de stat major a fost impresionantă. .

La ora 4 dimineaţa inamicul încearcă din nou un atac în forţă asupra sectorului colonel Calotescu, însă este respins cu pierderi mari.

De asemenea, în sectorul Batalionului I/R.25 Inf., încearcă o .pătrundere însă este oprit. Artileria/ diviziei,, lă car® se mai adăugase un divizion din resturile artileriei Diviziei 13 (un divizion) sub comanda colonelului Râmniceanu şi* circa 3 baterii din Regimentul 4 Artilerie Grea sub conducerea- colonelului Proţopopescu Pache îşi fac pe deplin datoria concurînd la oprirea inamicului şi la împrăştierea lui pe baza de plecare.

Pînă către ora 12, pe front este acalmie. Chestiunea muniţiei infanteriei şi artileriei de cî-mp era rezolvată. Maiorul Mihăilescu reuşise să se strecoare printre carele inamice şi introdusese trenurile' de luptă ale unităţilor şi 9 camioane cu muniţiuni. Mai era nerezolvată muniţia pentru artileria grea," carburanţi, hrana pentru oameni şi animale, evacuarea răniţilor [...].

Moralul ofiţerilor şi trupei este mare, toţi fiind convinşi că cel mai tîrziu în dimineaţa de 21 noiembrie va apare pe creastă Corpul [XLVIII] Blindat german Cu care să treacă la ofensivă, pentru nimicirea ihamicului pătruns în poziţie.

Către ora 13, întregul dispozitiv este alarmat de apariția j din Gromki a circa 40 care de luptă care s-au îndreptat către- ".cota ' 188,1 în centrul ocUpat de Batalionul I/R.10 Vinători şi.j dreapta Batalionului *I/R. 25* Inf.

Orice încercare de oprire a carelor este zadarnică. Arma-; mentül anticar nu are efect. Carele inamice trag şi calcă tot ; ce întîlnesc în cale şi aruncă grenade în gropile infanteriştilor. Sticlele de benzină sînt terminate şi infanteriştii Regimentului 10 Vinători nu ezită să ia snopi de- buruieni, să se suie peț ■ caref .şi să-l aprindă, bineînțeles, fără nici un efect. O parte dej care se îndreaptă către dispozitivul artileriei, iar transmisiunilej . sînt rupte.

Domnul general comandant însoțit de şeful Biroului 3 . pleacă spre front şi organizează apărarea anticar a cotei 197,41 punînd toată artileria să tragă anticar, aşa că determină carele' inamice să se retragă spre Gromki.

Lupta a durat pînă la căderea întunericului, cînd o liniște? completă[1] acoperea tot frontul, iar divizia nu mai avea nici oj legătură cu unitățile sale. Pentru lămurirea situației, şeful, Biroului 3 însoțit de căpitanul [Alexandru] Severin pleacă cui o misiune pe front şi reuşesc ca după 2 ore să ajungă la cota, 193, strecurîndu-se printre carele de luptă inamice ce rămăse-j seră în şaua dintre cota 193,7 şi 194,4.

Ajunşi la cota 193,7, şeful Biroului 3 ia contact cu .colonelul? Calotescu care declară, „Unitățile mele sînt pe poziție şi nu ol vor părăsi. Rezistăm pînă la capăt, însă îmi pare rău : ni se;i prăpădesc românaşii noştri".

într-adevăr cîmpul de luptă era ocupat de morți şi răniți "Striviți de tancuri. Vaietele răniților erau grozave. Noăptea trece; în liniște şi diviziile, golind camioanele cu muniții, evacuează; toți răniții la Golovski, la ambulanța Diviziei 6.

Către ora 10, domnul general Sion este chemat la Golovski •de- către domnul general Lascăr pentru o consfătuire 'care a durat pînă la ora 1, 21.XI [XXIX, 496—498],

În Stepa Calmucă. Armata 4. La 20 noiembrie, ora 5,30,; adică la 24 ore după începerea bătăliei de pe Don, se dezlăn- țu'e ofensiva inamică şi pe frontul Armatei 4 Blindate, la sud de Beketovka, grosul inamic fiind axat pe direcția generală- . Dubovii Uvrag-Kotelnikovski.

Dimineata., **1. Pe frontul Corpului VII armată, inamicul nu a întreprins nici o acţiune contra Diviziei 8 Cavalerie.**

La Divizia 5 ..Cavalerie, inamicul a atacat în cursul zilei în diferite puncte cu efective pînă la valoarea a 2 companii. • '.a:. 2. Pe frontul Corpului VI armată. Inamicul atacă puternic Diviziile 1, 18 şi 2 Infanterie, cu maximum de. Intensitate pe direcţia Ţaţa—Plodovitoie şi în lungul căii ferate spre Kotel- nikovski.

•Atacul este însoţit de care de luptă, apreciate de Corpul VI armată, ;la 50—80.

Poziţia de rezistenţă a diviziilor, este străpunsă. .

— *Divizia 1 Infanterie.* Dreapta, la sud de lacul Barmanţak, se'menţine pe vechea linie.

Stînga diviziei luptă la circa 4 km sud-est Plodovitoie.

— *Divizia 18 Infanterie.* Dreapta în luptă pe înălţimile 5 km nord-est Plodovitoie.

Stînga repl'ată, din cauza situaţie[1] de la Divizia 2 Infanterie, pe organizaţiunile aflate la circa 6 km sud-vest Bol. Ceapurniki.

— *Divizia 2 Infanterie.* Atacată puternic, se găsea în lupte' grele pe linia localităţii Homiakovo, cu faţa la nord.

De două ore nu mai avea nici o legătură cu Corpul VI armată, legătura tactică cu Divizia 20 Infanterie, ruptă.

— *Divizia 4* [Infanterie – *n.ri.f* nu fusese atacată.

, 3.' *Divizia 20 Infanterie.* Dreapta acestei' divizii a fost atacată de care de luptă., Situaţia de detaliu necunoscută.

4- ***, Măsuri iuate.*** **Corpul VI armată hotărăşte să apere localitatea Plodovitoie unde trebu'a să se lege cele două aripi interioare ale diviziilor 1 şi 18 Infanterie [...].**

II. *Evenimentele petrecute îri răstM 'zilei.*

1. La ora 14, Divizia 4 Infanterie este trecută sub ordinele Corpului VII armată [...].

La o-a 20,^0 un batalion rus a atacat la Divizia 5 Cavalerie în zona Şarnut, reuşind, să . pătrundă în poziţia pe rezistenţă.

Contraatacat la pra 23,30, este respins, restabilindu-se frontul iniţial.

2. Inamicul continuă atacul pe frontul Corpului VI armată care, după' căderea localităţii Plodovitoie, a dat ordin de repliere pe linia .generală – înălţimile nord Tundutovo, creasta imediat vest Plodovitoie, 3 km vest Tinguta, 4 km nord gara Tinguta.

Capacitatea operativă a Corpului VI armată este apreciată ca extrem de redusă.

3. La ora 18, domnul general [Constantin] Constantinescu, comandantul Armatei 4 române *, raportează următoarele : 25

,,a) Am fost pe front 3 zile şi m-am convins că cele înăim- plate

8

* **Nu avea încă comanda M.U. din C.VI şi VII armată.**

erau o fatalitate.

b) Cel mai important sprijin ce puteți da trupelor este ; trimiteri de benzină, ule', apoi muniținni.

c) Localitatea Plodovitoie a căzut". , I

Marele Cartier General roagă pe domnul comandant general al Armatei '4 să intervină pe lingă domnul general comandant al Armatei 4 Blindate [generalul Hermann Hoth – n.n.], pentru a dirija în ajutorul Corpului VI armată, grosul Diviziei- 8 Cavalerie.

Armata 4, Blindată luase între timp măsura ca această divizie să se afle cu grosul la 21.XI dimineața în zona Korobnin- Kaleșnikov-Umanțevo.

O comunicare de la Armata 4 ne anunță intervenția probabilă, în ziua de 21.XI a Diviziei 29 Moto germană.

***În rezumat,* la sfîrșitul zilei de 20.XI :**

Inamicul a dislocat complet apărarea Diviziilor 1, 18, 2 Infanterie din Corpul VI armată.

Corpul de armată nu mai are nici-o rezervă. S-a dirijat în ajutor grosul Diviziei 8 Cavalerie.

Legătura cu Divizia 20 Infanterie, atacată și ea, este ruptă.

Din prima zi s-a simțit lipsa muniținnilor de infanterie și â carburanților.

După cum s-a raportat și de Corpul VI armată (Raport operativ nr. 34 169),

„în cursul zilei de 20.XI inamicul a atacat cu circa 100 tancuri, cărora corpul de armată nu le-a putut opune decît 4 tunuri de calibru 88 mm.

Aviația de luptă nu a intervenit.

Trupa cu efectivele și frontul cunoscut s-a luptat și de data aceasta eroic.

Covîrșit de număr și de tancuri, frontul nu a ținut, iar o nouă rezistență pe linia Tundutovo-Tinguta, ordonată de Armata 4 Blindată, nu s-a putut asigura din *totală lipsă de muniție* de infanterie, la trupe și depozite.

Pe frontul Corpului VII Armată, inclusiv Divizia 4 Infanterie, nimic important". [XXV, 215—217].

21 NOIEMBRIE

Jurnalul, de operații al Marelui Cartier General român

***[...] III.** Grupul de armate „B". **A.** Inamicul. **1.** Armata 4 Blindată.*

a) *Divizia 16 Moto germana* a fost atacată începînd din noaptea de 20/21.XI, cu fețe blindate. Atacurile au fost date asupra punctelor de sprijin Halcuta și Uța, reușind să încercuiască – temporar - parte din forțele diviziei.

Apărarea diviziei a fost dislocat^ și obligată să se replieze spre'

lâskul, urmărită de circă 2 brigăzi blindate şi 3 brigăzi motorizate.

b) *Armata 4 română.*

Corpul VII armată. **Pe frontul Diviziei 8 Câvalerie, nimic de semnalat.**

Pe frontul Diviziei 5 Câvalerie, inamicul a atacat începînd de la ora 22,30, la Şarnut, cu aproximativ 2 batalioane, reuşind să pătrundă în poziţie.

în cursul după-amiezii, inamicul a încercat pe tot frontul slabe incursiuni, în special în' sectorul Regimentului 7 Roşiori.

În spatele frontului inamic s-a observat circulaţie de maşini şi căruţe, îndeosebi în faţa subsectorului de nord.

În sectorul Diviziei 4, la ora 19,10, inamicul ă ataca't satul Tundutovo din direcţia nord-vest.

La Corpul VI -armată. **Inamicul a continuat atacurile cu blindate, cărora corpul de armată nu le-a putut" face faţă, din cauza numărului covirşitor de care de luptă care au împânat toată zona. Blindatele inamice au urmărit continuu şi au depăşit aproape pe tot frontul unităţile proprii.**

Divizia 18 Infanterie n-a putut organiza nici o rezistenţă, neavînd legătură cu unităţile sale din cauza infiltraţiunilor inamice. -

Divizia 2 Infanterie, care rezista pe linia nord gara Tinguta, înălţimile sud cota 118,4, Someryş, a fost atacată în spate şi; apărarea dislocată. Legăturile comandamentului diviziei cu unităţile au fost rupte şi acestea probabil sînt în retragere la ora 17, în lungul c'.f. ••

în cursul nopţii de *20/21,* inamicul a interceptat c.f. la sud de Tinguta. în dimineaţa zilei' a atacat cu care de luptă şi a ocupat gara Abganerovo.

La ora 9 a atacat cu 2 batalioane punctul de sprijin de la cota 124,5 şi a ocupat Abganerovo.

i 2. Armata 3 română. **Inamicul a continuat să preseze puternic cu tancuri şi infanterie pe tot frontul armatei.**

a) Prin golul creat între Grupul general Lascăr şi Armata 6 germană forţele blindate ruse înaintează cu rapiditate spre sud şi se îndreaptă 'spre Kalaci, începînd învăluirea aripii stingi a Armatei 6 germană.

b) . Grupul general Lasctr este presat puternic şi obligat a face faţă în toate direcţiile.

c) Prin spărtura acestui grup şi Corpul I armată, inamicul presează puternic asupra Diviziei 22 Blindată, aflată la vest Perelazovski. dare de luptă ajung la Kalacdv.

d) Divizia 1 Blindată, atacată încontinuu a fost încercuită încă din 20.XI în aceeaşi zonă cu Grupul general Lascăr, pe înălţimile 4 km vest valea Ţarița.

e) La Corpul I armată.

Divizia 9 Infanterie este atacată puternic cu forţe blindate şi infanterie-şi forţată să se retragă spre vest, cu mari pierderi în oameni şi material.

O parte a unităţilor diviziei au fost încercuite 'în regiunea 11 km est Gorbatovski. [...]

III *Grupul de armate „13".* ***B.*** *Trupe amice.* ***[.] 1*** *Armata 4. Blindată.*

a) *Divizia 16 Moto germană.*

Forţe din divizie care au fost încercuite au spart frontul şi s-au retras pe poziţia fortificată de la Iaşkul.

Ariergărzi – puternice au rămas la Utta. Retragerea s-a executat sub presiunea puternică a inamicului.

b) *Armata 4 română.*

La ora 0,20 capul' coloanei Det. Korne (D. 8 Cv.) a- intrat în Ketşner-Şebeneri. – -

Pe frontul Corpului VII armată, **în afară de cîteva atacuri inamice între orele 4—9 în sectorul Diviziei 5 Cavalerie, la Şarnut,. nimic important.**

Pe frontul Corpului VI armată. **Incercarea.de a organiza în cursul nopţii de 20/21.XI, o rezistenţă pe linia Tundutovo, creasta imediat vest Plodovitoie, gara Tinguta, nu a reuşit, forţele corpului de armată fiind urmărite şi depăşite de către blindatele inamice, apreciate de Armata 4 Blindată germană la circă 130.** \

Resturi din Divizia 1 Infanterie au rezistat pînă în dimineaţa zilei de 21, la cota 124,8, 15 km vest Plodovitoie.

Divizia 18 **nu a putut închega o rezistenţă pentru că a fost imposibil să ia legătura! cu unităţile sale, din cauza infil- traţiunilor inamice.**

Divizia **2** ***Infanterie*** **care rezista în zona, gării Tinguta, este – dislocată în urma unui atac dat în flancul şi spatele ei.**

. De la Divizia 20, nici o informaţie.

în dimineaţa zilei, dreapta. Diviziei 1 păstra Tundutovo mai ■ spre nord, inamicul a ocupat gara Abganerovo şi Seti.

Se pare că s-au creat 2 goluri :

— între Tundutovo—Abganerovo şi.

— între. Abganerovo—Seti.

Divizia 2 nu mai are legătură cu unităţile şale. Avea impresia că ele se retrag în lungul c.f.

Nici un fel de legătură cu Divizia 20 Infanterie, deci un' al treilea gol.

în ansamblu, capacitatea operativă a Corpului VI armată extrem de redusă.

După mari insistenţe, corpul 'de armată a obţinut de la germani ca întărire :

— un divizion tunuri asalt;

— 12 car.é de luptă ;

— trupa unui atelier de reparaţii.

în dimineaţa zilei intervine o modificare 'esenţială în organizarea comandamentului ; în plină criză, cînd evenimentele se desfăşurau cît se poate mai nefavorabil.

înainte de ora' 9, colonelul [Hans] Dörr, ofiţerul de legătură comunică din partea' Armatei 4 Blindate, că din cauza ruperii frontului acestei armate în două, comanda M.U. române aflate la sud de Seti trece asupra Armatei 4 române.

Pentru' exercitarea acestei comenzi, Armata 4 cere o confirmare a MJC.G. (convorbire între şeful Secţiei Operaţiilor M.C.JG., col. Gavrilescu şi lt.-col. Dragomir, subşeful de stat major 'Armata 4, ora 9,30).

Totodată, armata cere să i se stabilească misiunea şi să i se precizeze contribuţia pe care o pot da (la ordinul armatei) unităţile

germane aflate în zona armatei.

Răspuns la intervenția de mai sus, se trimite de M.C.G. ordinul nr. 348/21.XI, care în rezumat prevede :

— Armata 4 ia de îndată sub ordine corpurile VI și VII armată și Divizia 20 Infanterie ;

— Misiunea Armatei 4 este să oprească pătrunderea inamicului pe o linie cît mai la est ;

— S-a intervenit la Grupul de armată „B", să comunice ce mijloace de întărire ar putea trimite ;

— S-au luat măsuri a se trimite muniție.

în după-amiaza zilei, Armata 4, prin subșeful de stat major revine asupra cererii de a i-se preciza misiunea.

Mai adaugă în plus, că:

— a primit un ordin, după care armata este pusă sub ordinele Armatei 4 Blindate, și că această armată a cerut să disloce Divizia 5 Cavalerie spre Aksai;

— trupele să păstreze pozițiile pînă la ultimul om (limitînd astfel libertatea, de manevră â armatei).

Cererea armatei este transmisă șefului Marelui Cartier General, care se află la Armata, .3. *r*.*

între timp, M.C..G. primise comunicarea Misiunii Militare germane (Memoriu operativ nr. 27), care aducea la cunoștință următoarele :

„Comandamentul Armatei 4 române la imediat sub comandă Divizia 16 Moto germană și toate M.U, române aflate la sud de locul de pătrundere Setî.

Comandamentul Armatei 4 române se pune sub ordinele Armatei 4 Blindate.

Pozițiile actuale vor fi ținute cu orice preț.

Deocamdată nu se poate conta pe aducere de forțe germane".

După ce M.C.G. a primit acest document, răspunde la intervenția Armatei 4 următoarele :

„M.C.G. nu comandă.

Armata 4 a fost subordonată Armatei 4 Blindate, conform îordinului Grupului de armate «B»„. {...]

2. *Armata 3 română.*

a) De la Divizia 1 Cavalerie, subordonată Corpului XI german și aflată la 20.XI la aripa stingă a Armatei 6 cu fața spre vest, nu s-au putut primi informațiuni.

'b) Grupul general Lascăr rezistă cu mare greutate încercuit

Nu are muniție și hrană ;și nici nu s-au putut satisface aceste nevoi pe calea aerului.

Divizia I Blindată, care se găsea încercuită cu Grupul Lascăr pe linia Verhnii Fominski—Korotovski, are legătura cu Divizia 5 Infanterie, iar cu Divizia *22 Blindată nu'are. A primit ordin să-și deschidă drum în direcția Perelazovski, pentru a forma un front defensiv pe.

înălțimea cu cota 172,0 (5 km sud-vest Perelazovski).

în timpul zilei, duce lupte grele pe înălțimile vest valea Țarița pentru a ieși' din încercuire fi a se uni eh Divizia 22 Blindată, în care scop atacă de la nOrd la sud și primele sale elemente sînt semnalate la ora 16, la 2 km est cota 212,4 (8 km sud-vest Șirkovski).

La ora 20,40 se găsea în marș spre sud în situație foarte critică

— cu un grup la Donseinka ;

— restul blocat la cota 304.6 (5 km vest Korotovski) iar trenurile în zona cotei 218,4.

Prin retragerea diviziei blindate, flancul stîng al Grupului Lascăr, se găsește într-o situație foarte gravă.

Armata 3 apreciază că este ultimul moment cînd s-ar putea retrage aceste M.U; • cu-concursul- Diviziei Blindate. Are însă nevoie de muniție '.și benzină..

Cu toată această intervenție: a armatei, Grupul Lascăr primește ordin superior să reziste totuși pe loc [...].

c) *Divizia 22 Blindată germană.*

în lupte, grele de apărare pe linia Sovhoz 186—Bol. Don- scinkaia.

ă) Corpul I Armată. **Divizia 9 Infanterie, atacată puternic pe tot frontul cu blindate și infanterie, este respinsă spre veist și intră sub ordinele Corpului I Armată. Parte din unitățile sale, aliate în. regiunea sud movila. +3,0 (11 km GorbatoVski) sînt încercuite de inamic.**

Regimentul 18 Artilerie și-a distrus tunurile.

Divizia nu mai are,,muniții.

Pierderile, foarte mari.

Corpul I armată își dispune puținele rezerve locale pe pantele de vest valea Kriușa, ca să. opreascâ trupele în retragere ale Diviziei 9.

Din cauza situației critice de- la Divizia 9, a fost nevoie să-și replieze- dreapta și Divizia 11, tot pe înălțimile vest valea Kriușa. [...]

f) *Intenționile armatei pentru 22.XI:*

— regruparea unităților recuperate și limitarea cu acestea a pătrunderii inamicului pe. văile Cir și Kriușa ;

— după intervenirea Corpului Blindat, să acționeze ofensiv spre nord.

g) Pierdefile în oameni și material foarte mari la' Diviziile 14, 13, 9 Infanterie și Divizia 7 Cavalerie, [XXXI, 143—154]. . .

În Cotul Donului. Armata 3. În ziua a treia a bătăliei, la 21 .noiembrie, comandamentul sovietic și-a concentrat efortul:

. – pentru;:.,#,, lărgi breșa din valea Țuțkan și Țariția, prin atacuri-puternice Contra diviziilor blindate și

— pentru a completa încercuirea Grupului general Lascăr. Exploatarea sovietică în. adîncime, spre'sud, a fost – și-'în ziua de' 21 noiembrie – foarte puțin importantă.

Informațiile arătau că :

— în zona Kamenka-Pronin (în regiunea estică a spărturii de la , centru), trupele sovietice grupau o. masă importantă de care de luptă ;

— la P.erelazovski, Kalmîkov şi Manoilin (în regiunea de sud-est a frontului Grupului general Lascăr) se găseau numeroase ■căi'e, de luptă şi infanterie: sovietică ;

— trupe importante sovietice se îndreptau spre Buzinovka şi Kalaci (care luptă, infanterie transportată şi pavalerie). .

Starea atmosferică a interzis şi în această a treia zi' a bătăliei intervenţia aviaţiei.

Această zi era ultima în care reacţiunea Corpului (XLVIII) Blindat şi a altor rezerve ale eşaloanelor superioare ar mai fi putut încerca să' restabilească în bune condiţii situaţia.

Nereuşita intervenţiei Corpului XLVIII Blindat, care nici în această zi nu a izbutit să-şi întrunească cele două divizii, se datoreşte superiorităţii zdrobitoare a blindatelor sovietice, superioritate atît calitativă,'cît mâi ales cantitativă.

Rezultatele minime obţinute de contraatacul C.XLVIH Bl. în ziua de 20 noiembrie nu mai îndreptăţeau nici o speranţă în refacerea frontului la vreuna din breşe. Se punea deci în mod acut problema retragerii Grupului de forţe -general Lascăr. Armata a raportat încă de la -20 noiembrie Grupului de armate „B" situaţia ce s-a creat armatei, cerînd să se ia din timp hotă* rîrea retragerii acestor forţe. Comandamentul german a răspuns în mod repetat prin ordinul de a menţine Grupul Lascăr pe loc, contînd mereu pe eficacitatea intervenţiei Corpului XLVIII Blindat, a cărui forţă combativă era supraestimată.

lin dimineaţa de 21 noiembrie ni s-a repetat ordinul de menţinerea pe loc a Grupului general Lascăr pentru a păstra încă umerii breşei la dimensiunile iniţiale, puţin importante şi' ni s-a comunicat din nou ordinul dat C.XLVIH Bl/ de .a restabili comunicaţiile cu grupul încercuit.

în cursul dimineţii (21 noiembrie) ăm pus telefonic la curent pe şeful M.C.G. cu mersul operaţiilor şi cu intenţiile comandamentului german de a menţine Grupul Lascăr pe loc în' speranţa degajării lui ulterioare prin C.XLVIH Bl., ale cărui posibilităţi sînt supraevaluate. Cum acest grup important, care reprezenta aproape jumătate din totalul forţelor Armatei 3 române, risca să fie pierdut angâjînd astfel răspunderi care depăşeau armata, s-a cerut M.C.G. să supună situaţia mareşalului Antonescu, cerînd instrucţiuni..

O iniţiativă din partea Armatei .3 de a retrage Grupul Lascăr, trecînd peste intenţiile operative ale OKH-ului, era imposibilă atît din punct de vedere moral cît şi material.

Operaţiile angajate de comandamentul sovietic depăşeau cu mult frontul Armatei 3 ; retragerea Grupului Lascăr ar fi avut repercusiuni directe asupra frontului de la Stalingrad unde aveau loc- operaţii pe

care armata nu le cunoștea și nu le putea aprecia. Armata nu era pusă la curent cu manevra urmărită de OKH și cu situația rezervelor strategice ce ar fi putut eventual interveni. Deși convinsă că pentru noi continuarea menținerii Grupului Lascăr pe vechiul front constituie o eroare operativă, cel puțin locală, armata n-a putut face altceva decît să-și

arate insistent punctul ei de vedere cerînd ’ retragerea acestui grup şi să depună toate sforţările pentru ameliorarea situaţiei acestui grup.

Prin raportul operativ. al armatei din 21 noiembrie,'ora 16, la capitolul „Etprecierea situaţiei” armata a arătat că consideră că „a: sosit ultimul moment în care se mai poate încerca • degajarea grupului general Lascăr, cu concursul Div. 1 Blindate”.

Starea total defavorabilă a atmosţerei a' împiedicat. însă foarte mult aprovizionarea acestui grup pe calea aerului.

'Armata a dat ordin să restrîngă frontul în raport de pbsi- ' bilităţile de apărare.. Chiar în dimineaţa zilei î ,s-a transmis următorul ordin :

„Mulţumiri pentru admirabila conduită. Strîngeţi frontul la capacitatea de luptă. Continuaţi rezistenţa pînă la degajare. Hrană trimis prin avion la Belosoin”.

Răspunsul Marelui Cartier General la intervenţia făcută a fost primit în seara zilei, avînd următorul conţinut *. [ ]

De la Grupul de armate „B” am primit – în ipelaşi timp (ora 19,30)' ordinul:

. „Fuhrerul a hotărît ca Div. 5, 6, 13 şi 15 Cum/', şl resturile Div.14 Inf. să menţină actualele lor. poziţii, în orice împrejurare pînă la sfîrşit”.

Armata nu s-a, -limitat însă /a transmiterea: acestor ordine ci a căutat să pregăteascâ, cît mai era vreme o încercare de ieşire din încercuire, prescriind, din- proprie iniţiativă :

„Ordine sînt sa;, rezistaţi, pregătiţi însă totul pentru direcţia înălţimilor Vest Perelazovski. Mareşalul transmite gîndul său tuturor celbr care-şe sacrifică, pentru ţară şi neam” (Ordinul 37 611 din 21 noiembrie, ora 22).

în plus am' dispus ca un avion să încerce, să aterizeze în dimineaţa următoare la postul de comandă al generalului Lascăr, pentru a–l orienta, printr-un ofiţer de stat major,, asupra întregii, situaţii şi pentru a-i comunica cum – vede . armata eventuala, ieşire din încercuire. A fost ultima legătură directă. care a mai fost posibilă eu' Grupul general Lascăr,

Ordinul Grupului de armate „B”, de rezistenţă pe loc, a fost însă transmis, după cum am aflat ulterior, şi direct generalului Lascăr (radio) prin ofiţerul german de legătură de la Div. 6 Inf. [maiorul von: Hohenhausen – *n.n:].*

Fuhrerul reproşează şi acum [generalul P. Dumitrescu şi-a scris lucrarea în martie 1945 – *n.n.]* armatei noastre darea .dispoziţiei prin care am \ înţeles să fac posibilă ieşirea din încercuire a generalului Lascăr („pregătiţi totul pentru direcţia...”) atribuindu-i – pe nedrept – efectul de a fi micşorat spiritul de dîrzenie cu care s-a sacrificat Grupul

* Vezi. mai departe telegrama mareşalului . Ion Antoneseu *(n.n.).*

Lascăr prin rezistența prelungită pe loc (Hitler în primul discurs după 23 august 1944 : „trădarea rorhână a început la Don"). [III, 36—'39]

Gruparea „Lascăr". La P.C. al Diviziei 6 Infanterie. în dimineața zilei' s-a semnalat o încercare de infiltrare a inamicului pe direcția Ivanușinski – cota 184,7. S-au luat măsuri și s-a trimis de Divizia 15 Grupul 15 Cercetare și o companie de la Divizia 6 care au atacat inamicul, l-au respins și au re ocupat poziția la sud de cota 184,7.

Tot în dimineața zilei, se primește inforiiiația că inamicul a pătruns pe valea Țarița către Țariținski, la P.C. al Diviziei 5, Infanterie.

După cîtva timp a venit la Golovski, generalul Mazarini împreună cu șeful Biroului 3. ,

Generalul Mazarini se arăta foarte afectat de întorsătura situației *. El s-a instalat cu un eșalon de comandament la Golovski în localul P.C. al Diviziei 6, punindu-i-se la dispoziție în acest scop o încăpere din localul comandamentului Diviziei 6.

în cursul zilei s-au petrecut următoarele evenimente :

— Atacul rusesc a continuat asupra stingii Diviziei 5, respingînd-o spre V. Fominski.

— Din zona serviciilor Diviziei 6, a venit informația că inamicul a pătruns în V. Cerenski.

Inamicul. completa astfel încercuirea grupului de forțe. El atinsese valea Țariței la- Sirkovski venind dinspre vest; 1# sud ocupase Cerenski—Ivanușinski, iar spre sud-est Salamakovski.

în ziua aceasta trupele de încercuire nu realizaseră legătura între Sirkovski și V. Cerenski, unde rămăsese un gol de 12 km.

Informațiunile acestea , primite succesiv la Divizia 6 i-au permis să-și dea seama .și să urmărească ,toată evoluția [1] mișcărilor inamice pentru izolarea grupului.

Pentru -a se face față la amenințarea inamică dinspre sud, în .afară de dispunerea batalionului din- Reg. 15 Infanterie la sud Golovski și trimiterea unei companii la cota 184,7, s-a mai luat măsura de a se organiza apărarea anticar a • Golovski-ulUi, dispunîndu-se de jur-împrejurul localității 40 tunuri antiaeriene care se găseau retrase de. pe poziție, în localitate. »

î:i Golovski, situația către jumătatea' a '2-a a zilei devenea serioasă.

Numeroși fugari din Divizia 14 și 15 Infanterie, artilerie, . trăsuri și coloane începuseră să între în localitate. Tot aici se îngrămădise și parte din trenurile de luptă ale Diviziei .6,: silite' de inamic să evacueze zona V. Cerenski.

Măsuri de ordine severe au fost luate de divizie.

---

* **Așa cum se va vedea din alte documente, presupusa slăbiciune a generalului Mazarini s-a dovedit o simplă speculație *(n.n.).***

Cu toată greutatea situației acesteia, s-a reușit și în ziua aceasta să se mențină ordinea cea. mai perfectă, datorită Serviciului Pretoral al diviziei care era condus de un maior foarte energic.

În seara zilei, Divizia 6 intră în: legătură cu armata căreia îi comunica situația sa și neputința de a prelungi rezistența peste 22.XI și că are ordin de la Grupul de armate „B" să continue rezistența. Cerea dezlegare de la armată să rupă cercul și.să se retragă.

Somațiuni de capitulare (noaptea de 21/22 noiembrie 1942). Parlamentari S'oPietici. I

În seara zilei de 21.XI se comunică de la Regimentul 10 Dorobanți că un parlamentar sovietic cere :să vină la P.C. al diviziei.

Ofițerul sovietiu este adus la divizie, respectîndu-se formalitățile regulamentare.

Acesta avea gradul de' căpitan. El aducea o scrisoare / șcri-să prost la mașină, cu următoarele cuvinte :

„Sînteți încercuiți, nu • mai aveți nici o scăpare. Nemții fug și vă lasă. Vă dăm termen de predare. Spuneți condițiile predării, altfel vă vom distruge".

■ Ofițerul sovietic avea o , ținută destul de îngrijită: si un aspect milităresc.- Avea un aer de bună dispoziție.

Pentru a se da răspunsul acestui parlamentar, a fost chemat la Divizia 6 și generalul Sion. Generalul Mazarini rămăsese aici toată ziua de 21.XI.

Situația a fost examinată în comun de' generalii și ofițerii din statul major. Afară de generalul Mazarini care era vădit- demoralizat și a fost de părere că nu se mai poate rezista ' în condițiunile actuale, ceilalți au fost de părere să se reziste.

Dintre cei care au fost mai categorici pentru continuarea rezistenței ș-a remarcat generalul Sion, colonelul [Mihail Victor] Nanu, comandantul artileriei Diviziei 6 și căpitanul Popescu, șeful Biroului 3 al Diviziei 5.

S-a redactat și s-a predat parlamentarului sovietic, de către generalii Mazarini și Lascăr, următorul răspuns :

„Către Comandamentul Grupului de Forțe sovietice :

Comandantul Grupului de forțe român, ofițerii și soldații comunică:

Vom duce lupta mai departe, fără nici un gînd de predare".

(ss) General Mazarini

General Lascăr

A fost chemat apoi parlamentarul și i s-a spus de generalul Mazarini, care deținea comanda ca cel măi vechi, că „Se *va continua rezistența".*

După luarea acestei hotăriri, generalul Sion ,a plecat la postul șău de comandă.

La Golovski a continuat să rămînă generalul Mazarini.

După plecarea parlamentarului sovietic, a fost chemat şeful detaşamentului' de legătură al Diviziei 6, un maior german [von Hohenhausen] căruia i s-a comunicat scrisoarea trimisă de sovietici şi răspunsul dat.

Faţă de această informaţie, ofiţerul german a salutat şi în numele fuhrerului a mulţumit pentru loialitatea şi camaraderia de' arme arătate de armata română, spunînd că poporul german nu va uita niciodată gestul trupelor române. Ofiţerul eră emoţionat şi vădit mulţumit ,de hotărîrea luată.

!' Trebuie adăugat că ofiţerul german a comunicat în cursul zilei ordinul pe care-l primise de la Grupul de armate „B", ca grupul de forţe român să continue rezistenţa. [XXVII, 12—16]

Divizia 6 Infanterie. Domnul general Mazarini, cu statul major, vine la Golovski unde se afla sediul Divizei 6 Infanterie.

Domnul general Mihail'.Lascăr tia!~eo*aaada /grupului format din Div. 6, Div. 5, Div. ®5'; şi resturile Div. 13, adică Regimentul ,22 Infanterie care rămăsese fără comandă întrucît Divizia 13 s-a retras împreună cu dl. general Ionescu-Sinaia.

Nji avem nici o,, legătură cu Corpul V armată, nici cu Armata 3.

■ Se fac apeluri prin radio însă fără rezultat.

Primim răspuns, să le. dăm în clar. Se crede că răspunsurile sînt date de inamic. 'Se semnalează, că ruşii încarcă în\ camioane toate depozitele noastre de alimente, efecte şi muniţiuni.

•În aceeaşi zi se ocupă satul Verhne Cerenski,, în care se găseau toate trenurile regimentare 'ale Div. 6, inclusiv al Regimentului 22 Infanterie nir. Divizia 13.

Cavaleria rusă atacă coloanele izolate şi subzistenţele.

Vin unităţi răzlеţe din diviziile vecine care sînt oprite în sat pentru o eventuală rezistenţă.

Se prezintă la comandamentul Diviziei 6 Infanterie mulţi ofiţeri fără trupă, care sînt. certaţi aspru de. dl. lt.-col. Cristea Stănescu,. şeful de stat major al Diviziei 6 şi trimişi la unităţile lor.

Ini, noaptea de 2.1 /22 noiembri5': a.c. pe ia oră 2,30 se prezintă un parlamentar rus (locotenent 'superior' de artilerie) cu un mesaj scris la maşină în ruseşte cu caracter ultimativ,. avînd aproximativ următorul cuprins • „Ofiţeri şi soldaţi ai Armatei Române.

Germanii v-au trădat retrăgîndu-se în dezordine şi lăsîn- du-vă singuri: ipe poziţie. Evitaţi vărsarea: inutilă de sînge şi predaţi-vă.

Sînteţi încercuiţi şi situaţia este fără de ieşire.

Termen, pînă la sfîrşitul zilei.

De viaţa parlamentarilor răspundeţi".

. Semnat Isakov, comandantul Grupului de Armate Sovietice.

La întrebarea d-lui general Lascăr cine este acest Isakov, parlamentarul răspunde că este colonel.

A avut ioc o scurtă conferinţă la care au participat d-nii generali

Lascăr şi Mazarini, întreg statul major al Diviziei 6 Infanterie şi al Diviziei 5 Infanterie.

Domnul general Lascăr ' propune şi toţi aprobă să nu ne arătăm slabi faţă de ruşi pentru că ţara ne va judeca faptele, iar răspunsul să fie scurt şi hotărît.

Răspunsul îl dă domnul general Mazarini, în scris, şi În limba română :

„Domnule colonel, luptăm pînă la unul. Nu ne predăm". Semnat, general Mazarini.

Parlâmentarul a fost legat la ochi şi trimis spre front în sectorul Regimentului 10 Dorobanţi, satul Bazkovski.

Au urmat clipe de linişte şi totodată de enervare generală.

Se simţea deznodămîntul inevitabil.

Tot timpul D.V.K. 107 în frunte cu dl. maior von Hohen- hausen Hochaus, menţin^ o; strînsă legătură cu comandamentul Diviziei 6 Infanterie şi cu D.V.K. al Armatei 3 (prin radio).

Peste o oră şi jumătate se prezintă un al doilea parlamentar cu un mesaj identic, la care răspunde în românește şi;: în scris dl. general Lascăr Mihail.

Tot al doilea parlamentar ne informează verbal, izbit de primirea bună care i s-a făcut (tratat cu ţigări şi cu coniac din belşug) că ei au pînă la aceastăˡ dată peste 2 000 prizonieri români şi că încercuiri similare sînt la Kalaci şi Stalingrad.

Ne' sfătuieşte să ne predăm de bună voie căci vom fi trataţi frăţeşte în raport cu gradele şi ne informează că germanii sînt trataţi oricum mai rău.

Ne mai spune că dacă rezistăm inutil ei vor aplica faţă de toţi metode de distrugere ***[subl. ns.].***

Totodată, caută şiret să afle prin întrebări la ce comandament se află,'de corp sau de armată.

I se răspunde că va afla din răspunsul nostru care a fost scris de data aceasta de dl. general Lascăr Mihail, pe o coală întreagă, şi al cărui conţinut nu-l cunosc.

Parlamentarul ne mai spune că termenul expiră la ora 24 din 22 noiembrie 1942.

Atmosfera printre ofiţerii de stat major, deşi nedormiţi şi surmenaţi, ■ este excelentă.

încercuirea este completă.

Avem 87 de prizonieri între care 5 ofiţeri, un inginer tehnic topograf şi .mai mulţi gradaţi care -cad în mîinile ruşilor la Verhne Cerenski. De soarta escortei nu ştim nimic. [XXX, 294—297].

Divizia 15 Infanterie. Către ■ ora ţ 2, domnul general Sion sosește de la Golovski şi chemînd deoparte pe maiorul [Gheor- ghe] Busuioceanu, şeful Biroului 3,-; îi împărtăşește discuţiunea ' care a avut loc între domnia sa, domnii generali Lascăr şi Mazarini,

. Ruşii trimiseseră un parlamentar la Divizia 5 cu un ultimatum prin. care soma să se predea.

În' discfiţiunea care a avut loc s-a propus dacă nu trebuie să se

capituleze, însă domnul general Sion a intervenit spu- nînd : „Cît timp avem muniție, vomi lupta pînă la unul căci' . trebuie să intervină aliații noștri".

La această intervenție s-a asociat și domnul general Lascăr care a spus : „Vom muri cu toții că să arate Istoria genera-; țiilor viitoare ce am făcut noi pentru Țară".

Această hotărîre este transmisă și comandanților de sectoare prin șeful Biroului 3, care a plecat pe front în acest scop. Totul este în ordine și moralul ridicat cu toată lipsa de hrană și apă în special care tortura pe toți.

Pînă la ora 11, liniște pe tot frontul. Între timp stînga Batalionului I/R.25 Infanterie realizează legătura cu Regimentul 7 Dorobanți de-a lungul viroagei vest cota 140 și totul era în ordine. ,

între ora 12—13, inamicul dezlănțuie două atacuri concentrice-și puternice. Unul asupra Batalionului I/R.25 Infanterie, cu circa 2—3 batalioane și unul. asupra sectorului colonelului Calotescu cu 2—3 batalioane fără tancuri. Intervine artileria și întregul armament. Lupta durează pînă la- ora 4 cînd inamicul este complet oprit, capturîndu-se circa 100 prizonieri:' în timpul luptei, către ora 15, domnul general Sion este chemat din nou la Gplovski. Divizia 6 primise și ea un parlamentar rus care cerea capitularea diviziei. Au loc din nou aceleași discuțiuni și se hotărăște din nou rezistența pînă la ultimul cartuș, hotărîre raportată prin radio la armată și semnată de cei 3 generali Mazarini, Lascăr și Sion. • în același timp se lansează de la Golovski o radiogramă către armată cu următorul conținut : „Sîntem în situație disperată ! Acesta este ultimul cuvînt! Spuneți-ne cuvîntul Dumneavoastră l Am hotărît să luptăm !".

Aceasta era situația în noaptea de 21 *¡22.XI.* [XXIX, 497],

În Stepa Calmucă. Armata 4. [...] IV. După luarea comenzii, Armata 4 română de acord cu propunerile Corpului VI armată, ordonă să se refacă rezistența pe aliniamentul general valea Aksai—Tundutovo.

în acest scop, se pune la dispoziția Corpului VI armată Detașamentul Korne (grosul Diviziei 8 Cavalerie plus o baterie grea), care la 21XI, ora 18 ajunsese în zona Korobnin—Koles- nicov—Umanțevo.

V. în urma acțiunilor desfășurate se ajunsese către ora 16, la următoarea situație :

1. *La Corpul VI armată.* Divizia 1 Infanterie are dreapta (Detașamentul colonel Palade cu 3 batalioane) pe linia M. Der- beti—Tundutovo, iar stînga, în regiunea Goncearovski—Vodinski, încearcă reconstituirea unităților pentru a rezista.

Divizia 18 Infanterie, fără legătură cu unitățile sale' care au rezistat pe pădurea Tinguta (aflată între satul și gara Tinguta).

Divizia 2 Infanterie are grosul împrăștiat. Situația unităților necunoscută.

La ora 17.45, corpul de armată hotărăște (ordinul de operații nr. 138) următoarele :

a) Corpul VI armată întărit cu Divizia. 8 Cavalerie rup» lupta în seara de 21.XI, sub protecția unităților aflate pe'linia Goncearovski – gara Gniilo Aksaiska—Vasilevka și își reorganizează forțele la sud de riul Aksai. [...]

2. *La Corpul VII armată.*

Divizia 4 ia sub ordine Detașamentul colonel Palade a]

[1] **Diviziei 1 Infanterie, aflat la Tundutovo.**

Iin golul de la vest de Tundutovo se introduce Batalionul 4 Infanterie Ușoară și Grupul 57 Cercetare.

Pe restul frontului nimic important.

VI. Intervenția Diviziei 29 Moto nu s-a produs.

Aviația a văzut în ziua de 21.XI, 11 care de luptă germane urmate de 40 automobile, în deplasare de la Kaoninski (15 km nord Aksai) spre Abganerovo.

AsUpra acțiunii Divizei 20 Infanterie și Diviziei 29 Infanterie Moto germană, s-au primit mai tirziu da la. Armata. 6 germană prin Misiunea Militară germană (nr. 12.776/42 din II.XII), următoarele date :

„Divizia 20 Infanterie avea de apărat înaintea datei ddS 20.Xi; un sector de lărgimea 19 km. Eaț'ș?a retras numai după ' ce vecinii se retrăseseră deja. Chiar și după aceasta, Regi- ; mentul 91 Infanterie, Batalionul de. Pionieri și Batalionul ușor | . 20 au rezistat și după. ee: au fost deja depășiți. Ei au fost ieli=ʲ| berați mai tirziu prin contraatacul Diviziei 29 Infanterie Moto. ;;! Și regimentele 82 și 83 Infanterie au corespuns pe deplin în aceste lupte".

În rezumat, **la sfîrşitul celei de a 2-a zi de bătălie'**

— Inamicul a continuat a progresa spre vest.

— Armata 4 română după ce a rămas neîntrebuinţată mai mult jilei două luni la comanda corpurilor VI şi VII armată şi a Divizipi 16 Moto [germană – *n.n.]* în condiţiuni excepţional ■ de grele.

— La -Corpul VI armată se opun rezistenţe izolate în lungul comunicaţiilor ; legăturile sînt rupte.

— Corpul VII armată pe poziţiile iniţiale, îşi acoperă ştînga. ,

— Armata hotărăşte a se reface rezistenţa pe linia valea Aksai—Tundutovo.

■— Nu avem preciziuni dacă şi cum a intervenit Divizia '29 Moto germană.

***5* – Nici o informaţie, de asemenea, de la Divizia 20 In fanterie.**

— Ajutorul german este neînsemnat. Armata este prevenită că nu poate conta deocamdată pe aducerea de forţe germane. [XXV, 217—223].

Versiunea lt.-colonelului Nicolae Dragomir, subşeful statului major al Armatei 4. Inamicul adînceşte şi lărgeşte pătrun- 'derea sa. Părţi din trupele proprii, bătute, încearcă – C.VI A. – rezistenţe izolate, în timp ce ia C.VII A. situaţia este neschim- ; bată.

Pînă spre dimineaţă divizille C.VI.A. nU au putut reconstitui nici o rezistenţă. Comandanţii nu au legătură cu trupele, ale căror resturi se retrag împrăştiate' şi depăşite , de tancurile inamice * precedate de mişcarea neregulată a formaţiunilor de . servicii intrate în panică.

La Divizia 1 [Infanterie] s-a mai rezistat totuşi, cu resturile de trupe şi un escadron R.6 R.P. (după replierea de' la- cota 124,8) călare pe comunicaţia Plodovitoie—Abganerovo, ,1a † circa 6: km est de Abganerovo spre a acoperi această localitate. Alte părţi din R.6 R.P. au încercat să reziste pe zonele de teren 10 km sud Plodovitoie. – *I*

Către ora 9 inamicul cucereşte gara şi localitatea Abga- -nerovo. în după-amiaza zilei situaţia, foarte nebuloasă, este aprO- . ximativ următoarea

— dreapta C;VI A. rezistă pe linia Mal. Derbeti—Tundutovo ;

— în spărtura produsă IC.A. încearcă constituirea unei ariergărzi pe linia Goncearpˆski—Vodenoi—Gnilo Aksaiskaia cu resturile divizilor . sale şi 'întărirea germană[1];

---

* ***„Care împănau ţoală zona" (Raport operativ C.VI A.). (nota N. Dragomir*).**

† **După mari insistenţe, faţă de apropierea inamicului de ateliere[1] germane de reparaţii din Aksai, C.VI A. a obţinut de la**

— stînga C.VII A. este prelungită spre vest ;

— Divizia 16 Moto, încercuită la Utta, se retrage spre Iaș- kul urmărită de 2 brigăzi blindate și 3 brigăzi moto :

C.VI A.;: propune Armatei 4 Rțomâne] ˚ :

— reconstituirea rezistenței eventual pe văile Aksai— Rosoș la adăpostul ariergărzilor de pe linia Goncearovski—Gnilo Ak- ;;saiskaia ;

— intervenția Det. Korne spre Abgânerovo ' (susținut de elementele blindate de întărire).

C,A. arată că această nouă rezistență este condiționată și dă' contraatacul Div. 29 Moto germane dinspre Kosceava (pe care se puneau mari speranțe) și de intervenția aviației contra carelor.

Ofițerul de legătură al armatei arată că comandamentul C. A. nu crede să poată ține poziția de pe valea Aksai, dacă inamicul atacă cu care.

A. 4 R[omână] :

— aprobă propunerea ; /

— ordonă ca dreapta Div. 1 [Infanterie] care ținea la Tun- dutovo, să intre sub ordinele Div. 4 ;

— organizează apărarea localității Kotelnikovski, cu trupele locale germane și române ;

— întărește C.VI A. cu un batalion din Reg. 92 Jnf. împins la Cilikovo ;

— degajează spatele armatei de oarecari formațiuni dinapoi.

Luarea comenzii de către A.4 R[omână], în condițiuni atît de grele, a impus clarificări.

Armata raportează M.C.G. :

,,Pentru executarea imediată a comenzii avem nevoie de o confirmare urgentă, de stabilirea misiunii noastre generale, de precizarea contribuției pe care o pot da, la ordinul nostru, unitățile germane aflate în zona armatei (pînă mai departe spre spatele armatei)".

M,C.G. transmite ordinul nr. 34 348 care în extras cuprinde :

a) Armata 4 la sub ordine imediat C.VI și VII A., fără Div. 20.

b) Misiunea armatei este să oprească pătrunderea inamicului pe o linie cît mai la est.

c) S-a intervenit la Gr. de A. „B" să comunice ce

---

germani : un grup de tancuri de asalt ; 12 care de luptă scoase din atelier ; trupa atelierului (*notă N. Dragomir*).

˚ Care în cursul zile primise comanda tuturor unităților române și germane la.sud de zona pătrunderii (Seti). (nota* *N. Dragomir).*

† Detașamentul va fi toată ziua în curs dej' dbplasare. C.A. caută să folosească Detașamentul Korne, după contraatac, în ariergardă, *(nota N. Dragomir).*

mijloace de întărire ar putea trimite.

d) S-au luat măsuri a se trimite muniţii.

În controversa dintre elasticitatea misiunii dată de M.C.G. şi. ordinul de la Stabs Don ca trupele să păstreze poziţiile pînă la ultimul om, intervine ordinul Gr. de A. „B" prin care Armata 4 este pusă sub ordinele Armatei 4 Blindate cu misiunea de a ţine-actualele poziţii cu orice preţ, fără a conta pe aducerea de întăriri germane.

În chestiunea de a şti dacă totuşi comandantul armatei poate avea iniţiative în favoarea trupelor române, grav periclitate, M.C.G. răspunde :

„M.C.G. nu comandă. în situaţii critice nu poate lua hotăriri decît cine cunoaşte bine situaţia. Deci puteţi face acte de iniţiativă, luîndu-vă toată răspunderea".

Iar din partea domnului mareşal se primeşte în aceeaşi chestiune răspunsul :

„Principial, orice se va hotărî să se hotărască de comun acord cu comandamentul german".

O nouă controversă intervine între sugestia M.C.G. de a face față în breșă prin tragerea de forțe de la dreapta armatei și respectiv prin replierea acestei aripi pînă la valea Arhan Seimen, și ordinul categoric al A.4 Bl. care era de acord cu preluarea de forțe de la dreapta armatei dar păstrînd neclintite actualele poziții. ■

în condițiunile puse de A.4 Bl., A.4 Rfomână] va prelua de la dreapta numai 1 regiment cavalerie.

în fine, sugestiei M.C.G. de a se pregăti și Valea Kurmo- iarski Aksai (Kotelnikovski) i se opune faptul că comandamentul german este cu desăvîrșine ostil' oricărei măsuri de prevedere pentru eventualitatea unui eșec al rezistenței pe valea Aksai și cere chiar refacerea rezistenței la nordr-est de această vale.

în rezumat, în ziua a doua a ofensivei rusești :

— inamicul a continuat progresiunea spre vest;

— C.VI A. opune rezistențe, izolate și improvizate pe comunicații ;

— legăturile sînt rupte ;

— C.VII A., pe . pozițiile inițiale, își acoperă și prelungește aripa stîngă ; •

— A. 4 R[omână] primește comanda trupelor, majoritatea descompuse și total lipsite de rezerve, în condițiuni excepțional de grele *. [XXXII J.

Mareșalul începe să acuze! (21 noiembrie 1942). Domnul mareșal Antonescu îmi ordonă să vă comunic [ataşatului militar la Berlin, colonel Ion Gheorghe – *n.n.]* următoarele :

Comandamentul german a fost prevenit asupra iminenței unui atac în zona Armatei 3. După Ilmen, Rjev și Voronej și, poate chiar înaintea acestor regiuni, zona Armatei 3 aflată pe

*** Așa fel încît, domnul general Hoth [comandantul Armatei 4 Blindate germane – *n.n.]* a putut spune, mai tîrziu, domnului general Constantinescu, comandantul armatei (cuvinte repetate și de colonelul Doerr) : *„on ne vous a pas donć le com- mahdament : on vous l'a jeté"* [„dumneavoastră pu v-a fost acordat acest comandament, ci v-a fost aruncat" – *n.n.). (nota N. Dragomir).***

direcțiunea Rostov era poate mai indicată decît celelalte pentru un atac rus. El permitea inamicului să obțină efecte tactice cu imediate consecințe de ordin strategic.

De aceea, Domnia sa a insistat să. se lichideze cu capul de pod rusesc de la sud Serafimovici și a cerut să' se doteze: Armata 3 cu tot ceea ce îi lipsea pentru a-și putea îndeplini misiunea, contînd pe promisiunea făcută prin domnul general Hauffe de a se îndruma

înapoia Armatei 3, 4 divizii germane*, din rezervă, deosebit de o divizie din Corpul VI armată român *, care trebuia să vină după proiectul inițial în zona acestei armate.

Domnul mareșal își dă seama de greutăți dar trebuie să se recunoască că a fost și o neglijare a nevoilor Armatei 3 •române, datorită comandamentelor particulariste [sic!] ale comandamentelor cărora le sînt subordonate' trupele noastre, interese de altfel omenești și explicabilă.

Grupul de armate „Don" trebuia să dispună deosebit de rezerva Armatei 3 și de o rezervă în regiunea Rostov; nici aceasta nu a fost realizată.

Prin scrisorile din 17 martie și 20 iunie 1942, domnul mareșal Keitel s-a angajat ca să completeze pe front trupele noastre cu tot ce le era necesar, la fel cu unitățile germane, dar nu s-a realizat. Nici măcar nu s-a ținut seama de faptul că diviziile românești sînt cu aproximativ *1/2* mai mici decît cele germane și totuși li s-au încredințat fronturi foarte largi; ele mai au pe deasupra o încadrare slabă care- la un efectiv redus nu se încadrează nevoilor operative pe fronturi largi pentru a le da o tărie suficientă. ,

Deosebit de aceasta nu s-au adus în zonă, deși trupele se aflau pe poziție de la jumătatea lunii septembrie, materialul de fortificații necesar, mine, rețele de sîrmă etc.

Domnul mareșal nu. voiește prin aceasta să aducă o critică nici să acopere un eventual eșec. însă semnalează cele de mai sus pentru ca sitiiația să se îndrepte cît timp mai e posibil și cere ca asigurările date de domnul mareșal Keitel, prin scrisorile amintite mai sus, să fie respectate.

Dat fiind importanța sectorului, Domnia sa socotește că trupele Armatei 3 trebuie să se bucure de toată atențiunea mai ales' -.că acest .sector- poate deveni; în .primăvară o bună pază. ofensivă pentru operațiunile viitoare.

Pentru ca trupele române să poată să dartieipe la aceste operațiuni ofensive, trebuie să li se -d'ôa posibilitatea să-și îndeplinească misiunea actuală, astfel încît în primăvară să dispună de o cît mai intactă forță combativă.

Situația actuală este[1] âpreCiată de către decanul mare >al ca-l fiind grea, nu totuși primejdioasă[1]. , Cești gur, desfășurarea ei[1] depinde și de rezervele rusești.

Dacă oprirea ofenștvei rusești va putea fi făcută cu rezervele actuale, ar fi de dorit ca elementele blindate să întreprindă o acțiune dincolo de fostele linii, pentru a ajunge la Don.

---

* Divizia 20 Infanterie, *(n.n.).*

† Această apreciere, ne face să credem că telegrama către colonelul fon, (ineorghe a fost concepuții și transmisă. înainte de primirea rapoartelor de , pe front prezentate în continuare *(n-n.).*

O poziție avantajoasă ar fi lizierele;, de nord ale pădurilor djpt,a nord de linia Krutovski--Serafimovici—Kietskaia care pe lîngă că ar fi limitat posibilitățile unor viitoare atacuri inamice, ar fi constituit o bună bază do plecare pentru ofensiva din primăvară.

Poziția de pe Don este însă indispensabilă unei apărări pe timpul iernii și ar trebui cucerită spre a eVita situația de pînă acum[1] care lasă – în mîna ruşilor obiective importante şi zone favorabile de adunare a forțelor de atac. [XXXIII].

Fiihrerul condamnă Gruparea „Lascăr" la pieire (generalul Hauffe către generalul Șteflea – 21 noiembrie 1942). Misiunea Militară germană are onoarea -Şe a !transmite Marelui' (Sărtier General Regal român următoarele : deciziuni ale . fiihrerului :

1. ***Deciziunea führerului:*** **Să se realizeZe cît mai repede posibil joncțiunea între Divizia 22 Blindată şi Divizia .Blindată română. Corpul [XLVIII] Blindat să atace apoi imediat şi fără nici o cruțare spre nord, pătrunzînd în dispozitivul inamic.**

Diviziile $3'/] ***6'*** *şi* ***5*** *române şi resturile Diviziei 14 române vor menține pozițiile lor cu brice preț* ***[siibl. ns.].***

. . 2. Führerul a decis: **Diyiziile 15, 13, 6 şi 5 române şi restul Diviziei 14 române îşi vor menținiie cu price preț şi pînă la capăt, pozițiile lor actuale.**

Corpul XLVIII Blindat a primit ordin să' aducă despresurarea prin atac spre nord. [XXXIV],

Generalul Șteflea cere permisiunea de retragere pentru Gruparea „Lascăr" (21 noiembrie, ora 21,20). a) Gherghe Radu [Comandantul Diviziei 1 Blindate – *n.n.]* a primit ordin să se retragă la 5 km sud-vest Perelazovski.

Lascăr [comandantul D. 61. – *n.n.]* cu Mazarini [comandantul D.ii I. – *n.n.]* şi parte din Stavrescu [comandantul D. 14 I. – *n.n.]* Ionescu-Sinaia [comandantul D.13 I. – *n.n.]* şi Sion [comandantul D.15 I. – *n.n.]* încercuiți. Au primit ordin de la Grupul de armate „B" să rămînă pe loc.

b) N-au deloc bomboane*.

Astăzi nu li s-a putut duce nimic cu Ramiro Enescu [comandantul Grupării Aeriene de Luptă – *n.n.].*

Lascăr cu toți frații sînt gata în noaptea ästa să rupă cercul şi să urmeze pe Gherghe Radu, însă Grupul B nu admite.

Noi cerenl aprobarea d-lui mareşal†.

---

* **Muniții *(n.n.).***

† **în[1] memoriul din 15 martie 1945, generalul Ilie Șteflea arată : „Am cerut aprobarea să mă ■ duc personal în încercuire, cu avionul, ca să salvez Grupul Lascăr, dar nu mi s-a aprobat. Dacă m-aş fi dus fără aprobare, aş fi fost acuzat că tot dezastrul de la Stalingrad l-am provocat eu, fiindcă am ridicat trambulina (Grupul Lascăr) ce**

c) Situația grea la Panaitiu [comandantul Diviziei 9 Infanterie' *n.n.],* iar elemente blindate roșii au ajuns la Kalaci.

Așteptăm răspunsul, căci nu trebuie pierdut nici un ,mi- ' nut. [XXXV],

Mareșalul speră însă în ajutorul german (21 noiembrie, ora 21,40). La comunicarea dvs. telefonică, ,se transmite mai. jos ordinul domnului mareșal Antonescu :

1. Executați ordinul comandamentului Grupului de armate „B", dacă acest comandament montează acțiunea de despresurare și poate procura muniție.

Principial, orice se vș hotărî să se hotărască de comun acord – cu comandamentul german.

---

pretindea comandamentul german că le va permite să sară în Stalingrad". [Arh. M.Ap.N.,' fond 948, dosar nr. 811, f. 223], '

2. Transmiteți tot gîndul meu bravilor și bunilor români care. luptă pentru cauza neamului. [XXXVI],

22 NOIEMBRIE 1942

Jurnalul de operații al Marelui Cartier General.

A. *Inamicul f . .] III Grupul de armate „B". Armata 4 română.*

1. ***La Divizia 16 Moto germană.*** **Inamicul a atacat cu forțe ' superioare blindate ariergarda de la Utta, respingînd-o spre vest și continuă înaintarea pe șoseaua Utta—Iașkul.**

La sud de șosea, coloane inamice cu tancuri și multă artilerie, în m^rș spre vest, ajunseseră la ora 8,30 că avangarda, la 25 km est Iașkul.

2. ***La Corpul VII armată, a)*** **În fața sectorului Diviziei 5 Cavalerie s-au semnalat aglomerări de trupe, afluind dinspre nord-est spre Șarnut ; în regiunea Most .Santa inamicul face depozitări de materiale.**

Aceste preparative lasă să se întrevadă începerea în curînd a atacurilor asupra dreptei Corpului VII armată.

. b) În sectorul Diviziei 4 Infanterie. După o puternică acțiune de artilerie, aruncătoare și arme automate, inamicul a atacat localitățile M. Derbeti și Tundutovo, reușind – în primele ore ale dimineții – să cucerească prima localitate, iar din a doua numai partea de est.

La ora 12,30, a reluat atacul spre sud cu 2 batalioane sprijinite puternic de artilerie, aruncătoare și katiușe, reușind să ajungă către ora 14,30 pe linia : 4 km sud-est Tundutovo, 3 km. sud Tundutovo, 2 km vest Tundutovo, unde a fost oprit.

În aceste operațiuni au fost încercuite două puncte de sprijin din Grupul 57 Cercetare, • care acoperea stînga Corpului VII armată.

Pe restul frontului Diviziei 4, a fost respins un atac inamic, în forță de o companie în regiunea 4 km sud-vest Ungun— Ierjashi.

3. ***Detașamentul Korne.*** **Nu a avut cdhtact cu inamicul pînă către ora 14.**

i După a.ceastă oră, Regimentul 4 Roșiori a fost atacat de 2 .regimente de cavalerie dinspre nord, combinat cu o manevră a 20 tancuri venite dinspre sud.

4. ***În sectorul Corpului VI armată.*** **Elementele cele mai înaintate inamice au ajuns la circa 3 km în fața poziției noastre. [1]**

În cursul serii, inamicul a reluat atacurile mai puternice, presînd în special pe direcția Aksai.

Divizia 1 Infanterie a putut, ț-eșpinge un atac mai slab, după cate frontul ariergărzilor a fost respins spre valea Aksai,-

Forțe inamice de cavalerie șînt semnalate ocolind pe la est, prin spațiul liber, aripa de vest a frontului ariergărzilor – j și se îndreaptă spre gara Jutov.

Din declarațiile prizonierilor, rezultă că forțe de cavalerie, circa 1

divizie, ar fi sosit în seara zilei la Abganerovo [...].

Armata 3 română. **a) Acţiunea trupelor inamice, a continuat să se dezlănţuiască cu aceeaşi înverşunarewpa în ziua anterioară.**

Pătrunderea , spre nord a fost mult adîncită. Din informaţi- • unile primite de la Misiunea Militară germană, a atins în se'ara ‘zilei Donul între Golubiriskaia şi Kalaci, învăluind aripa stîlgă : a Armatei ! ®"germană.

în spaţiul dintre stînga Armatei 6 germână şi valeă.' Jaţiţa n-a' avut de întîmpinat nici o rdzistenţă.

b) *Grupul Lascăr.* În noaptea de 21/22 s-au prezentat parlamentari ;ruşi şi au somat pe generalul Lascăr să capiţuleze. Somaţia a fost respijisă.

În -zorii zilei,. cercii! inamic în jurul grupului; începe să se strîngă tot mai mult,' Apărarea eroică este ruptă la Divizia 5 şi inamicul ocupă localitatea Belosoin. Dreaptă Diviziei 6 şi stînga Diviziei. 15 atacate cu care dî? luptă şi apărarea este străpunsă la est de" Raspopinskaia.

c) Divizia 7 Cavalerie, a fost atacată puternic cp blindate şi respinsă spre sud.

d) tpesjuuea, inamicului asupra J Diviziei/ 9 a fost continuă ;
iar divizia a fost respinsă spre. vest şi de pe înălţimile vest valea Kriuşa. Forţele inamice care au atacat au fost circa 4 batalioane infanterie cu care de luptă.

•e) [...] În zona Detaşamentului ,,Haas", inamicul a pătruns la ora 14 cu infanterie şi tancuri pe la sud-est Astacov şi a ocupat înălţimea c. 4 de la 2 km veSt. ;

B. *Forţele amice* ***[...] .III.*** *Grupul de armate „B". Armata I Română.* **,**

1. ***Divizia 16 Moto germană.*** **Ariergardă diviziei de- la Utta, a fost retrasă, fiind atacată dp jin inamic 'superior, -cu tancuri.**

2: *Corpul VII armată, a) Divizia 5 Cavăletie.* În cursul nopţii de 21/22.XI, a respins cîteva incursiuni inamice.

în cursul zilei, artilşpip a acţionat asupra aglomerărilor de trupe din zona Most Şanta.

Armata a intenţionat să formeze o rezervă dintr-un regiment de cavalerie întărit, din aceasta divizie, pe care să 0 dirijeze către aripa dreaptă a Corpului VII armată.

Pe baza informaţiunilor primite de la Corpul VII armată, care indicau pregătiri de • atac şi afluiri de trupe inamice în faţa Diviziei 5 Cavalerie, măsura a fost contramandată.

Armata a cerut Corpului VIII Aerian bombardament asupra trupelor inamice din zona nord-est Şarnut.

b) *Divizia 4.* Între M. iDerbetî şi linia de sud a diviziei, nimic important; aici au avut loc numai"'Schimburi de focuri, pe frontul ţinut de Regimenţele 5 şi 20 Dorobanţi.

Detaşamentul Palade a fost respins de pe satele Tundutovo şi M. Derbeti. [...].

Faţă de această situaţie, armata a dat Ordin Corpului VII armată să oprească înaintarea inamicului pe linia încrucişarea de drumuri 7 km nord-est Koropkin, botul de deal 10 km sud Tundutovo, înălţimea 8 km est Sadovoie Şi mai la' dreapta pe actualul front. ■

Grupul 57 Cercetare, care acoperea stînga C.A., a fost atacat cu care de luptă.

3., *Corpul VI armată.* a) Detaşamentul Korne, pus la dispoziţia Corpului VI armată, cu ordinul de a nu fi întrebuinţat fără aprobarea armatei, fiind atacat de inamic, armata îşi vedé încleştată rezerva pe care voia să O îndrepte Spre vest în spatele Văii Aksai.

De nótát că nici constituirea de rezerve din Div. 5 Cavalerie nu- s-a mai-putut face din cauza presiunii inamicului în acel sector.

b) Pentru a constata situaţia reală a frontului şi a M.U. subşeful de stat major al armatei;, ;it.-colonei Nicolae Dragomir – *n.n.]* a plecat în cursul zilei cu avionul la unităţi.

Constatările făcute la trupele din linie şi rezultatul recunoaşterii din avion de-a lungul frontúlui sînt următoarele :

Divizia 1 Infanterie :

— ţine un front.de circa 5—6 km călare, pe şoseaua imediat nord Goncearovski ; are elemente spre Vodeno, unde are legătură cu o companie germană ; are în front circa 700 oameni dintre care,500 recruţi ai Regimentului 85 Infanterie, 11 puşti mitralieră şi 4 anticar.

—"la sud Tundutovo are Regimentul 93 Infanterie cu un batalion din Divizia 4 şi 6 baterii, care Se află în lupte, sub ordinele Diviziei 4 Infanterie.

Din Divizia 2 Infanterie nu au mai rămas decît comandantul şi o parte din statul major care nu a fost nimicit de inamic ; circa 100 infanterişti cu 5 piese artilerie, formaţiunile de servicii, trenurile regimentare, parte din trenurile de luptă, fracţiuni din compania de transmisiuni, jumătate din compania A.A., un pluton de poliţie Şi staţia radio.

Formaţiunile de servicii totalizează aproximativ- 700 oameni cu căruţe în majoritate ajunse mult înapoi. Toate aceste -ele- .mente amestecate şi demoralizate sînt lipdte de .armament de . infanterie şi automat.

Comandantul diviziei ţgen'eral Dumitru Tudose – *n.n.]* a declarat că nu mai poate conta pe aceste forţe şi că divizia sa a devenit un impediment ce trebuieşte îndepărtat de front. Totuşi, divizia a încercat să împingă valoarea unui escadron format din artilerişti pe înălţimile 5—6 km nord- gara Jutov, întâ- rindu-l cu circa 100 infanterişti de care mai dispunea şi cu piesele de artilerie înapoia văii Aksai.

Divizia 18 Infanterie are 8 ofiţeri, 157 trupă, 4 tunuri anticar ; artilerie nimic.

. E.'N.I. corpului de armată n-au avut pierderi, ci numai dez-organizate.

Forţele corpului de armată nu se ridică la mai mult de valoarea 4 batalioane şi acelea compuse din resturi de trupe, fără armament de infanterie, fără ofiţeri, cu extrem de puţină artilerie şi cu moralul scăzut.

În luptele din seara zilei, **Detaşamentul Korne a pierdut din efectivul său părţi importante, fiind manevrat şi atacat în flancuri de forţe mecanizate.**

Nici Corpul VII armată nu mai dispune decît de Divizia 4, a cărei valoare combativă era redusă încă înainte de atacul inamic şi de valoarea a 3 regimente cavalerie, cît a mai rămas din Diviziile 5 şi 8 Cavalerie.

Cu forţele arătate, armata primeşte misiunea să menţină pentru 23 XI, poziţia Goneearovski – gara Gnilo Akşaiskaia. Atît armata cît şiCorpul VI Armată au' propus valea Aksai, care

constituie obstacol activ, permite reorganizarea unităților și adunarea unităților nou sosite.

Grupul de de armate „B" n-a aprobat această propunere.

în seara zilei inamicul a reluat atacul în forță:

— în regiunea Tundutovo progresează spre sud-vest;

— la Detașamentul Korne continuă luptele ;

— ariergărzile Diviziei 1, respinse ;

— cavalerie' inamică înaintează pe la vest, prin spațiul liber spre gara Jutov ;

— în Abganerovo se semnalează, circa o divizie cavalerie inamică.

în această situație,' cînd frontul putea fi străpuns adînc și armata nu dispunea de nici o rezervă, deoarece toate disponibilitățile au fost absorbite de misiunea categorică de a rezista pînă la ultimul om, armata a întrebat M.C.G., dacă ea poate lua hotăriri Care contrazic ordinul drastic al Armatei 4 Blindată.

Marele' Cartier General cu nr. 34 476/23 XI, ora 3,10, răspunde : „Luați orice măsuță socotită necesară pentru a face față situației, comUnicînd-o Armatei 4 Blindată ...".

Armata'4 Blindată. 'Din.informațiuni primite de la subșeful de stat major al Armatei 4 la ora 10,15, rezulta că Divizia 20 Infanterie română ținea încă legătura cu Divizia 29 germană Care se afla la dreapta sa.

Divizia ar fi aproape pe frontul său inițial.

De la stînga.sa â contraatacat o divizie germană cu succes.

Armata. 3 Română. 1. ***Grupul Lascăr.*** în noaptea de 21/22, la ora 1, parlamentarii ruși au prezentat generalului următoarea propunere de capitulare ;■

„Ofițeri români și .unități, și subunități și soldați!

Nemții v-au părăsit și se retrag în dezordine.

Unitățile dvs. sînt încercuite.

Situația lor este disperată.[1]'

Pentru salvare'a vieții dvs. și a soldaților dvs. vă propunem igjîji capitulați [...]".

O radiogramă transmisă Armatei 3 cuprinde răspunsul următor la propunerea de capitulare :

„Simțul den onoare ostășesc ne impune să continuăm lupta". Semnat: generalii Jdazarini, Lascăr și Sion.

Altă radiogramă dată la ora 4,36, de Divizia 15 are următorul cuprins: „Situația disperată. Acesta este ultimul cuvînt. Spuneți cuvîntul vostru".

Armata 3, luînd în cursul zilei legătura, prin avion, cu generalul Lascăr, a primit următoarele informațiuni :

,,— situația disperată ;

— regimentele de artilerie nu mai au decît 40 lovituri de [1] tun ;

— muniția de brandt terminată în cea mai mare parte ; iar pentru infanterie foarte redusă ;

— de 3 zile trupa nemîncată ;

— în dimineața zilei a început presiunea puternică a inamicului, cu tancuri și katiușa, la stînga Diviziei 5, la dreapta Diviziei 6 și stînga Diviziei 13 ;

— răniții, în număr mare și posibilități de îngrijire foarte reduse ;

— tunul anticar de orice categorie, fără efect, asupra majorității carelor de luptă inamice ;

—infanteria strivită de care de luptă ;

— maximum de rezistență pînă mîine".

La 22/23, proiectase străpungerea. încercuirii către Cernișevskaia.

în cursul zilei a fost atacat încontinuu și generalul Lascăr cere ordine categorice și urgente.

Tot în cursul zilei, a fost aprovizionat pe calea aerului cu :

— 25 tone muniții ;

— 5 tone alimente și

— 5 tone benzină.

în după-amiaza zilei, au început retragerea spre sud părți din Diviziile 5, 6, 15 Infanterie, sub ordinele generalului Sion.

2. ***Corpul XLVIII Blindat,*** a) Cu începere de la ora 8, a atacat cu Divizia 22 blindată, în scopul de a degaja Divizia/1 Blindată română. în după-amiaza zilei a atins linia drumul ■ de care Bol. Donscinskaia, culegînd și cîteva care de luptă românești.

b) ***Divizia Blindată română,*** Ofițerul de legătură trimis la Grupul Lascăr a aterizat la înapoiere în zona unde se afla divizia la 21.XI. •

Informațiunile aduse arată că în operațiunea de despresurare, divizia a fost bătută și împrăștiată. Oamenii pe jos, în mașini sau pe tancuri.

Din informaţiuni primite în seara zilei de la Misiunea Militară germană, ea se găseşte în zona Petrovka.

Intenţiunea de a se uni aceste 2 divizii [Div. 22 Bl. germană şi Div. 1 Bl. română – *n.n.]* nu s-a realizat.

3. ***Corpul V armată*** **; fracţiunile şi E.N.I., instalate în seara de 21.XI călare pe Lipovski, au fost aduse în zona Golubinski din cauză că inamicul a ocupat Kalacev.**

4. *Corpul II armată*

■Divizia 7 Cavalerie, care apăra Cirul, a fost atacată cu care de luptă şi aproape nimicită. Regimentul 11 Călăraşi şi 2/Reg. 11 Roşiori au fost sfărîmate.

Divizia nu mai dispune decît de aproximativ valoarea unui escadron, care la căderea serii intercepta comunicaţia Cernişev- skaia —Morozovsk, la 16 km fiord Kuteinikovo.

Mai la nord, Cirul este apărat de către Detaşamentul Zlo- tescu (circa . 700—800 oameni + 1 baterie tunuri lungi).

5. ***Corpul I armată.*** **Pînă la valea Kriuşa, se menţine vechiul front.**

Centrul şi dreapta Diviziei 11, repliate pe înălţimile vest valea Kriuşa pînă la Dubovski inclusiv.

Divizia 9, fiind continuu presată de inamic n-a putut organiza rezistenţa pe înălţimile vest valea Kriuşa decît pe înălţimile de la 8 km vest de această linie.

La dreapta Diviziei 9, se află Detaşamentul Haas care asigură dreapta Corpului I armată, pe înălţimile imediat est localităţile : Astakov, Gumeni, Volodin.

Corpul de armată nu mai dispune de nici o rezervă,

6. *Intenţiunile armatei pentru 23.XI*

— Continuarea rezistenţei la Corpul 1 armată şi Grupul Lascăr şi încercarea de degajare a Corpului XLVIII Blindat.

— Continuarea organizării de unităţi luptătoare din elementele răzleţe şi fugari, pentru a constitui un baraj pe valea Cirului. [XXXI, 158—169].

În Cotul Donului. Armata 3. În dimineaţa de 22 noiembrie 1942 (ora 7), a patra, zi de bătălie, armata face cunoscut în scris Grupului de armate „B" şi M.C.G. român, situaţia forţelor sale astfel : ˣ

:— Corpul I armată, cu Div. 7 pe Don ; Diviziile 11 şi 9 repliate pe valea Kriuşa, cu un mic cap de pod în faţa Bokov-

— Resturi din C. II A., a'căror valoare nu trece 2 batalioane! pe Cir pînă la CernişeySkaiă,

•§| – La' sud de Perelazovski o slabă apărare încercată de Cartierul C.VA. â fost respinl'ă. Mai la sud nu dispunem de'forţe. ,

, – Grupul. de divizii încercuit a raportat că situaţia estşdg disperată şi înmii e 'Ultimul mesaj.

— Cu Divizia Blindată nu mai este nici dăegăţură, iar' co-%

ma-ndamentul C. XLVIII, Bl. încearcă prin Divizia ‘22 Bliddată să stabilească legătura.

În Concluzie armata apreciază că singur O I A. ar putea, duce o apărare' condusă, însă ■ numai 'atît timp – cît nu va fi învăluit de elementele blindate inamice.

Pentru dirijarea în viitor a operațiunilor, rog insistent:

.. – sa'se prelungească spre sud chiar azi, cu mijloace rapide, apărarea C.I.A. ;

— să se aducă detașamente motorizate de vînători de tancuri care să împiedice elementele blindate • să dezorganizeze spatele armatei și să: facă cu neputință 'CBibe rezistență .și conducere ;

— să se orienteze Armata 3 asupra intenților viitoare ale Grupului de armate ,,B” . ptntru a dirija activitatea noastră, din ; timp, în vederea acestor intențiuni.

În această zi inamicul desăvîrșește lărgirea breșelor. La centru, breșa atinge în seara de 22 noiembrie, o lărgime de 50 km, Divizia 11 repliază dreapta pe înălțimile vest Kriușa și regrupează formațiunile: 'din spate în bune eondiținni. Divizia .9 nu a izbutit să ocupe sectorul ce-i revenea -pe frontul Kriușa ; la timp, permițînd astfel inamicului să creeze un mare cap de pod| la vest de riu. Capul nostru, de pod de la Bokovskaia rezista

La Grupul general Lascăr, în eursul' nopții: s-au prezentat parlamentari eerînd capitularea. Li s-a răspuns imediat negativ.

Stînga Diviziei 5 puternic atacată s-â retras spre Belosoin în timp ce tancuri au pătruns la Belonemukin. La ora 11 Al 'divizia raportează că tot frontul a fost pulverizat. Cu elementele retrase s-a înjghebat o' linie de rezistență pe' înălțimile est Belonemukin—Baskovski.

Trupele sovietice au . atacat puternic dreapta Diviziei 6 și stînga Diviziei 15 Infanterie, reușind să'-cucerească către ora 20, cota 193,7.

Situația Grupului Lascăr este dispferată, aprovizionarea pen calea aerului fiind foarte grea, abia, s-au putut transporta 25 tonej

muniţii, iUione' alimente şi 5 tone benzină. Avionul, de legătură triitasl^.®Armata 3 a adus, în dimineaţa zilei, următorul mesaj din partea ^generalului Lascar :

— Situaţia este foarte grea.

— Cercul se strînge în fiecare oră.

— Aseară au sosit doi parlamentari cu propuneri de a ne preda, la qare li s-a răspuns negativ de toate diviziile,

— Reg-. de Art. mai au circa 40 lovituri tun.

— Muniţia pentru brandt terminată în cea mai mare parte ; muniţia de infanterie foarte redusă.

— .De trei, zile'trupa nemîncâtă.

— Azi dimineaţă a început presiune puternică cu tancuri şi, &a$uşa la stîriga Div. 15 "şi dreapta Div. 6.

— în noaptea de' 22.23 noiembrie, am proiectat, străpungerea spre Cernişevskaia.

— Răniţii în număr foarte mare, posibilităţi ăe'. îngrijire foarte reduse.

— Tunurile anticar de orice categorie fără-efect asupra majorităţii eaţelor.

' ' ~ —.Infanteria strivită de care. •

Maximum de rezistenţă. pînă miine. . ,

— în prima urgenţă muniţie şi benzină.

La ora 16., generalii l.ascăr. Mazarini şi Sion au bpţărît ieşirea din încercuire pe direcţia sud-vest. Mişcarea trebuie să înceapă la ora 18. , La ora 16, infanteria rusă ajunge dinspre vest , la Golovski (P.C. al Div. 6), dar a fost respinsă pţin contraatac. Un atac puternic, sprijinit de care, a cucerit satul lă ora. 17,30. Trupele aflate aci s-au retras spre sud-vest la Divizia 15 Inf. —r sau spre nord, la isbuşinski. Din acest moment armata nu-a-mai avut nici o legătură radio. şi .nu s-a mai ştiut nimic de soarta generalilor Mazarini şi Lâscăr. – [1] .

în „seară; zilei armata a primit comunicarea că fiihrerul {5, acordat generalului Lascâr Mihail Frunzele de Stejar la Crucea de Cavaler al Ordinului ,-,Crucea de Fier", iar mareşalul conducător al Ţării l-a distins cu Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a II-a. ■'

în seara zilei de 22 noiembrie frontul Grupului general Lascăr s-a năruit. Numai un grup restrîns oo,.forţe. sub ordinale generalului Stănescu [Traian, comandantul infanteriei Diviziei :6-,— *n.n.]* a continuat rezistenţa, în zilele de 23 şi 24 noiembrie, ţinînd piept, cu cel mai sublim eroism, atacurilor repetate ale inamicului. La sfîrşitul zilei de .24 noiembrie, epuizînd toate posibilităţile de luptă, fără hrană, fără muniţii, fără mijloace anticar şi fără posibilităţi de retragere, generalul Stănescu a acceptat capitularea, sub condiţiile aprobate de comandamentul sovietic.

Astfel a luat sfîrşit, la 24 noiembrie, rezistenţa eroică a ultimelor unităţi din Grupul general Lascăr. 29

Restul trupelor din Grupul' general Lascăr au încercat să lase din

încercuire, în mai multe coloane :

a) *Coloana general Sion,* a pornit la 22 noiembrie, ora 21, peste cîmp, spre sud-est. După ce a traversat, în bune condiţii dispozitivul inamic, a fost tăiată în două de atacul carelor inamice, la traversarea văii Ţarița. La' trecerea peşte rîpele abrupte şi prin văile mocirloase, a pierdut aproape toate autovehiculele, tunurile şi coloanele.

În dimineaţa de 23 noiembrie, resturile coloanei (175 ofi- . ţeri, 129 subofiţeri şi 3 300 trupă), au sosit la Bol. Donşcinka unde au luat legătura cu Divizia 22 Blindată cu care au luptat tot cursul zilei pentru apărarea satului.

Fără artilerie şi fără apărare anticar au suferit pierderi grele. Lt.-col. Krueger, şeful detaşamentului german de legătură, măr- turiseşte, prin raportul său : „trupele române au luptat foarte vitejeşte". Spre seara zilei de 24 noiembrie, străbătînd din nou încercuirea sovietică, resturile coloanei general Sion au ajuns împreună cu Div. 22 Bl. germană la Cernişevskaia, unde au sufe rit noi pierderi din cauza bombardamentului masiv al artileriei sovietice.

b) *Coloana colonel [Panait] Ciupercescu,* compusă din ultimele trupe ale Diviziei 15 Infanterie a fost ajunsă de tancurile sovietice către seara zilei de 23 noiembrie şi distrusă. Foarte puţine elemente din avangardă au izbutit să se strecoare şi să intre la 27 noiembrie în liniile noastre, la nord de Bokovskaia.

c) *Batalionul I/Reg. 15 Dorobanţi,* sub comanda" maiorului Răşcănescu, s-a dirijat spre sud, ajungînd – la 26 noiembrie – după angajări cu elemente slabe sovietice, la Oblivskaia, pe Cir, cu întreg efectivul şi tot armamentul automat.

Prin năruirea frontului Grupului general Lascăr, dispozitivul Armatei 3 a fost sfărîmat pe mai mult de 80 km.

Începînd de la 23. noiembrie, situaţia armatei nu s-ar mai fi putut reface decît prin intervenţia unui grup foarte important de ■ forţe germane. Momentul propice pentru intervenţia rezervelor a. fost pierdut, antrenînd astfel distrugerea Grupului general Lascăr.

Sacrificarea lui a slujit, fără îndoială, manevrei generale urmărită de comandamentul german, dominat numai de grija , de^ a realiza condiţii optime pentru bătălia împotriva Armatei 6 germană, ₙ din regiunea 'Stalingrad, unde erau concentrate efective (circa 300 000 oameni) şi materiale speciale considerabile.

***' Divizia 1 Blindată* română a continuat să lupte izolat. Ducînd lipsa muniţiilor şi măi ales a carburanţilor, divizia începe – în noaptea de 21 la 22 noiembrie – retragerea spre sud.**

în jur de Şirkovski a întîlnit elemente adunate din Div. 5, 14 şi 15 Inf, pe care le-a adus în rîndurile noastre.

Schimbînd direcţia de mişcare, raportată Corpului XLVIII Bl.}. nu s-

a mai putut realiza întrunirea cu Div. 22 Bl. germană, pe platoul de la vest Perelazovski.

Divizia 22 Blindată, după ce s-a degajat din luptele din zona nord-vest Medvedţki pentru a încerca să facă legătura cu Grupul general Lascăr, a ajuns în seara zilei de 22 noiembrie pe platoul 6 km vest Perelazovski. Neizbutind să străbată la timp frontul trupelor sovietice ce încercuiau Grupul general Lascăr divizia revine în zona Bol. Donşcinka unde intră în legătură cri resturile coloanei general; Sion. Am văzut cum împreună s-au retras la Cernîşevskaia unde au reintrat în dispozitivul apărării noastre.

în ziua de 'ăf noiembrie trupele sovietice au fost foarte active şi la aripa. Stingă a armatei, pe frontul Corpului I Armată. în cursul nopţii au avut loc . mai multe incursiuni iar în timpul zilei au avut loc mai multe atacuri puternice sovietice contra Div. 7 şi 11 Inf. Toate atacurile au fost respinse cu mari. pierderi. O pătrundere la Bahmutin a fost respinsă prin contraatac. Detaşamentul colonel Haas, aeţionînd ofensiv, a cucerit acoperirile de la nord-est Cir. Generalul [Karl] Hollidt, comandantul C. XVII A. german, a avut cuvinte calde de laudă pentru bravura trupelor române în luptele din aecastă regiune. [III, 39 -43J.

Gruparea „Lascăr". În dimineaţa zilei acţiunea inamicului întreprinsă cu noi forţe pe frontul Diviziei 5 a silit-o la retragere spre sud-vest de V. Fominski.

Situaţia acestei divizii devine în fiecare oră mai critică.

Generalul Mazarini s-a deplasat la P3C. al diviziei sale care se retrăsese la Belosoin.

'. De acolo comunică telefonic'că şi la postul său de comandă s-a – prezentat un parlamentar sovietic cu condiţiuni mai grele.

Fiind întrebat asupra condiţiunilor a răspuns că nu poate spune la telefon.

După aceasta a revenit din nou la Golovski, comunicînd că la Belosoin au pătruns tancurile inamice-. P.C. al Diviziei 5 se – mutase la Belonemukim

Legătura cu Armata 3, La ordipul Armatei 3, îri dhniheaţa de 22.XI către orele 9, a aterizat lâ Golovski căpitanul aviator [Valentin] Stănescu, venit în misiune de legătură la acest grup de forţe. Ofiţerul a zburat cu un aparat Fiesler Storck pe ceaţă, trecînd peste liniile ruseşti.

Ofiţerul s-a prezentat imediat la P.C. al Diviziei ■ 6 unde se j găseau generalii Mazarini şi Lascăr.

Prima împresie a ofiţerului a fost atitudinea de calm şi perfecta stăpînire de sine a generalului «Lascăr.

Această-atitudine ieşea şi mai mult în relief faţă cu îngrijorarea şi neliniştea celorlalţi ofiţeri.

în momentul cînd ofiţerul a intrat în birou/generalul Lascăr *1* stătea

întins pe pat. La intrarea ofițerului acesta s-a ridicat în sus, adresîndu-i-se cu următoarele cuvinte :

„Ei, aviatorule, ia să-mi spui tu acuma ce face nepotul meu, Dan Scurtu, care este căpitan la voi în aviație ?".

Aceste cuvinte neașteptate au avut darul să producă o destindere pe fețele'pline de în-grijorare ale celor dimprejur. .

Ofițerul aviator a prezentat situația, arătînd că . este trimis – de armată pentru a comunica că toate ordinele rămîn în vigoare și rezistența trebuie dusă mai departe. Armata are nădejde în ; trupele .de' aici și nu va precupeți eforturile pentru a le veni j în ajutor.

A asigurat că trimiterea sa aici avea ca scop și să stabilească' i condițiunile pentru alimentarea cu provizii și benzină.

Generalul Lascăr a spus :

„Aceste cuvinte sînt foarte frumoase, însă mie îmi trebuiesc ajutoare, în special blindate, întrucît în situația în care mă aflu nu mai pot rezista decît pînă la 22.XI.

De 3 zile nu mai știu nimic. Corpul de armată ne-a lăsat".

— „P.C. al corpului de armată a fost atacat și 'silit să, se] retragă la Cernișevskaia" a explicat ofițerul aviator.

— „Putea să'.vină la noi" a răspuns generalul Lascăr.

După acest schimb de cuvinte, generalii Mazarini, Lascăr şi colonelul Nanu s-au retras într-un alt birou, unde după 15 minute au chemat pe căpitanul aviator Stănescu. Acesta a expus de data aceasta situaţia adevărată. Atunci, au înţeles că situaţia lor este disperată. .

Generalul- Lăseăr a' adăugat „înţeleg" (acest cuvint a fost spus pe un ton foarte calm).

Generalul Mazarini avea însă- moralul foarte scăzut. El s-a rugat de ofiţer spunîndu-i : „Te rog măcar pe noi generalii să ne scoateţi -din. încercuire, fiindcă situaţia este groaznică cînd ştim ce ne aşteaptă după ce de două Ori am refuzat să ne predăm".... i ,

Generalul Lascăr a intervenit spunînd : „Lasă aceasta la o parte. Vezi dacă poţi să ne aduci ceva după masă".

La plecare, ofiţerul aviator a luat harta cu situaţia forţelor grupului,' pe care a prezentat-o la Armata' 3 (harta se găseşte în prezent' la domnul general Jienescu).

Fiecare ofiţer din localitate a dat căpitanului Stănescu cîte o scrisoare. Mulţi şi-au încredinţat testamentul. Era o tristeţe covîr-şitoare în situaţia în care se găseau aceşti oameni.

în scrisorile lor scrise în grabă se' vedea curajul şi resemnarea cu care îşi primeau- soarta.

în mare majoritate scrisorile conţineau fraze ca acestea: „Sînt sănătos" sau „fiţi fără grijă de mine, sînt bine". „Vă îmbrăţişez pe toţi", etc.

Căpitanul Stănescu a făcut recunoaşterea' terenului pentru aterizare cu avioanele grele de transport, lîngă Golovski. Mesajul aruncat prin care a cerut amenajarea unei mari arături lîngă Golovski, nu a fost prins, astfel că nu s-a amenajat nimic.

După plecarea aviatorului, au venit ,1a Golovski toţi coman-danţii ,de – regimente de infanterie şi artilerie din Divizia 5 Infanterie. Ei au intrat în comandament. Generalul Lascăr, văzîn- du-i, le-a făcut aspre obşervaţiuni, trimiţîndu-i pe toţi la locurile lor.

Adresîndu-se colonelului Nânu, comandantul artileriei Diviziei 5'i-a spus : „Ce cauţi aici colonel Nanu ? Unde ţi-e unitatea ? Te ştiu brav ! Du-te îinediat la postul d-tale !

Dar d-ta Botezatu ?"

Colonel Botezatu a răspuns că unitatea sa este împărţită în mai multe părţi.

„De ce nu stai la locul unde ai mai mulţi oameni ?"

Datorită acestei intervenţii toţi comandanţii de regimente au părăsit postul de comandă ducîndu-se la unităţile lor.

Aprovizionări pe calea aerului. Către orele 11 zece avioane Heinkel germane, au aruncat pe terenul din apropierea Golov- skiului şi pe linia de luptă, muniţii şi benzină.

. Aceste aprovizionări nu au putut fi folosite căci paraşutele fiind lansate de la înălţime mică nu se desfăceau pînă la atingerea

pămîntului, astfel că bidoanele cu benzină s-au spart iar- muniția s-a risipit.

Către amiaza z'lei informațiile pe frontul Diviziei 5 Infanterie au devenit și mai alarmante. Generalul Mazarini s-a deplasat din nou la postul său de comandă.

De la Belonemukin s-a comunicat că pe frontul acestei divi- z'i nu mai există – rezistență organizată.

Totuși lupta continua să fie dusă de aceste resturi. Soldații s-au bătut bine.

S-au produs acte numeroase de eroism : luptători care trăgeau pînă în momentul cînd erau striviți de...care,, sau telegra- fiști 'ce raportau cu receptorul la ureche că „văd pe fereastră apropindu-se tancurile inamice".

O dată cu aceste știri s-a primit informația că Divizia Blindată care operează pe valea Țariței a fost silită dă inamic să se înapoieze către sud.

Aceste informații au avut un efect demoralizant asupra tuturor, deoarece se aștepta de la Corpul XLVI'II Blindat despresurarea grupului.

Continuarea reaprovizionării. ***Lă orele 13, 5 avioane***
„Junkers"- conduse de căpitanul aviator Stănescu, aterizează la Golovski (terenul nord -de localitate). Au fost aduse alimente, benzină și muniții.

Căpitanul aviator – după aterizare – s-a dus cu motocicleta la sud Belonemukin, pentru a întîlni pe generalul Lascăr, eâre după. indicațiile primite s-ar fi găsit la P.C. al Diviziei 5. întîlnind pe căpitanul Popescu, șeful Biroului 3 al Diviziei 5 Infanterie, i-a predat consemnul dat de armată, după care s-a înapoiat la avion, îmbarcînd 60 de răniți, care erau toți ofițeri. Au mai rămas mulți răniți neevacuați, în majoritate soldați.

Aterizarea și decolarea avioanelor s-a făcut- în condițiuni foarte grele din cauza arăturii și a ceței.

În minutul cînd avioanele decolau, rușii ocupaseră Belone- mukin- ul și înaintau spre Golovski, iar pe terenul de aterizare cădeau proiectile de artilerie..

Către orele 14,30, generalul Sion' comunică ofițerului de legătură al său pe lîngă Divizia 6,' că a venit un parlamentar care cere să se predea. Generalul Sion a cerut amînarea răspunsului pentru 12 ore.

Hotărîrea retragerii. **Între timp, situația la Golovski se înrăutățise foarte mult. Resturile din Diviziile 5, 14 și coloane de servicii continuau să se îngrămădească în localitate.**

Nici o ordine nu mai putea fi menținută. Foarte multă trupă fără comandanți și materiale stăteau fără întrebuințare umblînd de colo pînă colo.

Față cu precipitarea evenimentelor pe frontul Diviziei 5 Infanterie

şi situaţia de izolare a Grupului prin concentrarea de forţe ruseşti la sud de Golovski, cît şi faţă de mărimea dezordinii în spate, către orele 16 generalul Lascăr a chemat la Golovski pe generalii Mazarini şi Sion pentru a discuta situaţia şi a hotărî.

Consfătuirea a avut loc la ore 16,30.

Generalul Măzarini a declarat că, dat fiind că divizia sa nu mai poate opune nici o rezistenţă, hotărîrile să fie luate fără participarea .sa. (Rezoluţia domnului mareşal : „Trebuie stabilit cu preciziune acest fapt istoric. Dacă este adevărat, g-lul Mazarini este dezonorat") *.

Generalul Mazarini a părăsit încăperea unde se discuta. Au rămas să discute generalii Lascăr .şi Sion. .

Generalul Sion a examinat situaţia, insistînd asupra părţii materiale; arătînd avantajele şi dezavantajele soluţiei de a rămîne să continue rezistenţa sau de a rupe cercul spre Divizia Blindată. Nu a luat nici o hotărîre.

Generalul Lascăr a comunicat că are de la domnul general [Petre] Dumitrescu o parolă (adusă tle căpitanul aviator Stă- nesciţ): cuvîntul „Lascăr" care înseamnă continuarea rezistenţei, şi „Mihai" care înseamnă ruperea cercului şi .retragerea †.

, Á mai încercat să, ia legătura cu armata, dar nu s-a putut.

Faţă dé _ gravitatea' situaţiei, generalul Lascăr eredé că este bine- şă se rupă cercul şi să se exécúte retragerea cătrp Divizia Blindată. în calitate de comandant (se pare că este primul act de comandament) hotărăşte :

— Divizia 15 Infanterie va rupe cercul în direcţia sud-vest, către localitatea B. Donşcinka ;

— Divizia. 6 Infanterie se va retrage pe trei coloană pev direcţia generală : cota 194,5—206,6 Către Paşceanî ;

, t —ffaé vor evita drumurile, mergîndu-se peste cîmp ;

« ., ·:-se vot organiza toate unităţile răzleţe ;

— ora începerii retragerii a fos.t fixată pentru ora 20, în ziua de 22 XI 1942.

După luarea acestei hotăriri, generalul Şion împreună cu ofiţerul său de legătură, au plecat la divizie. Pe frontul Diviziei 15; în toate aceste zile,"" fusese relativ calm. Mici încercări de infiltraţiune ruseşti fuseseră respinse.; Probabil că în urma respingerii atacului dat de cele 35 care în dimineaţa de 20 XI, ruşii şi-au dat seama de

---

* Această rezoluţie a mareşalului explică, în bună măsură, ancheta de mari proporţii desfăşurată ulterior asupra aşa-zisului „caz Mazarini". Aşa cum se va vedea în continuare, nu au fost găsite „probe" suficiente pentru a susţine grava acuzaţie formulată în acest document *(n.n.).*

† în lucrarea sa, generalul P. Dumitrescu nu pomeneşte explicit de existenţa acestor „parole" *(n n.).*

valoarea rezistenței și au așteptat rezultatul acțiunii de la nord-vest.

Este de asernepea probabil că inamicul nu era în forță în fața acestei divizii, *t*

Dacă din partea inamicului a avut liniște, din cauza, lipsei de hrană însă, trupa suferea. Nu se mai primise nimic și trupele nu mai aveau asupra lor nimic. Muniții mai aveau foarte puține. •

Generalul Sion a început imediat reorganizarea mișcării de spargere a încercuirii.

Ultimele ore. **La Golovski, după plecarea generalului Sion evenimentele s-au precipitat în mod brusc.**

La P.C. al diviziei s-a .început redactarea ordinului de retragere. Micii comandanți care sé găseau cu unitățile în apropierea postului de comandă au luaț cunoștință de ordin. Nu se poate preciza dacă ordinul a putut ajunge la trupele de pe poziție. După cele petrecute, este mai probabil ca acest ordin să nu fi ajuns, deoarece legăturile telefonice cu regimentele nu mai funcționau în după-amiaza zilei.

Către orele 17, artileria inamică a început să bombardeze localitatea.

Ofițerul Comandant al companiei A.A. divizionară 'declară că în ultimele ore ale zilei de 22 XI generalul Lascăr dădea semne de neliniște. Ofițerul mai declară de asemenea că generalul ar fi mărturisit șefului de stat major, colonel [Cristea] Stă- nescu, că se va sinucide' dacă vin rușii. Pentru a-l feri cte aceasta', ofițerii stăteau pe rîndin apropierea lui.

' Atacul localității s-a dat pe întuneric, către ora -21. Infanteria sovietică s-a infiltrat prin viroagele de ia nord-vest de sat, pătrunzînd în mijlocul satului, unde a deschis focul prin surprindere.

Cum în localitate se aduseseră atîtea trupe dezorganizate, focul deschis pe neașteptate a produs 'panică. În felul acesta, satul a fost ocupat fără să se poată opune nici o rezistență.

Colonelul [Constantin] Teodorescu, care era numit prin ordinul de retragere comandant al trupelor din Golovski și se găsea în acest moment cu compania de comandă şj. Regimentul 15 Infanterie, organizase o apărare pe liziera de sud-vest a satului, trimite pe sergentul-major Manolescu la P.C., pentru a. vedea ce se petrece acolo. Era ora 21.

Sergentul-major s-a dus singur la P.C., avînd asupra sa pistolul automat. A intrat în biroul de operații unde, cînd a deschis ușa, a văzut încăperea plină de ruși. Din prezență de spirit descarcă tot încărcătorul doborînd la pămînt pe toți *cei* aflați acolo. Fuge apoi afară, împușcă sentinela și se duce la adăpostul din apropierea clădirii.

în ușa – adăpostului apare maiorul [Constantin] Deciu, șeful Biroului 3. Sergentul-major a raportat situația întreblnd : „Ce mai staţi aici, domnule maior ?" Acesta nu i-a răspuns nimic și a intrat din nou în adăpost.

Subofițerul a revenit la companie, raportînd cele întîmplate.

De generalul Lascăr nu se mai știe nimic de la orele 19 cînd a ieșit afară din birou să vadă unde se trăgea cu artileria. Este probabil ca el să se fi retras pe poziție la unul din regimentele sale unde să Ti continuat lupta. După unii, generalul Lascăr s-ar fi sinucis în adăpostul diviziei. [Informație inexactă – *n.n.]* ¾

Colonelul Teodorescu, în fruntea companiei .de' comandă și companiei *A.A.,.* strigînd „Ura" și trăgind din mers, străbate satul și reușește să iasă în cîmp. Rușii surprinși –, crezînd că esté un contraatac, s-au retras lăsîndu-i să treacă. Acest grup dei oameni a întîlnit coloana Div. 15 în retragere și s-a încolonat cu direcția sud-vest.

în. 'acelaşi timp, lă P.C. al Diviziei ij. ș-âU auzit bubuituri d.e tun și focuri de mitralieră.

Generalul Sion, ieșind afară din bordei a văzut spre Golovski trasoare de tun și mitraliere.

Căpitanul aviator Stănescu, zburînd – în dimineața de; ***23*** XI – pe deasupra zonei Golovski, a văzut localitatea arsă iar pe toate culmile înzăpezite din jurul acesteia, pete de singé pèl întinderi mari și foarte multe cadavre de oameni și cai.

Mai spre nord, la Raspopinskaia, se vedeau semne de lupte în curs.

Spre Don a descoperit cîteva coloane'de 2—300 ostași români escortați de călăreți ruși.

Retragerea Grupului Sion (noșptea de' 22/23 – ziua de .23X11 1942). Organizarea retragerii la Divizia ,15 a decurs În ordine.

Pentru ,că se credea că mișcarea de retragere- va cere mai întîi un atac, s-a organizat în capul coloanei o avangardă de tăria unui batalion cu armament anticar, 1 divizion – artilerie și, un pluton cercetași călări,

După avangardă trebuia să se încoloneze Regimentul 10 Vînători, apoi 25 Infanterie, 14 Artilerie. Se făcuse calculul că lungimea coloanei va avea circa 12 km.

După căderea Golov.ski-ului însă, a năvălit în sectorul diviziei o mulțime formată din oameni fără. stăpîn și fără nici o ordine, coloane de căruțe, mașini, tunuri grele, tunuri antiaeriene.

în fugă' lor era să treacă peste liniile Diviziei 15 Infanterie și să intre la inamic. Cu greu au putut fi oprite de unitățile Diviziei 15.

înainte de plecare, s-au prezentat -generalului Sion, colonelul Calotescu, comandantul Regimentului 10 Vînători și' colonelul Ciupercescu, comandantul infanteriei Diviziei 15,' raportîn- du-i că imediat după avangardă s-au^încolonat toți fugarii veniți de la Golovski, lungind coloana peste -30 km.

În condițiile acestea se crede că nu mai aveau timpul să se retragă înainte de ivirea zorilor.

, „ Generalul Sion a dat 'ordin să'se facă tot posibilul ca unitățile să se încoloneze. După aceasta, cei doi ofițeri s-au înapoiat la unitățile lor.

La ora 21,30 mișcarea de retragere a început pe direcția hotărîtă, orientîndu-se după busolă.

Generalul Sion, cu lt.-colonel Kriiger și cu un ofițer german și 2 soldați de la Detașamentul de legătură al Div. 15, au însoțit avangarda.

A rămas pe poziție material și armament numeros. De asemenea artileria grea, artileria a.a., materialul de transmisiuni , etc. Ele nu au , putut fi distruse în bune condițiuni pentru a nu se atrage atenția inamicului asupra pregătirilor de retragere.

La început mișcarea s-a executat în ordine și liniște, cel puțin în capul coloanei. La coada coloanei nu se știe ce s-a petrecut ; pe tot timpul marșului s-au văzut lumini de focuri și s-a auzit zgomotul detunăturilor!'.

În felul acesta s-a- ajuns în valea Țariței cînd'se lumina d#i ziuă. Trecerea Țariței s-â, făcut peste gheață în dimineața de 23 XI. S-a trecut prin două puncte. Nerespectîndu-se însă ordinea și 'distanțele,, din cauza materialului greu, gheața s-a rupt. În același timp au apărut și tancurile sovietice care au deschis 'focul asupra îngrămădirii de oameni, tunuri, mașini, căruțe care încercau să treacă. Trupele au părăsit materialul și trecînd apa s-au încolonat la avangardă.

Astfel, peste rîul Țarița nu au trecut decît avangarda și o mică parte a coloanei.' Restul s-au, .răspîndit peste cîmp.

Generalul Sion a trecut cu avangarda:

Păstrîndu-se unghiul de marș, către orele 10 din dimineața de 23 XI, "coloana compusă din „circa 3 000, oameni a ajuns la Bolșoi Donscinka.

Pe tot timpul retragerii, coloana a fost însoțită – la distanță – de patrule de cavalerie inamice de 4—5; călărești care s-au mulțumit să întovărășească coloana fără să atace, [XXVII, 16—26].

Divizia 15 Infanterie. Liniște pe frontul Diviziei 15. Inamicul avea numai patrule de contact. Pentru a cunoaște unde se află frontul în spate, . divizia a dat o radiogramă cifrată 1a.

C. 4A. prin care îi cerea să arate localitatea în care se găsește. Primirea telegramei a fost -confirmată, îgsă răspuns nu am avut cu toate că ar fi constituit o mîngîiere și o încurajare.

Către' nord-vest se auzeau bubuituri puternice de tunuri, • Iniormațiunile luate de la Divizia 6, unde se găsea- căpitanul' Angelescu ca ofițer de legătură, arată că Divizia 5 este atacată puternic. Într-adevăr pînă la ora 11 întreaga divizie este .sfărîmată, iar tancurile inamice au ocupat satul Belonemukin.

Pe timpul acestor lupte, pe la ora 10 la P.C. Divizia 15 sosește un parlamentar rus care înmînează un plic cu următprul ultimatum :

„Către Comandamentul Armatei Române,

Armata germană v-a lăsat și se retrage în dezordine., Dis-'-tragerea ei se continuă. Voi sînteți înconjurați și vă aflații într-o ■ situație fără ieșire. Pentru salvarea vieții ofițerilor și son daților români, predați-vă !

• Termenul predării pînă la 22 XI ora 18.

Răspundeţi de viaţa parlamentarilor noştri.

Locul trecerii, regiunea Verhnii Salamakovski.

Comandantul armatei ruseşti, generâl-maior Moisev.

Datâ la 22.Xi.1942."

Concomitent cu acest ultimatum se primeşte *O* radiogramâ *I* de la comandamentul Grupului' de armate „B" german prin; care general Weichs spune : „Rezistaţi ! Intervenim pentru a -vă despresura". _

Pe aerodromul ' de la Golovski aterizează două avioane amice. Domnul general Sion, în urma consfătuirii' ce â avut cu] şeful Biroului 3, âăTrăspunsul parlamentarului rus şi pleacă din| nou la Golovski.

Răspunsul dat parlamentarului' rus avea ca scop cîştigareaj de timp în speranţa unei intervenţiuni a corpului blindat ger-ij man, atlt de mult promisă. Acest, răspuns este :

„Domnul comandant,

Răspunsul îl predăm domniei voastre în ziua de 23 npiem-a brie 1942, ora 7 (oră Jiu râpei Centrale). •

Rugăm trimiteţi parlamentar la ieşirea nord Verhnii Sala-J makovski.

s Comandantul armatei române din regiune *, generalul Ioan ; Alex. Sion". (22 noiembrie 1942, ora 10).

Avioanele aterizate la Golovski âdUc cîteva alimente iar aviatorul raportează că în curjnd se va produce reacţiunea de despresurare a Corpului [XLVIII] Blindat german.

După aceste avioane ,âu mai sosit altele: care au aruncat inuniţiuni şi hrană. Impresia generală era că reacţiunea de. despresurare se apropie. Această iluzie n,a durat mult căci, către ora .12, inamicul atacă puternic Divizia 6 şi; frönínl,,.de. bătale se apropie diá'\cé în ce, mai mult spre Golovski. Domnul general Sion pleacă din nou' către ora 14 la Golovski şi se înapoiază către ;'ora' 17 cînd inamicul pătrunsese deja cu care de Supta în acest sat. Avusese grijă să anunţe prin telefop pe şeful Biroului . 3, .organizeze o .retragere; pentru- spargerea fron-tului inamic. ; . .

Sosit la această oră, comunică şefului Biroului 3 că s-a hotărît ca' Divizia 15 şi Divizia 6 să se retragă iii-Cursul nopţii, să spargă frontul inamic pentru a ajunge în zona Rusakov. Organizarea retragerli. erâ deja pregătită de şeful Biroului 3,'şi era organizatâ astfel :

— Batal II/R.10 Vinători + Grupul Cercetare + 1 divizion din Reg, 25 Artilerie avangardă.

— Compania Poliţie; Batal. I/R.25 'Inf., Batal, ţibnieri, Batal. II/R.25 Inf., divizionul artilerie din Divizia 13 şi Rég. 4 Art. 'Grea, , grosul sub ,, comanda colonel ului Ciuperceseu, Batal. I/R.* 10 Vinători şi *1* diviz'iolBgfn Reg, 25 Art. ariergardă sub comanda colonelului Caloteşcu. Mişcarea frontului prin'cîte o grupă de companie şi două secţii de artilerie.

Drumul de urmat a fost fixat;

Cota . 184,7 – Feldgr. – nord Bol. • I ionscir.ka —Xaumova evitîndu-se încontinuu satele şi drumurile.

* Titulaturile acestea bizare erau menite să păstreze secretul,' asupra identităţii marilor unităţi angajate în parlamentări *(n.n.).*

Pînă la ora 18, platoul cu cota .197.4 este invadat de maşini, artilerie grea, căruţe, oameni şi cai fugind disperaţi înspre est. Erau resturile Diviziilor 5. ,şi ;6. Au fo.stf.oprite cu, greu să nu treacă peste frontul Diviziei 15, însă panica şi 'zgomotul .erau de nedescris.

Avangarda s-a pus. în marş la ;ora 21;:. iar după ea s-au încolonat toate-resturile diviziilor; 14, 5 şi 6, Inamicul, simţind probabil încercarea noastră de retragere demascată de restul unităţilor celorlalte divizii intrate în panică, á în^it un bombardament mare dé artilerie şi brandturi asupra liniei 1, incit făcea aproape imposibilă o decroşare.

Colonelul Ciupercescu şi colonelul Calotescu se prezinttj domnului general Sion şi raportează : „Domnule general, inamicul trage grozav asupra liniei şi face imposibilă o decroşare.. Mergeţi cu bine ! Noi ne reîntoarcem la unităţile pe poziţie şi vom face tot posibilul pentru salvarea lor". Gesturi de adevăraţi eroi !

Coloana se pune în iharş şi a parcurs în linişte tot drumul, pînă la valea Ţarița. care avînd malurile abrupte â constituit un adevărat obstacol pentru trăsuri şi maşini. Din această cauză marşul a întîrziat şi către ora 4 (23 noiembrie) ajunge cu capul la circa 5 km de Bol. Donscinka şi cu coada tot în această vale. [XXIX, 497—499].

Divizia 6 Infanterie. Pe frontul Diviziei 6 Infanterie, linişte.

La ora 10 se primeşte un răspuns la radio, din partea Armatei 3 : „Rezistaţi, vă vin ajutoare".

Aflăm de la D.V.K. 107 că este vorba de' Corpul XLVIII Blindat german.

.La ora 11 aterizează un avion de recunoaştere românesc de la armată.

Dl. general Lascăr dă situaţia. reală a încercuirii.

Pilotul ne informează că pe calea aerului, vom primi ajutoare în benzină, muniţie şi hrană.

Pe front se simte lipsa de muniţi'ă, în special artilerie. *'/*

Tot timpul, începând de la 19 noiembrie 1942, se menţine o ceaţă deasă care nu permite acţiunea aviaţiei noastre şi favorizează pe inamic.

De la orele 12 apar avioane germane care lansează paraşute ţ, cu muniţiuni, combustibil şi hrană în Golovski cit şi în sectorul Beg.27 Dorobanţi, căruia îi lansează proiectile anticar.

în sat vine gruparea a III-a a.c. şi se mineză întrarea dinspre vest.

La ambulanţă avem mulţi, răniţi, iar maşinile sanitare rai s-au întors de la Perelazovski.

La ora 14 satele Belosoin şi Belonemukin sînt atacate şi ocupate de infanteria şi tancurile inamice.

. -ri iiilhitățile noastre cer întruna muniţii. Comandanţii de pe front n-au fost informaţi de sosirea parlamentarilor pentru a nu scădea moralul.

Unităţile Diviziei 6 Infanterie, rămîn încă pe vechile poziţii.

Dl. general Lascăr Mihail dispune ca toate bagajele dom- niei-Sale să fie lăsate gazdei unde a stat.

Își cheamă ordonanțele' și îi întreabă cine vrea să rămână cu el.

Aimîndouă au răspuns că rămîn împreună cu șoferul mașinii personale.

Domnul general Mazarini ține o ședință cu ofițerii H&Ma Divizia 5 și le dă la fiecare cîte un bilet de voie prin care îi autoriza să încerce scăparea din încercuire. D-să a declarat că rămîne la post atîta timp cît nu-și va pierde memoria.

Ulterior am aflat că din ofițerii care au încercat să treacă frontul (pe la Șirki) au scăpat foarte puțini.

înainte de aceasta, s-a hotărît retragerea trenurilor de luptă spre Divizia 15 care urma să încerce o spargere.

Pe la ora 12 , s-a • primit .de – către D.V.K. 107 o radiogramă semnată de generalul von [1] Weichs, prin care se promiteau ajutoare.

În după-amiaza zilei de. 22 noiembrie aiCif.țpopulația – civilă cazacă de sex masculin a fost autorizată să șe retragă împreună cu armata noastră.

înspre seara zilei de 22 noiembrie a.c., coloanele trenurilor regimentare se scurgeau în direcția est de Golovski.

La 17,30 satul Golovski es|e 'atacat dinspre vest, apoi din flancuri, adică spre nord și sud, ;de infanteria sovietică, cu mult armament automat , și brandturi.

Nimeni din comandament nu a primit ■ ordin de plecare.

. Mașina d-lui general Lascăr a fost lovită de un glonte.

Rușii se apropie cu strigăte de „Ura". în .acest moment sub- semnatul [plutonierul T.R. Valentin Dumitriu – *n.n.*] văzînd că situația devine din ce în ce mai gravă, satul fiind amenințat de încercuire, m- am agățat de camioneta de: bagaje a d-lui gdne- ral Lascăr care o pornise spre coloanele ce se -retrăgeau la est.

Satul Golovski era apărat; în 'momentul ' plecării mele de unități de jandarmi, oameni din cartier și o companie redusă din Divizia 5.

în Biroul 3 Se aflau : d-nii generali Lascăr și Mazarini și tot statul major al Diviziei 6. .

Am aflat ulterior că dl. general Lascăr, 'împreună cu dl. general Mazarini și statul major al Diviziei. 6 au plecat la Isbușinski pentru a fi în mijlocul trudelor care se aflau pe •poziție la :• comandamentul infanteriei, la dl. gênerai StănesâjS Tra'tan, care se afla în satul Isbușinski.

Cqloana de . căruțe,, tunfxri și camioane s-a îndreptat spre satul V. Șalamakovski. ¡L

Tot drumul retragerii , era presărat' de materiale, părăsit® precum .și de arme aruncate, bagaje etc.

Soldații, Eté si ofițerii au intrat în panică.

De la V. Șalamakovski s-au încolonat unități din divizii și ăstfeT .coloana constituită s-a îndreptat spre sUd-veșt-' întinzîn- du-se.pe o lungime de circă. 15 km.

/ Toată, noaptea de 22/23.XI.1942 s-a mărșăluit spre- piir.ctu! 'pefetinat pentru spăfgerea 'încercuirii.

Din cauza terenului foarte accidentat și a dimineții care se: apropia, pe măsură ce se .ajungea în valea Țariței, toate materialele,'

tunuri, maşini, camioane,, căruţe, etc; erau părăsite, fie-; care încercând să fugă cît.mai repede.

În valea; Ţariţei coloana a'¿¿âl̦ţ .atacată de flanţ! de infanteria sovietică, apoi mai tîrziu tălată şi izolată de către tancuri.

Resturile care au scăpa't din această încercuire s-au îndreptat spre satul Malăia Don.şcinka 'unde am dat peste Divizia 22; Blindată germană,' care avea misiunea să facă, legaragât cu Divi- zia 1 Blindată română. [XXX, 297—300]'

Fiihrerul sau arta ... telegramelor (22 noiembrie 1942).

Domnule mareşal, în .acord cu intenţiunile Excelenţei Voastre sînt şi eu de părere că ar fi bine ca luarea comenzii în sectorul Stalingrad de căi re d-voastră să se facă după cê situaţia actuală,« apreciată ca fiind oarecum gravă, va li lichidată *.

^Formularea lui Hitler este ambiguă, vrînd. să m^cheze acordarea învestiturii feldmareşalului von Manstein. În acele momente, Antonescu nu solicitase • preluarea comenzii Grupului de armate „Don". De altfel, la 29 septembrie 1942, colonelului Ion Gheorghe l-a fost comunicată intenţia mareşalului de. a nu prelua comanda înainte de 18—20 octombrie. Amînarea – dictată, probabil, de starea sănătăţii lui Ion Antonescu – trebuia să fie prezentată de ataşatul militar la Berlin ca o iniţiativă proprie şi nu ca o dorinţă expresă a mareşalului. La 5 octombrie 1942, colonelul Ion Gheorghe raporta că Adolf Hitler fusese de acord ca Antonescu să nu preia comanda înainte de 20 octombrie/ci numai *după căderea* Stalingradului (aproximată de fiihrer na'... 1 noiembrie. Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 733) f. 185—187) *(n.n.).*

Am încredinţat comanda îh sectorul .arătat, domnului general feldmareşal von Manstein care vă este d-voastră şi unităţilor d-voastră bine cunoscut, din campania din Crimeea.

Aştept ca -dömnul general feldmareşal Manstein să lichideze situaţia de pe frontul Donului şi din sectorul Stalingrad în cel mai scurt timp.

îmi voi permite domnule mareşal de a vă transmite propunerea mea în ceea Ce priveşte data preluării comenzii de către domnia Voastră. Cu salutări camaradereşti, Adolf Hitler. [XXXVII]

Generalul Ştefl ea adresează un nou apel disperat mareşalului (22 noiembrie, ora 15). *Un ofiţer aviator care a fost azi dimineaţă la generalul Lascăr – cOmUnică :

. Aprovizionările pe călea aerului n-au, putut sosi decît în prea mică îm¿su,rá din cauza vremii.

Bomboane [muniţii – *n.n.*] nu au decît pentru azi. „ Foarte puternic'atacaţi de care grele şi de katiuşe. '

Am repetat la comandamentul german, prin. generalul Hatiffe, cererea de ieri. [XXXVIII],

Mareşalul este de acord cu retragerea Grupării „Lascăr" (22 noiembrie 1942). La 'comunicarea d-Voastră primită astăzi 30 ora 15, vă transmit următorul ordin al domnului mareşal Antonescu: ■

1. Stabiliţi cu prepiziuné' dacă comand a în en t ul geripan a luat măsuri serioase şi suficiente pentru o redcţiune cu Şâ'năd'de *mtism* ' ces pe frontul Armatei 3..

2. În caz afirmativ, cu orice preţ şi cu orice risc trebuie

să se aprovizioneze cu muniţii Grupul generalölui Lascăr, întrebuinţînd -şi avioanele) noastre.

' 3. .Comunicaţi generalului Lascăr că a fost decorat cu „Mihai Viteazul", clasa a 2-a şi i-a. püs la dispoziţie 20 decoraţii „Mihai Viteazul", clasa a 3-a şi 30 „Virtutea Militară" clasa I.

Este rugat de domnul mareşal să. facă faţă situaţiei, cu toate ■ posibilităţile, .íöéétau salvarea onoârei Armatei 3 române.

4. *Dacă condiţiUa de !a punctele 1 şi* ***2*** *nu se pot îndeplini, după părerea domnului mareşal, este evident că forţele generalului Lascăr să nu fie lăsate în situaţia de a nu putea lupta, hi acest Căz, este mai bine pentru desfăşurarea ulterioară a operaţiunilor, a da ordin domnului general Lascăr să-şi regrupeze forţele înapoi pentru ca în acord cu forţele blindate să se poată organiza cu şanse de* ***succes****'. [subl. ns.].*

5. Rog . precizaţi care este situaţia diviziei noastre blindatei Dacă este' considerată ca compromisă sau dacă poate să-şi facă drum înapoi cu totalitatea mijloacelor.

6. Care este acţiunea Diviziei 14 Blindată germană.

7. Fiihrerul a telegrafiat că mareşalul Manştein a fost numit provizoriu la comanda Grupului [d% armate] „Don", cu misiunea să lichidele situaţia actuală, considerată ca oarecum gravă. [XXXIX]

Subşeful Marelui Cartier General, colonelul Socrate Mar- dari, crede că nemţii ne poartă „de colo, colo" (22 noiembrie 1942, orele 18,35). „Lascăr arată că trebuie luată o. hotărîre imediată. Dacă nu se ia imediat, rezistenţa şi străpungerea sînt imposibile.

S-a arătat, acest lucru şi la,fraţi (germani)".

(ora 19,13 – continuare). „Germanii vor aduce între 28—30 [noiembrie – *n.n.*] 4 M.U.

Divizia 22 blindată nu a putut face nimic.

Divizia 14 [Blindată germană – *n.n.)* nu este la A.3.

Sîntem trimişi de colo, colo.

Părerea mea e ca să se vorbească de la dvs. (Preşedinţie) mai sus' [XL], ..

încă un mesaj tardiv (generalul Ilie Şteflea, 22 noiembrie 1942) '.

*** Ordinul era destinat, în exclusivitate, generalului Ilie Şteflea şi trebuia ferit de orice indiscreţie. Pe nota care îl însoţea, generalul Arhip atenţiona : „Dl. mareşal- a ordonat la ora 19 ca acest ordin , să se comunice telefonic *în mod acoperit* [subl. ns.]". [Arh. MiAp.N., fond 948, dosar nr. 733, f. 285]. De altfel – în conformitate cu relatarea generalului Arthur Hauffe –, însuşi generalul Ilie Şteflea a confirmat, la 23 noiembrie 1942, că ordinul de rupere a . încercuirii pentru Gruparea „Lascăr" a fost dat de mareşalul Antonescu chiar dacă el a survenit prea tîrziu [v. Friedrich Paulus, *Ştalingrado,* Ed. Aldo Garzanti, Milano, 1973, p. 250]. În memoriul din martie 1945, Şteflea trece sub tăcere acest „amănunt", mulţumindu-se să menţioneze numai ordinul cifrat dat-de generalul Petre Dumitrescu Grupării „Lascăr" pentru pregătirea străpungerii *(n.n.).***

† Probabil că în răstimpul dintre prima şi a doua comunicare telefonică, colonelul Socrate Mardari a luat cunoştinţă de telegrama mareşalului ca răspuns la raportul de la ora 15 al generalului Ilie Şteflea *(n.n.).*

¬ ‡ În timp ce M.C.G. căuta' cu înfrigurare o sbluţie de salvare, soarta Grupării „Lascăr" era pecetluită. în realitate, aşa cum arăta generalul Petre Dumitrescu, şi chiar mareşalul Antonescu – ceva mai

Raportaţi iimediat domnului mareşal:

Generalul Lascăr raportează că orice întârziere face imposibilă rezistenţa, străpungerea.

Cere să i se răspundă hotărît şi Urgent; dacă poate încerca despresurarea.

Am întrebat şi comandamentul german prin Misiunea [Militară] germană. [LXI]

Feldmareşalul Wilhelm Keitel preferă funcţia de şef al aprovizionării ! (22 noiembrie 1942). ' Confirm Excelenţei – Voastre [mareşalul Ion Antonescu »— *n.n.]* primirea notei verbale referitoare la aprovizionarea trupelor române pe frontul de' Est, transmisă la Jf XI

Mai întîi aş dori însă, Excelenţă*- s&LVă dau cîteva. lămuriţi!;

Situaţia trupelor române 'pfe Îţontul de Est îmi este binecunoscută. Plîngerile prezentate în nota verbală sînt din punct de vedere al trupei îndreptăţite. Intenţiile conducerii de a aproviziona trupele noastre aliate din timp . cu cele necesare pentru iarnă, au suferit,; fcu' tpate pregătirile i atente, – repercusiunile împrejurărilor.

4 **Continuele lupte grele pentru Stalingrad şi Caucaz au impus aprovizionarea trtipâi cpmbatante în primul rînd pe socoteala frontului, pînă acum în repaus.**

Transporturile necesare, pentru menţinerea forţei combative a trupelor noastre angajate în lupte grele au fost atît de mari, încît şi materialul pentru trupele domniei' vbastre, domnule mareşal, pregătit de mult, a putut fi transportat numai în proporţii reduse, trebuind a fi de asemenea sistate, şi trenurile :de aprovizionare venind .din România. ■ .

Marile lupte izbucnite de cîteva ¡Kg pe frontul Don şi la sud de Stalingrad au agravat într-atît, problema de aprovizionare deja existentă, încît căile ferate au trebuit să fie folosite în parte pentru transportul 'întăririlor .de trupe.

(•'rod însă a putea asigura pe excelenta voastră'că situatiajl va fi redresată în. -rezistenţă a trupelor dorn- .•?
niei voastre precum si prin,.;',iBăsurile luate de fiihrer şi? conducerea mareşalului von Manstein, astfel încît să se poată faed/'| faţă cît de curtai posibil? şi cererilor pentru trupele române.

Pentru aceasta, am dispus, luarea măsurilor potrivite eerîrfd 1 ;'itifuror trupelor ggrmarie îndeplinirea datoriei da a?, ajuta caifia- ■ razilor lor de arai o români în toate privinţele.

Fiţi convins, domnule mareşal,' că. aceasta se va face. Keitel, j general-feldmareşal. [XLII]

Mareşalul Antonescu cere Berlinului ca măcar în ultimul • ceas să salveze Gruparea „Lascăr" (22 noiembrie 1942). Comunicaţi imediat [colonel Ion Ghoorghe, ataşatul militar la Berlin – *• n.n.]* la OKW ppntru fiihrerul Adolf Hitler, următoarele: ,|

1. Din – informaţiile primite de la Marelp, Cartier- General român de la Rostov, cu care am fost în tot cursul zilei de. azi în j .contact, rezultă, că Situaţia Armatei 3 română este foarte -şsr.ayă şi

---

tirziu –, ultima «ansă a grupului se pierduse la 21 noiembrie 1942 *(n.n.).* ' /

nu mai dispune de nici o. rezervă. [1] . :

2. Sîntem informați _că 4 mari unități germane sînt în de- .? plasare pe frontul acestei armate. Mi s-a comunicat însă că intervenția lor nu poată avea loc înainte de 28—30 noiembrie, deci ,; Armata? ,3 în situațialșft mai. sus, va trebui să țină încă 6—8 zile, ! ceea ʳᶜᵉ ⁱᵉ3 ᶜʳᵉᵘf o imposibilitate.

3. Generalul I .ascăf, comandantul unuit^fitp[1] de 4 divizii i încerpuite, comunică că nu ,. are îfiuniții, deși i s-au promis, și A că e ultimul ceas cînd ar putea Să încerce p ieșire din 'încercuire] cu 'oarecare .șanse-de succes. Are ordin jie la Grupul armate .„B" să rămînă pe loc și-mi cere ordine direct mie.

4. Am refuzat săl'âsau vreun ordin ipâ;- deasupra comandarrien- tului responsabil aflat la fața locului. ?

5. Dat fiind situația mai sus arătată cît și timpul mare în ' care se va produce reacțiunea forțelor în curs de concentrare, ; socotesc preferabil ca Grupul Lâșcăr să fie retras ca să constituie cu Divizia 1. Blindată română și cu Divizia 22 Blindată ger- • mană și cU pferCTffltr-c'ki:eˈisă'^r^»feKp¥...aliH a- l montul Diviziei 2.2 Blindată și pînă la intervenția pelor 4 igărf???! unități germane promise. |•ˈ

Altfel se poate «ca pînă la sosirea acestora, grupul de forțe | LaȘcăr să fie total distrus, dat fiind lipsa de' muniții, hrană și j imposibilitatea upeL aprovizionări ' masive.

6. Fac această intervenție nu din cauza enervării, pe care o produce situațiunea, ci numai, datorită țâspunerilți[i·i]·|litice,-ce am față de Țară,' cît și din dorința legtimă de a nu expune Armata 3 la o totală distrugere, ceea ce m-ar pune în imposibilitate s-o refac.

Bazat pe această' considerație, rog pe . fuhrer să. aprecieze și să;decidă. Mareșal Antonescu. [XLVIII]

23 NOIEMBRIE 1942

Jurnalul de operații al Marelui Cartier General român.

A. *imWwttrul.* [...] 2. *sîrmuta* 4 *română,* a) *Corpul VII armată.* La Detașamentul, colonel' Hlistea (Reg. 2*1* Căi. din ■ Div. 8 Cavalerie) și la Divizia 5 Cavalerie nici o acțiune din partea inamicului.

Lâ Divizia 4. Infanterie. Presiunea inamicului s-a accentuat mai mult decît în ziua anterioară- începînd din zorii zilei a fost atacată continuu din trei. părți (la dreapta, centru și si în ga).

Prin înaintarea inamicului din direcția Șanta spre Șcerbinin, dreapta diviziei , este serios amenințată să 'fie învăluită și separată de Divizia 5 Cavalerie.

Dinspre nord inamicul a acționat puternic – cu care de luptă' – Spre Sadovoie, împingînd stingă diviziei către această localitate.

, La dreapta și ..centru, inamicul a reușit la'ctic&ească mamelonul cu curba de nivel 80 (14 km sud-ost Sadovoie.) și punctul de nord-vest al mamelonului cu curba 80 (12, km șiid-est Sadovoie).

Restul diviziei (stînga) ia Lmunțevo. *'l'/*

Mai la nord-vest, inamicul[1] a atacat căi re ora 11 cu care de luptă detașamentul de legătura, • aflat pe creastă 11 km-sud-est Tundutovo,

reuşind să-l' pătrundă poziţia şi să Se îiidrepte în spatele stîngir Diviziei 4.

;b) ***Corpul VI armată.*** .Detaşamentul Korpe este atacat la ora 8 cU circa 1 regiment [1] "de cavalerie sprijinit de autobl.indaţe şi infanterie purtată.

Gruparea lt.-eol. Siminel puternic' atacată, &e la est şi nord- vest, de circa 1 batalion sprijinit de 4 eare-ide luptă ; ai acu) a^ putut fi oprit. Un divizion de cavalerie inamică este semnalat în înaintare din direcţia 4 km nord-vest ¿Col. Krasnii Geroi.

Presat de inamic, detaşamentul a fost silit să se replieze.

Către ora 14,45, detaşamentul ajunsese la sud Koropkin şi se jj îndrepta spre Umanţevo, descoperind stînga Diviziei 4, care pri- i mise ordin să înceapă replierea ordonată de armată.

Şi pe restul frontului eorpului de armată, inamicul a reluat | înaintarea în dimineaţa zilei, acţionînd cu efortul pe direcţia | Plodovit'oie—Aksai.

Forţele corpului de armată aproape nu mai contează. Situaţia!;* în acest sector s-a agravat şi mai mult în cursul dimineţii.

Către ora 10 situaţia era următoarea :

— Divizia 2 se îndrepta spre sud-vest valea Aksai ;

— Divizia 18, forţată de inamic, se replia spre aceeaşi vale ; il

— Divizia 1 [Infanterie] avea podurile de la Aksai interceptate de care de luptă inamice.

Recunoaşterile aeriene executate pînă la ora 13 au semnalat – importante coloane de cavalerie inamică care au trecut în Aksai. 1 – ocupat – şi s-au îndreptat spre vest şi sud-vest de^ valea [#]j Aksai, precum şi către sud-est, probabil cu intenţia de a încercui I Detaşamentul .Korne. .

Armata 3. Inamicul:

a) De la Grupul general Lascăr nici o ştire.

Se pare că la nord de Bokovskaia inamicul încearcă să j lărgească spărtura făcută.

b) ;fc***ÎTpul XLVIII Blindat.*** Nu se cunosc preciziuni aşupra‘ 1 acţiunii inamicului ; se semnalează doar atît că Divizia 22 Blin- ■ dată se află în lupte grele la vest Perelazovski.

c) ***Dispozitivul de siguranţă al. Corpului II armată*** pe valea'.| Cirului â fost străpuns. la! Cistiakova. Batalionul inamic cu care i de luptă a pătruns în Orehov.

La confluenţa Cirului cu valea Ţuţkan, pare că se adună i forţe importante' de cavalerie . (o – divizie ?) ; recunoaşterile aeriene'1 trimise pentru verificarea ştirii n-au văzut nimic.

d) ***La Corpul I armată.*** Divizia 9 în lupte grele pe înălţimile 7—8 km vest valea Kriuşa.

Se pare că inamicul a reuşit "să pătrundă azi pe la flancul | de sud al diviziei spre Gruşki.

Pe frontul Diviziei 11 Infanterie, un atac inamic, cu circa 3 batalioane, dat către ora 13 pe direcţia Cotelor 208,4—219 a fost respins prin foc.

e) Ascultarea radio germană a semnalat prezenţa Corpului VII Cavalerie rus la sud da Kurtovsko.i (pe Don, la gura Hoper). I

În rezumat:

— Inamicul şi-a exercitat presiunea în special asupra dreptei Corpului I armată.

— A realizat încă un cap" de pod peste Cir la Cistiakova
(din ziua anterioară mai are două : la Krasnokuţkaia şi Cernişevskaia).

— Se semnalează concentrări importante la confluenţa văilor Cirului cu Ţuţkan.

Situaţia inamicului de la dreapta Corpului I armată dă posibilitatea :

— să continue progresiunea peste Cir şi să lărgească breşa spre sud—sud-vest, sau *

— să învăluie pe la sud aripa stîngă a corpului; de armată,
concomitent cu o presiune de front.

B. *Forţele amice* ***[...] III.*** *Grupul de armate „B". Armata 4 română.*

1. Situaţia s-a agravat deoarece :

— Corpul VI armată nu a putut' rezista atacului inamic pe linia Goncearovski—Vodeno—Gnilo Aksaiskaia (ordonată de Grupul de armate „B") ; iar o nouă rezistenţă pe valea Aksai nu s-a putut realiza ; ' r

— La Corpul VII armată. Divizia 4 Infanterie a fost împinsă cu stînga spre Umanţevo, iar forţe inamice se infiltrau pe la sud de lacul Ciligir ;

— Detaşamentul Korne, aflat între cele 2 corpuri de armată, a fost silit să se replieze, descoperind stînga Corpului VII armată (D. 4 I.).

2. Faţă de această • situaţie, Armata 4 hotărăşte în dimineaţa de 23.XI, ora iO, retragerea generală spre vest, în cursul nopţii de 23/24.XI, în ideea de a regrupa şi reorganiza rezistenţa pe ' linia : cotul Donului (Topolev), pîrîul Kurmoiarski, Aksai, Kotelnikovski, Kogeşka, Novo Salski (40 km sud Kotelnikovski).

Armata intenţiona ca, lă adăpostul M.U. de cavalerie care urmau să ocupe această linie de mai sus, să grupeze :

— Diviziile 1, 2 şi 18 Infanterie în zona Maiorovski — Viselki ;

—[1] Divizia 4 Infanterie, în rezervă de armată în zona Ilinka, Tarasov (16 km sud-est Remontnaia).

Divizia 16 Moto urma să întîrzie inamicul .pe direcţia Elista—Simovniki, stăpînind comunicaţia şi trecerile peste Kanici, de la vest Priutnoie.

3. *Marele Cartier General* nefiind în totul de acord cu inten- ţiunile Armătei 4, comunică următoarele Misiunii Militare , germane :

— retragerea să''M facă numai pînă la înălţimea localităţii î Kotelnikovski, pentru a organiza o nouă rezistenţă ;

— nu este de acord cu orientarea generală a frontului' dată d de Armata 4, ,ci socoteşte necesar ca armata să realizeze o

supraveghere între. Don şi Kotelnikovski pe valea Kurrpoiarski, Aksai şi o rezistenţă cît mai puternică pe Kotelnikovski şi valea est Kotelnikovski ;

— de asemenea, nu este de acord cU misiunea dată Diviziei 16 Moto, această M.U. trebuind să păstreze Elista, pentru a bara direcţia Elista—Divnoie.

în plus, Marele Cartier General arată – că Armata 4 are – urgentă nevoie de cel puţin 1 divizie bogat dotată cu mijloace J
a. c. şi care de luptă.

4. Conform 'ordinului Grupului de armate- „B", generalul Hoth (comandantul Armatei 4 Blindate) ia sub ordine Armata 4 română şi Divizia 16 Moto germană, formînd Grupul „Hoth".

Misiunea Grupului „Hoth" este de a ţine linia actuală laskul—TundutOvo şi a acoperi flancul de nord în regiunea Aksai. De asemenea să caute să stabilească legătura cu Armata 6 germană.

5. Faţă de cele de mai sus, Armata 4 îşi modifică hotărîrea | iniţială şi oţ-donă pentru ziua de 24.XI, ca trupele să reziste pe ; liniile atinse. [...]. ■

Armata 3 română, a) ***Grupul Lascăr.*** NU mai răspunde la ⌊apel de azi noapte. Ultimul raport arată că Divizia 5 este zdrobită.

Părţi din diviziile 5, 6 şi 15 Infanterie, care au început-J retragerea spre sud-vest în după-amiaza zilei de 22.XI, au ajuns . în dimineaţa de 23.XI, la Bol. Donscinka sub ordinele generalului Sion şi au fost subordonate Corpului XLVIII Blindşt.

Printre ele se află , şi resturi din diviziile' 13 şi 14 Infanterie, uj

Pînă la ora 12,15 grosul ■ diviziilor nu sosise încă ; probabil că o mare parte din ele au fost nimicite de tancurile ruseşti, sau luate prizoniere. Armamentul greu, cu excepţia cîtbrva armeil grele de infanterie, a trebuit să fie lăsat pe teren.

Totalul forţelor sosite : 143 ofiţeri ; 125 subofiţeri.

Armament: 6 mitraliere ; 57 puşti-mitralieră ; 243 arine ; 4 aruncătoare ; 2 tunuri de 75 mm.

Cai : 1 053. ' ,

Căpitanul pilót [Valentin] Stănescu, ofiţer de stat-major; zbu- rînd în după-amiaza zilei pe deasupra Grupului Lascăr şi a satului Golovski (fost P.C. al grupului) raportează următoarele :

— satul Golovski complet distrus şi o mulţime de cadavre :

— spre nord, două coloane de prizonieri escortate de ruşi călări ;

— ofiţerul observase în dimineaţa zilei Divizia Blindată, unde a aterizat, luînd legătura cu a,ceasta şi organizînd aprovizionarea ei cu benzină ;

— ofiţerul .s-a întors rănit din misiune ;

— la înapoiere a văzut trupe de cavalerie la confluenţa văii Cir cu valea Ţuţkan şi Rusakov.

b) ***Corpul XLVIII Blindat.*** Divizia 22. Blindată germană se află în lupte grele la-vest de Peralazovski şi a cerut intervenţia Diviziei '1 Blindată în atac spre nord.

Divizia Blindată română, de la cáré nu se primise , nici o ştire în dimineaţa zilei, a reuşit să se despresoare şi să ajungă în zona Petrovka, Arsanovski.

Divizia are pierderi mari ; nu are carburanţi şi nici muniţii.

S-au luat măsuri pentru completarea nevoilor materiale şi s-a dat ordin, de, către Armata 3, să atace cit mai curînd spre nord, pentru a veni în ajutorul Diviziei 22 Blindată.

c) ***Corpul IV armată.*** Aceeaşi situaţie ca în Seara áe 22.XI ; a , brganizat două elemente cu efectiv redus. îa.. Artemov şi Kiroiev.

d) ***Córpul V armată.*** A realizat, pe Cir, cîte un detaşament de 40 oameni la Klinovoi şi Sekretovski. În curs de organizare a încă două detaşamente de cîte, 40 oameni la Grijanovski şi Varlamov.

c) *Regimentul' 354 Grenadieri german **cu 3 batalioaneioşi***

1 detaşament special se va instala pe valea Cirului de la Riabutkin la gara Porschin (sectoarele C. IV şi C.V-.Aí). $$

Í) ***Divizia 7 ' Cavalerie.*** Cu un detaşament compUs • cin 31Q oameni , 10 tunuri a.c. ; 2 mitraliere; 7 pusti-mitraliera şi 2 aruncătoare,. pe coastele 10 km nord^st Kuteinikov, barează comunicaţia Cernişevskaia, Kuteinikov.

Regimentul 5 Roşiori compus din : 140 oameni ; 1 mitralieră ; 3 puşti-mitralieră; 5 tunuri a'.c., pe creasta 1 km nord-est Veaceslavov.

g) ***Corpul II armată.*** A realizat următorul dispozitiv : Detaşamentul Zlotescu (resturi D. 14), cu : 2 plutoane la Lesnoi

Bodiaga ; 2 plutoane la Svidinov ; 2 plutoane la Krasnokuţkaia ; 2 plutoane la Ilarionov ; 1 pluton la.Sterikov.

În rezervă 3 plutoane la Fomin, recunoaşterile trimise şa ora 18.30 au găsit satul liber de inamic, care ocupa înălţimile nord de sat.

h) De la Detaşamentul Haas lipsesc informaţiuni asupra operaţiunilor din cursul zilei.

i) ***Corpul I***

armată. **în cursul dimineții, Divizia 9 se afla în situație grea pe înălțimile 7—8 km vest valea Kriușa.**

Seara, armata raportează că . nu se cunoaște situația la Corpul I armată.

***)** Intențiuni **și** ordine date de Armata-,3^,*

Intențiuni :

— păstrarea actualului front și

— continuarea organizării elementelor răzlețe și fugare.

Ordine date : ***[...]***

1. Divizia 22 Blindată germană se afla în lupte grele la vest de Perelazovski.

2. Divizia 1 Blindată română va ataca cît mai repede posibil spre Divizia 22 .Blindată germană pentru ,a-i ușură' situația.

Divizia va lua benzină de la Skobelev.

Informațiuni primite de la Misiunea Militară germană arată că diviziile 62 și 294 se vor găsi pînă mîine în zona Corpului I armată (către dreapta și centru). [XXXI, 174—184].

În Cotul Donului. Gruparea „Lascăr". în apropiere de Bol. Donșcinka ' avangarda [coloanei general Sion – *n.n.]* a surprins 6 autocamioane încărcate cu soldați ruși. S-a deschis focul, fiind distruși toți infanteriștii și 3 mașini. Restul de 3 mașini au fost capturate, încărcîndu-se cu răniți. Autocamioanele erau marca „Dodge" americane.

La vest de localitate s-a luat contact cu tancurile germane ale Diviziei '22 Blindată.

Generalul Sion s-a prezentat generalului comandant [generalul Ferdinand von Heim – *n.n.].* Acesta a arătat situația diviziei spunînd că sînt încercuiți și nu pot veni cu mult într-ajutor.

Módul cum a fost primit generalul Sion de către generalul german l-a nemulțumit. Deși generalul german se așezase jos, nu l-a invitat și pe generalul Sion și nu s-a interesat de condi- țiunile de retragere, nici de modul cum a fost efectuată aceastâ retragere.

Generalul Sion a fost profund nemulțumit de acest tratament și și-a exprimat nemulțumirea față de ofițerii din grupul de

între timp, a venit șeful de stat major al Corpului XLVIII Blindat. Acesta a ordonat *ca să se organizeze unitățile și să intre în cantonament în Bol. Donșcinka, care ' fusese cucerit în dimineața zilei , de către trupele germane.

La cerere, s-a pus la dispoziție armamentul anticar din localitate și vînători de care.

Efectivul coloanei general Sion număra 3 680 oameni din div. 5, 6, 14, 13, Regimentul 4, 5, 8 Greu, Grupul 55 Cercetare, iar din Divizia 15 un batalion constituit din : un pluton cercetași călări, 1 companie anticar, o baterie de artilerie, părți din compania de transmisiuni, poliție și ofițeri din comandamente.

Apărarea localității Bol. Donscinka. **Batalionul Diviziei ■ 15 a primit ordin ca împreună cu vînătorii de care germani să facă apărarea satului spre nord de unde se aștepta un atac inamic.**

Batalionul a ocupat poziția Ordonată. Restul elementelor au fost repartizate pe case, cu misiunea de a rezista în fiecare casă fără gînd de retragere.

Grupul de legătură german a rămas tot timpul cu comanda detaşamentului. ■'

Pe timpul instalării în! localitate, s-a constatat că aceasta nu fusese. curățită de inamic. S-au prins astfel 200 prizonieri care au fost închişi într-o casă în mijlocul satului.

În dupā-amiaza zilei, carele inamice au atacat localitatea dinspre nord. 5 care au fost distruse de compania antitanc germană.

Pe timpul nopții, carele inamice au adus pe rînd infanterie în sat. Unitățile au ținut sub foc tot timpul aceste care, pricinuind multe pierderi infanteriei inamicului.

• În dimineața zilei, ruşii au atacat, cu eâ», grele şi circa.; 2 batalioane ele infanterie. Infanteria a fost oprită dar cafelei au pătruns în sector, pentru că nu se putea acționa contra lor, deoarece compania antitanc germană se retrăsese pe timpul nopții. Kfi de; 75 mm nu a avut efect deşi -şş-aj tras de' la 50 m.

Batalionul Diviziei 15 păstrează poziția. El are pierderi-mari (din 4 căpitani comandanți de companie, fost omorîți).

Celelalte elemente au părăsit:; pfe. rînd casele şi au început să umble prin sat.

în locuința ocupată cler generalul Sión şi' elementele' de, c0p| mandă s-a organizat o rezistență la care s-'aîi raliat numeroşi, ofițeri şi ştbtdați, voluntari şi alte elemente puse cu forța în.â-iliiej ^ Lț.-colonelul éerman „Krüger (ofițerul care a raportat la comandamentul Grupului de armate „B" că trupele române s-au; luptat vitejeşte) şi. Ofițeri din detaşamentul de, legătură germani al Diviziei 15 au luat párté.'la luptă alături de ofițerii români şi au contribuit cu toată ehergia/ la oprirea elementelor fugare:;: în această luptă, lt.-colonelul Krüger á fost rănit grav dea-; supra ochiului drept şi a fost evacuat ; un soldat german a avut un braț smuls de un proiectil de tun, translatorul a avüt urecheâSj ruptă, iar , un , soldat a fost împuşcat în picior. Toți au putut fai i-'-a.cuați '.a Divizia 22 Blindată. ;

Ajutorul german. La orele 8,[11] geftieralúl Sion a raportați Diviziei 22 Blindată că este copleşit de atacul inamic şi cere| ajutor. Divizia a comunicat printr-un subofițer că ■ se va produee| ' peste o óra un atac de degajare ţţ>e' creasta vest B. Donşeinka.; dar atacul- nu s-a produs. S-a repetat cererea şi s-a promis da-j|| nu s-a realizat. :

Către orele 10,30 casa unde se organizase rezistența d® -generalul. Sion a fost 'atacată déyi; tancuri sovietice, caift/aig . pătruns în curtea/locuințe;. Tancurile transportau infanterie. Ele! ■ au fost lăsate să pătrundă, apoi |-â,/ deschis; fopul prin surprin^ dere. Toți infanteriştii au. fost omoriți; apoi, carele s-au retraşi , la 400—500 m. '

: , ***Generalul Sion dispărut.*** Ofițerii din comandamentul genei ■ .ralului Sion _ nu pot da preciziuni A. felul cum a dispariției - generalul Sion. ¿v

„După respingerea tancurilor ce pătrunseseră în curtea locu-,j inței unde se organizase rezistența, generalul Sion a plecat către

Divizia 22 Blindată.

Ofițerii din comandament au încercat să-l oprească, în-| demnîndu-l să se ducă mai bine cu mașina pe driimul recunoscut.

Nu a vrut să asculte.

Pentru că mai mulți ofițeri se luaseră după el, i-a oprit, le-ă dat ordin să se ducă fiecare la locul lui și a numit 3 ofițeri care sa-; întovărășească.'A mai fost luat și șoferul său.'

■ Căpitanul Anghelescu, caro. relatează faptul, l-a văzut dispărând-cu această grupă de comandă, pe una din Viroagele care ducea din sat către vest.

După cîtva timp, 2 -din ofițerii- care l-au întovărășit s-au înapoiat spunînd că generálul Síon a fost prins. .

Într-adevăr, mergind pe fundul viroăgei le-au apărut la un moment dat, pe mal, taiicuri și soldați sovietici carb le-au strigat : „Predai Ruminski".

• Ofițerii au fugit înapoi ; generalul Sion a făcut, același .lucru ■ dar, împiedicîndu^să, a căzut. Șoferul incercînd să»l ridice, au fost prinși ămîndoi.

Mai tîrziu, Un' soldat a povestit că a văzut – el fiind ascuns în mărăciniș – cum ruși au somat pe general să scoată mantaua îmblănită pe care i-au luat-o împreună cu căciula și i-au făcut semn lui și șoferului să se îndrepte într-p direcție pe care le-a indicât-o un rus cu mîna ...

După dispariția generalului Sión, grupul român din B. Don- șcînka a rămas mai departe să apere localitatea. Situația grupului era foarte grea, fiind încercuiți și atacați din toate părțile.

V dâtre orele 11, o companie' de recunoaștere de ,la Divizia 22 Blindată a venit pînă la Ânarginea satului. Grupul folosind această apropiere s-a retras împreuna cu această companie,. .pînă pe platoul de la vest unde lupta această' divizie și ea încercuită.

Aici mai erau numeroși ofițeri și soldați care se retăseseră din euțâtil nopții.

Comandantul Diviziei 22 Blindată a chemat pe căpitanul Anghelescu din statul major al Diviziei 15, dîndu-i următorul

— Divizia va sparge cercul în cursul nopții de 23/24 către sud-vost pentru a se retrage spre Cernișevskaia.

În zona diyizift se -găseau. 130 mașini din Divizia 1 Blindată română.

— Se vă organiza îmbarcarea trupelor române în aceste mașini și se vor încolona împreună cu germanii.

Coloana mașinilor române va fi în coadă.

Trecîndu-se la – execuție, s-a constatat că erau în loc de 135 mașini, numai 35, la-2 800 oameni.

S-a raportat situația Și comandantul german a ordonat ca cei ce nu au loc să se agațe de mașinile germane cu infanterie. Soldații români au fost admiși pe tancuri, pe afetele tunurilor și uneori chiar în camioane.

în cursul nopții s-a făcut retragerea fără incidente.

Tot drumul de la B. Donșcinka la Rusakov era presărat cu cadavre românești aruncate în grupuri de cîte 2—3 sau mai mulți, de o parte și de alta a drumului. Cadavrele șe vedeau că fuseseră jefuite și dezbrăcate complet. [XXVII, 26—30].

Coloana general Sion. Către seară, pe creasta din jurul satului apar -circa 6 * care grele ruseşti – probabil în recunoaştere, din Care au fost distruse 5 de artileria/idiviziei blindate: germane,.

O dată cu căderea întunericului, alte care ruseşti apar din nou în jurul satului şi încep să-l bombardeze în tot cursul; nopţii, producînd numeroase pierderi şi incendii.

Domnul general Sion şi şeful, Biroului 2 stau toată noaptea în mijlocul satului, dînd ordine şi controlînd executarea lor.

înaintează prin ofiţerul de legătură al armatei pe lîngă divizia blindată germană, următoarea .radiogramă către Armata 3:

„Divizîile Alba [5 Infanterie – *n.n.],* Cerna [6 Infanterie – *n.n.]* şi Calafat [15 Infanterie – *n.n.]* încercuite ; inamicul atacă, puternic la 22 noiembrie Divizia Alba distrugînd-o şi ajungînd Oh unităţi puternice de Cârte grele pînă lâ P.C. al Diviziei Cerna.

Avînd descoperită 'stînga Diviziei Cerna şi găsindu-ne ≥ în imposibilitate de a mai rezista şi din lipsă.'de muniţiuni, co-J mandanţii Cerna şi Calafat au hotărît ca în şeara de 22/23 să rupem cercul.

D dată'cu retragerea noastră s-au retras şi resturile din Alba şi alta M.U. şi au ajuns în diihineaţa. de 23.XI, la Bol. Donşcinka unde staţiqnăm.

în dimineaţa, de[1] 23.XI coloana a fost atacată puternic de care şi infanterie produdîn du-i pierderi mari în armament şi material.

, jLa Bol. Donşcinka* âm ajuns cu următoarele efective şi ma-s teriale inclusiv resturile celorlalte M.U. : 171 ofiţeri, 129 sub

ofițeri, 3 326 trupă, 1045 cai, 18 mașini, 2 115 arme, 40 puști-mitraliere, 6 mitraliere, 4 brandturi 81 [mm] și 2 tunuri.

Propunem ca aceste unități să fie trase 'înapoi și refăcute, întrucît așa cum se prezintă din punct de vedere fizic, moral și material nu pot fi întrebuințate.

Hrană nu s-a primit de 4 zile.

Rugăm comunicați în ce localitate a fost evacuat Eșalonul
2. Calafat. Comandantul- Calafat, general Sion". [XXIX, – 499]

[ ] La apelul care s-a făcut în dimineața zilei de 23-no iembrie 1942 pentru a se afla cantitatea de materiale și oamenii care s-au salvat, s-a găsit că au rămas circa 1500 oameni, jumătate fără arme și nimifc din materiale.

Nu s-a știut la început că și Divizia 22 Blindată se găsește în încercuire. De-abia în .seara zilei de 23.XI.1942 satul a fost atacat de tancuri sovietice, respinse prompt de artileria a.a. germană.

Din resturile de o,ameni s-au constituit unități sub comanda d-lui general Sion, pentru apărarea'satului.

În noaptea de 23/24 noiembrie _ 1942, Divizia Blindată germană, fără a ne înștiința, s-a' retras pe un platou la circa $3^1/_2$. km de sat, făcînd parc și înconjurîndu-se de artileria

Trupele, rdinâne rămase în sat au continuat rezistența împotriva atacurilor tot mai insistente ale tancurilor și infanteriei inamice, cu toată lipsa de armament automat și tunuri antitanc.

De-abia în dimineața zilei de 24 noiembrie ne-am dat seama că sîntem părăsiți, fără muniții, fără armament și înconjurați de tancuri și infanterie inamică.

În fața acestei situații, trupa, nemaiputînd Tezista, a început să se retragă sub ploaia de gloanțe și proiectile de tancuri, spre divizia germană.

Domnul general Sion'fiind irănit, a fost transportat' cu Un . autoturism'. [XXX, 300] ■

În Stepa Calmucă. Armata 4. Situația frontului s-a agravat și mai mult înspre dimineață.

încă din cursul nopții are loc un schimb de vederi între comandantul armatei și comandanții de corpuri de armată.

Presiunea exercitată de inamic asupra poziției de arîergardă a C.VI A. asupra detașamentului Korne și asupra stîngii C. VII A., precum și propunerile comandanților respectivi conduc comandamentul armatei să ordone :

— C.VI A. la ora'2: „în caz dacă apărarea, pe linia arier-gărzii nu se va putea menține, vă ordon a trece cu toate forțele la apărarea văii Aksai cu efort pe direcția Jutov—Kotel- nikovski".

— C.VII A. ora 2,15 : „aprob să duceți lupta pe linia pro- ' pusă : încrucișarea de- drumuri 7 km nord-est Korobkin, botul de deal 10 km sud Tundutovo,- înălțimea 8 km-est Sadovoie, apoi

* În pofida versiunilor acreditate pînă aici, generalul Sion a murit în luptă, lovit de un proiectil de artilerie *(n.n.)*.

frontul actual".

. Luați măsuri de a iimita pătrunderea inamicului pe această linie. ;

La întrebarea adresată M.C.G. (la ' ora 1,30 de . lt.-colonel Dragomir) dacă armata poate lua hotăriri care ar contrazice- ordinul drastic al Armatei 4 Blindate de a menține pozițiile, imposibil de executat, M.C.G. răspunde la ora 3 • „Luați orice măsură credeți necesară pentru a face față situației, comuni- cînd-o Armatei 4 prin ofițerul de legătură".

La ora 6—6,25 într-o convorbire cu subșeful M.C.G. acesta este de acord că -din soluțiile posibile, aceea a unei descleștări pentru reconstituirea rezistenței pe Kotelnikovski este cea mai bună.,

■ Recomandă ca grosul să nu se depărteze de Don. în cursul dimineții situația/se agravează.

— La C.VI A. rezistența aproape că nu mai contează. Apărarea văii Aksai care s-ar fi putut înjgheba dacă ar fi fost admisă la timp așa cum a propus armata nu a mai p.uțut fi realizată decît cu resturi din Divizia 18 și cu primele întăriri trimise (11/92 I și comp. 18.a.c.).

Divizia 2 Infanterie se îndrepta spre sud-vest pe valea Aksai. . ,

Divizia 18 Infanterie forțată de inamic se va replia spre. aceeași vale.

Divizia 1 Infanterie, care nu mai avea decît foarte puțini oameni din ajun, avea podurile de pe Aksai interceptate de tancurile inamice.

Localitatea' Aksai a fost cucerită de inamic. Generalul comandant raportează că ajungînd la C.Vf A. s-a dat ordin că daeă nu mai are nici o putere de luptă să vină la Kotelnikovski.

Se poate spune că frontul este deschis dinspre valea Aksai și că reluarea atacului de inamic nu va întîmpina rezistențe.

— Detașamentul Korne, atacat puternic cu care, este obligat să se replieze spre sud-vest descoperind stînga C.VII A,

— La C.VII A. stînga este atacată din 3' părți și împinsă spre Sadovoie, amenințînd centrul corpului de armată (dreapta

D. 4) care era de asemenea atacat și respins cîțiva kilometri spre nord. /

Pe la sud de Divizia 8. Cavalerie forțe inamice se înfiltrează pe sub. lacul Ciligir,

Corpul de armată nu a putut constitui rezerva do cavalerie (din D. 5 Cav.) la stînga sa. Nu mai are rezerve.

Frontul C.VII A. este amenințat din ambele părți, mai grav de la nord..' '

— La Divizia 16 Moto [germană], ariergarda de la Utta a fost bătută și inamicul înaintează spre Laşkul cu coloane motorizate, tancuri și multă artilerie.

În această situație cu frontul deschis dinspre valea Aksai, cu amenințarea ca o înaintare a inamicului spre Kotelnikovski să cadă în spatele C.VII A. (el însuși amenințat pe ambele flancuri), fără nici o rezervă la nici Un eșalon, cu clementele risipite ale' diviziilor bătute în mișcare spre înapoi, cu" legături aproape inexistente, cu rezistența complet dislocată, armata nu vede altă soluție decît să închege o

nouă rezistenţă cu elementele capabile încă . de luptă la adăpostul căreia să se poată repune în mină toate diviziile sfărîmate.

Cu puţinele forţe rămase, noua rezistenţă nu se putea reconstitui decît grefată pe Kotelnikovski, care era organizat în apărare de către armată, spre care puteau aflui eventualele- mijloace de întărire, care forma sistem cu cotul Donului acoperind totodată cea mai principală direcţie de apărare.

Distanţa pînă la aliniamentul Kotelnikovski era destul, de adîncă ceea ce convenea trupemMde cavalerie destinate să formeze' noul front, în spatele căruia să se .-poată regrupa resturile diviziilor bătute.

Neorientată asupra' intenţiunilor comandamentului superior german, deşi se ajunsese în a 4-a zi a unei bătălii ce răsturnase àdînc t-şalităţile iniţiale, fără informaţii asupra situaţiei de la, stînga să: şi cu atît mai .puţin asupra aceleia de la Stalingrad, armata răinîne la soluţia ' refacerii înapoia rezistenţei distruse. Ca atare, dă M.U. ordine cu caracter ’ de instrucţiune operativă pentru toată "operaţiunea manevrei ce trebuia să înceapă în noaptea de 23/24.XI .şi – să se desfăşoare în mai multe zile,. înş*|%p»ţ cărora armata intenţiona Să intervinâ^ pentru a înbclela execuţia în. funcţie de evenimente.

, În mare, armata îşi aduce grosul între cotul Donului, Ko- telnikovski, şi cotul Salului din zona Abamanskaia, legîndu-se la dreapta cu Divizia 16 Moto, pe a cărei rezistenţă se cofctst mfl déplin, ;earê‘ avea- să stăpînească. a 2-a. comunicaţie importantă pe care inamicul putea veni în spatele dispozitivului armatei (laşkul—Elista—Remontnoe—Simovpiki) şi care făcea sistem cu celelalte forţe ale Armatei 4 sub ordinele căreia -ţse afla.

Din această poziţie, avînd forţele cele-mai sl||§S între Kotel- nikovski şi Don (C.VI A. cu Div. 8 Cav. – căre, fusese greu încercată în linia I – şi resturile Div. 1, 2.şi. 18 înapoi) şi avînd forţele cele mai puternice la ,-çentru (garnizoana Xotelnikovsjd) şi la sud de această Idealitate (C.VII A. cu Div. 5. Cav. + 1 re-J giment cavalerie în linia I şi cu Div. 4, capabilă. încă de operaţiuni, înapoia dreptei) şi legată fiind, eu Div. 16 Moto pe care se. conta că-nu-va depăşi decît în caz extrem Elista (cînd ar fi trebuit să închidă neapărat trecerile peste Manici), armata putea ;

■— să bareze solid direcţia-Kotelnikovski—Salsk, în-căzul cînd' inamicul ar- fi înaintat pe la s’ud de Don, păstrînd poziţia pînă la sosirea întăririlor germane ânunţate ; . ■

' – să formeze pivotul unor eventuale reăcţium împotriva inamicului care; – s-ar fi dirijat cu, direcţia-generală spre sud,' reacţiuni care ar fi. revenit forţeldr, -întărire germane şi la care armata ar fi putut contribui cu rezervele ditapoia. dreptei sale şi cu Div. 16'Moto. ’

În ace'; moment, armata nu ştia -ni mia de încercuirea Sta- lingradului şi de .intenţiunilev comandamentului german de a trece la -despresurarea lui ;• de asemenea nu ştia nimic despre mersul bătăliei trupelor din Caucaz, cu care se considera totuşi solidară prin ’faptul că avea căile de comunicaţii comune, pe) care consider^ că le asigură încă suficient prin noua „sa rezis-^ tenţă, prin închiderea „în extremis” a. trecerilor peste Manici

(cu Div. 16 'Moto) şi prin paralizarea acţiunii jtoamicului din faţă spre spatele trupelor din Caucaz. , -

În după-amiaza şi – seara zilei, inamicul, contrar aşteptăriloi>;, nu adînceşte puternic pătrunderile sale.

: Acest fapt, coroborat cu informaţiuni .complementare aduse de departamentullSf legătură german; atit asupra dirijării.multora diff forţele inamice spre nord-vest Stalingrad, cît şi asupra sosirii apropiate a unor forţe de întărire destinate trecerii la - contraofensivă, conduc armata la hotărîrea ■ – de a limita executarea replierii ordonate la poziţiile¹ ce. vor fi atinse la începutul dimineţii de, 24.XI ;

— de a purcede de îndată la reorganizarea resturilor M-.U. afluite Spre înapoi, considerînd că¹ s-ar putea avea răgazul necesar pentru «ceasta.

¿Jrmător acestei hoţăriri ■ aripata, ordonă la- ora *22* (24.XI) :

.— C.VI A. să se opreascăˈ călare pe c.f. Aksai—Kotelnikovski, cu detaşamentul Korne în zona Jutov—Odradîk, asigurînd legătura eu. C.VII A. şi susţinut de cîteva , unităţi de care de luptă germane (lăsî^&COPBUÎUi de. armată latitudinea de a-şi reconstitui rezistenţa călare pe c.f. la înălţimea permisa de acţiunea sau lipsa . de acţiune a'.inamicului şi de afluirea la timp a întăririlor trimite dinapoi).

— C.VII A. pe frontul Umanţevo—Oblinoie—Keke Buluk— Godşur. : " ■ ‘

În sea-ra zilei, cartierul general ai. armatei se deplasează la Remontnaia. ’■■

Rămîne la Kotelnikovski un P.C. înaintat cu comandantul, subşeful de stat major .şi 2 ofiţeri de la .operaţii. [XXXII]

Adolf Hitler este binevoitor faţă de români şi optimist pentru soarta bătăliei (23 noiembrie, ora 3,50)

Excelenţă,

Cînd âm primit în noapte;', de 22 spre 23.XI. informaţia că viteaza Divizie 1 Blindat« română atacînd s-a- unit cu Divizia 22 Blindată, dădusem încă înainte^^ a primi telegrama excelenţei ^pâstfie-ordinul ca Gruparea „Las'căi',„ folosind acest 'drum deschis prin luptă,- să pătrundă spre sud- pentru a reciştiga legătura cu Corpul XLVIII Blindat.

Sînf convins .că. aceasta va reuşi Gfhtpării- „Lâscăr” al cărei comandant s a dovedit a fi un soldat exemplar.

Armata 6 va rezista, iar diviziile nou aduse, împreunăˈ cu Corpul I armată român, vor lovi pe inamic dinspre vest, în adîncimea flancului său.

Sînt ferm convins că – după cum s-a întîmplat deja aşa de des în lupta contra Rusiei Sovietice – vor triumfa deasupra victorilor iniţiale ale inamicului comandamentul mai bun şi trupa care e mai bună. V-aş fi deosebit de recunoscător pentru un impuls ce l-aţi da în acest sens comandanţilor d-voastră.

Păstrez o deosebită recunoştinţă generalului Lascâr, pentru atitudinea sa exemplară. În consecinţăˋ pa,¹ recompensă pentru

---

* Pe. timpul bătăliei, raporturile dintre generalii Şteflea şi Hauffe au cunoscut o înrăutăţire continuă. Tensiunea s-a declanşat la 23

deosebitele Sftle merite, i-am acordat îtMâr ieri – ca primului ofiţer al trupelor noastre aliate – „Frunzele de stejar la Crucea de Cavaler al Crucii de Fier". În alianţă ^camaraderească şi cu cordiale salutări, Adolf Hitler. [XLIV]

Bunăvoinţa nu înseamnă şi ' bună credinţă. Am onoarea a raporta că Armata 3 nu a primit şi nu a transmis un ordin al fuhrerului. care autoriza .Grupul general Lascăr să şp retragă din încercuire, nici nu are cunoştinţă 'de un astfel de ordin *.

În dimineaţa de 23.'XI colonelul Schone, şeful D.V.St., mi-a comunicat spre ştiinţă ordinul 4 203/al Grupului armate anexat în copie, către Corpul XLVIII Blindat, general Heim. Prin acest ordin se prevedea ca Corpul XLVIII Blindat să atace pentru a restabili legătura cu Grupul Lascăr, apoi să . se concentreze (împreună eu Grupul Lascăr) în zona Perelazovski, unde urma să organizeze o nouă apărare îndîrjită Din declaraţiile maiorului Busuiopeanu G'i., care îndeplinea în. ultimele zile funcţiunea de şef de stat major ăl Diviziei 15, rezultă, că în ziua de 22 noiembrie Grupul armate „B" a dat direct generalului Lascăr un ordin prin care prevedea : ^rezistaţi, intervenim ' pentru a vă despresura". Ieşirea din încercuire s-ar fi hotărît de către generalul Lascăr în după-amiaza zilei de 22.XI după ce rezistenţa Diviziei 5 Infanterie .fusese zdrobită. Ord.

---

noiembrie 1942, ora , 21, la Roştov, unde s-a desfăşurat una din discuţiile obişnuite asupra situaţiei de pe front. începută pe un ton amical, conversaţia s-a fixat iniţial asupra schimbului de telegrame Hitler—Antonesçù cu privire la soarta Grupării' „Lascăr", ceea ce – în versiunea lui Hauffe' – â condus la aprecieri elogioase ale interlocutorilor la adresa celor doi conducători: în timp ce generalul german expunea situaţia la zi, amintind şi de faptul că elemente din trupele Grupării. „Lascăr" – de fapt, „coloana general Sion" – au ajuns ia Corpul XLVIII Blindat german, • Şteflea a -avut o izbucnire nervoasă. întreru- pindu-l pe Hauffe, el a arătat că ordinul de- ieşire din încercuire a fost dat prea tîrziu, acuzîndu-l indirect chiar pe Hitler de aceasta întîrziere Patru divizii române erau' pierdute din acest motiv. Esté evident —'.aşa cum atestă şi generalul Hauffe —■ că generalul român, se găsea sub impresia puternică a faptului Că,. trimis în încercuire cu ordinul care încuviinţa ieşirea, căpitanul aviator Valentin Stănescu se întorsese cu vestea tristă că satul în care se găsea postul de comandă al generalului Lascăr era] ocupat de ruşi şi că se vedeau peste tot cadavre de soldaţi români. Tot mai nervos, şeful Marelui Cartier General român a readus pe tapet avertismentele pe care le lansase încă din septembrie la toate eşaloanele de comandă germane cu privire la situaţia precară a trupelor române din Cotul Donului. Concluzia sa. – care, de altfel, va fi împărtăşită şi de mareşalul Antonescu – era că adevărata cauză a dezastrului armatei române o constituie refuzul OKH de a asculta cererile româneşti. În replică, generalul Hauffe a contraatacat dur, punînd „bazele" viziunii germane asupra participării româneşti la bătălie. Hauffe l-a acuzat pe Şteflea că a transmis generalului Lascăr, încă din 21 noiembrie, instrucţiuni pentru străpungerea încercuirii' şi retragerea. spre sud, ceea ce, în opinia generalului german, nu 'ar fi de natură să încurajeze trupele române să reziste „cu orice preţ". Mai mult, considera acest gest drept un amestec ne justificat în actul de • comandă al Grupului de armate „B". Disputa germano-română în chestiunea responsabilităţilor pentru Stalin- grad căpăta astfel un ax de desfăşurare ce nu va fi abandonat pînă în ianuarie 1943. [Friedrich PaiAus, *Stalingrado, a cura di Walter Görlitz,* Ed. Aldo Garzanti, Milano, 1973, p. 247—250].

nr. 4 203.'dat. de Grupul armate „B", de altfel tardiv, nu a fose executat de; Corpul XLVIII Blindat, care nu a putut nici măcar apărat trupele ce împreună cu generalul Sion au izbutit prin propriile lor mijloace să ajungă la Bol. Donscinka, unde au intrat în legătură cu Divizia 22 Blindată germană. Ataçate a doua zi de inamic (infanterie şi Care de luptă) au suferit mari pierderi, trebuind să lupte singure.

. Ordinul de retragere a Grupului general Lascăr trebuia dat cel mai tirziu în seara de 21.XI, aşa cum a arătat Tpi.timp Armata 3. Comandantul Armatei 3, general de armată P. Dumi- treScu. '

Copie după ordinul Grupului de armate „B" nr. 4 203 (Secret) către Armata 3 română (spre ştiinţă).

' „Prin dvs.;; să se restabilească legătura cu, Grupul Lascăr pria atac. Atunci general Heim întărit cu Grupul LaşcJ^ va concentra Corpul Blindat (astfel întărit) în zona din jurul Pere- lazovski şi din nou se va organiza', (dispune) pentru apărarea îndîrjită. Raportaţi intenţiunile. Grupul dăparmate „B". [XLV]

Şi pentru Berlin situaţia a devenit „extrem de gravă". Pătrunderea pe frontul Armatei 3 română -s'-a adâncit foarte ; mult către sud-est, în direcţiunea Kalaci.

-~C De .asemenea pătrunderea :pe>: frontul Cjprpului VI armată se 4 apropie de acelaşi punct, unde ambele grupuri de forţe au im tenţiunea de a-şi da mina, în spatele frontului Armatei 6 • germană.

.Situaţia extrem de gravă.

Rezervele germane îndrumate către zona de bătălie sînt |_încă dpparte.

Se speră totuşi că situaţia va putea fi restabilrtar Ataşatul ,*] militar la M.C.G. german [colonei Ion GiiţOliflie, 23 noiembrie *4* 1942], [XLVI]

24 NOIEMBRIE 1942 Jurnalul de operaţii al Marelui Cartier General român.

A. *Inaimicul [...]* 2.. *Armata 4 română, a) Corpul VII armată.* La[1] Detaşamentul colonel Hristea nimic de . semnalat ; irş|| cursul zilei n-a avut contact cu inamicul.

;' , !)) *Pe frontul Divizev* g. *Cavalerie.* Către:, ora 23, inamiculi| atacă pe dmecţia Arşan—Seimen, Qblinoe ; atacul n-a reuşiţ să pătrundă în poziţie, fiind oprit prin foc de artilerie.

c) *La Divizia 4. Infanterie.* În dimineaţa izilei inamicul ajj atacat puternic dinspre Umanţevo reuşind lşă-„- respingă stînga , diviziei spre sud [...].

Către ora 9 s-au semnalat la \inatnic următoarele :

— coloana de infanterie şi-.cavalerie, circa. 5—6 escadroane,.. îndreptîndu-se dinspre' Umanţevo spre sud şi din regiunea 7 km sud-vest,Umanţevo : spre sud-est;

— infanterie transportată, circa 40 camioane,.venind dinspre Tolotkin şi Umanţevo, debarcă în regiunea unui grup de case ,| de la 3 km;'est Kosaianska.

Tot către ora 9, forţe inamice, depăşind valoarea unui batalion, venind'de la Şarkovo, au atacat dreapta div izi- i şi a obligat-o să se replieze puţin: spre vest.

Pînă în seara zileil-se pare: că inamicul a reuşit să concentreze în faţa dreptei diviziei cţrca 3—4 .batalioane motorizate şi cavalerie (aproximativ un regiment).

În prima parte a nopţii de 24/25 XI, s-au produs infiltra- ţiuni pe – valea Selian, * provocînd retragerea batalionului ; din dreapta diviziei.'

În -Cbncluzie : Agresivitatea inamicului pe f,rotitul Diviziei 4 Infanterie (la căderea serii), pe frontul Diviziei 5 Cavalerie precum şi concentrările de forţe la dreapta Diyiziei 4 Infanterie, laşa să se întrevadă că va continua acţiunea în forţă asupra Diviziei 4 Infanterie şi asupra Diviziei 5 Cavalerie.

Legătura între aceste 2 M.U.- este serios ameninţată.

d) *Corpul V I armată.* În cursul zilei, către ora 12, patrule inamice

au executat recunoaşteri spre gara Jutov.

Coloanele inamice;-cieCa 2-—3 batalioane;, au fost -văzute venim dinspre Abganerovo spre Aksai. ţ...]

4. *Armata'$ 'română,* a) De lâ Grupul Lascăr nici o ştire.

b) La; Corpul XLVIII Blindat. Divizia Blindată română în lupte grele cu -cavaleria rusă, care a atacat; de la nord spre Potrovka şi de lâ nord-vest spre Oserski.

Divizia . 22 Blindată şi Grupul general Siou. (resturi retrase de lâ'Grupul Lascăr) atacate' de cavalerie inamică:

c) În sectorul Corpului IV şi V armată,, pe. Gir, nimic important de. semnalat.

d) *La Corpul I armată.* în cursul nopţii de 23/24, au fost respinse mai multe incursiuni inamice pe frontul Diviziei 7 [Infanterie]. . '. *J* '' *H*

În dimineaţa zilei,, inamiCui a atacat pe tot frontul corpului de armată, fără a reuşi să pătrundă în.-poziţiile proprii.

Numai la Divizia 9 a reuşit în- după-amiaza zilei să pătrundă prin viroagolo de la *T* km vest Dubovski, în sectorul apărat de Regimefitul 34 Infanterie ; contraatacat, a cedat puţin din, terenul cîştigat.

B. *Forţele . amice* ***[...].***

III. *Grupul de armate „B". /..* ***J 2.*** *Armata 4 română.*

a) Replieres. ordonată de armată în ziua de 23 a reuşit. Grosul forţelor a fost;.' sustras iţa! situaţia ilrea în care-se afla. [...]

jjg c) Operațiuni și evenimente petrecute.

La Corpul VII armată. **Detașamentul colonel Hristea s-a repliat în cursul nopții pe linia și în sectorul arătate mai sus; în cursul zilei nu a avut contact cu inamicul. [...]**

Divizia 5 Cavalerie s-a repliat în cursul nopții în bune: condițiuni pe noua poziție. În cursul zilei n-a avut contact cu inamicul.

În seara zilei, la -ora 2:3, a respins un atac inamic dat pe direcția Arșan—Seimen, Oblinoe.

Divizia 4 Infanterie s-a repliat în cursul nopții pe noul front.

În dimineața zilei, către. ora. 9, inamicul a reluat atacul de la Umanțevo spre sud respingînd- stînga diviziei. [..]

Tot către aceeași oră, a fost atacată 'și dreapta diviziei, așa* cum s-a arătat în capitolul „inamicul".

Corpul VI armată. **Infanteria (D. 18 și 2 I.) dispusă pe valea Aksai între Aksai și Jestakovo.**

Detașamentul Korne, care nu primise la timp ordinul de a se opri pe linia atinsă – în seara de 23.XI, a măr.șăluit cu Regimentul Purtat (în noaptea de' 23/24) pînă aproape' de Kotelni- kovski, urmat la circa 60 km de Regimentul 4 Roșiori cu cai, dini care mai are circa 80 luptători, foare mulți cai la mînă și numai, 4 tunuri. A fost imediat alimentat și întors spre Regimentul 4 Roșiori, care a fost oprit pe locul unde ajunsese dimineața.

Către ora 17, detașamentul ajunge în zona Samcin unde ia legătura cu unitățile germane din zona Jutov 2 și a trimis un escadron spre valea Aksai.

Resturile. Corpului VI armată, care operează pe valea Aksai, s-au luat măsuri a se întări. astfel :

— la Divizia 18 Infanterie la ora 16, Batal. Inf. Uș. și Batadj II/R.92 Inf. au plecat cu tropul din gara Cilikovo spre valea Aksai [...];

— la Divizia 1 Infanterie Batal. Marș din Reg. 1 Dorob. ajuns- cu trenul în gara Cilikovo, la ora 6, a fost îndrumat la gură-, Jutov, tot cu trenul ;

— Batalionul' de Marș din; Regimentul 5 V. a plecat' cu tre»j nul din gara Kotelnikovski.;

— la Divizia 2 Infanterie, 2 baterii demrtilerie (7 piese), care:, în cursul nopții urmează a se deplasa în dispozitiv.

d) La această dată, între Don și Umanțevo nu se poate conta decît pe acțiunea micului detașament Korne, deoarece resturile Corpului VI armată nu sînt capab'le să mai opună o rezistență serioasă care și ele sînt în curs de a ocupa locurile ordonate.

Situația devine din ce în mai critică, prin faptul că stînga Corpului VII armată este iarăși'atacată și rezervele locale nu sînt suficiente spre a face față.

Aviația inamică a devenit mai activă, bombardînd și. mitrali- ind diferite puncte din front, precum și localitatea Kotelnikovski și pe comunicațiile spre vest.

În legătură cu această situație și cu perspectivele ei,'sub- șeful de stat major al Armatei 4, comunică următoarele * :

---

3 3 0 * **Convorbirea telegrafică între subșeful M.C.G., col. adj. Mardari și subșeful de stat-major al Armatei 4, lt.-col. Dragomir.**

— generalul [Herinann] Hoth (comandantul Armatei 4 Blindată) a fost ieri la Armata 4 şi a insistat asupra necesităţii de a ţine poziţiile actuale şi îndeosebi Kotelnikovski, pînă la declanşarea prin această parte a unei mari ofensive, cu forţe venite din alte părţi ale teatrului de r.ăzboi.

I s-a arătat că armata este prea slabă pentru a putea garanta actualele poziţii ; în consecinţă, generalul Hoth a îngăduit, ca în cazul cînd s-ar produce o pătrundere a inamicului prin spaţiul gol de la stînga Corpului VII armată, să se ţreplieze stînga acestui "C.A.

Intervenţia trupelor blindate germane pentru a uşura situaţia la stînga Corpului VII armată se obţine foarte greu ; «carele de luptă aflate în zonă au o acţiune cu totul autonomă şi trebuie intervenit ori de cîte ori este nevoie.

Intervenţia armatei pe lîngă Misiunea Militară germană n-a obţinut în seara zilei un răspuns satisfăcător, doar s-a spus că în nici un caz să nu replieze stînga Corpului VII armată, aceasta fiind de resortul celui mai înalt comandament german, care'nu permite principial aşa ceva.

La această întrebare, subşeful de stat major al M.C.G. a răspuns : „[în] chestiunea raporturilor şi felul cum sînteţi ajutaţi, vă sfătuiesc să faceţi intervenţiile totdeauna scrise şi cînd vi se refuză ceva să raportaţi scris M.C.G. Noi stăruim din toate puterile să fiţi ajutaţi. Pentru moment nu e posibil fiind alte nevoi mai grele. Impresia este că ruşii mînă grosul spre Kalaci, vă hărţuiesc pe voi cu unităţi de recunoaştere şi purtate".

e) Armata 4 şi-a retras cartierul la- Remonitnaia. Lucrează la Kotelnikovski un P.C. înaintat cu comandantul armatei, subşeful de stat major şi o parte din Secţia 3.

Totodată, armata a luat măsura să se trimită spre vest toate impedimentele ce nu sînt necesare pentru moment. Generalul Hoth a luat cele mai severe măsuri pentru oprirea scurgerii elementelor dispersate ale M.U. bătute.'

Armata 3 română. Derilâ Grupul general Lascăr, nici o ştire.

Corpul XLVIII ■ Blindat. Divizia 22 Blindată (cu – Grupul general Sion) şi Divizia Blindată română, în lupte cu inamicul, încercuite în zonele cunoscute.

În cursul zilei au dus lupte pentru a se despresura.

În sectorul Corpului IV armată. Elementele de pe valea Cirului nu au avut contact cu inamicul.

În zona a sosit Regimentul 354 Grenadieri german.

O recunoaştere aeriană declanşată de Armata' 3 în regiunea Tormosin a culeş următoarele infonnaţiuni ;

— la Tormosin a aterizat lîngă coloana de infanterie comandată de maiorul. Cántale Corneliu din Divizia 20 ; această coloană a fost îndrumată la Zemleanskaia ;

— maiorul Cantale raportează că coloane române de la Kotelnikovski se. îndreaptă spre cotul Donului pentru a veni la Zemleanskaia, pe şoseaua de pe malul de nord al Donului ;

•— în zona ■ Tormosin, Nij. Tijiskaia s-au văzut şi români.

Armata a luat măsuri pentru a dirija la Zemleanskaia oamenii care aparţin Armatei 4.

Cu începere de azi, Armata 3, avînd ţa dispoziţie Grupul

„ generalului Stumpfeld -şi Grupul general Spang şi elementele române în această zonă, a primit misiunea de a opri înaintarea inamicului pe linia Cir, la sud de Oserski, pînă la gara Dimi- trievna, Kadikovski, Ricicov, Demkin, Donul. [XXXI, 188—196]

În Cotul Donului. Divizia 6 Infanterie. Toată zj.ua de 24 noiembrie 1942, unităţile noastre, nemîncate de 5 Zile, au fost l din nou constituite, luînd poziţii de apărare' în jurul parcului format de Divizia [22] Blindată germană.

în dppă-amiaza zilei s-au trimis 40 soldaţi români', fără arme, la circa 10 km, pentru a amenaja o trecere peste un rîu.

în seara zilei de 24 noiembrie 1942, pe la órele 20,30, din ordinul germanilor toate maşinile româneşti existente (printre, care circa 30 maşini diin Divizia 1 Blindată română) au fost ■ golite de balast şi toţi oamenii au fost îmbarcaţi.

După pierderile inutile din satul M. Donseinka' au mai rămas circa 800 oameni.

La ora .20,30- din ziua de 24.XI.1942, toată Divizia [22] Blindată germană, apărată de care, s-a îndreptat spre satul Cerni- şevskaia: [XXX, 300]..

Divizia 15 Infanterie. Bombardamentul carelor inamice se întețește)c'u începere de la ora 1 şi capătă maximum de intensitate ; către ora 3 două tancuri pătrund în sat şi bombardează cu tunuri şi – mitraliere furnicârul de trupă adăpostit în acest sat. Domnul general [loan Sion"] cu şeful Biroului 3 umblă prin mijlocul trupei,' îmbărbătează- şi trec de nenumărate ori la 20 metri în faţa tancurilor prin bombardamente şi gloanţe de mitraliere.

Tancurile inamice se retrag şi către ora 7 situaţia era următoarea :

Satul ocupat şi apărat de trupele române. Pe creastă dinspre vest şi nord de sat circa 30 care grele inamice bombardează satul realizînd un adevărat carnagiu asupra trupelor române care înţesau acest sat.

Cu începere de la ora -7, carele devin şi mai agresive şi încep să ■ coboare pantele crestei.. Se anunţă de 3 ori situaţia diviziei blindate germană, cerîndu-i sprijinul artileriei şi tunurilor anticar. La toate intervenirile domnului general Sion se răspunde cu „bine", iar către ora 9, sosește un subofiţer german căruia i se arată situaţia gravă în care se găsesc trupele române şi se repetă cererea sprijinului de artilerie şi tunuri anticar. Subofiţerul german pleacă dînd asigurări de înfăptuirea sprijinului solicitat.

Situaţia gravă în care se găsesc resturile diviziilor 5, 6, 13, 14 şi 15 culminează cînd la ora 10 tancurile inamice sprijinite de infanterie atacă satul. Trupa românească nu mai avea decît foarte puţină muniţie de puşcă, iar panica ce intrase în ea se accentua din ce'în ce mai mult, manifestîndu-se prin părăsirea poziţiei.

Domnul general Sion, maiorul Busuioceanu, şeful Biroului 3 şi ajutorul său căpitanul Severin umbla prin linia 1 prin ploaia de proiectile şi gloanţe, îmbărbătînd trupa la luptă. Se organi-. zează plutoane ad-hoc, iar maiorul Busuioceanu încearcă să le antreneze la contraatac strigînd „Ura" şi sărind înainte. Nu este urmat de3 nimeni. Toţi ofiţerii şi trupa intraseră în panică. Domnul general

Sion le ține cuvîntări, îi încurajează, dar totul este în zadar. Toți se retrag în dezordine, iar proiectilele tancurilor ipamice și mitralierelor trag în grămadă. Se calcă numai. peste jnorți și răniți.

Către ora 11, pe linia frontului se mai găsesc domnul general Siori, maiorul Busuioceanu, căpitanul Severin și sublocotenentul Galben în timp ce tancurile și infanteria inamică se găseau în fața lor la circa 300 m. Soldatul șofer Dăscălescu stătea cu pușca' la mînă gata să-și apere generalul său.

În această situație, maiorul Busuioceanu sfătuiește pe domnul general Sion să se retragă către divizia germană și cu toții o iau pe o viroagă ce ducea către zona diviziei blindată. Maiorii* Busuioceanu mergea înainte ca cercetaș, întrucît în direcția de marș se auzeau huruituri de tancuri.

Ajuns la originea viroagei, maiorul Busuioceanu se trezește la aproximativ 30 metri cu circa 2 plutoane de ruși susținuți de un tanc greu, care încep să strige „Predai Rumînski !".

În fața acestei situații, maiorul Busuioceanu strigă către ge-. neralul său „Domnule general, rușii sînt aici ! Fugiți !", ară- ținddirecția de fugă cu. un baston ce-l purta cu el. Toți (domnul general, căpitanul Severin și sublocotenentul Galben) se întorc în direcția arătată și încep să fugă. Domnul general se împiedică și cade, iar maiorul Busuioceanu [fuge] cu rușii după el spre sud circa 2 km prin ploaia gloanțelor cu pistoale automate și dă pușcă.

După circa 200 m esté rănit la picior, însă continuă retra-j gerea astfel că reușește după 2 km marș să se depărteze de ruși care știind că au în flanc divizia blindată germană au renunțat să mai continue înaintarea.

Astfel cade la datorie generalul Sion care, numai cu ceir trei ofițeri din statul său major și păzit de șoferul credincios, rămîne ultimul pe poziție ca cel mai brav între bravi, soldat al țării..

Toată trupa românească se împrăștie în panică pe platoul; sud Bol. Donscinka și în dispozitivul diviziei blindate germane.

Maiorul Busuioceanu, cu un turism și cu doi ofițeri scăpați (căpitanul Severin și sublocotenentul Galben), merge în tabăra diviziei blindate și este . informat de către căpitanul Mastacan, ofițer de .legătură de la Armata 3, că în cursul nopții divizia germană se retrage și deci să plecăm cu ea, ceea ce s-a și făcut. Este interesant de arătat în acest istoric comportarea germanilor față de români în această zi grea și sînt semnificative următoarele atitudini : —

— lăsarea fără sprijin de artilerie și apărare anticar a unităților românești care luptă fără muniționi. pentru apărarea diviziei blindate ;

— înjurăturile adresate de mulți ofițeri și subofițeri germani maiorului Busuioceanu cînd vroia să intre în coloana lor. de mașini, cu toate că le arăta că este șeful Biroului 3 de la Divizia 15 și în mașină ard bagajele generalului său căzut la datorie și

— alungarea ostașilor[3] români, cînd în disperarea lor mare încercau să urce în mașinile germane care nu erau prea încărcate. '

Se mai adaugă lipsa de solicitudine cînd li se cerea benzină pentru mașinile românești care rămăseseră în pană.

În seara de 24 noiembrie, ora 5, divizia germană blindată se pune în marş în direcţia Mal. Donşcinka—Rusakov, iar ostaşii români rămaşi fără nici un sprijin o parte au plecat pe jos, iar alţii s-au agăţat pe maşinile germane. [XXIX, 500—501]

Ultima rezistenţă a Grupării „Lascăr", 24 noiembrie 1942.
Pupă dispariţia generalului Lascăr, trupele Diviziei 6 Infanterie au mai continuat lupta din noaptea de 22/23 XI pînă la 24.XI seara, sub comanda generalului Stănescu Traian [comandantul infanteriei Diviziei 6 Infanterie – *n.n.*], necedînd nimic din poziţia iniţială a diviziei.

Cînd au terminat ultimele muniţii, generalul Stănescu Traian a trimis parlamentari pentru predare, cu condiţia de a li se garanta viaţa. Li s-a promis.

Între ofiţeri, au fost discuţiuni, pentru şi contra predării.

Aceasta – este declaraţia căpitanului Hristescu din Regimentul 11 Artilerie, care, refuzînd să se predea,- s-a salvat din Grupul general Stănescu cu 30 de oameni şi lunetele bateriei. [XLVII]

Ordin de zi al mareşalului Ion Antonescu (24 noiembrie 1942)
Bravi soldaţi ai Armatei 3 ! .

. Generalul. Laseăr a fost decorat de fiihrerul marelui Reicb german cu- cea mai înaltă distincţiune militară germană, care poate onora un general pe câmpul-de luptă.

Mîndria mea şi a voastră trebuie să fie cu atît mai mare cu: cît generalul Lascăr este primul ofiţer aliat – din toţi aliaţii Germaniei – care – a primit această înaltă distincţie.

Gestul onorează nu numai pe generalul Lascăr, dar şi *pă* yoi toţi, pentru că generalul Lascăr numai.-rfatoritâ vouă a reuşi să înscrie în istoria armelor noastre fapte care onorează întreg neamul românesc.

Nu uitaţi că lupta pe care o duceţi este lupta pe care ne-o° ceţ s-o ducem toţi strămoşii noştri, toţi fraţii, tot Poporul' Românesc, pentru apărarea fiinţei Neamului.

Lupta este pe viaţă şi pe moarte.'

. Ori învingem -şi asigurăm propăşirea şi libertatea . copiile^ noştri, ori Neamul Românesc se va topi în mocirla pe care anarhia ruseasca a provocatro de sus şi pînă jos şi pe care sînteţi cei. mai în măsură să o apreciaţi.

Vă cer deci ca părinte şi ca şef să luptaţi pe viaţă şi pe- moarte pentru ca să învingem.

Cine nu are tăria să lupte pe loc împotriva inamicului, oriei de superior ar fi el, şi cine caută a se da înapoi în faţa. perico| lului pentru a se salvă, va muri totuşi ruşinos mai ti-rziu cu întreaga lui familie, omorît mişelește chiar în propria lui casă de inamicul învingător.

- Ţineţi socoteală că pe t eînd armata rusă şi poporul rus se zbat în cele mai mari greutăţi şi suferinţe, în cele mai mari înfrîngeri, noi am mers alături de brava armată.germană şi cu sprijinul ei frăţesc numai din victorie în victorie.

Soldatul şi ofiţerul care se descurajează la întîia lovitură puternică, primită de la inamic, nu este soldat, nu este român, nu este bărbat. ■

Au primit lovituri, au suferi® Şi murit părinţii şi străbunii noştri. De secole Neamul Românesc nu a cunoscut decît lupta pe care o duceţi voi azi, ,şi niciodată el nu a dat înapoi, nu a desperat, nu a renunţat la luptă, ci a continuat să apere cu sîngele lui glia străbună.

. Datorită acestei lupte fără. de sfîrşit, s-a făcut în timp de secole România Mare, în care .voi trăiţi liberi şi fericiţi, nu aşa cum aţi văzuţ>că trăiesc soldatul şi poporul rus, cârб-ş.6' zbat în groaznice suferinţe.

Gîndiţi-vă fiecare la ce v-am spus şi nu uitaţi că noi *cu'* toţii avem marele destin să ne sacrificăm pentru a păstra fiinţa şi onoarea Poporului Român de mîine şi să înscriem cea mai glorioasă epopee din lunga viaţă a Neamului nostru.

Vă mulţumesc'la toţi, de la generai pînă la soldat, care luptaţi călăuziţi de sfînta datorie de a învinge.

Aveţi încredere în viitor, aveţi îneTedere în conducători, aveţi încredere în voi.

Cu Dumnezeu înainte !

MAREŞAL ANTONESOT. [XLVIII]

Totuşi, mareşalul nu e mulţumit de corpul de comandă (2-l noiembrie 1942). Comunicaţi [generalul Ilie Ştefiea – *n.n.*| co-

mandanților români pînă la comandanții de batalioane, inclusiv, că frontul Armatei 3, deși atacat de forțe superioare, a fost spart în unele locuri cu oarecare ușurință, ceea ce denotă că unii ofițeri și ostași și-au pierdut cumpătul, s-au lăsat impresionați de loviturile inamicului, de care de altfel eram preveniți și nu au rezistat cu toată înverșunarea.

Bineînțeles, această observație a mea nu privește toți comandanții și soldații, pentru că au fost și unități care sub brava conducere și energia , șefilor lor, cum este cazul generalului Lascăr, nu s-au lăsat influențați și nu au părăsit cîmpul de bătălie cu toate că erau lovite din toate părțile, așteptînd cu încredere intervenția rezervelor din spate.

Această intervenție s-a făcut și ea în condițiuni grele mai ales atunci cînd trupele din linia întîi au cedat la prima acțiune inamică.

Dacă toți comandanții ar fi avut sîngele., rece al generalului Lascăr, și dacă toți ar fi rezistat pe loc chiar în cazul încercuirii, intervenția răzervei 's-ar fi putut produce în condițiuni

Să nu uite nimeni că războiul modern diferă în cîmpul tactic de războaiele trecute.

Din cauza mijloacelor mecanizate și*-motorizate, orice rupere de front dă posibilitatea inamicului să pătrundă, .ștdîne dincolo de linia I și odată ajuns' în această situație, să încercuiască forțele rămase în poziție.

Această acțiune nu este mortală pentru apărătorul care își păstrează sîngele. rece, luptă, rezistă și așteaptă cu încredere și calm acțiunea dirijată de comandanții dinapoi.

Reamintesc că un general a stat în iarna trecută 3 luni încercuit, i-au lipsit munițiile și hrana și totuși el și trupele sale au așteptat pînă în primăvară cînd retragerea apelor a îngăduit Comandamentului Superior german să intervină pentru a-l des-J presura *.

Cazuri de acestea au fost numeroase în tot lungul frontului;: german în iarna trecută.

Exemple de acestea eroice cer'comandanților noștri , de toate gradele să le urmeze, pentru că numai acei care fac față prin mintea lor, energia lor, prin spiritul de sacrificiu și disprețul de . moarte, se onorează pe ei, onorează întreaga armată și Patris&j

Numai aceștia pot să scrie epopeea eroică a generației noastre și pot asigura prestigiul nostru și cu el .drepturile totale aie Neamului.

Fiecare să nu uite că poartă în ființa lui răspunderea viițo-j rului Neamului Românesc și că un "întreg neam poate dispare pentru totdeauna, dacă comandamentul de toate treptele nu și-a făcut datoria cum trebuie să și-o facă. MAREȘAL ÂNTONESCU.; [XLVII]

Sfîrșit de bătălie ', imagini de apocalips (Armata 3).

---

* În general, participanții români la bătălia din Cotul Donului .și Stepa Calmucă consideră că în jurul datei de 25.XI acordurile bătăliei încep să se stingă. Armata română, atît cît mai rămăsese din ea, va continua luptele dar angajarea sa nu va mai cunoaște decît două momente mai importante : la Armata 3 după 16.XII, cînd în urma

Cu începere ae la' 25 noiembrie, comandamentul german trece lâ 'înjghebarea, unei noi rezistențe pe linia generală a riuluițCir. în acest scop se subordonează comandamentului Armatei 3 toate unitățile de orice armă și toate formațiunile de servicii germane din zonă, grupate sub comanda generalilor germani Stumpfeld și Spang.

în această a șaptea zi a bătăliei, au retrecut frontul firav înfiripat Divizia 1 Blindată română și Divizia 22 Blindată germană (împreună cu resturile trupelor generalului Sion) după o luptă de 5 zile izolate în încercuire, între, acest front nou înfiripat și trupele încercuite ale generalului Lascăr.

Insuccesul manevrei C.XLVIII Bl. se datorește în parte faptului că nu a izbutit să realizeze o masă mai importantă de atac, prin întrunirea celor 2 divizii de sub Comanda sa. Cauza primordială însă revine disproporției dintre redusele forțe ale
C. XLVIII Bl. și masa de atac sovietică.

Comandamentul – german nu a apreciat disproporția dintre misiunea dată C.XLVIII Bl. și posibilitățile sale operative, ceea ce constituie grava vină a acestui comandament, prevenit prin repetate rapoarte ce i-am făcut.

Singura explicație acceptabilă pentru menținerea pe loc și sacrificarea Grupului general Lascăr este credința posibilității degajării lui prin' intervenția * Corpului XLVIII Blindat. Ciști- garea celor 3—4 zile obținute în folosul ameliorării situației operative a Ai-matei 6 germană, de la Stalingrad, nu putea compensa însă lipsa ulterioară â forțelor generalului Lascăr în apărarea poziției Cirului. [III, 43],

Drumul era presărat de cadavrele românilor (Divizia 6 infanterie). În dimihâița zilei de 25 .noiembrie 1942, am trecut în
dreptul satului Rusakov, • de unde un grup de circa 60 prizonieri români au evadat, de la ruși. •

Majoritatea erau din Divizia 14, Regimentul 6 Vînători.

Toți erau desculți si dezbrăcați.

Ei ne-au povesfît"ca"nu"'âu mîncat de trei zile în timp ce soldații ruși mînpau din alimentele capturate de la noi.

Tot ei ne-au spus că răniții au fost împușcați, iar cei • ce nu puteau să se țină de,coloană, împărtășeau aceeași soartă.

Tot drumul spre Cernîșevskaia era presărat de cadavre ale ostașilor români, dezbrăcați și oribil mutilați de tancuri.

Majoritatea erau decapitați, probabil de cavalerie. _

De asemenea, pe toate drumurile erau împrăștiate materialele Diviziei 1 Blindate." .

S-a constatat că toate aceste cadavre erau ale ostașilor din Divizia"!' Blindați și ale jceior din trenurile regimentare ale„ Diviziei 14 Infanterie.

"Un' după-amiaza zilei de 25 noiembrie 1942, germanii resping pe

străpungerii frontului Armatei 8 italiene, corpurile I și II armată au suferit pierderi deosebit de. grele ; la Armata 4, între 12—23X11, cînd trupele au luat parte la tentativa de despresurare a„Armatei 6 germane execu-' tată de Gruparea ,,Hoth" și în zilele de 24—27.XII cînd armata suferă din nou pierderi mari *(n.n.).*

inamic şi .cuceresc satul Cernîşevskaia, în care am intrat seara.

Toată noaptea de 25/26 noiembrie 1942 ruşii au atacat satul cu artileria şi aruncătoare „Katiuşa".

În sat s-au mai găsit depozite de alimente româneşti caro au. fost devastată de către soldaţii noştri flămînzi.

în dimineaţa zilei de 26 noiembrie^ 1942, s-a făcut legătura cu o divizie motorizată română care venea dinspre Kutejmikov, iar resturilb de trupă şi răniţi dintre cei scăpaţi din încercuire, au fost îmbarcaţi în camioane germane şi române şi trimişi spre Kuteinikov şi Miliutinsk, unde era sediul Corpului V armată şi unde au fost triaţi şi îndrumaţi spre Kaînensk pentru instrucţie în vederea formării unor batalioane. [XXX, 301—303]

Divizia 15 Infanterie. în zorii zilei [25 noiembrie], divizia germană blindată ajunge în partea de vest a satului Rusakov şi se angajează cu inamicul pe care-l respinge în cursul zilei, pcupînd Rusakov şi intrînd în Cernîşevskaia. , |

Pe parcursul drumului între Mal. Donşcinka şi Rusakov s-a trecut prin mai multe zone acoperite de cadavre româneşti, masacrate probabil de ruşi, fie în stare de prizonieri, fie în timpul retragerii lor de la Bol. Donşcinka.

(26 noiembrie 1942). în tot cursul nopţii,. tuşii au bombardat cu artilerie şi katiuşa satul Cernîşevskaia, producînd mari pierderi ostaşilor români refugiaţi în acest sat la adăpostul Diviziei 22 Blindate germană.

Bombardamentul s-a continuat şi ziua şi: realizîndu-se 'legă-' tura cu divizia blindată română, divizia blindată germană a hotărît transportarea: răniţilor români (foarte numeroşi) către Kuteinikov unde drumul era deschis.

De asemenea s-a hotărîţ şi evacuarea trupelor române ce se-găseau la adăpostul diviziei blindate germane, tot în acest sat. [XXIX, 501—502} ,

Intîi executaţi şi apoi călcaţi de tancuri [...] De asemenea am văzîit personal tot drumul spre Cernîşevskaia, presărat cu. cadavre de soldaţi români, dezbrăcaţi şi oribil mutilaţi de tancurile care trecuseră peste ei. Cum aceste cadavre apăreau în grupuri oarecum "legula'fe se poate trage concluzia că- au fost mai înainte executaţi şi călcaţi apoi de tancuri. De • asemenea am văzut soldaţi decapitaţi. [...]

Referitor la. ineficacitatea mijloacelor noastre anticar, pot preciza că ofiţerii de la Divizia 5 şi Divizia 6 se pl-îngeau, pe cînd erau încercuiţi, că tunurile anticar de care dispuneau nu puteau scoate din acţiune tancurile ■ grele ruseşti. Am auzit spu- nîndu-se că. nici tunurile de cimp de 75 şi 100 mm „Skoda" nu aveau nici o eficacitate, deşi s-a tras în tanc pînă la ciţiva metri •de- el. [L, 307]

Domnul general von Weichs a găsit vinovatul : românii! (23 noiembrie 1942). Contrar ordinelor date de mine, sînt în curs mişcări ce seamănă a fugă, ale unor soldaţi români din regiunea Bokovskaia în direcţia sud-vest.

În consecinţă ordon :

Orice mişcare de fugă sd va împiedica fără cruţare, la caz de nevoie

făcîndu-se uz de arme. Soldaţii'români,. care vor fi găsiţi fără arme, echipament şi ordin de serviciu, retrăgîndu-se spre vest, vor fi arestaţi şi internaţi.

Comandantul teritoriului Don şi comandantul Armatei 8 italiană vor-organiza imediat un serviciu corespunzător de strîn- gerea fugarilor, situat'cît se poate ^e departe spre est. [General]' baron von Weichs [XLIX].

Cum s-a născut „cazul Stavrescu". Am bănuieli justificate că unele părţi din Divizia 14 română au părăsit, la primul atac . inamic, prea timpuriu .'poziţiile lor, fără a rezista, după cum s-a ordonat, pînă la urmă. În consecinţă, se va deschide contra comandantului diviziei [general Gheorghe Stavrescu – *n.n.]* acţiunea la Curtea Marţială.

În afară de aceasta, mi s-a raportat că soldaţi români se ₃ retrag în dezordine spre sud-Vest, parte din ei părăsind armamentul lor. Am dat ordin ca aceşti soldaţi să fie arestaţi şi] internaţi de către comandamentele germane şi italiene.

Aştept de la simţul onoarei al tuturor ofiţerilor şi soldaţilor 7 români ca de şicum înainte să combată toate simptomele de panică şi clătinarea moralului, cu mijloacele cele mai drastice, j [General] baron von Weichs. [LI].

Mareşalul Antonescu respinge acuzaţiile şi cere reparaţii pentru onoarea jignită a românilor (5 decembrie 1942). La

Nr. 34 693/B. 5 din 27.XI.1942, am onoarea a vă face cunoscut j [generalului Ilie Şteflea – *n.n.]* că domnul mareşal Antonescu , a luat cunoştinţă de adresa Grupului de armate ,,B", transmisă j prin Misiunea Militară germană din România, prin care cere] trimiterea în faţa Curţii Marţiale a comandantului ■ Diviziei 14 Infanterie.

Sînteţi autorizat să răspundeţi în numele domniei sale că ⌊în ce priveşte hotărîrea asupra modului de comportare a comandantului Diviziei 14 Infanterie în îndeplinirea misiunii avute în cadrul Corpului II armată, o va lua domnia-sa pe baza ⌊cercetărilor ce se vor face de către Armata 3 şi de către Marele r| Cartier General român şi nu pe bază de impresiuni.

Domnul mareşal cunoaşte care era situaţia la Armata 3 şi a M.U. din linie, deci şi pe aceea a Diviziei 14, atît înainte de | ofensiva rusească cît şi pe timpul desfăşurării ei.

De asemenea, domnia-sa cunoaşte atît felul cum s-au luptat ' M.U. ale acestei armate, cît mai ales condiţiunile nenorocite în care au fost nevoite să lupte.

În aprecierea pe care domnia-sa o face asupra modului cum trupele noastre şi-au făcut datoria, ţine seama mai ales ⁱ de modul cum au luptat M.U. germane: Divizia* 22 Blindată şi Grupul Simons ca şi celelalte întăriri trimise care nu au putut nici respinge şi nici opri atacurile masive ale carelor de luptă

sovietice. La aceasta se. adaugă şi mărturisirea' lt.-colonel Krüger, ofiţer german de legătură pe lîngă Divizia -15 Infanterie, care prin raportul său din 24.XI.1942 către D.V.St. arată că „trupele române au luptat în ultimele zile foarte vitejeşte".

În cazul cînd la comandamentul Grupului de armate „B" s-a putut face o impresie defavorabilă unităţilor noastre, cauzele şi răspunderile

trebuiesc căutate nu jos, ci sus.

Domnul mareşal în repetate rînduri a atras atenţia la OKH prin ataşatul militar român la Berlin şi la Grupul de armate „B" prin Misiunea Militară germană din România, asupra posibilităţii unei ofensive în sectorul Armatei 3 şi a pericolului ce-l prezintă din. cauza lipsei de rezerve. S-a împotrivit de asemenea la lărgirea sectorului acestei afmate prin introducerea Diviziei 7 Infanterie din rezervă în locul unei divizii italiene.

La aceasta se mai adaugă şi insuficienţa muniţiilor. După 6 ore de luptă trupele noastre au rămas fără muniţii.

în aceste condiţiuni imposibile în care trupele româneşti au fost silite să se bată cu forţe .inamice de care covîrşitoare, concluzia care trebuieşte trasă este că aceste trupe s-au luptat foarte bine, au ştiut Să-şi facă datoriă şi de data aceasta ca şi în tot cursul războiului, pe timpul căruia, de la Prut şi pînă la Volga, au cîştigat cu sîngele' lor victorii şi prin actele şi morţii lor dreptul la cinstirea şi eiogierea comandanţilor lor români şi germani.

În încheiere, domnul mareşal îşi rezervă dreptul ca în afară de cele arătate mai sus, după ce vor fi adunate toate datele, să- ceară reparaţiuni pentru onoarea morţilor – noştri care au căzut la datorie.

Urmează, ca Marele Cartier General să facă cercetările necesare spre a se putea da un răspuns categoric privitor la cazul Diviziei 14, semnalat de adresa Misiunii [¡Militare] germane. [LII].

Hitler devine conciliant (11 decembrie 1942). Colonelul Schöne, şef D.V.St., cu nr. 1 857/942 aduce la cunoştinţă că potrivit unei instrucţiuni a führerului, domnul general baron von Weichs retrage cererea sa de a se f#ce cercetare judiciară împotriva comandantului Divizei 14 Infanterie. [LIII].

Cauzele adevărate ale distrugerii Grupării „Lascăr" (Armata 3 către M.C.G., 8 decembrie 1942). La . ordinul dvs. telefonic,, am onoarea [general-Petre Dumitrescu – *n.n.]* a . raporta :

1 Legătura terestră cu Grupul general Lascăr a fost întreruptă în dimineaţa , ţip,,20.XI.

2. în zilele?,dg,-20 şi 21.XI a fost cşâţă deâşă.e.u burniţă, care a' împiedicat lucrul aviaţiei. în- ziua de 22.XI ş-a. putut zbura: cu mari greutăţi,,;.' §

3 S-au. transportat aero în ziua de 22.XI :

a)'Prin Escadrila română nr. 105 transport greu 5 000 kg, benzină şi'5 0ÖÖ kg alimente ; s-au evacuat 55'' răniţi." '

b) Prin aviaţia germană :. 2,000 ■ kg benzină, 6"ÖQÖ kg •aii-* mente .şi 25 tpiie muniţie._ Deci în total 7 M:C. benzină, 11 tone-alimente şi 25 tone muniţie.

4. Xecesar în apîövMÖjaari :

Benzină cantitatea totâlă circa 40 MC, subzistenţe zilnice circa 21 tone (socotit 35 ţip raţii a cîte .OţiflO* kg), muniţii .(infan-'i terie şi artoerieM|feqi<? 360 tone. S-a ■ socotit ca minim necesar i zilnic 100 loviturі ,,75 anm, 80 loviturі.. IQ0 mm , anticar şi o optime dotaţia infanterie. * .

5. Transporturile aero, la. Grupul, .general Lascăr erau în funcţie de starea vremii, nedispunînd de aeroporturi instalate şi pentru zboruri fă^nvizibilităte..

6. Condiţiunea primordială a unei rezistenţe îndelungate din partea Grupului generai Lascăr ar fi fost dotarea -.cu. mijloace .eficace anticar .cie tare .nu a dispus.

•în ziua de: 22.XI dispozitivul Diviziei; 5 Infanterie a fost) străpuns de carele rUşeşti ceea ce a dus la prăbuşirea, rezistenţei Grupului Lascăr. în plus, era imperios necesar, ca Grupul gene-i ral Lascăr. să ia din timp un dispozitiv în arici prin restrîn- gereá frontului. -•

Grupul de armate „B" nu a admis însă să se restringă frontul [LIV].

1

Generalul Ilie Şteflea către mareşalul Ion Antonescu (26 noiembrie 1942). Aiii onoare a raporta domnului mareşal urătoarele :

1. Interceptarea liniei de aprovizionare a Grupului general. Lascăr a fost realizată de inamic la 20 noiembrie, ora 8, cînd acesta a ocupat Perelazovski cu care de luptă şi infanterie transportată.

Încercuirea completă a grupului cu forţe mai importante, pare să nu fi avut. loc decît în seara zilei de 20.

Măsurile luate de comandamentul, german au fost următoarele : *d*

a) Să iptace în ziua de 21 noiembrie cu Divizia 22 Blindată în direcţia Perelazovski spre a deschide linia de aprovizionare a Grupului general Lascăr.

Acest atac nu s-a mai executat deoarece divizia fiind atacată de forţe inamice superioare, a dus în tot cursul zilei de 21, lupte grele de apărare pe linia Bol. Donscinka—Sovhoz 86.

•b) Să concentreze – după comunicarea generalului Hauffe – 3 divizii germane (Divizia 298, Divizia – 6 Blindată şi încă o divizie), în spatele Corpului I Armată, cu 'care să se atace spre est, pentru despresurarea Grupului Lascăr. , '

Poziţia, acestor forţe în spaţiu şi data cînd ele ar fi putut să intervină n-au putut fi precizate de către Misiunea Militară germană.

Primele elemente ale acestor forţe n-au putut fi angajate înainte de 25 noiembrie.

2. Aprovizionarea pe calea aerului â., Grupului general Lascăr a început la 22 noiembrie cînd s-au .transportat 25 tone de muniţiuni, 5 tone benzină şi 5 tone hrană.

La 23 şi 24 noiembrie, din qauza eeţii, nu s-a mai putut continua reaprovizionarea şi nici comunica eu generalul Lascăr.

La 25 noiembrie recunoaşterile aeriene trimise în zona grupului au raportat semne de luptă în cîteva puncte.

În seara zilei s-au luat măsuri pentru ca la 26 noiembrie să se-reînceapă reaprovizionarea elementelor care încă rezistau.

Recunoaşterile trimise la 26.XI pentru a 'identifica locurile unde trebuiau aruncate muniţiile, hrana şi pansamentele nu au mai observat nimic.

3. N-U s-a putut comunica generalului Lascăr că a fost decorat cu [ordinul] „Mihai. Viteazul", clasa a II-a şi nici că i S-au pus la dispoziţie decoraţii pentru ceilalţi eroi, deoarece în ziua de 23.XI.

n-a mai răspuns la apel.

4. Din aceleaşi motive, nu i s-a mai putut comunica nici" ordinul de retragere.

- De. altfel, Grupul general Lascăr se afla subordonat Corpului XLVIII Blindat german * căruia fiihrerul îi dăduse ordin să comunice generalului Lascăr ordinul de a ieşi din încercuire.

* Probabil că nici Corpul XLVIII Blindat n-a mai putut trans-, mite, la timp, ordinul primit.

5. Divizia 14 Blindată germană n-a acţionat niciodată în sectorul Armatei 3 română.

Ea pare să fi avut numai misiunea de a asigura stînga Armatei 6 germană.

În dimineaţa zilei de 25 noiembrie, resturi din această divizie luptau încă în grupuri izolate la est de Don, între, văile Donskaia—Ţarita şi Mişkova.

* De la această dată, nu s-a mai primit nici o comunicări (informaţiuni de '.a Misiunea Militară' germană). [LV].

Despre „cazul" general Mazarini şi alte chestiuni de morală. [...] Armata [3] crede că asupra declaraţiei atribuită generalului Mazarini †, informaţiunile cele mai preţioase ar putea_ fi date de., colonelul Teodorescu, comandantul Regimentului 15 Infanterie şi cum Marele Stat Major deţine atît declaraţia acestui ofiţer cît şi pe aceea a sublocotenentului Mocanu Constantin ‡ din Compania 5 Transmisiuni, am onoarea a raporta domnului mareşal părţile, din declaraţiile acestor ofiţeri care sînt în legătură cu a'ct, vitatea şi atitudinea generalului Mazarini, în timpul luptelor de la 19--23 noiembrie.

a) *Extras din declaraţia colonelului. Teodorescu :*

— Pentru ziua de,20.XI.1942 :

„Pentru că nu mai exista legătura cu C.V A., domnul general Lascăr a chemat la comandamentul Diviziei 6 Infanterie pe dî; general Mazarini (comandantul Div. 5 I.) şi dl general Sion (comandantul D.15 I), cu care, a discutat situaţia şi au'ajuns la concluzia că trebuie să rămînă pe poziţie".

„La consfătuirea § care a avut loc, pentru a da răspuns parlamentarului, au luat parte :

---

* Ulterior, din dispoziţia -personală a lui Adolf Hitler, comandantul acestei mari unităţi, generalul Ferdinand von Heim, a fost judecat, găsit vinovat pentru incapacitatea de a riposta atacului sovietic, şi şters din cadrele Wehrmachtului. Manfredi Kehrig considera că verdictul în cazul lui von Heim a fost compensaţia oferită de fuhrer conducerii române pentru pierderea; Grupării „Lascăr". Oricum, partea română a rămas la convingerea că nu un comandant de corp a fost vinovat de dezastrul din Cotul Donului! *(n.n.).*

† Prezentă şi în acest volum la descrierea zilei de 22 noiembrie 1942. Se făcuse afirmaţia că Mazarini ar fi refuzat să mai participe, alături de generalii Sion şi Lascăr, la luarea! deciziei de străpungere a încercuirii *(n.n.).*

‡ Aceste declaraţii au fost luate de M..C.G. a doua zi după internarea celor 2 ofiţeri în Spitalul [de] Cruce Roşie. nr. 2, Rostov.

§ Episodul relatat s-a desfăşurat în ziua de 21 noiembrie 1942 *(n.n.).*

— D-nii : general Mazarini, general Lascăr, general Sion, colonel Teodorescu C-tin (comandantul R.15 D.), colonel -Iancu- lovici Alexandru (comandantul R.23 A.), lt.-col. Stănescu Cristea (şef de stat major D.6 I.) şi ún căpitan de stat major (probabil de la D.5 I., nu-i cunoaşte numele).

La cererea de capitulare, făcută de ruşi,, toţi hei de mai sus au răspuns, individual, că nu se vor preda ci vor continua lupta, orice s-ar întîmpla.

Parlamentarului (ţinut în maşină, legat la • ochi) i s-a dat următorul răspuns scris :

Înţelegem să ducem lupta pînă la capăt, fiindcă aşa cere onoarea militară..

Semnat: general Mazarini".

Pentru ziua de 21 noiembrie 1942, colonelul Teodorescu declară la pag. 5 : .

„Atacul s-a continuat foarte puternic la stînga Div.5 Inf., sprijinit de multe care de luptă. Stînga D.5 I. a fost nevoită sa se replieze pe înălţimile est valea Ţarişa, unde inamicul a fost

Pentru • că transmisiunile nu mai funcţionau, s-au adunat comandanţii de divizii pentru consfătuire şi au hotărît ca să se spargă cercul în direcţia sud-vest, pentru a face' legătura cu trupele române, ce" se bănuiau la sud-vest Perelazovski".

Şi măi departe :

„Pe baza informaţiei dată de căpitanul aviator *, s-a hotărît , ca cele 3 divizii să se retragă spre sud-vest, spre a se uni cu Div.l Bl. S-au dat direcţii de retragere pentru fiecare divizie.

* **Probabil o eroare de date, deoarece căpitanul aviator Valentin Stănescu a aterizat la Golovski la 22.XI, nu la 21.** ***XI*** *(n.n.).*

Pentru Divizia 6 Infanterie, s-a hotărît ca I/R.15 D, plus elementele neîndivizionate să atace spre Sirkovski, pe care să-l] ocupe, formînd un centru de rezistență, pivot de siguranță pena tru gros".

Generalul Lascăr şi generalul Mazarini au atras atenția colóL nelului Teodorescu asupra importanței operației ce ■ trebuia sa execute cu elementele R.15 D., pentru salvarea diviziilor – încer-4 cuite.

,'.Operațiunea nu s-a executat pentru că între timp s-a primit un ordin (radiogramă) de la Armata 3, pentru ca grupul să rămîna pe loc".

Pe'ntru.-ziua de 22 noiembrie :

„În dimineața zilei inamicul continuă atacul. D.6 I. a rezisa taț pe,.pozițiile sale.-

Divizia 5' Infanterie, unde' inamicul a făcut. efortul (atacul sprijinit de mai multe care de luptă), a fost nevoită să se r&| plieze din nou, la sud şi vest de Belosoin.

Care de luptă inamice au pătruns şi pe înălțimile sud Belo-nemukin ; o parte din ele s-au îndreptat spre Isbușinski". *-m*

La pagina 12 colonelul Teodorescu arată că a văzut ultima dată pe generalul Lascăr şi pe generalul Mazarini în ziua de 22. XI. 1942, ora 15, cînd a primit ordinul de ieşire din încercuire *(scris,* însă distrus în timpul retragerii), în calitate de comandant^ al avangărzii.

Nici cu această , ocazie colonelul Teodorescu nu dă nici cei[2] mai neînsemnat indiciu care să atestė divergența de păreri, lipsa de solidaritate sau, fuga • de răspundere ale generalului Mazarini.

' Din contră, din tot ceea ce a declarat colonelul. Teodorescu^ rezultă clar .că ambii generali au acționat "tot timpul într-un acord desăvirşit.

b) *Extras din declarația sublocotenentului Mocanu Constantin.*

Pentru ziua de 19 noiembrie :

„Atacul inamic nu s-a produs la Divizia .5 Infanterie, deciț] în sectorul R.9 D., dar a fost respins, însă stînga diviziei era amenințată de inamic, din sectorul D.14 I. Din această cauzăvj către seară, s-a dat ordin de la divizie, pentru împachetarea arhivei şi a mater[a]lelor şi încărcarea lor în maşini.

Din lipsă de benzină (de abia au găsit 15 litri pentru gene ratoarele aparatelor de radio) s-au strîns în centrul satului, la şcoală".

Pentru ziua de 20 noiembrie :

„În după-amiaza zilei dl. general Mazarini şi cu statul major al dlyiziei au plecat la Belosoin (unde se găsea P.C. al R.9 D.). În Srednii şi Țariținski a rămas cpt. Stăncel (şef al Biroului 3 al diviziei),- cpt. Schwanger (din D.V.K.), cpt. Popescu Otopeni (comandantul Companiei 5 Transmisiuni), sublocotenentul Mocanu Constantin (din Compania 5 Transmisiuni) şi circa 30 soldați (ordonanțe, de la transmisiuni şi de la - cartierul diviziei)".

Pentru ziua de 21 noiembrie :

„La .ora . 11, au apărut 7—8 care de luptă ruse pe versantul de vest al văii Țarița, urmate de infanterie pe jos, care au nimicit compania din Divizia 1 Blindată ce le făcea față şi au pătruns în sat.

' Infanteria inamică,, a. fost' oprită pe liziera satului de cei 30 ,

oameni organizaţi de căpitanul ■ Stăncel, dar carele, de luptă au pătruns în sat. Două din ele au incendiât, cu aruncătoarele
de. flăcări,' casa în, care stătuse dl. general Mazarini şi şcoala.

Către ora 12,30, căpitanul Stăncel a dat ordin de retragere fiindcă mai rămăseseră foarte puţini oameni, şi s-au dirijat spre Golovski. În sat au rămas aproape toate autovehiculele, din lipsă de benzină.

La ora 16, ri-au mai funcţionat nici aparatele de radio (nu mai aveau benzină pentru generator şi acumulatorii se descăr- c-aseră prin întrebuinţare). '

Au ajuns la Golovski pe înserat. Lingă sat. cu faţa spre sud-vest eră instalat în poziţie un batalion din D.6 I, probabil din R.15 D., după lămuririle, căpătate mai tîrziu.

În sat a găsit la D.6 I. pe dl. general Mazarini împreună cu căpitanul Popescu Tudor Nicolae şi căpitanul Udrescu (ambii din statul major al diviziei). ’

A aflat că dl. general Mazarini a luat comanda diviziilor încercuite şi că dl.-colonel ‘Cernăianu a luat comanda D.5 I., iar dl. lt.-col. Cambrea a rămas mai departe şef de stat major la Divizia 5 Infanterie.

Compania 5 Transmisiuni a primit o^5in ca a doua zi (22.XI) să meargă la Belosoin, unde probabil intenţiona să-şi instaleze P.C.-ul dl. general Mazarini”.

Pentru ziua de 22 noiembrie :

„Dimineața a plecat cu compania de transmisiuni la Belo- soin, dar n-a putut ajunge decît pînă la Belonemukin, în. Belo- soin fiind lupte grele ; acolo a venit și dl. general Mazarini.

Către seară, s-a produs panică la trenurile-de luptă'și regi' mentaré din Belonemukin, din cauză că veneau care de luptă inamice.

Această panică a fost oprită de dl. general Mazarini și dl. colonel Cernăianu".

Din aceste cîteva citații rezultă că generalul Mazarini a stat în mijlocul trupelor sale, la Belosoin sau Belonemukin, în chiar linia de luptă și că prezența sa la Golovski a fost impusă numai de necesitatea. 'idontactului între cei 3 comandanți de ' divizii.

Ținînd seama de concluziile rezultate din declarațiile acestor 2 ofițeri care relatează faptele, în calitate' de martori oculari; nu din auzite, Marele Stat Major apreciază că nu s-ar putea formula critici întemeiate numai pe baza altor afirinațiuni, făcute de ofițeri care au stat foarte puțin în cerc sau n-au luat parte efectiv la discuțiunile și frămîntările care au avut loc la Golovski, în zilele de ÎŞ0A-22 noiembrie 1942.

împrejurările au făcut ca multe din faptele petrecute în cerc să ne rămînă necunoscute ; de aceea, nici Marele Stat – Major, nici Ai'mata 3 nu pot judeca atitudinea și acțiunea celor 3 generali decît pe baza documentelor pe care le posedă și deci nu pot trece la acuzațiuni, mai ales că nici unul din acești! comandanți nu' se mai poate apăra.

Desigur, mulți din cei scăpați din cerc – unii nu se știe în ce măsură cu asentimentul șefilor rămași acolo în mijlocul; trupelor – au tendința de a aduce acum, cînd sînt în afara oricărui pericol, diferite învinuiri și critici foștilor lor coman, danți.

Toate acestea însă,, dacă nu se pot dovedi, sînt menite doar să micșoreze sacrificiul celor ce și-au dat viața sau sînt supuși celor mai grele privațiuni: și celor mai crunte presiuni morale] Șeful Marelui Stat Major, general Ilie Șteflea [LVI].

Imaginea cumplitei* tragedii din Cotul Donului. I. În con| formitate cu ordinul primit, în după-amiaza zilei de 25 noiem- j brie 1942 m-am prezentat [lt.-cql. Pantelimon Comișel din Secția I Organizare-Mobilizare a M.St.M. – n.n.] la Armata 3, domnului general șef de stat -major [generalul loan Arbore – *n.n.]* pentru a raporta misiunea pe care o am și a ruga să fiu primit de domnul general comandant al armatei [general Petre Dumi- trescu – *n.n.]* în scopul de a putea raporta punctul de vedere al domnului ministru al Apărării Naționale [general Constantin Pantazi – *n.n.]* și al domnului general șef al M.C.G. [general II ie Șteflea – *n.n.]* în ce privește felul cum treljjiie să se procedeze cu resturile din M.U. decimate.

Am fost primit imediat atît de' domnul general șef de stat major, cît și de domnul general comandant al armatei.

Ambii șefi, care sînt încă sub impresia evenimentelor petrecute, mă primesc într-o ținută de perfectă sobrietate. Este figura marilor

căpitani care, conştienţi de greaua sarcină ce le apasă pe umeri, privesc cu sînge rece şi încredere în viitor desfăşurarea evenimentelor.

Cadrul şi caracterul acestei note mă opresc să spun mai mult. Urmează însă momente de un dramatism ce, prin cuvinte, cu greu se pot exprima.

Ţin să adaug că domnul general comandant al armatei, la cuvintele mele de 'gruparea, resturilor^ îmi răspunde:

— „Ce. resturi Comişel, căci. nu mai există [...] toţi au murit f a nişte bravi pe poziţie".

. De o parte şi de alta eiteva momente de tăcere, inerente unei sforţări uriaşe de destinderea nervilor.

Urmează contactul cu Secţia 1 a armatei şi întocmirea de comun acord a ordinului către corpurile da armată, prin care, în linii mari, se urmărea stabilirea pierderilor M.U. ale Armatei 3, eu începere de la 18.XI.1942, în :

— personal, clasat în elemente luptătoare, oameni de la trenuri de luptă şi regimentare şi formaţiuni de servicii ;

— armament de tot felul, pe categorii ;

— animale ;

— material de transmisiuni etc.

în fine, fixarea unui program prin. care, în zilele ce urmează, să putem străbate întreaga zonă a armatei, trecînd pe ia toate comandamentele de C.A. [1] «

Ţin să adaug că, pînă la această dată, armata, forţată de situaţia grea operativă, luase măsuri ca din oamenii scăpaţi, să înjghebeze mici detaşamente pe care să le împingă pe front, în Special pentru bararea văii Cirului. „;

II. -Concluziunile--ee.se degajă din datele pe care le ar armata pînă în ziua de 26.XI sînt următoarele :

1. Elementele luptătoare au rămas pe poziţiile ce apărau, de la general la soldat.

2. Diviziile 5, 6, 13, 14 şi 15 Infanterie complet decimate

Pe resturile ce-au mai scăpat, de altfel foarte mici ca per sonă'l şi armament, nu se mai poate conta.

Nu mai dispun nici de oameni şi nici .de armament ; parte din trenurile unităţilor şi formaţiunilor de servicii în retrager spre zonele de adunare date de-„: armată,; sau mai bine zis "pe unde au apucat. ■ , 3. E,N.I. C.IA. şi în special artileria, grea şi materialul de transmisiuni pierdut (R.4, Ş – şi „ 8 A.G. complet pierdute, din R.2A.G. există divizionul de obuziere şi una baterie tunuri rămîne să se vadă starea ş.gtirilor, <& foc şi materialele auto)

4. Divizia 7 Cavalerie,-şi ea aproape complet;-decimată ; . escadx'rtane, 1 secţie artilerie şi escadronul cercetare călare aflate pe front.

5. Divizia 9 Infanterie pu pierderi destul de mari, se găseşte încă pe front "sub ordinele C.I A., repliată.

Nu se cunosc precis pierderile.

6. Diviziile 7 si 11 Infanterie, au o situaţie relativ bună.

Nu se cunosc precis pierderile. .

' . 7. Diviziei 1 Cavalerie nu > se cunoaşte situaţia, găsindu-se în

cercul Armatei 6 germană.

Resturi de trenuri; în retfagere.

8. Divizia Blindată nu /Situație destul de critică, în seara zilei de 25.XI.1942 nu mai 'avea" deeit circa 28- care și jumătate din infanterie.

***M* 9. Armata, în -ideea.de a putea opri înaintarea inamiculu pe anumite direcțiuni, a procedat la strângerea oamenilor răzleți din diferite unități, pe care i-a . constituit în detașamente . împins spre front, în Special pentru bararea văii Cirului. Acest . detașamente au o capacitate combativă foarte redusă, nedis punînd decît de arme, fără puști mitraliere, mitraliere, brandturi sau artilerie.**

Măsura, bună pentru moment, trehțuie părăsită pentru evita pierderi: de oameni fără nici un rost.

10. *În concluzie :*

— Din diviziile decimate nu au mai rămas decît resturi, fără nici o valoare operativă.

—■ Pentru a mai putea salva ceea ce mai este posibil, trebuie organizat spatele, hotărîndu-se precis unde urmează să se grupeze aceste resturi (în orice caz la vest de Donețț) și pe ce itinerarii să se scurgă.

Armata pînă în prezent nu cunoaște această zonă.

— Trebuiesc create imediat centre de aprovizionare în lungul acestor itinerarii și în special în zonele unde se vor grupa.

— Trebuiește stabilit de acord cu armata germană să lase liberă scurgerea acestor coloane, căci au început să se iveaască unele neînțelegeri ; să se' perjnită retragerea lor cu armamentul și materialul de care, dispun.

Aceste date au fost raportate M.C.G., Secția 1 în ziua de 26.XI.1942, printr-o Notă specială, expediată prin avion.

Armata și corpurile de armată întîmpină mari greutăți în culegerea datelor care să ducă la preciziuni de detaliu, deoarece eșalonul regiment și divizie, singure în măsură să cuhoască aceste date, au dispărut..

III. În zonă, din convorbirile avute cu diferiți ofițeri și soldați, cît si din cele văzute de mine personal, am rămas cu sufletul împietrit de durere, însă mîndru ca ostaș și român că armata și-a făcut pe deplin datoria, săvîrșind acte de eroism care depășesc orice imaginație :

— colonei luptînd la baionetă ;

— răniții, în genunchi, se rugau de oamenii valizi să nu-i lase în mîinile rușilor ; .

— infanteriști și ârtileriști trăgînd în. tancuri pînă la 20—30 m, preferind să moară mai, bine striviți de tancuri, decît să dea un pas înapoi;

— colonel care-și cheamă fiul alături – și el ofițer într-unul din regimentele în subordine —'ca să lupte, murind împreună;

— soldați sărutindu-și armamentul sau mașinile, înainte de a le părăsi ;

— oameni adunați de ruși și călcați cu tancul, făcîndu-i o masă de gelatină ;

— răniți, cu ultimul suflu pe buze, împușcați în masă, spunîndu-li-se de rușii care știau românește : „ce ați căutat, ați găsit, nu o să vă îngrijim noi pe voi”.

în fine, cei; ce iau scăpat, ofițeri și trupă, sînt;

a) complet extenuați fizicește, din cauza lipsei de alimente, frigului și. oboselii ; mulți bolnavi și degerați ;

b) ca morăl,,'sînt deprimați și încă sub impresia evenimentelor pe care le-au trăit ;

c) au o, bună parte; dîii echipament lipsă, pierdut sau luat de ruși.

Nu se poate conta nici pe oamenii care fac parte din elementele . luptătoare și nici nu se poate lua în considerare tre- eereă celor do la formațiuni de servicii în elementul luptător, pentru că'aceștia sînt contingente bătrîne și slab instruiți.

La comandamentele de C.A. sînt primit cu multă bună-' voință și în

aceeaşi atmosferă de profundă sobrietate şi calm .desăvârşit. Distruşi sufletește de dezastrul întîmplat, însă încre-i zători în viitorul cauzei noastre.

Toţi simt o‚ mare uşurare cînd văd că M.C.G>, prin ofiţeri anume trimişi, se interesează de situaţia în cate se găsesc.

La prezentarea mea la d-nii generali comandanţi de C.A., j '.aceleaşi momente de cumplită emoţie şi de încordare nervoasă. ■;

Punctul de vedere al M.C.G. a fost pe deplin îmbrăţişat, fiind singura soluţie ' cate poate face faţă situaţiei de fapt[1].

Toţi domnii generali de C.A. şi domnii colonei şefi de stat major, mi'-au afirmat în mod categoric că:

— toate elementele luptătoare au rămas la posturile lor pe poziţie ; sînt M.U. unde au pierdut comandanţii de divizii, co-i! mandanţii de brigăzi şi toţi comandanţii de regimente.

— ceea ca al scăpat, sînt din cei ce au putut să se strecoare, prin liniile ruseşti ; într-o mică. măsură cei de la trenurile de j luptă şi regimentare ale unităţilor şi în plus cei," de la forma-, ţiunile de servicii, divizionare şi de C,A. ;

, – detaşamentele formate în grabă din aceste elemente şi împinse pe front sînt constituite din oameni luaţi în majoritate de la trenuri şi armaţi numai cu puşti, ceeâ ce face să aibă o' capacitate de luptă foarte redusă. Oamenii fiind încă sub impresia luptelor şi complet epuizaţi, rămîn în parte în drumul spre frpnt, sâii sînt capturaţi de către ruşi din Cauza slabei', densităţi a focului şi a golurilor ce 'există ;

—, singura soluţie care se impune în mod imperios este aceea de a Căuta ca toate aceste resturi să fie grupate mult: înapoi Unde sa .se facă o triere a lor şi să se vadă pe ce se..
mai poate conta, să li se asigure hrana şi asistenţa medicală şi să şe treacă la organizarea şi punerea lor în mînă..

Orice tergiversare în luarea unei astfel de hotăriri şi în darea unor ordine preeiSe în acest sens, duce în mod sigur la pierderea şi a ceea ce;- a mai rămas.

Aceste observaţiuni mi-au fost făcute de absolut toţi domnii generali comandanţi de C.A. (II, IV si V) şi domnul general comandant al Diviziei 13 ˚.

IV. întors la armată, m-am prezentat din nou domnului general şef de stat major, raportând toate cele constatate în zonă şi rugind insistent să se dea ordine precise, indicînd unde trebuiesc grupate resturile fiecărei divizii, deoarece toţi cei ce au scăpat rătăcesc pe cîmpUri, fiind expuşi îngheţului şi foamei, materialele se distrug, iar animalele mor.

De asemenea am arătat ca, .sistemul de' a se băga în front oameni adunaţi în grabă nu dă rezultate bune si că este bine să se părăsească această idee, întrucît riscăm să pierdem toţi oamenii.
':.j: Aceste- ^bnstatări le-am raportat . telefonic şi d-hli cölonel Zamfirescu, şeful Secţiei 1, subliniind importanţa capitală ca M.C.G. să dea ordin în pe anume zone se grupează aceste resturi, iar oamenii să nu mai fie trimişi pe front decît organizaţi în unităţi constituite şi bine

---

3 * Generalii Nicolae'Dăscălescu, Constantin Sănătescu, Aure- lian Sg n şi, respectiv, Ghebrghe Ionescu-Sinaia *(n.n.).* .
4

înarmate*.

V. În dimineața zilei de 28.XI urmînd să părăsesc comandamentul armatei, m-am prezentat din nou domnului comandant al armatei pentru a-i raporta constatările: mele și a primi eventuale ordine.

Domnia sa mi-a comunicat' că în cursul zilei, colonelul german [Schöne – *n.n.]* atașat p'e lîngă armată s-a prezentat la d-sa în scopul de 'a-i comunica care este părerea sa în ce privește reorganizarea resturilor diviziilor. . decimate, deoarece Urmează să raporteze în acest sens comandamentelor superioare. Roagă în același timp pe domnul general comandant. al armatei să-i arate și părerea d-sale. pentru a o putea raporta.

* **în fața pretențiilor germane de â folosi în ...continuare resturile Armatelor 3* și 4 române, r£organizîndu-le în imediata apropiere a frontului, M.C.G. român a protestat energic și a încercat să împună reorganizarea acestor elemente în țară *(n.n.).***

iLa răspunsul domnului genebal comandant al armatei că această chestiune îl depăşeşte, fiind de resortul MJC.G., colonelul german şi-a,expus părerea sa în. ce priveşte gruparea acestor resturi şi anume ■ – Să se completeze Divizia 9 Infanterie ;

— Să se refacă Diviziile 1 şi 7 Cavalerie ;

— Din resturi, să se constituie unităţi de pază care pînă în primăvară să fie completate ca instrucţie şi dotare.

Totodată am primit şi raportul nr. 15 190 din 28.XI.1942 către M.C.G. semnat de domnul general comandant al armatei, prin care se dădeau preciziuni cu privire la situaţia M..U. distruse 'şi a efectivelor, ce s-au putut recupera, ară tind în plus şi părerea armatei asupra zonelor unde s-ar putea face regruparea fes-l 'turilor.

VI. *Concluziunl*

—- Din M.U. d'Struse nu au mai rămas decît nişte resturi care s-au retras pe unde au putut.

— În toată zona C. II, IV şi V A. şi -mai mult înapoi în spate, pînă la Donet, nu se văd decît grupuri de oameni şi i resturi de trenuri şi formaţiuni de: servicii ■ oare se îndreaptă spre vest fără să ştie însă precis'unde trebuie să se ducă;

— Oamenii sînt complet epuizaţi şi încă sub impresia lup-telor' prin care au trecut ;

— Centrele de îndrumare nu mai pridídesc ; sînt foarte mulţi pameni bolnavi şi degeraţi ;

— Asistenţa medicală în zonă aproape inexistentă, iar aprovizionările nici atît ;

— Se impun măsuri urgente pentru retragerea acestor resturi cît mai înapoia frontului, altfel le vom pierde pe toate;

— Sistemul de a constitui din adunături detaşamente de valoarea a cîte 1 pluton sau companie şi a le împinge pe front dotate numai cu arme, este greşit ; nu se face altceva decît să| se sacrifice oameni fără nici un folos ;

— Sînt 2 soluţii care par posibile pentru remedierea acestei situaţii:

a) Să se retragă totul la vest de Donet şi de aici să fie duse în ţară unde, în. funcţie de personal şi materialul pe care-l vom putea avea, să se 'treacă la reorganizarea lor.

b) în cazul cînd situaţia nu ar permite acest lucru, să fie grupate mult în spate şi aici să se facă trierea şi reorganizarea! lor pe plutoane şi companii (baterii), urmînd să fie întrebuinţate ca unităţi de pază în spatele frontului.

În efectivul acestor unităţi realizate ar putea fi introdus şi un procent oarecare din oamenii de la trenuri şi servicii.

. Din trenuri şi formaţiuni de Servicii să, nu se. oprească pe zonă decît ceea ce este necesar pentru satisfacerea nevoilor unităţilor ce vom reuşi să creăm, restul să fie dus în ţară, deoarece altfel riscăip să pierdem tot.

A băga aceşti oameni în front, fie .măcar că unităţi de jn'rs pentru M.U. ce luptă, înseamnă să călcăm' cu bună ştiinţă peste jertfa lor şi peste tot ce experienţa ne-a pus la dispoziţie.

3
5
6

Nu vor putea fi decît elemente de panică şi victime sigure.

în nici un caz aceste Unităţi 'create nu vor putea fi întrebuinţate în operaţiuni ca unităţi corp-aparte.

.Pentru refacerea lor este nevoie de cel puţin 30—45 zile.

Dacă trebuiesc completate M.U. ce sînt pe front, să li se aducă marşurile respective.

Cred că aceste gloridase resturi trebuie să constituie piatra de granit pe care urmează să se reclădească viitoarea' organizare a acestor unităţi şi în această idee apreciez că ele trebuie să fie i cruţate pe viitor.

Sînt unităţi din ale căror elemente luptătoare nu se vor . mai putea constitui decît 1—2-plutoane. Ori .aceştia trebuie să . supravieţuiască, pildă vie pentru educarea viitoarelor generaţii şi pentru tradiţia regimentelor respective.

Nu trebuie ca faptele de glorie săvîrşite de aceste trupe, care au luptat murind pe poziţia, să fie întunecate de felul de_, a se. bate al unor elementé complet demoralizate, lipsite de. armamentul automat şi greu corespunzător,, fără transmisiuni şi artilerie şi în plus, fapt extrem de. important, fără nici o,, coeziune morală şi spirit de corp...

Surprizele .în astfel de. coitdiţiuni nu sînt excluse şi ele vor fi din cele mai' dureroase [LVII].

Berlinul decretează: în Cotul Donului s-a produs „prima mare deziluzie" în privinţa românilor (27 noiembrie 1942). 1. Am fost informat oficial [colonel Ion Gheorghé, ataşatul militar la Berlin – *n.n*] de Marele Cartier General german că conducerea ' în zona fostă a grupului nostru de armată a fost luată de mareşalul Manstein. j

■ Nu rtii s-a precizat dacă această conducere va rămîne definitivă sau numai pînă la restabilirea situaţiei.

Mi s-a spus însă că Marele Cantier General român va rămîne deocamdată, pînă la clarificarea situaţiei, acolo,, urmînd ca apoi să fie înlocuit numai cu un stat major de legătură pe lîngă comandamentul mareşalului Manstein, ceea ce, ar indica că soluţia mareşal Manstein este definitivă.

2) Soluţia adoptată pentru restabilirea situaţiei este contraofensivă cu puternice mijloace blindate.

Armata 6 germană trebuie să ţină cu orice preţ.

Aprovizionarea ei se face pe calea aerului cu sacrificii.' |

Am atras atenţia că participarea forţelor. noastre rămase la viitoarele operaţiuni ofensive trebuie să fie precedată de o completare a materialelor şi armamentului care ne-au lipşit din capul locului.

3) în mod strict confidenţial am aflat că în cercurile M.C.G. german se apreciază evenimentele petrecute la Armata 3 română ca „Prima mare deziluzie" relativ la trupele. noastre, care pînă acum erau considerate ca mult superioare celorlalţi aliaţi `.

Am arătat aici întreaga grea situaţie în care au fost lăsate trupele

---

* Poziţia conducerii militare germane Se formase, în special,, ca urmare a raportului trimis de generalul yon Weichs, comandantul Grupului de armate „B", la 26 .noiembrie 1942, în care aducea acuzaţii grave Armatei 3 române {v. Manfred Kehrigţ! *op. cit.,* p. 456].

noastre cu toate prptestele noastre anterioare.

Se recunoaşte că situaţia .ar fi fost grea numai la Corpul VI armată, dar se susţine că Armata 3 român,ă ar fi avut suficientă densitate, adîncime şi destule rezerve pentru a nu lăsa să se: producă străpungerea aşa de adîncă a frontului *..

4) În zonă Rjev, la sud şi nord de acesta, a început preludiul marii ofensive ruseşti aşteptate. Se pâre că aici sînt suficiente mijloace de rezistenţă./ ;1

Forţele ruseşti angajaseră pînă acum circa 30 divizii infanterie şi 20 brigăzi blindate.

5) în Africa situaţia este gravă şi în Liibia şi în Tunis. îl Rommel este slab, iâr în Tunisia forţele Axeii constituie abia 1 divizie, deşi în bună parte blindate.

6) Mi s-a declarat oficial că evenimentele ultime din Franţa au scăzut mult încrederea în mareşalul Petain.

Se pare că se va înăspri mult situaţia din Franţa. [LVIII]

Ordin circular din 28 noiembrie 1942 al mareşalului Ion Antonescu

Ostaşi !

Frontul armatelor noastre, atacat de forţe superioare inamice, a fost spart în uneje'locuri.

ilnamicul a folosit spărtura făcută, trimiţîndu-şi- forţele sale mecanizate în spatele unora din unităţile noastre.

Nu vă lăsaţi impresionaţi de ¡aceste loviturl, oricît de puternice ar fi ele. Rezistaţi cu toată înverşunarea, fiindcă pătrunderea în liniile noastre chiar a celor mai grele care şi mai numeroase forţe, nu înseamnă înfrângerea noastră şi cu atît mai puţin victoria'lor.

în această bătălie au fost nenumărate unităţile armatelor noastre care, sub brava conducere şi energia şefilor lor, nu ş-au lăsat influenţate de pătrunderile inamice şi nu au părăsit cîmpul 'de bătălie, cu toate că erau lovite din toate părţile. Ele s-au acoperit de o nepieritoare glorie.

Rezistenţa generalului Lascăr la încercuire este cazul care ilustrează în mod glorios felul cum au ştiut să-şi facă datoria şi să reziste atacurilor inamice, unităţile noastre.

■în această situaţie s-au găsit şi alte mari sau mici unităţi ale noastre, ceea ce nu le-a împiedicat să lupte pînă la ultimul proiectil, după care să se arunce'la lupta cu baioneta croindu-.şi drum printre rîndurile dese ale inamicului.

Am avut comandant de divizie căzut în lupta de ariergardă şi comandanţi de regimente căzuţi în lupta la baionetă. Cinste lor şi slavă Neamului nostru, care a putut prin aceasta să se ridice la înălţimea trecutului vitejesc bl lui Ştefan şi Mihai !

Dacă inamicul a putut trece în unele puncte ale poziţiilor noastre, cu toată dîrza rezistenţă întîmpinată, aceasta nu a însemnat că valoarea trupelor noastre luptătoare a fost mai scăzută decît ¡puterea inmicului.

Voi care sînteţi oţeliţi în nenumăţpte lupte date pe pămîn- tul duşmanului, ştiţi că acesta este numai un episod trecător.

Din cauza mijloacelor motorizate şi mecanizate'! q spărtură într-un front, oricît de mică, dă putinţa adversarului să pătrundă adine în spatele frontului cu tancurile şi maşinile sale. El poate astfel încercui unităţile rămase pe poziţia de rezistenţă.

Trebuie însă să păstrăm mai departe convingerea că aceste acţiuni nu sînt morale pentru apărătorul ce-şi păstrează sîngele ; "rece, luptă, rezistă şi aşteaptă cu încredere şi linişte acţiunea condusă de comandanţii dinapoi în sprijinul celor încercuiţi.

Reamintesc că un general german a stat iarna trecută trei luni încercuit, i-au lipsit muniţiile şi hrana şi totuşi el şi. tril-l pele sale au aşteptat, pînă "în primăvară, cînd retragerea! apelor ■ a îngăduit comandamentului superior să. intervină pentru a-l despresura.

'Cazuri de acestea au fost numeroase în tot lungul frontului-! german în iarna trecută. Ele au fost repetate şi . pe frontul armatelor noastre de; comandanţi şi trupe viteze.

Cer comandanţilor noştri de toate gradele să dea exemple^ de acestea eroice, fiindcă numai prin mintea şi energia, prin Spiritul de sacrificiu şi dispreţul de moarte se onorează .un – soldat şi un comandant, onorează Armata şi-Patria şi aduc contribuţia lor la victoria finală.

'Numai, aceştia pot să scrie epopeea eroică a generaţiei noăs- tre şi pot asigura prestigiul nostru şi cu el drepturile totale âlel Neamului Românesc.

.Fiecare să nu-uite că poartă în fiinţa, lui răspunderea' viitorului Neamului Românesc şi că Ţara poate să dispară pentru totdeauna dacă armata nu luptă aşa cum ne-o cere conştiinţa ! noastră şi ne-o ordonă întregul popor [LIX].

Domnul general Hoth cere desfiinţarea Armatei 4 române (raportul generalului Ilie Şteflea către Misiunea Militară germană). Am onoarea a vă face cunoscut următoarele :

Astăzi, 30 noiembrie, Armata 4 română ne raportează cal Armata 4 blindată germană a cerut ca trupele române de la ţ ■ vesi de Şarnutovski şă treacă sub ordinele unui corp de armată,, german.

Prin aplicarea acestei măsuri, s-ar ajunge de fapt la des-; fiinţarea Armatei 4 române, ceea ce credem că nu este reco-i mandabil din nici un punct de vedere.

Armata 4 română a primit comandă, în situaţie grea şi numai prin stăruinţa şi tenacitatea ei frontul a fost reconstituit din frînturl.

Deşi la un anumit moment armata a avut libertatea să hotărască replieréa, totuşi, în situaţia critică în careafla, a ,rămas pe loc şi a păstrat frontul, [1] cerîh^tpuţineldE'; trupe rămase sacrificii mari.

Diviziile sînt în linie, iar armata le reface pe zi ce trece, îndeplinindu-şi misiunea în modul cel mai onorabil.

Trebuie ţinut seama şi de efectul moral pe care aplicarea acestei măsuri l-ar avea asupra trupelor, care s-ar simţi părăsite de comandamentele române, în momente grele.

Trupele au astăzi simţăinîntul că Armata 4 română le-a îngrijit şi condus cu pricepere şi bunăvoinţă, chiar din punct de vedere operativ, cred ca desfiinţarea Armatei 4 nu este oportună.

Avînd în vedere consideraţiunile de mai sus, cu pnoare. vă rugăm a interveni, chiar în cursul acestei zile, pe lîngă Grupul de armate [,,B"j şi Grupul „Hoth", pentru a' se reveni asupra acestei dispoziţiuni [LX],

Von Manstein doreşte distrugerea totală a diviziilor- române ! (primul raport al generalului Ilie Şteflea din 1 decembrie 1942).

Am onoarea a raporta domnului – mareşal următoarele :

1. Grupul Ide armate „Don" prin ordinul nr. 0344 din 30.XI.1942 comunică punctul său de vedere cu privire la reorganizarea marilor unităţi care au suferit mari pierderi, cerînd să se treacă imediat la reorganizarea oamenilor rămaşi, în unităţi, care ¿să poată fi întrebuinţate în noi operaţiuni.

Cere în plus să ' punem , la dispoziţie, .pentrii două divizii germane, formaţiuni de servicii române, aceasta pînă la sosirea pe zonă a formaţiunilor proprii.

Pentru executarea' acestui ordin M.C.G. a dat Armatelor 3 şi 4 dispozitiţiuni să treacă, imediat, la reorganizarea resturilor de oameni, dînd în acest scop ordinele nr. 16 230/1942.

2. M.C.G;, din datele care le p'osedă pînă- în prezent de la comandamentele de armată şi din constatările făcute pe teren de ofiţeri de stat major trimişi în acest scop; a tras următoarele concluziuni :

La Armata 3. a) Diviziile 5, 6j 13, 14, 15 Infanterie şi 7 Cavalerie au avut pierderi de circa 95ţ/o din efectivul elementelor luptătoare şi în aceeaşi proporţie şi armamentul respectiv de infanterie (mitraliere, tunuri anticar, brandt-uri ete,).

Artileria a fost pierdută în totalitate, exceptînd o singură baterie, fără aparate de ochire.

Din trenurile de luptă ale unităţilor au scăpat numai circa 50% din oameni şi, într-o mult mai mică măsură, materialul.

Materialul de transmisiuni a fost pierdut aproape total.

Din serviciile divizionare şi de corp. de armată s-au putut salva majoritatea lor şi a materialelor ; au însă nevoie de un timp oarecare pentru a putea fi puse în funcţiune.

b) Divizia 1 Cavalerie se găseşte la Armata 6 germană, are însă pierderi în oameni şi material în procent de 60%. Artileria, pierdută.

c) Divizia 1 Blindat^ a pierdut pînă în prezent majoritatea carelor şi circa 60% clin infanteria de care dispune.

d) Divizia 9 Infanterie, aflată la Corpul I armată, a suferit, de. asemenea, pierderi mari în personalul luptătorilor (circa 1/3)1 majoritatea mitralierelor (91-din 128) şi 10 baterii de artilerie din 12.

e) Divizia 7 şi 11 Infahterie au pierdut mai puţine şi îşi menţin capacitatea operativă.

f) Din cele 4 regimente de artilerie grea, aflate în zonă (Regimentele 2, 4, 5 şi 8 Artilerie Grea) a mai rămas – Regimentul. 2 Artilerie Grea cu ,un divizion, obuziere şi cinci tunpiţl grele,

Lq Armata 4. a) Diviziile 1, 2 şi 18 Infanterie au' pierderi de circa 80% în personal şi circa 90% din armamentul automat.

Divizia 18 ■ Infanterie a pierdut întreg materialul de artilef rie iar Divizia 1 6mai dispune ,de cinci tunuri şi şase obuziere, Divizia '2 Infanterie de cinci obuziere şi două tunuri.

b) Diviziile 4 Infanterie, 8 şi 5 Cavalerie au suferit pierderi mari, însă mai sînt capabile de operaţiuni. Dispun de toată artileria.

c) Divizia 20 Infanterie se găseşte la Armata 6 germană, cu pierderi necunoscute.

■ d) Regimentele 1 şi 7 Artilerie Grea, precum şi Divizionul, 47 Artilerie Grea aflate în zona i Armatei 4 sînt complete ca material.

3. Efectivele de care dispun marile unităţi din Armata 3 care au suferit pierderi mari sînt circa 14 000 de oameni din

care numai 4 000 din elementele luptătoare, iar restul sînt oameni din formațiuni de servicii.

La Armata 4, la Diviziile 1, 2 și 18 Infanterie se dispune de j circa 10 000 de oameni din care numai 3 500 din elementele luptătoare, restul din formațiuni de servicii.

Valoarea acestor efective este minimă din punct de vedere al întrebuințăj'ii lor în operațiuni.

Efectivele la marile unități care au suferit mari pierderi sînt în total de circa 24 000 oameni, din care 7 500 din elementele luptătoare și 16 500 la servicii.

Oamenii din elementele luptătoare sînt însă : '

— complet extenuați fizicește, din cauza lipsei de alimentație, frigului și oboselii ; mulți bolnavi și degerați ;

— Ca moral, sînt deprimați și încă sub impresia evenimentelor pe care le-au trăit;

— au o bună parte din echipament lipeă, pierdut sau luat de ruși.

în concluzie, nu se poate conta nici pe oamenii care fac parte din elementele luptătoare și nici nu se poate lua în con-' siderare trecerea celor de la formațiunile de servicii în elementul luptător, pentru ,că aceștia sînt contingente bătrîne și slab instruiți.

4. DaCă se găsește totuși necesar să se satisfacă dezideratul Grupului de armate „Don", bazat pe .constatările de mai sus, propunem : i

a) resturile marilor unități, care au suferit mari pierderi, să fie reorganizate în condițiunile din ordinele anexate, date armatelor.

b) unitățile ce se vor realiza, din aceste efective, să nu fie • întrebuințate în operațiuni ca unități corp aparte, ci să fie puse la dispoziția 'Diviziilor 7, 9 și 11 Infanterie, din Armata 3, și Diviziilor 1 și 4 din Armata 4.

c) Întrebuințarea lor să fie precedată, neapărat, de o perioadă de timp de cel 'puțin 15 zile, absolut necesară pentru refacerea fizică și morală a oamenilor și pentru obținerea unei coeziuni printr-o instrucție cît de sumară.

d) Formațiunile de servicii, cerute pentru cele două divi- zii germane, să fie date numai după Brganizar.ea lor, în confor- – mitate cu prescripțiunile ordinelor anexate date armatelor și cu condițiunea de a fi restituite imediat ce vor' sosi în zonali formațiunile de servicii ale celor două divizii germane.

Rog să binevoiți a hotărî. [LXI]

„Arunc în față ofensa aceluia care ne-a insultat" (ordinul în rezoluție al mareșalului Antonescu din 3 decembrie pe rapor- tul generalului Șteflea). Să se răspundă :

Armatele 3 și 4 au nevoie de completă reorganizare, ! valoarea lor combativă fiind nulă.

Este deci o crimă a se împinge la distrugerea ultimului onil din cele. două armate.

Germanii au posibilități -mari să-și înlocuiască pierderile în ■ material ; noi nil le avem decît foarte reduse.

Din cauza unor greşeli de conducere a comandamentelor ! locale care au trecut peste toate angajamentele luate, pestei toate cererile şi semnalele mele de alarmă şi care au pus trupa să lupte fără muniţie, subnutrită, fără întărirea serioasă a tere-l nului, fără nici o eşalonare în adîncime, înşiruind luptătorii J marilor unităţi române ca mărgelele pe aţă şi pe sute de km România a pierdut 3/4 din toată forţa ei militară şi este total lai discreţia vecinilor.

Nu mai admit procedurile care ne-au adus, din vina al:ora|j în această tragică situaţie.

Trupele. noastre trebuiesc retrase din front mult înţipoi;! trebuiesc regrupate, reorganizate, dotate cu tot ce le trebuie ' pentru luptă şi numai după un timp suficient de odihnă mai | pot fi întrebuinţate.

Arătaţi deci acest punct de vedere, arătînd în scris si rezo-J luţia mea[1] şi conţinutul integral al acestui raport. .

Stabiliţi în comun acord zona de regrupare pentru refacere,/ împingeţi -către ţară toate formaţiunile care nu mai sînt nece-j sar#,/ prin dispariţia armatelor noăstre şi nu vă sfiliţi să spui* neţi lucrurile cum sînt.

Raportul, cu rezoluţia mea va fi trimis şi colonelului Ioni Gheorghe cu cererea de a interveni în sensul rezoluţiei.

Cu aceeaşi ocazie. arătaţi şi situaţia operativă şi a efectiveni lor trupelor din Caucaz. -

Aceste trupe, ea şi- resturile Armatei 4 sînt condamnate ajj păţi la fel ca Divizia. Blindată şi bravele mari unităţi ale i Armatei 3.

Resturile Diviziei Blindate să fie retrase. Să se ceară insistent completarea materialului ei. Şi această divizie, ca şi Grupul Lascăr au fost masacrate din perseverenţa în greşeală a Grupului [de armate] „B".

Puteţi pune la dispoziţie serviciile însă condiţionat a fi refăcute şi hrănite omeneşte, nu cum au fost trupele, caii şi serviciile Armatei 3. – -

Mai arătaţi comandamentului german că eu am răspunderea faţă . de poporul român şi vpi purta în viitor ponosul catastrofei noastre militare.

Răspunderea mea creşte dacă nu fac tot ce se poate face; pentru salvarea resturilor unei armate care a făcut • admiraţia tuturor.

Opinia publică românească, necunoscînd adevărul şi nepu- tîndu-i-l arăta, mă condamnă pe mine şi nu pe acei care nu m-au ascultat şi n-au ţinut seamă de strigătele mele de alarmă şi de angajamentele luate.

Să nu uite nimeni, mai ales cei vinovaţi, că după şase .ceasuri de luptă, soldaţii noştri nu au mai avut muniţie şi totuşi ei au fost insultaţi.

Ei bine : arunc în -faţă ofensa aceluia care ne-ă; insultat! [LXII]/"';/!

Riposta generalului Ştefleа la „deziluzia" Berlinului (1 decembrie 1942). Am onoarea a raporta [mareşalului Ion Antonescu — *n.n.]* că în ziua de 28.XI.1942, am primit de la colonel Gheorghe Ion următoarea comunicare cifrată [urmează documentul prezentat anterior, cel cu „prima mare deziluzie" - *n.n:]* [...].

Din această apreciere rezultă 'că Grupuji de armate „B" a informat fals înaltul Comandament German asupra cauzelor insuccesului de pe frontul Armatei 3. Iată care au fost densitatea, adîncimea şi rezervele de pe frontul Armatei 3 :

I. *Densitatea.*

În ziua atacului, Armata 3 a avut, în prima linie, pe un front' de 156 km, 7 divizii infanterie ÷ 1 divizie cavalerie, deci

0 forţă de 52 batalioane ceea ce revine la 3 km de batalion sau

1 km de companie dacă ar fi fost aşezate absolut toate în prima linie, fără nici o rezervă de batalion, regiment, divizie şi corp de armată.

Dacă ținem seama că eșaloanele de la batalion pînă la corp 1 de armată (ambele inclusiv) trag în rezervă cél puțin 1 /3 din forțele disponibile, rezultă că densitatea primei linii era dé cel puțin 4 1/2 km de batalion sau 1 1/2 km de companie* ceea ce 1 corespunde unor avanposturi eu misiune de supraveghere sau jj cel mult de rezistență limitată.

Densitatea primei linii a mai fost slăbită și din cauza lip-J surilor următoare : ⅃

— traseul poziției de rezistență foarte defavorabil, fără nici i: un. obstacol natural anticar și cu majoritatea observatoarelor ;j în mîna inamicului (moștenite de i la italieni) ;

— poziția de rezistență foarte slab. organizată, cu mici spărturi din . front cu obstacole artificial anticar, din lipsă de mine, ^cu' extrem de redus obstacol contra infanteriei, din lipsă dej
sîrmă și pari, fără adăposturi din lipsă de lemn ;

— de la intrarea pe front și pînă în ziua atacului. generajil (19.XI) toate diviziile și în special D.13 și 14, asupra cărora s-a·| făcut efortul inamicului, au, fost continuu atacate. Astfel, D.13 I. a fost atacată în zilele și nopțile de : 14/15, 18, 25, 26 și 27 sep* tembrie ; 7, 8, 9, 13, 16, 18, 21, 22, 23, 24, 25/26, 26, 27 28, 29, |
30 și 30/31 octombrie; 1, 2, 4, 9, 9/10, 10, 12, 13, 14 și1
17 noiembrie.

Divizia 14 în zilele și nopțile de : 8/9, 13,, 14, 15, 16, 18, 19, : 20, 21 și 28 octombrie ; 1, 9/10, 14, 15, 16, 17/18 și 18 noiembrie.

Din această cauză în ziua de 19.XI. D.13 I. avea pierderi de ; 115 ofițeri + subofițeri și 3 648 trupă,

Divizia 14 avea pierderi de : 98 ofițeri + subofițeri și
2 163 trupă.

Aceste pierderi,au slăbit de asemenea densitatea forțelor! din linie ;

— trupele extrem de obosite, din cauză că fiind prea reduslj în raport de fronturile de apărat n-au putut fi. schimbate din prima linie. La aceasta s-a mai adăugat oboseala marșurilor d</| 4—500 km pînă la front, frigul. fără echipament de iarnă, caréj n-a putut fi transportat din lipsă de trenuri, și o hrană 1 insuficientă ;

— inamicul â atacat cu un mare număr de care de luptă grele, cu un blindaj de 70—80 mm, asupra cărora nici unul dini tunurile noastre a.c. n-a avut efect. Blindajul acestor care a
fost atît de puternic, încît, într-o luptă de. foarte scurtă durată, Divizionul 611 Vînători Care german, care dispunea de 20 tunuri a.c., calibru 75 și 76,2 [mm] a fost complet distrus ;

— densitatea mijloacelor anticar a fost redusă la 6 piese de 75 pe frontul fiecărei divizii, adică pe aproximativ 20—24 km, ceea ce revenea la o piesă pe 3—4 km. Aceasta din cauză că inamicul a atacat în prima linie cu care de luptă K.W. ⅃ și T. 34, care au un blindaj de 50—80 mm, cu neputință de a fi străbătut de piesele noastre anticar cu calibru între 37 și 47 mm ;

— densitatea rezistenței a fost micșorată ' și din cauza cantităților reduse de muniții. Cu toate insistențele depuse să se aducă muniții din țară, unde așteptau 30 de trenuri programarea, nu s-au putut satisface cererile noastre decît în măsura în care munițiile

se consumau pentru respingerea atacurilor inamicului, ce au precedat marea ofensivă. Din această cauză, încă din ziua de 19 noiembrie, la ora 12, unele piese de artilerie n-au mai avut muniție.

II, *Adîncimea.*

Din cauza disproporției dintre front și mijloace, dispbziti-, vul marilor unități din Armata 3 n-a avut adîncime.. După cum am arătat mai sus, pentru a realiza o perdea de supraveghere, care să nu permită infiltrarea inamicului pe timpul nopții sau pe ceață, a trebuit să se introducă în prima linie cam 2/3 din mijloacele infanteristice, rezultînd o densitate de un batalion pe 4 1/2 km.

Rezultă dar că a rămas pentru toată adîncimea dispozitivului, de la companiile din prima linie și pînă la eșalonul C.A. (inclusiv) cîte un bătalibn pe un front de 9 km, adică nici măcar adîncimea cerută unor avanposturi cu misiune de rezistență limitată.

III. *Rezervele.*

Tot din cauza disproporției dintre front și mijloace, rezervele au fost foarte reduse astfel:

— ***Divizia 13 Infanterie,*** în sectorul , căreia s-a rupt frontul în ziua de 19.XI, a avut în rezervă numai Batalionul 13 Pionieri cu un efectiv de 130 oameni ;

— ***Corpul IV armată,*** carfe avea sub ordin Divizia 13 Infanterie, a avut în rezervă numai Gr. 54 Cercetare și II/R.l R. cu efective reduse, reprezentând în total forța unei companii întărită ;

— ***Divizia 14 Infanterie,*** în sectorul căreia de asemenea s-a rupt frontul în ziua de 19.XI, a avut în rezervă II/R.39 I. ;

—- ***Corpul 11 armată,*** căițe[1]; avea sub ordine Divizia 14 Infan-; -: terie, a avut în rezervă numai 2 companii din Batalionul ">2g Pionieri ;

— ***Armata 3*** pentru frontul de 156 km, a avut în rezervăj numai 5 batalioane din Divizia 15 Infanterie și Divizia 7 Cavalerie (forța a 3 batalioane și 4 baterii).

Toate aceste rezerve, extrem de reduse, la eșaloanele divizie,;i corp de armată și armată n-au putut mișca de pe locurile ce ocupau din cauza atacului executat de inamic cu o puternică^ masă de care. Toate aceste rezerve au luptat pe locurile ce ociîji pau. S-a mișcat, inițial pentru contraatac, ulterior pentru col/l matare, numai Divizia 7 Cavalerie, care a fost însă în foarte scurt timp distrusă de carele de luptă inamice,- fiind prinsă neîngropată în teren.

Rezervele Grupului de armate „B" (Divizia 1 Blindată! română, Divizia 22 Blindată germană) au intervenit prea tîrziu, ,în contraatac, fără a putea măcar să oprească înaintarea! inamicului.

Se vede dar precis că Armata 3 română a avut :

—, o ***densitate,*** în prima linie, corespunzătoare unui eșalon. de supraveghere ;

— ***o adîncime*** corespunzătoare unui batalion pe 8—9 km.și.

— ***rezerve*** extrem de reduse, care nici nu s-au putut mișcai pentru intervenție, din cauza acțiunii rapide a carelor de lupt®
inamice iar cele care s-au mișcat (Divizia 7 Cavalerie și Divi-t zioanele 611 și 670 Vînători de care germane) au fost prinse neîhfj gropate de către carele inamice și într-uri timp foarte scurți distruse. ,

Îndată ce a sosit pe front (20.IX) M.C.G. român a văzuț' această situație critică operativă și printr-un raport dus cu avionul de lt.-colonel Tartler și maior A. Miclescu direct ia!
OKH, a cerut (23.IX) măsuri urgente pentru îndreptare^
situației.

OKH cu nr. 420 754 din 24.IX a dat. următoarele răspunsuri! %

a) La cererea de a se reduce capul de pod, lat de 80 km și adînc de 25 km, pe care rușii îl aveau la sud de Don, pe frontul Armatei 3 și servit de o cale ferată :

„Frontul va fi' la început pe linia actuală. împingerea lui pe Don poate fi luată ulterior în considerație".

Toate intervențiile făcute ulterior de Armata 3, de a se reduce capul de pod și a se duce rezistența pe Don au fost respinse de OKH.

Acum se vede clar că noi am avut dreptate, fiindcă, dacă am fi fost, pe Don, n-am fi permis inamicului să construiască atîtea poduri și să execute atacul cu forțele ..și mai ales iuțeala cunoscută.

b) La întrebarea noastră, asupra porțiunilor din front unde văd efortul, ne-a răspuns :

„în zona de acțiune a comandamentului Don zona de efort va fi •constituită de • frontul' de Nord (adică Armata 3).

Determinarea ei în detaliu depinde însă de conduita rușilor.

Putem însă să ne așteptăm oa după terminarea bătăliei de la Stalingrad, rușii să-și mute zona lor de efort mai spre vest. La aceasta se. oferă capetele de pod sud de Don".

Această convingere n-a împiedicat însă Grupul de armate „B" să întindă Armata 3 într-un eșalon de supraveghere pe 156 km, cu toate protestele noastre repetate. De asemenea, cu toate cererile noastre insistente, nu ni s-a dat la timp material pentru organizarea terenului.

c) La întrebarea noastră asupra întăririlor ce va primi Armata 3 ni s-a răspuns :

„Două divizii de infanterie, â căror -amplasare înapoia frontului este prevăzută și 2 M.U. rapide (probabil una blindată și una motorizată); ˅

Este de dorit ca aceste M.U, să fie grupate pe divizii, înapoia întregului front de nord, astfel ca să fie asigurată inter- .venția lor rapidă în orice loc amenințat".

Cu toate acestea Armatei 3 i-a lipsit Divizia 20 Infanterie destinată ca întărire iar din diviziile germane n-au sosit, deși pregătirile ruse erau cunoscute, decît Diviziile 14 și 22 Blindate, cu o capacitate luptătoare redusă cu 75%..

d) La cererea noastră de a ni se pune la dispoziție mijloace rapide contra carelor de luptă (unități speciale vînători ds, care și tunuri de asalt) ni s-a răspuns :

„Doleanțele române vor putea rfi probabil satisfăcute pe deplin".

Tot prin acest raport M.C.G. român a cerut multe îmbunătăţiri operative pentru Armata 4. S-a promis totul, dar pînă în ziua de 19.XI nu s-a realizat nimic.

în fine, noi care cunoşteam bine situaţia trupelor noastre înainte de atac şi am urmărit-o cu tot interesul pe timpul atacului, am cerut insistent, în ziua de 21.XI, la ora 10, să se aprobe Grupului Lascăr să rupă încercuirea şi să se lege cu Diviziile 1 Blindată română şi 22 Blindată germană. Nici această ultimă intervenţie pentru salvarea Armatei 3 română n-a fost aprobată.

Desfăşurarea evenimentelor ne-a dat dreptate. în noaptea de 21/22 Grupul Lascăr ar fi putut rupe uşor încercuirea, care spre sud şi sud-vest era slabă şi avea mari goluri, în nopţile următoare n-a mai fost posibilă- în noaptea de 21/22 s-au retras de la P.C. Grupul Lascăr brutăriile de campanie ale Diviziei 5 şi 6 Infanterie fără să întîlnească vreun inamic.

Am raportat domnului mareşal toate acestea, fiindcă am credinţa că Grupul de armate „B" a informat fals înaltul Comandament german, aruncînd vina insuccesului asupra ostaşilor români, pentru a-şi acoperi lipsa de prevedere în luarea măsurilor corespunzătoare.

Din toate cercetările făcute pînă acum rezultă că unităţile Armatei 3 s-au luptat cu cea mai mare bravură posibilă [LXIII].

„Noi vom rămîne ou gloria iar alţii cu răspunderea" (telegrama mareşalului Ion Antonescu din 3 decembrie 1942, ora 21,17). La raportul dvs. [general Ilie Şteflea – *n.n.*] nr. 282/1942, vă comunic următoarele':

„Cunosc raportul Ion Gheorghe.

Cunoşteam şi situaţia Armatei 3.

Am dat de mai multe ori semnalul de alarmă. Alarma a fpst fără rezultat..

.Istoria va judeca.

Arătaţi generalului Dumitrescu şi comandanţilor că încrederea mea în ei a rămas neclintită, eu ştiu că s-au bătut ca cei mai bravi soldaţi din toate timpurile, că o greşeală de concepţie, de conducere şi de neputinţă din cauza lărgirii excesive a liniilor -de comunicaţii şi a subestimării ihamicului a dus fatal la distrugerea armatelor noastre.

La judecarea cea mai sumară a situaţiei care se va face mai tîrziu, noi vom rămîne cu gloria şi alţii cu răspunderea.

Comandamentele noastre de la cele mai mici pînă la mine şi-au făcut datoria, ele nu au deci de ce să se teamă de judecata istoriei şi. resping .cu dispreţ ' şi legitimă dreptate sugestiile incorecte şi ofensa morţilor noştri.

Cînd 4 generali comandanţi de divizie luptă în capul ultimului om şi se sacrifică nedînd un pas înapoi şi fiind fără muniţie şi fără hrană, armata din care au făcut parte iese din această titanică luptă cu onoarea nepătată.

Noi toţi care am văzut clar, am prevăzut totul, nu puteam face altfel.

, Ca soldaţi disciplinaţi trebuia să executăm ordinul.

Această supunere fără murmur constituie un punct de onoare în plus, – de la soldat pînă la general.

Răspunderea în fața istoriei o pbrt eu pentru că nu am făcut mai mult decît am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită ușurinței cu care a.procédât condyc,erea germană, a lipsei- totale, de prevedere și- a impasivității cu care, a primit, semnalele noastre de alarmă și pregătirile, știute din vreme, ale inamicului.

Comunicați generalului Hauffe [șeful Misiunii -Militare germane în România – *n.n.*] acest răspuns al meu. El este după mine principalul vinovat pentru că deși- de mai multe ori i-am atras în scris și verbal atenția asupra condițiilor în care accept să trimit pșaloïiul II pe front și să intre în sector, nu și-a respectat promisiunile și nici cuvîntul dat în numele Comandamentului Superior.

Deși i-am atras atenția la timp asupra evidenței atacului inamic, a subestimat totuși valoarea lui -pînă în ajunul atacului.

în fața acestor răspunderi un om loial trebuia să aibă curajul să refuze a trimite Armatei 3 ordinul ofensator și nemeritat al unui "general german [generalul von Weichs – *n.n.].* Așa aș fi făcut eu, așa ar fi făcut un bun camarad și un adevăfat cavaler.

Cînd corpurile noastre de armată au luptat pe fronturi de, 50 km, fără suficiente tunuri anticar, fără organizații defensive complete, fără mine, cu slabe rețele de sîrmă și numai cu. rezerve totale de 1—2 companii și.cînd armata este atacată de cele mai grele tancuri și este lipsită totai de aportul aviației, de înțerveu- ția rezervelor promise și cînd rămîne fără muniții numai dup.i primele ceasuri ale dezlănțuirii atacului inamic, nu este o armată care poate fi insultată de nimeni pe acest pămînt.

Insulta se întoarce contra acelora care i-au aruncat-o.

Voi arăta fuhrerului după trecerea momentului critic și con- solidarea frontului pe care o sper, însă nu sînt sigur, adevărata situație în care au fost puse bravele noastre trupe și sînt sigur că vom avea reparația cuvenită fiindcă fiihrerul este loial". [¿XIV],

Mareșalul Antones'cu se adresează Armatei 4 (3 decembrie 1942). Vă mulțumesc ¡din inimă dvs., domnule general, generalilor comandanți, ofițerilor și ■ soldaților din eroica dvs. armaii, pentru caldele sentimente ce mi-ați trimis în aceste zile de neînchipuită grijă și răspundere.

Armata dvs,- scrie cu sînge nenumărate acte de legendar eroism care vor rămîne peste veacuri cea mai grandioasa epop a neamului românesc.

Apărați azi nu numai națiia dar și hotarele și dreptatea noastră. încredințați pe , toți că gîndul și sufletul' meu îndurerate c ■ atitea eroice sacrificii. vă însoțește peste'tot și în toate clipele cu părinteasca și caldă dragoste.

Fiți încrezători în victorie. • Luptînd pentru noi, pentru dreptate și pentru cruce, Dumnezeu ne va ajuta. [LXV].

Generalul Ilie Șteflea protestează vehement (5 decembrie 1942).

Am onoare a aduce, la Cunoştinţa excelenţei voastre, [feldmare.şal Erich von Manstein – *n.n.'] cele ce urmează : i

Primesc zilnic extrem de multe informaţii din care rezultă că atît comandamentele, cît şi ofiţerii şi trupa române sînt tr i- tate cu desconsiderare şi uneori chiar cu dispreţ de către comandamentele şi ostaşii germani pe motiv că trupele Armatelor 3 şi 4 române n-au luptat cu bravură şi au creat astfel trupelor germane o situaţie critică,- 'l

Unele eomandaínente române au fost puse în situaţii umilitoare, astfel : ’

Ì a) La Armata 3 statul major a fost înlocuit cu un stat major german *, cu toate că generalul Arbore, fostul şef de stat major al Armatei 3, este unul dintre cei mai pricepuţi şi, cred, cei mai bravi generali din oştirea noastră ;

b) De asemenea, Armata 3 a primit comanda a- două grupări germane [„Spang” şi „Stumpfeld” – *n.n.],* formate din unităţi de lucrători, pază, alarmă şi construcţii, iar marile unităţi române, chiar corpuri de armată, au fost trecute sub comandamente de corpuri de armată germane ;

c) Corpul, I Efrmată român a fost sub comanda unui corp ric armată german [Corţmi XVII arrriată – n.n.], care tratează ucest comandament într-un mod necunoscut în oştireă noastră şi după cîte ştiu, nici în armata germană ;

d) Au fost ofiţeri români, cărora trupele germane le-au ■- muls revolverele de la centură iar unităţi române au fost dezarmate şi insultate.

Acest tratament este cu totul nedrept, creează o demoralizare în rîndurile trupelor româno, ceea ce nu- poate fi decît în detrimentul operaţiunilor ulterioare şi al legăturii de strînsă camaraderie ce trebuie să ‘ domnească între cele două armate

Această atitudine, din partea comandamentelor şi trupelor germane se face cunoscută fulgerător în rîndurile ostaşilor români şi provoacă o stare de indignare şi totală demoralizare.

Cînd am primit primele informaţiuni am crezut că sînt numai cazuri izolate şi am căutat prin toate mijloacele să îndemn ostaşii români la menţinerea mai departe a legăturil<*r de bună camaraderie cu ostaşii germani.

Acum însă m-am convins că ar fi o mare greşeală din partea- mea dacă nu aş aduce aceste informaţiuni la cunoştinţa excelenţei' voastre mai ales că – concomitent cu atitudinea comandamentelor, pfiţerilor şi trupei germane – ruşii fac o propagandă prin toate mijloacele (radio, megafoane, manifeste etc.) scoţînd mereu în evidenţă atitudinea trupelor germane faţă de români.

Nu ştiu. ce moştenire de informaţiuni a lăsat Grupul de armate „B” Grupului de armate „Don” despre trupele române, cred însă că judecind după cele două ordine date de Grupul de arma'te „B” şi care sînt pe cît de aspre pe atît de nedrepte, această moştenire nu putea fi decît în defavorul armatei noastre.

Cred de aceea de a mea datorie să informez pe domnul feldmareşal von Manstein, care a ridicat atît de mult prestigiul trupelor române, asupra adevăratelor cauze ale insuccesului de pe frontul armatelor

---

*** înlocuitor al generalului Arbore a fost numit colonelul Walther Wenck. Această „manevră” – era previzibilă deoarece, încă din 22 noiembrie 1942, generalul-colonel M. von Weichs ordonase colonelului Schöne, şeful statului- major de legătură german de la comandamentul Armatei 3, să-şi asume şi rolul de „consilier responsabil”, titulatură ce l-ar fi îndrituit cu „toate drepturile tactice ale unui şef de* stat major german”. [Arh. M.Ap.N.,' fond M.St.M., Secţia 7, dosar nr. 8, voi. 2, f. 89].**

române*. [...] •

Aceasta a fost situația operativă și materială a Armatei 3. Noi am făcut toate eforturile posibile s-o remediem, dar n-am fost ajutați.

În această situație, inamicul a atacat Armata 3 cu mijloacele cunoscute și mai ales cu mari unități blindate, cu care grele, asupra cărora apărarea noastră anticar n-a avut absolut nici

Cu toate acestea trupele Armatei 3 s-au luptat cu atîta bravură încît, în trei zile de luptă (19, 20 și 21 noiembrie) inamicul n-a reușit să rupă frontul decît la un singur regiment (Reg.
89 Inf.) din Divizia 13 Infanterie și la două regimente (R. 13 D.
și R. 39 I.) din Divizia 14 Infanterie.

În dimineața de 22 noiembrie, umerii pătrunderii la Divizia 13 Infanterie (Detașamentul Voicu și Divizia 1 Cavalerie spre est și R. 7,1. și R. 221. la vest) și Divizia 14 Infanterie (R. 6 V. la est și dreapta Diviziei 9 Infanterie la vest) țineau încă foarte bine.

Cu toate că' trupele din prima linie ale Armatei -3 au ținut atît de bine, spărtura *ă* fost adîncită și lărgită în spate, din
cauză că Armata 3 n-a avut rezerve cu ce să intervină, iar

* Urmează prezentarea chestiunilor legate de densitatea, adîncimea. și rezervele armatelor române, prezentare care este identică (mai puțin unele pasaje care au fost eliminate) celei din raportul generalului Șteflea către mareșalul Ion Antonescu din 1 decembrie, inclus în acest volum *(n.n.).*

rezervele Grupului de armate „B" (Div. 1 Blindată română, Div. 22 Blindată germană și' Divizia 14 Blindată germană) n-au putut măcar să oprească înaintarea inamicului.

Văzînd că rezervele Grupului de armate „B" nu pot nici măcar închide pătrunderile pe fronturile a 3 regimente, am cerut insistent Grupului de armate „B" în ziua de 21.XI, ora 10, ca în noaptea de 21/22.XI să aprobe retragerea tuturor trupelor ce se găseau între cele două brețe (Div.. 5, 6 și 15 Inf., Reg. 7 Inf. și Reg. 22 Inf. din Divizia 13 Infanterie și Reg. 6 Vînători din Divizia 14 Infanterie, cu artileriile respective, inclusiv artileria grea). Aprobarea n-a fost dată. Țin să atrag atențiunea că în acea noapte s-au retras de la Golovski, adică de la centrul încercuirii, brutăriile de campanie ale diviziilor 5 și 6 Infanterie, tractate cu boi, fără să întîlnească vreun inamic.

în zilele următoare (22, 23 și 24.XI) au fost lupte disperate, duse de trupele Grupului Lascăr (Div. 5, 6, 13, 14 și 15 Infanterie) rămase încă din ziua de 19.XI fără muniții și în imposibilitatea de a fi aprovizionate.

• Trupele încercuite au luptat tnăgînd ultimul cartuș și nu s-au predat.

Nu pot să vă obosesc cu înșirarea nesfîrșitelor cazuri de sacrificiu și vitejie petrecute la trupele încercuite.

Țin însă să vă arăt numai două cazuri :

— Colonelul Rudolf Roman, comandantul artileriei Diviziei 6 Infanterie, cîjid a văzut că nu mai există scăpare, s-a dus la secția de artilerie pe care o comanda fiul său, sublocotenent de artilerie și după

ce au tras fiecare la cîte un tun ultimele proiectile, s-au sinucis* ;

— Grupul de comandă al generalului Lascăr, cu generalul în mijloc, s-a baricadat în casa ce ocupau şi au luptat pînă la totală distrugere.

. Din efectivul de 39 081 luptători, cît aveau Diviziile 5, 6, 13, 14 şi 15 în ziua de 19 noiembrie, nu s-au mai putut salva pînă astăzi decît 3160, cu toate că bravul general Sion reuşise să scape din încercuire în ziua de 24 noiembrie, cu aproximativ 6 000 ostaşi.

În afară de oamenii de la servicii, care au primit ordin să se retragă, pentru aceşti 3 160 ostaşi sîntem trataţi de camarazii noştri germani drept „fugari", care nu ne-am făcut datoria. [...]

Excelenţă, *

Am arătat numai adevărul, numai purul adevăr şi n-am omis decît înşirarea miilor de acte de bravură ale ostaşilor şi unităţilor române.

După cum vedeţi am făcut tot ce ne-a stat în putinţă :

— am dotat unităţile -noastre cu tot ce am avut mai bun în ţară ;

— le-am instruit cu toată stăruinţa ;

[1]— le-am ridicat moralul corivingînd pe fiecare ostaş că luptă pentru o cauză dreaptă ;

— am fost puşi în cele mai grele situaţii operative şi materiale, le-am semnalat la timp şi nu s-au îndeplinit ;

— am fost atacaţi cu o superioritate zdrobitoare şi cu toate acestea inamicul n-a putuţ rupe frontul decît în sectoarele a. trei regimente ;

— am ţinut umerii pătrunderilor timp de;trei .zile, ca să-, ne poată veni ajutoare şi nu ne-a venit -nimic nici măcar ajutorul aviaţiei

— am cerut la timp să se permită celor cinci divizii încer- *j* cuite să rupă cercul şi să se retragă însă nu s-a aprobat;

— am luptat încercuiţi în contra carelor grele, fără armament . anticar şi fără muniţii ;

— nu s-a putut salva din cauză că am executat ordinul. Grupului de armate „B", de a rămîne încercuiţi, decît 3 160 ostaşi din: 39,081.

Aceasta este tot ce au putut face şi ce au făcut ostaşii | români, iar acum sîntem trataţi şi de ultimul ostaş de la coloanele germane drept „fugari".

Excelenţă,

Ieri a fost bombardat oraşul Mangalia din Dobrogea, tot; ieri au fost alarmate toate trupele noastre de pe litoralul Mării Negre: '

— 1 divizie în Dobrogea (Divizia de Gardă) ;

— 1 divizie în Basarabia (Divizia 21 Infanterie) ;

— 4 divizii în Transnistria (Divizia 1 Fortificaţii şi diviziile 1, 2 şi 3 Pază) ;

* Informaţia este eronată. Atît colonelul Rudolf Roman, cît şi fiul său, sublocotenentul Nicolae Roman, au căzut în captivitate lâ ruşi (vezi colonel (r) Stelian Dragnea, *Tată şi fiu, nouă ani în supliciul prizonieratului* în „Revista de istorie militară", nr. 3(9)/1991). Acest „exemplu" va fi reluat şi în alte- documente de epocă *(n.n.).*

— 2 divizii în Cîmeea (diviziile 1 şi 4 Munte) ;
— 1 divizie între Taman şi Novoros'iisk. (Diviziâ 10 Infanterie).
în lupte grele cu inamicul se mai găsesc :
— 5 divizii în Caucaz (diviziile 2 şi 3 Munte, Divizia 19 Infanterie, diviziile 6 şi 9 Cavalerie) ;
— 3 divizii la Armata. 4 (Divizia 4 Infanterie, diviziile 5 şi 8 Cavalerie) ;
— 3- divizii la Armată 3 (diviziile 7, 9 şi 11 Infanterie) ;
— 2 divizii încercuite ia Stalingrad (Divizia 20 Infanterie si Divizia 1 Cavalerie) ;
22 de divizii în total.
După atîtea sacrificii pentru cauza comună am ajuns ;
— să fim trataţi drept „fugari" ;
— să se ia comenzile generalilor noştri fără justificare ;
—ostaşii noştri să nu mai fie primiţi în cantonamente din ordinul autorităţilor militare germane ;
— ostaşii noştri să nu mai primească alimente şi în fine
— ostaşii noştri să fie dispreţuiţi de camarazii lor germani.
Excelenţă!
Numai viitorul m-a făcut să vă adresez această scrisoare.

Gîndiţi-vă la cele încă 22 de divizii române care sînt alarmate iar unele în lupte grele cu inamicul.

Gîndiţi-vă la moralul trupelor ■ române care trebuie să rămînă cît mai ridicat şi faceţi tot posibilul ca în cel mai scurt timp ostaşii români să fie trataţi pretutindeni, chiar şi în încercuirea de la Stalingrad, aşa cum impun sacrificiile făcute de oştirea română şi bravura cu care au luptat ostaşii români pînă acum. [LXVI],

Noi dificultăţi pentru Armata 4 . . . (7 decembrie 1942).
Armata 4 trimite M.C.G. spre ştiinţă, intervenţia făcută la Armata 4 Blindată cu nr. 35 436/1942 referitor la închiderea golului dintre corpurile VI şi VII armată pe care îl comunicăm în extras :

„Nici azi, 6 decembrie, nu s-a produs intervenţia grupurilor blindate germane în golul dintre corpurile VI şi VII armată anunţată trupelor noastre pentru ziua de 3 decembrie. Atacurile date de Corpul VI armată pentru recucerirea localităţilor Sorgakin şi Verh. Salski au întîmpinat rezistenţe inamice puternice care au produs pierderi serioase trupelor noastre. Comandamentele în subordine cer insistent ca grupările blindate să acţioneze spre a ajuta sforţările noastre de a închide golul produs şi a susţine moralul trupelor care au fost înştiinţate de intervenţia grupărilor blindate şi aşteaptă acest ajutor.

Dacă această acţiune a grupărilor blindate germane nu se va produce nici în dimineaţa de 7.XII iar presiunea inamicului va creşte, situaţia ar putea impune replierea frontului ameninţat." [LXVII].

... dar şi la Armata 3 (8 decembrie 1942). Domnul mareşal Antonescu ordonă ca :

1. Domnul general Dumitrescu să controleze şi să raporteze urgent dacă situaţia operativă impunea ca satul Dubovski să fie neapărat cucerit prin şapte atacuri şi cu atîtea pierderi.

2. Dacă informaţiunea transmisă este sigur justă, să se ceară Grupului de armate Don ca Rodica* şi celelalte unităţi române din Grupul Hollidt† să fie reorganizate după dispo- ziţiunile Şerban‡.

■ Dacă nu se dă imediat Grupului Hollidt acest ordin, M.U. române vor primi ordin de la domnul, mareşal să nu mai execute ordinele generalului Hollidt.

3. Generalul Hollidt să arate imediat în scris motivele pentru care a luat comanda generalului Stavrescu, iar domnul general Dumitrescu să cerceteze motivele şi să raporteze [LXVIII],

O veste neliniştitoare din Stepa Calmucă... (8 decembrie 1942). M.C.G. comunică:

1. Maiorul Antache înapoiat de la C.VI A. raportează :

Comandantul Regimentului 85 Infanterie [lt.-colonel Ududec Ştefan – *n.n.*] a declarat că soldaţii săi nu vor să mai lupte, aruncă armele şi fug ; cer să se întoarcă acasă.

întrebat de ce nu împuşcă fugarii a răspuns că riscă să fie împuşcaţi ofiţerii de către soldaţi.

2. Alţi soldaţi au spus ofiţerului care încerca să-i oprească : „am mers destul înainte, acum mai mergem şi înapoi.

Ni s-a promis într-una că vom fi schimbaţi şi nu am fost".

3. Starea morală a C.VI A. devine şi mai gravă din cauza raporturilor foarte încordate cu germanii. [LXIX],

... care nu se confirmă (14 decembrie 1942). Conform ordinului domnului mareşal, am cercetat [general Ilie Şteflea – *n.n.*] Armata 4, cazul Regimentului 85 Infanterie.

Au fost cîteva defecţiuni, cazuri izolate, la două regimente, însă măsurile energice şi la timp luate, de către comandantul Armatei 4, vor împiedica repetarea lor pe viitor.

Ofiţerii şi trupa unităţilor Armatei 4 au ajuns la limita puterilor fizice.

De la 20 noiembrie, absolut toţi, de la generali şi pînă la ordonanţele .personale, au luptat în prima linie, pentru a opri înaintarea inamicului, stînjenindu-i concentrarea cunoscută [LXX],

Uii bilanţ cutremurător (8 decembrie 1942). Marele Cartier General din datele, pe care le posedă pînă în prezent de la comandamentele de armată şi constatările făcute pe teren de ofiţerii de stat major trimişi în acest scop a ajuns la următoarele cohcluziuni :

1. *Situaţia armatelor 3 şi 4 după operaţiunile din 19.¿Cl 1942*
La Armata 3 :

a) Diviziile 5,. 6, 13, 14, 15 Infanterie şi 7 Cavalerie au avut pierderi de circa 95% din efectivul luptător şi în aceeaşi proporţie şi

---

* **Denumirea codificată a Diviziei 9 Infanterie *(n.n.).***
† **Gruparea „Hollidt" subordona Corpul 1 armată român şi Diviziile 62 şi 294 germane *(n.n.).***
‡ **Denumirea codificată a Armatei 3 române *(n.n.).***

armamentul respectiv de infanterie (mitraliere, tunuri a. c., brandt-uri etc.).

Artileria 'a fost pierdută în totalitate, excepînd o singură baterie fără aparate de ochire din artileria Diviziei 13 Infanterie şi 3 piese din artileria Diviziei 7 Cavalerie.

Din trenurile de luptă ale unităţil<jr, circa 50% din oameni şi într-o mult. mai mică măsură, materialele.

Materialul de transmisiuni a fost pierdut aproape total.

Din serviciile divizionare şi de C.A. s-au putut salva majoritatea lor şi a[1] materialelor ; au însă nevoie de un timp oarecare pentru a putea fi puse în funcţiune.

b) Divizia 1 Cavalerie se găseşte la Armata 6 germană ; are pierderi în oameni şi material' în procent de 50%. Caii si artileria pierdută.

c) Divizia 1 Blindată a pierdut pînă în prezent majoritatea carelor [tancurilor – *n.n.]* şi circa 50o/o din infanterie de 'care dispunea (mai are .20 care, 8 bune şi 12 de reparat); o dată cu .carele s-a pierdut şi cea mai mare parte din specialişti.

d) Divizia 9 Ipfanterie aflată la C.I.A. a, suferit pierderi mari în personalul luptător (circa 1/3), majoritatea mitralierelor (91 din 128) şi 10 baterii artilerie din 12.

e) Diviziile 7 şi 11 Infanterie cu pierderi mai puţine şi îşi menţin capacitatea operativă. Posedă materialul de artilerie.

f) Din artileria grea aflată pe frontul Armatei 3 (R. 2, 4, 5 şi 8 Artilerie Grea şi Divizionul 41 Artilerie Grea), a rămas :

— Regimentele 5 şi 8 Artilerie'.Grea au pierdut tot materialul ;

— Reg. 4 Artilerie Grea a rămas cu 1 baterie obuziere plus Divizionul 105 mm care se află în încercuire ;

— Reg. 2 Arţilerie Grea a pierdut din divizionul de tunuri! ,7 piese din 12 ; divizionul de obuziere este complet ;

— Divizionul 41 Artilerie Grea (tunuri) se află în zona C.I.A cu tot materialul.

La Armata 4 :

a) Diviziile 1, 2 şi 18 Infanterie au pierdut de circa SOfi/fi în personal şi circa 90o/o în armament automat.

Divizia 18 Infanterie a pierdut întreg materialul de artilerie ; Divizia 1 Infanterie dispune de 5 tunuri şi 6 obuziere iar Divizia 2 de 7 piese.

b) Diviziile 4 Infanterie, 8 * şi 5 Cavalerie au suferit pierderi mari, însă mai sînt capabile de operaţiuni.

c) Divizia 20 Infanterie se găseşte la Armata 6 germană cu pierderi necunoscute.

d) Reg. 1 şi 7 Artilerie Grea şi Divizionul 47. Artilerie Grea, aflate în zona Armatei 4, sînt complete ca material.

2. *Din punct de vedere numeric,* situaţia este următoarea :

***La Armata 3 :* Au rămas circa 83 000 oameni † diqtr-un efectiv de 160 000 cit a existat înainte de începerea acestor operaţii.**

Din cei 83 000 oameni rămaşi, sînt numai aproximativ 36 000 luptători, restul sînt de la trenuri şi formaţiuni de servicii, de divizii, *C.A.* şi armată.

În efectivul de 36 000, intră şi Corpul I armată.

---

* **Divizia 8 Cavalerie a suferit mari pierderi în ultimele zile.**

† **Nu s-au'socotit efectivele diviziilor 20 Infanterie, 1 Cavalerie şi Detaşamentului colonel Voicu.**

La Armata 4 : **Au rămas circa 39 000 ˚ oameni dintr-un,efectiv de 81 000 oameni ; din cei 39 000 oameni rămaşi, sînt numai aproximativ 12 000 luptători, restul sînt de la trenuri şi formaţiuni de servicii de divizii, C.A. şi armată.**

3. *Din punct, de vedere moral:*

a) Efectivele rămase sîht deprimate şi încă sub impresia evenimentelor pe care le-au trăit,

b) Complet extenuate, fizicește, din cauza lipsei de alimente, a frigului şi oboselii ; mulţi bolnavi şi degeraţi.

c) Au o bună parte din echipament lipsă, pierdut sau luat de ruşi.

în ce privește Armata 4, este de menţionat că situaţia arătată mai sus este mai accentuată, îndeosebi la M.U. Corpului Vi Armată (resturile) deoarece :

•a) Aceste trupe sînt pe front de peste un an de, zile ş.ţ în lupte continue, mai ales în ultimele 4 luni.

Din motivele de mai sus, aceste trupe puteau fi considerate învinse înainte de începerea ultimelor operaţiuni. Faptul a fost cunoscut şi cu toate insistenţele depuse de M.C.G. nu s-a reuşit a fi trecute în rezervă.

b) Se menţionează totodată că din cauza situaţiilor operative critice prin_ care s-fa trecut, la Armata 4 au fost introduse "în luptă unşle din. detaşamentele de marş recruţi cu organizarea cu care nu venit din ţară, fără armamentul automat necesar.

c) La starea morală a Armatei 4, în special pentru resturile diviziilor decimate (1, 2 şi 18 Infanterie*) : este de observat că la parte din oameni, deprimarea şi încordarea nervoasă erau aşa de pronunţate îneit arătau oarecare ezitare în executarea operaţiunilor de reîntoarcere în luptă.

Această stare de istovire, din informaţiunile pe care le j avem, a fost cunoscută de ruşi, care au încercat să obţină rezul- ■ tate prin demonstraţii şi intimidare.

De asemenea,şîntem informaţi că încă cu cîteva zile înaintea J atacului, ruşii, prin megafoane, se adresau trupelor române în sensul că şefii lor nu le vor dă concediile promise şi că elibe-.;j rarea lor se va face de către trupele ruseşti.

' Este de menţionat totodată că deşi trupele române s-au luptat cu. disperare, dînd istoriei fapte cu adevărat legendare (cazul i Grupului' general Lascăr, cazul generalului Siori, cazul statelor[1] f majore ale Diviziilor -5 şi 6 Infanterie, cazul colonel Roman, totalitatea comandanţilor de arme din Divizile 5 şi 6 cu comandanţii de regimente, majoritatea comandanţilor de arme şi de >, regimente din Divizile 13, 14 şi 15 Infanterie etc.) totuşi s-aia petrecut unele acţiuni regretabile din partea comandamentelor! şi trupelor germane, în purtarea lor faţă de comandamentele şi C trupele române.

Astfel:

— La Armata 3, statul major a fost înlocuit cu un stat j major german, deşi comandamentul Armatei 3 cuprinde unii * din cei mai buni ofiţeri ai armatei noastre şi deşi nu li se| poate aduce vreo

3

8 * **Divizia 8 Cavalerie a suferit mari pierderi în ultimele zile,**

0

acuzație ;

— Armata 3 a primit comanda a două grupări germane formate din unități de lucrători, • pază-, alarmă și construcție» iar marile unități române, chiar corpuri de armată, au fostfj trecute sub comanda unor corpuri de armată germane ;

— Corpul I armată român a fost pus sub comanda unui corpi de armată german, care tratează acest comandament românesc! într-un mod necunoscut în oștirea noastră și, după cîte știm,, nici în Oștirea germană ;

— Au fost ‘ ofițeri români, cărorâ trupele germane le-aU, smuls revolverele de la centură, iar unitățile române au fost; dezarmate și insultate ;

— S-au luat cu forța caii Regimentului 1 Artilerie Călăreață. de către Divizille„ 376 și 384 germane – pentru, a-și,,.tracțp| tunurile lor – astfel încît, pentru a nu fi luate de ruși, tunurile«; românești au trebuit să fie distruse chiar de servanții lor.

¡După atîtea sacrificii pentru cauza comună, am ajuns deci

— să fie tratați drept „fugari” ;

. – să se ia comenzile generalilor noștri, fără’ justificare ;

— ostașii noștri să nu mai fie primiți în cantonamente, din ordinul autorităților germane ;

— ostașii noștri să nu mai fie primiți în vagoane încălzite ;

— ostașii noștri să nu mai primească alimente și, în fine

— ostașii noștri să fie disprețuiți de camarazii lor germani.

De altfel, rușii exploatează această situație și, prin toate modurile, aduc la cunoștința trupelor române părerile lor în această '{Mvință și anume :

, – că ostașii români au fost părăsiți de aliații lor,; germani, care i-au lăsat să se bată fără mijloace ;

— că aceștia îi tratează în mod nedemn și disprețuitor ;

— că alianța este în 'fond un mod de aservire fără rost.

De bună seamă că tratamentul descris mai sus indignează pe ostașul român și face să crească demoralizarea-acestor luptă- . tori care se simt nedreptățiți.

4. *Din punct de vedere al încadrării cu- ofițeri, și ‘¿subofițeri:*

Pierderile suferite 'de 'armatele 3 și' 4 în operațiunile recente se ridică la cifra de aproximativ 3 700 -ofițeri și 3 500 subofițeri.

Este o criză care va avea repercusiuni adînci asupra viitorului cadru al armatei, criză care nu poate fi înlăturată decît în cîțiva ani..

De asemenea, este de remarcat ,că pierderile.se răsfrîng îndeosebi asupra[1] "specialiștilor, ’ care vor fi foarte greu , de înlocuit.

În ce privește pierderile la trupă, ele[1] au atins în mare majoritate tot pe specialiști..

5. *Din punct de vedere al dotării:*

M.U. decimate pierzînd aproape întregul armament automat și greu, se pune problema redotării „unităților cu armamentul corespunzător.

De asemenea, aceleași probleme se pun și pentru materialul de artilerie ușoară și grea, precum și pentru materialul, de-trans- ’ misiuni pierdut.

M.C.G. a trimis armatelor tot armamentul de care dispunea i în

depozitele din zonă (arme, puşti mitraliere, mitraliere şi brandturi) ; va rămîne totuşi o situaţie extrem de grea, deoarece stocurile de rezervă, atît a-l'e frontului, cît şi cele din interior, sînt epuizate. Nu s-a putut completa decît într-o infimă parte pierderile în armament greu de infanterie. [.,.] [LXXI],

Feldmareşalul von Manstein crede că dintr-o criză se poate face o victorie (9 decembrie 1942). Generalul ■ Hauffe mi-a adus la. cunoştinţă telegrama clv. către -şeful M.C.G. nr, 842 680 din 4.XII*.

Vă rog să fiţi convinşi că ştiu/să preţuiesc valoarea armatei române clin campania din Grimeea şi onoarea ăi militară are în inima mea acelaşi loc ca si aceea a trupelor melc proprii.

Acum, singura preocupare (este ca din toate ptiterile să reconstituim noi unităţi capabile de luptă, aşa fel *ca* să creăm mijloacele pentru restabilirea, situaţiei.' *U*

Vă rog, domnule mareşal, să mă ajutaţi în acest[1] scop şi din criza actuală să facem o 'vietolie germano-română a Grupului de armate [„Don"].

Am credinţa ea voi-obţine ca' Unităţile române să primească ordinele dv. de 'a-, lua parte la luptă ca şi la victorie. Von Manstein, feldmareşal. [LXXII],

Mareşalul Antonescu promite o revenire (9 decembrie 1942).

Excelenţei sale, domnului general făldmareşal von Manstein. Confirm primirea telegramei d-voastră nr. 186/1942.

Generalul Ştefl ea vă va aduce o scrisoare documentată o L

Sînt sigur domnule feldmareşal că-i veţi da toată atenţia **cuvenită. ,**

Conţinutul oi esfe scris personal de mine, şj este strigătul| îndurerat al unui soldat.

Este de la sine înţeles ddmnuie feldmareşal că' am cea mai desăvîrşită încredere în spiritul dvs. de dreaptă, de înţeleaptă conducere şi de fermitate Mtij numai faţă de soldaţii , români, dar şi faţă de germani. Mareşal Antonescu. [LXXII],

Strigătul de durere al mareşalului Antonescu, un aspru rechizitoriu la adresa comandamentului german (9 decembrie 1942).

Domnule feldmareşal [von Manstein]. Am luat cunoştinţă cui adîncă mîhnire de raportul dinţ 3,rfdecembrie 1942, pe care a fostj silit să vi-l adreseze generalul Ştefl ea şi ţin să vă exprim ne mulţumirea mea pentru faptele ce vi s-au semnalat Ca şi pentru incompleta" satisfacţie ce i .s-a acordat.

Nu numai că îmi însuşesc în totul cele ce generalul Ştefl ea v-a raportat, dar ţin încă de datoria mea, faţă de răspunderea istorică pe care o port şi faţă de contribuţia militară la războiul actual â Ţării ce conduc, să adaug următoarele :

1. România şi-a oferit aproape totalitatea forţelor ei armate, cu cele mai de seamă cadre, cei mai tineri şi mai bine instruiţi soldaţi şi cel mai modern material de care am dispus, ca alături de armata germană să contribuie la zdrobirea bolşevismului,. împlinind, astfel un r.ol european, foarte depărtat de modestele ei idealuri naţionale şi politice.

---

* **Este vorba de telegrama, datată 3 decembrie 1942 (data din documentul german este cea a, primirii) trimisă de Ion Antonescu/ generalului Ştefl ea, document prezentat şi în acest volum *(n.n.).***

Această jertfă generoasă ' nu trebuie deci privită că o obligațiune fără restricții. Nimeni nu ne poate cere altceva decît -ceea ce noi consimțim a da, între Germania și România ■ neexis- tînd pînă la această dată nici o convenție, nici politică, nici militară.

În calitate de conducător al statului român și de comandant al armatei, am deci dreptul de a împiedica orice act care îmi poate compromite prestigiul indispensabil exercitării funcțiunilor mele și am datoria să'sustrag din fața oricărei molestări ofițerii și soldații români, supuși unui tratament incompatibil cu onoarea și credințele Țării mele.

2. Cunoașteți contribuția trupelor române din Eșalonul I al armatei române, care cu exeepțiă operațiunilor de la Odessa și Don, au sîngerat sub ordinele Armatei 11 germană, pe care ați comandat-o de la Nipru pînă la Kerci și Sevastopol.

Vă șînt poate mai puțin cunoscute operațiile Corpului [VI] de armată general Dragalina și ale trupelor din Caucaz, cărora li se datorește nu numai salvarea situației critice de la Donț, din iarna trecută, dar și atingerea obiectivelor actuale de pe Don, Volga și munții Caucazului.

Fără falsă modestie, cred. că nu exagerez dacă afirm că, fără prezența trupelor românești în iarna trecută, Crimeea putea fi pierdută și situația de la Donț ar fi putut duce, dacă nu la pierderea, cel puțin la amenințarea Ucrainei, de la est de cotul Niprului.

3. Forțele românești din -eșâlomil II au fost promise Comandamentului Suprem german în timpul grelei crize prin care a trecut armata germană pe frontul de est, în iarna trecută.

Am cerut în schimb numai ca unitățile române să fie dotate la fel cu cele germane și să fie transportate pe calea ferată pînă i în apropierea frontului, pentru economisirea echipamentului. S-au făcut promisiuni dar nu au fost respectate :

— trupele românești ale Armatei 3 au făcut 500—600 km pe jos pentru a ajunge pe front, în timp ce' trupele germane *aug* fost duse cu trenul pînă la liniile cap de cale ferată, ba mai mult, s-a dat ordin M.U. române ca din gările de debarcare să j le transporte'pînă la pozițiile de luptă cu puținele camioane dej care dispuneau.

— drept dotație modernă s-a dat Diviziei Blindate românei -22 care grele germane, și două companii anticar, i s-a refuzat! însă grupul de recunoaștere, iar majoritatea – nu , totalitatea! – diviziilor române au primit ca unic mijloc, de luptă contrai cadrelor o baterie de 6 piese anticar grele cu tracțiune hipomobilă. ->

4. Pentru că se arunce un discredit asupra trupelor române, j în special ale Armatei 3, spre completa d-voastră identificare,! vă aduc la cunoștință următoarele :

— Comandamentul german prin domnii generali Weichs și i Hauffe este responsabil de angajarea trupelor acestei armate în condițiuni eu totul dezavantajoase.

— Mi s-a afirmat că frontul afectat Armatei 3 române era pe Don, ceea- ce ar fi constituit o situație favorabilă.

Recunoașterile noastre prealabile au constatat că afirmarea! nu era de loc exactă, inamicul avînd în mijlocul frontului arma- i tei'uri cap de pod larg de 70 km și adînc de 25 km.

— Toate observatoarele erau în mîna lui. Am cerut să se a lichideze acest cap, de pod înainte de intrarea trupelor noastrei în sector. Mi s-'a promis dar nu s-a făcut nimic.

Am cerut atunci ca la intrarea trupelor noastre în linie,! să cooperez împreună cu trupele pe care le înlocuiam pentrh! reducerea capului de pod. Mi s-â promis, dar nu s-a realizat! nimic. Din contră, în măsura în care înlocuiam o unitate ger- |mană sau italiană, acestea dispăreau fără măcar să prevină şi fără să spună unde se duc.

• Trupele noastre nu au găsit nici o organizare, nici o apărare* antitanc, nici o rețea, de sîrmă, nici o baracă şi au trebuit % să -j

se instaleze într-o zonă fără păduri, cU foarte puține sate sau acoperiri naturale, total secătuită de alimente și furaje de trupele ce ne-au precedat în sector. Ceva mai mult, au fost luate și depozitele care se găseau făcute în sector, lăsîndu-ne total numai la discreția aprovizionărilor, care se aduceau cu caii istoviți și insuficient hrăniți, de la circa 120 km.

— Am cerut ca după intrarea în Sector, să lichidăm nu numai capul de pod, dar – printr-un efort comun – să ocupăm și regiunea păduroasă de la nord de Don, care după mine era poziția cheie și a. apărării întregului front din marele cot al Donului, dar și propice adunării în ascuns a unor forțe masive inamice, pentru executarea unui atac în stil mare.

Dacă pregătirea angajării forțelor românești a avut lipsurile arătate, nici execuția nu s-a ridicat la un nivel superior ;

— Armata 3 a fost întinsă pe uri front de 156 km, încît nu putea îndeplini decît o misiune de avanposturi (un batalion pe 4 1/2 km) și nu a dispus ca rezerve decît de forțe capabile cel mult să oprească mici pătrunderi locale 5 batalioane și 2 divizioane din Divizia 15 Infanterie și Divizia 7 Cavalerie pe jos (valoarea a trei batalioane și un divizion de artilerie). Au mai fost aduse ulterior 2 divizioane germane de vînători de care : nr. 611 și 670. . .

Situația se înrăutățise și mai mult prin aceea că Diviziile .13 și 14 Infanterie, asupra cărora s-a produs efortul atacului inamic, au fost continuu atacate de la intrarea lor în front și pînă la începerea ofensivei sovietice.

Divizia 13 a fost atacată' în intervalul de timp de la jumătatea lunii septembrie pînă la 18 noiembrie, de 32 de ori, în zile și nopți adeseori consecutive. Divizia 14 a fost și ea atacată în același interval de timp, de 17 ori.

De aici a rezultat că la 19.XI Divizia 13 Infanterie avea pierderi de 115 ofițeri și 3 648 trupă luptătoare.

Divizia 14 Infanterie avea pierderi de 98 ofițeri și 2163 trupă luptătoare.

— Pentru reacțiuni ofensive grupul de armate a concentrat în sectorul Armatei 3, Divizia 1 Blindată română și diviziile 22 și 14 Blindate germane, acestea două din urmă reduse la 25% din valoarea normală.

Anterior se promisese de către QKH constituirea următoarelor rezerve, deosebit de rezervele Armatei 3 : 4 divizii germane
în zona Armatei 3 și 3 divisai române în regiunea Rostov (Corpul VI armată). Nu-.s-a realizat nimic; mai mult, la începutul lunii noiembrie OKH ne-a obligat să introducem în front și Divizia 7
Infanterie română, în locul unei divizii italiene.

— Hrana, materialele de fortificații, carburanții, munițiile, materialele necesare instalării defensive etc., nu au ajuns nicidV dată să atingă măcar cifra promisiunilor, necum a nevoilor reale (date și documente se găsesc în însuși raportul colonelului Finkch). 6

Armata 4, ale cărei trupe în parte luptau neîntrerupt din luna ianuarie, și-a epuizat și consumat forțele păstrînd inițial cu Corpul 6 armată un front de 120 km (de. la 20 km pînă la
50 km de. divizie) și menținînd oaménii în linie pînă la limita

extremă a puterilor omenești de 90—100 zile neîntrerupt și neîncetate lupte.

Dacă în ziua de 20 noiembrie cînd Armata 4 română a foșt atacată, sectoarele diviziilor erau micșorate de la 17 pînă la 33 km nu trebuie uitat că valoarea combativă a trei divizii – (Diviziile 1, 2 și 1) era scăzută la circa 50%. |

Menționez numai că, Corpul VI armată a consumat din ianüarie pînă în noiembrie 1942, în afară de efectiyele 'sale, încă;, 38 batalioane și 11 escadroanè.

Dacă lipsurile materiale ale Armatei 4 au fost în generali mai mici deeît ale Armatei 3, lipsa combustibilului slăbise oamenii pînă la epuizare (cazul ofițerilor și soldaților-umbre, decorați de domnul general Hoth), iar lipsa de furaje adusese' într-un hal de inaniție totală caii Corpului VI armată, ceea ce explică pierderile de material de artilerie în luptele de la sud de Stalingrad.

Inospitalitatea terenului în carfe' a luptat Armata 4 este cu-, noscută (lipsa totală de resurse și acoperiri, climă grea și nenumărate boli).

5. Reușita ofensivei rusești nu se datorește deci lipsei de eficiență a Armatelor 3 și 4 române,˅ er neprevederi-lor comandamentului Grupului de armate „B", unei alegeri meșteșugite din partea rușilor a zonelor de atac și : concentrării masive dé forțe în cel mai desăvîrșit secret.

Comandamentul rus a aplicat efortul său la vest și la sud. de Stalingrad, zone cărora Grupul de armate „B" trebuia să le acorde cu-totùl altă atențiune. Evenimentele au arătat-o.

'■ 6. Intîrzierea Constituirii Comandamentului „Don", provocată de neașteptata și neînchipuita rezistență de la Stalingrad și din Caucaz, își are partea ei fatală de contribuție la tragicele evenimente trăite.

- Ñici pregătirea bătăliei, nici conducerea ei nu au, putut fi la; înălțimea misiunii. Tristul rezultat ca și' numirea d-voastră, după pronunțarea dezastrului, la ún. comandament fără titular, o dovedesc.

Am arătat personal generalului Hauffe bănuiala mea că inamicul va dezlănțui un mare atac pe direcția Frolov-Rostov și pe direcția .Barmanțak-Kalaei, care erau cele două axe de atac indicate, fiindcă în i afară de succese tactice locale, duceau și .laț consecințe grave strațegipe pe .frontul germano-ro- mân din Caucaz, de la Stalingrad și din Cotul Donului.

Grupul de armate "[„B"] von Weichs'și generalul Hauffe au subestimat valoarea inamicului și nu au luat în considerare găsind exagerate toate arătările mele.

7. Am„ domnule mareșal, un- trecut nepătat de 40 de ani închinați armatei și țării, în dreptate și onoare ; am făcut în această lungă ..carieră 4 făzbpaie și 4 revoluții.

Nici în fața inamicului din afară, nici în'fața. acelui dinăuntru nu 'am dezarmat niciodată. '

Am Oi răspundere politică și istorică și am o sacră .datorie, față de ostașii mei.

M-aș dezonora dacă aș lăsa să fie dezonorați.

Aș fi un laș, dacă aș tolera să șe -comită lașități în contra lor. ~ .

Sînt informat în ultimul moment că sînt soldați de ai mpi, care au luptat ca niște bravi și care acum sînt împușcați de soldații dfvoaștră în încercuirea' de la Stalingrad.

Sînt informat că sînt ofițeri și subofițeri dej ai noștri cărora ie sînt smulse de'1a brîu revolverele și armele lor de către soldați de ai dv. care au stat mult departe în spatele frontului sau de soldați din unități dé lucrători.

De asemenea, mi se raportează că trupele române aflate sub comandament german sînt supuse «unui tratament neomenos.

Pentru cucerirea satului Dubovski, Corpul I armată a primit ordin de la Grupul Hollidt să atace de 7 ori pentru că nu a reușit prima dată, cauzîndu-se pierderi de 40 ofițeri, 15 subofițeri, 1 392 trupă.

Ce importanță tactică și strategică avea aceasta În ansamblul imens al frontului, ca să determine acest masacru ?-

De ce se impun sacrificii inutile M.U. române, cînd în ca- zuri asemănătoare trupele germane sînt cruțate ? Relev cazul detașamentului [general René] von. Courbière, care a fost trimis la Odessa pentru ' a ne ajuta să spargem frontul defensiv.

Detașamentul, ținut 2—3 săptămîni în rezervă, a atacat. și după 2 ore a lăsat pe teren cîțiva ofițeri și 200 soldați,, a oprit atacul și s-a retras fără să mai încerce, sub cuvînt .că nu are mijloacele necesare.

Unul din comandanții germani nu s-a oprit să mărturisească 1 că ține să facă „mea culpa" față de infanteristul român, pe care-l credea pînă atunci slab luptător.

Pe cînd la germani astfel de procedee sînt admise, gene- l ralul Hollidt trimite soldații noștri, fără să le asigure susținerea de foc și de mijloace masive, la masacru.

Masacrarea cu voință și pornire a unităților din Corpul 1 armată român va produce un efect dezastruos asupra camaraderiei româno-germane și fără nici un folos militar pentru viitor.

Sînt sigur că veți fi de acord cu mine că această atitudine | a comandamentului german nu este meritată de trupele române, care s-au bătut cel puțin tot atît de bine cum s-au bătut tru- .pele germane din sector.

De ce dacă soldații Armate 3 nu au reușit să oprească ata- 1 cui "rusesc „nu s-au bătut cum trebuie" ? Nu au redșit nici unitățile germane. Diviziile 22 și 14 Blindate și Divizioanele ' 611 și 670 de Vînători de Care au fost și ele literalmente zdrobite, deși au primit șocul după ce acțiunea inamicului pierduse ƒ din intensitate, datorită împrăștierii și pierderilor survenite în luptele cu noi.

De ce aceștia au fost bravi și ai noștri au fost fugari ? j

Este cazul să întreb ce au făcut mai mult diviziile 62 și 294 de la care, după comunicarea führerului primită la 23.XI, se aștepta despresurarea .Grupului Lascăr ?

Se uită probabil că atacul s-a produs pe o ceață atît de j deasă, încît nici un armament pînă la tunurile grele nu a putut să ; tragă decît cînd inamicul a intrat în poziție și în baterii.

3
8
8

Din aceeași cauză nici aviația nu a putut interveni.

Nu cred că alte trup.e cu organizare, încadrare,, instrucție și experiență egală cu a trupelor române ar fi putut face mai mult decît a făcut Armata 3, care timp de 3 zile și-a menținut pozițiile, dar a trebuit să cedeze cînd rezervele române și ger-, mane nu au putut nici măcar stăvili puhoiul rusesc, necum sili respingă.

8. Sînt informat, de aşerapnea, că pe cînd d-voastră încercați să, reconstituiți din oamenii rămași noi unități românești, domnul general- Hollidt a ' pulverizat Divizia 9 [Infanterie] de's-_ ființîndu-i comandamentul, risipind pe fracțiuni unele din unități cu valoare combativă încă suficientă și transformînd altele în -unități jjejucru.

Mai sînt informat că unități germane iau fără nici Un scrupul, cu o îndrăznealâ fără seamăn, caii serviciilor noastre, și îi trec la ale lor, lăsînd pe ale noastre în drum,

Sînt informat că s-au luat serviciile' npastre constituite, și s-au trecut Diviziilor 62 și 294, care au sosit pe cîmpul de luptă fără servicii; în sfîrșit, sînt informat domnule mareșal, că domnul general Hollidt se poartă cu comandamentele noastre. cu^Jarutalitate neadmisibilă între oameni civilizați .si 'între soldați cu simțămîntul onoarei.

Același domn general, trecînd atît neste.-.'fcgfc mai elementare principii de ierarhie 'militară și de ordine în exercitarea cu autoritate a comenzii, cît și peste cel mai elementar respect ce^ se datorește unui aliat, care face din toată inima și cu loialitate Sjjgrificii imense pentru – cauza comună, fără să fie obligat prin vreun angajament milita? sau politic scris, a dat „ordine" Armatei 3 să nu dea nici un qrdin trupelor române decît prin intermediul dînsului și în ^același timp a avertizat • C&, își rezervă dreptul de a aduce acestor ordine, orice modificări va crede de cuviință.

9. Domnule mareșal. în fața acestor fapte care în nici Un caz nu ne .pot dezonora pe noi, orice margine nu poate fi depășită și orice onoare nu poate fi călcată în picioare.

Nu poate fi depășită și nu poate fi ¿ălcată mai ales față de un soldat care fără să fie armat cum „sîntem înarmați, instruit cum sîntem instruiți, încadrai cum sîntem încadrați, s-a bătut pînă acum cum s-a bătut, s-a încărcat de d nepieritoare glorie și la a cărui intervenție camaraderească și totală s-a recurs de multe ori, în ocazii grêle și în momente critice pentru trupele germane :

— cînd marile unități române își pun la dispoziția unită-ților germane, în aceeași luptă, -aviația și cel mai modern mate-'rial de artilerie de care dispunem, cu toate că dotarea lor este inferioară dotării- germane, și cu toate că au în aceeași acțiune misiuni de aceeași importanță ;

—■» cînd marile unități române acționează în Feodosia și asigură – cu pierderi enorme – degajarea Diviziei 46 de la Kerci ; ■

— cînd -alte [4] M.U. române aleargă 300 km, pe jos, pe un ger de —30°', ceea ce a dus la degerarea a 30% din oameni și moartea a 40% din caii artileriei lor, pentru a umple spărtura de la Donеț, depășesc frontul german și fără tunuri pătrund 30 km în adîncime ;

— cînd alte mari unităţi române, care mergeau la o altă destinaţie, sînt oprite din drum şi aruncate în luptă, pentru a izgoni' pe adversarul care spărsese frontul german şi reuşeşte;? să opreascâ pe inamic şi să: lege^frontul (cazul Diviziei 19 la est de Novorossiisk) ;

— cînd alte 4 divizii române trec Donețul şi Donul cu Arţl matele 4 şi 1 blindată germană şi ajung în urmărirea[1] inartii-. 'cului pe Volga, prin lupte. şi – marşuri neîntrerupte de zi-şi de noapte de 800 km, la scară cu unităţi blindate germane;

— cînd o armată are dosarele tuturor marilor unităţi plinei; de nenumărate scrisori oficiale şi de ordine de zi prin cărei se – laudă atitudinea şi se onorează bbavura soldatului, ofiţe-l_rului şi Comandamentului român ;

— cînd aceeaşi armată este citată de peste 100 ori în comunicatele führerului ;

— cînd o armată pierde într–o singură bătălie, din- 160 000; luptători, 80 000 oameni (din care ruşii anunţă numai 37 000; prizonieri), luptătorii acelei armate nu pot fi calificaţi drept fugari şi laşi, cum nu au . fost calificate de fugare unităţiLg germane care la Doneţ aii jjjandonat tot materialul motorizat? în iarna trecută, cînd au fost silite să se- retragă 100 • km înapoi ;

— cînd o armată are în aceeaşi luptă 3 generali care nu se predau şi cad, lipsiţi de cartuşe şi de hrană, alăturea de ulti mul lor luptător şi cînd un al patrulea general [Ioan Sion – n.n.j, tot în aceeaşi luptă, moare cu ultimul om de la ariergardă, lovit de un obuz de tun, tras drept în piept de un car inamic ;

— cînd în Armata 3 au fost divizii, care au pierdut morţi în lupta corp la corp 2 din 3, comandanţi, de regimente des ja- i fanterie, 5 din Tr' comandanţi de batalioane, 2 din 6 'comandanţi de divizioane şi toţi comandanţii de companii şi de--baterii ; cînd un comandant de brigadă de artilerie trece în bateria în care era fiul său, trage împreună' cu el ultimele proiectile j şi după aceea se sinucid împreună, iar un comandant de regiment de artilerie grea moare în luptă la baionetă ;

— cînd un comandant i de batalion, după 5 zile de luptă continuă, fără hrană şi fără muniţie şi fără o secundă de gîn- dire, sare cu oamenii extenuaţi şi -scapă de la distrugere materialul de. aviaţie şi aviatorii germani de la Oblivskaia ;

— cînd în Divizia 2 Munte * au fost oameni, care extenuaţi ; de lupte, au ajuns în aşa hal de obosealâ încît nu mai puteau l apăsa nici pe trăgaci;

— cînd. fuhrerui a cinstit şi onorat cu cele mai mari dis-' tincţii,. Armata română şi cînd dintre aliaţii D- voastră, noi am avut primul general decorat cu frunzele de ştej'ar la Crucea de .
Cavaler al Crucii de Fieţ ¿şi jprimul ofiţer .supeişSjţ decorat cu l Crucea d'e Cavaler a Crucii de Fier ;

— această armată nu poate fi tratată ca armată de

---

* Divizia 2 Munte a acţionat în subordinea Armatei 1 Blindate în Caucaz, ajungind prin luptă pînă la Nalcik şi Alagir (n.n.). ■

fugari, soldații ei nu pot fi împușcați ca niște netrebnici fără judecată ' și răspundere de orice ofițer sau soldat german.

Au fost desigur, domnule mareșal, și cazuri de defecțiuni.

Ele au fost și datorită faptului că unele unități de 10 luni stau în ger cumplit sau în noroi și pe călduri caniculare numai în linia 1 cu mîna pe trăgaci, fiindcă din lipsă de rezerve nu au putut niciodată fi trecute înapoi pentru repaus.

Nu s-a întîmplat același lucru cu trupele germane din frontul de sud, care au fost trase uneori înapoi pentru repaus și l refacere, unele chiar 'au fost transportate pe fronturi secun- | da,re sau în interior.

Cazurile de defecţiune raportate la totalitatea armatei au fost însă izolate.

Ele au fost şi sînt şi în armata D-voastră şi în orice armată. Dar numai eu singur şi comandamentele române au.dreptul după o judecată fie chiar sumară, dar numai după judecată, să pedepsească cu moartea pe netrebnici.

Aveţi şi d-voastră soldaţi dezertori, care rătăcesc în spatele frontului şi prin ţara mea. Aveţi alţii care s-au dedat la acte de contrabandă şi jaf pe teritoriul • nostru şi alţii care nerespec- tînd regulile circulaţiei, au trecut peste pietoni români, fără să .lase urmă, cum se trece peste un cîrd de gîşte.

Au fost. cazuri cînd soldaţii, germani au atacat cu revolverul de şoferii' noştri prinşi izolaţi, i-au dat jos de pe maşină şi au fugit cu maşina.

Au fost şi ofiţeri şi subofiţeri de ai d-voastră, cărora le-am dat cea mai frăţească ospitalitate în ţară şi care dre^t răsplată au înarmat pe legionari în contra mea, i-au dirijat din umbră în acţiunea lor criminală, care tindea la răsturnarea regimului şi la uciderea mea mişeleaşcă şi care după rebeliune au îmbrăcat pe capii rebelilor în haina soldatului şi ofiţerului german şi i-au trecut peste graniţă, ascunşi în camioanele germane sau amestecaţi printre soldaţii germani.

Au fost cazuri cînd soldaţii D-voâstră au fost prinşi Vîn- zînd materiale şi arme militare populaţiei noastre.

Totuşi, domnule mareşal, cu toate aceste multiple şi, grave fapte,-care toate au fpst aduse la cunoştinţa Misiunii Militare şi Legaţiei germane, nimeni nu şi-a îngăduit în această ţară să generalizeze cazuri izolate, fiindcă ştia că l-aş fi executat.

Âu fost . defecţiuni şi la formaţiunile., germane pe timpul atacurilor ruseşti de. la 19 şi 20.XI. Dovadă marele număr de soldaţi germani răzleţi care s-au adunat la Morozovsk.

în schimb, pentru eă s-au văzut coloane româneşti retră- gîndu-se din ordin, sub urmărirea tancurilor ruseşti sau oameni izolaţi, care în majoritate aparţineau serviciilor şi au fost luaţi de, ofiţerii, .germani drept fugari de pe front,'s-a aruncat solda-'; ţilor români epitetul de fugari.

Necunoaşterea reciprocă a limbii a sporit confuzia.

Nimeni .de la noi nu şi-a îngăduit să păteze onoarea armate,, germane cu calificativele cu care este dezonorată,, sub ochii im-. pasibili şi uneori din ordinul ofiţerilor germani, armata noastră ; fără a se cunoaşte realităţile, toate realităţile, comandanţii şi ofiţerii germani, cu voinţă; sau dintr-o inexplicabilă mentalitate, au tolerat unor soldaţi germani şi s-au făcut părtaşi cu ei_ în atitudinea luată faţă de nişte bravi ofiţeri şi; soldaţi români, de a-.căror înfrîngere nu pot fi ei singuri vinovaţi şi în faţa' cărora nu se poate arunca blamul de oricine şi cu atîta uşurinţă.

Eu am încredere în loialitatea şi în spiritul de dreptate ale fiihrerului. Am această încredere, căci noi am scris alăturea de d-voastră nenumărate pagini de glorie – şi sînt sigur că fuhre- rul cu genialitatea, loialitatea *şi simţul dreptăţii ce-l caracterizează, va înţelege mihnirea şi revolta mea, va lua măsuri contra vinovaţilor şi

va reabilita pe soldatul român ultragiat, cînd va cunoaşte aseste fapte în adevărata -lor lumină.

Oricare ar fi judecata şi aprecierea d-voastră, vă rog dom- . nule iparesal, nu numai ca camarad dar şi în virtutea răspunderii pe care o am faţă de soldaţii mei şi de poporul meu, să faceţi să înceteze cu un minut mai. devreme această stare de fapt şi în privinţa tratamentului soldatului român şi în privinţa comandamentului lor.

Soldatul român nu poate fi comandat decît de ofiţerul şi. comandantul român.

El nu poate fi umilit. de un străin, cu atît mai puţin de un camarad de arme, chiar cînd greşeşte.

El nu poate fi masacrat în atacuri inutile, cum nu au fost masacrate nici diviziile germane nr. 62 şi nr. 294.

El nu poate fi pedepsit decît de ofiţerul român.

De bravele noastre unităţi nu poate dispuneţ oricine după bunul său plac, după cum nu poate dispune de ale dv.

Constituţia ţării mele opreşte acest lucru, după cum o opreşte pentru dv. constituţia şi onoarea ţării dv. •

Eu sînt dator să vă previn că, dacă nu încetează această atitudine şi aceste fapte, voi avea de examinat situaţia forţelor noastre în – cadrul frontului dy.

În acelaşi timp, îmi îngădui a vă arăta ceea ce soldaţii şi ofiţerii germani ignorează, *însă* în lunga, dureroasa şi glorioasa istorie de două mii de ani a poporului român se găseşte cazul unic în istoria popoarelor cînd voievodul, conducătorii şi luptătorii -au preferat, după qe au pierdut ultima luptă de apărare,
să piară prin otrăvire împreună cu copii şi unităţile lor, decît să se predea sau să .trăiască în robie şi. în dezordeine.

Poporul român-de. azi'nil va fi, domnule mareşal, mai pre-ţii jos de străbunii săi.

Primiţi, vă rog, excelenţă, salutul meu camaraderesc. Mareşal Antonescu [LXXIV].

Von Manstein vrea să salveze frăţia de arme (14 decembrie 1942). Am onoarea a transmite ordinul nr, 360/42 dat de domnul ? feldmareşal von Manstein ca urmare a scrisorii ce i-a fost triv| misă de domnul mareşal Antonescu.

„Către domnii comandanţi de arnftate, corpuri de armată şi – divizii. Conducătorul Statului Român, mareşal Antonescu, mi-a adresat o scrisoare, în care – în forma pea, mai aspră – proll testează împotriva abuzurilor unor comandamente, unităţi şi soldaţi .germani faţă de autorităţile, respectiv soldaţii români prea cum şi contra jignirilor aduse qnoarei militare române, cara
i- au' fost aduse la cunoştinţă de către' autorităţile militâ$ej române.

Voi ruga să mi. se dea datele privitoare la aceste che$duni]; voi dispune să fie trimise autorităţilor germane pentru a-şiji arăta punctul lor de vedere, iar apoi voi lua măsurile neceşaţe.

Am arătat încă în ordinul meu la nr. 110/42 strict, sedii din 3.XII.1942 că acum principalui lucru este de a restabilii situaţia, a ţine

ridicată onoarea militară comună şi a întări frăţia de arme.

în mod complementar ordon în această privinţă :

1. Se înţelege de la .'sirie că' trupele Armatei Regale române aliate vor beneficia de acelaşi ajutor şi de aceeaşi grijă în toate domeniile ea şi trupele" germane,, în . măsura în care aprovizionarea lor se face prin intermediul german.

2. Ca totdeauna pînă acum, rămîne ca punct de onoare al trupelor germane de a rezolva . misiunile grele de luptă. La aa| gajarea M.U. române se Va. ţine seamă de armamentul şi. de instrucţia lor în parte mai slabe.

3. în situaţiuni critice/ cînd unităţile germane şi române amestecă,, fiecare ofiţer şi Soldat viteaz – 'fie el, german său român – are dreptul şi» datoria dej a:~ şe îngrîji prin toate mijloacele ca să-se - menţină, respectiv, să se restabilească situaţiat*

Mai mult însă, măsuri cu" forţa şi imixtiunile în treburile trupei aliate nu trebuie să aibă loc. Onoarea militară a unuia este tot atît de înaltă şi tot atît de inviolabilă ca şi a altuia. Cine păcătuieşte împotriva acestei axiome va fi fără milă tras ituTăspuncere.

4. Datoria • tuturor autorităţilor germane şi române este de . a se îngriji prin toate mijloacele ca ideea frăţiei . de arme să fie ţinută ridicată.

Luptăm împreună, suportăm împreună aceleaşi greutăţi şi asprimi ale iernii ruseşti, aducem aceleaşi jertfe glorioase.

Acest ordin se va distruge, îndată ce s-a. luat cunoştinţă de el. Von.. Manstein, feldmareşal. [LXXV]. ■

Armata 4 română în operaţia „Wintergewitter” *. 1. Pînă în ziua de 12.XII, misiunea Armatei 4 a fost de „a acoperi transporturile întăririlor care au început a sosi la 26.XI, păs- trînd terenul în jurul şi nord-estul; Kotelnikovski-ului” (misiunea a .fost.dată de Armata 4 Blindată).

2. În dimineaţa de 12.XII, Armata 4 Blindată începe ofensiva pe direcţia Kotelnikovski—Stalingrad, pentru depresurarea Armatei 6 germană (operaţiunea „Wintergewitter”).

Armata 4 română participă la operaţiunile ofensive.

în acest scop, execută :.

— Un atac iniţial cu stînga Corpului VI armată, pentru a cuceri gara Gremiaţki şi a asigura pe restul frontului depăşifea de către Divizia 23 Blindată germană, a poziţiilor de la Pimen Cerni. . ,

— Ulterior, regruparea Corpului VI Armată în zona Pimen Cerni—Karagev, pentru a fi gata de operaţiuni.

— Regruparea Diviziilor 8 şi 5 Cavalerie în zona

---

* Operaţia „Wintergewitter”, declanşată de Grupul de armate „Don” la 12 decembrie 1942 avea ca scop reluarea legăturii cu Armata 6 germană, încercuită la Stalingrad. Efortul principal a fost realizat de-a lungul căii ferate Kotelnikovski—Stalingrad cu forţele Grupării „Hoth” căreia i se subordona şi Armata 4 română. Operaţia a fost suspendată la 23 decembrie 1942, cînd tancurile germane se aflau la numai 50 . km de trupele armatei .lui Paulus.

Vipasnoe—„ Krai Balka—Krîlov, pentru a opera întrunite în a doua zi a

atacului, însoțind de aproape■și pe' dreapta forțele /blindate germane.

— Păstrarea pozițiilor actuale cu Corpul; VII armată. .

3. în cursul zilei de 12.XII :

— Divizia 18 Infanterie a. atacat și cucerit gara Gremiațki.

— Diviziile 8 +'5 Cavalerie erau în curs de regrupare. '

— Corpul LVII Blindat ajunge cu capetele grosurilor pe; linia Nebîkov. – gara Cilikovo, cota 124,7 (17 km vest gara Cili- kovo) și cu un vîrf la 9 km gara Cilikovo, pe calea ferată.

„ – La Corpul VII armată atacuri inamice respinse. .7;

Situația la 13.XII.1942.

1 La Corpul VII ârmată nici o operațiune importantă.

2. Corpul VI armată preia apărarea Kotelnikovski-ului.

Două batalioane și una baterie din Divizia 18, impreună cu Grupul Panwitz și Grupul Prowskovski – 2 000 oameni din f*om* mațiile de servicii și 2 baterii a.c.a. – eonstituiesc dispozitivul de apărarea Kotelnikovski-ului și a zonei de la vest, pînă la Don.

Își regrupează restul forțelor pentru repaus și în vedereáí operațiunilor ulterioare.

Gruparea col. Popescu (Diviziile 8 și 5 Cavalerie) terminâ regruparea și este gata de operațiuni.

3. Armata 4 Blindată ajunge în cursul" zilei de 13.XII pe valea Esaulovski Aksai și stăpînește trecerea peste această valg în zona Salivski. -Se află în luptă cu puternice forțe blindate inamice, în *í* zona nord-est Nebikov.

Situația la 14.XII.1942.

1. La Corpul VII armată, atacuri inamice locale respinse.

2. Grupul colonel Popescu a atacat Dorganov, reușind ca pînă seara să încercuiaşcă localitatea din trei părți.

A ocupat Baldakin.

/ 3. La Corpul VI armată, se constituie Grupul general Geofi gescu pentru forțele care apără Kotelnikovski și spațiul de la nord-vesf pînă la Don.

Se continuă regruparea unităților Diviziei -1/2 [Infanterie], în zona Krîlov—-Șebalin.

4. La Armată 4 Blindată, în urma luptelor din zona Nebî- kov -contra forțelor de cáré și infanterie, inamice, forțele germane au ocupat Samkin, distrugînd 5 care de luptă inamice

înaintarea a'fost'apoi-îndreptată spre Jutov 2. în luptele din. capul de pod Salivski, Divizia 6 Blindată â distrus 41 blindate inamice, din care 33-grele.

Situația la lâ.Xil.1942. ' '

J.'La Corpul Vil. armata. ' ,

Divizia 4 Infanterie, a cuceriiț,,,|atele Șoșaldakin, Biuliuka, Naceal și Konuka, toate pe , valea Hamhurka (de la 7'jkml nord-est Sorgakin, pînă la valea Kenkria), după cărei; a pus stă- pînire pe înălțimile nord-est si nord-vesds||Le confluența văilor Hamhurke și Kenkria.

;t_2. Grupul colonel Popescu a cucerit, după' curățirea satului Dorganov, localitatea Șarnuteyski și Somin Ekin (7 km est Șarnutovski). ■ ■

3. La Corpul VI armată se organizează

apărare^viocalităţii Verb. Iablocini.

Se continuă cu gruparea şi organizarea unităţilor Diviziei 18 Infanterie în zona Pimen Cernî—KarageVi '

4. La Armata 4 Blindată lă-ău menţinut poziţiile cucerite, împotriva tuturor contraatacurilor inamice.

Situaţia; Ig. 16.XII.1942.

1. La Coi^uil Vil armată, ■_ acţiuni fără importnţ'ă.

2. Grupul colonel Popescu, întărit cu Grupul blindat Schopn (fost Panwitz), primeşte ordin să ocupe localitatea Jutov 2 şi să facă' legătura cu, Divizia 23 Blindată la ; Şamfcin.

3. Corpul VI- armată organizează defensiv localităţile Verb. Iablocini, Nij. Iablocini, Verbine KUrmoiarski, Krasnoiarski, între- buinţînd unităţile Diviziei 18 Infap'terie şi acele foste în apă- rarea Kotelnikovski-ului.

Diviziile. 1 şi 2 Infanterie' în crater de reorganizare, respectiv.' în Zonele ;

- . a). Kă|eaikin^Baldakin—Greikov.

b) Karagev—Pimen Cernî. – '

1 Armata 4 Blindată continuă ofensiva.

Situaţia la 17.XII.1942- - ■ *iii*

1. La, Corpul Vii armată, .amum locale y;.j

2. Grupul 'colonel Popescu ^Bcucerit cu-'dreapta sa Molk Scb.ţvMrib,'''-. iVVv[1,] v-'L » C

Cu ajutorul Grupului Blindat Schoon, operează pentru cucerirea lui. Jutov 2, care este puternic ocupat de inamic şi nu liber cum indicau informaţiunile anterioare.

3. Corpul VI armată urmează să asigure cu toate forţele Divizia/18 Infanterie stîngă' dispozitivului, ocupînd şi Potem- kinskaia.

4. Armata 4 Blindată a reuşit să respingă toate contraatacurile inamice date împotriva capetelor' dfe pod peste Aksai de la Salivski şi Krugliakov, distrugînd şi 13 care inamice. ***,"Sl0uaţia la 18.XII.1942.***

1 Corpul.VII armată.

Atacul pentru cucerirea localităţii Kenkria şi Kanukovo, în curs.

A luat sub ordine Divizia 1 Infanterie, pe care nu o va întrebuinţa decît cu aprobarea Armatei 4.

2. Grupul colonel Popescu a ocupat Jutov 2.

3. Corpul VI armată a realizat un; dispozitiv de ■ apărare între Verhne Kurmoiarski şi Verh. Iablocini, ambele inclusiv.

Divizia 2 Infanterie continuă gruparea şi reorganizarea unităţilor.

4. Armata 4 Blindată, după ce a introdus în linie (la stînga Diviziei '6 Blindate) Divizia 17 Blindată, a reluat atacul spre nord şi a ajuns pînă în seara zilei pe linia Cerelenîi – înălţimile 5 km nord-vest Verhne Kumski şi imediat sud Verhne Kumski.

' Au fost distruse 30 care inamice.

Situaţia la 19.XII.1942.

1. Corpul VII armată, Grupul colonel Popescu şi Corpul VI armată : situaţia neschimbată.

2. Armata 4 Blindată :

— Divizia 17 Blindată a ajuns pe linia 12 km nord-vest Verhne' Kumski —■ 3 km nord Nij. Kumski (pe valea Mişkovă) şi 3 km

est de această localitate.

— Divizia. 6 Blindată pe linia 2 km nord Verhne Kumski – 11 km est de această localitate, iar 'cu părți-din ea ține un cap de pod peste valea Mișkova, la Vasilevska.

— Divizia 23 Blindată ocupă, cu fața la est, un front între Samkin și 9 km nord-vest Jutov 1, unde face legătura cu elementele Diviziei 6 Blindată din capul de. pod Vasilevska.

Situația la 20.XÎL1S42. '

1. Corpul VII armată.

Atacul Diviziei 4 Infanterie asupra localității Kcnkria și Kanukovo este în curs de desfășurare.

2. La Grupul colonel Popescu și Corpul VI armată : nimic important, ,

3. Armata 4 Blindată.

Forțele din capul de pod Krugliakov, după ce-' au respins atacurile inamice, au trecut la atac.

Situația la 21.XII.1942. '' .

— Detașamentul colonel Hristea (R.2 Căi. + .- 1 division Art.Căi.) a fqst'trecut la Divizia 5 Cavalerie:

— Divizia 4 Infanterie și-a extins din această cauză dreapta .mai spre sud-vest.

2. La Grupul colonel Popescu, nimic important.

3. Corpul VI armată este în curs de realizarea, dispoziti-vului pentru a face siguranța stîngii Corpului 57 Blindat (Armata 4 Blindată), 1® vest de linia Generalov—Verh. Iablocini

4. Armata 4 Blindată.

În fața Diviziei 23 Blindate, inamicul este puternic instalat în poziții defensive pe linia vest Jutov 1—vest Kamenka și înălțimile 3 km nord Gnilo Aksaiskaia.

Situația la 22.XII.1942.

1. Corpul VII armată. La dreapta Diviziei 4 Infanterie, în fostul ■ sector al Detașamentului colonel Hristea, s-a constituit Detașamentul Bran (1 escadron/R.2 Căi. + Grupuț 57 Cercetare + 2 baterii). Divizia 1 Infanterie a fost introdusă pe front la stînga Diviziei 4 Infanterie.

2. Grupul colonel Popescu și Corpul VI armată. Continuă lucrările pentru păș[illegible]trarea pozițiilor. Divizia 2 Infanterie urmează să intre în sector, în zona capului de pod Generaiov.

.3. Armata-4 Blindată. Divizia 23 Blindată a cucerit înălțimea 1,5 km vest și 3,5 nord.-vest Gnilo Aksaiskaia.

Divizia 6 Blindată a lărgit capul de pod Vasilevka pe înălțimile vest și nord-vest de această localitate.

Divizia '17 Blindată a pătruns pînă la liziera stid-Vest Gro-moslavka. [LXXVI, 407—412],

OKW continuă să creadă în vinovăția armatei române (17 decembrie 1942). Comentarea situației .inamicului din est la

'mijlocul lui decembrie, care' a fost predată ataşaţilor militari⊥aliaţi, în scris, în ziua) de 1.5 ⅄ d'eáembrie,. conţine spre surprinderea mea [colonel. Ion Gheorghe – *n.n.]* fraza : „Atacul secundar rusesc contra Armatei 3 română pe frontul Don a adus ; ruşilor un rezultat neaşteptat. Numai lipsa de rezerve, precum ; şi greutăţile în reaprovizionare au împiedicat pe ruşi să exploateze acest succes şi'să înainteze. către Rostov".

•Această frază «va lăsa pentru fiecare impresia că succesul«- rusesc în Cotul 'Donului a fost prea uşor obţinut din cauza slabei rezistenţe a trupelor noastre şi că' numai. lipsei • de rezerv® ruseşti şi ¿ neaşteptatului succes sefdatorește faptul că această .operaţiune nu s-a transformat într-o ruptură strategică; pînă la; Rostov.

Aceste afirmaţiupi înseamnă o apreciere jignitoare şi npme|j ritată pentru lupta şi marile sacrificii ale trupelor noastre din Cotul Donului.

După cum vă este cunoscut, desigur, eu însuirîi am atraşi atenţiunea în repetate rînduri, şi în scris, din ordinul domnUltffIj mareşal Antonescu şi al M.St.M. român cu mult înainte de ® se: produce atacul rusesc că în, Cotul Donului se aşteaptă aceşfl mare atac.

În acelaşi timp am cerut întăriri pentru trupele/ noastre, în special. blindate, precum şi- aducerea rezervelor germane în înapoia frontului Armatei 3 , română, ce . fuseseră promise.

. Ca urmare la aceste intervenţii, mi ş-a confirmat că,, chiar ; forurile competente v germane; .au cunpştinţă deşpre iminenţă| acestui atâc şi că au fost luate, măsuri necesare.

Aşa că ceea ce- s-a întîmplat. ulteriori nu poate • fi, în ni'cifl într-un caz, aruncat în sarcina trupelor 'noastre.

' Chiar acum stau în Cotul Donului aceleaşi trupe române«« alături' de camarazii lor germani, în luptei^ 'cele mai grele, aş că nu merită în nicii un caz să fie jignite,

i De aceea, rog : ,

... 1. În cazul cînd formularea amintită din comentariul aşU«j pra situaţiei inamicului este făcută de.către comandamente iriăa înalte, rog trimiteţi acestor comandamente acest protest al meu.

. ,2. În cazul cînd-formularea acestei fraze este, datorita uneil ,pedactări ¡ interioare ;a; Secţiei legăturâ; externă, iog> a face să.

parvină . ataşaţilor militari, aliaţi modificarea .¡pestei fraze conform realităţii şi adevăratelor . cauze' care' au făcut posibil succesul rus [LXXVII],

Situaţie critică la Armata 3 (23 decembrie 1942). în zilele de'21 şi 22 decembrie am fosţi [general Ilie Şteflea *n n*] la posturile de comandă ale Armatei 3, Corpurile I şi II armată şi Divizia 1 Blindată.

După cum s-a raportat, în ziua de 20 decembrie, trupele- Corpului I armată, împreună Divizia 62 germană, au fost încercuite, datoritâ celor .două pătrunderi executateţ de inamici,- de la est spre vest *ph* valea Ceobaul, străbătînd, frontul Diviziei 294 germană şi de la vist

spre', ej&i-iie. pe frontul italian *.

Şi. această încercuire,, cşn şi a generalului Lascăr, a; fost posibilă din cauză că eomaâlteiţii de- M.Um-ail fost deloc puşi la Curent cu situaţia vecţnilor şi măi ales din cauză că-ordinul de retragere a fost dat prea tîrziu' de către Comandamentele germane. . / '■ -

Astăzi,; 23 decembrie', 'la :ora 11, domnul general.. [Petre] Dumitrescu a raportat că. şi trupele Corpului XI armată sînt pe punctul de ă fi încercuite, de către un grup de care de luptă inamic aflate în înaintare din valea Bistraia—Gnilala .spre Morozovsk.

■ Şi această încercuire se produce ca şi celelalte, două din cauză că ordinul de retragere a fost dat cu întîrziere.

Toate trupele, indiferent d<| densitatea ieu care-; apără fron- ■ au. ordin să. reziste/pe locurile .unde .-se găsesc.

Mişcarea înapoi, nici măcar a unui. batalion, nu este permisă fără aprobarea specială .sau. ordinul fuhrerului. ***(şubl. ns.]***

Astfel rămăşiţele Diviziei 14, Diviziei 1 Blindată şi Diviziei 7 Cavalerie se găsesc cu toţi oamenii, pe o singură linie, formînd ur. foarte slab lanţ de trăgător; şi, au ordin să reziste lă îheer-

Din această cauză, în ziua de 21.: decembrie, cînd mă găseam acolo, Divizia 14 Infanterie a pierdut 500 trupă dintr-un efectiv de. 2 200/ ' ' ^ ■' ' ' " „ *

Pînă astăzi domnul general Dumitrescu, cu un stat/ major *j* german, a comandat două divizii germane şi cei mult 300 de I ostaşi români.

Astăzi cînd situaţia în, parte a frontului este compromisă i s-a dat comanda tuturor trupelor de la aripa stîngă a Grupului de armate „Don".

Domnul, general Dumitrescu a cerut[1] şi am transmis astăzi la ora 14, Grupului de armate „Don" cu nr. 36 240 următorul raport scris :

„Am onoare a raporta că domnul general Petre Dumitrescu mi-a comunicat, spre a fi transmis d-voastră următoarele :

1. Două grupe de forţe blindate inamice înaintează spre Morozovsk şi Taţinskaia.

Către ora 10, capetele lor au depăşit valea Bistraia—Gnîlaia

2. Orice legătură cu trupele Corpului II armată (Divizia 14 Infanterie, Divizia 22 Blindată germană', Divizia 1 Blindată română şi Divizia 7 Cavalerie) este tăiată.

3. În această situaţie, Armata 3 'a primit ordin să ia comanda trupelor din Grupul Hollidt, fără să, aibă posibilitatea să-şi exercite această comandă, fiind total lipsită de rezerve şi mijloace de legătură.

4. Domnul general Dumitrescu raportează că nu-şi poate lua răspunderea unei situaţii pe care nu domnia ■ sa a creat-o" [LXXVIIIj.

---

* **Evenimentele petrecute pe frontul Armatei 3 române şi al Grupării Hollidt erau urmarea prăbuşirii frontului Armatei 8 italiene după declanşarea ofensivei sovietice, la 16.-,decembrie 1942.** ***(n.n.).*** **,**

Feldmareşalul von Manstein devine impasibil ... (23 decembrie 1942). [...] răspund [...]:

1. că subordonarea Grupului Hollidt sub comandamentul Armatei 3 române a fost ieri necesară,

a) pentru a face posibilă influenţa comandantului de armată român asupra stării morale a comandamentelor şi trupelor române.

b) pentru a sincroniza mişcările Grupului Hollidt cu acelea ale aripii stîngi, din zona de acţiune. a generalului de armată Dumitrescu.

2 că este de la sine înţeles, că nimeni nu va încărca pe generalul de armată .Dumitrescu cu răspunderea pentru faptul că situaţia la Grupul Hollidt s-a desfăşurat aşa cum . s-a întîmplat.

3. că o consider ca .ceva de la sine înțeles că comandamentul armatei române va păstra comanda pînă cînd se va putea crea o. altă posibilitate.'

Mă voi strădui să se realizeze dorința domnului general al armată Dumitrescu, cu condiția ca lăsarea comenzii să nu aibă ca urmare, ca trupele române, încă angajate, să tragă conclu- ziuni care ar influența nefavorabil situația ˙. [LXXIX],

... şi totuşi trupele române suferă noi pierderi grele (24 decembrie 1942). Domnul mareşal Antonescu îmi ordonă să vă comunic [colonelului Ion Gheorghe – *n.n.]* următoarele :

Ştirile date de dvs. mie azi, asupra situaţiei pe frontul Do- į . nului în sectorul Armatei 3, Grupului Hollidt şi dreapta. Armatei 1 italiene sînt în totală contrazicere cu raportul primit de la M.C.G. în cursul acestei. zile şi în care se arată situaţiunea în ziua de 23 la amiază.

' Din acest raport rezultă că C.I A. este total pulverizat împreună cu trupele germane cu – care conlucra, iari C.II A. este pé punctul de a fi încercuit.

Situația .se datorește, afirmă, Armata 3, faptului că cp- . (mandamentelé nu au cunoscut siţuaţia vecinilor şi li s-a dat [ordinul de retragere prea tîrziu.

Carele, înamice ajunseseră în ziua de 23.XII, ora 10, în valea Bistraia la 40 km de Morozovsk, unde este cartierul I Armatei 3 şi unde se găsesc adunate comandamentul C.I A. şi / Divizia 7, în timp ce comandamentele diviziilor 9 şi 11 au ajuns [la Kamensk.

În âceaştă "situaţie, comandamentul Armatei 3 a primit ordin ! să ia sub cómanda Grupului'Hollidt, căruia îi erau subordonate Diviziile 7, 9 şi 11, deşi nu dispune de nici o rezervă şi :ilici un mijloc de legătură.

Comandantul Armatei 3 nu cunoaşte absolut nimic de even- i tuala prezență a unor rezerve germane capabile de a restabili situaţia şi nici ce se l petrece pe frontul Armatei 8 italiene.

În astfel de condiţii, este evident că orlcît de genial şi energic ar fi comandantul Armatei **3,** lipsiţ total de orientare- şi ¡mijloace, este paralizat în acţiunea lui.

Domnul mareşal crede că dacă s-âr fi dat Armatei 3, atît în luptele care aii avut loc în a doua jumătate a lunii noiembrie^. în. Cot.ul Donului cît şi [în] acelea ce se desfăşoară ■&! prezent la stîţiga' sa latitudinea de ă; conduce, acţiunea, prin- tr-o manevră: elasticâ, o mare parte din forţele. Armatei 3 şi din ' cele germane, care ay intervenit pe pachete mici şi distanţate la mări intervale'de timp', ar fi fost astăzi salvate şi ar'fi putut. contribui da limitarea pătrunderii actuale ruseşti.

În ceea:; ce privește-,reacțiunea trupelor germane, reamintesc că atunci cînd Armata 3 .se găsea cu frontul spart şi -în situație. Critică, . s-ar. comunicat domnului mareşal [Antonescu] că reăc- ţiunea' rezervelor germane se va produce în 2—3 zile. Această reacţiune nu s-a. produs nici după 30 zile.

Grupul Lascăţv • valoarea a 4 divizii, a fost menținut în looS pe baza

---

* **„Soluția" a fost însărcinarea generalului P. Dumitrescu cu organizarea apărării pe Doneț *(n.n.).***

comunicării făcută că în cîteva .zile. se va produce contraofensiva.

• Acest grup a fost total nimicit cu toată conduita sa eroică^ datorită faptului că a rămas, 'fără' muniţii şi[hr.ană cît şi (iU producerii la timp a reăcţiunii promise.

Prin forţarea tuturor unităţilor, de a rezista pe loc.orice se.-îrîtîmplă în spatele şi * în flancurile lor, ele au fost distrusei! rînd pe rînd de care grele inamice, pierzîndu-se astfel tot-l materialul, toţi Oamenii şi toate cadrele noastre, angajate • în, această bătălie. *%*

După părerea domnului mareşal Antonescu şi atîta cît *cvA* noaşte-din elementele' situaţiei, fără să aibă absolut nici o cunoştinţă' de ceea ce "pregăteşte raf reacţiune comandamentul;, suprem german . în timp şi în spaţiu, domnia-sa crede că Roşii tovul este grav ameninţat şi * aceasta, poate compromite total situaţiunea tuturor trupelor care luptă pe restul frontului diri; Caucaz, Cotul Dopului şi Volga inferioară.

• Dat fiind că. în această regiune se 'găsesc ultimele forţ| constituite ele care mai dispune armata română, Domnia-Sa este foarte' îngrijorat de soarta lor şi de soarta Ţării, care trimiţiiyl totul pe frontul de Est a. rămas .'astăzi dezarmată.

România nu mai poate ridica o nouă armată .decît da»!

comag^îîienJul,,..gşţyian . ii .pupe Mediat . Ja dispoziţie armş mentul şi echipamentul pe care l-a pierdut. [LXXX]

Ultimele lupte ale Armatei 4 în Stepa Calmucă. *

Situaţia la 23.XII.1942.

Operaţiunea „Wintergewitter" a fost. suspendată.

Divizia 6 Blindată este retrasă şi trecută ' lai vest de Don pentru a interveni în operaţiuni în acea zonă.

Restul forţelor blindate, rămase formează un cap de'pod la nord - valea Aksai, între' Novo Aksaiski şi Jutóv 1, legat la flancuri de frontul unităţilor Armatei 4 română.

Sîrit de aşteptat puternice atacuri iriamice[cu forţe blindate.'

Situaţia la 24.XII.1942.

•1. La Corpul' VII armată şi Grupul colonel Popescu, nimic important.

2. La Corpul VI ■ armată : Diviziile 2 şi 18 Infanterie remaniază diapozitivul pentru apărarea poziţiei.

3. La Armata 4 Blindată, inamicul a început , atacul pe frontul- Corpului LVII- – Blindat la sud – de Verh.. Kumski, odată cu căderea serii.

Situaţia la. 25.XU.1942.

— Inamicul a ocupat Jútóv 2, Verjine Kumski şi á ajuns în faţa satelor Klikov, SaliVski şi Generalov.

— Atacurile inamice la Salivski, Klikov' şi Şestakov au provocat pierdéri grele Corpului LVII Blindat. ,

— Armata 4 Blindată a dislocat un regiment infanterie întărit cu un divizion- artilerie şi mijldacé ale., în zona Şarnu- tovski— Dorganov^Staatsgut—Vipasnole, de unde să sprijine: aripa de nord a Corpului VII armată.

— Divizia 17 Blindâtă a fost concentrată în zona N.ebikov— Dorganov—Samkin, în măsură ■ a., contraatacă inamicul care ar ataca spre Kotelniko'vski.

' Situația la' 26.XII.1942 :

— După ce a* depășit' cu care 'de. lup.tă rezistențele rămase pe loc la Samkin și vest Jutov 2, inamicul a atacat Șarnutovski.

Diviziile 5 si Ș; Cavalerie l-n . situație foarte grea.

-— Dreapta. Coîipului VI armată a fost puternic atacată cu care de luptă și respinsă spre sud. Rezistența încercată la cota 103 â fost sfărîmată. Unitățile Diviziilor 2 și 18 Infanterie au fost împrăștiate și în parte distruse.

Contraatacurile germane proiectate nu s-au produs.

— Divizia 17 Blindată- a fost grupată în zona C-ilikovo—. Pimen Cerni. ț

— Ai nfata 4 a ordonat replierea forțeib]^ în noaptea de 26/27.XII pe linia : Kudiiiov pe Don, imediat nord Kotelnikovski, Pimen Cerni, Staatsgut Vipasnoie,. Baldakin, Kajekin, Iki Sor- gakin, Kiselevka. <

Situația la 27.XIU942

— În noaptea de 26/27.XII Armata 4 a rupt lupta și s-a repliat fără incidente pe linia arătată mai sus.

— în urma operațiunilor din 26.XH, Diviziile 2 și ,18 Infanterie au fost descompuse, iar Diviziile 5 și 8 Cavalerie în cea mai mare parte distruse.

— În cursul zilei de 27.XII bătălia a continuat, inamicul atacînd cu tancuri pe tot' frontul.

Corpul VII Armată a fost respins din Kajekin și Kiselevka. Divizia 1 Infanterie a fost împrăștiată.

Grupul colonel Popescu (Divizia 5 Cavalerie 4- Divizia 8 Cavalerie) a fost respins din Vipasnoie și Krai Balka și urmărit pînă la Budarka.

La Corpul LVII Blindat inamicul a cucerit Pimen Cerni.

Din unitățile Corpului VI armată s-a constituit Detașamentul general. [Radu] Băldescu, .tare de 2 batalioane, 1 grup cercetare și 3 baterii, care se află pe aliniamentul Kudinov (pe Don) – Pohlebin.

Localitatea PoRlebin, apărată de germani, a fost ocupată de ■inamic [LXXVI, 412—413].'.

Din Armata 4 nu va mai rămîne nimic ! (28 decembrie 1942).

La 24 decembrie a.c. am arătat [general Ilie .Șteflea – «.».] domnului feldmareșal von Manstein situația pe frontul Armatei 4 și am cerut să' i se asigure o apărare antitanc eficace și; o rezervă de care'de luptă, pentru a putea ejfecuta îndeplinirea misiunii.de'rezistență pe loc. . '

. S-a daVCorpuiu: VI Armată (rămășițele 'âiviziior 2 și 18 Infanterie în valoare de 3 batalioane) o întărire de 3 piese anticar : de' '88 iirțn germane.

Pe restul frontului nimic.

Domnul feldmareșal Manstein îmi-»comunică azi că s-a pierdut bătălia din cauză că „trupele române n-au opus rezistență, serioasă" în- fața unui atac rusesc executat cu numeroase cărei de luptă:

, Diviziile 5 si 8 Ca Valérie-âu.. rămas pe poziție, carele aii trecut peste ele, dar nimeni n-a intervenit să salveze pe cei depășiți de carele de luptă.

Din cauza temperaturii foarte scăzute (minus 20 gradé) și a terenului înghețat, trupele n-au putut nici să se'. îngroape.

Pe tot, frontul Armatei 4 situația este foarte gravă.

Trupe foarte puține (valoare a 8' batalioane, și 15 escadroane) pe un front de 130 km cu misiune să reziste la încercuire ceea ce este o imposibilitate.

Nu numai că se distrug ultimele rămășițe, dar aceste divizii care s-au acoperit de glorie în trecut, au ajuns să fie tratate d'rept fugare, din cauza misiunii imposibile ce au primit și a epuizării fizice complete în care se găsesc. '

Toate intervențiile .'mele la domnul feldmareșal von Manstein s-au izbit de neînțelegerea situației adevărate în care sînt puse să lupte rămășițele acestor glorioase divizii și' de acuzațiunea ! că nu au voința de a lupta, urmată de cererea de a schimba pe ! comandanți cu alții avînd mai multă voință de a combate.

Dacă se. continuă conducerea operațiunilor în această idee ■ de rezistență pe loc în fața atacurilor cu care inamice, în cîteva zile și aceste ultime resturi vor 'fi distruse sau capturate, iar j drumul va fi lăsat total liber inamicului. ,

Cum intervențiile făcute de mine pînă în prezent au rămas i fără rezultat și mâi mult la fiecare insucces tot trupele noastre I sînt găsite vinovate, vă rugăm să binevoiți a hotărî. [LXXXI].

Mareșalul Antonescu respinge încă o dată învinuirile germane (29 decembrie 1942). Comunicați feldmareșalului Manstein ; următoarele :

— îl rog ' să țină seama, de condițiunile grele (ip care au i luptat' și luptă trupele Armatei 4.

— Nu este momentul a se aprecia cauzele 'adevărate care ^ au făcut ca acțiunea începută¹ să nu reușească. Numai istoria *îi*le va-putea găsi pe toate și, tot ea va, trage concluzii.

— în aceste momente trupele și comandamentele române i au nevoie, în interesul binelui comun,;,:#e încurajare și np de blam [LXXVII],

Ordin pentru liniștea unor soldați hăituiți (29 decembrie 1942). Rog transmiteți, din partea mea comandanților și soldaților, următorul ordin :

Iubiți generali, ofițeri și soldați din armatele de pe Don, Volga și Caucaz

Aveți. în față un inamic mult superior și dîrz.

Sînteți istoviți de atîtea lupte neîntrerupte duse în condiții neînchipuit de grele.

Și inamicul este istovit.

V-ați bătut și vă bateți bine. .

în numele Patriei recunoscătoare și al copiilor voștri,- vă mulțumim. „ Continuați să vă bateți înainte. V ■ , .;

bateți pentru -Țara voastră ; vă bateți pentru viitorul .ei, vă bațe-ți pentru noi. – -

Datoritâ '.upte'lor. și marșurilor voastre, victorioase sînteți departe de Țară. – * ’ A. ' ... . .

Este însă mai bine să ne batem pe pămîntul și în inirria dușmanului deeît în vatra și în inima noastră.

Oriunde v-ați'bate nu uitați însă că' vă: bateți pentru toți și' că într-un fel sau altul ne batem și ne zbatem cu toții. '

■Nimeni dintre noi nu stă și nu va rămîne în afara' luptei.

Rind pe rînd, toți la rînd, se vor bate rniine pentru voi și pentru copii voștri, • după . cum vă bateți astăzi pentru ei și pentru copii lor.

Lupta va fi lungă, lupta însă nu va fi pierdută.

Dreptul și dreptatea fiind de partea noastră, nu putean fi învinși.

Luptați deci cu bărbăție și cu încredere înainte.

Sufletul îmbărbătat și dragostea fierbinte a familiilor voastre și a; țioastră'a tuturor este pretutindeni și-peste tot cu-vbî.

Să fiți siguri că niciodată un șef n-a putut fi mai alături și nvîndru de. soldații săi, cum sînt eu de voi și nici .o. Țară mai recunoscătoare față efe, luptătorii ei, ca a noastră față de yoi.

Fiți cu credința în Cruce și cu ochii la stindardele noastrăi

Dumnezeu să vă ajute și să ne . ajute. Mareșal Antonescu. [LXXXII],

Generalul Șteflea a avut dreptate: Armata 4 a fost distrusă! (30 decembrie 1942). Astăzi, 30.XII.1942, ora 23, am ^trimis'domnului [feldjmareșal [von] Manstein următorul raport.

.După 2 zile de întreruperea transmisiunilor cu Armata 4, azi am primit următoarele informații :

1 Unitățile Armatei 4 au executat ' ordinul primit de la Armata 4 Blindată de A rezista pe pozițiile ordonate, chiarjn cazul cînd'Tiiiit MUefcuite. .

2. Rezultatul acestor operațiuni a, fost; distrugerea totală a elementelor care'mai'rămăseseră din Armata 4, de către cargje de luptă inamice.

Tot astfel, toată artileria grea a Corpului VII armată și un divizion din artileria grea a Corpului VI armată au fost pierdute.

3. Acum se vede precis citâ dreptate am avut noi cînd am cerut ca unitățile noastre, lipsite total de apărarea anticar., șă nu primească lupta cu masa de care inamice.

4. După acest-dezastru, Armata 4 Blindată dă ordin ca unitățile Armatei • 4 [română] să se grupeze pentru refacere în zona cuprinsă între cotul Donului la nord- și valea Maniei la sud.

5. Rugăm ordonați Armatei 4 Blindată să- revină asupra dispozițiunilor date și să ordone ca serviciile, 'trenurile de luptă și regimentele scăpate pînă acum de distrugere sau capturare, să fie trimise imediat la sud de valea Maniei. Tot astfel cele cîteva resturi care au mai reușit să scape.

6. Am raportat domnului mareșal Antonescu în acest mo- inent că printr-o întrebuințare necorespunzătoare dotării a forțe- lor noastre de către Armata 4 Blindată aii fost distruse și ultimele rămășițe.

7. Așteptăm răspunsul, DVs. pentiu a-l comunica domnului mareșal Antonescu.

Datele cuprinse în acest raport au rezultat din rapoartele primite de la Armata 4 „prin ofițeri curieri, legăturile telefonice și telegrafice fiind întrerupte de' 40 ore'.[LXXXIII].

O revenire a generalului Șteflea (31 decembrie 1942). Urmare la. nr. 36 560 din 30.XII.1942, în urma informațiunilor primite azi 31.XII la Armata 4 punctul 2 din raportul de mai sus se modifica astfel :

Rezultatul acestor operațiuni a fost distrugerea totală' a elementelor care mai' rămăseseră din Armata 4, de către carele de luptă inamice.

Din Divizia 1 Infanterie ati mai rămas .2-300 oameni cu-
2— 3 baterii. ' .. V /; »

Din Divizia 4 Infanterie au mai rămas circa 250 luptători cu 10 tunuri.

Din diviziile 2. și 18 Infanterie au mai rămas un batalion de infanterie redus, 1 companie pionierii 2 baterii artilerie de cîmp și 1 baterie artilerie grea.

Din diviziile 5 și 8 Cavalerie au mai rămas 2 escadroane reduse și 2 baterii artilerie.

Tot astfel toată artileria grea a Corpul iți VII armată și 1 divizion din Regimentul de Artilerie Grea a Corpului VI armată au fost pierdute. [LXXXIIIj. .4

Destăinuirile generalului Constantin Constantinescu-Klaps (1

ianuarie 1943). Trupele Armatei 4 române au dus lupte grele începînd de la 20.XI—12.XII.1942 cu un inamic superior în forță ale cărui atacuri le-a învins oprindu-l pe linia generală : Safra- kov—gara Kurmoiarski—Pimen Cerni—Dorganov—Șarnutovski— Kenkria—sud Oblinoie pe care a constituit un front la adăpostul căruia s-au concentrat forțele blindate germane destinate a trece la atac, sprijinit^ pe aripi de Corpul VI armată și CorpuL VII armată, iar frontal de Corpul de Cavalerie, toate trei românești.

Astfel, aceleași trupe, care au înfruntat năvala inamicului; și l-au oprit pe frontul arătat mai sus, făcînd posibilă concentrarea forțelor germane, au primit ordine de a participa la, atac.

În luptele ce au durat de la 20.XI—12.XII 1942, forțele române n-au fost sprijinite de forțe motomecanizate germane decît în ultimele zile cînd. constituirea unui front de siguranță părea, compromisă.

Atrag atențiunea că aceste forțe ajutătoare (Grupul colonel; Panwitz) nu au intrat niciodată în constituirea și sub ordinele comandamentelor române.

Grupul Panwitz era exclusiv la ordinele., colonelului (Hans] Doerr, șeful Detașamentului de legătură german, care aprecia cînd,, unde și în ce măsură să ajute forțele românești în luptă.

În aceste lupte trupele române lipsite de aviație, tancuri-; șij mijloace antitanc au făcut sacrificii duse pînă la pulverizarea lor..'

La aceste lipsuri organice s-au mai adăugat fronturile extrem de întinse față de efectivele în linie.

Între marile unități spații goale pînă la 40 km, iar pe frontul afectat M.U. spații goale acoperite de artilerie.

Ca exemplu : o baterie de cîmp avea răspunderea unui sector de 2 500 m fără nici un soldat infanterist în sector.

Rezervele se reduceau la mici grupe care făceau siguranța apropiată a P.C., fără. a putea nicidecum să umple golurile din linia de luptă.

Trupele au început să dea semne de istovire a forțelor lor fizice și morale.

Frontul este aproape încontinuu în mișcare iar adăposturile nu' se pot lucra din cauza lipsei de unelte mari, timp și a pămîntului înghețat.

Aprovizionarea liniei de luptă foarte grea din cauza marilor distanțe agrava și mai mult situația trupelor mele.

Totuși trupele făceau eforturi disperate fie de a ataca fie de a opri contraatacurile.

În această situație foarte grea am primit ordinul ce a aruncat mîhnirea în sufletul meu în seara de 23.XI1.

Divizia blindată germană, cea mai puternică din diviziile germane, este scoasă de pe frontul Armatei 4 și dusă în altă parte. Trecem la apărare.

Probleme ce refuzau altă ieșire decît aceea a înfrîngerii mi-au fost puse.

Forțele blindate inamice neangajate de forțe similare germane yor ataca trupele române lipsite de tancuri, de tunuri antitanc și de avjație.

Cererile de ajutor se loveau de răspunsul: „nu avem materialele ce

vă lipsesc" şi în adevăr nu aveau de a putea să ne fie date în sprijin în propriu, iar cele rămase pe front abia făceau faţă cu greu mijloacelor blindate inamice.

Atitudinea ce trebuia să aibă trupele române, la atacurile cu tancuri inamice, era rezistenţa pe loc fără retragere, atitudine ce mi-a fost repetată şi de domnul gen.eral-oberst [general-colonel – *n.n.*] Hoth, comandantul Armatei 4 Blindată, lâ postul meu de comandă.

Desigur că se făcea prin acest ordin o gravă eroare în sarcina infanteriei române.

Batalioanele noastre n-au mijloace anticar, în timp ce batalionul german are circa 30 tunuri anticar.

Rămîne în groapa individuală luptătorul ce are această groapă făcută, însă, lipsa de timp şi unelte mari, pămîntul în

gheţat şi frontul- continuu în . fluetuaţiuni lasă pe infanteristul român la suprafaţă,' în' bătaia vîntului şi a frigului, fără sprijin anticar în spate şi cu siguranţa fatalităţii de a fi strivit de tanc Luptătorul nu este un- element amorf ; el face tactica lui şi dezleagă problema ce i se pune cu mijloacele lui.

Pentru a nu lăsa trupele mele expuse a face alegerea mij loacelor ce-i sînt la îndemînă, *am dat o instrucţiune operativă strict secretă, comandanţilor de corp de armată cu indicaţiunea de a fi comunicată numai comandanţilor de divitii, de a se sustrage atacurilor . inamice întreprinse cu jnijloace blindate* [subl. ns.j. în această instrucţiune operativă.am prevăzut linii îndepărtate în adîncime de repliere- aşa încît să fie împiedicate atacurile inamice cu mijloace blindate în- cursul; zilei, cunos- cînd că noaptea se /operează si nu pe adîncime cu astfel de mijloace.

Pentru a face executorie a'seastă instrucţiune am atras atenţiunea comandamentelor de M.U. a motiva ofiţerilor de legătură germani operaţiunile de repliere în adîncime cu „sînt respins şi forţat să. mă retrag pe linia".

Indiscreţiuni asupra secretului acestei instrucţiuni s-au produs. Astfel colonelul Doerr a telefonat lt.-colonelului Dra gomir 'că ofiţerul german, care se găseşte acum în camera'generalului [Corneliu] Dragalina i-a telefonat ordinul armatei ro mâne de retragere şi ca trebuie , să se oprească acest ordin. J ¡ La aceste indiscreţiuni s-a mai adăugat şi faptul că lumina lunii era aşa de puternică încît tancurile ruseşti au surprins în cursul plinei nopţi trupele diviziilor 4 şi 1 în plină retragere le-au atacat, le-au împrăştiat şi au distrus majoritatea bateriilor

Astfel la un corp de armată indiscreţiunile, la altul con diţiunile de luminozitate noaptea au dus la distrugerea a' bună •parte. din. forţele Armatei 4 române,' pe care eu sacrificii, adevărate sacrificii,- ajunsesem să le reconstitui şi să le readuc în- luptă.

Capacitatea operativă a trupelor fiind ajunsă la limita de .aproape inexistentă, am cerut- o ,zonă liniştită de adunare 'a elementelor disparate, indicînd zona sud valea Maniei.

Mi ,s-a refuzat -şi apa S-a. dat zona..între Maniei şi Don exppşă atacurilor prin „surprindere inarnică.

Abia în ziuá de 31.XII mi s-a admis această, zonă sud valéa Maniei,' Către care totuşi îndrumasem majoritatea formaţiunilor de servicii'şi a trupelor dispersáte.

Astăzi cîiid redactez acest memoriu' nici această zonă nu este în siguranţă, deoarece forţele germane ce o asigură ocupă puncte izolate, nu un front, şi am cerut' prin radio adunarea lor la nord-vest de Don. [LXXXIV]

Memento: diviziile române rămase la Stalingrad. Soarta Armatei 6 germană încercuită la Stalingrad au împărtăşit-o, pi'în for|a împrejurărilor, şi două divizii româneşti – 1 Cavalerie şi 20 Infanterie — da, cam s-a adăugat Detaşamentul colonel Voicu. În documentele prezentate pînă acum referirile la aceste mari unităţi au fost sporadice

şi au atestat lipsa de informaţie a comandamentelor române, explicabilă prin întreruperea aproape totală a legăturilor. Pentru a ilustra tragedia acestor trupe, care au încetat lupta abia la sfîrşitul lunii ianuarie; o dată cu întreaga armată a feldmareşalului Paulus, prezentăm în continuare cîteva documente edificatoare, *(n.n.).*

Generalul Erwin Jaenecke despre Divizia 20 Infanterie (18 decembrie 1942). Corpul de armată roagă să se transmită generalului Hauffe de la Comandamentul Don un scurt raport asupra Diviziei 20 română, aflată sub ordinele C.A. pentru ca să poată raporta .mareşalului Antonescu şi Marelui Stat Major român.

La data de 20.XI, cînd atacurile ruseşti au început la sud de Stalingra^, divizia generalului de divizie [Nicolae] Tătăranu, înşirată pe un spaţiu întins, a fost atacată de forţe superioare. ,Deşi' carele de luptă inamice au trecut în parte peste divizie, «a- a ţinut totuşi pînă cînd Divizia 2 română, caré se aña la sud, a – fost aruncată înapoi spre sud-vest şi inamicul a atacat flancul descoperit al Diviziei 20 române. În acest moment au început să _se clatine şi unele părţi ale acestei divizii, în timp ce altele- rezistau, cu toate că erau în parte încercuite. Dizolvarea diviziei, străpunsă în mai multe locuri[i] şi ameninţată în sp.ate, devenea iminentă. Poziţiile diviziei germane învecinate ar fi fost astfel periclitate în mod serios. Intervenind Divizia 29 Infanterie Mofo [germană], pericolul de. la aripa dreaptă a diviziei române a putut fi înlăturat. Dar şi generalul de divizie
Tătăranu a reuşit, în această situaţie dificilă, ca prin' ordine energice, conforme cu situaţia şi prin: hotăriri rapide, punîndu-şi toată persoana în joc, să păstreze coeziunea diviziei sale, să formeze un nou front defensiv şi să dea la 21X1 chiar şi un contraatac, împreună cu diviziile germane, vecine, pentru a îmbunătăţi noul front defensiv. A angajat personal rezervele în primele linii şi a oprit cu cea mai mare energie unele, elemente | ce dădeau înapoi, ducindu-le din nou înainte. Prin aceste măsuri, ! a reuşit să ţină divizia sa în mînă, contribuind astfel în mare măsură ’ ca, în decursul luptelor retragerea ordonată pe frontul de sud al cercului de la Stalingrad să reuşească. în toate situa-: ţiile a fost activ, lucrînd fără să aştepte ordine, în spiritul intenţiunilor comandamentului german superior.

Cu prilejul Organizării frontului de sud al fortăreţei Stalingrad, s-a constatat că aproape toate armele grele şi serviciile de reaprovizionare ale Diviziei 20 române s-au pierdut din cauza' rupturii frontului executată prin surprindere de către ruşi. Astfel, divizia nu a putut fi angajată în blpc şi nici nu era în star&| să se aprovizioneze singură. Prin faptul că situaţia era de aşa natură, încît trebuiau găsite fel de fel de expediente pentru a spori puterea de luptă, a fost necesar să se angajeze toate unităţile Diviziei 20, ce erau capabile încă pentru luptă. Din aceste motive corpul de armată a ordonat ca unităţile acestei divizii să fie repartizate la diviziile germane. înţelegînd pe deplin situaţia, generalul Tătăranu a admis această soluţie şi s-a îngrijit ca fiecare ostaş român, capabil de luptă, să fie încadrat în frontul de apărare. A luat energice măsuri împotriva unor ofiţeri şi trupe care nu au corespuns.

în momentul cînd Divizia 1 Cavalerie română şi Detaşamentul

colonel Voicu au sosit în cercul de la Stalingrad, venind dinspre Don, a luat aceste trupe sub ordine, angajîndu-le după aceleaşi principii. [...] Comandantul Corpului IV Armata gei man, general Jaenecke. [LXXV]

Scrisoare din infern (Divizia *1* Cavalerie, 18 decembrie 1942).

Dragă Socrate *, profit de un curier pentru a te informa sumar asupra operaţiunilor întreprinse de divizie de la data de cînd fost ruptă de Armata 3, precum şi asupra situaţiei în care. mă găsesc astăzi.

În seara zilei de 19 noiembrie – după cum ştiţi – divizia nu cedase decît 1—2 km, la .stingă sectorului în timp ce carele de luptă rusești pătrunseseră – prin sectorul Diviziei 13 Infanterie şi [Detaşament].[1] colonel Voicu – între eşălonul luptător şi formaţiunile:. de servicii ale diviziei, ' interceptînd orice posibilitate. cte aprovizionare cu hrană şi muniţii.

În cursul serii, am reuşit să iau legătura, să ordon formaţiunilor de servicii, trenurilor regimentare şi cailor la mină sa se îndrepte spre sud-est, în direcţia generală Morozovsk. Dacă au reuşit şi în ce măsură au reuşit să se salveze nu ştiu. Pînă astăzi nu am încă informaţii despre ambulanţă, despre infirmeria de cai, caii la mînă şi trenurile regimentare ale Regimentului 1 Roşiori, Regimentului 2 Roşiori, Regimentului 12 Roşiori şi Regimentul 1 Artileria Călăreaţă, precum şi o parte a eşalonului 2 al cartierului diviziei.

în ziua de,20 noiembrie, divizia continuă apărarea împreună cu unităţi germane din Divizia 14 Blindată, repliindu-şi stîngă pe prima creastă de la sud la Don (213—218).

La 21 noiembrie, şi în noaptea de 21/22 noiembrie, pivo- tînd pe dreapta, continuă a se bate cu unităţi din Divizia 376 germană pe satul Orehovski şi apoi pe Seredni.

Cum carele 'de luptă inamice ajunseseră încă din ajun aproape de spatele nostru, divizia primeşte ordin să se retragă cît mai repede spre est şi să se regrupeze în jur de satul Radi- anov. În acelaşi timp, cum artileria îşi terminase muniţia, divizia primeşte ordin să se predea toate atelajele proprii Diviziei 376 care avea încă muniţie pentru artileria ei, dar nu avea cu ce să-şi scoată tunurile Tractate din poziţie (lipsă de benzină) şi să le ducă înapoi. Pe baza acestui ordin, am predat toate atelajele Regimentului 1 Artilerie Călăreaţă, Diviziei 376 germane, iar tunurile au fost distruse.

Retragerea s-a executat în condiţii foarte grele (ger, lipsă de h;rană, lipsă de adăposturi). Răniţii' au fost evacuaţi pe jos sau cu trăsurile unităţilor în cdndiţii penibile.

Mijloacele auto rămase fără benzină – nu se putea obţine nici un strop .de benzină – au fost incendiate (la fel au procedat şi germanii cu multe vehicule ajito de ale lor).

în ziua de 22 noiembrie, divizia, adunată în jur de Radia- nov, intră sub ordinele Corpului VIII armată german, c,are îmi ordonă să trec în după-amiaza zilei la sud de Don.

Sosită la Pescovtkă (sud de Don)'''divizia primeşte ordin, în

4

1 * Colonel Socrate Mardari, subşeful Marelui Cartier General *(n.n.j.*

2

noaptea de 23/24 noiembrie, să – organizeze imediat trei detașa- ; mente, care sînt împinse, chiar în cursul nopții, spre Kalaci, , unde inamicul trecuse Donul. . '

Grosul diviziei este împins, în ziua de 24 noiembrie, lâ'J Dimitrievka, unde intră sub ordinele Corpului XIV armată | german. ,

La Dimitrievka divizia organizează 7 escadroane cu care ț lucrează o, poziție de rezistență la nord și nord-est sat, pînă la ,3Q t lioipmbrie cînd escadroanele intră pe poziție pentru a o apăra, încadrate în Diviziile 376. și 44 Infanterie germană.

Eu, cu *6* parte restrînsă din statul major,', am rămas – din ordinul Corpului XIV Blindat [german] – pe lîngă Divizia 376.; germană, în sectorul căreia se găseau majoritatea trupelo^ diviziei.

Restul diviziei, sub comanda colonelului Maltopol a fost deplasat, din ordinul Corpului XIV armată' Blindat' la Gon-'
. ceara (vest de Stalingrad) unde i-am dat ordin să organizeze| noi unități luptătoare, cu oameni recuperați între timp.

La 30 noiembrie, din ordinul d-lui general [Nicolae] TătăJ ranu [comandantul Diviziei 20 Infanterie, rămasă și ea în cercul" de la Stalingrad – *n.n.],* a sosit la Gonceara, colonelul Dimi- triu Romulus care a luat asupra sa operațiuneă de triere a oamenilor diviziei, pentru a. constitui anumite unități cerute, între timp, de comandamentul german, direct d-lui general Tătăranu.

Între 2 și 10 decembrie, colonelul Dimitriu a. format din trupele diviziei – în tot acest timp eu mă găseam la punctul de/ comandă al Diviziei 376 germană – încă 11 unități luptătoard ' de -tărie diferită; și 18 detașamente /de lucru și coloane de tranșa port hi'po, care au fost puse, dih ordinul d-lui general Tătă| ranu, la dispoziția a 15 divizii germane.

La Gonceara a rămas • numai personalul strict necesar- perl tru paza materialelor ce nu fuseseră puse la dispoziția arma-, tei germane – trăsuri, parte din harnașamenf etc. precum și bolnavii și răniții unităților: 24 ofițeri (dintre, care 6 ¿răniți saiț bolnavi), 39 subofițeri (dintre care 4 răniți sau bolnavi) și 468,

ţrUpa (dintre care 159, răniţi .şi bolnavi) precum şi 2? cai, majoritatea ofiţereşti.'

În această situaţie se găseşte.-divizia şi astăzi:

. Pierderile' diviziei ' iii piiţeri, în general, foarte mari. La Regimentul 1 Roşiori a rămas *f* comandant maiorul. Lupu (colonel. Şuţu, lt-col. .Ghică evacuaţi, maiorul Marineşcu Florea numit Comandant provizoriu al Grupului – 54 Cercetare). Regimentul 2 Roşiori îl comandă provizoriu lţ.-colonel Radomski, iar Regimentul 12 Roşiori, Căpitanul Licareţ (colonel, LUca şi lt -MM Dţescu morţi, lt.-eolonel CoriStantinescu V. dispărut, cu' caii la mină ; maiorul Haralambie, bolnav în lazaret).

Aprovizionările cu hrană se fac prin grija marilor unităţi germane ■ în cadrul cărora lţptă trupele noastre.

Raţiile foarte reduse, dar la fel ca ale unităţilor germane.

■ Numărul bolnavilor -şi .degeraţildi?este în creştere[1] din' cauză că lipseşte parte din echipamentul de iarnă. (ciorapi de lînă), multe cizme s-au stricat etc.

, Formaţiunile sanitare germane sînt arhipline şi nu mai pot primi . decît răniţi grav. Un foarte mic ■ procent 'de răniţi grav. au fost evacuaţi cu ,avionul în afară de c.erc.

Răniţii uşor sînt trimişi de formaţiunile germane la trenurile de luptă ori regimentare.

Cum unităţile diviziei nu mai au, propriu-zis, trenuri, de luptă şi regimentare, am improvizat o ambulanţă la Gdnceana, unde răniţii sînt chemaţi şi trataţi în condiţii destul ,de' grele, în bordeie.

Personal medical şi medicamente am, în general. 3 Autosanitare am trei, dar ojştin foarte greu'benzina pentru dle.

Lipseşte săpunul. Aproape toţi oamenii sînt plini de păduchi.

Moralul trupei, cu toate lipsurile şi greutăţile, este în general bun, ofiţerii germani se exprimă frumos despre felul cum luptă soldaţii diviziei. Ofiţerii şi trUpa din divizie au primit Crucea d'e Fier. Felul cum – a luptat divizia, în general, este elogios apreciat de comandanţii germani. ***Comandantul Armatei 6 germane*** [Friedrich Paulus – *n.n.*] ***a afirmat categoric că. dacă- Divizia 1 Cavalerie nu rezista atît de bine în zilele de 19—21 noiembrie, Corpul XI german ar fi fost cu siguranţă. înconjurat şi capturat din primele zile*** [subl. ns.].

Ca lipsuri şi nevoi iţi semnalez, dragă Socrate, următoarele :

În primul rînd. lipsa unei legături – pe. cale aeriană cu şefii noştri români din' afară de cerc^ cu ajutorul cărora am putea soluţiona, cred, unele 'din problemele deosebit de grele, ce ni se pun.

Lipsa anumitor articole din echipamentul de iarnă face ca numărul bolnavilor şi degeraţilor să crească simţitor.

Lipsa benzinei – problemă foarte acută aici – îmi limitează foarte mult posibilităţile de deplasare şi îmi îngreunează deci legătura cu unităţile şi controlul lor.

Eforturile făcute'de germani, pentru evacuarea răniţilor din cerc, nu pot acoperi marele număr de răniţi ; dacă am dispune de 1*—2* avioane proprii, s-ar putea salva şi recupera mulţi greu răniţi. *(* r

Cu aceste avioane s-ar putea face şi legătura poştală, care în situaţia de faţă este de o importanţă capitală ; germanii de aici expediază şi primesc scrisori, cu avionul, de ciroa 10 zile.

Chestiunea cea mai gravă este următoarea :

În afară de caii pe care i-a pus la dispoziția unităților germane, divizia nu mai aré astăzi la Gonceara nici un cal de trupă (nici de tracțiune, nici de șea).

Ca mijloace auto divizia dispune numai de 7 autocamioane (Compania de autocamioane a fost ruptă de divizie în ziua de 19 noiembrie).

În situația de astăzi, cînd aprovizionările cu hrană și' muniții precum și evacuările se fac prin grija unităților, germane, în cadrul cărora luptă trupele române, .lucrurile merg.

În momentul cînd se va pune chestiunea reîntregirii diviziei și întrebuințarea ei ca mare unitate constituită, divizia se va găsi în situația de a nu se putea hrăni singură, de a nu se putea aproviziona cu muniții, de a nu-și putea transporta armamentul greu, harnașamentul, bagajele etc., de a nu-și putea evacua răniții etc. Fiindcă este mai mult ca sigur că armata germană nu va mai putea înapoia caii primiți' de la divizie, deoarece aceștia mor de foame și de frig ca muștele sau sînt tăiați preventiv pentru a fi puși în consumație.

Drumurile sînt pline cu mii de cadavre de cai. Chiar dacă caii ar fi rămas asupra mea la Gonceara, aceeași soartă îi aștepta.

Pentru a da diviziei posibilitatea să se miște, să trăiască și să lupte, este nevoie să i se rezerve și să i se trimită la timp, imediat ce se va redeschide cercul, un' număr' de autocamioane, a căror capacitate de transport să poată. înlocui toate fostele mijloace de transport hipo și auto ale diviziei.

Examinați problema, dragă Socrate, cu toată seriozitatea, fiindcă altfel, Chiar dacă se deschide cercul eu nu pot face nici un pas din cerc, și nici nu pot rămîne fără sprijinul altor mari unități dotate cu mijloace de transport.

Apoi' am nevoie de artilerie, de mijloace de transmisiuni.

În sfîrșit, problema se va complica și prin faptul că nu știu cîți din specialiștii diviziei vor mai reîntoarce de pe front.

Trimite neapărat, cît de curînd, pe cineva calificat de la Secția f '[OrganizarenMobilizare] să vadă situația la fața locului. Eu i-aș putea da și oarecare .soluții.

Problema am pus-o și comandamentului german.

în ceea ce privește viața noastră, de aici, – în „cercul restrîns" în care trăim – nu pot să-ți spun decît că este extrem de grea. Lipsuri și greutăți neînchipuite cu care luptăm eroic. Nădăjduim, pînă la sfîrșit, să încheiem cu bine și acest capitol greu.

în ceea ce privește divizia și cu concursul vostru, pe care ți-l solicit mai insistent ca oricînd și ție și d-lui general [Ilie] Șteflea, [șeful Marelui Stat Major – *n.n.*] concurs pe .care am certitudinea că mi-l veți da. *Îmi pare rău că nu am posibilitatea să-ți arăt verbal, toate aceste greutăți, dintre care unele de 'toată importanța – nu le pot încredința hîrtiei* [subl. ns].

Cu primul curier sigur, pe care sper să ni-l trimiteți cît de' curînd, îți voi arăta în detaliu situația diviziei. *

Toate mulțumirile, toată dragostea și eu mai mult dor ca' oricînd de a te revedea.

Prezintă, te rog, respectuoase salutări și mulțumiri pline de

adîncă recunoștință domnului general Șteflea.

Salutări la toți ceilalți ofițeri din Marele Cartier .General. [Colonel Constantin] Brătescu [comandantul Diviziei 1 Cavalerie] [LXXXVI].

Ce am pierdut cu Armata 6 germană (9 decembrie 1942).

I. *Divizia 20 Infanterie.*

1. Situația operativă: Divizia *20* se găsește cu toate unitățile angajate în luptă, cu' grosul în regiunea Agodni ; tot timpul divizia a fost subordonată Corphlui IV armată german.

2. Efective : Divizia are următoarele pierderi în personal şi material :

— Regimentul 82. Infanterie circa 25% pierderi.

— Regimentul 83 Infanterie circa '35% p'erderi.

— Regimentul 91 Infanterie circă 50% pierderi.

— Batalionul Pionieri . . circa 40% pierderi.

— Divizioanele de tunuri sînt aproape complete.

— Divizioanele de obuziere au majoritatea pieselor distruse în baterie de carele inamice.

— Materialul anticar sub 50 mm este aproape complet distrus, dovedindii-se foarte ineficace ; din materialul de. 75 mm anticar, material foarte bun, ne-au fost distruse 2 piese.

— Serviciile sînt evacuate. Situaţia lor încă necunoscută

■ Totalul efectivului prezent este de circa 6 300 oameni.

■ Pierderile în oameni şi în special în material se datoreşc purtării eroice a unităţilor care au rămas pe poziţiile iniţiale continuînd rezistenţa, încercuite, pînă la cbmpleta distrugere Acţiunea directă a . carelor grele inamice ne-a produs cele mai mari pierderi.

3. Muniţiunile : cele de artilerie lipsesc complet. Infanteria foloseşte muniţiunea genpană. Avem nevoie în special de pro-- iectile 76,2 [mm] şi muniţiuni pentru armele automate.

4. Hrana : Trupele noastre au fost de la început în subzis tenţa Corpului IV armată german., Se primesc aceleaşi raţii, ca şi trupele, germane.

5. Furajele : Nu se primesc furaje deloc.

Caii au început a pieri. O,parte sînt tăiaţi pentru hrană

Facem eforturi pentru a salva o parte care să asigure miş carea trăsurilor strict necesare din . trenurile de luptă.

.6. Răniţii şi bolnavii, sînt parte trataţi în ambulanţa diviziei, parte în lazaretele germane,

•- Evacuarea răniţilor se face- cu, avioanele germane şi după aceleaşi, norme fixate pentru răniţii germani.

7. Starea morală este în general foarte bună, mai ales *a* parte din unităţi au avut succese apreciabile.

8. Parte din echipamentul de iarnă lipseşte.'

Ayişm urgentă nevoie de următoarele :

’ ■ Circa fjOOQ, per'echi ciorapi lînă

■ Circă 4 QOChpifechi’ mănuşi lînă

Circa 3?Ô00 pîslari de iarnă *|Wi* Circa 400 cojoace santinelă Circa 2 000- qapişoane ■ 9. Relaţiunile cu comandamentele şi • trupele ' germane sînţ foarte bune.

I*i, 'Divizia 1> Cavalerie* dispune de circa 4 y()0 ..oameni şi se găseşte cu unităţile împărţite'dă – Grupul general [Hans] Hube şi Corpul LI Armată german.

***Grupul* (detaşamentul – *n.n.] coloneî; Voicu* dispune. de circa 100 oameni de (.asemenea împărţiţi în unităţile germane âle Grupului general Hube şi Corpul Lp german. ■ -**

Artilăria, acestui grup şste âpkdâpe' completă (Divizionto 100 mm

din Divizia Blindată, complet —. şi'Divapojiul 1/4 A.G.
CU, 6' .piese):' • ■, p:... ,

Aprovizionările. cu .hrană. şi muniţiuni, precum şi evacuările se fac în ; aceleaşi. coKţdiţiuni prin unităţile germane respective.

Starea morală a acestor trupe este de asemenea destul de bună. [..] Comandantul Diviziei 20 Infanterie, general de divir zie N? Tătăranu ˙. [LXXXVII].

Ultimele mărturii româneşti ■■ din cercul de la Stalingrad.

13' ianuarie 1943. **Ruşii s-au aprjopiat de Pitomnik. Germanii din viroagă se,ducesă lupte în prima linie.**

■in 'această zivd&úmul general Tătăranu însoţit/Şe domnul şef de stât, major şi maiorul Binder, ies cu avionul din cerc pentru a raportă, situaţia.

Astăzi este. evacuat bolnav colonelul Jianu Dumitru, comandatul Regimentului 83' Infanterie. ***gM***

14—15 ianuarie 1943. **Cercul se strînge. Este probabil că va trebui să ne strîngem spre Stalingrad. .**

[..] este evacuat şi colonelul [Constantin] Atanasiu, comandantul Regimentului 39 Artilerii-.

16 lUnuaiŞMkp^'. **îprşursur acfestep trupele- soVietice ocupă Pitomnikul.**

j **'Cer^tQ, se strînge dm zi în •zU.J'B**

Cu pierderea á'cestüi aeroport trupele din cerc sînt lipsite dp posibilitatea de a li se" mai putea evacua răniţii* pentru că nu se mai putea ateriza.

17*—31 ianuarie 1943.* **InCepiad de la această dată aprovizio-,' narea se face numai prin lansări cu paraşutele.**

Condiţiunile de trai devin din ce în ce mai grele.

Inamicul, gerul şi lipsa fac ravagii în rîndurile oamenilor ale căror eforturi devin titanice.

Cercul se strînge neîncetat pînă ajunge sub zidurile Stalingradului.

2 *februarie 1943.*. Ultima zi ele rezistenţă a trupelor noastre care, copleşite de numărul inamic, cad definitiv alături de camarazii lor germani în ziua de 2 februarie a.q.

Astfel după o rezistenţă eroică, cu pierderi din cele mai sîngeroase, se încheie un capitol tragic dar plin de glorie al DÍViziei"20 Infanterie.

■'Ghidul nostru se îndreaptă către aceşti martiri care au căzut cu arma în mînă, şi către cei care şi-au dat viaţa pe cîmpul de luptă, lăsînd în urma lor cimitire de eroi la Harkov şi Stalingrad. [LXXXVIII].

*** Generalul Tătăranu nu a rămas captiv la Stalingrad, fiind evacuat înainte de deznodămîntul luptei (n.n.).**

V. CINE ŞI PENTRU CE A SACRIFICAT ARMATA ROMÂNĂ?

Oportunitatea primirii de către germani a bătăliei de la Stalingrad (colonel Socrate Mardari). [...] cîteva comentarii asupra oportunităţii bătăliei defensive de pe Don şi Volga.''

Regulamentul german asupra ,< „conducerii trupelor" începe capitolul „Conducerea" cu aceste cuvinte :

„Marile succese au. la bază'mari riscuri. înainte de a risca trebuie însă bine cumpănit"!

Pe baza informaţiilor pe oare le pss -şi •şuşituaţier trupelor proprii un înalt Comandament, înainte de a se angaja într-o bătălie, este obligat să aprecieze şi să hotărască : V

— **dacă primeşte sau nu bătălia ?**

— **ur.de o va primi ?**

— **dacă nu primeşte bătălia : cînd şi cum se va sustrage ?**

El trebuie să cîntărească bine riscurile şi să aleagă.

Aşa a procedat mareşalul Joffre în campaniă 1914 ; la fel au făcut şi: ruşii în campania din 1942, după bătălia de,]fla Harkov.

Nu avem toate elementele la dispoziţie pentru a stabili motivele care au determinat. înaltul Comandament german să primească bătălia de pe Don—Volga. 1 ■ ≥ .

Fără aceste elemente nu putem face o justă apreciere.

Cunoaştem însă faptele petrecute. *>

în urma operaţiunilor din anul 1942, comandamentul german ajunsese, desigur, la anume concluziuni asupra forţelor sovietice şi posibilităţile lor., De asemenea a fost informat din vreme despre concentrările forţelor ruse la nord de marea buclă a Donului. Mai mult încă înaltul Comandament german a confirmat oficial M.C.G. român că cunoaşte concentrările de trupe sovietice din sectorul Serâfimovici şi la aripa de. est a Armatei 3 şi a asigurat că a luat măsurile necesare pentru o intervenţie promptă a rezervelor destinate acestui scop.

Există deci proba că comandamentul german era decis să primească bătălia pa Don m avea bO-rivingerea că are toate şansele să cîştige această bătălie ***[subl. ns.].'***

Pe de altă parte, Înaltul Comandament [1] sovietic, procedînd cu deosebită metodă, a reuşit să realizeze :

— **o surprindere ;de ordin material, prin formidabilul material blindat pe care l-au fabricat, adunat, organizat şi pus în valoare . printr-o instrucţie solidă ;**

— **o surpriză strategică, prin numărul mare de mari**

unități blindate, concentrate în ascuns la nord pe. Don ; prin gruparea de forțe realizată în fața Armatei 4 Blindată, în Calmucia prin noua concepție de întrebuințare a marilor unități' blindate, folosită pentru întîia oară de ruși.

Și în fața acestor surprinderi; înaltul Comandament german a perseverat în hotărîrea sa. înfruntînd toate riscurile a întărit succesiv ordinele date Grupului general Lascăr, Armatei 6 germană, trupelor . germane, de _ pe. frontul Armatei 8 italiană, să reziste pe /poziții pînă la ultimul om.

Aceste-forțe-încercuite- formau pivoții prin rezistența'cărora comandamentul german voia să restabilească frontul. El a făcut sforțări mari pentru a' concentra forțe noi cu care a- contraatacat- sau luat contraofensiva, în aceeași idee de 'a reface frontul. Nici în momentele cînd ar fi avut posibilitatea să salveze o mare parte din forțe, comandamentul german nu a accșptat soluția unei replieri, deși' avea mijloacele la îndemînă.

Sînt tipice cazurile Grupului .general Lascăr, precum 'și acela al Armatei 6 germană, cînd contraofensiva.. Armatei 4 Bliridată atinsese valea Mișkoya.

Numai cînd au fost forțați de inamic, germanii au admis ideea de a,și replia dispozitivul. Manevra de-retragere a Grupu-, lui de armate „A" din Caucaz a fost impusă 'd^t' pătrunderea

forțelor sovietice în direcția Rostov. După cum și retragerile din; cotul Donului pe Doneț, sau pe Doneț pe Mius, le-aii – executat nUmai forțați de'inamic.' ***Ele n-au Wmstituit manevre preconcepute ale comandamentului german*** [subl. ns]

■. Conduși întruna de' ideea continuării bătălliffai pregătirea unei conțramanevre, germani'[1] au fólo&t în luptele defensive lesturile marilor unități și unitățile- de alarmă (improvizate);, • Numai din cînd în cînd, în sectoarele cele mai amenințate fdlo- . seâti cîte o - divizie proaspătă, pențrii' a[1] restabili situația prea critică. ,

Tocmai tîrziu cînd forțele blindate sovietice se ăprppfau de Dnepropetrbysk, comandamentul german a reușit să' grupeze rezervele, cu cáré a trecut la contraoferisivi); Din momentul •acesta au reluat inițiativa operațiilor [în BgSimSvará' anului 1943, – *n.n.]* ipș-- frontul de- -smE-aét., Au[1] distrus grupul cel mai periculos de forțe sovietice (Armata blindată Popov), au azvîrlit resturile peste Doneț. Au impus inamicului șâ■■ridice rezervele-' din toate, sectoarele, peptru a le duce ,pe Doneț.

[1] Indiscutabil că în această uriașă bătălie germanii ,și noi am suferit pierderi dureroase. Dar nu mai puțin adevărat este faptul că și rușii – cu toate victoriile lor, —; ați avut pierderi [1] cél puțin la fel de grele. [II, 48—50].

Cauza fundamentală a înfrîngerii – subestimarea adversarului de către comandamentul german (general Petre Dumi- trescu). Pînă fa începutul iernii 1942 Germania-părea neînvinsă.

BÁTÁLIA VOLGII (bătălia [concomitentă și convergentă spre Stalingrâd, din Cotul Donûipí' și . din-' ,''Gotul. .Volgii) reprezintă, pe frontul de Est, punctul aparent ¡feținflexiune al cursului războiului, după cum bătălia din Egipt' r&prezintă al doilea punct de. inflexiune ; împreună au dús-1a pecetluirea soártei războiului dezlănțuit' de Germania, alături ;de aliații .ei, secundari și puțini •la număr, contră, restului lumii-. .

În ..ciocnirea uriașa, contra UJț.S.Ș.-u'lui Germania-nu putea, să pîștige,"războiul decit în 1941 ,sa-ü' -cél mai tîrziu, în .,1942, dată pînă la carp a dispus de libertatea de acțiune de a cón- centra pe frontul de Est o zdrobitoare majoritate deţfQrțe'i Orice sustragere de forțe de 4a masă' principală a fost'o greșeală capi - tală, agravat^ și mai mult de faptul de a nu se fi creat, pentru vara ,1941, numărul maxim posibil dé divizii.

S-au lăsat prea multe divizii- în Franța în anii 1941 și 1942 ■ atunci cînd-submarinele și aviația germană aveau încă supre- mația.

Dintr-o exagerată supraprețuire a valorii și capacității

arrna- / tei cu care obţinuse strălucitele victorii din 1940, conducerea germană a calculat greşit forţele necesare, pentru înfrîngerea Rusiei Sovietice. Din lăcomia de a exploata din primul moment teritoriile cucerite a exagerat dezvoltarea formaţiilor de servicii în detrimentul Unităţilor luptătoare., Cînd, la sfîrşitul anului 1942, a trecut la subţierea acestor formaţii pentru a organiza, din marele lor surplus de efective, unităţi luptătoare, era prea ţîrziu. Această măsură salvatoare în august sau septembrie 1941, nu a mai constituit – la sfîrşitul anului 1942 – decît un expedient pentru astuparea golurilor dezastruoase, care altfel nu s-ar fi produs.

Se poate spune că Germania a _pierdut războiul pe frontul de Est în toamna anului 1941, în bătălia pentru Moscova.

O judecare judicioasă [sic !], a situaţiei ar fi putut evidenţia de atunci, că trebuie luate măsuri serioase şi neîntîrziat pentru a mai spera în cîştigarea războiului. Comandamentul suprem – german, îmbătat de glorie şi de erezia misiunii sale divine a
i fost lipsit de discernămîntul strategic necesar. Toţi generalii capabili ce nu împărtăşeau părerile acestui comandament erau, pe rînd, îndepărtaţi.

Succesele frumoase din Crimeea (mai şi iunie) ca şi succesele uşoare de la Doneţ (iulie şi august) – uşoare, deoarece comandamentul sovietic nu a primit bătălia – au întărît şi
i mai mult conducerea germană în credinţa – că armata sovietică . lunecă grăbit spre calea înfrîngerii.

Aceasta este mentalitatea care stăpînea la începutul lui iulie pe feldmareş-alul [Fedor] von Bock ca şi pe generalul [Willielm] i von List şi aceeaşi mentalitate am găsit apoi la cartierul gene
ralului von Weicbs, la sfîrşitul lui septembrie 1942.

Toate instrucţiunile ce veneau de la OKH îmbrăţişau ace- >. J laşi punct de vedere :

„Armata , sovietică este foarte slăbită din cauza ultimelor ţupte ,aşa că în decursul iernii 1942—1943 nu va putea dispune,, de forţele pe care le-a avut în iarna dinainte" (Instrucţiunile j din 14 octombrie 1942). . ’

Führerul atrage, atenţia asupra, celor , ce urmează :

„Armata sovietica nu este în clipa de faţă în. situaţia de a întreprinde o mare ofensivă cu un obiectiv îndepărtat(Instrucţiunile OK'H de la 23 octombrie 1942).

Toate iŞsiknţele noastre de a arăta adevărata situaţie s-au

lovit de atmosfera falsă în caré trăiau comandamentele superioare germane. ,

' încercările necontenite pe care armata le-a făcut, după cum se va vedea ulterior, pentru a-şi asigura rezervele indispensabile şi pentru a nu se încredința* diviziilor noastre sectoare prea mari, depăşindu-se posibilitățile lor operative etc., s-au izbit continuii de inerția sau lipsa de înțelegere derivînd din convingerea comandamentului gârman că armata sovietică nu mai, poate întreprinde operațiuni ofensive, importante.

Prin respingerea apărării sovietice de pe Doneț şi Mius pe Don-Volga şi Caucaz s-a ajuns la o lungime nemăsurată a frontului, care a trecut de la 2 700 km la un total de 4 000 km.

Comandamentul germaii nu a dispus de forțe suficiente pentru a asigura o densitate satisfăcătoare pe acest din urmă front. A recurs, deci la cît mai mu'lte divizii aliate ce a putut obține. – ■ ¡ifj. ifty <{l : .

— 5 divizii italiene, în afară de cele 3 ce operau pe frontul de Est încă din 1941 ;

— .9—12 divizii ungare (operative) în afară de cele de pază teritorială ;

. – 26 divizii române, din care 14 divizii [Eşalonul II – *n.n.*] sosite în vara anului 1942. [III, 8—10].

Trupele române nu au avut cu ce să oprească tancurile ruseşti (general Petre Dumitrescu)., Comandamentul sovietic a realizat o superioritate zdrobitoare în această ofensivă cu caracter decisiv. Ea a depăşit raportul de 6 la 1 în sectorul Corpului' IV Armată şi 9 la 1 în sectorul Corpului II armată.

în ce priveşte tancurile, comandamentul sovietic a pus în acțiune o masă de 700 care grele față de totalul de 40—50 tancuri ■ similare germane şi române. Restul tancurilor uşoare române (11 -tone) nu au contat, căci nu au rezistat nici la glonțul armei portative antitanc sovietice. . ,,

Trebuie de asemenea să menționăm cantitatea considerabilă de artilerie, aruncătoare şi baterii, Kati/pşa, dispunînd de o mare

cantitate de muniții, oare a fost concentrată în cele două sec— > toare de atac.

Factorul determinant a! succesului ofensivei sovietice a fost utilizarea masivă a tancurilor – puternice contra unei apărări lipsite de o apărare aptitanc eficace și suficient de numeroasă. Toți ceilalți factori de . superioritate au avut un rol secundar.

Pe frontul Armatei 3, toate atacurile . sovietice care n-au fost însoțite de tancuri au fost respinse, cu mari pierderi pentru, atacator.

Cel mai sublim eroism și spirit de jertfă al trupelor române " a fost'zadarnic în fața valurilor de tancuri'K.W. 2 (62 ■ tone) și T. 34 (peste 30. tone), atît la Kietskaia și pe valea Țuțkan, după cum zadarnică a fost încercarea, ulterioară a Diviziilor 62 și 294 germane de a face față acestor puternice mijloace pe frontul capdlui 'de pod german, la Cir. •

Aviația a avut un rol foarte redus în această bătălie, des-fășurată în anotimp de ceață și cu zilele cele mai scurte.

Comandamentul german după eum am arătat mai sus a persistat pe tot timpul-cit a durat concentrarea forțelor sovietice* (29 octombrie—18 noiembrie) – >în eroarea de a aprecia că „situația din fața Armatei 3 române permite... să se admită riscul unei ocupări într-o anumită măsura mai slabă și a unor ; rezerve mai limitate" (21 octombrie, Grupul de armate „B").,

Chiar după data.de 7 noiembrie cînd au început .să-iție vadă[1] evident pregătirile sovietice, înaltul Comandament germâri nu a apreciat la justa valoare proporția mijloacelor de atac soviet tice și nu a trecut imediat la luarea măsurilor care ai' fi putut. – foarte probabil – salva sittația,-: dăcă erau luate la timpi Cum rezervele trebuiau aduse de departe (de la grupările de armate din centrul, frontului ds: Est sau' din Franța), concentrarea lor' necesita mâi, mult de 2 săptămâni, ceea ce impunea o prevedere mai îndepărtată. Diviziile blindate sosite din regiunea Orei sau din' Franța au intervenit în bătălie pe pachetef și după[1] ce situația era prea mult compromisă, o intervenție, masivă și oportună ar fi putut avea cu totul alte rezultate.

Toate evenimentele ce s-au succedat după această bătălie pe frontul de'Est puteau urma un curs cu totul diferit.

Rezultă în mod neîndoios că țpfringerea suferită pe acest front se dptorește faptului[1] că: înaltul Comandament german nu a văzut. realitatea. Toate rapoartele noastre nu au izbutit să scoată comandamentul german din grava eroare, am putea spune bhiar ***obsesia-i-*** – dé ⁞ a –, subestima posibilitățile armatei sovietice, d e ă o considera bătută! Chiar după dezlănțuirea ofensivei

sovietice, cînd informaţiile abundau comandamentul german -nu a vrut să vadă realitatea la justa ei valoare. De aici a decurs sacrificarea Grupului generál Lascăr • şi menţinerea Armatei 6 germană la Stalingrad şi astfel pierderea de neînlocuit a unor efective şi materiale considerabile. [III, 30—ŞI],

Tragedia comandamentelor române (general Petre Dumitrescu). Orice război de coaliţie, cerînd un comandâment unic, implică o importantă renunţare •— acceptată aprioric – la libertatea de acţiune a fiecărui a-liat.. Din această cauză în primul război mondial nu s-a putut ajunge la. acceptarea unui comandament unic deeît în momentul cînd viziunea clară a înfrîngerii a justificat renunţarea la o independenţă mai mare de acţiune, gelos apărată, din partea comandamentelor englez şi american.

■ Această renunţare în .folosul acceptării unui comandament unic nu numai că nu excludea; dar dimpotrivă impunea: pe de o parte, statuarea – bine delimitată – a condiţiilor-de participare a fiecăruia dintre aliaţi la războiul de coaliţie, iar, pe de altă parte, instalarea permanentă pe lîngă comandamentul unic al- coaliţiei 'a unui reprezentant calificat din partea fiecărui aliat..

Respectarea cohdiţiilor de cooperare trebuia să fie urmărită atît de către reprezentant, 1 cáré ar fi făcut cunoscut comandamentului unic punctul de vedere particular al fiecărui stat din coaliţie, cit şi de către comandanţii .trupelor de cooperare.

Noi am luptat alături de Germania fără să fes avut o convenţie militară – scrisă sau verbală –, deci fără a avea stabilite cpndiţiile în care urma şă luptăm, să sîngerăm şi să angajăm viitorul ţării noastre şi în fine – fără'să avem un reprezentant calificat pe lîngă OKH (abia la sfirşitul lunii martie 1944 a fost trimis generalul [Titus] Gârbea).

Comandamentele de pe front – şi chiar M.C.G. (apoi M.St.M.) – nu au avut nici un temei în. virtutea căruia să poată cere îmbunătăţirea condiţiilor de. angajare a forţelor noastre, : lăsîndu-se astfel .completă libertate comandamentului gerr man de- a le utiliza după criterii proprii.

S-au despărţit trupe de comandamentele lor organice (armată, corp armată, divizie), s-au separat ftiiar batalioanele, de regimente şi companiile de batalioane prin intercalarea lor între unităţi similare germane, s-a folosit artileria noastră grea, aviaţia etc. în folosul sectoarelor germane, fără a se ţine socotează de nevoile unităţilor noastre şi de protestările noastre. Intervenţiile comandamentului român (armată şi M.St.M.) nu au putut influenţa strategia nefastă a ORH-ului şi nici sustrage forţele noastre de la

efectele neîndoielnice ale dezastrelor prevăzute Lipsa unor condiții statornicite de cooperare a făcut ca strădaniile comandamentulu' nostru să fie sterile deși toate înfrînge- rile suferite dé trupele noastre nu au constituit o surprindere a comandamentului român, dimpotrivă, absolut toate au fost clar și la timp prevăzute.

TRAGEDIA trăită de COMANDAMENTUL NOSTRU SUPERIOR în lupta alături de germani constă tocmai din faptul că a fost clarvăzător, că a expus limpe'de convingerile șale, că a intervenit ■ pe toate căile ce se puteau încadra într-o disciplină militară, dar fără' să reușească deeît în mică măsură să obțină rezultatele dorite. [...]

Inițiativa si răspunderea pe care doctrinele tuturor armatelor le acordă în mod normal comandamentelor de toate gradele au fost minimalizate, am putea spune chiar anihilate în acest război .de coaliție, condus în modul cel mai dictatorial.

Nu se poate angaja răspunderea unui comandament dacă nu i se lasă inițiativa necesară în conducerea operațiilor. Centralizarea operațiilor de către OKH, în perioada bătăliei din Cotul Donului, a mers atît de departe încît chiar pentru angajarea în atac a unei companii trebuia să se ceară aprobarea prealabilă a grupului de armate *.

Ce rol »mai rămînea atunci comandanților de armată, corp armată și chiar de divizii ?

Comandanții de M.U. români, lipsiți de inițiativa ce normal trebuia să le revină și neputîndu-se sprijini nici pe clauzele unei Convențiuni de Cooperare, nu puteau să aibă decît o influență redusă la luarea, hotărârilor, în vederea unei operațiuni.

în această situație rolul lor se mărginea la un control cît mai des și conștiincios, cu scopul ca trupele să rezolve în cît mai bune condițiuni hotărârile luate de comandamentul german, și la

---

* Ordinul Grupului de armate „B" din 2 noiembrie 1942 pre- scrie : „Prin ordinele date de către führer.în ultimele săptămîni pentru conducerea luptei în sezonul de larnă impun o centralizare strictă a tuturor operațiilor chiar și cele de o mai mică importanță locală, în mîinile comandamentului Grupului de armate „B". Intențiile care depășesc cadrul serviciului de recunoaștere și incursiunile impun, pentru execuția lor, în toate cazurile, o prealabilă aprobare a comandamentului grupului de armate. Orice acțiune care cere angajarea unor forțe mai mari decît o companie aré influența sa asupra unităților și împrospătărilor ... Ordon ca de acum înainte pentru operațiile de atac intenționate și care depășesc cadrul specificat mai sus să se ceară pentru fiecare caz aprobarea mea prealabilă" *(nota P. Dumitrescu)*.

grija permanentă de a asigura ostaşilor noştri un trai cît mai bun, o asistenţă sanitară etc. şi să le susţină moralul.

Cu alte cuvinte comandamentului nostru îi revenea sarcina ca prin mijloacele ce mai avtea la îndemînă să atenueze efectele nefaste ale unei conduceri dictatoriale şi să rezolve cu mijloacele sale modeste şi după concepţii străine de doctrina noastră,- situaţiile – din care unele foarte grele – în care erau puse de comandamentul german.

Sînt oameni de răspundere la noi care preconizează că în condiţiile sus arătate, singura soluţie pentru comandanţii noştri era demisia, căci ar fi obligat dictatura noastră să caute cu orice preţ să schimbe aceste condiţii sau să se demită.

Dar cum se poate oare împăca disciplina severă pe care se sprijină fiinţa unei armate cu jocul demisiilor, care se pot succeda nelimitat ?

Un comandant de armată ca şi cel de batalion sau de companie trebuie în mod imperios să rămînă în timp de război la datorie, chiar în cele mai grele situaţii. Ar fi foarte uşoară şi agreabilă cariera militară, dacă s-ar deschide poarta degajării de răspundere prin demisie, ori de cîte ori situaţia ar deveni grea sau chiar tragică.

Prin această breşă în disciplina înălţătoare dar severă a oştirii s-ar compromite însăşi fiinţa statului, căci în faţa morţii şi a răspunderii capitale este mult prea comod să te sustragi printr-o demisie.

Conducerii militare nu trebuie să-i revină decît datoria de a-şi spune limpede cuvi-ntul său şi de a arăta, cu toată tăria, părerile ei factorilor răspunzători de soarta ţării. Orice depăşire a acestor atribute nu ar duce decît sau la dictatura militară sau la descompunerea oştirii,- prin introducerea consensului

comandanților ei, consens derivînd din 'întronarea sistemului demisiei. [...] {III, 4—7].

Şi o concluzie : singurul mare vinovat este comandamentul . german (general Petre Dumitrescu). Din expunerea de mai sus j rezultă ' că înaltul Comandament german nu a văzut de la i început considerabila disproporție dintre mijloacele modeste ale J apărării şi mijloacele masive pe care atacatorul le putea punejj în acțiune şi nu şi-a dat seama de situația critică creată armatei priri penuria aprovizionărilor în muniții, carburanți şi hrană, în care ne aflam la începutul bătăliei şi care a avut repercu-l siuni capitale asupra desfăşurării apărării noastre. Pentru. o '5 apărăre de durată toate doctrinele tactice prevăd o aprovizionare / .de cel puțin 6—7. unități de foc, .stocate în cadrul diviziilor, în | afară de muniționle din depozitele eşaloanelor superioare de – *.co*m mandament. -Armata 3 nu a[1] dispus; în întreg cadrul armatei ■ decît de 1 (artilerie) la 3 (infanterie) unități de foc. Nu s-aU j putut executa trageri de contrapreparație din cauza lipsei de muniții şi nu s-au executat decît cu mare economie tragerile i .de oprire.

Răspunderea aceştei situații revine numai comandamentului german care avea în sarcina sa mişcarea trenurilor noastre de muniții,, carburanți, efecte de iarnă etc. Trebuie subliniat că | trenurile au fost expediate la timp din țară, cu toate cantitățile J necesare, dar au întîrziat .cu lunile pe traiect, din cauza priori-i țăților acordate transporturilor germane pentru Stalingrad în detri- – mentul celor destinate trupelor române. Intervențiile nenumărate / făcute la timp scris sau verbal, pentru a se remedia situația aprovizionării noastre cu muniții, n-au dus la rezultat. Abia cînd bătălia s-a terminat, au început să sosească tren dupălj tren, cu muniții care nu ne mai trebuiau. Intervențiile făcutei l acum pentru a nu se mai descărca trenurile noastre la Moro- J zovsk şi' Millerovo au rămas şi ele fără rezultat producîn- du-se astfel armatei noastre pagube considerabile prin pierderea |unei importante cantități de muniții, pierdere care nu trebuia j să Se ', producă dacă'se. luau în considerare protestările-noastre J insistente.

în perioada de la 21 noiembrie pînă la jumătatea lunii | decembrie, cînd frontul de pe riul Cir a fost străpuns, cele j ' mai excepționale sforțări cerute trupelor române şi germane J

-de sub ordinele Armatei- 3, toată energia neprecupeţit depusă, cum şi cea mai aprigă dîrzenie nu au , putut suplini lipsa de ■ forţe. Rezistenţa supraomenească realizată pe acest râu a fost străpunsă între 16—18 decembrie, atît la extremitatea estică a frontului, spre vărsarea Girului în Don. (şector.ul german al. géné- Í ralul Stumpfeld) cît şi la aripa de nord (călare pe Bokovskaia, * în sectoarele C.XYII german (gen. Hollidt) şi C.II A. român (general Dăscălescu). Pulverizarea Armatei 8 italiene, imediat la nord, a permis pătrunderea forţelor sovietice la Millerovo, ca urmare tăierea retragerii trupelor române ale C.I A. rămase I intacte pînă la această dată şi la distrugereaţ'4of- odată cu Div. 62 -şi 294 Inf. germane.

Prin aceste ultime operaţiuni se termină bătălia din . Cotul Donului ; întreg frontul Armatei 3 este străpuns şi dislocat, iar 'majoritatea Unităţilor luptătoare şi a materialului distruse sau capturate, în executarea apărării cu orice preţ a poziţiilor încredinţate.

Din totalul efectivelor de care a dispus Armata _3_ la_.18 noiembrie, s-au adus în ţară, evacuaţi ca răniţi sau bolnavi (cu trenuri), sau prin marşuri pe jos – 1 800 km, aproape două treimi din efectiv (c-i-roa 100 000 oameni din 164 258). .

Dacă s-âu putut salva atît de mulţi ostaşi din bătălia de la Don şi dacă au putut' fi aduşi în ţară, în plină iarnă' asiatică, .meritul revine Marelui Stat Major român, care a luptat contra tuturor încercărilor OKH de a reţine resturile diviziilor noastre în – spatele frontului german, apoi priceperii şi . devotamentului tuturor comandanţilor şi statelor majore, de la cele mai mari pînă la cele mai mici.

Am făcut, această scurtă. privire asupra bătăliei din-Cotul Donului din datoria ce am de a nu lăsa să se acrediteze inexactităţi sau josnice calomnii asUpra comandanţilor, statelor majorfe, ofiţerilor şi ostaşilor Armatei 3 care s-au luptat cu toată bravura şi spiritul de supremă jertfă, aşa cum le-a impus conştiinţa lor curată.

După cum âm. mai arătat, pentru armată'-nu se poate pune — şi nu trebuie să se pună – problema răspunderii declanşării războiului, căci această problemă este de resortul .exclusiv al conducerii politice a ţării.

Generalul Duffour – comandantul Şcolii Superioare de Război

din Paris* distinge în lucrarea sa „Politica militară ş; strategică" trei elemente aparte :

— ***directiva generală,*** a războiului în care diplomaţia inter vine alături de politica internă, de politica socială, de propagandă de industrie de război etc.

— ***politica militară,*** adică întreaga activitate de ordin militar pe care o desfăşoară un guvern sau generalism ;

— ***strategia,*** adică conducerea superioară a operaţiilor de către comandament pe teatrul sau teatrele de război încredinţate acestuia.

Răspunderea cd-tului Armatei 3 trebuie căutat numai în cadrul ultimului element: ***strategia.*** El nu ar putea fi acuzat decît dacă ar fi săvîrşit ■ greşeli din punct de vedere al con ducerii operaţiilor.

încercarea – pornită numai din sentimente josnice de răz bunare' personală şi de la persoane carp nu au luat parte la bătălie şi nu cunosc deci condiţiile în care s-a angajat această bătălie şi cum s-au desfăşurat evenimentele – cu scopul de a acredita părerea că sfîrşitul nefericit al bătăliei din Cotul Donului s-ar datora conducerii Armatei 3, constituie prin ea însăşi o trădare criminală a intereselor militare şi politice ale ţării.

Atribuind vine imaginare comandamentului român, înseamnă . că în mod intenţionat voim să ignorăm situaţia tragică în care a fost pusă Armata română de către comandamentul german, pe care dorim să-l absolvim de vina totală şi exclusivă care îi revine, nu numai în înfrîngerea armatelor 3 şi 4 române, dar şi a armatelor 8 italiană, 2 ungară şi 6 germană.

Comandantul şi statul major al Armatei 3 au făcut tot ce omeneşte era posibil pentru a uşura situaţia trupelor, înaintea şi pe timpul bătăliei.

Am ţinut cel mai strîns contact cu trupele aflate în linia 1 prin vizitele mele personale, ale ofiţerilor de stat major şi ale şefilor de servicii, pentru a cunoaşte situaţia, nevoile şi a le satisface la timp. Am ţinut legătura cu comandantul şi statul major al Grupului de armate „B", sub ordinele căruia opera Armata 3, şi de la care trebuia să primim toate materialele de care aveam nevoie.

În cele 39 zile ce au precedat bătălia am luat de 2 ori contact personal cu comandantul grupului de armate, iar organele mele de

---

* Şi cel mai valoros istoric şi comentator al primului război mondial (*nota Petre Dumitrescu).*

stat major, cu organele similare germane, de cel puțin 8—10 ori.

Nu cred că un alt comandament de armată român să fi ținut o legătură, în sus și în jos, mai strînsă decît aceea pe care a ținut-o Armata 3.

După cum am arătat deja, am raportat răspicat de repetate ori :

— situația reală a inamicului;

— importanța ce trebuie acordată frontului încredințat Armatei 3 ;

— valoare a reală a. rezistenței noastre, din cauza condițiilor ce ni s-au creat;

— gravitatea lipsei de rezerve, la toate eșaloanele de comandament, înțelegînd să ating insubordonanța pentru a-mi păstra rezerve ;

— 'gravitatea lipsurilor materiale '(muniții, carburanți, hrană, material geniu etc.)'

În concepția bătăliei defensive a unei armate, după doctrina franceză și cea românească, dinaintea abolirii lor și brutalei înlocuiri cu doctrina germană (de către comandamentul nostru superior din 1940 și începutul anului 1941), se acorda o elasticitate în conducere, imperios necesară. Armata se bate într-un ***cîmp defensiv*** avînd o suficientă adîncime. În acest cîmp, comandantul de armată poate armoniza rezistența rigidă pe loc cu -o apărare mai elastică, – prin rezistența pe mai multe linii de teren și mai ales prin reacțiunea unor rezerve suficiente, judicios amplasate.

Comandamentului Armatei 3 nu i s-a lăsat libera exercitare a-comenzii decît în hotărîrea dispozitivului general. înaltul Comandament român (mareșalul Antonescu) și OKH au aprobat propunerile armatei. Generalul Paulus, fostul comandant al zonei ce am luat în primire, a fost în totul de acord cu mine în soluționarea problemei de apărare.

Conduita apărării a fost stabilită prin instrucțiunile fiihrerului pe baza aprecierii greșite a posibilităților inamicului și prin rigiditatea aplicării acestor instrucțiuni.

• Am arătat că pentru zona ce s-a încredințat Armatei 3 să o., apere, trebuia să dispun de 8 divizii infanterie române și că în spatele lor trebuiau sa se găsească Divizia Blindată și încă .4 divizii germane, din care două de infanterie și două blindate, adică un''totál de' ***14 divizii,*** în loc -de cele -10 divizii slăbite de care am dispus (8 divizii infanterie și 2 divizii.blindate).

Mî'- s-a impus totuși o rezistență pe loc deși nu am dispus de forțele . necesare pentru această condiiită obligîndu-mă la o apărare ***in cordon*** și ceea ce este mai grav, într-un cordon rigid.

' Am-arătat , clar'şi la -timp toaté riscurile situaţiei ce mi se crea ; am primit răspunsul eă .„situaţia de ansamblu ... *împilne,* iar actuala situaţie a inamicului ... *permite* ... să se admită riscul "■'Unei ocupări ... mai slabă şi Unor rezerve mai limitate în sectorul Armatei 3".

- Am revenit -totuşi-în mod repetat în arătarea situaţiei,-dar fără rezultat.

Âm căutat să obţin , o apărare maî elastică, prin retragerea la timp a grupului Lascăr; dar am întîmpinat opunerea categorică a OKH-ului şi nu am primit-dezlegarea mâreşalul-uî`!

- ¿-Activitatea, priceperea, energia depusă de comandamentul armatei, ca să pregătească cît mai desăvîrşit apărarea poziţiilor, nu poate fi tăgăduită de nimeni. Slabele, aproape inexistentele lucrări luate .în primire au fost dezvoltate şi transformate în lucrări fortificate suficient de tari, s-au făput instalaţii pentru trupă şi animale, s-au construit depozite;„.s-.a organizat foarte satisfăcător serviciul sanitar, iar transmisiunile armatei au fost' atît.de bine organizate ;şi orientate âncît au putut deservi nu numai comandamentul armatei dar şi pe cel german, atît pentru legăturile spre nörd cît şi cele spre est, pînă cînd frontul ¸' a ajuns -în ;apropierei|ş^§ Morozovsk, cînd postul de comandă al armatei era aproape încercuit.

. Desfid -pe. orice alt comandant de armată român ,să -Şe· fi găsit cu poşţu-l-ld^e comandă în situaţia în care m-am găsit la Morozşayşk între 20. şi 27. decembrie. 1942.

Daca înfrîngerea de la Gotul-Donului s-ar fi datorat comahdantuim armatei şi statului májbr, ei· ar fi fost traşi-ia -răspundere din primul moment. Atît comandamentul superior german cît şi

---

* De fapt, aşa bum reiese;din documente, dezlegarea ă ¿venit prea tîrziu *(n.v.).*

mareşalul Antonescu mr ne-ar fi menajat cîtuşi de puţin, ci ne-ar fi aplicat, cu mare zgomot, sancţiunile cuvenite pentru a da opiniei publice, pe drept cuvînt îngrijorate, o cît de slabă satisfacţiune. Faptul că comandamentul german nu numai că nu mi-a adus nici un reproş, dar din contră a pus sub ordinele mele directe trei mari unităţi germane : C XVII A. german, al. generalului Hollidt şJ grupările de forţe ale generalilor Stumpfeld şi Spang, dovedeşte contrariul. Această comandă am deţinut-o pînă la 27 decembrie 1942, cînd mi s-a încredinţat o altă însărcinare pe Doneţ, pînă la 7 ianuarie 1'943, cînd în fine am preluat comanda ambelor armate române ce se retrăgeau în ţară (armatele 3 şi 4), împreună cu toate atribuţiile pe care . le avusese eşalonul M.C.G. de la Rostov»

- Nici- un alt comandant român. de armată nu a avut însărcinări asemănătoare.

Mareşalul Antonescu telegrafiază M.C.G. Rostov :

„La raportul dvs, nr. 282/42 îm comunic următoarele : ■

Cunosc raporţul Ion Gheorghe şi cunoaştem situaţia Armatei 3. A fost * de mai multe ori semnalată, alarma â fost fără rezultat.

Istoria va judeca.

Arătaţi generalului Dumitrescu şi comandamentului că încrederea mea în ei a rămas neclintită. Eu ştiu că s-au bătut ea cei mai bravi soldaţi din toate timpurile, că o greşeală de concepţiune, de conducere şi de neputinţă din cauza lărgirii excesive a liniilor de comunicaţie, precum şi subestimarea înamicului au dus, fatal, la distrugerea armatelor noastre". [. ...]

M-aş putea opri aici, căci cel mai calificat în a stabili -'la timp răspunderile şi-a spus cuvîntul.

0K'întrebare'stăruie însă în mintea mea, şi desigur şi a cititoruluf-acostor rînduri: de_ce"se învinuie *azi* conducerea Armatei;®, de înfrângerea în bătălia de la Don, cînd factorii răspunzători nu ,au găsit nimic să-i: reproşeze în 1942 ?

, ■ Şi, după aceasta, ..prin asoeiaţiune de idei, o, altă întrebare se' naşte : de *ce* s-a încercat,'să.;,se tragă la răspundere, numai Armate 3 – pentru înfrîngereă' de la Don ■— şi nu şi la alte armate pentru înfrângerile suferite la Stalingrad, la Odessa şi în nordul Moldovei ? '

Nu doresc ca în împrejurările grele prin care trece ţara să răspund la acuzaţiuni nedrepte, tot prin acuzaţiuni, chiar dacă

acestea ar fi drepte.

Rog însă pe cei ce gîndesc şi simt curat românește să mediteze singuri asupra acestor întrebări, – care își vor primi la timp răspunsul.

, . Mă opresc de a califica cum s-ar cuveni pe acei care trei;.' cîncl peste- adevăruri evidente, poate cele mai elementare reguli ațe probității profesionale sau ale cavalerismului ostășesc, înțeleg să trădeze Ţara şi oştirea prin calomnii, care nu pot servi deeîț comandamentului superior german, singurul şi marele Vinovat al înfrângerilor de la Don şi Stalingrad.

Cu fruntea sus .şi cu conştiința, liniştită, atît în ceea ce mă privește pe mine, cît şi pe colaboratorii mei, aştept cu încredere ca istoria să juidece şi să-şi dea verdictul asupra răspunderilor în bătălia de la Cotul Donului şi să aprecieze contribuția tuturor celor care nu . şi-au precupeţit viața, munca, priceperea şi devotamentul în această supraomenească încordare. [III, 44—50],

Generalul Hauffe expune punctul de vedere al fUhrerului Adolf Hitler * (28 decembrie 1942). 1. Misiunea Grupului de armate ,,B" era să împingă dreapta sa pe Volga şi să asigure operațiunile Grupului de armate. „A" în Caucaz.

Ocuparea Stalingradului şi deci interceptarea navigației pe fluviul Volga nu a fost un scop politic, ci pur militar. Nereuşita completă şi la timp a.aces.tei operațiuni se datorește insuficienței transporturilor.

Comandamentul german a cunoscut importanța frontului de pe Donul mijlociu şi s-a temut de un atac spre Rostov.

2. Fiihrerul a dat în septembrie a.c. o directivă în care cerea lupta pe poziții pînă la ultimul om şi Ultimul cartuş, în scop de a evita pierderi de material şi părăsirea pozițiilor organizate.

În campania contra ruşilor menținerea acestui principiu a fost

---

* în fața deteriorării rapide a raporturilor româno-germane, Hitler hotărăse să-l întîlnească pe Ion Antonescu la 15 decembrie pentru a lămuri situația creată după Stalingrad. În. cele v din urmă, întîlnirea a fost amînată – ea a avut loc la 10-11 ianuarie 1943 la Rastenburg – şi a fost chemat la Cartierul General al fiihrerului generalul Hauffe pentru a primi dispoziții şi „răspunsuri" pentru mareşalul Ion Antonescu. La 28 decembrie, Hauffe îi expunea lui Ion Antonescu punctul de vedere al lui Hitler, punct de vedere influențat în mare măsură de ceea ce raportase ... acelaşi Hauffe. (n.n.).

dovedită prin reuşita multora * din oper'aţiuni, între care- poate fi citat şi cazul actual de la Stalingrad.

Părerea fuhrerului este că retragerea poate, deveni dezavantajoasă, în special în faţa atacurilor cu care.

3. înaltul Comandament german a apreciat favorabil dorinţa de a se pune trupele române sub comandament propriu. De aceea se întrevăzuse organizarea comandamentului Grupului de armate Mareşal Antonescu şi realizarea lui depindea numai de căderea Stalingradului.

La sud de Stalingrad s-a organizat comandamentul de armată român [Armata 4 – n.n.] îndată ce i-au sosît forţele.

4. Fiihrerul cere să se ţină seama de greutăţile transporturilor spre front.

Pe liniile 'existente se transportau şi. trupe şi materiale. De aici consecinţa : orice' prioritate aducerii de materiale oprea scurgerea trupelor. Exemplu : la Millerovo s-au adus 4 trenuri cU ovăz pentru Armata 3 în dauna transporturilor de mine şi materiale de fortificaţii.

Fuhrerul adaugă că, toate problemele de transport, construcţii de' căi ferate şi drumuri, trebuie să rămînă în mîinile germane. Ele cer cantităţi imense de oameni şi materiale şi. o conducere unică.

Problema transportului pentru frontul de sud, a fost agravată prin acte de sabotaj ale partizanilor în ;zbna Kiev, care-şi-au. inceput activitatea în octombrie. Zilnic s-au produs mînări de poduri' şi de linii, care au redus capacitatea normală de transport.

A doua cauză care ..a produs greutăţi în. transporturi : liniile noi nu aU dat capacitatea de transport prevăzută.tSe socotea pe un debit zilnic de :

— 7 trenuri pe linia Salsk—Stalingrad ;

. —® trenuri pe linia Morozovsk—Kalaci ;

— 8 trenuri pe linia Millerovo, v

Totalul ar fi fost suficient pentru Grupul Don, dar nu s-a realizat decît 60»/« din aceste calcule.

Fuhrerul roagă să se creadă că trupele române nu au suferit. > mai mult ca cele germane.

Nu se cunosc cazuri în care trupe române să fi flămînzit; cu 1 excepţia bineînţeles a celor aflate acum în încercuirea de la Stalingrad. ..

5. Conducerea supremă germană nu putea duce' deodată -reVj zerve şi pe frontul de Est şi în Africa. De asemenea nu era posibil ; ca înapoia punctelor sensibile' să aducă rezerve, pentru că reia- 1 cerea şi pregătirea trupelor pentru ofensiva, din. 1943 nu se putea /face imediat în spatele frontului. Era nevoie 'Ca efectivele necesare acelei ofensive să fie ţinute în interior.

Constituirea rezervelor pe . frontul, de Est a fost împiedicată şi de atacul contra mareşalului Rommel la 23.X şi .de debarcarea j anglo-americană la 9.XI..în Algeria.

Se destinase 2 divizii blindate din-Franţa pentru, frontul ..de: Est, însă evenimentele, din Africa au oprit plecarea; lor la timpul > prevăzut.

6. Depozite înapoia frontului nu, s-au putut realiza, ci numai aprovizionarea zilnică, din cauza capâcităjji;|C^îţate de transport.

7. în ofensiva de la 19.XI, ruşii au arătat că au învăţat .să| conducă operaţiile. Este regretabil dar trebuie recunoscut că au ştiut să. aleagă şi să aplice cu pricepere eforţul' în ultimele . atacuri.

Pentru conducerea trupelor ¡Se timpul unor ofensive rusesti^ au fost redactate la 20.XI noi instrucţiuni, dar au sosit prea ‘ tirziu la trupe.

Conducerea rusă, foarte abilă, nu şi-a demascat – cu nimic 4 concentrarea forţelor.' Nu s-a putut constata: ,ce forţe adunase ; nu au dat telegrame radio. Prizonierii şi dezertorii nu au ştiuţ ; de concentrarea de tancuri, pentru că trupele din Ijnia I sS| găseau de multă vreme pe poziţii. ^

în plus au fost greutăţi în cercetarea--aeriană, din cauza „' vremii şi a pădurilor de la nord de Don.

Inamicul a folosit avantaţul capului de ppd de la Blinov. 1

Se discutase la OKW problema reducerii capului de pod şi ! ocuparea regiunii pădur.oase de la nord de Don, dar . lipsa dej forţe şi muniţii nu au permis executarea. La sfîrşitul lui sep-j tembrie se credea posibilă cucerirea acelei regiuni şi’ era' pre--- văzută at.ît pentru, satisfacerea nevoilor de lemne cît. şi pentru crearea unui cap de pod ofensiv. ' ' . ţ]

m

— Divizia, Blindată română (130 care) ;

8. La 19.XI existau ca rezerve înapoia Armatei 3 :

— Divizia 22 Blindată germană, venită din rëzerva Armatei 8 italiană ;

— Divizia 14 Blindată germană, venită de la 'Stalingrad în preajma atacului.

Divizia 22 Blindată fusese menținută anterior pe frontul italian pentru că se primise un mesaj radio rus, care : indica un atac rus la dreapta armatei italiene,- în direcțiunea Stalingrad.

Din nenorocire Divizia 22- a sosit, pe front numai cu 40 de oare de luptă, în loc de 130 cîte avea :

— 45 la care motoarele nu au funcționat (șoarecii au roș cablurile) ;

— alte 45 rămase în drumul lung ce au avut de parcurs, din cauza diferitelor pene.

Carele rămase în urmă au venit însă pe rînd-și prea tîrziu.

Au mai existat încă 2"détaçamentè germane -ou valoarea unul regiment întărit cu armament anticar.

9/Situația armamentului Diviziei 1 Blindată română, Diviziei 22 Blindată' și a celor :2 detașamente germane, ia 19.XI-, era :

■ – 177 care de luptă ;

— 330 tunuri anticar, din care 180 tunuri anticar grele ;

— 26 baterii (1/2 grele) ;

— 14 batalioane.

Situația armamentului anticar sjiu antiaerian* putînd trage anticar, era :

— la Armata 3 : 585 tunuri din care 350 de front ;

— la Armata 4 română și 4 Blindată germană : 223 tunuri

Cpmparînd cele 3 armate inclusiv rezerva, avem :

.— Armata 3 română: 585 tunuri-, anticar și – antiaeriene ;

— Armata 6 germană : 388 tunuri anticar și antiaeriene ;

— Armata 4 română : 223 tuiiiri anticar și antiaeriene.

Se vede deci că efortul a fost pe frontul. Armatei 3 română†,

---

* Se dovediseră eficace împotriva blindajului tançurilb#-sovietice tunurile. antiaeriene .germane .de. 88 mm *(n.n.).*.

† Despre acest gen dé „matematică distractivă”;, vezi mai departe opinia mareșalului Ahtonescü și a M.Șt.M. român *(n.n:).*

Situația carelor de luptă :

. – Armata 3 română avea 177 care de luptă ;

— Armata 6 germană avea 141 care de luptă ;

— Armata 4 Blindată germană avea 71 de care.

10. Atacul începe la 19.XI pe vreme rea şi cu vedere proastă.

A atacat la Armata 3 română :

— Armata 5 Blindată rusă (prima cu această organizare) cu

-7- *3* divizii de cavalerie ;

— 3 córpuri blindate şi

— 5—7 divizii de infaríterie.

Efortul .în capul de pod Blinov : diviziile de cavalerie au făcut siguranţa spre vest, direcţia de atac direct spre sud. În prima zi nu era clar unde e^ra îndreptat , efortul rus : spre Rostov sau Kalaci.

— Armata 21 cu

— 3 divizii de cavalerie ;

— 3 brigăzi blindate ;

— 1 brigadă pak (artilerie antitanc. *7- n.n]* a. atacat în direcţia Kletskaia.

În prima zi aviaţia nu a putut vedea nimic.

Diviziile 5 şi 6 române au fost puţin atacate în prima zi.

11. Operaţiunile s-au' desfăşurat după cum urmează (fuhrerul roagă să nu se considere această expunere ca o critică, ci ca o expunere obiectivă) :

Ofensiva rusă a căutat să obţină efecte de panică. prin atacul posturilor de comandă.

Printr-o inexplicabilă exagerare, doi aviatori români auj aruncat în aer un depozit de benzină şi altul de muniţii la. Morozovsk, c.eea ce a produs panică şi în serviciile de aprovizionare din această regiune.

în prima zi atacul rus a progresat circa 10 km. Comandantul. Armat,ei 3 a raportat la Grupul de armate „B" că va puteai face faţă. De fapt. în' prima zi situaţia nu era prea . grea căci' ruşii au ţinut un córp blindat în rezervă.

Armata 3 n-a angajat nici o rezervă.

Aviaţia română şi germană, din cauza timpului, nu , a-putUtl zbura. Ruşii au zburat; probabil că la nord de Don vremea éra, bună.

Ziua a doua de atac a. adus o lărgire a străpungerii ruseşţj şi Grupul Lascăr a fost atacat în flancuri.

. Deşi la OKW s-a examinat situaţia cu ambele soluţii, a continuării luptei sau a retragerii,' s-a hotărît. rămînerea pe loc, căci

se spera să se păstreze limitate cele două canale ale străpungerii, spre a favoriza reacțiuni contra coloanelor atacatoare.

încercarea comandantului Corpului XLVIII Blindat de a ține strînse cele două divizii blindate nu a reușit. Divizia Blindată română a înaintat în timp ce Divizia 22 Blindată a fost oprită de inamic, fără a se păstra o legătură între ele. Fiihrerul este de părere că. nu era suficient ca numai 2 ofițeri în care de luptă să țină această legătură. Neînțelegerea și lipsa de legătură între cele două divizii blindate au permis rușilor ca o brigadă blindată să meargă spre Kalaci.

La 20.XI a pornit și atacul contra Armatei 4. Și aici inamicul a reușit a camufla concentrarea prin mișcări continui între Astrahan și Stalingrad.

La 21.XI s-a atins punctul culminant al. atacului rus, Grupul Lascăr a fost complet încercuit în timp ce comandantul Corpului XLVIII Blindat german nu reușea să împingă înainte.

La 21.XI dimineața, comandantul Armatei 3 română a sugerat Grupului Lascăr măsuri pregătitoare de străpungere spre sud, fără a ține seama de ordinele contrarii primite de la comandamentele superioare*.

Se poate ca din această cauză hotărîreă pentru rezistență sa fi fost influențată. Scopul fiihrerului nu a fost sacrificarea Grupului Lascăr, ci sprijinit pe Grupul Lascăr, Corpul XLVIII Blindat și diviziile germane ce veneau de la Armata 8 italiană . să închidă canalul făcut de inamic în centrul Armatei 3.

Rezistența acestui grup făcea parte din operațiunile proiectate, de aceea i s-a dat ordin de rezistență pe loc, ceea ce Grupul Lascăr a executat eroic.

La 22.XI inamicul a lărgit canalul; Grupul Lascăr a continuat să reziste și rușii au ajuns la Kalaci.

Eforturile Armatei 6 germane de a se opune rușilor cu Divizia 14 Blindată nu au reușit, căci flancul sting cu Divizia 1 Cavalerie a cedat și rușii au atacat frontul Armatei 6 prin spate, j ■Retragerea s-a făcut cu pierderi mari. de, material și oameni. £

A urmat încercuirea de la Stalingrad care azi se reduce la un spațiu de 60—40 km și în care lupta se duce ca într-o 3 cetate, dar fără aprovizionări.

Din' ziua a 2-a comandantul Armatei 6 a raționalizat hrana..; |

---

* Sînt confirmate astfel aprehensiunile generalului Petre Dumitrescu, care a sesizat corect că ordinul său din 21 noiembrie — pe deplin justificat de situația pe front – a fost luat de conducerea germană ca un posibil argument pentru a transfera vinovăția asupra comandamentului român *(n.n.)*. „

aprovizionarea se bazează pe transporturile aeriene şi caii slabi ai formaţiunilor încercuite.

în încercuire se găsesc 200—250000 oameni din care circa 5«/i> români (10—12 000). încercuirea s-a făcut repede. Din fericire 1 ruşii nu au atacat de la nord 'unde au bazele, ci de la sud şi sud-vest. În ultimul timp au slăbit atacurile fiindcă o parte din trupele asediatoare au fost duse spre sud împotriva Armatei 4 Blindată germană şi 4 română.

Străpungerea inamică a produs o criză destul de serioasă,'4 care în această zonă ar fi fost înlăturată dacă n-ar fi urmat la 3 săptămîni atacul în zpna Armatei 8 italiene, care a înrăutăţit situaţia, căci presiunea principală a ruşilor se produce acum ,) spre Rostov.

12. Noul front pe aliniamentul general Cir a fost organizat împreună cu comandamentul român şi german cu servicii şi for- I maţiuni de lucrători, care totuşi au rezistat la atacuri ruseşti. [1]

Pentru restabilirea situaţiei se proiectase ;

— un atac de la est la vest spre Grupul Lascăr, care nu s-a putut executa ;

— un atac de la sud la nord, călare pe Don, spre grupul-l de la Stalingrad.

Al doilea a început foarte bine acum cîteva zile sub protecţiS diviziilor 5, 8 Cavalerie şi Divizia 4 [Infanterie – *n.n.]* la .aripa dreaptă, însă desfăşurarea lui a fost împiedicată de noua ofensivă rusă din sectorul Armatei 8 italiană˙. [LXXXIV, 2—12], .

Adolf Hitler îi cere lui Ion Antonescu să vîslească în barca Axei. 1. Fuhrerul trimite salutări camaradereşti domnului mareşal şi speră să-l vadă cît de curînd. Voia să poftească pe domnul] mareşal la. jumătatea lunii decembrie la Saizburg cu alte personalităţi europene cînd s-a produs atacul pe frontul italian.

Totuşi vizita este aşteptată să se producă în curînd.

2. Asupra evenimentelor petrecute părerile fiihrerului sînt ul-mătoarele :

—■. nu crede, că trebuie deschisă o problemă de vinovăţie, căci clarificarea ei ar cere muncă şi timp ce nu este • de pierdut;

— efortul trebuie făcut pentru îndreptarea situaţiei.

---

[*] Este vorba de operaţia „Wintergewitter" (12—23 decembrie 1942), executată de Armata 4 Blindată germană şi Armata 4 română.

Parola : a ajuta, a ajuta, a ajuta şi a nu discuta.

Domnul mareşal Antonescu să fie. convins că s-a făcut totul pentru ca onoarea armatei române să nu fie sub nici o formă atinsă. Nu i se atribuie nici' o vină de nici un comandament german. Dacă. soldaţii germani sau ofiţerii germani au făcut gesturi, ca dezarmarea soldaţilor români sau. exprimări sub formă nepermisă, faţă de împrejurările grele prin care s-a trecut, *fiihrerul deşi nu le acordă nici o scuză, le găseşte însă explicabile.* [subl. ns.].

Decisiv pentru moral şi onoare este atitudinea comandanţilor precum şi eforturile depuse de toţi comandanţii pentru a face faţă situaţiei şi a preveni orice abateri. La unităţile improvizate problema dării ordinelor nu este tot atît de uşoară ca la trupele combatante din unităţi constituite. S-au dat din nou ordine categorice pentru o corectă atitudine faţă de români.

3. În ceea ce priveşte cererea generalului von Weichs pentru trimiterea în judecată a comandantului Diviziei 14 române [generalul Stavrescu – *n.n.]* fiihrerul spune că înţelege în parte pe generalul von Weichs şi-l iartă. Generalul von Weichs nu a vrut un proces al autorităţii germane contra, ci a înţeles să cearâ prin aceasta Armatei 3 să clarifice felul cum s-au desfăşurat operaţiunile în capul de pod de la Blinov. Nu a fost o acuzare contra persoanei comandantului.

Fiihrerul roagă ca în acest sens să fie înţeles cazul.

; De altfel cererea, chiar în sensul clarificării, a fost retrasă.

4. Fiihrerul a pedepsit pe comandantul Corpului XLVIII Blindat [generalul Ferdinand von Heim – *n.n.]* luîndu-i comanda şi îndepărtîndu-l din cadrul armatei, pentru felul cum a condus acţiunea Diviziei Blindate, române . şi a Diviziei 22\ [Blinda,tă] germană.

Părerea fiihreruiui este că unitățile nu au o valoare totdea-J una constantă. Prin pierderi, prin lupte, toată înfățișarea unei; divizii se poate schimba și deci este greu să i se cunoască valoarea ei exactă.' Azi o divizie este bine, mîine rău. S-a văzut aceasta și în armata germană. E cazul și cu Divizia italiană : Pasubio, care în cadrul italian era cunoscută ca o divizie bună însă la ultimul atac rusesc [cel declanșat la 16 decembrie și soldat cu prăbușirea Armatei 8 italiene – *n.n.]* nu a mai corespuns.

Cercetarea a arătat că la această divizie toți soldații cu experiența războiului fuseseră înlocuiți cu soldați tineri și aceasta a dus la un eșec complet.

5. Fiihrerul spune că a făcut tot posibilul ca armata română să fie bine cunoscută atît în cadrul armatei germane cît și publicului mondial prin comunicate oficiale și comentarii de presă.

Numărul decorațiilor cu Crucea de Cavaler a Crucii de Fier întrece cu mult ceea ce s-a dat altor armate aliate.

Trebuie să ne reamintim continuu că avem un destin comun și să nu ne imaginăm ce s-ar fi întîmplat dacă, după cum domnul mareșal Antonescu a spus, englezii nu ar fi fost ținuți la sud și rușii la est.

Provinciile' române Basarabia și Bucovina au fost cucerite • cu sînge român și german. Nici un colț românesc nu a fost călcat de inamic ca în 1916-7-1918.

Scopul final este ca rușii să fie bătuți ; pentru aceasta trebuiesc angajate toate forțele disponibile.

Toate statele Europei se găsesc azi în situația unor călători dintr-o aceeași barcă și care au același scop. Cine nu vîslește, se înecă. Și trebuie- să- vîslim : sîntem legați prin Pactul Anti- comintern. ***[subl. ns.].***

Roagă ca planul de reorganizare să fie cît mai grabnic realizat și să se introducă în diviziile ce vor continua lupta cel mai bun personal. Se dă ca exemplu colonelul Korne [de la Divizia 8 Cavalerie română – *n.n.*] (discuția a avut loc cu 5 zile înainte).

Fiihrerul roagă încă o dată ca problemele de ordin militar să'fie prezentate pe cale militară, nu pe cea politică. Încheie cu speranța unei întîlniri apropiate cu domnul mareșal, [LXXXIV, 13—15].

Generalul Hauffe completează. 1. Colaborarea în Rostov între Misiunea Militară germană și Marele Cartier General român.

Stab Don* nu a avut rol de conducere ci de observare.

în gênerai, Marele Cartier General român și Misiunea Militară

germană au colaborat în bune condiți,uni.

Cererile adresate de M.C.G.. saù de[1] către domnul mareşal au fost totdeauna transmise şi nu prin metode birocratice, ci prin luptă continuă. Au fost însă cereri ale M.C.G. ce nu puteau fi susține* totuşi şi acestea au fost prezentate führerului, căci Misiunea germană a înțeles să lucreze cu tot sufletul.

Dacă , uneori cererile nu au fost satisfăcute, aceasta s-a întîmpla't din cauza nevoilor ; vecinilor sau din cauză inamicului. În plus OKH trebuia să şe ocupe de tot frontul, de Est şi de cel din Africa.

2. Mareşalul von Manstein raportează că nu poate .fi vorba sub nici o formă, de,mascarea intenționată a Corpului I armată˙. Au fost obligate nu numai Diviziile 7 şi 9 Infanterie ci şi Diviziile 62 şi 294 germane să atace pentru a fixa forțele ruse.

Domnul mareşal von Manstein cunoaşte pe generalul Hollidt şi nu-l poate bănui că ar fi împins cu rele intenționi Corpul I armată la repetate atacuri [. ..] [LXXXIV,'15—16],

Mareşalul, Antonescu nu părăseşte „barca" dar vrea să ştie cu cine şi încotro merge ! Răspunsurile domnului mareşal Antonescu sînt următoarele :

1. Este* de părere că problema reorganizării trebuie examinată după ce vom vedea cum se rezolvă actuala situație..

• Ar fi o mare greşeală să se trimită materiale în regiunea Rostov înainte de a şti cum se fixează frontul.

„Pentru reorganizare trebuie stabilită o zonă care să fie la adăpost de atacurile ruseşti. Nu ştim unde se opreşte atacul rus, deci unde se poate face reorganizarea armatei.

După oprirea ofensivei ruseşti şi organizarea noului front se va vedea şi ce a mai rămas din unitățile noastre şi deci pe ce mai putem conta.

i Generalul Şteflea este plecat la RostOv cu dispoziții pre cise privitor la reorganizare şi domnul mareşal von Manstein a căzut de acord asupra lor. Față "însă de ultimele evenimente vom vedea ce se mai poate realiza".

2. Este de acord că nu trebuie să se judece de partea cui e vina pentru cele întîmplate.. De aceea chiar a fost surprins şi

---

* Vezi anterior protestul cpnducerii române cu privire la cele 7 atacuri succesive asupra satului Dubovski *(n.n.).*

supărat de uşurinţa cu 'care pe front s-au adus acuzaţii solda ţilor şi comandamentelor române.

Recent a primit un raport prin care se arată că domnul mareşal von Manstein a declarat că dacă bătălia de la Stalingraçt nu a reuşit, este din cauza trupelor româneşti. Astfel de acuzaţii demoralizează şi sînt nedrepte.

Cînd a spus Domnia-sa că situaţia la Armata 4 era grea

— fronturi mari,
— oameni obosiţi,
— diviziile noastre, unele luptă de un an, sînt umbre,
— lipsuri în mîncare,
— lipsuri în. lemne de foc,
— lipsuri la

efecte, nu a fost ascultat.

Azi, la minus 20°, nu se pot săpa poziţii şi diviziile noastre fără tunuri anticar au primit ordin să lupte fără gînd de retragere.

Rezultatul va fi că vom pierde fără folos tot ce .a mai rămas şi din Armata 4.

Punctul de vedere corect este următorul :

■ O bătălie se pierde din greşeli tactice şi strategice. Cînd se pierde din cauze tactice situaţia se poate repara.

Ne găseam într-o pungă canceroasă, gîtuită întrd Don şi Rostov. Era indispensabil să se fi 'asigurat Umărul acestei pungi cu rezerve strategice puternice.

Orice greşeală tactică pe ■ frontul Armaţei 3, oricît de puternic ar fi fost atacul rus, dacă exista o rezervă strategică unde trebuia, se putea repara.

Cînd în februarie 1942 s-a cerut să. venim cu toate forţele pe front, s-a arătat situaţia armamentului trupelor proprii şi s-a cerut completarea lor. Pentru -motive serioase s-a cerut ca acest, material să fie trimis în- ţară. Mareşalul Keitel a răspuns că se va da tot ce lipseşte trupelor române înainte de a intra pe front, ea şi trupelor germane.

Ce s-a ţinut din. acest angajament, ştie generalul Hauffe. Erau greutăţi, cunoscute şi explicabile ; nu au fost âtribuite relei voinţe. Trebuie- însă,- cînd, se judecă aportul armatelor 3 şi 4, să se ţ'ină seama de capacitatea lor de luptă. Ori, armatele 3 şi 4 nu au avut armament comparabil cu al diviziilor germane. Armatei 3 i s-â dat un front prea mare faţă de forţa şi puterea ei de foc. (6 batalioane faţă de 9 la divizia germană). Fronturile au fost enorme

(15—20 km- la Armata 3, 20—50 km la Armata 4). Adîncwme aproape deloc.

Ca exemplu !

— Armata 3 : Divizia 13 Infanterie dispunea de rezerve de grupări tactice de 3 companii cu efectivul redus la' 50%, iar ca rezervă de divizie 1 batalion'cu efectivul redus la 37%;

— Armata 4 : Divizia 2 Infanterie avea 1 500 oameni întinşi pe O singură linie, pe un front de 17 km în gropi individuale. Rezerva ei, Regimentul 21 Dorobanţi, cu 5,00 oameni era la dispoziţia armatei.

Avea- rezerve de companie, căpitanul şi cîţiva oameni ; batalioane cu rezerve de tăria 1—2 grupe de' luptă ; divizii cu rezerve de o companie, fără mijloace rapide pentru deplasare, pe un teren cu slabe comunicaţii.

Cit priveşte sectorul Armatei 3, s-a cerut în prealabil reducerea capului de pod şi o metodică întrare a trupelor noastre pe front. Deşi promisiuni au avut, nu s-a făcut nimic. După 500—600 km de mers pe jos, diviziile au fost aruncate în front. Divizia 13 Infanterie, iniţial pe 50 km front, continuu atacată, la -i.19.XI avea 30—45% efective. Divizia nu avea decît 3 companii în rezervă, cu 30—45% efective.

Dacă 'adăugăm că soldaţii Diviziei ,1 Infanterie luptă- continuu de un an, că Corpul VI armată a consumat 38 de batalioane şi 11 escadroane în 10 luni ; oamenii slab hrăniţi, fără adăpost de soare şi frig, caii slab hrăniţi şi din 'cauza lipsei de furaje şi a greutăţilor făcute de posturile germane . de control, nu poate fi de mirare că rezistenţa acestor trupe este limitată.

Lipsuri mari pe front.

■ Lipsuri mari înapoi.

. Divizia 22 Blindată nu avea benzină ; i s-a dat de Divizii 1 Blindată română.

— *Generalul Hauffe :* [1]

„Dacă j Armata 3 angaja din prima zi rezerva sa şi cerewB rezerva Grupului de armate „B" (Corpul XLVIII Blindat) putea poate opri atacul inamic".

—Domnul mareşal:

„Armata '3 avea numai Divizia 7 Cavalerie (3 batalioani şi 4 baterii) ; restui era la dispoziţia grjipului de armate. A încercat să se- opună zadarnic. Nu era mai bine' ca atacul Corpuîu| XLVIII Blindat să fie dat după ce se răspîndeau carele ruseşti *Wi*

— *Generalul Hauffe :*

„Cred că nu. La un atac cu care, contraaftcul trebuie să se

producă foarte repede”.

— *Domnul mareşal:*

„Angajarea, unei rezerve de grujp de armată.din prima zi|ar fi o greşeală. Ce face apoi în celelalte zile ? Dacă Corpul XLVIIÎ Blindat reuşea în prima zi să oprească atacul inamic, ce mai făcea grupul de armate dacă a doua sau a treia zi era răsturJ nat corpul blindat ?”

— *Generalul Hauffe:*

„Pătrunderea rapidă pînă la postul de comandă de divizie şi corp de armată â produs panică şi a creat o situaţie favo« rabilă ruşilor”. [1]

— *Domnul mareşal ;*

„Sopotesc’’.situaţia în Caucaz şi Cotul Donului' ca foş|C gravă. Riscăm' să pierdem toate forţele”.

’ – Generalul Hauffe :

„Fiihrerul a gîndit Îâ , ¡aceasta şi crede. că cîştigă cel ce ard cea mai tare voinţă”.

— *Domnul mareşal ;*

„Dacă se văzuse că transporturile, erau insuficiente şi s-ai fi retras în-septembrie toate trupele din Caucaz şi de la StaiM grad, s-ar fi constituit multe rezerve, în front tare şi se cişmgă bătălla..

Scopul războiului este distrugerea forţelor ruse. Fără rezd această distrugere nu . este posibilă. Un front, de ţ 800 knş|^| rupe oriunde”.

— Generalul Hauffe : p'r

„Păstrarea Caucazului. a fost impusă din motive de politică, externă" '.

, – Domnul mareşal :

„Prefer să pierd pe tablout politic şi să, cişţig ⁋cel militar. Invers este catastrofă.

Doresc de 40 de ani să fac o armată, cum o făcusem. Dar nu mă dau bătut. Trebuie să fac. altă armată,. Sa mi se dea materiăfp căci este chiar interesul Germaniei că România să aibă o armată puternică.

***Eu nu părăsesc barcă, dar cu proţele goale nu trimit soldaţii la luptă şi trebuie să ştiu cu, cine şi încotro înetş' în barcă* [subl. ris.']. Moralul armatei nu e zdruncinat pentru că fiecare, ştie ce înseamnă o victorie rusească şi toţi soldaţii români sînt hotărîţi să lupte. Ne trebuie' material si echipament. Nu am cSşiveriţie .politică, nici militară. M-am angajat pentru că problema era a fi sau a nu fi. Dar mi s-au cerut acum' 2 ani 7 divizii. Am fost- angajat treptat cu. toate forţele. Am avut I 500 000 rînduri. echipament. Tot echipamentul a fost consumat. Posibilităţile noastre sînt limitate, şi ni s-aU lîiăt mai mult din ele,[1] lînă în Special, în anul 194Î prin cumpărări ilicite. Acum din cauza lipsei.de echipament nu am putut chemă recruţii pentru instrucţie.**

Lîna ştrînsă în. toamnă' permite confecţionarea[1] de echipament nou livrabil începînd'din mtttfie 1943. Am trimis instructorii în Basarabia şi vih, acolb tărânu cu rpmioarele goale

în viitor trebuiesc examinate mai bine situaţiile pentru a nu mai pipr'de material şi oameni". [LXXIX, 16—23].

Ion Antonescu îi răspunde lui Adolf Hitler. Punctul de vedere final. (7 ianuarie 1942)[1]. Din oţdinul fuhreruluî Adolf Hitler. în ziua .de,'. 28 decembrie ' 1942, generalul Hauffe mi-a făcut o expunere asupra modului cum sînt cunoscute de către führer pregătirea şi desfăşurarea operaţiunilor pe frontul Armatelor 3 şi

---

* **Credem că este vorba de credinţa,.împărtăşită de Hitler că prezenţa Wehrmachtului între Marea Neagră şi Marea Caspică ar fi împins Turcia, neutra, în tabăra Axei *(n.n.)*.**

†. ** **Acest document poartă pe. el următoarea adnotăre : „Exemplarele 1 şi 2 luate la Berlin la de dl. gl. , Ştefleа". Este punctul de vedere cu care conducerea română dorea să se prezinte la apropiatele convorbiri cu Hitler. Documentul constituie o .excelentă sinteză a tuturor acuzaţiilor aduse de comandamentul român' aliaţilor săi (re,*n.).***

4 române, în lunile septembrie—decembrie 1942.

Din această expunere, rezultă clar că führerul n-a fost şi] nu este chiar acum exact informat asupra acestor operaţiuni.'?

Cred absolut necesar să informez cit mai ■■exact' pe führer i şi din această cauză, scot din documentele Marelui Cartier General român datele următoare :

A. *PREGĂTIREA OPERAŢIUNILOR*

1. *Importanţa frontului Don. Importanţa frontului imediaţi sud Stalingrad. Capacitatea operativă a armatelor 3 şi 4 române.*

1. Comandamentul român, convins de importanţa frontului Don şi de peţicolul ce-l'prezintă existenţa capetelor.de pod ina-!_ mice la sud de Don, '&;■urmărit întărirea acestui front, printr-un dozaj de capacitate şi printr-o solidă organizare defensivă ăr terenului.

În acest scop a cerut la OKH, prin Nota nr. 1 din 21.IX.1942

— să se reducă capetele de pod sud Don pe frontul Arma-J tei 3, împlingîndu-s'e apărarea pe Don, obstacol care nu perraitşj® inamicului 'să execute Un atac prin surprind^#:, cu mas§»|do blindate ;

— să se dea marilor unităţi române' fronturi de capacitate';

— să se doteze marile unităţi române cu mijloap'e suplimentare de, anticar greu cu tracţiune auto ;

— să se dea Grupului de armate „mareşal Antonescu''.i şi armatelor 3 şi 4 române, rezervele promise ;

— să se dea materiale 'pentru organizarea şi minarea tere-

2-, La intervenţiile făcute, comandamentul german a con-firmai că frontul Don este ■ de importanţă primordială şi cigjfflirt •de temut atacuri spre flostov şi a promis :

•a) *La Armaia 3*

— 2 divizii infanterie şi

— 2 divizii rapide germane.

în plus, trebuia să mai fie adusă Divizia 20 română, defjp» frontul Stalingrad.

b) *La Armata 4*

— 2 divizii rapide.

c) ***La dispoziţia OKH*** **în spatele Armatei 3 :**

— 3 divizii române.

d) S-a mai promis încă :

— mijloace speciale anticar grele ;
— tunuri de asalt şi care de luptă ;
— materiale pentru organizarea şi minarea terenului.

3. În realitate, situaţia Armatei 3 la data începerii ofensivei ruse a fost următoarea :

a) A primit un front de 156 km, care raportat: la forţele existente, a dus la realizarea unui dispozitiv de supraveghere.

Deşi protestele noastre au ajuns pînă la fiihrşr, cererea de a nu se da un front atît de mare n-a fost aprobată.

b) înapoia Armatei 3, ca rezervă, s-au găsit; ,

— Divizia 1 Blindată română, care avea 130 care [tancuri – *n.n.*], însă din .acestea, 108 (R.2) cu un blindaj slab, pătruns chiar de puşca portativă anticar sovietică. Numai 22 care erau moderne, însă fiind primite de curînd, servanţii lor se găseau cu instrucţia incompletă. * ■

— Divizia 22 Blindată germană, venită numai cu 40 care de luptă.

Această divizie nefiind aprovizionată cu benzină, în ziua de 19 noiembrie, a luat 1 /3 din benzina Diviziei Blindată română, ceea ce a făcut la divizia română să părăsească multe autovehicule, din lipsă de benzină.

— Divizia 14 Blindată jaii a acţionat în sprijinul Armatei 3 română, ci a fost întrebuinţată npmai în cadrul Armatei 6 germană. . .

c) Materialul pentru organizarea terenului s-a dat în cantităţi absolut insuficiente, astfel încît nu s-au putut realiza decît într-o foarte mică măsură lucrările proiectate. ■

Rezultă dar, că i',qe$e,iS mari deziderate impuse de situaţia excepţională a frontului Don, adică: . front de ' capacitate, rezerve puternice şi organizaţiuni solide, nu s-au realizat, astfel încît Armata 3 s-a angajat în condiţiunile cunoscute.

Id ceea ce priveşte Armata 4 română, situaţia a fost şi mai rea, dat fiind că frontul afectat era mai mare faţă de forţele existente (250 km front la 6 divizii), ajungîndu-se la 40—50 km de divizie.

Comandamentul român a văzut şi importanţa frontului imediat sud Stalingrad (Nota nr. 1 din 21.IX.1942 către OKH).

La aceasta, ni s-a răspuns de OKH (Nr. 420 754 din 24 sep-; tembrie 1942) că. frontul imediat sud Stalingrad va fi apărat de ,

forţele Armatei 6 germană.

La 20 noiembrie 1942, cînd s-a dezlănţuit ofensiva bolşevicăj situaţia Armatei 4 română, era următoarea :

— apăra, pe lingă frontul ei, încă 60 km imediat sud Stalin- ' grad (deci front de efort)' din sectorul afectat Armatei 6 germană

— avea 4 divizii (diviziile 10 şi 19 Infanterie, diviziile 6 şi 9 Cavalerie) mai puţin, rămase în Caucaz ;

— nu-i sosise cele două divizii rapide germane ; iar

— terenul nu era- organizat, fiindcă nu primise absolut deloc?? mine, sîrmă şi pari pentru reţele, de la Armata 4 Blindată. ‘.J

în concluzie, ' eiî toate că,¹ 'de- acord cu comandamentul ger-jj man, s-a văzut clar importanţa frontului Don şi cu toate căi comandamentul român văzuse importanţa frontului imediat sud Stalingrad, nu s-a luat nici una din măsurile promise, ca sal sporească fprţe de rezistenţă a Armatelor 3 şi 4 române.

3. *Efortul anticar .*

Printr-un calcul greşit, generalul Hauffe mi-a prezentat prin? comparaţie situaţia materialului anticar la armatele 3 şi 4| române şi la Armata 6 germană, pentru a ajunge la concluzia' că efortul anţicar a fost făcut pe frontul Armatei 3.

Astfel, generalul Hauffe mi-a afirmat şi desigur această afir-v maţie, a făcut-o şi în- faţa führerului că :

— Armata 3 română a avut 585 tunuri anticar ;

— Armata 4 română a avut 223 tunuri anticar iar

— Armată 6 germană a avut 388 tunuri anticar, spre al ajunge la concluzia că efortul anticar a fost făcut pe frontiii Armatei 3.

-în realitate, dotarea, normală a, marilor unităţi,,.,ţţţn aceste | armate, este următoarea :

— Armata 3 jpmână : ,537 tunuri anticar uşoare, care n-ai| avut absolut nici un efect asupra carelbr -de luptă bolşevice şi numai '48 tunuri anticar grele ;

— Armata 4 română : 255 tunuri anticar Uşoare şi numai 24 grelë ;

— Armata 6 germană : 642 tunuri anticar uşoare şi 730 grele.

Rezultă dar că, la o dotaţie normală, fără pierderi, faţă de 48 tunuri anticar grele la Armata 3 şi 24 tunuri anticar grele la Armata 4, se găseau la Armata 6 un număr de 730 tunuri anticar grele, singurele cu efect ■ asupra carelor. de luptă ruse T.34, K.W.I şi K.W.2*cu care au fost atacate.

La aceste cifre se mai adaugă şi faptul că tunurile anticar ale amatelor 3 şi 4 române erau. toate • cu tracţiune hipomo- bilă iar ale Armatei 6 germană, în proporţie ,de 3/4 cu tracţiune auto şi pe care (Panzerjäger). Din această cauză, cele' 48 tunuri grele ale Armatei 3 române împărţite la frontul de 156 km, au dat o densitate de 1 tun ainticar greu pe un front de 3 km, fără posibilitatea de a mări această densitate din cauză că, pe timpul atacului cu blindate, tunurile anticar cu tracţiune hipo nu pot manevra.

Rezultă ‘ dar că cele 720 care blindate bolşevice, care au reuşit în zilele de 19—21 noiembrie să rupă dispozitivul defen- . siv al Diviziilor 13 şi 14 Infanterie române, pe cîte un front de cel mult 10 km n-au dat decît peste focul a cel mult 6 tunuri anticar.

Aceasta a fost realitatea pe frontul Armatei 3 română, în comparaţie cu Armata 6 germană, iar după cum se vede, n-a fost cunoscută nici măcar de generalul Hauffe şi cu atît mai mult nu, putea"fi' cunoscută de Înaltul Comandament german.

Cine cunoaşte însă această realitate, ;np se mai întreabă din ce cauză au fost distruse cele 16 divizii' române şi nu se mai 'întreabă cum de a putut 'rezista Armata 6 .germană atacurilor cu care şi cum de n-au putut rezista amatele 3 şi 4 române.

Cine cunoaşte ac’eastă rpalitate, nu mai afirmă cum a afir-- mat generalul Hauffo, inducînd în eroare înaltul Comandament german, că efortul anticar a fost făcut pe frontul Armatei 3 române şi nu pe frontul Armatei 6-/-germană.

4. ■ *Sosirea rezervelor*

Generalul Hauffe a afirmat că rezerve nu s-au putut aduce din vreme fiindcă nu erau disponibile.

Comandamentul'român nu a cunoscut nici ’ disponibilităţile şi nici posibilităţile comandamentului german ; cunoştea însă cu precizie, fapt afirmat şi de OKH, importanţa considerabilă a frontului Armatei 3 română, precum şi pregătirile de atac alea inamicului.

Ştim, de asemena, că după ce s-a produs ofensiva, au putut fi aduse forţe importante germane, care au fost angajate pe'5 măsura sosirii lor.

Deducem-din aceasta că aportul rezervelor care au putut fi aduse după începerea bătăliei, ar fi fost mult mai mare, dacă,| aceste forțe ar fi fost dislocate din timp în spatele Armatelor 3 și 4 române, grav amenințate.

Intervenția acestor rezerve ar fi fost salutară și decisivă – în primele zile ale ofensivei ruse (19, 20 și 21 noiembrie) cînd *.nu erau decît 2 culoare de pătrundere în sectorul Diviziilor 13 și 14 române, în timp ce restul frontului ținea foarte bine.

II. *Comandamentul grupului de armate român * și al Armatei 4 române.*

Înaltul Comandament german recunoaște că a apreciat favo- rabil dorința trecerii trupelor române sub comandament pro- -ij priu și afirmă că s-a organizat comandamentul Armatei 4 îndată $ ce i-au sosit trupele.

în realitate, trecerea trupelor române sub comandamentul | Grupului de armate român n-a avut loc, iar comandamentul Armatei 4 română a primit ordin să ia în primire trupele saliu abia la 22 noiembrie 1942, după ce 3 din cele 4 divizii de infan-ij terie de care dispunea fuseseră complet distruse.

De altfel, conducerea a fost aștfel organizată, încît coman-.-l danții români n-au avut libertatea să miște nici măcar o corn- l panie, fără aprobarea comandamentelor germane.

III. *Rezistența pînă la ultimul om*

Generalul Hauffe a arătat că Armatele 3 și 4 române n-au rezistat la încercuire, așa cum rezistă și astăzi Armata 61 germană.

Această comparație este cu totul nedreaptă și jignitoarei pentru armatele române, din următoarele motive :

— Armatele 3 și 4 române s»au găsit într-un dispozitiv liniar, fără adîncime, pe cînd Armata 6 germană a putut realiza / o adîncime de 40—60 km ;

— Armatele 3 și 4 române n-au avut organizațiuni nici măcar în fața frontului și nici obstacole naturale anticar, pe cînd Armata 6 germană își sprijină cele 4 flancuri pe Stalingrad și Volga, cu fața la est, pe puternicele fortificații executate de germani timp de 3 luni, între Don și Volga, cu fața la nord, pe organizațiunile făcute de bolșevici între Don și Volga cu fața la sud și la început pe Don (obstacol anticar), cu fața la vest. De altfel, diviziile germane din Armata 6, aflate la vest. de Don, în condițiile diviziilor române, au

* **Grupul de armate român (sau „Don") ce urma să fie for-mat din armatele 3 și 4 române și 6 germană *(n.n.).***

fost retrase grabnic în patrulaterul dintre Don .şi Volga.

Am arătat că Armata 3 română n-a putut' opune celor 720 de care grele inamice (4 corpuri de armată blindate) eu care a fost atacată, decît cel mult 6 tunuri anticar, nu 520' cum a afirmat greşit generalul Hauffe, pe cînd Armata 6 germană a putut opune cîteva sute: de tunuri anticar.

Din aceste motive,, credm că nu se poate face o comparaţie între capacitatea de rezistenţă la încercuire a armatelor 3 şi 4 române cu Armata 6 germană.

Cele 16 divizii româno din armatele 3 si 4 române au executat ordinul de a rezista la încercuire şi din această cauză şi-au pierdut toţi- luptătorii şi întregul armament. • Nu credem că este cazul ca acum să mai fio şi jignite printr-o comparaţie nedreaptă.

IV. *Transporturile, spre front*

1 Comandamentul român cunoaşte greutăţile de transport, dar este surprins că generalul Hauffe a căutat să ne găsească şi pe această cale tot pe noi vinovaţi, pretextînd că s-au adus vagoane de ovăz pentru-caii noştri, în detrimentul transporturilor de materiale.

Caii armatei române nu au primit în medie decît cel mult 1 kg de grăunţe pe zi, iar ca dovadă a" modului cum au fost hrăniţi, stau zecile de. unii dfe cai morţi de mizerie fiziologică, _ în zonele unde au operat trupele române.

2. S-a promis, de asemenea, armatei române, ajutor suficient în mijloace auto. Nu numai că această făgăduială nu s-a- realizat, dar nu s-a dat nici benzina necesară pentru yehiculele de care dispuneam noi (20% din necesităţi). Mai mult chiar, benzina pe care am adus-o suplimentar din- ţară ne-a fost în parte luată' sau nu ni s-a mai distribuit cota zilnică din depozitele germane.

3. Este de asemenea ştiut că înainte de ofensiva bolşevică (19 noiembrie 1942) s-a dat prioritate aprovizionării Armatei 6 germană şi trupelor din Caucaz, lăsîndu-se pe plan secundar, armatele 3 şi 4 române.

4. Dacă nu .se cunosc cazuri în care unităţile române să fi flăţnînzit, din cauză că hrana n-a putut fi transportată la - timp, se poate dovedi că ' au fost mari unităţi care n-au primit ali- mente 3—4 zile, de asemenea au fost cazuri de moarte provocate de ¡inaniţie.

5. în ceea ce priveşte faptul că nu s-au putut realiza depozite i în spatele frontului, noi susţinem că s-ar fi putut realiza depoŞf zitele Armatei 3, dacă :

— s-ar fi admis procedeul aprovizionărilor din zonă, propus, de Marele Cartier General român, cu Nota din 12 septembrie 1942. Remarcăm că, la începerea atacului, au rămas în colhozuri şi' sovhozuri majoritatea recoltelor şi furajelor,. deoarece'., Armata 3 română nu a avut permisiunea Să se reaprovizioneze din ele şi dacă

— se împiedica Armata 6 germană de a ridica toate resur^j sele din zona Armatei 3 română.

B. *DESFĂŞURAREA OPERAŢIUNILOR*

.Am arătat că înaltul Comandament german nu a fost just informat asupra posibilităţilor de luptă ale armatelor 3 şi 4 române şi în special de luptă defensivă în contra carelor, reZiiM tat mai ales al lipsei de armament greu anticar, al lipsei ***d&a*** adîncime a dispozitivului defensiv şi al lipsei de organizaţiuni', defensive, în special mine şi obstacole natural anticar, care'să^ permită rezistenţa la încercuire cu care.

Din expunerea făcută de generalul Hauffe, rezultă că înaltul Comandament german nu a fost just informat nici asupra des-p făşurării Pperaţiunilor pe frontul armatelor 3 şi 4 române, atît în prima fază a ofensivei bolşevice începută la 19 noiembrie; 1942, cît şi în faza a 2-a, începută la 15 decembrie.

Astfel, din expunerea generalului Hauffe, rezultă că înaltul Comandament german nu cunoştea următoarele date de mare) importanţă :

I. *Armata 3*

1. Ofensiva bolşevică pe frontul Armatei 3 a început încă din ziua de 17 noiembrie, pe porţiunile din front (la diviziile 13 şi 14 Infanterie române) unde, în ziua de 19'noiembrie, bolşevicii au realizat ruptura frontului.

2. Timp de 3 zile (19, 20 şi 21 noiembrie) de la dezlănţuirea ofensivei cu numeroase care de luptă, trupele bolşevice n-au reuşit să realizeze în dispozitivul Armatei 3 decît 2 breşe, numai pe frontul a 2 regimente şi anume Regimentul 89 Infanterie de la Divizia 13 şi Regimentul 13 Infanterie de la Divizia 14. Pe tot restul frontului şi la umerii acestor 2 breşe, trupele Armatei 3 române au ţinut cu putere.

3. Comandamentul Armatei 3 a încercat în prima zi de atac (19 noiembrie), contrar afirmaţiunilor generalului Hauffe, să. închidă aceste două pătrunderi, întrebuinţînd cele două 46 ităţi din rezervă: Divizia 15 română cu 5 batalioane, în spărtura 1 făcută pe

frontul Diviziei 13 şi Divizia 7 Cavalerie (forţa a 3 batalioane), în spărtura făcută pe frontul Diviziei 14. ■

Această intervenţie, a singurelor rezerve de armată, n-a putut însă opri înaintarea brigăzilor de care inamice.

4. **în zilele de 20 şi 21 noiembrie s-a încercat de către Grupul de armate „B" să * se închidă pătrunderea inamicului pe frontul Diviziei 14 (valea Ţuţkan) cu Divizia 1 Blindată română şi cu Divizia 22 Blindată germană.**

Nici aceste două mari unităţi blindate 'nu au reuşit să oprească măcar înaintarea brigăzilor blindate bolşevice.

5. **în ziua de 21 noiembrie, cînd comandamentul român a văzut că cele două divizii blindate (Divizia 1 Blindată română şi Divizia 22 Blindată germană) n-au putut opri înaintarea inamicului, măcar pe una din cele» 3' direcţiuni, a apreciat situaţia şi a cerut insistent, la toate autorităţile (OKW, OKH şi Grupul [de] armate „B") să aprobe ca Grupul general Lascăr să se retragă în noaptea de *21 ;22* noiembrie, rupînd încercuirea care încă nu era, la acea dată, complet realizată în. spatele Grupului general Lascăr.**

Desfăşurarea evenimentelor a arătat că în noaptea, de 21/22 mpiembrie, retragerea "Grupului general Laşcăr ş-ar fi putut face în foarte bune condiţiuni:

— pe de o parte, din cauză că încercuirea nu era realizată,
, dovada o fac serviciile, unele tractate cu boi, care s-au retras din centrul încercuirii fără a întîlni pe inamic, iar

— pe de altă parte, -retragerea ar fi putut fi protejată, în foarte bune condiţiuni, de către Divizia 1 Blindată română, cărei se găsea, la această dată, lipită de Grupul general Lascăr' şi la"înălţimea lui.

Comandamentul român, care cunoştea imposibilitatea în caţaP se găseau marile unităţi române de pe frontul Armatei 3 de a rezista la încercuirea cu care,, a apreciat just situaţia şi a făcut la timp insistente cereri, care n-au avut însă nici un rezul-l tat, din cauză că înaltul Comandament german n-a fost bine informat de către autorităţile militare germane, care, după cumf se vede, nici astăzi măcar nu cunosc exact situaţia în care s-au găsit marile unităţi române.

Din cauza acestei necunoaşteri, armata română a pierdut în zilele următoare, 22—26 noiembrie, 5 mari unităţi (diviziile- 5, 6, 13, 14, 15 Infanterie), cu o enormă masă de artilerieide cîmp şi grea.

Neînțelegerea situației de către generalul Hauffe a mers pînă acolo încît, deși acum se cunosc rezultatele, continuă să aducă acuzațiunea comandamentului Armatei 3 română că în ziua de 21 noiembrie ar fi dat ordin -secret cifrat generalului. Lascăr să pregătească, ca, măsură de prevedere, eventualitatea unui atac pentru a ieși din încercuire *.

Știut este că orice comandant trebuie să aibă prevederii pentru a fi în stare să facă față tuturor situațiunilor, chiar .șii celor mai' puțin probabile.

Comandamentul Armatei 3 română a sugerat generalului Lascăr ideea de a pregăti și această operațiune, însă nu trebuie] pierdut din vedere că a adăugat, în acelaşi timp, că Grupul general Lascăr trebuie să reziste şi să nu încerce cumva retragerea fără' ordinul comandamentului german.

Deci, așa de puțin a fost ascultat și înțeles comandamentul român, încît:

— deși se vede acum că nu exista în acea situație decît o singură soluție, aceea de a ieși din încercuire;

— deși rezultă clar că această operațiune s-ar fi putut face în foarte bune cdndiții uni ;

— deși comandamentul Armatei 3 române nu a dat decît o sugestie de prevedere, totuși la această dată, se mai, încearcă să fie acuzat acest comandament sub pretext că sugestia dată ar fi slăbit dorința de rezistență la încercuire a Grupului general Lascăr.

Aceasta înseamnă că chiar astăzi, înaltul Comandament german, din cauza informațiilor greșite pe care le-a , primit, are convingerea că Grupul f general Lascăr ar fi putut rezista în coridițiunile în care rezistă și astăzi Armata 6 germană, cu toate că Grupul general Lascăr, după cum am arătat, se[1] găsea în condițiuni cu totul diferite de cele ale Armatei 6, avînd lipsă totală de obstacol natural sau artificial anticar, lipsă de muniții uni, lipsă

* Cu toate că Manfred Kehrig încearcă să dempnstreze că generalul Arthur Hauffe a avut o atitudine „moderată" pe timpul bătăliei, este evident că atît Ion Antonescu cît și Ilie Șteflea au depus serioase diligențe pentru a-l înlătura de la conducerea Misiunii Militare Germane. Generalul Șteflea arăta, mai tirziu . „am reușit cu mari eforturi să scap țara de generalul Hauffe, care ne spiona în cele mai mici amănunte și căuta prin toate mijloacele să ducă pe front cît mai multe trupe române" [Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar nr. 811, f. 237], înlocuit în ianuarie 1943 de generalul Erik Hansen, Hauffe a fost investit la 20 [1] 3 Divizie! 46 Infanterie. A murit în iulie- 1944 pe cînd se găsea la comanda Corpului XIII Armată, la Lvov *(n.n.)*.

de material anticar, hranș etc.

în faza a 2-a a ofensivei bolșevice (15 decembrie) ruperea frontului pe direcțiunea Rubenski—Bokovskaia (pâ Cir) și pe frontul Armatei 8 italiene, s-a produs încă din ziua de 17 decembrie, cînd Corpuri I armată român (Div. 7, 9 și 11 Infanterie) împreună cu Divizia 62 germană au început a fi serios amenințate de încercuire.

La această dată, Grupul Hollidt a folosit tot ceea ce avea disponibil, spre a putea opri pătrunderea inamicului în lungul văii Cir, însă n-a reușit.

Cînd s-a văzut de către Grupul Hollidt că pătrunderea carelor de luptă inamice pe valea Cirului nu mai poate fi oprită, trebuiau'luate măsuri imediate de trecerea Corpului ;I armată român la sud de Cir, pentru a scăpa de încercuire. Această operațiune n-a început însă decît în noaptea de 18/19 decembrie.

Dacă operațiunea de retragere a Corpului I armată începea cu 24 ore mai devreme, această mare unitate ar fi fost salvată.

Ordinul de retragere a Corpului I armată, ca și a Grupului general Lascăr, s-a dat prea tîrziu, și așa am pierdut alte 3 di

vizii (Div. 7, 9 şi 11 Infanterie), încercuite de .^carele inamice® odată cu Divizia 62 germană.

În modul acesta au fost' distruse toate marile unităţi ale. Armatei 3 române. Din această armată n-a mai rămas decît 'serviciile, parte din trenurile de luptă şi regimentare şi un, procent de 5% luptători în afară de răniţi, care au putut fi evăS# cuaţi la timp.

II. *Ar mat fi 4*

Pe frontul Armatei 4, situaţia a fost şi mai critică dirij cauză că ddnsitatea forţelor era şi mai mică.

Trupele române ce operau' pe frontul Armatei' 4 Blindată , germană, deşi nu formau decît un slab eşalon de supraveghere! au primit ordin să reziste la încercuire, indiferent de forţa atacului inamic.

Inamicul a atacat în forţă, cu numeroase care de luptă, ***iM*** ziua de' 20 noiembrie. Trupele române au luptat cu mare vitejie în această zi, însă dispozitivul a fost străpuns pe fronturile Diviziilor 1 şi 2 române iar Divizia 18 română, proaspjF venită în linie şi cu efective complete, se afla ameninţată cu încercuirea, în noaptea de 21/2Ş noiembrie.

Această divizie,: împreună cu mări părţi din diviziile vecin?"' (diviziile I şi 2 române) s-ar fi putut retrage în condiţiuni bune, în noaptea ^le 21/22 noiembrie, fiindcă la- acea dată, lini*; ile de comunicaţie nu-i fuseseră încă tăiate.

Cererea de retragere nu i-a fost însă aprobată şi s-a menţi; nut ordinul de â fezisia la încercuire. Divizia 18 a continua|I să lupte încercuită în ziua de 21 şi 22 noiembrie; împreună cttjj mari părţi, din diviziile 1 şi 2 române şi astfel aţi fost complet distruse.

în modul acesta s-au pierdut în totalitatea lor, -3 diviz' (diviziile 1,'2 "şi 18)' din Armata 3 română.

Comandamentul Armatei 4 române, sosit în luna septem brie pe f-ront, primeşte ordin abia în ziua de 22 noiembrie [iii| realitate, 21 noiembrie – ***h.n.l.*** după distrugerea celor 3 divizi' să ia comanda trupelor române râmase şi să oprdes'eă înaintarea, inamicului spre Kotelnikovski.

Armata 4 română, folosind cele 9 batalioane de marş al diviziilor distruse şi toate unităţile de pază şi servicii, a reuşit să opreascâ înaintarea inamicului spre Kotelnikovski.

în faza a 2-a a ofensivei bolşevice (25 decembrie), Armata 4 română mai avea forţa a 8 batalioane, 15 escadroane si 37. bate- . rii... Întinsă pe Un front de 140 km, a primit ordin să reziste pe poziţie, cu aceste forţe, pînă la ţtlfimul om.

, , Comandamentul român a atras atenţiunea Grupului armate Don

că vom pierde şi ultimele rămăşiţe ale acestei armate şi mai ales cele 37 baterii, fără a putea încetini măcar pu.cîteva ore înaintarea inamicului, în cazul cînd atacurile lui se vor desfăşura, 'după 'cum eram informaţi, tot cu o puternică masă de care de luptă.

Am cerut, ca ceea ce a rămas din trupele Armatei 4 române să continue să lupte, însă pe fronturi mai mici şi cu un ajutor de mijloace anticar şi care dă luptă de la unităţile blindate germane, alături de care luptau.

. S-au promis şi tunuri anticar şi care de luptă ; s-a dat Jnsă numai o baterie de 3 piese antiaeriene care puteau trage şi anti-car, pentru întregul front de 140 km.

În ziua de 26 decembrie, inamicul a atacat, cu o puternică masă de care pe tot frontul trupelor Armatei 4, distrugînd şi aceste ultime rămăşiţe.

A.şa s-au pierdut şi cele- 6 divizii ale Armatei 4 române (diviziile 1, 2, 4,iii infanterie, ,diviziile 5 şi 8 Cavalerie) care, împreună cu cele 10 divizii pierdute din Armata 3 (diviziile 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15 infanterie, Divizia 1 Blindată, Divizia 7 Cavalerie) şi cele 2 divizii (Divizia 20 Infanterie şi Divizia 1 Cavalerie) încercuite la Stalingrad, constituiau *totalitatea* fof- ţelor celor 2 armate române.

La 19 noiembrie, cînd a început, iprima ofensivă bolşevică, cele 2 armate .române aveau un efectiv în ofiţeri, subofiţeri, şi. trupă, i| ^^3I916.

În prezent a mai rămas cu un efctrv de' 73 062, deci s-au pierdut- 158 854.

' „C.eea ce a rămas reprezintă 31% din ceea *ce* a existat la 19 noiembrie şi .este echivalent 'cu personalul "ce încadrează servicii-ile, trenurile de luptă, trenurile regimentare,. organele de poliţie şi luptătorii din diviziile[1] 20 Infanterie şi 1 Cavalerie încercuite la Stalingrad.

Deci pînă acum am pierdut pe toţi, *dar absolut pe toţi luptătorii de* la" 16 divizii.

Marile unităţi ale armatelor 3, şi 4 române au executat în totul ordinele primite de la comandamentele germane, chiar şil 'în situaţiile cînd erau convinse că exeeutînd aceste ordine, dis-trug zadarnic 'trupele române.

Aceste mari unităţi au pierdut, exeeutînd aceste ordine, pe *toţi*, *dar 'absolut pe toţi luptătorii,* împreună cu întregul material.

Cu toate acestea, înaltul Comandament german pare că rămas cu convingerea, din informaţiile false pe care le-a primit de la acei care nu cunoşteau posibilităţile trupelor române; că

ostaşii români nu şi-au făcut întreaga datorie.

în calitatea mea de comandant al acestor ostaşi, am ţinut să informez cît mai just, pe fuhrer spre a avea măcar mîng* ierea ca, după ce am pierdut tot ce a fost în luptă, să se recita noască cel puţin că trupele rpmâne şi-au făcut toată datoria. Mareşal Ion Antonescu [XC],

A N E X E

EFECTIVELE ANGAJATE ŞI PIERDERILE SUFERITE DE ARMATA ROMÂNĂ ÎN COTUL DONULUI, STEPA CALMUCĂ ŞI LA STALINGRAD

în absenţa unei cercetări de referinţă cu privire la nivelul efectivelor angajate şi la cuantumul pierderilor armatei române în bătălia pentru Stalingrad* – absenţă uşor de explicat dacă ar fi să ne gîndim doar la două aspecte : interdicţia ideologică de' a aborda un asemenea subiect şi opacitatea desăvîrşită a surselor părţii adverse cu privire la soarta românilor luaţi prizonieri – este destul de dificil pentru cercetătorul de astăzi să stabilească adevărul cu precizie absolută. Din acest motiv, ne considerăm obligaţi să punem în "pagină cîteva din variantele – uneori, contradictorii – păstrate în diverse documente de arhivă.

Efective. Cifra de 230 872 de luptători români aflaţi la Stalingrad, în Cotul Donului şi Stepa Calmucă la 19 noiembrie 1942 a fost extrasă dintr-o lucrare de mai mari dimensiuni alcătuită de Secţia I Organizare-Mobili- ‘zare a Marelui Stat Major român†, utilizată şi în alte studii. În schimb, generalul Ilie Şteflea avansează în memoriul din 15 martie 1945, o cifră mult mai mare ; 425 000 ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi ! ‡. Deoarece Ştefleaj nu oferă nici o explicaţie referitoare la baza de' calcul,,: am putea bănui că, îji efortul său de a conferi mai multă substanţă acţiunii

* **Singura tentativă mai serioasă de pînă acum a fost între~ prinsă în lucrările *Istorie militară a poporului român,* voi. VI, Editura Militară, Bucureşti, 1989 şi *România în anii celui de-al doilea război mondial,* voi. I, Editura Militară, Bucureşti, 1989.**

† **Arh. M.Ap.N., fond M.St.M. – Secţia I, dosar nr 1 929, f. 173—176.**

‡ **Ibidem, fond 948, dosar nr. 811, f. 224.**

sale de salvare a trupelor române, a făcut apel la cuantumul total al efectivelor româneşti, aflate la acea dată la est de Bug (deci şi în Crimeeajj Caucaz şi Kuban), ipoteză ce pare confirmată de lucrarell mai sus menţionată˙. O altă posibilitate ar fi ca ŞtefleaJ să fi luat în calcul" totalul forţelor' române angajate în această zonă, dar momentul angajării Corpului VI armată (august 1942) pînă cînd 'ultima mare unitate română a părăsit frontul (ianuarie 1943). Totuşi, o lucrare a Marelui Stat Major, întocmită în mai 1943, luînd ca perioadă de referinţă răstimpul aiigust 1942 ■— ianparie 1943 stabileşte cuantumul efectivelor la. 355 887†.

Să menţionăm şi ţkcifră mai apropiată de cea folosită, de noi : 248 352 ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi pentru perioada 19 noiembrie – 31 decembrie 1942. Ea este consemnată într-un raport înaintat Cabinetului Militar ¡|1 Conducătorului Statului la 7 ianuarie 1943 de Biroul 4 – Efective din Secţia I â Marelui Stat Major român‡, în fine, există şi cuantumul de 231 916, menţionat în; ultimul document din acest volum§, *ti*

Pierderi totale. La ahest capitol,, situaţia este ceysj mai complicată, ceea ce era oarecum- de aşteptat dacă; ne-am, referi numai la disputa care persistă încă —- în special, între istoriografia germană şi cea rusească – în privinţa pierderilor suferite de trupele germane şi aliatul anihilate în „punga" de la Stalingrad. în ceea ce priveşte| partea română, în memoriul din 7 ianuarie 1943, cu care Antonescu s-a prezentat la întâlnirea cir Hitler din 10—12 ianuarie de la ,,Wolfsschanze",,-,Se. evaluează pierderile armatei române la 158 854 morţi, răniţi şi dispăruţi[3]. Într-o lucrare oficială din 1943, cifra este de „numai" 121 240[9], dar ea .ar putea fi atacată, acuzîndu-se caracterul ei propagandistic (de altfel categoria căreia îi este subsumată – ..jertfe" – nu este de natură să clarifice dacă este vorba numai de morţi şi dispăruţi sau sînt socotiţi şi răniţii). Cifre care apar în alte documente : 148 124

---

* **414 581 oameni, Ibidem, fond M.St.M. – Secţia I, dosan nr. /I 929, f. 172.**

†"˙ **Ibidem, fond Microfilme, casete P II 1.1555, cadrul .178.**

‡ **Ibidem, cd. 169.**

§ **XC, f. 58.**

(pentru perioada 15 noiembrie 1942 – 31 martie 1943 !) [10], 155 010 (19 noiembrie – 7 ianuarie 1943) [n], l-66 069 (19 noiembrie ■— 31 decembrie 1942)[12], 172 624 (august 1942 – ianuarie 1943) [15]. -Luînd în considerare numai perioada de după contraofensiva sovietică (deci după 19 noiembrie), coilsiderăm că totalul pierderilor ar putea fi fixat în jurul a .140 000—150 000 de morţi, răniţi si dispăruţi, o cifră care ni se pare mai credibilă. Totuşi, în august 1948, Biroul Statistic al Marelui Stat Majori întreprinzînd din ordin . o cercetare asupra , pierderilor armatei române în cel de-al doilea război mondial, a ajuns la, rezultate, oarecum surprinzătoare : 109 342 morţi, răniţi si dispăruţi. Surprinderea provine din faptul că dacă perioada analizată este 1 noiembrie – 31 decembrie 1942, avînd în vedere cuantumul total al efectivelor angajate pe front (490 190 !) cît si lipsa oricărei precizări cu privire la zona unde s-au. produs pierderile, acest nivel se referă nu numai la Cotul Donului, Stepa Calmucă, Stalingr.ad ci şi la Caucăz, Cuban şi Crimeea[14].

Morţi şi dispăruţi. Desigur., cel mai greu este. de stabilit cifră morţilor şi a dispăruţilor, deci a celor ce nu s-au mai întors niciodată şi a celor ce au urcat • golgota prizonieratului. Generalul Ştefloa, în memoriul amintit, consideră că este vorba de 105 000 morţi şi dispăruţi fără a menţiona însă perioada de referinţă[15]. Sub nivelul de 100.000 nu se situează decît sinteza Serviciului Statistic din 1948, ea oprindu-se la 77 591 ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi morţi, şi dispăruţi în intervalul 1 noiembrie •—• ■31 decembrie 1942*. Subzistă însă semnul de întrebare asupra locului unde au fost înregistrate aceste pierderi. Alte cifre vehiculate în documentele aduse, pînă acum în discuţie : 140 979 (19 noiembrie – 3Ldecembrie 1942)†, 121 688 (august 1942 – ianuarie 1943)*‡, 115 085 (15 noiembrie 1942 – 31 martie 1943) §. Cum primul nivel a fost stabilit imediat după bătălie (ianuarie 1943) şi a suferit singur ajustări ulterioare, în special în ceea ce priveşte numărul dispăruţilor, apreciem că totalul morţi lor şi dispăruţilor pare a se situa între 100 000—110 000 morţi şi dispăruţi.

---

* **Ibidem, fond DSPA, dosar nr. 8 596, f. 3.**
† **Ibidem, fond Microfilme, caseta P II 1.1556, cd. 169.**
‡[ls] **Ibidem, cd. 178.**
§[10] **Ibidem, cd. 109.**

Prudența în stabilirea unei cifre exacte a morților nu este – așa cum s-a bătut monedă mult timp – o chestiune de „mândrie și prejudecată", adică de a ascunde posterității cîți români au căzut în capti vitate la ruși, ci este justificată de condițiile obiectiv în care s-au făcut evaluările. Fără un .ajutor substanțial al autorităților rusești este greu de presupuls că o ase menea analiză statistică ar putea avea sorți de izbîndă Dacă mai există posibilitatea și, mai ales, dorința de furniza astfel de date . . .

Avertisment. În calculele privind efectivele și pierde rile nu a fost inclus personalul navigant și de la sol' **a** aviației militare române. În timpul bătăliei de la Stalin grad, în această zonă a acționat Gruparea Aeriană **de** Luptă, subordonată Flotei 4 Aeriene germane. Oricum însă, cuantumul aviației nu schimbă substanțial cifrele prezentate pînă acum, avînd în vedere că, la 15 noiem brie 1942, marile unități și unități ale acestei arme, **atit** din țară, cît și din adîncimea teritoriului rusesc, **tot a** lizau 34 448 de ofițeri, subofițeri și soldați*. Ceea **ci** nu înseamnă că au luptat mai prejos decît trupele terestre.

* **Ibidem, fond M.St.M. – Secția I, dosar nr. 1 929, f. 172**

GENERALII ŞI OFIŢERII ROMÂNI DISPĂRUŢI SAU CĂZUŢI IN CAPTIVITATE LA STALINGRAD *

1. General de divizie (ulterior, general de armată) MIHAIL LASCÂR (născut 1889) – comandantul Diviziei 6 Infanterie şi al Gruipănii „Lascăr".

— dat dispărut la 22 noiembrie 1942 ;
— prizonier în lagărele de la Moscova, Krasnogor, Suzdal, Ivanovo, Lagărul nr. 48 pentru generali;
— aprilie 1945 ; organizează Divizia de voluntari „Horia, Cloşca şi Crişart" ;
— 15 august 1945 ; integrat în armata română ;
— septembrie 1945 – comandant al Armatei 4 ;
— decembrie 1946 – decembrie 1947 : ministru al Apărării Naţionale ;
— decembrie 1947 : ministru-adjunct, inspector general de armată ;
— 12 ianuarie 1950 : trecut în rezervă.

2. General de divizie NICOLAE MAZARINI (păscut 1889) – comandantul Diviziei 5 Infanterie.

— dat dispărut 22 noiembrie 1942 ;
— prizonier în lagărele de la Moscova, Krasnogor, Suzdal, Ivanovo ;
— înapoiat din captivitate la 23 iulie 1948.

3. General de brigadă IO AN SION (năsept 1890) – comandantul Diviziei 15 Infanterie.

— după toate probabilităţile mort pe cîmpul de luptă la 24 noiembrie 1942 (versiune acreditată şi de generalul Platon Chirnoagă,

* **Datele pe care le avem la dispoziţie sînt, parţiale, în special în ceea ce priveşte soarta unora dintre generali după bătălie.**

Istoria politică şi militară a războiului contra Rusiei sovietice. 22 iunie – 23 august 1944, .ediţia a II-a, Editura Carpaţi, Madrid, 1986, p. 186 ; Walter Görlitz, îngrijitorul ediţiei Friedrich Paulus, *Stalingrad,* Aldo , Garzanti Editore, Milano, 1973, p. 215 ; • Manfred Kehrig, *Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht,* Stuttgart, 1975, p. 194).

4. General de. brigadă CONSTANTIN BRATESCU (născut 1892) •— comandantul Diviziei 1 Cavalerie.
— dat dispărut 1 februarie 1943 ;
—: prizonier ;
— 22 iulie 1948 înapoiat din captivitate.

■ 5. General de brigadă (ulterior, general[1] de corp de armată) SAVU NEDELEA (născut 1890) – comandantul« Diviziei 11 Infanterie.
— dat dispărut 21 decembrie 1942 ;
— 1942—1946 prizonier ;
— 1946—1947, în Inspectoratul General al Motomecanizăriii ;
— iunie—decembrie 1947, secretar general al Ministerului Apărării Naţionale ;
— ianuarie 1948 – trecut în rezervă,

6. Generalul de brigadă ROMULUS DIMITRIU (născut 1892) – comandantul infanteriei ■ Diviziei 20 Infanterie*.
—- 2 februarie 1943 dat dispărut.

7. General de brigadă TRAIAN STÂNESCU (născut 1889) – comandantul infanteriei Diviziei 6 Infanterie?
— dat dispărut la 25 noiembrie 1942.

în *Anuarul ofiţerilor în activitate din Armata de Uscat,* ediţia 1944, din marile unităţi şi unităţile participante la bătălie, în perioada de referinţă 19 noiembrie 1942—2

---

* **Comandamentul infanteriei era echivalent cu un comandament de brigadă (eşalon desfiinţat 'la acea dată datorită reducerii numărului batalioanelor de infanterie din compunereă diviziilor).**

februarie 1943 sînt menţionaţi în poziţia „dispărut" 765 de ofiţeri (22 colonei ; 42 lt.-colonei ■; 68 maiori ; 345 căpitani ;'91 locotenenţi; 197 sublocotenenţi) de infanterie (317), cavalerie (65), artilerie (269), geniu (39), jandarmi (5), transmisiuni (2) ; guarzi (2), medici (35), veterinari (8), intendenţă (6), administraţie (13), cler (4).

Din raţiuni de spaţiu, prezentăm în continuare numai lista nominală a 'coloneilor trecuţi în poziţia „dispărut" în *Anuarul* din 1944 (în paranteze, data la dare a fost consemnată dispariţia) :

Infanterie

1. Colonel PANAIT GH. CIUPERCESCU – comandantul infanteriei D. 15 Infanterie (26 noiembrie 1942).
2. Colonel DUMITRU N. CAPTARIU – comandantul R. 22 Infanterie (20 noiembrie 1942).
3. Colonel PERICLE L VARDUOA – comandantul R. 10 Infanterie (23 noiembrie 1942).
4. Colonel DUMITRU I. ANASTASESCU – comandantul R. 9 Infanterie. (20 noiembrie-1942).

.5, Colonel IO AN N. CIOCAN – comandantul' R. 7 Vânători (20' noiembrie 1942).

6. Colonel IOSIF C. CIOBANU – comandantul R. 27' Infanterie (15 decembrie 1942).

•7. Colonel SABI$ I., CALOTEŞOU – comandantul' R. 10 Vânători (26 noiembrie 1942).

8. Colonel ALEXANDRU I. LÀZÀRESCU – coman-' dantul R.. 3 Infanterie (20 decembrie 1942).
9. Colonel IOA.N S. POPESCU – comandantul R. 91 Infanterie (2 februarie 1943).

Cavalerie

10. Colonel DUMITRU Al LUOA – comandantul R. 12 Roşiori (2 februarie 1943 – în scrisoarea din 18 decembrie 1942; comandantul Diviziei I Cavalerie, colonel C. ,1 Brătescu spune[1] că ar .fi murit).

[1] *Artilerie*

11. Colonel RUDOLF ROMAN – comandantul artile- J riei D. 6 infanterie (23 noiemlbrier§42).
12. Col.cr.el MIRCEA N. MAN ASIAN – comandantul artileriei D. 14 Infânterie (24 decembrie 1942).
13. Colonel MIHAIL VICTOR ŞT. NANU – coman- | dantul artileriei D. 5 Infanterie (21 noiembrie 1942).
14; Colonel – IO AN C. TRÎMPOE -— din . Secrotariaifeáak' de Stat ai,. Aprovizionării Armatei şi Populaţiei Civile (20 noiembrie 1942).
15. Colonel TAXASE N. C A LOI AX U – cpmar. dantul R. 8 Artilerie Grea (24 noiembrie 1942).
16. 'Colonel IOAN N. BĂLŞEANU – comandantul R. 16 Artilerie (22 noiembrie 1942).
17. Colonel AURELIAN CHR. RÎPEANU – coman- dantul R. 5 Artilerie Grea (20 noiembrie 1942).
18. Colonel STERE A. ŞTEFANESCU – comar.dan- tul R. 41 Artilerie (19 noiembrie 1942).
19. Colonel NICULAE S. ŞTEFANESCU – coman- dantul R. 7 Artilerie (22 noiembrie 1942).
20. Colonel IOAN V. ILIESCU – comandantul R. 28 Artilerie (22 noiembrie '1942).
21. -.Colonel MIHAIL T. MALTOPOL.— comandantul R. 1 Artilerie Anticar (2 februarie 1943).
22. Colonel IOAN S. SOURTU – comandantul R. 11 Artilerie (23 noiembrie 1942). ■

CUPRINS

Ar,mata română între H&kenkneuz şi Krasnaia Zvezda Nota asupra ediţiei ... .

Lista abrevierilor . . .

Lista documentelor . .

Cronologie . . . .

I. *Prolog .*

II. *Strădanii româneşti şi obstinaţie germană (septembrie —noiembrie 1942)*

III. *în preziua bătăliei . . ... .*

IV. *Tragedia românească în Cotul Donului şi în Stepa Calmucă (noiembrie—decembrie 1942) .*

V. *Cine şi pentru ce a' sacrificat. armata română*

Anexe:

— Efectivele angajate şi pierderile suferite do armata română în Cotul Donului, Stepa Calmucă şi la Stalingrad . . . .

— Generalii şi ofiţerii români, dispăruţi sau căzuţi în captivitate la Stalingrad . .

*** Este vorba de „punga" de la Demiansk, acţiunea consIga mîndu-se în primăvara anului 1942. Mai mult decît evident, I. Antonescu a fost, la rîndul său, „intoxicat" de – optimismul exagerat pe care această reuşită 1 l-a insuflat fiihrerului. Hitler a crezut mult timp că Stalingradul nu este decît un nou Demiansk,' acesta fiind şi unul din motivele încrederii sale nelimitate în capacitatea Luftwaffe-i de a aproviziona armata lui Paulus pentru o rezistenţă îndelungată. în, general, telegrama adresată generalului Ştefiea trădează- o anumită nervozitate a mareşalului, sub impresia ştirilor de pe front şi a acuzaţiilor, aduse de comandamentele germane. Atît ordinul de zi cît şi această telegramă erau în mod direct inftuenţate de mesajul transmis de Hitler la 22.XI.1942, prin intermediul Misiunii Mili[1] tare germane, în care se Solicita mareşalului român să clea direc-a tive pentru „a întări şi mai mult voinţa de a lupta a soldaţilor şi marilor unităţi române" *(n.n.).***

. * E vorba de comandamentul 'de grup de armată' a cărui comandă trebuie luată de mareşaluL I. Antonescu după căderea Stalingradului *(n.n.).*

[3] Ibidem.

9** Trei ani de guvernare. G septembrie 1940. ■— **6** septembrie 1943, **Bucureşti,' 1943) p. 21.

[10] Arh. M.Ap.N., fond Microfilme, caseta PII 1.1556, cd. 109.

[11] Ibidem, fond 948, dosar nr. 741, f. 58.

[12] Ibidem, cd. 169.

[13] Ibidem, cdr. 178.

[14] Ibidem, fond DSP A, dosar nr. 8 5.96, f. 3.

[15] Ibidem, fond 948, dosar nr. 811, f. 224.